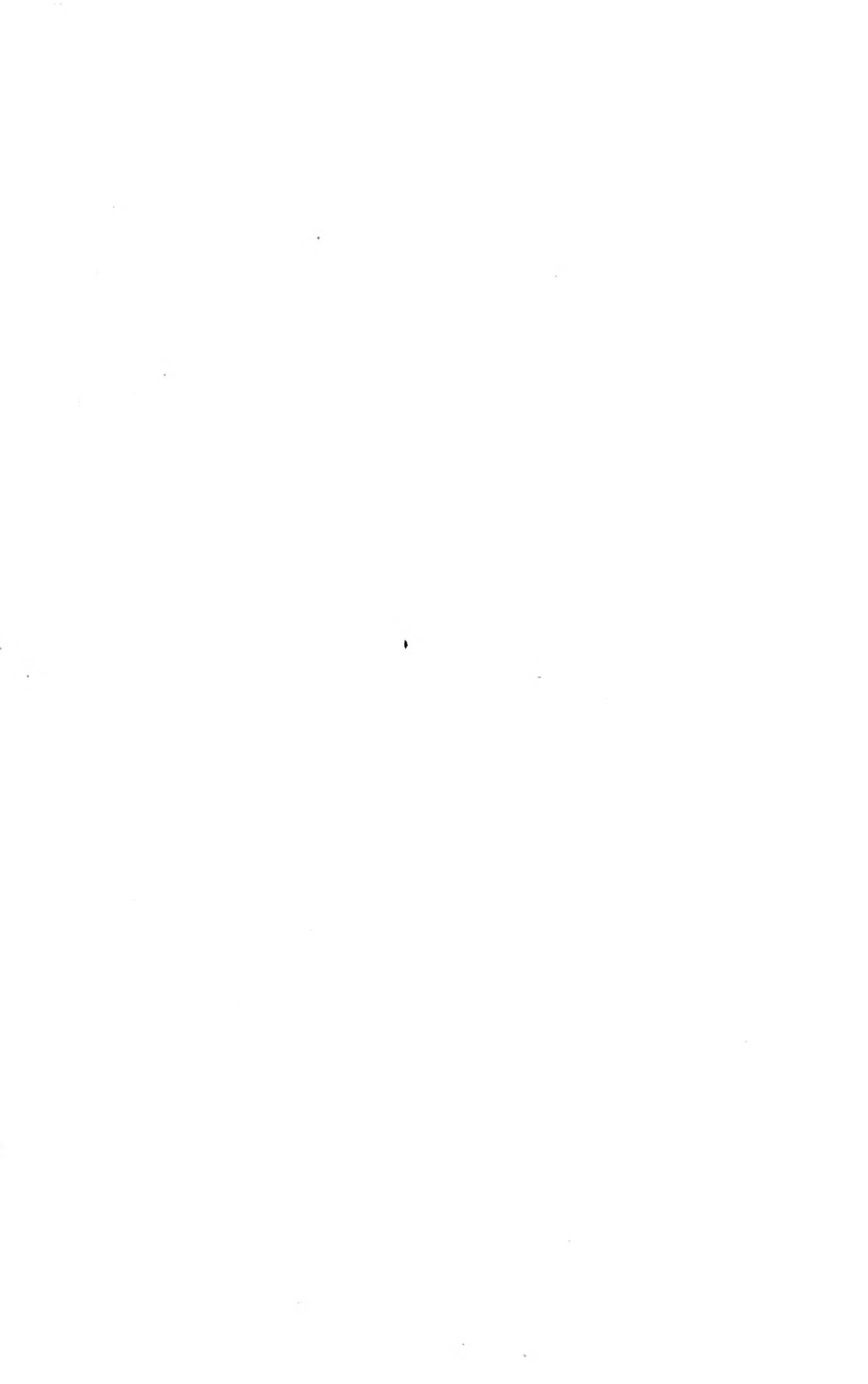

3 1761 04575701 0

BILLE-ÆTTENS HISTORIE

AF

W. MOLLERUP OG FR. MEIDELL.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F HEGEL & SØN).

FR. BAGGES BOGTRYKKERI.

1893.

BILLE-ÆTTENS HISTORIE

FØRSTE DEL. FØRSTE AFDELING.

AF

W. MOLLERUP.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

FR. BAGGES BOGTRYKKERI.

1893.

1892

Fortale.

Efter Tilskyndelse af Hr. Kammerherre, Amtmand C. St. A. Bille, have vi Undertegnede paataget os Udarbejdelsen af Bille-Ættens Historie. Vi have fordelt Arbejdet saaledes, at Undertegnede, Mollerup, udarbejder Slægtens ældre Historie indtil Slutningen af det 16de Aarhundrede, medens Undertegnede, Meidell, har paataget sig at føre Slægtens Historie videre indtil Nutiden. Værket vil udkomme i to Dele, der hver fremtræder som et selvstændigt Hele. Det har været vor Opgave at fremstille Slægtens Annaler paa Baggrund af Danmarks almindelige Historie, i hvilken Bille-Ætten til forskjellige Tider og paa forskjellige Maader har spillet en betydelig Rolle. Skjøndt vi hovedsagelig have fæstet vor Opmærksomhed paa Slægtens historiske Betydning, er det en Selvfølge, at den personalhistoriske Interesse og Godshistorien ikke derfor ere tilsidesatte. Paa mange Punkter — især i de ældste Slægtleds Historie — vil Interessen jo væsentligst bero paa Fremstillingen af Familiens materielle Blomstring, der dannede Grundlaget for dens store politiske Betydning. Hvor dette Hensyn ikke

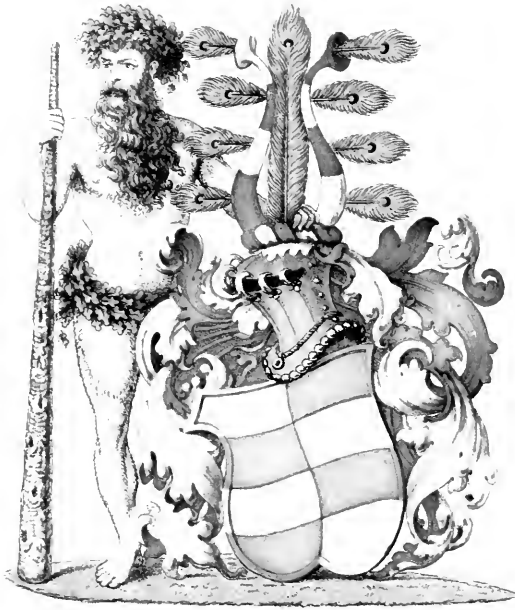
har gjort sig gjældende, er Godshistorien og Slægtens mindre fremtrædende Personligheder kun løsere behandlede.

At dette Værk har kunnet se Dagens Lys, skyldes væsentligst den Liberalitet, hvormed Bille-Ættens nulevende Repræsentanter, Slægterne Bille-Brahe-Selby, Bille-Brahe og Bille, have støttet vort Foretagende, ligesom den Imødekommenhed, der er os vist af Værkets Forlægger, Hr. Etatsraad Hegel. En særlig Tak skyldte Forfatterne Hr. Assistent Thiset, som med den største Forekommenhed har stillet sine Samlinger og sine Kundskaber paa Personalhistoriens Omraade til vor Raadighed.

Kjøbenhavn i Decbr. 1857.

W. Møllerup.

Fr. Meidell.

Bille.

Indledning.

Navn, Slægt og Vaaben. — De ældste Slægtled.

Indledning.

«I berømmelige Slægter er det et stort Lys og Zirat at kjende Rækken af sine Forfædre og deres berømmelige Gjerninger. I Slægtregistrene har Historien nemlig sin Rod, og intet indeholder en kraftigere Opmuntring til hæderlig Daad end altid at have Forfædrenes Heltegjerninger for Øje.»

Med disse Ord indledede for tre Hundrede Aar siden Historikeren og Digteren Klavs Christoffersen Lyskander i et Brev til sin Ven, Markus Bille til Hvidkilde, det bekjendte Rimværk, hvori han med en for hin Tid ualmindelig dygtig Versbehandling skildrede «De Bilders, Jenses Sønners, 16 Aner»¹⁾. De samme Ord bør ogsaa indlede det Værk, hvis Formaal det er at gjenopfriske og samle Minderne om den berømte Slægt, der er en af de meget faa her i Landet, om hvilke det historisk kan godtgjøres, at den har levet mere end sex Aarhundreder i Danmark, i hvis Historie dens Medlemmers Virksomhed har efterladt sig dybere Spor end de fleste andre af deres Jævningsers.

Forinden vi skride til den historiske Fremstilling af de

²⁾ H. F. Rordam, Klavs Christoffersen Lyskanders Levned S. 31.

enkelte Medlemmer og Grene af Slægten, vil det være nødvendigt at forudskikke nogle Bemærkninger om de Sagn, som have bevaret sig i Slægten, om dens Oprindelse, samt om dens Navn og dens Vaaben.

I.

S a g n.

Det er ikke uden Interesse og Udbytte at dvæle ved de gamle Myther og Sagn, som i Aarhundredernes Løb have dannet sig i en stor og anset Slægt. Kunne de end — i Følge deres æventyragtige Form — ikke gjøre Fordring paa nogensomhelst Troværdighed, de ere dog Vidnesbyrd om en Trang hos Slægten eller dens Historieskrivere til at klargjøre sig Forhold og Begivenheder, som ligge forud for de skriftlige Optegnelser. Det er ofte muligt med Nutidens rigere kritiske Hjælpemidler at paavise Sagnets Oprindelse, at se, hvorledes Traditionen efter Haanden har pyntet paa det, og paa hvilken Maade det har opnaaet en vis Autoritet inden for og maaske endog uden for Slægten. Intet Sagn er saa almindeligt som det, der fører Slægtens Oprindelse tilbage til Tider, fra hvilke ingen historiske Efterretninger ere komne til os — jo højere Ælde, desto større Anseelse. Selvfølgelig findes ogsaa saadanne Sagn i Billeætten. «De Bilder, Brokker, Bugger og Gundholmer vare mærkelige Mænd i Kong Fridle den snares Tid, som var Kong Frodes Fader og regerede paa Christi Tid» — saaledes fortælles i nogle kronologiske Optegnelser fra det 16de Aarhundrede, forfattede af Biskop Ove Billes Sekretær¹⁾. Utvivlsomt er Saxo Kilden til denne lærde Notits. Kong Fridle den snare,

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter I. 496—98.

fortæller han, overvandt Kong Huirrild af Halland, der havde taget i sin Tjeneste den navnkundige Amazone, Jomfru Rusiles fem Staldbrodre: Brode, Bilde, Bugge, Faning og Gundholm, som kaldtes Fyns Sonner. De kæmpede hele Dagen, men den følgende Nat flygtede Brode og Bilde og svigtede saaledes deres Konge, medens de andre bandt deres Skibe sammen og kæmpede til sidste Mand. — Denne Opfattelse af Slægtens Ælde maa dog senere have vejet Pladsen for en mere ædruelig, som ikke vidste at føre Slægten længere end til Anno 781 e. Chr., men som havde den Fordel at kunne støtte sig paa et Monument. I Gudme Kirke i Fyn og i Valloby Kirke i Sjælland findes to omtrent enslydende Ahnetavler over Familierne Bille og Skel, forfattede i Aarene 1693 og 1695. Indskriften i Valloby Kirke lyder saaledes:

«Her Thorne Bille, ADMIRAL, som er den første mand ved Nafn paa, hafver boet paa Allinge Gaard udi Sieland, da de Gamle vare Hedninge, huor hand og ligger begravet paa Marcken i een Høy, og ofver Hans Graf staar een stor Sten, paa huilken de Bilders Vaaben er udhuged, og derhos skrefved: Her ligger begrafvid Her Thorne Bilde til Allinge, Admiral, Anno 781: er saa fra den tid intil nærverende Aarsdag 1695 forloben 914 Aar. Fra samme Hr. Thorne Bilde intil den første Her Peder Bilde fejler 3 eller 4 Bilder paa huer side, hvis Nafne tilligemed Fruers Slegt og Herkomst icke er bevist. Huorvdofver mand billigen maa beklage Voris gamle Forfedris store forsømmelse, i det faa af dennem hafue Været omhygelige for at optegne deris Forældris og Forfædris Nafne, samt priselige og merckelige Bedrifter, Efterkommere til Videnskab og Vnderretning. Dog er det alle Vitterlit, de Bilder at vere een med de ældste og fornemmeste Slecter, saa og at hafve veret gode og oprigtige tro Rigens Mend i Dannemarck: Gud endnu formeere og Velsigne denne Slect, at den herefter saa ofuerflodig af

Toppen paa dette Træ kand udspiire som den af Roden til dene Top er oprunden»¹⁾).

Dette Sagn har sin Betydning, da det er knyttet til en bestemt Lokalitet, Allindemagle i Sjælland, og det derved bliver muligt saavel at paavise dets — forovrigt selvfølgelig — Urimelighed, som at forstaa, hvorledes det er opstaaet. Allindemagle er unægtelig en af Billeættens gamle Slægtgaarde, men ingenlunde dens ældste. Først i Slutningen af det 14de og i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede dannes her den Hovedgaard, som i to Aarhundreder var i Slægtens Besiddelse. Den gamle Gaard er nu forlængst forsvunden, saa at knap Spor af dens Beliggenhed kan opdages. Men paa Allindemagle Mark findes endnu en Langdysse, og det er utvivlsomt denne, som har givet Anledning til Sagnet, og som kaldes Thørne eller Torne Billes Høj. Oprindelig har den vel heddet Torne eller Tjerne Høj af samme naturlige Aarsag som saa mange andre Høje²⁾).

En endnu mere æventyrlig Karakter har Sagnet om Vildmandens Optagelse i Billevaabnet. Det fortælles saaledes i den gamle Slægtebog, som har tilhørt Knud og Sten Bille og efter Forfatterinden kaldes Fru Lisbet Bryskes Slægtebog³⁾).

«Der siges, at di Biller fører den Vilmand ved dieris

¹⁾ Petersen, Vallo og Omegn S. 282. Kirkehist. Saml. 3. Række II. 613—14. Sagnet om Hr. Thorne Bille forekommer i Slægtebogen i Thottske Saml. Fol. 1085 og lyder saaledes: «Der liger en Bille begraffuet i Selland wed Allinge magle. Den Bille, som boede paa Allinge liger wnder oben himmel i en hoye, der stod en stor Kampesten paa hans graff oc stod di Biller waaben wdhogen paa stenen, oc skreffuen hos: Her liger begraffuen her Torne Bille af Allinge 781. Der siges, at den sten bleff borttagen oc lagt i grundwollen wnder it hus. Om dene her Torne Bille oc hans Børn wed Ingen beskett om huem di haffuer werrit».

²⁾ Antikv. topogr. Archiv. Allindemagle.

³⁾ Om Fru Lisbet Bryske og hendes Børn se Orion, Kvartalsskrift I. 321—23.

vaaben, det skulle haffue komet sig saa, at for nogen hunder aar siden haffuer veret en stor tørcke it helt aar, saa der groede ickun lidet Korn her i Danmarck och var en stor trang at faa malet, for der war lidet Vand til. Paa den Tid boede en Herremand i Seland af di Biller, hand gick en dag at spadzieret oc var ilde tilfreds, da møttthe hannom en liden mand som en duerg, nøgen oc war løyen paa alt sit lifff, oc hand haffde it langt three i sin haand oc hand spurde den Bille at, huad ham skade och huad hant tenckte paa; den Bille suaret hannem, det jeg tencker paa, kand du inttet raadt mig bod for. Dueren suarede, Du tencker paa, huor Du wilt faa Dit Korn mallit i den suare tørcke; Du haffuer mange born oc folck i Dit Hus, der vil Brød til, kom med mig, jeg vil vise Dig, huor Du skall bygge 7 Møller paa din egen grund oc beck, Du skalt icke aleniste male Dit eget Korn, men oc saa fortiene saa meget Told, som Du kand holde Dit hus med. Saa bygte hand 7 møller aff den bek, som hand wiste ham, som leger i Seland dene Dag icke langt fra Elle brodam och heder Hune mølle oc staa aller for wand, entten vintther eller somer. Den same Duere gaff den Bille it lidet huit horn oc sagde, saa lenge som det horn er iblant di Biller, skulle den slecht aldrig wndgaae, oc same horn skulle haffue weret paa Søeholm i Seland. Tillige siges det, at den same Bille satte den Duere wed sit waaben, som er som en wildmand, er nogen och løyen paa sin krop med ett thre i sin hand».

Dette Sagn kan først være opstaaet i det 16de Aarhundrede, da Vildmanden, som det senere skal paavises, først indførtes i Billernes Vaaben af Torben Bille til Sandholt c. 1500. De i Sagnet anførte Lokaliteters Beliggenhed kunne bestemmes. Ellebrodam kaldes nu Elverdams Aa: den danner paa en Strækning af omtrent 1 Mil Grænsen mellem Kjøbenhavns og Holbæk Amt og falder ud i Bramsnæs Fjord. Ved den findes endnu en Mængde Møller: de to Paderød M., Hesle, Fristrup, Elverdams M.; men om Hune

Molle haves ingen Efterretninger. I Merløse Herred, paa hvis Grænse Aaen løber, har Billeætten fra de ældste Tider haft Strøgods, og der er jo intet i Vejen for, at flere af disse Møller kunne være byggede af Slægten. Hesle Mølle forekommer — ligesom Ellebrodam — i det 15de Aarhundrede¹⁾. Men vi skulle ikke fordybe os videre i disse Undersøgelser — Sagnet er jo selvfølgelig kun fremkommet for at forklare Vildmandens Tilstedeværelse i Vaabenet. Hornet, som skal have været paa Søholm, minder i paa-faldende Grad om det berømte sagnrige Horn paa Lyngbygaard i Skaane, der jo ogsaa fra gammel Tid har tilhørt Billeætten, og vi have maaske her for os et Exemplar af de saa hyppig forekommende Vandresagn.

Af Sagnene lære vi da kun, at Slægten i høj Grad har været blottet for virkeligt Kjendskab til sin Oprindelse. Da den i det 16de Aarhundrede stod paa Højdepunktet af Magt og Rigdom, har den følt Trang til at klare sig den første Oprindelse til saa megen Magt og Storhed, og i Mangel af en sikker Tradition har den maattet ty til sagnagtige Udsmykninger og de usandsynligste Fortolkninger. Kun saa meget kan bibeholdes af Sagnets Elementer og staa fast for den historiske Undersøgelser Domstol, at Slægten er en oprindelig sjællandsk Slægt, og at den i Aarhundreder har været knyttet til denne Landsdel.

II.

N a v n.

Gaar man fra Sagnets frodige, men usikre Jordbund over til de faste og synlige Spor, som Slægtens ældste Generationer have efterladt sig i Historien, saa er desværre

¹⁾ Archivregistr. IV. 109.

Udbyttet kun ringe. To Ledestjerner vise her Vej, Navnet og Vaabnet. Det er kun sjældent, at det første Hjælpemiddel er en Stotte for Undersøgelserne om den danske Adels Oprindelse. Slægtsnavnene ere jo i Almindelighed først blevne optagne længe efter, at arvelige Slægtvaaben vare indførte, og selv hvor de ere ældre end Vaabnet, vildede de ofte, fordi de jævnlig overgik til de paa Spindesiden beslægtede Familier¹). Billenavnet har i saa Henseende det Fortrin, at det med Sikkerhed kan paavises længere tilbage i Tiden end Vaabnet, og at det saa godt som aldrig er blevet ført af andre i Slægten indgiftede Familier. Vi have jo allerede set, at Saxo vil føre Navnet helt tilbage til Kong Frode Fredegods Dage, og om vi end rolig kunne lade Sagnet ligge, saa bliver dog den Kjendsgjerning staaende, at Saxo har kjendt Navnet. At det ogsaa paa hans Tid maa have været baaret af en Slægt, er meget sandsynligt. Thi næppe 50 Aar efter hans Død lever der en Riddersmand i Danmark ved Navn Jakob Bille, og endnu flere Mænd, som bære Navnet Bille, forekomme nævnedes i Dokumenter og Breve i Lobet af det 13de Aarhundrede, uden at det dog har været muligt at føre dem — ligesaa lidt som Hr. Jakob — ind paa Slægtens Stamtavle; thi det afgjørende Kjendetegn — Vaabnet — mangler. Navnets saa tidlige Forekomst har dog sin Betydning, saa meget mere som man med Sikkerhed kan paavise Slægtens uafbrudte Descendens fra den nærmest følgende Tid, Begyndelsen af det 14de Aarhundrede.

Om end Navnet saaledes bruges som Slægtnavn allerede i det 13de Aarhundrede, er det dog en Selvfølge, at ikke alle Slægtens Medlemmer have ført det. Meget jævnlig træffes i det 14de, ja endog i det 15de Aarhundrede Dokumenter og Breve, i hvilke Medlemmer af Slægten benytte sig af den ældgamle Betegnelse «sun», «son» eller «son» føjet

¹) Hist. Tidsskr. 5. Række I. 605.

til Faderens Fornavn. Hvor da Seglet mangler, staar man ofte hjælpeløs, naar ikke Brevets Indhold eller andre Kjendetegn kunne støtte Formodningen om, at det er en af Slægten, vi her have for os. Saaledes optræder i et Brev af 1ste Februar 1355 en Esbernus Nielsen. Seglet er borte, men Seglremmen findes, og denne, som er skaaret ud af et andet Brev, indeholder følgende Paaskrift: Omnibus cernentibus *Esbernus Niclesson, dictus Bille* etc¹⁾. Her er Tvivlen løst, men i hvor mange Tilfælde maa ikke Underøgelsen opgives som haabløs. Først henimod det 14de Aarhundredes Slutning trænger Navnet til Dels igjennem og føres fra nu af saa godt som af alle Slægtens Medlemmer. Ret jævnlig træffe vi dog endnu Patronymet brugt i Seglene, hvor det ikke bruges i Brevene, og omvendt.

Navnet skrives paa forskjellig Maade. Den ældste Form er *Bille*, dog forekommer ogsaa hyppig Formen «*Billæ*», ligesom Formerne *Byllæ*, *Bylle* eller *Byle* ikke ere ualmindelige, ja endog i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede de sædvanlige. Nogen fast Regel fandtes ikke, og ligesom man i det samme Brev jævnlig kan finde forskellige Former for Navnet, saaledes er det ikke usædvanligt, at Seglet har Formen «*Byld*», medens Brevet har «*Bylle*» eller andre Former. Langt senere forekommer Navnet «*Bilde*», som sandsynligvis er en videre Udvikling af Formen «*Byld*», og formodentlig fik en videre Udbredelse gjennem det tyske Kancellis Breve. Om det beror paa en fejlagtig fremmed Udtale af Navnet eller om det er indført af Slægtens Medlemmer selv, maa staa hen. I det 16de og 17de Aarhundrede trængte denne Navneform igjennem og brugtes hyppig af Slægtens egne Medlemmer. Den fik saaledes en vis Hævd, men bør utvivlsomt forsvinde og give Plads for Familiens ældgamle Navn — *Bille*.

Hvorfra stammer Navnet? Som bekjendt have mange

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. Fasc. 37. 4.

gamle Adelslægter optaget Vaabenmærket eller Hovedfarven i Skjoldet som Familienavn, ligesom det i enkelte Tilfælde kan paavises, at Slægten har taget Navn efter sin Hjemstavn. I Danmark forekomme mange Stednavne med Forbindelsen Bille. Saaledes nævnes 1373 «Billeberg» i Tudse Herred, ligesom der endnu i samme Herred findes en Landsby af Navnet «Billerup». I Løve Herred — Familiens gamle Hjemstavn — findes en Sø «Billesø», og en Sø af samme Navn træffes i Mols Herred i Jylland. Men disse Lokalteter have snarere faaet deres Navn ved Slægten — saaledes som talrige Herregaarde med Billenavnet — end omvendt. I Holsten findes en Flod af Navnet «Bille», men det vilde dog være for dristigt at lade sig forlede heraf til at fore Slægtens Udspring tilbage til Holsten, naar der forøvrigt ikke foreligger noget andet Vidnesbyrd herom. Derimod tor det ikke forbigaaes med Tavshed, at der i Schlesien i den tidlige Middelalder har levet en Slægt som kaldtes Bielde. Den var allerede uddød i det 16de Aarhundrede, men det meddeles, at det har ført samme Vaaben og rimeligvis haft samme Herkomst som Familien Ebersbach. Ebersbach-Vaabnet beskrives saaledes: «*von Roth und Silber viermal quer-getheilt mit gewechsseten Tincturen*»¹⁾. Dette Vaaben frembyder en overraskende Lighed med Billevaabnets maaske oprindelig firdelte, men senere kun tre Gange tværdelte Skjold med vekslede Rødt og Solv. Kommer hertil den mærkelige Navnlighed, forstaar man, at Genealogerne have gjort Tyskland til Slægtens Vugge. Muligheden herfor kan ikke benægtes, og den støttes af det paafaldende i, at netop denne Slægt i Danmark allerede i det 14de Aarhundrede optræder med et Familienavn, da kun faa danske Adelsætter endnu førte saadanne, medens tyske Ætter brugte dem ganske almindeligt. Beviser i denne Sag, for eller imod, kunne næppe føres; i selve Billeætten har ingen

¹⁾ Kneschke, Deutsches Adelslexikon III, 2—3, jvfr. I. 418.

Tradition bevaret noget Vink, som kunde pege i den ene eller den anden Retning.

Forkaste vi denne Gisning, staar der dog endnu en Mulighed tilbage til at forklare Navnets Oprindelse. Det er nemlig ikke ualmindeligt, at Slægtnavne oprindelig ere opstaaede af Fornavne, som lidt efter lidt have skiftet Plads. Et Exempel herpaa er Navnet Frille, som oprindelig forekommer som Fornavnet Fridlev eller Frellev og først i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede optoges som Slægtnavn af den bekjendte Statsmand og Ridder Eggert Frille¹⁾. Det er da værd at lægge Mærke til, at i selve Billeslægten forekommer Navnet brugt som Fornavn. Bille Jakobsen og Bille Esbensen (1380—1437) ere Exempler herpaa. Ogsaa udenfor Billeætten forekommer det anvendt som Fornavn. I Vidner fra Hind Herredsthing 1406 og 1411 nævnes en «Billæ Clawes»; han forer adeligt Vaaben, nemlig et Skjold med en femoddet Stjerne og Omskriften «S. Clawes Petri». Han nævnes allerede 1391 som Væbner²⁾. Ogsaa i Sverig træffes Navnet allerede i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede brugt paa samme Maade. — Det vil vel aldrig lykkes at komme til fuld Klarhed over Navnets Oprindelse og dets Betydning, og Forsøgene i den Retning kunne derfor kun gaa ud paa at antyde forskellige Muligheder, som ikke ligge altfor langt udenfor Sandsynlighedens Grænse.

III.

V a a b e n.

Paa Grund af den Uregelmæssighed i Stavemaaden, hvormed Slægtnavne i tidligere Tider behandlede, er det

¹⁾ Se Hist. Tidskr. 5. Række V. 4.

²⁾ Top. Saml. Hind Hrd. 59. Ribe Stiftskistes Diplomer 147 (meddele af Hr. Thiset).

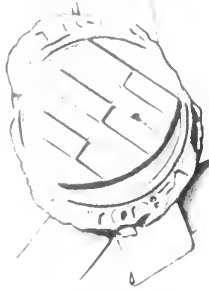
2.

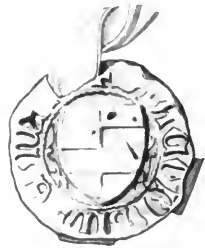
3.

4.

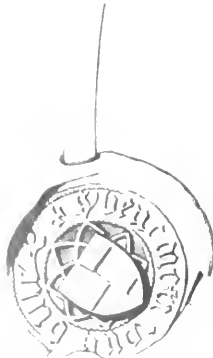
1.

5.

6.

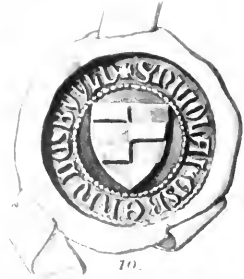
9.

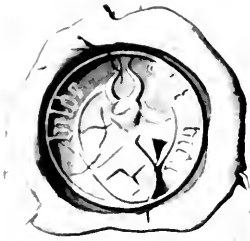
7.

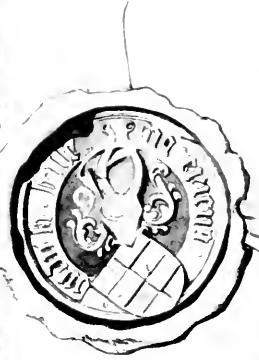
8.

10.

11

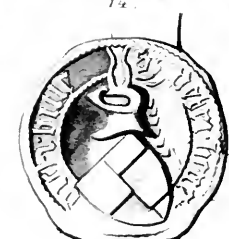
12

14

15

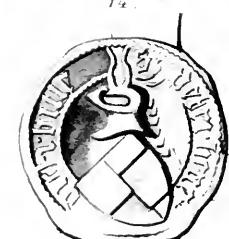
16

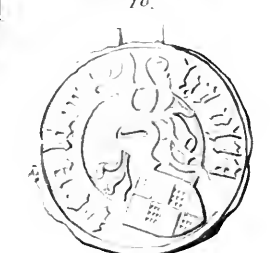
17

18

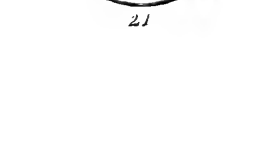
19

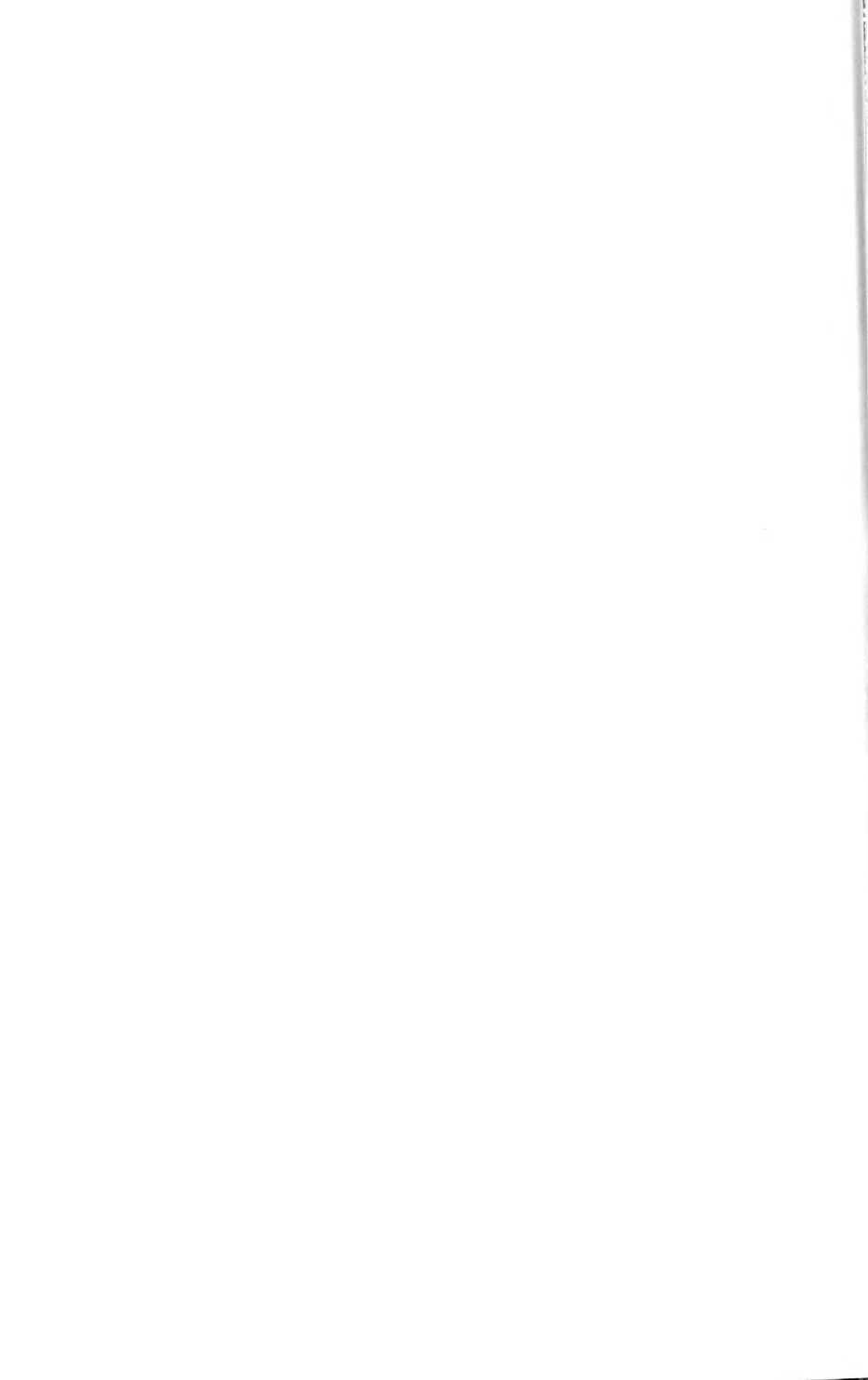
20

21

22

22.

23.

25.

24.

26.

28.

27.

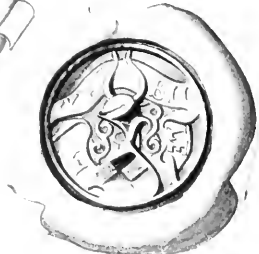
29.

30.

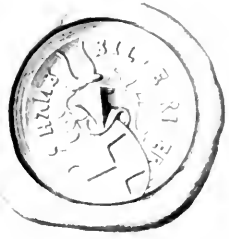
31.

32.

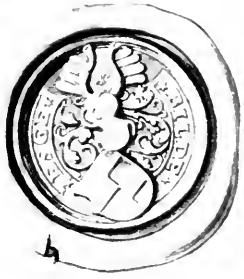
24

26

27

28

29

ikke usædvanligt, at Slægter med temmelig enslydende Navne forveksles med hinanden. For Billeættens Vedkommende frembyde saaledes de to Slægter Bild og Bildt i saa Henseende en ikke ringe Fare, saa at endog Embedsmændene i Kancelliet i det 16de og 17de Aarhundrede undertiden have taget Fejl af Navnene og derved fremkaldt Forvekslinger, som have bragt Urede i Slægttavlerne. Her kommer da Vaabnet til at føre det endelige Bevis.

Billernes Vaaben var allerede i de ældste Tider, som nu, et delt og tre Gange tværdelt Skjold, afvekslende Rødt og Sølv. Det ældste bevarede Segl er fra Aaret 1316; det er ført af Benedictus Bille, der var nærværende paa Sjællands Landsting den 24de Marts 1316 og dør forseglede et Dokument, hvorved Fru Christine, Johan Sjællandsfarers Datter, tilskjødede S. Agnete Kloster i Roskilde Gods i Hammer Herred. Vaabnet er her firdelt, men om det er det oprindelige Vaaben, eller om Firdelingen kun er en Graveurfejl, maa staa hen; thi allerede i de i Alder nærmest følgende, særdeles velbevarede Segl, hvori Vaabnet forekommer, findes det tre Gange tværdelte Skjold. De ere fra Aaret 1356 og findes under et Dokument af 6te April 1356 og føres af de to Brødre Jon og Esbern Nielsen¹⁾. De to Sigiller vise kun Skjoldet uden Hjelm og Hjelmtegn, saaledes som Tilfældet var med de fleste Sigiller fra det 13de og 14de Aarhundrede. Stundum findes vel fra dette Tidsrum Sigiller, der omvendt kun vise Hjelm og Hjelmtegn, uden Skjold, men saadanne Exempler kjendes ikke fra Bille-Slægten. Det ældste kjendte Billesegl med Hjelm og Hjelmtegn foruden Skjoldet, er først Torben Jepsens 1443. Medens selve Skjoldemærket har holdt sig uforandret til den nyeste Tid, saa er Hjelmtegnet, der i det ovennævnte Segl af 1443 er to Vesselhorn, blevet forøget i Tidens Løb.

¹⁾ Arn. Magn. Dipl. Agnete Klosters Breve 16 (meddelt af Dr. H. Petersen). Geh. Arch. Voss. Voldborg Hrd. 106.

Allerede i Bent Persens Segl fra 1470 er hvert af Vesselhornene besat med fire Paafuglefjer; de forsvinde dog atter i hans Son Klavs Billes Segl fra 1507, men gjenfindes 1513 i en hel anden Linje af Slægten, nemlig fort af Hans Bille til Egede, medens alle de øvrige Familiemedlemmer endnu dengang og længe efter føre Vesselhornene nøgne, selv dens mest fremragende Mænd som Hr. Anders Bille 1510, Hr. Eske Bille 1527, Hr. Knud Bille 1534, Hr. Klavs Bille (i tre forskjellige Signeter) 1536, ja endnu 1542. I Aaret 1548 har dog baade Hr. Eske og Hr. Anders faaet nye Signeter med Paafuglefjer, og derefter betragtedes de som en uundværlig Del af Hjelmprydelsen, der endnu fik en Forøgelse i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede ved Tilføjelse af en enkelt opretstaaende Paafuglefjer imellem Hornene. Saaledes føres det endnu den Dag i Dag. Denne Udsmykning med Paafuglefjer er dog ingenlunde noget særegent for Bille-Slægten, men kjendes tværtimod fra mangfoldige andre Slægter, f. Ex. Brahe, Rosenkrantz, Kaas, Galskyt, Rud og mange flere.

Vesselhornenes Farver have utvivlsomt altid været afvekslende, som i Skjoldet, røde og hvide. Denne skak-tavlede Inddeling af Hornene er synlig paa de fleste Segl og ses første Gang tydelig paa Hr. Torben Billes Segl 1455.

Allerede i det 14de Aarhundrede forekommer her til Lands saavel i Mands- som Kvindesegl Skjoldholdere, som oftest en kvindelig Skikkelse, holdende Skjoldet i den ene og Hjelmene i den anden Haand. I første Halvdel og Midten af det følgende Aarhundrede greb denne Mode ikke saa lidt om sig. Nu benyttedes ikke blot menneskelige Skikkelser, Vildmænd, harniskklædte Riddere, men Engle (især brugte af Gejstligheden), Drager, Lindorme, Løver, Bjørne, Orne etc., snart en enkelt, snart to; men alle disse Skjoldholdere adskilte sig fra Nutidens derved, at de ikke vare Dele af Vaabnet, men kun en vilkaarlig Udsmykning af Signetet saaledes, at en og samme Mand havde forskjellige

Skjoldholdere i sine forskjellige Signeter. Fra den Tid kjendes ingen Bille-Segl med Skjoldholdere. Moden gik hurtig af Brug blandt Adelen, og inden det 15de Aarhundrede var omme, fandtes den kun i Konge-Seglene. Men allerede i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede viser Vildmanden sig første Gang i Bille-Vaabnet, nemlig i Torben Billes Segl 1504. Han er allerede dør smykket med en grøn Krands om Hovedet (undertiden urigtig opfattet som en Hat), sin Kulle bærer han under Armen. Han staar her paa Skjoldets venstre Side, senere findes han hyppigst paa dets højre Side. Gjennem hele det 16de og 17de Aarhundrede er det dog kun af og til, at han gjenfindes i Siggillerne; dertil var Skjoldholdere gaaet alt for meget af Brug. End ikke i Bryske-Segl finder man altid den om Skjoldet bugtede Lindorm, som var et Særkjende for denne Slægt. Mærkelig nok kjendes der intet Forsøg fra ældre Tid paa af symmetriske Hensyn at give ham en Staldbroder ved Skjoldets anden Side, end ikke, da Vaabnet i forrige Aarhundrede forbandtes med Brahernes; først ved Slægtens Optagelse i Grevestanden blev det anset for nødvendigt at give ham en Medhjælp til at bære det nu stærkt forogede Skjold; men om disse Vaabenforandringer vil der senere blive talt. Den adelige Bille-Slægt forer derimod endnu alene en enkelt Vildmand; kun det i Norge bosatte Medlem af Slægten har anbragt den norske Love med Hellebard som Skjoldholder paa Skjoldets modsatte Side, men dette skyldes kun et personligt Lune og har vistnok ingen officiel Sanction.

Et med Billeslægtens nær beslægtet Vaaben — et delt og *to* Gange tværdelt Skjold — fortæller af flere sjællandske Familier, hvoraf nogle bare Slægtnavnene Taa og Skytte. Der synes dog ikke at være nogen Slægtforbindelse mellem dem og Billeætten. Derimod uddøde i Aaret 1884 paa Sværdsiden en Familie, som — uden noget sikkert begrundet Bevis — sagde sig at nedstamme fra Billerne. Det var de saakaldte «blaa» Biller, som førte det samme Vaaben, men

med blaat i Skjoldet overalt, hvor den ægte Billeæt fører rødt¹⁾.

IV.

Slægtregistre og de ældste Slægtled.

De ældste Slægtregistre over Billeætten foreligge i Slægtebøgerne. Medens disse for det 16de og 17de, ja undertiden endog for en Del af det 15de Aarhundredes Vedkommende give mange værdifulde Oplysninger, er deres Værd for de ældste Slægtleds Vedkommende mere tvivlsomt. De støtte sig ikke paa Monumenter og Dokumenter, men paa gamle Overleveringer og Sammenstillinger af ældre Optegnelser. Undertiden har vel Traditionen bevaret noget utvivlsomt sandt, men den genealogiske Opstilling af Slægtledene slaar sjælden til. Billernes Slægtregistre frembyde gode Exempler herpaa. Stamfaderen — hedder det — er Peder Bille, men hvem hans Fader og Moder var, det véd Ingen, thi det er længe siden, han var til; heller ikke véd man, hvem hans Hustru var, men han havde to Sønner, Lave og Erik. Lave bliver gift med Anne Brok, de have en Datter, Kirsten, som ægter Ebbe Valdemarsen Galt. Men Lave kommer i Kongens Unaade, han drager hele sin Slægt med sig i Faldet og mister selv Livet. Og nu hedder det: Paa den Tid vare de Biller en stor Slægt, «de var mange paa Sværdsiden, som vi ikke have faaet Navn paa». Laves Slægt er altsaa uddød, men fra Broderen Erik og dennes Hustru Else Litle nedstamme de følgende Slægtled, som efter Slægtebøgerne vilde faa følgende Udseende:

¹⁾ Disse Bemærkninger om Bille-Vaabnet skyldes Hr. Archivassistent Thiset.

Peder B.

Lave B. ⊙ Anne Brok.		Erik B. ⊙ Else Litle.			
Kirsten. ⊙ Ebbe Galt.	Bent B. ⊙ N. N.	Jon B. † ugift.	Torben B. ⊙ N. N.		
Jon B. ⊙ Lene Limbek.		Jens B. ⊙ N. N.	Erik B. ⊙ N. N.	Herluf B.	Niels B
Margrethe ⊙ Niels Arenfeld.		Kirsten. Ida. Sofie.	Jørgen B. ⊙ 1. N. N. 2. N. N.		
¹⁾ Peder B. ²⁾ Erik B. t. Solrød t. ³⁾ Ellen Glob. Lyngbygrd.					
Kirsten. Karen. Kristine. Margr. Ingb. ⊙ Peder ⊙ Torben ⊙ Jep Lange. Rosensp. Urne.					

Sammenligne vi nu denne Stamtavle med den, som fremgaar af sikre historiske Aktstykker, saa viser det sig, at de sidste Slægtled ere nogenlunde paalidelige. Erik Bille til Solrød (s: Solbjerg) levede i Midten af det 15de Aarhundrede, var gift med Else Glob og havde de fem nævnte Døtre. Margrethe Bille var — som det siges — en Datter af Jon Bille og Lene Limbæk og gift med Kansleren Niels Arenfeld. Men de foregaaende Slægtled ere alle fejlagtige. Peder Bille til Lyngbygaard var ikke Broder, men Næstsøskendebarn til Erik. Hverken Eriks eller Peders Fader hed Jørgen, og skjønt der vel forekommer Mænd i Billeslægten med de Navne, som Stambøgerne have optegnet for de ældste Slægtled, saa er Sammenstillingen aldeles umulig at finde Rede i. Forvirringen stiger til det højeste, naar man sammenligner de Slægtled, som Slægtebøgerne opstille i samme Led, med dem, som Aktstykkerne vise leve samtidig. Det vil da vise sig, at Jon Bille, som i Virkeligheden er et

Slægtled yngre end Erik Bille, i Slægtbøgerne gjøres to Slægtled ældre end Erik, altsaa sættes tre Slægtled længere tilbage, end han i Virkeligheden har været.

Man faar efter denne Prøve ikke nogen stærk Tillid til den tragiske Fortælling om Hr. Lave Billes Kamp med Kongen, som paa saa pompos en Maade indleder Slægtbøgernes Meddelelser om Billeslægten. Vi maa sikkert lade saa vel denne Episode som Slægtskabsforbindelsen med Familien Galt forsvinde af Historien, indtil der foreligger andre og mere paalidelige Vidnesbyrd. De Stamtavler, som vi i det følgende skulle opstille, ere udelukkende grundede paa samtidige Aktstykker og Dokumenter.

Medens Lave Bille og hans Bedrifter saaledes maa betragtes som i det mindste i høj Grad tvivlsomme, maa man stille sig noget anderledes overfor en Del Mænd af Navnet Bille, hvis Existens kan godtgjøres, men som dog alligevel ikke tør opføres paa Slægtens Stamtavle af Mangel paa Kjendskab til deres Forbindelse med de første sikkert paa-viselige Led af Slægten. At de dog have tilhørt denne, tør betragtes som i høj Grad sandsynligt. Det er bekjendt, at de samme Fornavne vedholdende brugtes i samme Slægt, og de Mænd, som vi i det følgende skulle nævne, bære, saa godt som alle, Fornavne, der ere vel kjendte i Billeslægten.

Ridderen, Hr. *Jakob Bille*, levede paa Kong Erik Plovpenning's Tid; men kun hans Navn er bevaret. Han var til Stede i Slingerup den 7de August 1246 sammen med Kong Erik Plovpenning, Marsken Harald og flere høje gejstlige og verdslige, da Saxe Torbensen skjænkede Esrom Kloster sine Ejendomme i Noddebo¹⁾. Omtrent samtidig med ham maa Hr. *Torkil Bille* have levet. Han var gift med Benedikte Christiernsdatter, Søster til Brødrene Tyge og Ebbe Chri-

¹⁾ Thorkelin, Dipl. Arn. Magn. I. 157. O. Nielsen, Codex Esromensis S. 117.

stiernsen, hvis Slægt ikke kjendes. Hr. Torkil er kun be-
kjendt ved sin Son, Magister *Niels Torkilsen*, Kannik i
Lund. Vi føres ved denne Mand tilbage til hin mørke Tid
i vort Fædrelands Historie, da Gejstligheden havde rejst
den store Kamp mod Kongemagten og delt Folket i fjend-
lige Lejre. Magister Niels kæmpede ikke som saa mange
af sine Standsfæller for Kirkens Sag, han nævnes tværtimod
som Tilhænger af Kong Erik Glipping i dennes Strid med
Jakob Erlandsen, og blev som saadan den 10de September
1267 lyst i Ban af Pavens Legat Guido tillige med Kongen
og Dronningen, Bisperne af Borglum og Aarhus foruden mange
Prælater, deriblandt hans Medbrødre i Lund, Ærkedegnen
Erland og Kanniken Thord¹⁾. Men denne Banlysning kom
— som det synes — aldrig til Udforelse, lige saa lidt som
det Interdikt, der var lyst over hele Landet²⁾. Med Ærke-
degnen Erland, en nær Slægtning men dog Modstander af
Jakob Erlandsen, har Niels Torkilsen staaet paa den ven-
skabeligste Fod, saa at Erland i sit Testament af 21de
Oktober 1269³⁾ endog udnævnte ham tillige med Ridderen
Jon Litle til Executores testamenti. Efter Jakob Er-
landsens Dod 10de Marts 1275 blev Erland af Kapitlet
udvalgt til Ærkebiskop i Lund. Kort efter begav Magister
Niels sig paa Vejen til Avignon, hvor Pave Gregor X.
just dette Aar holdt et Kirkemøde. Det tør vel betragtes
som givet, at han har foretaget denne Rejse for at faa sin
Vens Valg til Ærkebiskop godkjendt af Paven. I Avig-
non udstedte han den 16de Avgust 1274 et Gavebrev eller
et Slags Testament, hvorved han skjænkede sit Gods i Aby
(Væmundhogs Herred i Skaane) og i Saxtorp (Harjagers
Herred i Skaane) til forskjellige kirkelige Ojemed, hoved-
sagelig i Lunde Domkirke, imod Afholdelsen af Messer for

¹⁾ Script. rer. Dan. V. 606—607.

²⁾ Jvfr. Pal-Müller i Vidensk. Selsk. Skr. 5. Række. Hist. og philos.
Afdel. IV. 368—70.

³⁾ Suhm, Hist. af Danmark X. 998—1000.

hans Fader, Moder og Morbrødre, efter hvem han havde arvet Godset, og for hans Søstre, Fruerne *Margrethe*, *Cecilie* og *Johanne*¹⁾. Han er sandsynligvis død 17de August 1275 som Subdiakon i Lund faa Dage efter sin Ven, Ærkebiskop Erland; hans Aartid fejredes paa denne Dag i Lunde Kirke. Man har formodet, at Magister Niels Bille er den samme som den Magister Petrus de Dacia, der ca. 1250 studerede i Paris, og af hvis Arbejder der endnu er bevaret tre latinske Prædikener²⁾. De vise ham som en Modstander af den da herskende skolastiske Theologi og som en Tilhænger af den praktisk-kristelige Theologi, hvis Hovedformaal var at virke indtrængende paa Tilhørernes Følelse.

Om Hr. Torkils tre Dotre er intet bekjendt.

Var Niels Torkilsen Bille en Ven af Kongehuset og Modstander af Jakob Erlandsen, saa møde vi i Kanniken *Jon Bille* en Mand, som i den store Kirkestrid under Erik Menved og Jens Grand har kæmpet for Hierarchiet og imod Kongemagten. Han har paa mødrene Side været beslægtet med den mægtige Hvideæt, hvis Kamp med Kongemagten rystede Danmark i sin inderste Grund. Domprovsten i Lund, den fra Hvideslægten i lige Linje nedstammende Trugot Pust, Ærkebiskop Jens Grands Ven og Tilhænger, kalder i sit Testamente af 25de Novbr. 1289 Jon Bille sin «nepos» (formodentlig Søsterson) og udnævner ham til Executor testamenti. Han var Kannik baade i Lund og i Roskilde. Det var ikke usædvanligt, at Gejstlige vare Medlemmer af flere Kapitler, og det stadfæstes i dette Tilfælde af et Brev af 1ste Marts 1292, hvorved Pave Nicolaus IV. tillader 5 Kanniker i Lunde Stift, deriblandt «Johannes dictus Bille», paa Grund af Ærkebiskop Jens Grands Forbon og fordi de vare

1) Diplomatar. Svecanum I. 477—78. Smlgn. Suhm, Hist. af Danmark X. 705—706 og Script. rer. Dan. IV. 53.

2) Se Skat Rordams interessante Afhandling i Ny kirkehist. Saml. III. 265—318.

Ærkebispem oprigtig hengivne, at maatte besidde to gejstlige Beneficier. Jon Bille døde 12te Maj 1303; han er maaske identisk med den «Johannes dictus Byllæ», Præst i Søborg, der nævnes som Vidne 26de Novbr. 1301¹⁾.

Som det vil bemærkes, er det næsten udelukkende gejstlige Personer, vi her have gjort Bekjendtskab med. At vi kun kjende dem og ikke deres verdslige Slægtninge, er selvfølgelig begrundet i den Magerhed i de skriftlige Oplysninger, som karakteriserer den tidligere Middelalder. Kun sjælden findes Oplysninger, som ikke paa en eller anden Maade ere knyttede til det kirkelige Liv; det var jo Klosterbrødre og Kapitelgejstlige, som nedskreve og opbevarede de faa skriftlige Levninger, vi have tilbage fra Tiden før Unionen, og deres Interesse drejede sig væsentlig om deres Klostres og Kirkers snævre Anliggender. Først i det 14de Aarhundrede vinde Bidragene til Adelshistorien og den politiske Historie mere og mere i Fylde og Interesse, inden den Tid træffe vi saa godt som udelukkende Adelsmænd i Forbindelse med Kirken. Det er da ogsaa til dette Aarhundredes Begyndelse, at man med Sikkerhed kan føre de ældre danske Adelslægters Stamtavler tilbage, og her møde vi da ogsaa den Mand, der maa nævnes som Billeættens Stamfader. Kun med største Forbehold have vi derfor her optaget de første spredte og usikre Led i Slægtens Historie:

Jakob Bille

⊙ ?

Torkil Bille

⊙ Benedikte Christiernsdatter.

? Jon.
Kannik i
Lund og Roskilde
1289—1303.

Niels. Margrethe. Cecilie. Johanne.
Kannik i
Lund
1267—1275.

¹⁾ Om Jon Bille se Diplomatar. Svecanum II. 83—85, Ny kirkeh. Saml. III. 397, Script. rer. Dan. I. 296. Codex Esromensis S. 164.

Med det 14de Aarhundrede vinder man et fastere Grundlag for Billeslægtens Genealogi. Om Historie kan der endnu ikke være Tale. Saa sparsomt flyde Efterretningerne, at vi kun kjende nogle faa Medlemmer af Slægten, og af disse for det meste kun Navnet, ja jævnlig nok kan Navnet kun bestemmes gjennem Sønnens Navn. Som Stamfader for Slægten maa da nævnes Ridderen *Niels Bille*. Hvad der vides om ham, er hurtigt fortalt. I Aaret 1307 pantsatte han i Kong Eriks Nærværelse sin Gaard i Kalby (Kathælby) i Hammer Herred til Klostret i Næstved for 100 Mark Sølv¹). Han var Fader til en talrig Slægt, hvoraf vi kjende Sønnerne *Jon, Oluf, Jakob, Esbern*, samt en femte Broder, hvis Navn ikke kjendes, men hvis Son Jakob blev Stamfader til Bjergbygaard- eller Lyngbygaard-Linjen. Det er disse Brødre, fra hvem den talrige og mægtige Slægt nedstammede, som indtil Slutningen af det 15de Aarhundrede blomstrede paa Sjælland, og som talte mange indflydelsesrige og dygtige Medlemmer, der ved Giftermaal med ansete Slægter bragte Rigdom og store Besiddelser ind i Familien. Oprindeligt knyttet til Hovedgaarden Solbjerg i Solbjerg By, Love Herred, nærved Slagelse, strakte den efter Haanden sine Besiddelser over større Dele af Sjælland og Skaane, indtil i Midten af det 15de Aarhundrede Ridderen Torben Bille, efter at de øvrige Grene af Slægten vare uddøde, blev Stamfader for de yngre og langt mægtigere Linjer, hvoraf enkelte endnu blomstre. Flere af disse Linjer skrev sig til Solbjerggaard, der saaledes maa betragtes som Familiens gamle Ætgaard.

Fra gammel Tid fandtes her en Hovedgaard. 1269 skjænkede Thrugillus Arnkietelsen noget Gods i Solbjerg til Sorø Kloster; det kom senere med andet af Klosters Gods i Solbjerg tilbage til den samme Familie, af hvilken ovennævnte Thrugillus's Sønesøn Thrugillus Ingemarsen

¹) Script. rer. Dan. IV. 399.

1339 udtrykkelig siges at cje Hovedgaarden (curia principalis) i Solbjerg. Efter Thrugillus's Farbroders, Johannes Kalfs Dod, arvede dennes Svingerson, Johannes Jonsen Gods i Solbjerg, deriblandt en Bondegaard (curia villicalis)¹⁾. Fra denne Slægt er Ejendommen sandsynligvis gaaet over til Billeslægten, om igjennem Slægtskabsforbindelse eller ved Kjob er det nu umuligt at sige. Hvor Slægten før har været bosat, kan ikke oplyses. At Hr. Niels Bille pantsætter Gods i Hammer Herred 1307, kunde lade En formode, at Familiens Hjemstavn maatte søges her; men netop i dette Herred finder man i den historisk bekjendte Tid ingen Ejendom, som tilhører Slægten. Heller ikke kan Kanniken Niels Tor-kilsens Gavebrev fore paa det rette Spor; thi de Ejen-domme i Skaane, som han skjænkede til forskjellige kirke-lige Ojemed, vare hans Modreearv.

1356, 6te April, sælger Væbneren Johannes Andersen af Solbjerg (en halv Ørn) Kong Valdemar Atterdag et Øre Bol i Ulstrup i Love Herred for 20 Mark Selv, som hans Hustru Cecilie havde arvet efter sin Fader Bo Tuesen af Skaftelev. Som Vidner have forsegleet Johan Nielsen af Kragerup (et Anker), *Jon Nielsen* af Solbjerg og *Esbern Nielsen* af Solbjerg. De fore begge Bille-Vaabnet²⁾. Bro-drene *Jakob* og *Oluf Nielsen* kjendes kun gjennem deres Børn, *Jakob* gjennem sin Son Billæ eller Niels Jakobsen, som først skrev sig til Sasserup (i Sostrup S., Merlose Herred), senere til Æbletved (Butterup S., Merlose Herred); *Oluf* gjennem sin Datter Hilleborg (Hælenburg), som 7de Septbr. 1374 gav sin Farbroder (patruo) Esbern Nielsen Fuldmagt til at tilskjøde Jakob, kaldet Halfwegge, hendes Gods i Ferslev³⁾. Han har formodentlig ikke efterladt sig flere

1) Script. rer. Dan. IV. 507—508.

2) Afbildede som Nr. 2 og 3 i de Segttavler, som skulle medfølge dette Værk.

3) Dipl. Arn. Magn. Fasc. 37. 6.

Børn. Den femte Broder, hvis Navn ikke kjendes, havde Sonnen Jakob, som skrev sig til Bjergbygaard og senere til Lyngbygaard. Der bliver altsaa nu kun fire Linjer, nedstammende fra Niels Bille, som vi kunne opkalde efter de Hovedgaarde, deres Efterkommere senere vise sig at være i Besiddelse af: 1) *Hallelev*-Linjen, efter Gaarden Hallelev i Nærheden af Solbjerg, nedstammende fra Esbern Nielsen; 2) *Æbletvæd*-Linjen fra Jakob Nielsen; 3) *Solbjerg*-Linjen fra Jon Nielsen og 4) *Bjergby*- eller *Lyngbygaard*-Linjen, efter Lyngbygaard i Skaane, som i det følgende Slægtled kom i Familiens Besiddelse.

Idet vi nu efter denne Redegjorelse for de ældste Slægtled gaa over til at behandle de enkelte Grene af Familien og skildre dens Medlemmers Levnetsløb, skulle vi i korte Træk tegne den Baggrund, paa hvilken de første og betydeligste Mænd af Slægten optræde. Det er Kongedømmets Opblomstringstid, Landets Regenerationsperiode med den store Udvikling af alle Folkets Kræfter, som gaar forud for og ledsager den begyndende Unionstid, i hvilken disse Mænd færdes og have Lod og Del. Kong Valdemar Atterdags Gjerning havde baaret Frugt, han havde gjenoprejt Landet og Folket fra dets dybe Fornedrelse, han havde kæmpet mod den lovlose Stormandsvælde, men endnu ikke kuert den. Hans berømte Datter var gaaet i hans Fodspor. Med hensynsløs Energi fuldførte hun sin Faders Værk, Stormændene bragte hun til at underkaste sig, hun nedrev deres Borge, tilbagetog eller købte Kronens Gods, som i urolige Tider var frataget Kronen og kommet i Adelsens Hænder. Hun knyttede Gejstligheden til sig ved rige Gaver og ved at optage dens bedste Mænd blandt sine fortroligste Raadgivere. Ligesom hun styrkede Kongemagten indadtil, grundlagde hun ved Foreningen med Norge og Sverig, ved sin snilde og overlegne Politik lige overfor Hansestæderne, ved

Ægteskabsforbindelser med den engelske Kongeslægt og den tyske Kejsersfamilie Danmarks Anseelse udadtil. Det var en bevæget og begejstret Tid, som maa have skabt store Mænd og store Tanker, bragt de største Modsætninger for Dagen, det dybe Fald og den hurtige Ophøjelse til Magten. Men alt overskygges af Dronningens mægtige Personlighed; kun glimtvis spore vi de Kræfter, som maa have rørt sig i Folket, og da kun i Samfundets højere Lag. De sparsomme skriftlige Levninger fra hin Tid vise os kun de ydre Omrids af Tidens Historie, kun sjældnen gives der os Lejlighed til at trænge ind og skue de dybere liggende Aarsager og de mere vidtrækkende Virkninger af de store Begivenheder. Og gaar det saaledes med Landets og Folkets Historie, hvor meget mere da ikke med de enkelte Slægters. Vi møde disse Riddere og Væbnere som politiske Underhandlere, som ivrige og driftige Styrere af Gods og Ejendom, men deres Karakter og Personlighed træde kun frem i de ydre Omrids; kun en sjældnen Gang lykkes det at fralukke de gamle Pergamenter en Oplysning om selve Personligheden, og den viser os da enten kun den raa og havesyge Herremand, som røver og plyndrer paa Veje og Strømme, som mishandler sine Bønder og bedrager sin Slægt, eller den af Samvittighedsnag grebne Synder, som udsoner sine mange Fejl ved paa sit yderste at skjænke Gods og Guld til Kirker og Klostre, der igjen har stor Møje med at væрге det erhvervede Gods mod Familiens Efterstræbelser. Det er da særlig den retslige Side af Datidens Liv, der træder skarpt frem fra den mørke Baggrund. I langt højere Grad end nu fordredes dengang af alle Statens Borgere Kjendskab til Loven og Retten. Folkets egen Deltagelse i Udovelsen af Retten var endnu ikke sunket ned til en blot Form, paa Herredsting og Landsting mødte endnu alle for at faa deres Retsstridigheder paadømte af selvvalgte Dommere. Tusender er de endnu bevarede Breves Antal fra det 14de og 15de Aarhundrede, i hvilke Datiden har lagt sin Opfattelse af Lov

og Ret for Dagen. Det var jo en Hovedopgave for enhver, der ejede om end nok saa lidt, at bevare som Slægtens kosteligste Ejendom disse Pergamentsbreve med hængende Segl i uskadt Stand, paa hvilke Slægtens Ret til Gods og Ejendom støttede sig. I stærke, jærnbeslaaede Kister, skjulte i Borgens eller Husets sikreste Rum, bevarede man disse kostbare Skatte, paa hvilke Familiens Velfærd beroede. Det er Resterne af disse Skatte, som, hvorvel de nu kun ere til Stede i ringe Antal imod hvad der éngang fandtes, dog ere de bedste og i mange Tilfælde de eneste Budbringere om Personer og Begivenheder i henfarne Tider.

For den ældre Billeæts Vedkommende er det nu en lykkelig Omstændighed, at iblandt de mange mer eller mindre bekjendte Medlemmer af Slægten rager en enkelt Mand i Vejret saa vel ved sin høje Rang og indflydelsesrige Stilling i Staten som ved sin store Klogskab og Dan-nelse. Det er Lunds bekjendte Ærkebiskop, Dronning Mar-grethes fortrolige Raadgiver, Peder Lykke, som vel bærer Navnet Lykke, men i Virkeligheden er en Bille. Det er ham, der saa vel ved sin stærke Slægtfølelse som ved sin mægtige Indflydelse drager sin Familie, der hidtil har ind-taget en mere tilbagetrukket Stilling, frem i første Række blandt Landets fremragende Slægter og derved lægger en Grundvold til dens fremtidige Storhed, som Slægtens mest formaaende Mand i det 15de Aarhundrede, Hr. Torben Bille til Svanholm og Soholm, senere yderligere skulde befæste og udvikle. Forinden vi skildre denne mærkelige Mands Levnedsløb, skulle vi kaste et Blik paa de Grene af Slægten, som kun naaede en kortvarig Blomstring og uddøde inden Midten af det 15de Aarhundrede.

Første Afsnit.

Hr. Niels Billes Efterkommere.

Første Kapitel.

Hallelev - Lipien.

Af Hr. Niels Billes Sonner kjende vi bedst til *Esbarn Nielsen*, kaldet *Bille*. Han og Broderen Jon nævnes første Gang 1355, da de tilskjødede Valdemar Atterdag to Gaarde i Østrup (Aarby S., Arts Herred¹). Dette Gods maa de have arvet efter en Slægtning, muligvis Farbroder, *Benedikt Bille*, som allerede forekommer 1316²) og 1317, da han som Vidne forseglede et Brev, hvorved Nicolaus Hjort tilskjødede Hertuginde Elisabeth af Halland alt sin Hustrus Fædrenegods, deriblandt mærkelig nok en Hovedgaard i Allinde, det Gods hvortil Billeslægtens Navn senere hen fortrinnsvis skulde være knyttet³). De omtalte Gaarde i Østrup tilhørte oprindelig Ridderen Saxe Pedersen, som imidlertid maatte pantsætte dem til Benedikt Bille den 1ste Novbr. 1346 for 20 Mark rent Sølv. Hvis han ikke betalte

1) Archivregistraturer I. 49.

2) Se ovenfor S. 17.

3) Geh. Arch. Voss. Skipp. Hrd. 1 a. (Seglet mangler). Udt. i Suhm XI. 799. Samme Aar er han ogsaa Vidne under et Brev, hvorved Fru Christine, Enke efter Hr. Knud Mule, sælger Abbed Peder i Ringsted sit Gods i Spræklose. Scriptor. rer. Dan. I. 299.

Pengene tilbage inden Mortensdag det følgende Aar, skulde Benedikt Bille have Ret til at hæve og nyde Indtægterne af de to Gaarde, indtil de atter indløstes for den laante Sum. Dog skulde Hr. Saxe have Ret til at indløse den ene Gaard for Halvdelen af hele Pantesummen, og Benedikt Bille Ret til, naar Gaardene igjen indløstes, at beholde et Allodie — «sædvanlig kaldet Aalf» — i den ene Gaard for sig, og derfor give tre Øre Sæd¹⁾. Gaardene blev dog ikke indløste, thi det er upaatvivlelig de samme to Gaarde, Jon og Esbern Nielsen 9 Aar senere overdroge Kong Valdemar. I Mellemtiden maa da Benedikt Bille være død. De to Brodre Jon og Esbern optræde — som allerede oven for omtalt — atter i Fællesskab som Vidner under Jens Andersens af Solbjergs Brev til Kong Valdemar af 6te April 1356.

Esbern Nielsen har været en Mand af Betydning. I Aarene 1365—1367 nævnes han som Kong Valdemars Justitiarius, det er Retterthings-Kansler, eller, som denne fra Midten af det 15de Aarhundrede kaldes, Rigens Kansler. Som saadan var han den vigtigste Embedsmand ved Kongens Retterthing, der udstedte Stævninger til Retten, affattede dens Domme, samt forsynede disse Dokumenter med det kongelige Segl, som var under hans Varetægt²⁾. Han har fulgt Kongen paa hans Rejser i Kongeriget, — ingen maatte jo stævnes udenfor den Provins, hvor han var bosat —, og vi finde Esbern Nielsen i Virksomhed saa vel i Sjælland som i Jylland og Skaane³⁾. Denne hans Virksomhed standsedes ved Krigen med Hansestæderne, da Valdemar drog ud af Landet, og efter Kongens Tilbagekomst indtraadte Esbern Nielsen ikke paa ny i sin gamle Stilling. Under

1) «Si vero idem Benedictus propriam unam Allodium, communiter dictam Aalf, in una curia habere voluerit, michi tres oras an., si redempta fuerint, dare teneatur.» Orig. i Geh. Arch. Voss. Arts Herred 73.

2) Hist. Tidsskr. I. 345, jvfr. S. 280.

3) Suhn XIII. 550, 562, 564, 588. Matzen, Den danske Panteret S. 472.

Krigen finde vi ham bosat i Roskilde, i hvilken By han havde hentet sin Hustru. Han var gift allerede 1355 med Margrethe, en Datter af Gyncekinus Klavsen af Falkedal, Borger i Roskilde, af en adelig Slægt, som førte i sit Vaaben to Ornekloer over Kors. Et interessant Dokument af 1ste Febr. 1355 giver Oplysninger herom. Ovennævnte Datum udstedte Esbern Nielsen et Brev angaaende Skiftet mellem ham og Karl Nielsen af Horby¹⁾ paa deres respektive Hustruers Vegne. Karl Nielsen var gift med Gyncekins Enke Katharina, altsaa Esbern Nielsens Svigermoder, og fik som sin Part en Gaard i Roskilde i S. Mikkels Sogn, et Hus i Ferslevlille i Horns Herred, 2 Gaarde i Thorslunde, nogle Gaarde i Tostrup og Kragelænge, en Halvgaard i Baldersbrønd, et Hus i Svogerslev samt Halvdelen af noget Gods i Hersted. Brevet er medfarseglet af Broderen Jon Nielsen²⁾. Ti Aar efter, den 8de Septbr. 1365, overlod Karl Nielsen og Hustru Esbern Nielsen ovennævnte Ejendomme tillige med alt deres Gods i Bregentved paa det Vilkaar, at han skulde indløse Gaarden i Roskilde, som var pantsat, og lade sin Svigermoder bo der frit, saa længe hun levede, samt give hende til aarlig Underhold 10 Pund Rug, 20 Pund Byg, 2 Hoveder, 6 Svin, 8 Faar, 20 Ænder, 40 Høns, en Læst Kul og 40 Læs Brænde. Led Gaardene Skade ved Ildebrand eller Krig, skulde han faa et til Skadens Størrelse tilsvarende Afslag i den aarlige Afgift. Desuden fik han Fuldmagt til at indløse Ægteparrets pantsatte Gods i Slangerup, Lystrup, Blangslev, Vierslov, Jyderup og Ferslevlille. Tillige skjænkede Svigermoderen ham al sin Ret i Byen «Sotorp»³⁾.

Denne store Arv stammede fra Gyncekinerne eller, som Familien senere kaldte sig, Mule. Som Navnet antyder, var

¹⁾ Son af Niels Tuesen i Horby.

²⁾ Orig. i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 37. 4.

³⁾ Orig. i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 37. 5.

Slægten af vendisk Oprindelse, men havde allerede længe været bosiddende som Borgere i Roskilde. Det var almindeligt i hin Tid, at det højere Borgerskab væsenlig bestod af Adelsmænd, og de fleste af disse ofte fra Tyskland indvandrede Slægter førte Vaaben og Skjold og besad Ejendomme med adelige Friheder. Gyncekinerne maa paa dobbelt Maade have været beslægtede med Billerne. I Slutningen af det 14de Aarhundrede (1386—1402) forekommer ret hyppig en Benedictus kaldet Bille, som fører samme Vaaben som Gyncekinerne og i Seglet kalder sig «Benedictus Nicolai». Han beklædte høje borgerlige Stillinger i Roskilde og nævnes baade som Borgemester og Foged. Et særligt Tillidshverv synes Biskoppen af Roskilde, der kalder ham sin Tjener («servitor»), at have betroet ham, idet han overdrog ham Bestyrelsen af Slottet Dragsholm. 14de Jan. 1395 faar han Kvittering for aflagt Regnskab¹⁾. Hans Moder maa have

Gyncekinus.
R. 1308 i Rosk.

Klavs Gyncekini † m. 15 4 og 11 11 1335.	Gyncekin af Falkedal.
---	--------------------------

Gyncekin jun. Klavs † for 1 2 1355. ⊙ Katharina (Segl: oventil Solv, nedentil tværdelt sort og Solv) † før 1387. Hun ægter 2. Karl Nielsen af Horby.	Datter ⊙ Jakob Guthmundsen, Bg. i Roskilde (Segl: delt ved en Tværbjælke, ovenover 1, nedentil to Stjerner).
--	---

Gyncelin af Falkedal.	Klavs ⊙ . . . Bille.	Margrete ⊙ Esbern Bille.	Datter ⊙ Jakob Oluf- sen Lunge?	Jakob Gyncekini.
--------------------------	-------------------------	-----------------------------	---------------------------------------	------------------

Henneke (Mule) † Aug. 1437.	Benedikt Bille. 1386, 1402.	Niels Esbern- sen Bille. † 1437.
-----------------------------------	-----------------------------------	--

¹⁾ Suhm XIV. 353, 425. Arn. Magn. Dipl. Fasc. 42. 1; 22. 15 (hvor Seglet findes); 22. 24; 23. 2.

været af Billeslægten, og det er efter hende, at han har op-
taget Billenavnet. Navnet Benedikt peger hen paa den
ovenfor omtalte Benedikt Bille, hvis Datter hans Moder mulig
kan have været. Paa Grund af de Forbindelser, hvori
Slægten traadte med Billerne, have vi omstaaende gjengivet en
Stamtavle, som er opstillet efter til Dels utrykte Dokumenter.

Esbern Bille levede endnu 1374, da han nævnes som
Formynder for sin Broderdatter Hilleborg. 1378 var han
imidlertid død, thi den 22de Juli udlagde hans Arvinger to
Gaarde i Ølstykke og Udlejre til Hennekinus Petersen i Er-
statning for, hvad afdøde Esbern Nielsen skyldte ham¹).
Han efterlod sig flere Born, hvoraf vi dog kun kjende Nav-
net paa Sønnen *Niels*, eller som han jævnlig kalder sig,
Bille Esbernsen. De stode under Formynderskab af en af
Datidens mest fremragende Mænd, Hr. Jakob Olufsen Lunge,
Fader til de bekjendte Sønner, Bisp Niels af Strengnæs,
Hr. Folmer, Anders og Ove Jepsen. Han nævnes som deres
«lovlige» Værge og maa da formodentlig have været gift
med deres Morsøster, skjønt Slægtebøgerne intet melde
herom²). Han forte med Held en Arvesag til Ende for
Børnene. Deres Mormoder Katharina havde paa sin Sotte-
seng gjort et nyt Testament og heri begavet Roskilde Dom-
kirke med noget Jordegods, hvoriblandt en Gaard i Tors-
lundemagle. Dette stred sikkert imod det Overdragelsesbrev
paa samtlige hendes og Mandens Gods, som hun 1365 havde
udstedt til Esbern Nielsen, og Hr. Jakob Olufsen nedlagde
da Indsigelse mod Testamentets Gyldighed. En Domstol,

¹) Orig. i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 37. 7. Udl. i Ann. f. nord. Oldk.
1838—39 S. 354—55.

²) Slægtebøgerne lade ham være gift med 1°. Maren Mundel til Nielstrup
og *Asserstrup*, 2°. Mette Limbek eller Urne, Enke efter *Niels Hak*,
3°. Elsebe Sandberg. 1407 kalder Niels Hak til Asserstrup Ove Jep-
sen Lunge for sin Sosterson. Her synes rigtigt og galt at være blandet
sørgelig sammen; Navnene ere som sædvanlig gale, men Ægteskabernes
Antal turde dog have nogen Sandsynlighed for at være rigtig.

bestaaende af tre Kanniker i Roskilde og nogle Lægmand, erklærede derpaa Testamentet for «for stort og uskjelligt», og tildømte Arvingerne Gaarden i Torslunde, imod at de skulde give Domkirken 10 lodige Mark¹⁾.

Esbern Nielsens Søn forekommer under tre forskjellige Navne: Niels Esbernsen, Bille Esbernsen og Esbern Bille. At det er samme Person, turde allerede fremgaa af, at de alle bruge det samme Segl (S. Nicolai Esberni). Men det fremgaaer end yderligere af to Breve af 26de April og 28de August 1420, som begge angaa det Gods i Torslundemagle, hvorom der ovenfor er talt. I forstnævnte Brev kaldes han Bille Esbernsen, i det andet Esbern Bille, og i et Brev af 13de Juli 1420 nævnes endelig Bille Esbernsen som den eneste overlevende af sine Søskende. Vi kalde ham med Navnet *Niels Esbernsen*, som han selv ses at have brugt i det officielle Dokument, ved hvilket han stiftede et Alter i Roskilde Domkirke.

Niels Esbernsen skrev sig til Hallelev (nuvær. Hallelev i Slagelse Herred). Hans Ejendom var beliggende i umiddelbar Nærhed af det gamle Solbjerg, hvortil hans Fader skrev sig, men hvori denne selvfølgelig kun kan have ejet en Broderlod. Sandsynligvis er denne Broderlod senere overdraget til Sønnerne af Broderen Jon Nielsen, og den nye Hovedgaard Hallelev erhvervet ved Mageskifte eller Kjob. Allerede 1397 ses Niels Esbernsen at have haft Gods til Len af Antvorskov Kloster i Hallelev, og 1403 mageskiftede han med Sorø Kloster Gods i Davidsrød og Rerslev mod Gods i Hallelev²⁾. Han stod forøvrigt i livlig Forbindelse med Antvorskov Kloster, snart laaner han det Penge mod Pant i Gods, snart tilskjoder han det Bøndergods, snart har han Ejendomme til Leje af Kloret. Han synes at have været en driftig og virksom Mand, som baade

¹⁾ Nye danske Mag. IV. 239.

²⁾ Archivregistr. IV. 99. Script. rer. Dan. IV. 499.

forstod at hævde sin Ret, selv imod Overmænd, og at optræde lemfældig, naar det var nødvendigt. Saaledes eftergav han 1416 Antvorskov Kloster 10 Aars Landgilde af noget Gods i Aarslev, som han havde i Pant for 13 Mark Solv, medens han med Kraft bekæmpede Roskilde Domkapitels Fordring paa Godset i Torslundemagle. Ved denne sidste Lejlighed ydede selve Ærkedegnen i Roskilde ham en vigtig Tjeneste. Men det var rigtignok ogsaa hans egen Fætter Niels Bille, som her satte Frændskabet over Kirkens Fordel. Han udstedte nemlig et Brev, i hvilket han bevidnede, at den ovenfor omtalte Overenskomst angaaende Torslunde havde fundet Sted, og skaffede derved Fætteren den retslige Adkomst dertil¹⁾. At det er en Tak for denne Venskabs-tjeneste, naar Niels Esbernsen nogle Maaneder efter først tilskjødede sin kjære Frænde Ærkebiskop Peder Lykke en Gaard i Udstrup, Merløse Herred, og senere under den samme og Broderen Niels Bille sin Gaard og Mølle i Svo-gerslev for Livstid, turde være meget sandsynligt. Gaarden skulde forøvrigt efter disses Død falde tilbage til N. E. og hans Slægt²⁾. Sidstnævnte Gaard var ham tidligere tilskjødet af Biskop Peder Jensen Lodehat, men at han ikke altid har staaet i det venskabeligste Forhold til denne kraftige og myndige Prælat, viser et Landstingsvidne af 22de Avgust 1408. Nævnte Dag mødte nemlig paa Sjællands Landsting «en skjellig Mand», Herluf Nielsen af Englerup, paa Biskop Peders Vegne. Han havde taget Tinghoringe med sig af Slagelse Herredsting og spurgte dem nu, om det var dem bekjendt, at Biskop Peder havde ladet fejde paa Niels Esbernsen Bille af Hallelev eller paa nogen Maade ladet ham Fejde forkynde, saaledes som det var blevet sagt. Da vid-

¹⁾ Nye danske Mag. VI. 239. Dok. herom i Arn. Magn. Dipl. 37, 15—16.

²⁾ Dok. af 1420, 7. Septbr. og 27. Octobr. i Geh. Arch. Voss. Merløse H. 145 og Somme H. 27.

nede Hr. Erik Thomsen, Niels Bosen af Slagelse og flere Bymænd fra samme By, «at da de sidst vare til Stede, da Biskop Peder og Niels Esbernsen taledes ved, da skiltes de saaledes ad, at Biskop Peder erklærede at ville tiltale Niels Esbernsen efter Kirkeloven om de Klager, han havde at føre over ham, men at han ikke vilde lade ham fejde.»¹⁾ Hvorom denne Strid har drejet sig, vide vi ikke. Naar Bispen traadte saa kraftig op, maa det have været, fordi Niels Esbernsen enten har øvet Vold mod Kirkens Tjenere eller gjort sig skyldig i en eller anden moralsk Forbrydelse, som det var Kirkens Sag at paatale.

Har der været et saadant mørkt Punkt i Niels Esbernsens Liv, saa har han utvivlsomt i Kirkens Øjne afsonet den ved den store Gave og fromme Stiftelse, som han indrettede i Roskilde Domkirke. At det var denne og ikke Kirken i Slagelse, han begavede, viser, hvor nær han og hans Slægt har været knyttet til Roskilde. Den 1ste Maj 1436 havde han samlet hos sig paa sin Gaard Hallelev en Kreds af Slægtninge og Venner. Den gamle Ærkebiskop Peder Lykke havde været ventet, men kom ikke paa Grund af den Sygdom, som snart skulde lægge ham i Graven. Derimod vare mødte Bent Bille til Allindemagle, Niels Eriksen til Aarslev, Ingver Karlsen, Raadmand i Roskilde, Peder Sveje, Borger i Kjøbenhavn, og Peder Griis, Foged i Slagelse. Niels Esbernsen har da været en gammel Mand, vistnok henved 80 Aar²⁾. Han havde ingen Sønner, hans Slægt skulde uddø med ham, hans Segl og Vaaben følge ham i Graven. Han har da ønsket at bringe sit Navn til Efterverdenen ved at knytte det til en from Stiftelse, der kunde sikre det mod Forglemmelse. I Slægts og Venners Nær-værelse udstedte han da ovennævnte Datum et Brev, hvorved han stiftede et Alter i S. Karines Kapel i Roskilde Dom-

¹⁾ Molbech og Petersen, Danske Diplomer S. 393.

²⁾ Han nævnes første Gang som Væbner 1385. Suhm XIII. 681.

kirke til Ære for den hellige Karin (hvis Navn hans Mor-
 moder havde baaret) og skjænkede hertil en Del af sit
 Fædrenegods, 4 Gaarde i Ølstykke, Udlejre, Stærkinge og
 Torslunde, samt en Gaard i Trælleborg i Skaane, imod at
 der ugentlig holdtes 4 Messer for Altret og at hans Aartid
 højtideligholdtes i Roskilde Domkirkes Kor. Patronatsretten
 forbeholdt han sig og sin Slægt. 2den Juli 1436 gav han
 Gereke Degn Fuldmagt til paa sine Vegne paa Sjællands
 Landsting at tilskjøde Altret, som han havde bygget i S.
 Lucii Domkirke, ovennævnte Gods. Kong Erik stadfæstede
 Niels Esbernsens Fundats den 6te Juni 1437. Til Præst
 ved Altret udnævnte han Hr. Jens Krabbe¹⁾.

Hans Tanker have i hans sidste Leveaar kun drejet sig
 om denne Stiftelse. Hans nære Slægting, Henneke Mule,
 Borger i Roskilde, havde ingen Børn med sin Hustru Kri-
 stine Nielsdatter. Fætteren Niels Esbernsen blev saaledes
 hans nærmeste Arving, og forinden sin Død, som indtraf i
 August 1437, overdrog han sin Arving sit Gods i Musebolle
 og Axelshoved i Kongsted S., Faxe Herred, tilligemed sin
 Del i Gaarden i Trælleborg, og med dette Gods berigede
 Niels Esbernsen sin nye Stiftelse. Henneke Mule testa-
 menterede selv til Altret en Gaard i Særkeløse og Jonstrup-
 gaard i Osted S., Voldborg Herred, som skulde tilfalde
 det efter hans Hustrus Død²⁾. Inden sin Død, som ind-
 traf 1ste Novbr. 1438, fik Niels Esbernsen endnu en Gang
 Lejlighed til at «fornoje» sit Alter med sin Ret i det Gods
 i Skafteløv i Slagelse Herred, som han havde i Pant af
 Knud Nielsen, «hans kjære Frænde» og Svigersøn³⁾. Samme
 Dag, den 25de Octobr. 1437, skrev han følgende Brev:

¹⁾ De herhen hørende Breve findes i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 37. 19—22
 og 26; 38. 12. Jvfr. Ann. f. nord. Oldk. 1838—39 S. 355—56.

²⁾ De herhen hørende Breve i Arn. Magn. Dipl. 37. 23—30.

³⁾ Orig. i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 37. 31, dat. 1437, martir. Crispini et
 Crispiani gloriosi (²⁵ 10).

«Niels Esbernsen, som man kalder Bille, i Hallelev, hilser Dig min kjære Vornede i Udlejre boende evinnelig med Gud, og beder jeg Dig og byder og endelig vil, at Du herefter svarer og lydlig er Hr. Jens Krabbe om Landgilde og Penge og om al anden Stykke i alle Maader, som Du mig haver her til gjort, det skal Du ham herefter gjøre; og skal han holde dig med Ret og Skjel i alle Maader, thi jeg haver lagt Din Gaard til mit Alter, hvilket jeg bygget haver i S. Lucii Kirke i Roskilde. Lev vel i Christo¹⁾.»

Kun kort Tid har han overlevet sin Opgjørelse med denne Verden. Han er død 1ste Novbr. 1438, paa hvilken Dag hans Aartid fejredes i Roskilde Domkirke²⁾. I det politiske Liv havde han kun sjælden taget Del; han var til Stede i Kalmar, da Unionen stiftedes og Erik af Pommern kronedes til Konge i de tre nordiske Riger; han har endvidere forsegleet, sammen med en stor Del af den danske Adel, Erik af Pommerns Stadfæstelse af Dronning Margrethes Testament, men vi have ikke fundet ham oftere nævnet i Statshandlinger³⁾. Hans Hustru hed Fru Else; hendes Slægt er ubekjendt. De havde 4 Døtre, af hvilke tre overlevede Faderen, men ingen Sønner; dette forklarer den storartede Gavnildhed, hvormed han betænkte sit kjære Alter. Af Dotrene vare Inger gift med Knud Nielsen i Vedfuglebjerg, de tre andre, hvis Navne ere ubekjendte, med Anders Jensen i Borreby, senere i Terslose, af Slægten Passov, Henrik Daa i Gjellstrup og Bo Dyre i Hallelev. Alle Svigersønnerne stadfæstede paa egne, og de tre første ogsaa paa deres Hustruers Vegne, alt, hvad Svigerfaderen havde givet til S. Karine Alter, med Undtagelse af Gaarden i Stærkinge i Tune Her-

¹⁾ Arn. Magn. Dipl. Fasc. 37. 32.

²⁾ Scriptor. rer. Dan. VI. 594.

³⁾ Molbech og Petersen, Aktst. og Dipl. S. 67—68. Nye danske Mag. V. 8.

red, som skulde blive ved Arvingerne. De forbeholdt sig Patronatsretten, som de ogsaa ses at have udøvet¹⁾. Endnu 30 Aar efter sin Død holdtes Niels Esbernsen og hans Hustru i kjærligt Minde af deres Datter Inger, som 12te Marts 1471 skjænkede Gods til S. Klara Kloster i Roskilde, for at Jomfruene der skulde holde en evig Messe for «hende, hendes Mand, Son og dennes Hustru, for Niels Bille og Fru Elsef, hendes kjære Faders og Moders og flere hendes Forældres og Børns og alle kristne Sjæle til Ro og Lise». ²⁾

Med Niels Esbernsen uddøde den Linje af Slægten Bille, som vi have givet Navn af Hallelev Linjen. Hans Besiddelser tilfaldt Svigersønnerne og deres Slægt. Hallelev Hovedgaard kom senere i den bekjendte Rigshovmester Povl Laxmands Besiddelse, som 1494 mageskiftede den med andet Gods til Antvorskov Kloster³⁾.

Andet Kapitel.

Æbletved Linjen.

Omtrent samtidig med Hallelev Linjen forsvinder den efter Hovedgaarden Æbletved i Butterup Sogn, Merlose Herred, opkaldte Gren af Billeslægten⁴⁾. Den har kun en kort og sørgelig Saga. Vi kjende kun to Mænd, som have

¹⁾ Dok. i Arn. Mag. Dipl. Fasc. 3S. 14, dat. 1439, ipso die b. Marie Magdalene (22. Juli).

²⁾ Klevenfeldt, Saml. Bille.

³⁾ Archivregist. IV. 99

⁴⁾ Der findes nu ikke længer nogen Gaard af dette Navn i Sognet. Jvfr. Regist. til Archivregistr. III. 411.

været bosat paa denne Gaard, Bille eller Niels Jakobsen, og Oluf Nielsen Bille. Den førstnævntes Fader hed altsaa Jakob Nielsen, men om ham vides intet. *Niels Jakobsen* nævnes første Gang i et Brev af 29de Juni 1380. Han kaldes her Bille Jakobsen til Sasserup (Søstrup S., Merløse Herred), saa at Faderen formodentlig endnu da har levet; to Aar efter skriver Sønnen sig første Gang til Æbletved. I Brevet af 29de Juni 1380 give Brødrene Henning og Niels Tuesen samt Ebbe Jakobsen, alle af Østrup, ham Fuldmagt til at indløse alt det Gods i Merløse Herred, som er tilfaldet dem i Arv efter Katharina Pedersdatter¹). I dette Herred har Niels Jakobsen ved Giftermaal, Arv og Kjøb samlet sig et lille Gods omkring sin Hovedgaard Æbletved. Han var gift med Sidsel, Tyge Impes Datter af Tudse. I Tudse By og Sogn, Annex Sogn til Butterup S., hvor Æbletved laa, var fra gammel Tid en Hovedgaard, til hvilken allerede 1306 en Tyge Impe skrev sig²). Hans Sønesøn var Tyge Esbernsen Impe, som siges at være død 1386, men formodentlig allerede var død 1382. I dette Aar tilskjødede nemlig hans Son, Niels Tygesen til Vinstrups Enke, Sidsel Olufsdatter, og Svingersønnen Niels Jakobsen Biskop Niels af Roskilde en Gaard i Sigersholm (Asmindrup S., Merløse Hrd.), som var tilfalden dem efter Tyge Impe³). Efter Svingerfaderens Dod arvede Ægteparret Gods i Merløse, Tudse og Ramso Herreder, særlig i Søstrup Sogn. Men de ses ogsaa at have ejet Gods i Vejleby i Skippinge Herred, i Skudderløse i Ringsted Herred, i Nørre Jernløse i Merløse Herred⁴). Niels Jakobsen forekommer sjældn i Breve og Dokumenter. 1384, 25de Febr., fik han Befaling til i For-

¹) Orig. i Geh. Arch. Voss. Merløse H. 165.

²) Script. rer. Dan. IV. 358. VII. 24. Archivregistr. III. 318.

³) Script. rer. Dan. I. 315. VIII. 321, 325. Archivregistr. III. 318.

⁴) Archivregistr. III. 323. Matzen, D. d. Panteret S. 479. Danske Mag. V. 68.

ening med tre andre adelige at indføre Henrik Skytte i Sandby i Tudse Herred. Han nævnes undertiden som Vidne; saaledes var han sammen med Fætteren Niels Esbernsen 23de Juni 1400 paa Sjællands Landsting, da Jens Falk af Vallo tilskjødede Henneke Gyncekesen en Gaard i Særkeløse¹⁾. Inden Aaret 1413 var han død, thi 26de April nævnte Aar udstedte hans Moder (som her kalder sig «Sisæ Byles»), et Brev, hvori hun erkjender at have skiftet med sin Son Oluf og af sin Lod undt ham en Gaard i Søstrup. Han maa forpligte sig til ikke at sælge eller pantsætte den uden hendes Minde, og hvis han dør for hende, skal den uhindret tilhøre hende igjen²⁾.

Oluf Bille, som vi her for første Gang møde, forstod at bortode, hvad Faderen og Moderen havde samlet. Rigtignok kunde han strax efter Faderens Død udvide sine Ejendomme ved Tilkjøb af Gods i Butterup og ved at udkjøbe Jens Andersen af Bildsø (af Slægten Basse) af hans Part i Springstrup og Bossemose i Søstrup³⁾. Men det var kun en stakket Herlighed. Thi allerede to Aar efter, 11te Novbr. 1415, maatte han sælge til Sten Basse af Tydebjerg 5 Gaarde og 1 ode Gods i Tingtved i Søstrup S.⁴⁾, og fra nu af gik det stadig ned ad Bakke for ham; han har sandsynligvis ført sin gamle Moder med ned ad Skraaplanet. 1420, 4de Septbr., sælger han — paa sin Moders Vegne — Niels Ingversen af Næsby to Gaarde i Vejleby, som denne atter tilskjødede Sten Basse⁵⁾, og Aaret efter, den 22de Septbr. 1421, maa Fru Sidsel tilskjøde Hr. Iven Bryske alt det

1) Arn. Magn. Dipl. Fasc. 37. 10.

2) Orig. i Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 29. Brevet er medforseglet af Hinckin «fan ors» (?), Væbner i Ellinge, og Bille Esbernsen i Hallelev.

3) Dok. af 11. Octbr. 1415. Orig. i Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 143.

4) Orig. i Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 144.

5) Orig. i Geh. Arch. Voss. Skippinge Hrd. 84.

Gods, som hendes Husbond «mægtede til sig» for hendes Fædre- og Modrenegods, foruden en Gaard i Jyderup i Tudse Herred. Oluf Bille maatte selv love at holde dette Salg «stathuc» i alle Maader¹⁾. Atter 1430, 28de Septbr., møde vi Moder og Son paa Skraaplanet; denne Gang er det 8 Gaarde i Butterup og Tingtved, som vandre over i Sten Basses Hænder²⁾. Men ikke nok hermed — «ulovlig imod Moderens Vilje og Vidende» som det hedder — havde han allerede tidligere pantsat og solgt en Del af hendes Ejendom, som Sten Basse paa hendes Vegne maatte lade sig indfore i ved Kongens Foged³⁾. Endnu 1438 og 1439 maa Sten Basse skaffe sig Kongebreve, som sikrede ham hans Ret til Oluf Billes og Fru Sidsels Gods⁴⁾.

Hvornaar disse ulykkelige Mennesker ere døde, vide vi ikke. Deres Ejendomme vare splittede som Avner for Vinden, selv Hovedgaarden *Æbletved* maa være gaaet samme Vej som det øvrige Gods. Der har altsaa intet været at arve for Slægten — ikke desto mindre havnede *Æbletved* Linjens Gods igjen i Billeslægten. Den Mand, som saa venkabeligt havde hjulpet Oluf Bille og hans Moder med at blive af med deres Ejendom, Sten Basse, overdrog som bekjendt en stor Del af sit Gods til Torben Bille, mod at hans Son Sten skulde bevare Basse Navnet og kalde sig Sten Basse Bille. Det gjør et ejendommeligt Indtryk at læse det kongelige Stævningsbrev af 3die Febr. 1465, hvori Kong Christiern befale alle, som tro at have nogen Ret til Gods i Sasserup, Søstrup, Tingtved, *Æbletved* med sine Gaardsæder etc., at møde inden 6 Uger for Kongen med deres Adkomst-

1) Orig. i Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 30. og i Danmark, Fasc. 8, Nr. 10.

2) Orig. i Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 146.

3) Kong Eriks aabne Brev derom, dat. Gabno, 2. prox. post festum conceptionis Mariæ virg. 1431. Orig. i Geh. Arch. Voss. Ramsø Hrd. 6.

4) Merløse Hrd. I. 3. 148.

breve¹⁾. Af en Del af dette Gods oprettedes siden Toftholm, nu Toftholm i Tudse Herred, og iblandt dets Ejendomme eller maaske snarere under Baroniet Løvenborg vil formodentlig endnu den Dag i Dag Gaarden Æbletved findes.

Tredje Kapitel.

Solbjerg Linjen og Lyngbygaard Linjen.

Disse to Linjer bleve ved to af Hovedrepræsentanternes Giftermaal med to Sostre saa noje knyttede til hinanden, at deres Historie jævnlig loper sammen og derfor maa behandles under ét.

Jon Nielsen af Solbjerg er allerede nævnt i Forbindelse med Broderen Esbern²⁾. Ligesom denne skriver han sig til Solbjerg og sælger Gods i Arts Herred til Kong Valdemar i Aaret 1355; han overværer Skiftet mellem Esbern og dennes Svigermoder og har hængt sit Segl (som nu ikke findes) under dette Dokument. Han levede endnu 1370, da han den 21de Septbr. tilligemed Jakob Nielsen af Vognserup forseglede Olaf Magnussens Skjodebrev paa Gods i Sonderstrup og Bukkerup (Merlose Hrd.) til Søster Arina, Abbedisse i S. Klara Kloster i Roskilde³⁾. Inden Aaret 1380 var han død; thi den 28de April samme Aar udstedte Johannes

¹⁾ Top. Saml. p. Papir. Sasserup 1.

²⁾ se ovenfor S. 34.

³⁾ Langebeks Diplomatar. I Langebeks Seglsamling findes aftegnet Jon Nielsens Segl, som allerede paa Langebeks Tid var næsten ulæseligt, saa at man af Omskriften kun kunde se følgende Bogstaver: Jonæ Ni . . .

Tuesen paa hans Enkes Vegne Skjødebrev til hendes Søn Peder Lykke paa Gods i Saltofte og Egby (Merløse Hrd.)¹⁾. Han var gift med Christine Pedersdatter, og efterlod sig fem Sonner Niels Jonsen, Peder Lykke, Niels Bille, Jon Jonsen Bille og Bent Bille. Om disse Brødrers Rækkefølge i Alder er os intet bekjendt. Vi tør formode, at *Niels Jonsen* er den ældste, og som saadan opkaldt efter Farfaderen. Han skrev sig til Solbjerg i det eneste Dokument, som vidner om hans Tilværelse; og af det fremgaar kun, at den 9de Marts 1390 var Niels Jonsen af Solbjerg til Stede paa Sjællands Landsting²⁾. Han er formodentlig dod uden at efterlade sig Afkom, og er da Solbjerg gaaet over til Broderen Bent, som indtil ca. 1400 skrev sig til Broderup, men fra ca. 1400 altid forer Navnet Bent Bille til Solbjerg.

Efter de gamle Regler, som adelige Slægter fulgte med Hensyn til Bormenes og særlig Sonnernes Navne, opkaldtes den ældste efter Farfaderen og den næstældste efter Morfaderen. Hvis denne Regel er fulgt i Billeslægten, maa *Peder Lykke* have været den næstældste, opkaldt efter Morfaderen, og i saa Tilfælde giver hans Tilnavn Lykke en værdifuld Oplysning til Bestemmelsen af Moderens, Christine Pedersdatters Slægt. Der har som bekjendt været rejst megen Tvivl om Peder Lykkes Slægtskabsforhold, og man har gjættet paa, at han kun kan have været Halvbroder til sine Søsken. Han forer imidlertid altid Billevaabnet, han kalder stadig sine Brødre for «fratres, germani», han indsætter sin «Broder» Bent til Executor testamenti, saa at vi ikke nære nogen Betænkning ved at betragte ham som Helbroder til sine Brødre. Navnet Lykke bærer han da som opkaldt efter sin Morfader, der har været en Lykke, ligesom senere hans Broder Bents Son Peder, som maa være opkaldt efter ham, altid kalder sig Peder Lykke, og ligesom langt senere Eske

¹⁾ Script. rer. Dan. IV. 493.

²⁾ Orig. uden Segl i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 36. 9.

Billes Son Henrik blev opkaldt efter sin Morfader og kaldtes lille Henrik Krummedige.

Vi skulle først skildre denne mærkelige Mands Liv, da han i mere end én Henseende danner Midtpunktet for hele sin Slægt og maa betragtes som dens ypperste Repræsentant i det Tidsrum, som vi her beskjæftige os med.

I.

Peder Lykke.

Biskop i Ribe, Erkebiskop i Lund.

(1359—1436).

I.

Peder Lykke blev født 1359¹⁾. Som yngre Son blev han tidlig bestemt til den gejstlige Vej, der for en ung Adelsmand uden betydelig Formue, men af god Slægt, var den slagne Vej til høje Embeder, store Indtægter, betydelig Indflydelse. Sin Barndom har han formodentlig tilbragt i Roskilde, hvortil hans Slægt var knyttet ved Farbroderen Esberns Giftermaal med en Dame af Gyncekinernes Slægt. Han har her gennemgaaet Domskolens, som var oprettet af Jakob Erlandsen, og som skulde forberede sine Disciple saaledes, at de, naar de forlod Skolen, vare modne til at besøge endog selve Pariseruniversitetet. Oplært i Datidens Skolelærdom: Dialektik, Rhetorik og Poesi, kyndig i det latinske Sprog, har han maaske endnu tilbragt et Par Aar ved Stiftets Præsteskole under Tilsyn af en af Kapitlets

¹⁾ Han kalder sig i Aaret 1424 65 Aar gammel Script. rer. Dan. VII. 399, Diplomatar. Flensborg. I. 360.

Kanniker og modtaget Præstelærlingens praktiske Uddannelse i Forening med det videnskabelige Tilsnit, som kunde erhverves paa det Sted, der var Samlingsstedet for Stiftets lærde Dannelse¹⁾).

Peder Lykke maa tidlig have fuldendt Forstudierne til sin fremtidige Lobebane, thi allerede i sit 15de Aar var han Kannik ved Roskilde Domkirke²⁾. Sit Præbendes Indtægter har han anvendt til at søge Lærdom ved fremmede Universiteter — hvor, kunne vi ikke med Sikkerhed sige. Men det var en nødvendig Betingelse for enhver Gejstlig, som vilde naa høje Æresposter i Kirkens Tjeneste, at skaffe sig Magister- eller Doktorgraden ved en udenlandsk Lærdomsanstalt. I det 13de og Begyndelsen af det 14de Aarhundrede havde den store Strom af de nordiske og andre Landes Gejstlige søgt til Paris, den theologiske Videnskabs Moderstad. Fra Midten af det 14de Aarhundrede begyndte imidlertid Universiteterne i Köln og Prag, og maaske ogsaa Oxford, at tage Luven fra den gamle Lærdomsanstalt i Paris. De store Uroligheder i Frankrig under Hundredaarskrigene have ikke gjort Opholdet der særlig tiltrækkende, ligesom Skismaet i Kirken maa have splittet de studerende. I Prag har Peder Lykke ikke studeret, thi hans Navn findes ikke i de endnu opbevarede Universitetsmatrikler, hvori vi træffe saa mange danske og nordiske Studerende. Om han har studeret i Köln, Oxford eller maaske i Paris, maa vi lade staa hen; i alle Tilfælde har han erhvervet sig Magistergraden ved et udenlandsk Universitet og der sat sig ind i den kanoniske Ret. Hans Navn forekommer ikke i noget Dokument i Tidsrummet Septbr. 1374 til April 1380; en Del af disse Aar har han tilbragt i Udlandet. Hjemkommenen til Danmark har han da tiltraadt sin Plads som Kannik i Roskilde Domkapitel, hvor han hurtig skulde stige til en høj Værdighed.

1) Helveg. De danske Domkapitler.

2) Dok. af 1374, 7. Septbr. i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 37. 6, jvfr. S. 27—28.

Biskop i Roskilde var den Gang Peder Jakobsen af Slægten Ulfeld, en from og ivrig Katolik, som indstiftede daglige Messer til den ubesmittede Jomfrus Ære og grundlagde det skjønne S. Laurentii Kapel. I Roskilde Kapitel sad Medlemmer af Landets og særlig Sjællands første Slægter. Lungeslægten tilhorte Niels Jakobsen, Broder til Dronning Margrethes trofaste Stotter blandt Adelen, Folmer og Anders Jakobsen Lunge. Johan Basse horte til en dengang mægtig og anset Slægt, ligesaa Kanniken Jakob Falster. Dekan, Kapitlets overste Gejstlige, var da Olaf Pant. Fremfor alle maa dog nævnes Peder Jensen Lodehat, Dronning Margrethes fortrolige Raadgiver og Ven; han var endnu paa dette Tidspunkt Kannik i Roskilde, men udnævntes kort efter til Biskop i Wexio Stift, hvorfra han over Aarhus Bispestol skulde vende tilbage som Biskop over det rige og ansete Roskilde Stift efter Niels Jakobsens Død 1395.

I disse Mænds Kreds er den unge Peder Lykke bleven optagen, og det er rimeligvis gennem Peder Jensen Lodehat, at Dronning Margrethes Opmærksomhed er bleven henvendt paa den unge, talentfulde Kannik. Som de fleste yngre, med Dronningen jævnaldrende Gejstlige har Peder Lykke tidlig sluttet sig til Kongedømmets Sag, og vi se ham allerede 1382 optræde som Margrethes Befuldmægtigede. Paa hendes Vegne vidner han paa Sjællands Landsting, at hun har indløst Ods Herred fra Roskilde Bispestol, og fremlægger tillige paa Dronningens Vegne Kvitteringer for anden afbetalt Gjæld¹⁾.

I Aaret 1385 nævnes den nu 26-aarige unge Mand første Gang som Ærkedegn i Roskilde²⁾, et Embede, han skulde beklæde i 24 Aar, inden han forflyttedes til et Bispestæde. Med dette Embede vare væsentlig Stiftets juridiske Forretninger forbundne, og det vidner om betydelige Evner,

¹⁾ Suhm, Hist. af Danmark XIV. 526—27.

²⁾ Dänische Bibliothek III. 169—71.

at man betroede et saa vigtigt Embede i en saa ung Mands Hænder. Om Ærkedegnens Virksomhed er der i det hele kun levnet faa Spor; det er derfor ikke uden Interesse, at der fra Peder Lykkes Embedstid er bevaret et Dokument, som viser, hvilken Gren af den gejstlige Embedsvirksomhed der paahvilede Ærkedegnen. Den 31te August 1387 tilskrev Biskop Nicolaus af Linköping Ærkedegnen i Roskilde, at den afdøde Eskil Falk havde bemægtiget sig noget Gods i Sjælland, som Erik Læspes Dronning, Katharina, havde skjænket Gudhem Kloster. Han bod ham derfor under Bansstraf at kalde Eskil Falks Arvinger for sig og udspørge dem angaaende det nævnte Gods. Tillige skulde han undersøge, hvad andet Gods paa Sjælland og Møen der tilhørte Klostret, og tildomme dette, hvad der med Rette tilkom det, samt tilholde de nuværende Besiddere at tilbagegive det inden 6 Uger. Hvis de nægtede at gjøre dette, skulde han lyse dem i Ban¹⁾. Man ser heraf, at Ærkedegnen i Kraft af sit Embede havde Myndighed til saa vel at anstille Undersøgelser som til at domme i gejstlige Sager. I den senere Del af Middelalderen blev det imidlertid mere og mere Skik og Brug, at Biskopperne overdroge den dømmende Myndighed i Sager, som væsentlig angik gejstligt Gods, til Officialer. Muligvis have disse fungeret under Ærkedegnene, thi her i Norden spore vi ikke den Strid angaaende Grænserne for Ærkedegnens Myndighed, som fandt Sted i Frankrig og Tyskland. Og her i Roskilde var det netop Ærkedegnens egen Broder, Kanniken Niels Bille, som samtidig med ham bestyrede Officialembedet²⁾.

I Aaret 1395 døde Biskop Peder Jakobsen, og Dronning Margrethes Ven Peder Jensen Lodehat blev hans Efterfølger.

¹⁾ Langebeks Diplomatar. Jvfr. Lagerbring, Svea Rikes Hist. III. 663, 703. Suhm XIV. 197.

²⁾ Dokumenter fra 1397 i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 44. 6—8. I Aaret 1401 var Petrus Mathei Official. Geh. Arch. Voss. Gjældsbreve 21, Nr. 84.

Han havde, som oven for omtalt, været Kannik i Roskilde samtidig med Peder Lykke og maaske dennes Befordrer hos Dronningen. Det er aabenbart ikke nogen Tilfældighed, at vi fra nu af træffe den nu 36-aarige Ærkedegn i stadig Berøring med Dronningens politiske Opgave. Han overværer Kong Eriks Kroning i Kalmar 13de Juli 1397, han udbetaler det følgende Aar, 11te Novbr. 1398, paa Dronningens Vegne de holstenske Grever en stor Sum Penge, for hvilke han selv tillige med Biskop Eskil af Ribe og to Riddere havde været Forlovere: han har jævnlig ledsaget Dronningen ved hendes Kjob og Salg af Gods og undertegnet hendes Breve som Vidne¹⁾. Fremfor alt drages han dog nu ind i det politiske Liv, en særdeles vanskelig politisk Opgave betros ham, og det lykkes ham trods mange Hindringer at føre denne til et heldigt Resultat.

Det var i Aaret 1400, at den engelske Konge Henrik IV, som just nylig ved en Revolution havde bestøget Englands Trone, sendte et Gesandtskab til Danmark, bestaaende af Richard Yonge, Biskop af Bangor, og Adelsmanden John Perant, for at indlede Underhandlinger om en Ægteskabsforbindelse med det danske Kongehus. I hin Tid og endnu langt senere spillede Ægteskabsforbindelser mellem Kongehusene en vigtig Rolle i Staternes politiske Samkvem. Men for længe siden havde jo Forbindelsen mellem England og de nordiske Riger tabt al politisk Betydning, og man maa vel derfor spørge om Grunden til, at en engelsk Konge netop nu ønskede en Forbindelse med det danske Kongehus. Vel havde de tre nordiske Rigers Forening kastet en Glans over Danmark, som ogsaa naaede langt ud over Nordens Grænser, men dette har dog neppe været et afgjørende Moment for Kong Henrik. Grunden laa dybere, den maa søges i Englands indre Forhold og i Forholdet til Frankrig.

¹⁾ Suhm XIV. 406, 457. Molbech og Pedersen, Danske Diplomer S. 99. Codex Esromensis S. 190.

Henrik IV's Regering var fra Begyndelsen til Enden truet af de største Farer. Om han end havde — eller som Rygtet sagde — selv skaffede sig den Lykke at se sin fra Tronen styrtede Fætter, Kong Richard, afgaa ved Døden allerede i Febr. 1400, saa ophorte derfor ikke Sammensværgelser og Opror, og de fandt en hemmelig, men kraftig Bistand hos Englands gamle Dødsfjende Frankrig. Kong Karl VI. havde 1396 bortgiftet sin kun 8-aarige Datter, Prinsesse Isabella, til Richard II., og hun sad nu saaledes som 12-aarig Enke tilbage i England, efterstræbt af Kong Henrik IV. som et «godt Parti» for hans Søn Henrik og som den, der kunde skaffe ham Fred for de stadige Machinationer fra fransk Side. Strax efter Richards Død (Febr. 1400) afgik et engelsk Gesandtskab til Frankrig for at ordne Sagen om den Medgift, som var lovet Prinsesse Isabella, men endnu ikke udbetalt. Her var en god Lejlighed til at bringe Ægteskabsspørgsmaalet paa Bane, men det fandt ingen gunstig Jordbund ved det franske Hof, og Sendebudene maatte vende hjem uden at have udrettet noget: Prinsesse Isabella blev saa indtil videre tilbageholdt i England¹⁾.

I Frankrig kan det engelske Gesandtskab have truffet Sendebud fra Danmark i samme Øjemed som deres. Netop samme Aar meddele Kong Karl VI's Kronikeskrivere, at et Gesandtskab fra Dronningen af Danmark, bestaaende af to Bisper og to Riddere, vare ankomne til Paris for at foreslaa et Giftermaal mellem Dronningens Neveu og Arving, den unge Kong Erik, og en Prinsesse af det franske Kongehus. Skjønt Kong Karls Slægt paa Grund af Englændernes uretfærdige Opførsel mod deres unge Dronning nærrede store Betænklichkeiten ved at slutte Ægteskabsforbindelser med fremmede Fyrstehuse og derfor tovede med at give Sendebudene Svar, lovede dog tilsidst Hertugen af Bourbon, at han vilde sende

¹⁾ Wylie, History of England under Henry IV. London 1884. I.

sin eneste Datter Isabella, naar hun blev voxen. Sendebudene erklærede sig tilfredse med dette Lofte¹⁾.

Dette Svar var ikke noget fuldstændigt Afslag, og med Grund kunde Kong Henrik frygte for en Ægteskabsforbindelse mellem de franske og danske Kongehuse, han, som allerede var truet ikke alene af indre Opror, men ogsaa af Frankrig og det stadig fjendtlige Skotland. Han har da ikke et Ojeblik tøvet med at underminere denne Plan, og endnu samme Efteraar kom det allerede omtalte Gesandtskab til Danmark med Forslag om et Dobbeltægteskab, dels mellem den unge Kong Erik og Prinsesse Philippa, dels mellem den engelske Kronprins Henrik (den senere Henrik V.) og Eriks Søster Katharina. Tilbudet blev modtaget og en Gesandt afsendt fra Danmark for at undersøge Forholdene. Valget faldt paa Peder Lykke, og det tor derfor betragtes som i høj Grad sandsynligt, at ogsaa han har været med paa Frierreisen til Frankrig. Det skulde blive Peder Lykkes vigtigste Opgave i de følgende 5 Aar at føre denne Sag til en lykkelig Ende.

Tidlig paa Foraaret 1401 maa han have begivet sig af Sted, thi allerede 5te Maj samme Aar fik han et Lejdebrev af Henrik IV. til paa ny at besøge England og forblive dør indtil Julen 1401²⁾. Han indtraf i Juni Maaned igjen i Roskilde, hvor det engelske Gesandtskab imidlertid havde opholdt sig Vinteren over hos Biskop Peder, hvis Gjæstfrihed de berømme i høje Toner³⁾. Efter at have for-

1) Jean Juvenal des Vrsins, Hist. de Charles VI roy de France S. 180. Documents inédits sur l'hist. de France. Chroniques de St. Denys II. 769.

2) Rymer, Foedera IV, 1. S. 3.

3) Ægteskabets Historie er behandlet af Daae i Norsk hist. Tidsskrift 2. Række II. 332 ff. og af Erslev, Dronning Margrethe S. 362—66. Jeg antager, at Peder Lykke allerede i Foraaret 1401 har været i England, og støtter dette paa de engelske Sendebuds Beretning af 16. Juni 1401, hvori de sige, at de efter Modtagelsen af Kong Henriks Brev af 5. April strax have anmodet Dronning Margrethe og Kong Erik om Lejde

handlet med Kongen og Dronning Margrethe ledsagede han det engelske Gesandtskab tilbage til England, som de allerede maa have naaet de første Dage af Juli, thi den 5te Juli var Biskoppen til Stede i Kongens Raad.

Den unge Prinsesse, hvis Skjæbne det skulde blive Peder Lykkes Lod at følge fra — saa at sige — Vuggen til Graven, var, da Ægteskabsforhandlingerne begyndte, kun 6 à 7 Aar gammel. Det havde saaledes ikke stort Hastværk med at bringe Sagen til Ende, men Margrethe har vel selv nu mindet sin egen Barndom og Ungdom, da hun som 9-aarig Brud blev sendt op til Norge for at opdrages og ofte maatte «smage Tugtens Ris» af sin strænge Hofmesterinde. Har hun, som rimeligt er, nærret det Ønske at faa Danmarks tilkommende Dronning saa hurtig som mulig under sin personlige Paavirkning, saa skulde et saadant Haab snart blive skuffet; thi sjælden har vel nogen diplomatisk Forhandling mødt saa mange Hindringer paa sin Vej og er blevet saaledes trukket i Langdrag som denne. En fast utrolig Sejhed og Ihærdighed maa den have været i Besiddelse af, som Aar ud og Aar ind har maattet kæmpe sig gennem Hindringer, Opsættelser, Mistænkeliggjørelser etc. Disse Egenskaber maa Peder Lykke, hvem Hovedarbejdet i disse Forhandlinger blev overdraget, have haft.

En Del af Sommeren 1401 tilbragte Peder Lykke i England, hvorfra han i Septbr. Maaned vendte tilbage, ledsaget af to engelske Gesandter, John Perant og Henrik af Odem. Kong Erik modtog de engelske Sendebud paa Gurre Slot, og herfra tilskrev han den 15de Oktbr. sin tilkommende Svigerfader et Brev, hvori han takkede for det venlige Svar, hans Sendebud havde medbragt fra Kongen. Ti Dage efter

til at vende tilbage med disses Gesandt «qui tunc venerat de Anglia cum litteris vestris magnificis eisdem directis.» Hingeston, Royal and historical letters during the reign of Henry the fourth I. 78. Denne fra England tilbagevendte Gesandt kan kun have været Peder Lykke.

blev Peder Lykke paa ny sendt af Sted til England, medbringende Kreditiv fra Erik og Dronning Margrethe til Kong Henrik. Resultatet af denne Sendelse blev atter et nyt Gesandtskab til Danmark, bestaaende af John Perant og Bispfen af Bangor, af hvilke den førstnævnte nu for tredje Gang og Bispfen for anden Gang i samme Aar skulde gjæste Danmark. Forinden deres Afrejse maa Peder Lykke være vendt hjem; han kunde bringe det gode Budskab med tilbage, at baade Kongen af England, Rigets Stormænd og hele Folket ønskede, at det paatænkte Ægteskab skulde komme i Stand. I Lobet af Vinteren kom derpaa det nye engelske Gesandtskab hertil, og det meddeles, at det ved sin Hjemkomst i April 1402 bragte et meget imodekommende Svar fra den unge Kong Erik. Med det fulgte paa ny den utrættelige Peder Lykke.

Man kan ikke nægte, at der jo har været Liv i Forhandlingerne, men meget synes der jo rigtignok ikke at være kommet ud af disse evige Frem- og Tilbagerejser. Ikke mindre end tre Gange i ét Aar har Peder Lykke maattet foretage den besværlige og farefulde Rejse til England, paa hvilken han hvert Ojeblik kunde frygte at blive opsnappet af Vitaliebrodrene, som netop i disse Aar gjorde de nordiske Farvande usikre — og endnu var man ikke kommet ud over de indledende Skridt. Det skyldtes Kong Henrik selv, at der i det følgende Aar 1402 kom Fart i Underhandlingerne.

Henrik IV. var som bekjendt af en handlekraftig og energisk Natur. Han synes at have lagt en ikke ringe Vægt paa at faa i Stand bragt et venskabeligt Forhold til Herskeren over de tre nordiske Riger, om hvis Person han igjennem sine Sendebud havde modtaget et godt Indtryk, og hvis politiske Magt og Betydning han utvivlsomt har sat højere, end den i Virkeligheden var. Han lagde da hele sin Indflydelse i Vægtskaalen lige over for det engelske Raad, som synes at have staaet noget kjøliger over for denne

Sag end Kongen, og ved hans personlige Indgriben kom det endelig saa vidt, at den engelske Regering i Maj og Juni 1402 lod udstede nye Fuldmagter i Prinsens, Prinsessens og Kongens Navn for tre Sendebud, som tillige med Bispfen af Bangor i Juni Maaned begave sig til Danmark for at faa fastslaet ikke alene Grundlaget for Ægteskabsforbindelserne mellem de to Kongehuse, men ogsaa et Grundlag for et Forsvarsforbund mellem England og de tre nordiske Riger. I de forlobne Maaneder (April til Juni) havde Peder Lykke opholdt sig i Staden Kempton, vel modtaget og be-
 værtet af det engelske Hof. Forinden sin Afrejse har han kunnet overvære de store Hojtideligheder, som gik forud for Philippas ældre Soster Blanches Afrejse fra England til Tyskland, hvor hun skulde ægte Kejser Ruprechts Søn, Ludvig af Bayern¹⁾. Han maa i Juli Maaned tilligemed det engelske Gesandtskab være kommen tilbage til Danmark, men Kong Erik og Dronning Margrethe vare netop da i Sverig for at forhandle med de preussiske Sendebud, og Gesandterne maatte derfor vente til Oktober Maaned, førend de kunde faa Avdiens. De opholdt sig imidlertid i Roskilde og Kjobenhavn, hvor de rimeligvis have gjæstet Biskop Peder af Roskilde og Peder Lykke. I et Brev, som denne tilskrev Kong Henrik fra Kjobenhavn den 2den Oktober, beklagede han, at Gesandterne havde maattet vente saa længe, men udtalte dog det Haab, at det maatte lykkes dem inden den tilstundende Vinter, hvis Vinden vilde være dem gunstig, at vende tilbage til England og — som han udtrykker sig — «lykkelig fuldende den af mig indledede Forhandling»²⁾. Han giver dernæst en hojst interessant Fremstilling af den tyske Ordens gjentagne Angreb paa Gulland, dens frugtesløse Forsøg paa at indtage de derværende be-

¹⁾ Wylie, anf. Sfed S. 255--58.

²⁾ pro incepti per me negotii votivo complemento. Hingeston. Royal and historical letters S. 114.

fæstede Borge og de derpaa under Mægling af Hanse-stæderne indledede Fredsunderhandlinger. Brevet er koncist og klart skrevet, det latinske Sprog behandlet med Dygtighed, og man faar Indtrykket af, at Peder Lykke selv har taget Del i de politiske Begivenheder, hvorom han taler.

I Begyndelsen af Oktober 1402 indfandt sig i Helsingborg hos Kong Erik og Dronning Margrethe en talrig Forsamling af gejstlige og verdslige Raader fra de nordiske Riger for at afslutte Forhandlingerne med det engelske Gesandtskab. I disse Forhandlinger har selvfølgelig Peder Lykke taget levende Del. For ham maatte det staa som en Æressag at bringe den Sag til en lykkelig og hæderlig Afslutning, som han selv havde indledet. Men han skulde snart se dette Haab skudt ud i en fjærn Fremtid, thi der rejste sig strax alvorlige Hindringer. Englænderne opstillede som Grundlag for Indgaaelsen af Dobbeltgiftermaalet et Forbund mellem Rigerne, særlig rettet mod Kongen af Frankrig. En saadan Politik stred inidlertid fuldstændig mod Dronning Margrethes Regeringsgrundsætninger; hun ønskede ikke at inllade sig i Forhold, som kunde bringe hende ind i vidtloftige og uoverskuelige Forviklinger, og Resultatet af Forhandlingerne blev derfor kun et Udkast til den ønskede Traktat, som vel indeholdt store Indrømmelser med Hensyn til Ægteskabsforbindelserne, i det den danske Regering gav Afkald paa Medgift og Gave for Philippa, medens den selv forpligtede sig til at give Katharina en Medgift, «som en Dronnings Værdighed kræver»; men om Forbundet indeholdt det danske Forslag kun almindelige og svævende Bestemmelser, som ikke ydede nogen virkelig Garanti. «Dersom Kongen af Danmark — hedder det — bliver anmodet om at bistaa Kongen af England eller hans ældste Son Prinsen af Wales til at bekæmpe hans Uvenner, enten til Lands eller til Vands, skal han af al sin Magt gjøre for Kongen af England eller hans Son, hvad han onsker, at de, om det fornødiges, skulle gjøre for ham, og som en god

Son for sin kjære Fader, eller en god Broder for sin kjære Broder» etc.¹⁾. — Med dette Udkast sendtes de to Medlemmer af Gesandtskabet tilbage til England, medens Bispen af Bangor og John Perant, som nu synes at have maattet være ganske hjemme vante i Danmark, bleve tilbage som Kong Eriks Gjæster og mulig paa ny have tilbragt en hel Vinter i Danmark. Den endelige Afgjorelse blev skudt ud indtil 2den Juli 1403.

Atter en ny Udsættelse. Over to Aar havde nu Forhandlingerne slæbt sig hen, uden at man endog var bleven enig om et fast Grundlag. Om Forhandlingerne i Aaret 1403 tie Aktstykker og Breve. Saa meget tor dog anses for sandsynligt, at der i Lobet af Sommeren og Efteraaret 1403 maa være blevet afsluttet en foreløbig Ægteskabskontrakt imellem Kong Erik og Prinsesse Philippa, at Dobbeltægteskabet maa være blevet opgivet, og at den engelske Regering maa have givet efter i Spørgsmaalet om Forbunds-betingelserne. Tilbage stod den endelige Afslutning af Underhandlingerne om Prinsessens Overførelse til Danmark, og her træffe vi da paa ny Peder Lykke paa Rejsen til England. I April 1404 opholdt han sig i England; endnu var ikke al Modstand mod Giftermaalet slaet til Jorden, det engelske Raad synes endnu at have næret Betænkeligheder. Men Kong Henrik satte nu atter ligesom i Aaret 1402 sin Vilje igjennem, og Peder Lykke kunde medbringe et bestemt Lofte om, at Philippa det følgende Aar i Maj Maaned skulde komme over til Danmark. Det var atter en farefuld Rejse for Peder Lykke, Havet vrimlede af Kapere og Vitaliebrodre, Landevejene vare lige saa usikre, og først i Avgust Maaned naaede han hjem til Norden, hvor han traf Kongen og Dronningen i Sydsverig. Et stort Gesandtskab blev strax udvalgt blandt Rigernes fornemste Mænd til at overføre Danmarks unge Dronning til hendes

¹⁾ Daae, anf. St. S. 353.

nye Fædreland. Dets Formand var den norske Biskop, Hr. Eysteyn Aslaksson af Oslo, en fremragende og højt dannet Mand; det bestod desuden af tre Riddere og tre Gejstlige, hvoriblandt selvfølgelig Peder Lykke.

I Slutningen af Septbr. 1404 var Gesandtskabet beredt til at afsejle, men ugunstig Vind og Storm hindrede dets Afrejse, og paa ny skulde Udsættelse ramme det Foretagende, paa hvilket Peder Lykke havde arbejdet saa ufortrødent. Den 18de Novbr. skrev han selv fra Jonkoping et indholdsrigt Brev til Kong Henrik, der vidner om den Iver, hvormed han omfattede dette sit første større diplomatiske Hverv. Han meddeler først, at Kong Erik er meget tilfreds med det af Kong Henrik fastsatte Tidspunkt til Brudens Overførelse til Danmark, at Gesandtskabet er udnævnt, men afventer gunstig Vind; han beder indstændigt, at Kongen vil holde sit Lofte, da Erik med Længsel venter sin unge Hustrus Ankomst: han medgiver tillige Brevbudet visse mundtlige Meddelelser, som han ikke vover at betro Papiret¹⁾. — Atter er der et Hul i vore Oplysninger om Ægteskabs-sagen, kun saa meget vide vi, at det danske Gesandtskab det følgende Aar, 1405, opholdt sig i England. I Slutningen af dette Aar kunde endelig Peder Lykke se sine Bestræbelser kronede med Held: den 8de Decbr. 1405 lod Henrik IV. i de danske Sendebuds Nærværelse sin Datter Philippa højtidelig erklære for Danmarks, Norges og Sverigs Dronning.

For Peder Lykke har det været en stor diplomatisk Sejer, thi der maa have været rejst en haardnakket Modstand fra forskjellige Sider mod hans saa ihærdigt gennemførte Plan. I England findes der gjentagne Gange Vidnesbyrd om en afgjort Uvilje fra Raadets Side og en Lyst til at drage Sagen ud, som kun Kong Henrik ved sin personlige kraftige Optræden holdt i Skak. At der ogsaa har været

¹⁾ Hingeston, Royal and historical letters I. 407—408.

en Modstand i Danmark at overvinde, turde maaske de hemmelige Meddelelser vidne om, som Peder Lykke ved sit Bud sendte Kong Henrik, og som han ikke turde betro Papiret. Man har end ikke forsmaaet Bagvaskelser — en saa ihærdig Handlekraft, som var udvist fra Peder Lykkes Side, maatte nødvendigvis have en egoistisk Bevæggrund, og det laa nær at slutte, at han maatte have sikret sig en klækkelig Sum af den engelske Konge, der slap saa billig ved Udredelsen af Medgiften til sin Datter. Samme Dag, som Henrik proklamerede sin Datters Ægteskab, udstedte han en Erklæring af følgende Indhold:

«Det er — hedder det — kommet for Kongens Øren, hvorledes visse Personer, der stræbe at forstyrre Fred og Enighed, og som ikke ere Guds, men det Ondes og Løgnens Faders Born, have, saavidt det stod i deres Magt, med Falskhed og Svig søgt at bagtale og sværte Mag. Peder Lykke, Ærkedegn i Roskilde, og hemmelig berettet for visse fornemme Personer, at Mag. Peder havde betinget sig af den engelske Konge en aarlig og livsvarig Pension for at i Stand bringe Giftermaalet mellem Kong Henriks kjære Son, Kong Erik, og hans kjære Datter Philippa. Derfor vil Kongen herved have alle Konger, Grever, Baroner og alle andre, hvem dette Brev maatte komme for Øje, underrettede om, at et saadant Rygte er en fuldstændig Opdigtelse, og at Mag. Peder i denne Sag har lagt det ulasteligste og rosværdigste Forhold for Dagen: ¹⁾.

Denne Æresopprejsning har vel særlig været beregnet paa at gjøre Virkning i Danmark og at nedslaa alle Rygter om Bestikkelse. Tomhændet kom Peder Lykke dog ikke fra sin Frierfærd i England. Til Tak for hans Virksomhed skjænkede Kong Henrik ham et Helgenbillede af Solv, som forestillede en Ærkebiskop med et Skrin i Haanden, hvori laa

¹⁾ Rymer, Foedera IV. 1. S. 91. Oversættelsen efter Daae, anf. St. S. 359.

nogle af S. Sigfrids Ben. Selv har han senere skjænket dette kostbare Stykke til Lunde Domkirke, hvor det endnu fandtes efter Reformationen, men hvorfra det senere maa være vandret i Smeltediglen¹⁾. De forsmædelige Rygter fik ingen Betydning for Peder Lykke, for hvem Vejen til fremtidig Storhed nu laa aaben og banet. Om han har ledsaget Kongedatteren, da hun i Sommeren 1406 med et stort Folge forlod England for at begive sig til sit nye Hjem, vide vi ikke. Men han maa i alle Tilfælde have været til Stede i Lund den 26de Oktbr. 1406, da den unge 13-aarige Philippa i Lunde Domkirke for-mæledes med Kong Erik af Danmark, Norge og Sverig. Med inderlig Glæde maa han have bivaanet denne højtide-lige Handling, for hvis Fuldbyrkelse han selv havde virket saa utrætteligt. Og det unge Kongepar glemte heller ikke den Mand, som mer end nogen anden havde bidraget til at fore dem sammen. Peder Lykkes Fremtid skulde bære mange Vidnesbyrd herom.

2.

Med denne Begivenhed slutter det første Afsnit af Peder Lykkes Liv. Han nærmede sig nu stærkt de 50 Aar, men en rig Fremtid laa endnu for ham. Fra det bevægede poli-tiske Liv skulde han atter vende tilbage til Kirkens Skjod, udrustet med stor Livserfaring, i Besiddelse af Kongens og Dronningens højeste Gunst. Et Par Aar hengik endnu, i hvilke vi jævnlig se ham beskjæftiget med Regerings-anliggender. Endnu i Aaret 1408 er han — som Ærkedegn i Roskilde — til Stede i Kalmar ved Fredslutningen mellem Danmark og den preussiske Ordensstat. Kort efter — 2den Marts 1409 — døde Biskop Eskil af Ribe, og Peder Lykke blev hans Efterfølger.

¹⁾ Script. rer. Dan. VIII, 627. Corylander, Lunds Domkyrka S. 60.

Det var en i aandelig Henseende stærkt bevæget Tid, i hvilken Peder Lykke først fra Ribe Bispestol og siden fra Lunde Domkirke skulde styre den danske Kirke. Raabet om Reformation indenfor Kirken var stedse blevet stærkere. Pavernes Ophold i Avignon, det fra 1378 indtraadte store Skisma i Kirken, som endte med, at tre Paver gjensidig bansatte hinanden, kunde ikke andet end rokke Folkets Tro paa Pavemagten. Overalt spores der Tillob til reformatriske Bestræbelser; de angaa ikke blot Kirkeloven og Kirkelæren, det er ikke blot Angreb paa Pavens verdslige og aandelige Magt eller Hævdelse af Konciliernes overordnede Stilling indenfor Kirken; de tilsigte ogsaa en Gjenopvækkelse af den gamle religiøse Fromhed, Udryddelsen af Lunkenheden og Ligeegyldigheden i aandelige Anliggender. Det er ikke blot Johan Hus's og John Wiclifs Tidsalder, men ogsaa den hellige Birgittes og de med hende samtidige tyske Mystikeres¹⁾.

Det er utvivlsomt, at baade Dronning Margrethe og Kong Erik have været stærkt optagne af Tidens religiøse Bevægelser. Margrethes store Gavnildhed mod Kirker og Klostre, hendes strenge Overholdelse af Kirkens religiøse Skikke, Indførelsen af den nye Brigittinerorden (Maribo Kloster), have ikke alene været Frugter af politisk Beregning. Paa Kirkens Styrelse har derimod saa vel hun som hendes Efterfølger ovet stor Indflydelse, og Besættelsen af Bispestolene og de højere Præbender afgjordes for en væsentlig Del ved kongelig Indflydelse. Kirkens Mænd befandt sig vel under denne Regering, som med sin stærke Haand beskyttede dem mod Vold og Overlast; og om end Erik af Pommerns Optræden imod Kirken — især hen imod Slutningen af hans Regering — ofte antog en heftig og lidenskabelig Karakter, bevaredes dog det venskabelige Forhold

¹⁾ Jvfr Helveg Den danske Kirkes Hist. før Reform. 2. Del. 1. Afd.

mellem Kongemagten og Gejstligheden ogsaa under den største Del af hans Regering¹⁾).

Biskop Peder i Roskilde og Peder Lykke have vistnok mere end nogen anden af Tidens Gejstlige bidraget til at befæste denne gode Forstaaelse, som især støttedes af det personlig venskabelige Forhold, hvori de stode til Dronning Margrethe og den unge Kong Erik. Efter Peder Lodehats Død 1416 er Peder Lykke utvivlsomt den mest fremragende og indflydelsesrige blandt Danmarks Gejstlige. Hans Styrelse af Kirken frembyder da ogsaa adskillige mærkelige Episoder, som belyse hans Karakter og hans religiøse Standpunkt.

Han er for det første en ivrig Reformven og i den Henseende en Lærling af de bekømte Kirkelærere i Paris. Han krævede, som de, Indskrænkninger i Pavens Myndighed, Afslag i de store Afgifter, som under forskjellige Navne gik ind i Kuriens Kasse, Udvidelse af den højere Gejstligheds Indflydelse paa deres egne Kirkers Styrelse. Men tillige vare hans Bestræbelser rettede paa Kirkens indre Reformation, paa en større Iagttagelse af de kirkelige Skikke, saa vel af den høje og lave Gejstlighed som af Menigheden, paa en Reformation af Gejstlighedens og Munkenes sædelige Liv og deres ydre Optræden. Allerede som Biskop i Ribe udfoldede han stor Virksomhed for at holde god Orden i Kirken. I Paaskeugen 1414 var han samlet med sit Kapitel i dets Kapitelshus og gav dér Bestemmelser for den indre Orden ved Gudstjenesten i Kirken, som særlig gik ud paa under Straf af Bøder at formaa Kannikerne og Præsterne til skrappe Overholdelse af deres Embedspligter²⁾. Kort efter valgtes han til i Forening med den gamle Biskop Johannes af Slesvig at repræsentere den danske Gejstlighed paa Konciliet i Constanz.

¹⁾ Jvfr. Erslev, Dronning Margrethe S. 329—40.

²⁾ Kinch, Ribe Bys Hist. indt. Reform. S. 277—78.

Den berømte Kirkeforsamling, som skulde gjøre Ende paa Skismaet i Kirken, var sammenkaldt af den romerske Pave Johan XXIII og Kejser Sigismund til at møde i Constanz den 1ste November 1414. Skjønt Konciliet allerede aabnedes den 5te Novbr. af Paven, varede det dog en Stund, inden Forsamlingen blev saa fuldtallig, at Forhandlingerne kunde begynde. Først Julenatten 1414 holdt Kejser Sigismund med Liustru og et Følge paa 1000 Personer ved Fakkelskin og under en klingrende Frost sit Indtog i Constanz, ja de engelske Sendebud og Pariseruniversitetets Udsendinge med den berømte Retslærde Gerson i Spidsen mødte endog først i Februar Maaned 1415. En saa glimrende Forsamling var endnu ikke set i Christenheden, over 150,000 Mennesker med omtrent 30,000 Heste havde samlet sig i den lille skønne By ved Bodensoen; den overvejende Del bestod af Lægfolk; Fyrster og Riddere med deres talrige Følge, Kjobmænd, Haandværkere, Gjoglere og Taskenspillere vare strommede sammen fra alle Egne for at være Vidne til et saa usædvanligt Skuespil. Medens Konciliets gejstlige Medlemmer diskuterede de højeste religiøse og kirkelige Spørgsmaal, domte Hus og Hieronymus fra Prag til Doden, fordømte Wicliffs Skrifter, tvang tre Paver til ydmyg Underkastelse og dekreterede Konciliets Overhøjhed over Paven, kunde dets verdslige Medlemmer finde Adspredelse ved glimrende Fester og Turneringer og ved de talrige Kirkefester med det brogede Liv, som udfoldede sig ved slige Lejligheder.

Pavens Indbydelse til Mødet i Constanz kundgjordes den danske Gejstlighed af Ærkebiskop Peder i Lund den 18de Juni 1414¹⁾, og i Lobet af Aaret udvalgtes den gamle

¹⁾ Ærkebiskop Peders Brev til Biskop Peder i Ribe, dat. Helsingborg, die Marci et Marcelliani. (18. Juni.) Orig. p. Perg. i Geh. Arch. Ribe Bispedoms og Kapitels Diplomer No. 155.

Biskop i Slesvig, Johan Skondelev, og Biskop Peder af Ribe til at repræsentere den danske Kirke paa Conciliet; de ledsagedes af Ridderne Anders Lunge og Henning Königsmark. Fra Norge og Sverig afsendtes ligeledes en talrig Skare af Gejstlige og Verdslige med det særlige Formaal at opnaa Conciliets Bekræftelse af den hellige Birgittes Kanonisation; i Constanz synes de at have sluttet sig til de danske Udsendinge og at være optraadt i Forening med dem.¹⁾ Endnu i Juleugen 1414 opholdt Biskop Peder sig i Ribe²⁾, og Henning Königsmark var endnu Nytaarsaften i Roskilde, men kort efter maa de være atrejste, og i Slutningen af Januar kunde de danske Udsendinge holde deres Indtog i Constanz med et stateligt Følge paa 106 Personer. De have selvfølgelig deltaget i det Møde, hvør Anmodningen om Birgittes Kanonisation blev forebragt af de nordiske Sendebud, bevilget af Conciliet og strax fuldbyrdet af Pave Johan, idet 9 Doctorer og Magistre med Haanden paa Evangeliet svor, at de enten selv havde set eller af deres Fædre hort bevidne Fru Birgittes Mirakler. En Afbildning i Ulrich v. Reichenbachs samtidige Beretning om Mødet i Constanz har foreviget denne Begivenhed³⁾.

1) Ulr. v. Reichenbach, Das Concilium zu Constanz. Augspurg 1536 Fol. CXCIX nævner de nordiske Adelsmænd, som vare til Stede paa Mødet; Navnene ere i højeste Grad forvanskede, og jeg drister mig kun til at tyde de danskes, som kaldes «Andreas Linnig ausz Tenmarkt Ritter» og «Hernung Kynigshoff ausz Tenmarek Ritter, bayd mit sechsen». Den sidstnævnte er utvivlsomt den Henning Königsmark, der optræder 1408 som Kong Eriks Raad og endnu nævnes ca. 1425. Styffe, Bidrag t. Skandinav. Hist. II. 144 og 236. 1414, 31. Decbr. er han til Stede i Roskilæ. Jahn, Unionshist. S 500. Jvfr. ogsaa Molbech og Petersen, Danske Dipl. I. 338.

2) Scriptor. rer. Danicar. VIII. 199.

3) Reichenbach, Das Concilium zu Constanz. Fol. CXXVIII. Jvfr. Billedværket «Concilium Constantiense 1414—1418. St. Petersbourg 1875. S. 58—59.

Valget af de to Bisper i Slesvig og Ribe til Danmarks Repræsentanter paa Mødet i Constanz har upaatvivlelig ogsaa haft en politisk Hensigt. Efter Dronning Margrethes Død havde Striden om Lensretten til Sønderjylland taget en højst alvorlig Vending. Ingen kunde nu bedre end disse to Prælater være kjendte med de Retsgrunde, hvorpaa Kong Erik støttede sin Vægning ved at give de holstenske Grever Forlening paa Sønderjylland; de havde deltaget i de talrige Møder, hvor Stridsspørgsmaalene havde været diskuterede, og særlig i Herredagen i Nyborg 1413, hvor de holstenske Grevers Adkomst til Lenet var bleven underkjendt; ja Biskop Johan havde endog i længere Tid maattet opholde sig udenfor sit Stift, hvis vigtigste Slotte vare i Grevernes Hænder. Kong Erik vilde nu benytte Lejligheden til at faa de tidligere afsagte Domme og Kjendelser i Striden om Sønderjylland paadømte og eventuelt anerkjendte af Kejseren og medgav derfor Sendebudene verificerede Afskrifter af Aktstykkerne, som skulde forelægges Kejseren.¹⁾ Efter at Sendebudene i offentlig Audiens havde udviklet de Grunde, i Følge hvilke Greverne havde forbrudt deres Len, anerkjendte Sigismund den 14de Juni 1415 den i Nyborg fældede Dom i Henhold til saa vel den danske som den tyske og almindelige Lensret.²⁾

I Constanz kom Peder Lykke hurtig til at spille en fremragende Rolle. Allerede i Begyndelsen af Februar 1415 havde Konciliet bestemt, at Afstemningen paa Møderne skulde foregaa efter Nationer — den italienske, franske, tyske og engelske. De nordiske Sendebud sluttede sig til den tyske Nation, og i det snævrere Udvalg indenfor denne, som strax blev nedsat for at prøve de forskjellige Forslag, der fremkom til Gjenoprettelsen af den kirkelige Enhed,

¹⁾ Vidisser af 31. December 1414, Jahn, Unionshist. S. 500.

²⁾ Hvidtfeldt S. 662. Antislesvigholst. Fragm. XIV. 27—31.

træffe vi Biskoppen af Ribe. Det gjaldt først og fremmest om enten at formaa de tre Paver til frivillig Nedlæggelse af deres Værdighed eller i fornødent Tilfælde at tvinge dem dertil. Konciliet havde derfor strax rettet de heftigste Angreb paa Pave Johan og tvunget ham til at afgive et Løfte om at nedlægge sin Værdighed. Men midt under den heraf opstaaede Kiv og Strid og begunstiget af den almindelige Opmærksomhed, som en af Hertug Frederik af Østerig foranstaltet Turnering havde fremkaldt, lykkedes det Paven den 20de Marts at flygte bort fra Byen, forklædt som Staldkarl. Trods den Forvirring, som denne Begivenhed truede med at fremkalde, tabte Konciliet ikke Fatningen, og i en Række af Beslutninger fastsloges de berømte Sætninger om Konciliets Overhøjhed over Paven og om dets Myndighed i kirkelige Sager.

Peder Lykke har været i fuld Samstemning med disse Udtalelser; vi vide af et Brev af 15de Febr. fra Ærkebispem af Riga, at den danske Udsending paa Kirkeforsamlingen havde sluttet sig til de tre Nationers Beslutning om de tre Pavers Fratræden.¹⁾ Det fremgaar end yderligere deraf, at han var en af de Gesandter, som Konciliet sendte til den bortflygtede Pave for at formaa denne til at vende tilbage og opgive sin Modstand. Efter 14 Dages Underhandlinger kom de med uforrettet Sag tilbage; men Pave Johans Modstand var snart knækket. Hans eneste Støtte, Hertug Frederik af Østerig, som havde begunstiget hans Flugt og ydet ham Tilflugt paa en af sine Borge, blev ydmyget paa den føleligste Maade af Kejseren og Konciliet, berøvet alle sine Len og Godser og maatte i Fremtiden bære Ogenavnet «Frederik med den tomme Taske». I Maj Maaned erklærede Konciliet Paven for afsat, og da denne kort efter blev tagen til Fange og ført til Constanz, maatte han under de mest

¹⁾ Bunge, Liv.-, Esth- u. Curländ. Urkundenbuch V. 46—47.

ydmygende Former anerkjende Konciliets Dom. Kort efter nedlagde Pave Gregor i Pisa frivillig sin Værdighed, og tilbage stod kun den af de spanske Fyrster og den sydfranske Adel understøttede Pave Benedikt, som haardnakket nægtede at underkaste sig. Det blev saaledes nødvendigt at sende Befuldmægtigede til Underhandling med ham og hans Beskyttere, og Kejser Sigismund paatog sig selv dette Hverv, ledsaget af et talrigt Følge, deriblandt de af Konciliet i samme Øjemed udnævnte Prælater. Det tør anses for et Vidnesbyrd om hans fremragende Dygtighed og Evne til at gjøre sig gjældende, at Peder Lykke hørte med iblandt de 16 Prælater og Doktorer, som den 16de Juli 1415 med Sigismund forlode Constanz for at drage til Nizza, hvor Benedikt havde lovet at give Mode. Forinden sin Afrejse har han kunnet overvære Processen mod Johan Hus og har været Vidne til dennes Domfældelse og Henrettelse. Men han har ikke, som gamle Beretninger meddele, spillet nogen fremragende Rolle ved denne Lejlighed, og det er forlængst godtgjort, at det ikke var ham, som foreholdt Kejseren, at Kjøtteriets Udryddelse var dennes højeste Pligt; det beror — som Helveg har bemærket — paa en Forvexling med Kardinalbiskoppen af Lodi.¹⁾

Den Opgave, i hvis Losning Peder Lykke skulde tage Del, var yderst vanskelig. Det var den af Spanierne understøttede Pave, som skulde tvinges til at give Afkald paa sin Værdighed, og det oven i Kjøbet en særdeles kløgtig og i Valget af sine Midler hensynsløs Mand. Mødestedet var blevet forandret til Perpignan i Sydfrankrig, og her kom det i Oktober Maaned til frugtesløse Forhandlinger, som endte med, at Paven i November flygtede til Spanien, hvor

¹⁾ Om Konciliet jvfr. Hefele, Conciliengesch. VII. 26 ff., Mansi, Collectio Conciliorum XXVII. 609 f. 636, 647, 769. Jvfr. Helveg, Den danske Kirkes Hist. indt. Reform. II. 1. 272—74.

han indesluttede sig i en lille Bjærgfæstning og herfra udsendte truende Skrivelser, Protester og Banlysninger, dog uden Virkning; thi det var lykkedes Konciliets Befuldmægtigede at knytte særskilte Underhandlinger med de Fyrster, som hidtil havde støttet ham, og at formaa disse til en Overenskomst, det saakaldte Konkordat i Narbonne af 13de December 1415, i Følge hvilket de i Principet gik ind paa Pave Benedikts Afsættelse, dog under den Betingelse, at alle de Kardinaler og Fyrsters Gesandter, som hidtil havde anerkjendt ham, skulde tilkaldes til Konciliet, hvor hans Afsættelse da skulde fuldbyrdes. Hermed var Grunden tagen bort under den avignonske Paves Fodder, og vi kunne forstaa, at den Beretning, som de tilbagevendende Sendebud i Slutningen af Januar 1416 kunde fremlægge for Konciliet, har vundet dettes udelte Tilfredshed. Den 4de Februar blev Forliget højtidelig besvoret af alle Konciliets Medlemmer. Iblandt dem, som have sat deres Navn under dette vigtige Dokument, savnes Biskop Peder Lykke, hvorimod Ærkebiskop Peder af Riga og Biskop Johan af Slesvig have undertegnet paa egne og Danmarks Konges Vegne. Den førstnævnte havde deltaget i Forhandlingerne i Narbonne og synes saaledes at have overtaget Peder Lykkes Fuldmagt.¹⁾

Hvorfor vendte Peder Lykke ikke tilbage til Constanza, hvor hans Fæller og Kolleger ses at have overværet alle Forhandlingerne i Aarene 1416 og 1417? Det ligger nær at sætte hans Udeblivelse i Forbindelse med den Rejse, som Kejser Sigismund umiddelbart efter Afslutningen af Traktaten i Narbonne foretog til Paris og London i det Øjemed at mægle Fred imellem Frankrig og England og at formaa disse Stater til at opgive deres indbyrdes Strid for med fælles Kræfter at deltage i det Korstog mod Tyrkerne, som var Kejser Sigismunds stadige Yndlingstanke. Det tør vel ogsaa

¹⁾ Mansi, Collectio Conciliorum XXVII. 817.

antages, at han er fulgt med Kejseren til Avignon, hvor denne tilbragte Juleugen, og at han senere har ledsaget Sigismund til Paris, hvortil denne indtraf 1ste Marts 1416; men herfra maa Peder Lykke hurtig have begivet sig hjem til Danmark, maaske ad Sovejen; thi i Begyndelsen af April træffe vi ham i Kjøbenhavn, forhandlende med hanseatiske Sendebud og det netop i et Anliggende, hvorom kun han som Danmarks Sendebud i Constanz kunde give nøjagtig Besked.

I nogle Aar havde der hersket et spændt Forhold mellem Danmark og Lübeck. I den mægtige Hansestad var der udbrudt indre Uroligheder; det gamle Raad, som udelukkende støttede sig til de patriciske Kjøbmandsslægter og ikke havde villet indrømme Haandværkslavene Del i Styrelsen, var blevet styrtet ved en Opstand og forjaget fra Staden, som derpaa havde indsat et nyt Raad. Striden imellem det gamle og nye Raad blev bragt for Kejsers Domstol, som, efter først at have udstedt en Akterklæring uden Virkning mod det nye Raad, henskød den endelige Afgjørelse af Sagen til Sommeren 1415. Den demokratiske Bevægelse i Hansestæderne var selvfølgelig bleven fulgt med stor Opmærksomhed i Danmark. Dronning Margrethe havde med sin sædvanlige Forsigtighed undgaaet at tage Parti for nogen af Parterne, men derimod benyttet sig af Stædernes øjeblikkelige Svaghed til at svække deres Indflydelse i Norden. Erik af Pommern forte som bekjendt en langt dristigere Udenrigspolitik end sin Plejemoder og understøttede med Kraft det gamle Raads Bestræbelser paa at vende tilbage til deres Stad som Sejrherrer. I Begyndelsen af Aaret 1415 vare danske Gesandter sendte til Lübeck med den Opgave at mægle Fred mellem de stridende Partier, men uden at naa noget Resultat. Det tør formodes, at de til Constanz afgaaede danske Sendebud have haft Fuldmagt til at forhandle med Kejseren om dette Spørgsmaal. I alle Tilfælde traf de i Constanz sammen med de fire Gesandter, som det

nye Raad i Lübeck havde afsendt for at forsvare sin Op-træden og for at formaa Sigismund til at stadfæste og udvide Lübecks Privilegier. Det kom her til alvorlige Sammenstød mellem Kongens og Lübecks Sendebud, og disse sidste lode sig endog forlyde med, at det var Kong Eriks Hensigt at losrive Lübeck fra det romerske Rige og selv bemægtige sig Staden. Udrustede, som de vare, med klingende Mynt, lykkedes det dem at opnaa alt af den stadig pengeforlegne Kejser: Akten blev ophævet, det gamle Raad forvist fra Staden, Lübecks Privilegier bekræftede og udvidede, alt imod Udbetaling af 25,000 Gylden, dog paa den Betingelse, at de herom udstedte Breve skulde være ugyldige, hvis Kejseren inden St. Jorgens Dag det følgende Aar havde tilbagebetalt den modtagne Pengesum. Denne lidet hæderlige Forretning synes Kejseren dog senere at have fortrudt, men foreløbig kunde de fire lybske Sendebud vende tilbage som Sejrherrer til deres Stad.

Da Erik af Pommern fra sine Raader i Constanz modtog Efterretningerne om Kejserens Indrommelser og om den Anklage, Lübeckerne havde rejst imod ham i Constanz, greb han strax til de kraftigste Forholdsregler. Det var i Efteraaret 1415, just da de lybske Borgere, som befandt sig i Skaane for Sildefangstens Skyld, skulde vende tilbage med deres Host, at Kongen arresterede 400 lybske Handelsmænd med deres Skibe og Gods. Det var det samme som en Krigserklæring, skjont ingen af Parterne paa dette Tidspunkt kan have onsket nogen Krig. Kongen tog da ogsaa mod det Tilbud om Mægling i Striden, som blev fremført af de andre vendiske Stæder, og i April Maaned 1416 i Paaskeugen samledes i Kjobenhavn en Fredskongres, om hvis Forløb der endnu findes en vidtloftig og interessant Beretning fra hanseatisk Side. Kong Erik var yderst opbragt, hvert Øjeblik standsedes Forhandlingerne ved hans heftige og koleriske Op-træden; hans Harme kjendte ingen Grænser, naar han kom til at tale om den Tort, som Lübeckerne havde

tilfojet ham i Constanz; ligesaa heftig han optraadte, ligesaa koldblodig svarede de lybske Sendebud, og Mødet endte, uden at Kongen fik nogen Fyldestgjørelse. Biskop Peder Lykke nævnes som tilstedeværende ved disse Forhandlinger, og han er formodentlig bleven kaldt hjem for at kunne fremlægge Vidnesbyrd om de Ytringer, som vare faldne i Constanz. Forhandlingerne bleve senere paa Aaret, i August Maaned, gjenoptagne; da havde allerede Sigismund svigtet sine fordums Venner, og Lübeckerne maatte nu give efter. Det gamle Raad vendte tilbage, og Erik af Pommern havde tillige den Tilfredsstillelse at ydmyge de fire Mænd, som i Constanz havde bagtalt ham; de maatte love at gjøre en Pilegrimsrejse til Einsiedelen og ydmygt paa deres Knæ bede om Tilgivelse, som den let bevægelige Konge ogsaa ydede dem: «Da tog Herre Kongen — hedder det — enhver af de fire Personer ved Haanden og lod dem rejse sig op; han lod skjænke i Bægrene og drak dem til og gav dem derpaa Orlov.»¹⁾ Peder Lykke har ogsaa deltaget i disse Forhandlinger og været Vidne til Lübeckernes Ydmygelser; han fulgte Kongen fra Mødet til Flensborg, hvor nye Forviklinger ventede ham.

Fra Modet i Kjøbenhavn i April Maaned var Peder Lykke vendt tilbage til sit Stift efter næsten halvandet Aars Fraværelse.²⁾ Det var en urolig Tid. Krigen med Holstenerne var paa ny begyndt; atter vrimlede der paa Havet af Sorovere, og paa Grænsen kunde man hvert Øjeblik vente Angreb fra Grevernes Side. Under disse Omstændigheder var Ribe Bispestol med sine befæstede Borge en vigtig Grænsepost; jævnlig opholdt Kongen sig her, og Ribebispen kom saaledes ved Forholdenes Natur til at blive

¹⁾ Efter Dokumenter i Lübeckisches Urkundenbuch V.

²⁾ 28. Maj 1416 tildommer han og Ribe Magistrat Domkapitlet en Gaard i Ribe, som Hvide Oggri gjorde Kapitlet stridig. Geh. Arch. Supl. t. Ribe Stiftskiste N°. 38.

virksom Deltager i de Kampe, som udkæmpedes i Sønderjylland. Hans Borge bleve jævnlig angrebne af Holstenerne, men at han selv skulde have draget Sværdet, er ikke meget sandsynligt. Derimod har han som Underhandler og Diplomat kunnet gjøre god Nytte, og det er vel ogsaa i denne Egenskab vi træffe ham i Septbr. Maaned 1416 i Flensborg, hvor han udsteder en Vidisse af den af Sigismund i Constanz fældede Dom¹⁾.

Som Biskop har han udfoldet en stor Virksomhed. Han var en praktisk Mand, som forstod sig paa Penge og Penges Værd. Bispestolens Indtægter forøgede han saa vel ved Kjøb af Landejendomme i Nørre- og i Sønderjylland som ved store Gaver. Han havde Forleninger af Kronen i Jylland, «Land, Slotte, Kjøbstæder og Len», som det hedder i hans Afregningsbrev med Kong Erik; han købte Ejendomme, byggede nye Gaarde og viste sig efter den Tids Skik som en driftig Godsherre. Over sine Rettigheder som Biskop vaagede han med stræng Nidkærhed i sin Jurisdiction. Talrige Domme vidne om den Iver, hvormed han plejede Retten. Bispekrøniken giver ham da ogsaa det Vidnesbyrd, at han var en ædel Mand, lærd og forstandig, — og føjer til —, «som i begge Judland købte meget Gods til Bispens Bord.»²⁾

3.

I Begyndelsen af Aaret 1418 døde Ærkebiskop Peder Kruse i Lund. Peder Jensen Lodehat var død omtrent halvandet Aar før i Roskilde, og Peder Lykke var nu selvskreven til at bestige Ærkestolen i Lund. Den 4de April samme Aar valgte Domkapitlet «efter Kongens Ønske og

¹⁾ Geh. Arch. Slesvig 48.

²⁾ Herom se Kinch, Ribe Bys Historie indtil Reformationen S. 287—88, jvfr. S. 281—82.

med hans Samtykke» Biskop Peder i Ribe til den afdøde Ærkebiskops Efterfølger.¹⁾

Skjønt Peder Lykke strax efter Valget maa have tiltraadt sit Embede, kunde han dog kun betragtes som konstitueret, eller som det dengang kaldtes «electus» (udvalgt), saa længe den pavelige Bekræftelse af Valget ikke havde fundet Sted, og denne Mangel kunde endog have til Følge, at hans Myndighed blev underkjendt af hans nærmeste Embedsbrodre. Bispen af Roskilde nægtede saaledes under Striden med Kong Erik angaaende Retten til Kjøbenhavn at mode for Rigets Raad og lade Sagen afgjøre af dette, «før Ærkebispen af Lund, som nu dér kaaret er, vorder stadfæstet af Paven, som ham bør, og Kongen kommer alle de andre Bisper i Danmark til fornævnte Ærkebiskop i Sjælland til sammen». Denne Erklæring afgav Bispen den 26de Januar 1419, altsaa tre Fjerdingaar efter at Domkapitlets Valg havde fundet Sted.²⁾ Grunden til, at Valgets Anerkjendelse trak saaledes i Langdrag, maa udelukkende søges i Peder Lykkes Bestræbelser for at faa Ordinationsafgiften nedsat. Paa Conciliet i Constanz var Paven gaet ind paa, at Afgiften af de ledige Kirker og Klostre (Annater) ikke længer skulde beregnes efter det første Aars Indtægt (fructus anni primi) men efter de Taxationer, hvormed de forskjellige Kirker stode opførte i det apostoliske Kancellis Boger, og som kaldtes communia servitia. Var Taxationen

¹⁾ Der er nogen Usikkerhed i Tidsbestemmelsen. I Følge Hamsfort (Scriptor. rer. Dan. I. 323, døde Peder Kruse pridie Nonas Aprilis (4de April); i Følge den lundske Ærkebiskpekronike (Scriptor. rer. Dan. VI. 632) blev Peder Lykke valgt die b. Ambrosii (ogsaa 4. April). Jeg har fulgt den sidste Angivelse, som synes mig den rigtigste. Den 10de Marts 1418 kalder Peder Lykke sig endnu kun Biskop af Ribe (Geh. Arch. Ribe Stifts Breve, No. 167), medens han i et Dokument, udstedt i Odense 5. Maj 1418, kaldes Biskop i Ribe og «archipostulatus» i Lund (Geh. Arch. Voss Baarse Herred, No. 17). Valget falder da imellem de to sidstnævnte Dage.

²⁾ O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium I. 146.

ikke rigtig, skulde der udnævnes Kommissærer til at foretage Forandring heri.¹⁾ I Overensstemmelse med denne Beslutning indsendte Peder Lykke Forslag til en Omtaxation af Lunde Kirke. Forhandlingerne herom varede indtil Marts Maaned 1419; da gik endelig Pave Martin V, som paa denne Tid var vendt tilbage til Firenze, ind paa, at Ordinationssummen nedsattes fra 4000 til 2000 Gylden. Dette var en betydelig Indrømmelse fra Pavens Side, saa meget mere som den ikke var givet for dette enkelte Tilfælde, men for bestandig. Endnu i den af Paven herom udstedte Bulle kaldes Ærkebiskop Peder Electus²⁾, men Bekræftelsen af Valget og Tildelingen af Palliet maa være foregaaet omtrent samtidig med Fastsættelsen af Taxationen; thi allerede i den følgende Maj Maaned kalder Paven ham Ærkebiskop.³⁾ Peder Lykke gik ikke selv til Rom for at hente Palliet, ligesom han ogsaa synes at have undladt det, da han blev Biskop i Ribe.⁴⁾ Det er heller ikke bekjendt, hvor stor en Sum han maatte betale for det tre Fingre brede, hvide Uldbaand (Palliet), som, cirkelformet hængende over Bryst og

¹⁾ Hefele, Conciliengesch. VII. 337.

²⁾ «Cum itaque nuper pro parte venerabilis fratris nostri Petri, episcopi olim Ripensis, in archiepiscopum Lundensem electi . . . fuit nobis expositum». Distaxatio ecclesie Lundensis. Rome, Non. Marci pontif. Martini Vti anno II^{do}. Langebeks Diplomater. 7. Marts 1419, jvfr. Lagerbring, Svea Rikes Hist. II. 243—44.

³⁾ Hytfeldt, Danm. Riges Kron. S. 674.

⁴⁾ Han er i Danmark 26. Februar 1419. Kjøbhvns. Dipl. I. 147. At han ikke som Electus i Ribe drog til Rom, fremgaar af et Brev, udstedt af Antonius, episc. Portuensis, sancte Romane ecclesie Cardinalis, dni pape cammerarius, den 13. Maj 1409 i Arimini, som bevidner, at Petrus, electus Ripensis, «pro totali solutione sui communis servitii, in quo cameræ apostolicæ ratione dictæ ecclesie sue extitit efficaciter obligatus florenos 60 auri de camera» og tillige «26 florenos, 33 solidos og 4 denarios pro familiaribus et officialibus dni papæ per manus Nicolai Johannis, rectoris parochialis in Thorebi, et fratris Jone, lectoris Helsingburgensissolui fecit.» Geh. Arch. Ribe Bispedoms og Kapitels Diplomer N°. 153.

Skuldre, med tynde Blyplader i de langs Ryggen nedhængende Stykker, først gjorde ham til virkelig Indehaver af sit ypperstepræstelige Embede.

Peder Lykke havde nu naaet den højeste Værdighed, som nogen nordisk Gejstlig kunde naa, hvis det da ikke skulde være selve Pavestolen. «Peder, af Guds Naade Ærkebiskop, Sverigs Primas og Pavens Legat» er den Titulatur, hvormed fra nu af alle hans Breve udstedes, og det var ikke blot en tom Titel uden tilsvarende Myndighed. Vel vare de Tider forbi, hvor Konge og Ærkebiskop repræsenterede to hinanden jævnbyrdige Magter, af hvis Ven-skab eller Fjendskab Landets Skjæbne afhang. Men endnu var den ærkebiskoppelige Myndighed den efter Kongens i Rang og Indflydelse overste. Ikke alene udøvede han en udstrakt Indflydelse paa det kirkelige Livs Omraade som overste Dommer i kirkeretlige Sager, som indflydelsesrig og mægtig Talsmand ved Besættelsen af de gejstlige Embeder, som den, der sammenkaldte og ledede Provinskoncilierne og foretog Visitationen i hele sin Provins, men langt større var dog hans politiske Betydning. Han kronede og salvede Kongen, han var Rigsraadets Formand, «det største og principale Hoved for Rigens Raad og alt Regimentet, og Rigens Handel hænger mest ind paa hannem», som det hedder i Christian III.s Klageskrift mod Bisperne, og døde Kongen, optraadte Ærkebispnen som en Slags Rigsforstander og ledede det nye Valg.¹⁾

En myndig og selvraadig Mand paa Lunde Ærkestol kunde endnu bringe Uro og Strid ind i Landet, og Peder Lykkes nærmeste Efterfølger, den kraftige og stridbare Hans Laxmand, skulde snart give et Exempel herpaa. Men Peder Lykkes politiske Opdragelse havde fra Begyndelsen

¹⁾ Jfr. A. D. Jørgensen, Danebroge og det danske Kongevaaben i Hist. Tidsskritt 6. Række I. 163—64.

af stillet ham paa den venskabeligste Fod med Kongemagten; som Dronning Margrethes tro Tjener og som Erik af Pommerns faderlige Ven og Raadgiver traadte han aldrig udenfor de Grænser, hans Stilling og nære Forhold til Kongehuset uvilkaarlig maatte drage for ham. Kunde det end komme til Sammenstød med den opbrusende og ilsindede, ubetænksomme Erik af Pommern — særlig naar det gjaldt Kongens Fordringer paa gejstligt Gods — bevarede Peder Lykke dog en ubrødelig Troskab mod den Konge, han selv havde været med at sætte paa Danmarks Trone, og for hvis Ægteskab han havde virket ivrigere end nogen anden. Han har deltaget — saaledes som det jo ogsaa var hans Pligt — i Regeringshandling; under Forbund med fremmede Magter finde vi hans Segl, i Striden om Sønderjylland har han 1424 afgivet sit Votum om Hertugdømmets Forhold til Danmark i den klare og koncise Form, som udmærke alle de Aktstykker, der ere udgaaede fra hans Haand. Indtil det sidste se vi den alderstegne Biskop trofast give Mode ved hvert et Raads- eller Fredsmode med Hansestæderne, Holstenerne eller andre. Hans Venskab til Kongefamilien træder frem i hans Synodalforskrift af 1425, hvori han særlig befaler, at der ved alle Messer og daglige Bønnetjennester skal ske Forbønner for Kong Erik og Dronning Margrete, «der havde vist sig den danske Kirke særlig bevaagen».

Trods den Iver og Virksomhed, han saaledes har udfoldet i alle Rigets Anliggender, er der dog intet Tegn til, at Kong Erik med særlig Forkjærlighed har benyttet sig af Peder Lykkes Bistand i Anliggender, hvor dennes Medvirkning ikke faldt af sig selv. Under Kongens hyppige Fraværelser fra Riget kunde man have ventet at se ham som Rigsraadets Formand udøve nogen Myndighed, men hertil er der ikke Spor at finde. Dronning Philippa udover Regentpligterne, om end — som det hedder — med Raadets Bi-

stand¹⁾, og Ærkebisen træder kun frem som Dommer i Stridigheder mellem Kronen og Kirken, saaledes i den bekjendte Strid om Arven efter Biskop Bo i Aarhus, hvor Peder Lykke fældede en Dom, som ikke faldt ud til Kronens og Arvingernes Fordel.²⁾ Muligt er det, at Ærkebisen har været en Modstander af Kongens Yndlingsplan om at faa sin Farbrodersøn Hertug Bugislav af Pommern anerkjendt som Tronfølger, hvad der som bekjendt aldrig lykkedes Erik af Pommern trods alle hans Anstrængelser.

Mulig har ogsaa hans høje Alder gjort Kongen betænkelig ved at lægge et stort Ansvar paa hans Skuldre, men det synes dog, som om Peder Lykke har bevaret sin Aands- og Legemskraft til det sidste, og det turde ikke tale til Kongens Fordel, at han til Slutning lod det komme til et Brud og ved denne Lejlighed optraadte med en Hensynsloshed imod den gamle 75-aarige Ærkebiskop, som minder om Tiderne fra Erik Glippings og Erik Menveds Dage. Efter Dronning Philippas Død 1430 var Kong Erik helt optaget af religiøse Tanker. Overalt skulde der læses Aartider for den afdøde, i alle Kirker skulde der uafslædig lyde Psalmesang. I Vadstena, hvor Philippa laa begravet, lønnes 10 Klerke til at synge Dag og Nat, i Kalmar indrettedes 13 Kannikedømmer til daglig skiftevis at læse Psalteret, i Kjøbenhavn, Roskilde og Trondhjem ligesaa. Til Lund kom han da ogsaa i Januar 1434; men medens han overalt ellers havde funderet nye Kannikedømmer til denne besværlige og nye Gudstjeneste eller skjænket Pengegaver og Relikvier til Erstatning, saa forlangte han her, at Kapitlet selv skulde overtage denne Forpligtelse. For at give sin Fordring desto større Vægt stod han selv uden for Døren til Konsistoriet, hvor Ærkebisen og hans Kapitel

1) Hvitfeldt, Danm. Riges Kron. S. 679—80, jvfr. Møllerup, Erik af Pommerns Udenlandsrejse i Hist. Tidsskrift 5. Række III. 723.

2) Danske Magazin 4. Række I. 353—59.

raadsloge, tillige med sine Ledsagere, Grev Vitzlav, Ridderen Bengt Stenson, Væbnerne Niels Jensen af Hammer, Peter Bille af Lyngby, Johannes Rudbæk af Højby samt Ærke-
degnen i Roskilde, Johannes Pedersen, og Provst Torleif i
Bergen. Med høje Raab og Trusler tvang de Kapitlet til
at adlyde og underskrive den Forpligtelse, Kongen havde
forelagt det. Men næppe var Kongen borte, før hele Ka-
pitlet med Ærkebispens og Dekanen Hans Laxmand i Spid-
sen nedlagde en højtidelig Protest, hvori de klagede over
den Behandling, Kongen havde ladet dem blive til Del, og
fremsatte en Række højt alvorlige og graverende Klager imod
Kong Erik.¹⁾ At det her var Hans Laxmand, der førte
Ordet og ikke Peder Lykke, fremgaar af den heftige Tone,
som gaar gjennem Kapitlets Protest. Men utvivlsomt har
den gamle Mand maattet føle sig i højeste Grad krænk-
et over den alvorlige Ydmygelse, som Kongen havde tilføjet
ham og hans Kirke. Han, som selv havde været med til
at styrke Kongemagten, maatte nu ogsaa føle Konsekven-
serne uden at leve længe nok til at se den Ydmygelse, som
snart skulde blive Kong Erik til Del, og hvortil hans egen
Efterfølger, Hans Laxmand, i høj Grad skulde bidrage.
Selv bevarede han dog ikke desto mindre sin usvækkede
Interesse for Kongens og Statens Vel. Da Erik 1434 byg-
gede Malmøhus, var den gamle Ærkebiskop strax beredt til
at bidrage sin Del dertil og indvilligede i et for Kronen sær-
deles fordelagtigt Mageskifte, idet han udtrykkelig fremhæ-
vede, at det skete «Riget til Værn og besynderlig Hans
Naades Gaard, som han nu bygge lader i Malmo, til Gavn
og Rente og Malmo By til Fasthed, Bestand og Hjælp».²⁾

Peder Lykkes Navn som Ærkebiskop er særlig knyttet

¹⁾ Lagerbring IV. 574—76. Jvfr. Helveg, Den danske Kirkes Hist. indtil
Reform. II. 1. 289—90.

²⁾ Brev, dat. Kjøbenhavn 23. April 1434, hvorved Ærkebiskop Peder
mageskifter Seyæ Mølle, Bultofte By og Skrevlinge Mølle imod to
Gaarde i Malmo. Langebøks Diplomatarium.

til det sidste store Provincialkoncilium, som blev afholdt i Danmark. Det lykkedes som bekjendt ikke Constanz-Konciliet at fuldbyrde den længe ønskede Reformation af Kirken. Trangen hertil var dog saa stærk, at man, forinden man skiltes, besluttede ret hyppig at afholde Koncilier, det første inden fem Aar, det næste syv Aar efter dette, og de følgende hvert 10de Aar. For at disse Møder kunde have et fast Grundlag at arbejde paa, skulde der i Mellemtiden stadig afholdes Provinsial- og Stiftsmøder, for at man fra disse kunde tilkjendegive Generalkonciliet de Reformers, som hvert enkelt Lands Kirke kunde ønske, og tillige fastsætte og skærpe Reglerne for det kirkelige Liv. Rundt om i Europa kom Provinsialkoncilier fra nu af paa Dagsordenen, og det er en Selvfølge, at denne Bevægelse ogsaa naaede til Danmark. Kort efter sin Embedstiltrædelse holdt Peder Lykke et Møde i Odense med de danske Bisper i November Maaned 1419, men om Forhandlingerne paa dette Møde laves ingen Underretning. I Aarene 1423 og 1424 fandt et Generalkoncilium Sted i Siena, som dog var lidet talrigt besøgt og forløb uden andet Resultat, end at man vedtog, at Basel skulde være Mødested for den følgende, til Aaret 1431 fastsatte Kirkeforsamling. Pave Martin V opfordrede derpaa i en Rundskrivelse alle dygtige Prælater til at indgive Reformforslag, nedsatte en Commission til at modtage disse og udstedte selv et Reformdekret, hvis Paamindelser og Forskrifter udelukkende angik den højere Gejstlighed: Kardinaler, Ærkebiskopper, Biskopper, Abbeder og andre Prælater.¹⁾

Det er i Belysning af Aarhundredets Reformtrang og af de ensartede Bestræbelser i denne Retning, som opfyldte Tiden, at det Provinsialkoncilium maa betragtes, som Peder Lykke den 21de Februar 1425 ved en Skrivelse fra Lund til alle danske Bisper og Prælater sammenkaldte til et Møde

¹⁾ Hefele, Concillengesch. VII. 375-411.

i Kjøbenhavn den 25de Juni samme Aar.¹⁾ Dets Resultat foreligger i den af Peder Lykke udstedte Synodalforordning, hvis blivende Betydning kan ses deraf, at den henved hundrede Aar efter, i Aaret 1514, paa Ærkebiskop Birgers Foranledning blev trykt i Paris. Vi maa ikke vente i de talrige Bestemmelser, som denne Forordning indeholder, at finde noget Spor af den Aand, som gjennemstrømmede Kirkens store Reformatorer, en Wicliff, en Hus, en Luther. Med Rette er det blevet fremhævet²⁾, «at Middelalderens store kirkelige Institutioner vare skrumpede ind til døde Former, mere og mere uskikkede til at fylde de Behov, som havde skabt dem», at «det religiøse Liv ytrede sig i en mørk Overtro eller en Ceremonitrældom, der alene kunde virke degraderende». Den Reformation, som Datidens Gejstlige havde Øiet aabent for, og som Koncilierne stræbte at gennemføre, havde kun til Maal den rent ydre Form: den gik ud paa Indskrænkninger i den pavelige Myndighed, paa Forbedring af den over- og underordnede Gejstligheds Sæder, paa den nøjeste Indskærpning af Gudstjenestens Form. Ligesom Pave Martin V i sit Reformdekret af 1425 anbefalede Kardinaler, Ærkebisper, Bisper og Prælater Renhed i ydre Livsvandel og Sæder, forlangte Ærbarhed i deres egen og deres Tjeneres Klædedragt, formindskede deres Indtægter, forbød Konkubinatet, saaledes gaa de samme Paabud og Forbud igjen i Provinsialforordningerne, kun at det her er den underordnede Gejstlighed, Præster og Munke, som reformeres af deres Overordnede, Bisperne. De maa ikke — hedder det — bære farvede og brændede Klæder, de maa vogte sig for Drukken-skab, ikke besøge Kroer, ikke bære Vaaben: de skulle bortsende deres Konkubiner, nøje overholde alle Forskrifter for Gudstjenesten, ikke letsindig give Aflad til Syndere. En særlig Mærkelighed frembyder Synodalforordningen i Kjøbenhavn

¹⁾ Ærkebiskop Peders Brev dat. Lund. die Cineris (21. Febr. 1425 i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 24. 3.

²⁾ Sars. Udsigt over den norske Hist. III. 26.

ved den Skarphed, hvormed den optræder imod Munkeordenerne. Den giver Bisperne Ret til at udøve skrap Visitation i Klostrene, den forbyder disses Forstandere at afhænde Jordegods uden Biskoppens Tilladelse, forbyder Tiggermunkene og deres Fripræster at udøve kirkelige Forretninger uden Sognepræsternes Tilladelse og gjør talrige Indskrænkninger i den Frihed, som tidligere Paver havde indrømmet dem til at foretage kirkelige Handlinger. Herved kom rigtignok Konciliet i Strid med Paven; men det ses ikke, at senere Pavers Bestræbelser for at komme Munkene til Hjælp have udrettet synderlig. Synodalforordningen af 1425 blev gjældende Lov for den danske Kirke indtil Reformationstiden, og for saa vidt har Peder Lykkes Gjerning haft en stor Betydning for det 15de Aarhundredes kirkelige Liv i Danmark, om end dets mere universelle Betydning maa ses og vurderes i Bevisning af Tidens almindelige Bestræbelser i kirkelig Retning.¹⁾

I sin høje Alderdom skulde Peder Lykke endnu blive Vidne til Sammentrædelsen af den anden store Kirkeforsamling i Basel 1431. Han udvalgte sin Eftertølger paa Ribe Bispestol, Sjællænderen Christian Hemmingsen, til i Forening med Ærkedegnen i Aarhus, Johan Iversen Lange, at repræsentere den danske Kirke paa Mødet i Basel. Utvivlsomt har den gamle Prælat med Deltagelse fulgt den revolutionære Kraft, som Konciliet i de første Aar udfoldede. Men hans nationale Følelse bragte ham ikke desto mindre i Konflikt med Konciliet. Dette havde udvalgt Kanniken i det mod Kong Erik fjendtlig sindede Slesvig Domkapitel, Erik Bundesen, til Indsamler i de nordiske Riger af den af Konciliet udskrevne Pavetiende. Ligesom han i 1421 havde erklæret Valget af den holstensksindede Domprovst Henrik von der

¹⁾ Provisialforordningen er trykt mange Steder, saaledes i Scriptor. rer. Danicar. VI. 451—58. Jvfr. Helveg, Den danske Kirkes Hist. indt. Reform. II, 1. 275—83.

Ze til Biskop i Slesvig for ugyldigt¹⁾, saaledes nedlagde han nu i Forening med Ærkebispens af Trondhjem i hele den nordiske Gejstligheds Navn en bestemt Protest imod Erik Bundesens Valg. «Den nævnte Herre horer til vor naadigste Herres Dødsfjender, da han er fra Holsten; det er utaaleligt, at en saadan Mand skal have Myndighed til at slynge Banstraaler imod os, ja endog paakalde den verdslige Hjælp; derfor grue vi for at anerkjende ham som Indsamler; thi det vilde være at lægge store Pengesummer i Fjendehaand, hvorved vi maaske selv kom til at berede os en Svobe for vore egne Riger».2) Han truede endog med at appellere fra det slet underrettede til det bedre underrettede Koncil, og hans Indsigelse er formodentlig ogsaa bleven taget til Folge. Dette Svar er utvivlsomt et Udtryk for den nationale Harm, som Mændene fra Dronning Margrethes og Erik af Pommerns Tid nærede mod Holstenernes overmodige og fjendtlige Optræden imod Danmark; men Peder Lykke var en af de sidste Mænd af den Slægt, som havde deltaget i den nationale Kamp fra dens Begyndelse; den nye Slægt, som snart skulde komme til Magten, fremkaldte det store og skæbnesvangre Omslag i Danmarks Politik.

Det maa have vakt stolte Minder hos Peder Lykke, da han som Ærkebiskop holdt sit Indtog i den gamle Stad, i hvis prægtige Kirke han for henvend 10 Aar siden havde været Vidne til sit Livs politiske Stordaad, Ægteskabet mellem Kong Erik og Dronning Philippa. Denne Stad skulde blive hans sidste Hjem, og her skulde han stedes til den sidste Hvile. Endnu i den første Halvdel af det 15de Aarhundrede havde Lund bevaret sin gamle Storhed; den var endnu en af Nordens Hovedstæder, maaske den største og

1) 23. April 1426 havde han dog ophævet Striden med Bispens af Slesvig, Sejdelin, Diplomatar. Flensborg. I. 378—79, og paa Mødet i Kjøbenhavn 1425 vare Ud-endinge fra Bispens af Slesvig til Stede.

2) Diplomatar. Norveg. VI. 486—88. Overs. efter Helveg, anf. Skr. II, 1. 297.

prægtigste. Omgiven af Mure og Grave, med sine 18 Sognekirker og 6 Klostre og Hospitaler, sin Ærkebisperesidens, sit Kongshus og Monthus, sine talrige Domherreresidenser og private Boliger, men fremfor alt med sin hele Staden dominerende stolte Domkirke, gjorde Ærkesædet Indtryk af en virkelig Hovedstad. Var end dens Betydning som Kroningsstad forbi siden Skaanes Forening med Sverig 1332—1360 og Erik af Pommerns Kroning i Kalmar, saa var den dog endnu ikke alene Landets og Stiftets kirkelige Hovedstad, men ogsaa det verdslige Midtpunkt for de østdanske Landskaber, hvor Stænderne samlede sig til Kongehyldingen paa Liborshøj tæt udenfor Lund, og hvor man fra Hallands, Blekings og Bornholms Landsting indankede Retssager og Trætter til Afgjørelse paa Skaane Landsting.

Det var dog især Ærkesædet, der gav Lund Betydning og Glans. Som en Fyrste herskede Ærkebisen med kongelige Rettigheder over «et helt lille Rige i Riget»: Øen Bornholm, flere Herreder i Skaane og henved 30 Slotte og Len. Hans Indtægter vare kongelige, de ansloges i Midten af det 13de Aarhundrede til over to Millioner Krøner i Nutidsmont og vare ikke blevne forringede siden da. Han slog Mont, holdt Tropper, omgav sig med talrige Lensmænd. Rundt om i Stiftet havde han faste Borge, i Skaane Aarhus, Borreby, Flyinge, Sofvede, Turestorpso, Næsbyholm og endnu flere, i Bleking Elleholm, paa Bornholm Hammershus. Sædvanlig boede han dog paa det faste Lundegaard, som, omgivet af talrige Bygninger, strakte sig over det Terræn, som nu indtages af den gamle Universitetsbygning, af «Trädgården», «Lilla Torget» og den nord derfor bebyggede Tomt. Herfra var kun et Par Skridt til den prægtige Domkirke, hvor Ærkebisen paa Højhelligdage, omgivet af sit Domkapitel og ifort alle sit høje Embedes Værdighedstegn, celebredede Messen og uddelte Velsignelsen til Menigheden.¹⁾

¹⁾ Om Lund og Ærkesædet henvises især til de smukke Skildringer af M. Weibull i hans i Anledning af Lunds nye Universitetsbygning Indvielse udgivne Skrift: *Lunds och Lundagårds Minnen*, Lund 1882.

I henved 18 Aar styrede Peder Lykke Lunde Ærkestift, og han efterlod sig ogsaa her det samme Ry for praktisk Dygtighed og Virkesans, som Ribe Bispekronnike yder ham. Under hans Forgænger havde Kirken lidt et føleligt Tab. Herom fortæller den Lundske Bispekronnike: Hr. Peder Kruse, som beklædte Embedet i 8 Aar, modtog ved sin Embedstiltrædelse alle Lunde Sædes Solvkar tilligemed de biskoppelige Værdighedstegn, den kostbare Mitra og Ring; alle disse Sager lod han til Sos føre bort fra Skaane, men undervejs blev Skibet plyndret af Sorovere og den kostbare Ladning ført til Kiel. Det var et Tab for Kirken, som beløb sig til mange Tusinde Mark lybsk¹⁾, og det var kun en ringe Erstatning, som Kong Erik ydede den, da han, første Gang Peder Lykke afholdt Messen i Lund, skænkede ham Biskopskaaben med Messehågen²⁾. Det er maaske hertil, at Pave Martin V sigtede, da han «paa Grund af forskjellige Ulykker, der havde ramt Lunde Kirke» nedsatte dens Taxation til det halve af dens oprindelige Beløb. Denne store Indrømmelse fra Pavens Side var Peder Lykkes første Fortjeneste af Kirken, og han har ved at skænke den det store Solvbillede med St. Sigfreds Ben, som han havde faaet af Kong Henrik IV, bidraget sit til at erstatte Kirken det Tab, den havde lidt under hans Forgænger. 1424 indløste han Elleholm Slot og Gods, som Ærkebiskop Jakob Gerdson Ulfstand i Begyndelsen af Aarhundredet havde pantsat til sin Slægtning Axel Pedersen Thot til Härlöf, Hovedsmand paa Varberg, for 1000 Mark Sterling i Sølv. Denne store Sum, som i Nutids Mont vilde udgjøre ca. 180,000 Kroner, blev tilvejebragt ved frivillige Sømmenskud af Indbyggerne og Kirkerne i Lunde Stift.³⁾ Men især har

¹⁾ Scriptor. rer. Dan. VI. 632—33. En Mark lybsk gjaldt 60 Kroner i Nutids Mont.

²⁾ Peder Lykkes Testament. Langebeks Diplomatar. I. Decbr. 1424.

³⁾ Scriptor. rer. Dan. VI. 632—33. Styffe, Skandinavien under Uniontiden S. 66. Angaaende Datidens Mont og Pengenes daværende Kjøleevne henvises til Erslev, Dronning Margrethe S. 348—51. En Mark

han dog — efter Datidens Skjon — gjort sig fortjent af Domkirken og sat sig selv et varigt Minde ved at opbygge et nyt Kapel med et Alter paa Kirkens søndre Side mellem Taarnets østligste og Sideskibets vestligste Stræbepiller. Dette Kapel havde mod Syd to store spidsbuede Vinduaabninger og overdækkedes af to Korshvælvinger; dets Mure vare lige saa høje som Sideskibets. Ved to store Bueaabninger paa Sideskibets Langmur stod Kapellet i Forbindelse med Kirken, hvorfra det var skilt ved to Gitre.¹⁾ Allerede 1424 var Bygningen paabegyndt; til dens Vedligeholdelse og til Besorgelse af Gudstjenesten skænkede Ærkebispen alt sit Fædrenegods i Tranegilde (Ishøj S., Smorum Hrd.), en Gaard i Svogerslev, kaldet Nedregaard (i Sømme Hrd.), to Gaarde i Eslov, som han havde kjøbt af Ridderen Bjørn Svendsen, en Gaard i Sønderum (Halmstad Hrd., Halland), som havde tilhørt Helene, Eskil Klemensens Enke.²⁾ Aaret før sin Dod skjænkede han den endnu to Gaarde i Landskrone.³⁾ Kapellet blev indviet til den hellige Treenigheds og Jomfru Marias Ære og fik Navn efter hende. Senere opkaldtes det efter S. Jørgen, som her havde faaet et Alter, og endnu en Gang skiftede det Navn, efterat Lave Brahe og Fru Giørvel Fadersdatter vare blevne begravede deri, idet det fra nu af kaldtes «Fru Giørels Kapel». Over Alteret læstes følgende Inskription:

Ave : Maria : Ancilla : S:te Trinitatis :
Ave : Virgo : preelecta : Dei Patris :

I dette Kapel laa begravne, foruden Stifteren selv, hans nærmeste Efterfølger Hans Laxmand, Ærkebisperne Tuve og

lybsk gjaldt 60 Kroner, en Mark lodig 170 Kr. og en Mark rent Solv 300 Kroner i vore Penge. 1 Mark Sterling i Solv gjaldt 3 lybske Mark.

¹⁾ Brunius, Lunds Domkyrka. 2. Udg. S. 191—92.

²⁾ Ærkebiskop, Peders Testament 1. Decbr. 1424. Langebeks Diplomatar.

³⁾ Langebeks Diplomatar. 5. Septbr. 1435.

Hans Brøstorp, Hr. Lave Brahe til Krogholm og hans Hustru Fru Giorvel Fadersdatter, Ove Brahe til Løberød, Dekanen Lavrids Nielsen samt Beate Billes Dattersønner Otto og Klavs Skeel. Kapellet blev nedrevet 1812, da det vanzirede Kirkens Ydre, men en Afbildning deraf er endnu bevaret og findes gjengivet i Professor Weibulls Udgave af Corylanders Beskrivelse af Lunde Domkirke.¹⁾

Om hans Embedsvirksomhed er der forovrigt kun bevaret os faa Oplysninger. Han har udstedt talrige Afladsbreve for Kirker i Rigets forskjellige Egne, jævnlig har han mageskiftet Stiftets Gods med andet Gods; Kirkens og Domkapitlets Ejendomme i Malmö skaffede han Fritagelse for Afgift til Stadens Befæstning; han har ladet udarbejde Fortegnelser over Kirkens Adkomstbreve og ordnet dets Arkiv, ligesom der endnu er bevaret enkelte Vidnesbyrd om hans Administration i et Udtog af et Statut for Domkapitlet, i Følge hvilket Ærkebiskop Peder Lykke har bestemt, at de ældre Kanniker skulde have Ret til at optere, naar ved Dodsfall bedre Præbender bleve ledige.²⁾ Skjønt Tiden kun har levnet os saa faa og spredte Oplysninger om Peder Lykkes Virksomhed i Lund, saa have de dog deres Betydning til Bedømmelse af hans Personlighed, idet ogsaa de pege hen paa det samme Hovedtræk i hans Evner, som hans ovrigte Virksomhed aabenbarer os, en klar og overlegen Aand med udpræget Sans for Livets praktiske Sider.

4.

Vi have hidtil betragtet Peder Lykke som Statsmand og Gejstlig, endnu staar tilbage at betragte ham i Forholdet til hans Slægt. Det var jo ikke længere nu — som i Mid-

¹⁾ Se anf. Værk, Titelbladet og S. 58—59.

²⁾ Ang. Afladsbreve jvfr. Regesta dipl. Hist. Danicæ. Mageskifter: Richardson. Hallandia S. 176, Langebeks Diplomatar 7. Marts 1429 og 24. Aug. 1435. Fortegnelse og Statut se Scriptor. rer. Dan. VIII. 458.

delalderens tidligere Tid — at Adelsmanden traadte udenfor sin Slægt, naar han blev indlemmet i Gejstlighedens Rækker. Tværtimod, det var i Kraft af hans Byrd, at han opnaaede de høje Embeder i Kirken, og i rigt Maal benyttede han sig da ogsaa af den Magt og Indflydelse, han var kommen i Besiddelse af til sin Families Bedste. Peder Lykke danner ingen Undtagelse i saa Henseende. Ligesom han i den Strid om Arven efter Biskop Bo i Aarhus, som førtes mellem Stiftet og Kronen, med stor Skarphed har hævdet den Grundsætning, at alt hvad der var en Biskops personlige Ejendom, alt hvad han ved sit private Arbejde kunde erhverve — som Exempel nævner han, «om han kan nogen besynderlig Konst, saasom er Alkemi, Lægedom, Skriverseri, Maleværk eller anden deslige Behændighed» — skulde tilfalde hans Arvinger, ja endog hævdede, at alt, hvad han i sin Embedsvirksomhed havde udredet af sit eget, skulde erstattes Arvingerne af Stiftet¹⁾, saaledes har han sikkert fulgt den samme Grundsætning i sit eget Liv. Det er i saa Henseende ganske karakteristisk, at han betragtede den Gave, som Kong Erik ved hans første Messe havde skjænket ham, som sin personlige Ejendom, over hvilken han i sit Testament fandt sig berettiget til at disponere, om han end, som rimeligt var, testamenterede den til sin Efterfølger.

Peder Lykke har da, trods de høje Stillinger han efter Haanden kom til at indtage i Kirken, stadig vedligeholdt en nær Forbindelse med sine nærmere og fjærnere Slægtninge, som han i mange Henseender har støttet, og hvis Stilling indenfor Hojadelens Kreds han i betydelig Grad har maattet befæste. Da han fratraadte Ærkedegnedømmet i Roskilde, gik dette, som om det faldt af sig selv, i Arv til hans Broder Niels Bille. Broderen Bent gav han Bovling Slot, det nuværende Ryssensten i Skodborg Herred, til Len,

¹⁾ Se ovfr. S. 80.

medens han var Biskop i Ribe.¹⁾ Fætterren Niels Esbernsen Bille skjænkede han en Gaard med tilhørende Mølle i Svogerslev. To fjærnere Slægtninge af Familien Gorsting, som synes at have været nær knyttet til Billeætten²⁾, skyldte hans Protektion indbringende Forleninger og høje Stillinger. Ridderen Morten Jensen Gorsting forlenede han som Biskop i Ribe med Mogeltonder Slot og Len og andet Gods paa 10 Aar under meget gunstige Betingelser for Lensmanden.³⁾ Dennes Broder Navne Jensen Gorsting synes dog især at have staaet i et fortroligt Forhold til den gamle Ærkebiskop. Oprindelig Kapellan hos Kong Erik blev han 1415 af Kongen indsat til Biskop i Vesterås imod Kapitlets Ænske, og da Biskop Jens Ovesen af Odense 1420 døde, gjorde Peder Lykke sin Indflydelse gjældende, saa at Kapitlet valgte ham, uagtet det allerede havde bortgivet Bispedommet til en anden. Biskop Navne, som endnu var en ung Mand, sluttede sig nøje til sin Ven og Befordrer og synes at have været gjennemtrængt af den samme reformatoriske Aand som Ærkebispens. Denne benyttede sig jævnlig af hans Bistand, saaledes i den allerede flere Gange omtalte Strid mellem Kronen og Aarhus Stift, hvori han var Dommer tillige med Ærkebispens, som ogsaa jævnlig besøgte Odense og understøttede Biskop Navnes Bestræbelser for at skærpe Kirketugten og fremme Skoleundervisningen.⁴⁾ Det er maaske ogsaa Peder Lykkes Indflydelse, som bevirkede, at Ærkedegnen

1) Biskop Peders Kvitteringer til Benedikt Bille for Afgift af Bøvlng 15. Oktober 1414 og 20. Jan. 1418, Geh. Arch. Bøvlng 4 og 1. Det sidstnævnte Brev er hos Molbech og Petersen, Danske Diplomer S. 74 arigtig dateret 1398.

2) Medlemmer af Slægten Gorsting, saaledes Johannes G. af Aas, Landsdommer i Sjælland, og Anders Jensen G. forekomme hyppig som Vidner under Breve, som vedrøre Billerne.

3) Kinch, Ribe Bys Hist. indtil Reformationen S. 279—81.

4) Om Biskop Navne se danske Mag. III. 257 ff. og Vedel Simonsen, Odense Bys Hist. 2. Hefte S. 107 ff.

i Roskilde, Christian Hemmingsen, blev valgt til Biskop i Ribe, da han selv forlod Ribe for at blive Ærkebiskop i Lund.

Af større Betydning for Slægthistorien er dog hans Interesse for at forøge Slægtens gamle Familiebesiddelser. Den Arv, han havde modtaget fra sine Forældre, synes at have været meget ubetydelig. Nogle Bondergaarde i Donnevælde (Græsted S., Holbo Hrd.), som han i Aaret 1398 mageskiftede til Esrom Kloster mod Gods i Tranegilde (Ishøj S., Smorum Hrd.), er den eneste Besiddelse han nævner som sit Fædrene-gods¹⁾. Han har dog selvfølgelig haft Part i Fædrene-gaarden i Solbjerg, og her har han allerede 1387 i Forening med sin Broder Niels haft Antvorskov Klosters Gods i Solbjerg i Forpagtning, ligesom han 1416 yderligere udvidede sine Besiddelser her ved et Mageskifte med Vor Frue Kloster i Roskilde, hvorved han fik Klosters Gods i Solbjerg mod Ejendomme i Saltofte (Stenlille S., Merløse Hrd.) og Egby (Rye S., Voldborg H.), som han i Aaret 1380 havde kjøbt af sin Moder Kirstine Eriksdatter. I Egby havde han ogsaa 1404 afkjøbt Fru Gertrud Pedersdatter hendes Fædrene-gods, og dette Gods hørte med til de Ejendomme, han 1416 tilskjødede Vor Frue Kloster.²⁾ Med levende Interesse maa han have fulgt Broderen Bents Bestræbelser for at samle Gods til den Gaard i Allindemagle, som Bent ved Giftermaal var kommet i Besiddelse af. Baade han og Niels Bille have samvirket for at forøge denne Ejendom, og det maa udelukkende have været Slægtinteressen, som her har været den ledende Tanke. Følgende Breve give Op-

¹⁾ Nielsen, Codex Esromensis S. 166. Godset i Tranegilde kalder han i sit Testament sit Fædrene-gods.

²⁾ Abbed Johannes Holbek i (Antvorskov) kvitterer 2. Juli 1387 Peder Lykke og Niels Bille for Afgift af Gods i Solbjerg i Love II. Orig. i Geh. Arch. Voss. Love II. 50. Om Mageskiftet med Vor Frue Kloster se Scriptor. rer. Dan. IV. 493.

lysning herom. Den 26de Novbr. 1400 tilskjødede Anders Olufsen Lunge Biskop Peder Jensen Lodehat i Roskilde alt sit Fædrengods i Allindemagle, bestaaende af tre Bøndergaarde. To Maaneder efter, den 30te Januar 1401, solgte Biskop Peder det samme Gods til Niels Bille, Kannik i Roskilde.¹⁾ Allerede dengang havde Broderen Bent Bille faact fast Fod i Allindemagle, og det synes saaledes, som om den mellem Biskoppen og Niels Bille foregaaede Handel har været en Omvej, ad hvilken Lungernes Besiddelse i Allindemagle kunde komme i Bent Billes Hænder. Det samme Formaal ligger utvivlsomt bag ved den Transaktion, som Peder Lykke tyve Aar senere iværksatte med Bent Billes Svigermoder, Fru Kirstine, Erik Barnumsens Datter og Hr. Gævert Bydelsbachs Enke. Den 21de Oktober 1421 tilskjødede nemlig denne Dame, som ikke synes at have staaet paa nogen venskabelig Fod med Svigersønnen, Ærkebiskop Peder Lykke alt sit Gods i Allindemagle. Et Brev af 2den April 1424 vidner om, at Ærkebispen overlod den gamle Dame det tilskjødede Gods i Leje for Livstid for den ringe Sum af to Mark lodig (c. 300 Kroner). Peder Lykke har dog haft nogen Vanskelighed ved at komme i Besiddelse af Godset, thi Kong Erik maatte den 10de August 1430 tildomme ham alt det Gods i Allindemagle, som han havde faact af Fru Kirstine, og — siger Kongen — «sætte vi den Sag evindeligt Tavshed paa og forbyde nogen Mand at kræve paa dette Gods under vor kongelig Hævn og Vrede». To Aar efter var Sagen bragt i endelig Orden og Fru Kirstine kunde da udsende et aabent Brev til sine Vornede i Allinde, hvori hun befalede dem herefter at høre og svare Ærkebiskop Peder, hvem hun havde tilskjødet alt sit Gods dér.²⁾ Der kan ikke være Tvivl om, at disse Ejendomme efter hans

¹⁾ Danske Mag. IV. 306—307. Geh. Arch. Voss. Ringsted H. Nr. 84.

²⁾ Geh. Arch. Voss. Ringsted H. 87, 88, 93, Reg. 51. Uvisse Gaarde Nr. 36. Jvfr. Vedel Simonsen, Ruderne I. 262.

Dod ere tilfaldne hans Arving, Broderen Bent, til hvem Ærkebispnen stod i et særdeles venskabeligt Forhold og hvem han udnævnte til Executor Testamenti. Han har saaledes en ikke uvæsentlig Part i Oprettelsen af den Hovedgaard, hvortil Billeættens Navn fortrinsvis er bleven knyttet.

Som Godsherre har Peder Lykke udfoldet en ikke ringe Virksomhed. I en Tidsalder, da Landet var fattig paa Befolkning, og da mange Gaarde derfor henlaa ode og ubebyggede, blev det Pligt for Landets Stormænd at raade Bod paa denne Ulykke ved at skaffe Jorden dyrket og derved formindske Mængden af det ode Gods.¹⁾ I disse Bestræbelser har Peder Lykke ogsaa taget Del. Et af de første Vidnesbyrd herom er fra Aaret 1391, da han som Ærkedegn i Roskilde lejede af Priorissen i S. Agnete Kloster i Roskilde Klosters Jordegods i Glyn, Provsterup og Bregentved. Da Gaardene vare ode og forfaldne, skulde han være fritaget for at betale Afgift «til at oprette de fornævnte Gaarde, som forfaldne ere, at bygge og forbedre». Efter den Tid skulde han betale en aarlig Afgift af en halv Tønde Smør og et Pund Korn.²⁾ Senere har han som Biskop i Ribe udfoldet en betydelig Virksomhed i samme Retning, som kom Bispestolen til Gode, da han med stor Gavnildhed skjænkede den Frugterne af sit Arbejde. Kort for og efter sin Fra-trædelse fra Stiftet har han udlagt dette et meget betydeligt Antal Gods og Gaarde i Jylland, som han selv maa have kjøbt, samlet og til Dels opbygget af nyt, medens han var Biskop, da hans Slægt ellers ikke ejede Gods i denne Landsdel. Det bestod³⁾ af Gods i Rosendal i Aadum Sogn, som han selv havde forsynet med nye Bygninger, tillige med Enge paa 200 Læs Ho paa Rabek Mark i samme Sogn;

1) Jvfr. Joh. Steenstrup, Den danske Bønde og Friheden S. 50 ff., jvfr. S. 58.

2) Geh. Arch. Voss. Ransø Herred. 9.

3) Efter Knoch, Ribe Bys Hist. S. 287—88.

fremdeles alle Jorder imellem Fooyd-vigh Mark (maaske Frojkgaaarde i Maabjerg Sogn) og Holstebro tillige med en Gaard i Holstebro, som han havde ladet opbygge af nyt, og endelig Bovbjerg Mølle, hvis Grund han havde kjøbt for 23 Mark Solv og $\frac{1}{2}$ Læst Mel, og som han ligeledes havde opbygget. En endnu større Gave var dog hans Gods i Gamle Hastrup med et Voldsted, paa hvilket Hastrup Slot havde ligget (i Thyregod Sogn), samt 19 Gaarde, hvoraf dog de 10 endnu vare ode. Til Gjengjæld forpligtede Bispen af Ribe sig til at lade læse en daglig Messe for ham selv samt for Væbneren Toste Nielsen af Flynder, af hvem han havde kjøbt Godset, og dennes «elskelige» Hustru Fru Inger.

I Sjælland har han tilkjøbt sig og mageskiftet en Del Strogods; han ejede Gods i Uby i Baarse Herred, som han 1418 havde kjøbt af Væbneren Borkvard Limbæk, men et Par Aar efter solgte til Niels Tygesen, Vikar i Roskilde.¹⁾ Ligesaa i Udstrup (Tostrup S., Merlose Hrd.), i Svogerslev og i Følleslov (Skippinge Hrd.) I forskjellige Byer besad han faste Ejendomme, saaledes en Gaard i Kjøge, som han kjøbte 1395, men atter solgte til Biskop Peder i Roskilde 1406, to Gaarde i Landskione, som han skjænkede til sit Kapel, og to Gaarde i Kjøbenhavn, hvoraf den ene ligeledes tilfaldt hans Kapel, og den anden, som laa paa Torvet i Kjøbenhavn, sandsynligvis er gaaet i Arv til hans Slægt.²⁾ Men hans private Formue kan dog ikke have været betydelig; dette viser blandt andet hans i Aaret 1424 oprettede Testament, hvoraf fleste Bestemmelser allerede ovenfor ere anførte, men som dog gjengives her i ordret Oversættelse, fordi det er det ældste bevarede Testament i Billeættens Historie.

¹⁾ Geh. Arch. Voss. Baarse Hrd. 17. Arn. Magn. Dipl. Fasc. 2. 14.

²⁾ Archivregistraturer III. 351. Peder Lykkes Testament. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatar. I. 159—60.

«Vi Peder Lykke¹⁾, af Guds Naade Ærkebiskop i Lund, ved Guds Bistand indtil nu sund og frisk paa Legeme og Sjæl, oprette vort Testament paa følgende Maade. Først skjænke og testamentere vi til S. Laurentii Kirkebygning i Lund 10 Mark Sølv. Endvidere til vort Kapel, som vi nylig have begyndt at lade opføre af nyt, alt vort Fædrenegods i Trangilde, to Gaarde i Kjobenhavn, vor Gaard i Svogerslev, kaldet Næthragaard (Nedregaard), to Gaarde i Esløv, som vi have kjøbt af Hr. Bjorn Svendsen, Ridder, en Gaard i Sundrawram, som vi have kjøbt af den adelige Kvinde Fru Helene, Eskil Klemensens Enke. Endvidere skjænke vi vor naadige Herre Kongen en sort Pasgænger (gradarium), og vor naadige Dronning Fru Philippa en graa Pasgænger. Tillige vor Efterfølger paa Lunde Bispestol en Kaabe med en Messehagl, som vor Herre Kongen skjænkede os den første Gang, vi læste Messen, tillige med 10 Sølv-Kalke til hans ærkebiskoppelige Embede, hvilke bør gaa i Arv til hans Efterfølgere. Endvidere hver af de residerende Kanniker ved S. Laurentii Kirke en Mark Sølv. Ligesaa S. Lucii Kirke i Roskilde 10 Mark Sølv og Vor Frue Kirke i Ribe ligeledes 10 Mark Sølv. Til dette vort Testaments Exekutorer indsætte vi de hæderlige Mænd Hr. Peder Absalonsen, Provst, Johannes Povlsen, Ærkedegn, og Johannes Vilhelmsen, Kantor ved Lunde Kirke, samt Benedikt Bille, vor elskede Broder, og Hr. Nicolaus Isaksen og Peder Nielsen, Kanniker i Lund, bedende dem under Paakaldelse af den guddommelige Naade trofast at udføre vor Vilje, som vi have udtalt i dette Brev. Til Sikkerhed have vi ladet trykke vort Sekret tillige med ovennævnte Exekutorers Segl bag paa dette Brev. Udfærdiget i Lund,

¹⁾ Kun é: Sted findes Peder Lykke nævnt Peder Jonsen, nemlig i et Brev af 16. Oktober 1391, i hvilket han kaldes «Petrus Jone, archidiaconus Roskildensis»: Orig. i Arn. Magn. Dipl. Fasc. 22. 17.

i Herrens Aar 1424, Dagen efter St. Andreas Apostels Dag.»¹⁾)

Det er ikke store Summer, her er Tale om; foruden det til Kapellet testamenterede Gods, som senere forøgedes med to Gaarde i Landskrone, drejer det sig i rede Penge kun om c. 60 Mark Solv, altsaa i Nutids Mont c. 15,000 Kroner. Hvad han forøvrigt ejede af Jordegods, særlig i Allindemagle, Solbjerg og flere Steder i Sjælland, samt i rede Penge, og som ikke allerede i levende Live var skjænket bort til kirkelige Stiftelser, som Ribe Kirke, eller til Private, tilfaldt hans eneste efterlevende Broder Bent Bille og dennes Sønner. Om denne Arvs Størrelse og Værdi ere vi fuldstændig uvidende, men at den ikke kan have været overvættens stor, synes at fremgaa af ovennævnte Testaments Indhold. En Mand i hans Stilling vilde utvivlsomt have begavet de Institutioner, hvorved han i en saa lang Aarrække havde virket, paa en mere gavmild Maade end Tilfældet blev, hvis hans private Formue havde været større. Glemmes bør det dog ikke, at han i levende Live havde skjænket store Værdier bort, og muligt er det, at han i de Aar, som ligge mellem Testamentets Udstedelse og hans Død, kan have forøget sin Formue. Men mere end Gods og Guld har dog hans Personlighed og indflydelsesrige Stilling kastet Glans over hans Slægt og bidraget til det hurtige Opsving, som den i Løbet af kort Tid skulde tage.

Peder Lykke opnaaede en høj Alder; han synes at have bevaret sin Aandskraft og Forlighed til det sidste. Endnu i sit 76de Aar deltager han i Underhandlinger med Holsterne i Vordingborg, med Lübeckerne i Kjøbenhavn²⁾), med

¹⁾ Langebeks Afskrift i Diplomatariet efter Orig. i Archivo Antiquit Holmensis 1754, med følgende Paaskrift: Sigilla sex tergo impressa, plurimum sunt detrita.

²⁾ I Følge en Beretning fra en lybsk Gesandt i Kjøbhvn. var Erkebiskop Peder i August Maaned 1435 i Kjøbenhavn, hvor han har forhandlet

de svenske Oprørere i Halmstad. Hans Levetid omspænder et omskiftende og indholdsrigt Tidsrum i Danmarks Historie. Fra sin tidligste Ungdom havde han Erindringer om hin ulykkelige Tid, da Valdemar Atterdag maatte drage i Landflygtighed og Landet hærjedes af Lübeckerne; da Kjøbenhavn blev plyndret af Hanseaterne, var han Kannik i Roskilde. Men han blev ogsaa Vidne til Landets Gjenoprejsning under Dronning Margrethe, og som virksom Deltager i de store politiske Begivenheder har han kunnet bevare mangt et personligt Minde fra Kroningsdagen i Kalmar og Bryllupstøget i Lund. Han har set sin store Læremester og Dronning paa Dodslejet i Flensborg og ogsaa overværet hendes højtidelige Bilæggelse i Roskilde Domkirke. Med hvilke Følelser han har betragtet den Udvikling, som de politiske Forhold toge under Erik af Pommern, er det ikke vanskeligt at gætte. Han horte jo til den fra Margrethe udgaaede Skole af Statsmænd om forbandt Dristighed og Kraft med klogt Maadehold og Evne til at begrænse sig.¹⁾ Det var disse sidste Egenskaber, som Kong Erik manglede i saa høj en Grad. Hans opbrusende og ufordragelige Sind, hans Lyst til at glimre og optræde som Jævning med Kejsere og Konger, voldte i langt højere Grad end Mangel paa Kraft og Dygtighed hans Ulykke. Utvivlsomt har Peder Lykke billiget Grundtrækkene i Kongens Politik lige overfor Holstenerne. Da han 1424 skulde give sit Vidnesbyrd om Sønderjyllands Forhold til den danske Krone, da opstiller han de samme Beviser og drager de samme Konklusioner, som Kong Erik med saa stor Ihærdighed hævdede i sin haardnakkede Kamp om Sønderjylland. Men det gamle Vismandsord »fortiter in re, svaviter in modo» har vist nok ofte lydt

med denne og borttaget sit Segl fra et Dokument, v. d. Roop, Hanse-recesse I. 404.

¹⁾ Jvfr. Kr. Erslevs Skildring af Dronning Margrethes Udenrigspolitik i nævnte Forfatters Værk S. 403 ff.

fra den gamle Statsmand Læber. Og særlig tør det antages, at det fjendtlige Forhold til Hansestæderne og den om end jævnlig sejrige, saa dog odelæggende og hentærende Krig med Lübeck har vakt hans Uvilje. Venskab med Lübeck var det politiske Princip, som Dronning Margrethes fortroligste Raadgiver og Peder Lykkes Ven, Peder Jensen Lodehat i Roskilde, indtil det sidste havde kæmpet for, og det samme har utvivlsomt Peder Lykke gjort — skjont forgjæves. Men fremfor alt maa det dog have gjort et dybt Indtryk paa den gamle Ærkebiskop i Lund, da Engelbrekt Engelbrektsens og Svenskernes Opstand paa engang aabenbarede den løse Grund, hvorpaa Unionen var bygget. Han, som havde været med til at opføre Bygningen, saa den nu styrte sammen, ja maatte endog se sit eget Stift hærjet og plyndret af de oprørske Svenske. Det blev den sidste store Skuffelse, som Peder Lykke oplevede; kort Tid efter døde han i Lund. Han stod som en af de sidste Repræsentanter for den Slægt, som havde set Margrethes Værk voxe og fuldbyrdes; han forskaanedes for det, som maaske havde været ham det haardeste Stød, at se hendes Søn og Efterfølger afsat fra Tronen og jaget i Landflygtighed.

Peder Lykkes Dodsdag er ikke kjendt. Det sidste af ham udstedte og endnu bevarede Dokument er fra September 1435.¹⁾ Men endnu den 1ste Maj 1436 maa han have levet, eller i alt Fald har hans Dod endnu den Dag ikke været bekjendt i Sjælland. Thi nævnte Dag udstedte hans Fætter, Niels Esbensen, sit Gavebrev til Roskilde Domkirke, under hvilket han ogsaa havde onsket, at Ærkebispnen skulde have hængt sit Segl. Dette er ikke sket, og Peder Lykke er da sandsynligvis dod i Lobet af Sommeren 1436 inden den 11te August, da hans Efterfølger, Hans Laxmand, af Kapitlet valgtes til Ærkebiskop i Lund.²⁾ Han blev begravet i sit Kapel i Lunde

¹ Langebeks Diplomatar. 24. Aug. og 5. Septbr. 1435.

² Hvitfeldt, Biske Kronike S. 84. Jvfr. Aarsberetn. fra Geheimearch. II.

Domkirke. Men kun ringe Pietet er der bevist hans Minde og hans sidste Vilje. Ikke nok med at det Navn, han selv havde givet sit Kapel, snart maatte vige først for S. Jørgen, og til sidst for Fru Giørvel, ogsaa hans Grav og Mindesmærket over denne har maattet vige Pladsen for en af de mange af hans Efterfølgere, som bleve stedte til Hvile i det af ham byggede og funderede Kapel.¹⁾

Derimod er der endnu bevaret de Segl, han har benyttet i sine forskjellige Embedsstillinger. Som Ærkedegn har han brugt et Segl med Omskrift S. MAGISTRI PETRI LYKKE ARCHIDIACONI ROSKILDENSIS, i Midten Billevaabenet. Som Biskop i Ribe har han benyttet to Sekreter; det første (indtil 1413) forestiller Maria med Jesusbarnet paa Armen; til Siderne Bispedømmets Mærke: et skraatliggende Kors, hvorover en Stjerne, og Billevaabenet; Omskriften: Secretum Petri episcopi Ripensis; det andet (fra 1416—1418) med samme Omskrift og Skjoldemærker som det forrige; i Midten Maria siddende, med Jesusbarnet staaende paa Skjodet; ved Siden knæler Biskoppen. Det samme Motiv forekommer i det prægtige og særdeles vel bevarede ærkebiskoppelige Segl. Omskriften her er: Secretum Petri Lykke dei gracia archiepiscopi Lundensis. Under en rigt smykket Dobbeltbaldakin ses til højre Jomfru Maria med Jesusbarnet, til venstre St. Laurentius med Rist og Evangeliebog; for neden ligger Ærkebispens knælende og med

31, og om dette Dokuments Datering G. v. der Roop, Zur Deutsch-Skandinav. Gesch. des XV. Jahrh. S. 43. Dr. Henry Petersen antager i Danske gejstlige Sigiller S. 86. No 26 og 28, at Peder Lykke maa være død i Aaret 1435, fordi ikke han, men hans Efterfølger Hans Laxmand har forsegleet Fredstraktaten med Holsten af 15. Juli 1435, uagtet Peder Lykke nævnes i Brevet som Medudsteder. Dette er kun et af de mange Vidnesbyrd om, hvor længe det kunde vare, inden Forseglingen af offentlige Dokumenter fandt Sted.

¹⁾ Jvfr. ovenfor S. 88—89.

føldede Hænder; til begge Sider findes to Vaabenskjolde begge med Billevaabenet.¹⁾

Den gamle Ribe Bispkronnike har sat Peder Lykke et smukt Eftermæle: «Han var en ædel Mand, lærd og forstandig.» Ogsaa i Soro Gavebog er han mindet: «En Mand af høj Herkomst og stor Klogskab.» Vi kunne tilføje: en Mand af upletet Vandel med udpræget Fædrelandsfølelse og stærk Ansvarsfølelse lige over for det store Kald, som blev ham tildelt. Endelig en Mand med udpræget Slægtfølelse, som han dog ikke synes at have misbrugt til Fremme af egoistiske Formaal. Det har ikke her kunnet være Opgaven at fremstille alle de Begivenheder, i hvilke han som Rigets overste Embedsmand har taget Del, det vilde være blevet en Fremstilling af Landets politiske Historie, uden at det dog vilde have kunnet lykkes derigjennem at faa et skarpere Blik paa hans Personlighed og politiske Standpunkt. Datidens Historie give os kun de ydre Træk, og de fleste Personligheder, som ikke paa en særlig ejendommelig Maade have paastrykt Tiden deres Præg, forsvinde som saadanne i de store Begivenheder. Vi have her kun kunnet fremdrage Hovedtrækkene i hans indholdsrige Liv, men det er nok til at vise, at han har indtaget en fremragende Plads saa vel i sit Fædrelands og i den danske Kirkes Historie, som i sin Slægts Historie.

¹⁾ Seglene ere alle afbildede hos Henry Petersen. Danske gejstlige Sigiller.

II.

Niels Bille.

Kantor i Aarhus, Erkeedegn i Roskilde.

Billeættens Historie indledes af en anden anset Prælat, om hvem der imidlertid kun findes faa og lidet fyldige Efterretninger. *Niels Bille* var en — sandsynligvis yngre — Broder af Peder Lykke; han har tidlig betraadt den samme Vej som Broderen, men har ikke som denne erhvervet sig Magister- eller Doktorgraden ved noget fremmed Universitet, hvorfor han heller ikke opnaaede Bispeværdigheden. 1387 var han Kannik i Roskilde. Det Venskabsforhold, der synes at have bestaaet mellem Peder Lykke og Biskop Peder Lodehat, kom ogsaa Niels Bille til Gode. I Aaret 1386 blev Peder Lodehat forflyttet til Bispestolen i Aarhus, og naar vi kort efter træffe Niels Bille som Kantor ved Aarhus Domkirke, tør vi formodentlig heri se et Vidnesbyrd om den nye Biskops Ønske, at have en af sine tidligere Kolleger som Embedsbroder i Aarhus. Biskop Peder Lodehat var en af Tidens Reformvenner paa det kirkelige Omraade, men som de fleste af Datidens betydeligere Gejstlige havde ogsaa han Opmærksomheden væsentligst rettet paa Jagttagelsen og Skærpelsen af den ydre Orden og Skik indenfor Kapitlet og Kirkens Gejstlige. Kort efter sin Tiltrædelse i Aarhus udfærdigede han meget detaillerede og strænge Instruxer, som synes at vise, at Kirketugten var kommen i betænkeligt Forfald ved Aarhus Domkirke. Strænge Straffebestemmelser bleve fastsatte for dem, som brugte Ukvemsord mod deres Overordnede, pryglede deres Medbrødre, aabenbarede Kapitlets Hemmeligheder, uden Tilladelse udebleve fra Gudstjenesten, forstyrrede denne ved usømmelig Tale, Gebærder, Latter og Spøg, eller ved at løbe om Kap i Kirken, skjændes eller lade Bøgerne falde paa

Gulvet. Man faar et stærkt Indtryk af, at Kirkens Embedsmænd og Funktionærer under Tiden have kunnet opføre sig som uvrne Skoledrenge, og for enkelte af det underordnede Personale, de saakaldte «gradalarier», Opvartere i Kirken, var der endog fastsat legemlig Revselse som Straf.¹⁾ Det var Kantoren, som havde den Pligt at anvende Svøben, det var ham, som ledede Anordningen af Sangen og Gudstjenesten, saa vel for den enkelte Dag som for hele Aaret. Til et saa anstrængende Hverv maatte der i Folge Statutterne kræves særlige Egenskaber. Kantoren maatte — som det siges²⁾ — ikke være en ung, men en moden Gejstlig, i Besiddelse af en kraftig Stemme og vel øvet i alle gejstlige Forretninger, tillige af en kraftig Konstitution, da han «saa vidt det var menneskelig muligt» Dag og Nat skulde lede Gudstjenesten i Kirken. Til Medhjælper, hvis hans legemlige Kræfter ikke skulde strække til, havde han en Succentor, en Underkantor, som skulde være til Stede, naar han ved Sygdom eller Bortrejse var hindret i at mode.

At Biskop Peder Lodehat til dette — netop under de nuværende opløste Forhold — vigtige Embede valgte Niels Bille, tyder paa et nærmere Kjendskab til denne og turde maaske vise, saa vel at Niels Bille var en kraftig og energisk Personlighed, som at Gudstjenesten har staaet paa et noget højere Trin i Roskilde end i Aarhus. Niels Bille har medunderskrevet Statutterne for Aarhus Domkirke, men forøvrigt kjendes intet nærmere til hans Virksomhed i Aarhus. Med Peder Lodehat er han formodentlig 1395 vendt tilbage til sit Kanonikat i Roskilde, hvor han 1395—1397 virker som Bispens retskyndige Medhjælper og som Official afsiger Domme vedrørende kirkelige Forhold.³⁾ Skjont han saaledes har

1) Scriptor. rer. Dan. VI. 439—46.

2) Institutio Cantorie Aarhus. ecclesie 1266. Scriptor. rer. Dan. VI. 409.

3) Se ovenfor S. 52. Anm. og Langebeks Diplomatar. 1395.

maattet opgive Kantoratet,¹⁾ vedblev han dog at beholde sit Kanonikat i Aarhus, og endnu 1407 har han medundertegnet det Brev, hvorved Biskop Bo og Kapitlet i Aarhus erklærede, at Kalo Slot tilhorte Kronen.²⁾ Derimod nævnes han ikke 1424 blandt de Kanniker, som modtog Biskop Ulriks Eds-aflæggelse, da han tiltraadte sit Embede, uden at det dog deraf kan slutes, at han ogsaa skulde have resigneret Kanonikatet ligesom tidligere Kantoratet.³⁾

Det kunde næsten betragtes som en Selvfølge, at Niels Bille efterfulgte sin Broder Peder Lykke som Ærkedegn i Roskilde, da denne 1409 valgtes til Biskop i Ribe. Da han allerede 1388 kunde betragtes som en «moden Mand», har han vel nu været henved de 50 Aar og saaledes kun et Par Aar yngre end Broderen. Hvad vi vide om hans Virksomhed i Roskilde er hurtigt fortalt: hans Navn nævnes jævnlig som Vidne i Forening med de øvrige Kannikers, han har været med at fælde Domme, saaledes da han Nytaarsaften 1417 i Forening med Stiftets højeste Prælater og en Del Riddere og Svende sad til Doms over de Næstved Bymænd, der havde afbrændt en af Skenninge (nu Maribo) Klosters Gaarde paa Laaland, grebet en af Klostrrets Brodre og to af dets Vornede, slæbt dem til Næstved og dør paa urette Thingdag holdt Dom over dem, halshugget og begravet dem i uindviet Jord.⁴⁾ Han har været en flittig Indsamler af Afadspenge, hvem den pavelige Nuntius Ludovicus de Ballionibus i Aaret 1413 kunde give Kvittering for 2400 Mark lybsk.⁵⁾ Han var 1416 med til at erklære, at Kannikerne i Roskilde kun af Frygt havde ladet Kong Erik inddrage Kjøbenhavns Slot under Kronen, da han truede med

¹⁾ Jens Lyng nævnes som Kantor 1404.

²⁾ Geh. Arch. Voss. Kalo 1.

³⁾ Scriptor. rer. Dan. VI. 464—65.

⁴⁾ Danske Mag. I. 366—68.

⁵⁾ Vidensk. Selsk. Skr. IX. 65S.

at inddrage Kapitlets og Bispedømmets andre Ejendomme. At han dog ikke var bange for at træde op imod sin Kirkes Fordel, viser hans ovenfor omtalte Erklæring¹⁾, som berovede Roskilde Kirke Gaarden i Torslundemagle, rigtignok til bedste for hans Fætter Niels Esbernsen. Thi ogsaa han var som Broderen behersket af en stærk Slægtfølelse, som kom nærmere og fjærnere Slægtninge til Gode. Til Hovedgaarden i Allindemagle bidrog han sin Skjærv, og saa vel hans Gods her som i Solbjerg tilfaldt efter hans Død Broderen Bent.

Niels Bille dode den 26de April 1428, paa hvilken Dag hans Aartid fejredes i Roskilde Domkirke, hvortil han havde givet Gods, som svarede 1¹/₂ Pund Korn i aarlig Afgift til Kirken. Hans Ettermand blev Johannes Petri.²⁾ Som Kannik førte Niels Bille i sit Segl Familievaabnet med Navneomskrift; hans Ærkedegne-Segl forestiller St. Hieronimus, der drager Tornen af en Loves Pote; Familievaabnet findes forneden.³⁾

III.

Jon Jonsen Bille

og

hans Efterkommere.

Det horer heldigvis til Undtagelserne i denne Slægt-historie, at man ikke har stort andet at meddele om en

¹⁾ Se S. 39.

²⁾ Langebeks Diplomatar. 28. Maj 1428. Pontoppidans Meddelelse i *Annales eccles. Danicæ* II. 551, at Bent Bille efterfulgte sin Broder Niels som Ærkedegn, maa være en Forvexling med Skiltet 1409.

³⁾ Afbildede hos H. Petersen, *Danske gejstlige Sigiller* N°. 246 og 247.

Gren af Familien, der kan følges i fire Generationer, end dens blotte og bare Existens og det Sted, hvortil den har været knyttet. Dette er imidlertid Tilfældet med Jon Jonsen Bille og hans Efterkommere. *Jon Bille* kjendes kun som Vidne under Peder Lykkes Gavebrev til Esrom Kloster den 21de Januar 1398 paa Fædrengodset i Donnevelde, et Brev, som er af den største Vigtighed til Bestemmelsen af de fire Brødres — Peder Lykkes, Nielses, Jons og Bents — Slægtskabsforhold og Plads paa Stamtavlen.¹⁾ Han kalder sig her Johannes Jonsen de Solbjerg dictus Bille, og nævnes *efter* Niels Bille, men *foran* Bent; han har da formodentlig været den næst yngste af Brødrene.

Der haves imidlertid endnu et Udtog af et Brev, om hvilket det højlig maa beklages, at det kun foreligger i følgende kortfattede Uddrag: «Brev paa Hr. Jon Billis Gods, som han oplod Dronning Margrethe». ²⁾ Godset laa i Sjælland, men nærmere Stedsbetegnelse mangler. At Hr. Jon Bille ikke er den samme som Jon Jonsen, turde fremgaa deraf, at den sidste ikke opnaaede Ridderværdigheden og altsaa heller ikke kunde kaldes med Herretitlen. Vi staa her lige overfor Muligheden af, at der samtidig med de fire Brødre Bille Jonsen har levet en fremragende Mand af Slægten, hvis Tilværelse vi forøvrigt ere fuldstændig ukjendte med, og hvis Plads paa Stamtavlen selvfølgelig ikke kan bestemmes.³⁾

Jon Jonsen var død Aar 1410, thi den 24de Juni dette Aar forkynder Cecilie Laurensdatter, «som Jon Jonsens Hustru af Solbjerg var», at hun har lejet alt sit Gods i Ege-marke i Skippinge Herred paa 10 Aar til sin kjære Ven

¹⁾ O. Nielsen, Codex Esromensis S. 166—67.

²⁾ Archivregistraturer IV. 49.

³⁾ Hvis det turde antages, at Jon Bille var en Fejlskrift for Jon Lille eller Lille, som levede paa Dronning Margrethes Tid, og hvis Enke overdrog Dronningen store Ejendomme, saa var Spørgsmaalet hermed afgjort.

Anders Jensen af Vallekilde, imod at han aarlig skal betale hende 6 Pund Korn, Halvdelen i Rug og Halvdelen i Byg, og efter 10 Aars Forlob tilbagegive hende Godset med Bygning og Vornede. Hendes Svoger Bent Bille af Solbjerg og Peder Nielsen af «Toodrop» vare Vidner.¹⁾ Cecilie Lavrensdatters Segl forestiller et delt Skjold, hvis nederste Halvdel synes tværdelt; hun synes at tilhøre en Roskilde-Slægt, endnu et Vidnesbyrd om den nære Forbindelse, hvori de ældste Led af Billeætten stod til Roskilde By.

Hermed standser vor Viden om Jon Jonsen og hans Hustru, og det er kun en Gisning, naar vi vove at give dette Ægtepar en Son ved Navn *Povl Bille*, som forekommer i Aarene 1433—1453 og skrev sig til *Rollerup*, et af de større Roskilde Bispelen, som laa i Slagelse Herred og hvis Voldsted endnu findes paa Gaarden Valdemarskildes Marker. Navnet Povl er ikke ganske fremmed i Billeslægten. Det forekommer i Midten af det 14de Aarhundrede og bæres af en Lægmand (laicus), som den 13de Juli 1357 i Forening med en anden Lægmand i Roskilde Stift, Johannes Pant, var til Stede i Roskilde og gav sit Vidnesbyrd om et Gavebrev til Bispestolen.²⁾ Povl Bille i Rollerup forekommer kun som Vidne og da sædvanlig i Forbindelse med Medlemmer af Lungeslægten eller sin egen Slægt. Han var saaledes til Stede paa Sjællands Landsting den 27de Juli 1446, da Sten Basse overdrog Hr. Torben Bille alt sit Gods i Sjælland. Men hans Segl er ikke bevaret, og det er saaledes ikke muligt at bestemme, hvem hans Fader var. Sandsynligheden taler dog for, at han maa have været en Son af Jon Jonsen Bille, i alle Tilfælde kan han ikke knyttes til nogen af de andre os bekjendte samtidige Medlemmer af

¹⁾ Orig. med Cecilies og Bent Billes Segl i Voss. Skippinge H. 82. Brevet opbevaredes 1575 i Roskilde S. Agnetes Klosters Brevkiste. Archivregistr. IV. 279.

²⁾ O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatar. IV. 11.

Slægten. Han forekommer sidste Gang den 30te August 1453, da han paa Vedbygaard overværede Fru Elisa Jensdatters, Jep Lunges Enkes Overdragelse af hendes Gaard i Atterup (Bavelse S., Tybjerg Hrd.) til Hr. Mikkell Rud.¹⁾

Hans Son *Herluf* skrev sig ligeledes til Rollerup, hvilket Len han altsaa har arvet efter Faderen. Ogsaa ham møde vi udelukkende i Egenskab af Vidne i Aarene 1476—1484 sædvanlig i Forbindelse med sine fjærnere Slægtninge, Jens og Jorgen Eriksen Bille paa Solbjerggaard og Erik Bille paa Bjergbygaard, af hvilken sidste han havde en Gaard i Dalby, (Kirke-Helsing S., Løve Hrd.), i Værges.²⁾ I sit Testament bestemte han, at Klostret i Antvorskov skulde arve hans Jordsmon i *Trælleborg* (Heininge S., Slagelse Hrd.).³⁾ Man har formodet, at dette Navn skulde betegne den ved Tude-Aas og Vaarby-Aas Sammenlob liggende mærkelige Voldplads, den største i Danmark, og man har endog villet søge Billeættens oprindelige Hjemstavn her.⁴⁾ Det er meget muligt, at den første Formodning er rigtig, og at det ældgamle Voldsted har været i Billernes Eje i det 15de Aarhundrede. Derimod er det sikkert, at Voldstedet ikke har været Sæde for nogen Bille eller for hvilken som helst anden Slægt, hverken i Hedenold eller i den historiske Tid. Thi de nyeste Undersøgelser have bragt for Dagen, at her aldrig har staaet nogen Bygning, men at den udstrakte Voldplads indeslutter et Rum af 2¹/₂ Td. Lands Størrelse, hvor der ikke er fundet Spor af Murværk. Ligesom det mægtige Voldsted ved

¹⁾ Geh. Arch. Voss. Tybjerg Hrd. 62. Om ham se Geh. Arch. Voss. Sjælland. Uvist Gods 12. Lyng Kronborg Hrd. 36 og 38; Danmark Fasc. 8, Nr. 12.

²⁾ Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 40. Jvfr. om ham sammesteds Love Hrd. 139 og Bjevskov Hrd. 45. I hans Segl staaer Navnet Herlogh Povelsen.

³⁾ Archivregistr. IV. 158—59.

⁴⁾ Danske Herregaarde VIII. Valbygaard.

Pedersborg nær ved Sorø stammer Trælleborgs Voldplads fra den forhistoriske Tid og er et af de ældste Minder om Urbeboernes Befæstningskunst i Danmark. Her har aldrig staaet nogen Borg, hojst har her ligget nogle Huse, som have bevaret dette Navn, ligesom der endnu den Dag i Dag ligger et Par Gaarde, som bærer Trælleborgs Navn.¹⁾ Herluf Bille skjænkede som sagt Trælleborgs Jord til Antvorskov Kloster, i hvis Kirke saa mange Medlemmer af de ældre Grene af Billeslægten fandt deres sidste Hvilested, og hvor Giveren maaske ogsaa selv blev begravet. Han efterlod to Sønner, *Anders* og *Jakob*, som 1487 stadfæstede og fuldbyrdede deres Faders Testament, men om hvis Liv og øvrige Forhold intet er os bekjendt, og som saaledes afslutter denne Slægttegens korte og — for saa vidt vi kjende til den — indholdslose Saga.

IV.

Bent Bille til Solbjerg og Allindemagle

og

Hr. Jakob Bille til Bjergby og Lyngby.

Paa Skarsholm Slot (i Bjergsted S., Skippinge Hrd.) ved Bredden af den skønne Skarre- eller Skarris Sø, hvor der endnu findes tydelige og udstrakte Spor af den gamle Borg med sine anselige Befæstninger, boede i det 14de Aarhundrede en anset Slægt, som i sit tværdelte Vaabenskjold, til Tegn paa sin Nedstamning fra Kongehuset, førte

¹⁾ Jvfr. Trap, Beskrivelse af Kongeriget Danmark III. 385—86. I Topogr. Archiv findes en Tegning af Voldstedet.

foroven en gaaende kronet Love, forneden fra 3 til syv Hjerter eller Søblade. Den forte ikke noget Tilnavn, men senere Genealoger have uden rimelig Grund kaldt den Barnumslægten, fordi dette Navn fremtræder i Slægtens tre sidste Generationer. Med mere Ret kan man kalde den *Skarsholmslægten* efter den Hovedgaard, hvortil dens sidste Medlemmer skreve sig, og under dette Navn vil den blive nævnt i Billeættens Historie.

Skarsholmslægten nedstammede fra Hertug Knud af Laaland og Bleking, Valdemar Sejrs uægte Søn med Esbern Snares Enke Helene. Knuds Søn, Hertug Erik af Sønderhalland, døde 1304, og med ham ophørte Hertugtitlen i denne Slægt, idet hans Søn med Hertuginde Elisabeth, Barnum Eriksen, kun forte den for Sonner af fyrstelige Personer sædvanlige Titel Junker. Dennes Søn Erik Barnumsen kaldte sig ogsaa jævnlig Junker, men endnu hyppigere Væbner og Ridder, og hans Søn Barnum, Slægtens sidste Mand, har end ikke fort Junkertitlen, skjont hans Søstre i Skiftebrevet efter Faderen kaldes Frokener (Domicellæ). Ligesom det saaledes gik gradevis tilbage med Slægtens ydre Værdighedstegn, saaledes dalede ogsaa gradevis dens Indflydelse: dens Bæring med Kongehuset ophørte, dens Ejendomsbesiddelser synes at være blevne formindskede i betænkelig Grad, men Vaabnet blev tilbage som Minde om fordums Storhed. Ingen af Slægtens Medlemmer synes heller at have besiddet Egenskaber, som formaaede atter at hæve en i Magt og Indflydelse dalende Slægt, og da Svend Estridsens Kongeslægt uddøde 1375 med Valdemar Atterdag, var der sikkert kun faa, der tænkte paa, at der endnu i Ridderen Barnum Eriksen til Skarsholm levede et Skud af den gamle Kongestamme.¹⁾

¹⁾ Skarsholmslægten Nedstanning fra Kongehuset er først bleven paavist i nyere Tid. Becker (Danske Herregaarde 3. Løvenborg) søger dens Stamfader i en af de mange Prinsler, som Valdemar den store udelukkede fra Tronen. Saa vidt mig bekjendt, er det først i Registret

Men selvfølgelig regnedes Slægten til det sidste med blandt Landets højeste Adel. Saa vel *Erik Barnumsen* som

til Geh. Arch. Aarsberetn. II. 98, jvfr. S. 91, blevet paavist, at Slægten nedstammede i lige Linje fra Valdemar Sejfr. Men nogen diplomatisk Paavisning har ikke her kunnet finde Sted, og det er kun den Autoritet, som dette Register nyder, der har kunnet slaa denne Genealogi fast. Saaledes har Krarup (Kongeskiftet efter Valdemar Atterdags Dod, Hist. Tidsskr. V. 9 L.) stottet sig til Registret, medens H. Petersen (Skjolddefriren i Soro Kirke, Aarb. f. nord. Oldk. 1883, S. 12, kalder de hallandske Grever for Erik Barnumsens Stamfedre. Det er nu givet, at Slægten fører det samme Vaaben som de hallandske Grever og Hertuger (Kornerup, Skjalm Hvides Slægts Grave og Skjoldmærker i Soro Kirke, Aarb. f. nord. Oldk. 1877, S. 230), men Vanskeligheden ligger i, at det hidtil var antaget (Suhm, Danm. Hist. XI. 470), at Hertug Erik af Sonderhalland, som dode 1304 og blev begravet i Ringsted Kirke, ikke efterlod sig Børn. I Registret til Aarsberetn. fra Geh. Arch. nævnes nu som hans Søn: Hertug Barnum af Halland, til Skarsholm. Jeg tør formode, at Betegnelserne «Hertug af Halland» og «til Skarsholm» ere Registrets Forfatters (Registrator Plesners) egne Tilføjelser; i alle Tilfælde har jeg ikke fundet omtalt en saadan Hertug, men vel en Junker (Domicellus) Barnum, som i Forening med en Del af Sjællands fornemste Mænd, og som den første i Rækken *efter* Ridderne, vidnede paa Sjællands Landsting den 3. Febr. 1328 om det Gods, som Erik Plovpenning's Døtre havde skjænket S. Agnete Kloster i Roskilde (Dipl. Svecanum IV. 46). Samme Aar udjog Junker Barnum Munkene af Knardrup Kloster, som Christoffer II. havde stiftet, men hvis Gods nu blev besat af Knud Porse og Ingvar Hjort (Scriptor. rer. Dan. VI. 522). Han har altsaa staaet i nær Forbindelse med disse Kong Christoffers svorne Fjender; men var han nu ogsaa en Søn af Hertug Erik? Junkertitlen antyder allerede hans Slægtskab med Kongehuset; at hans Søn hed Erik turde tyde hen paa Slægtskabet med Hertug Erik af Sonderhalland; men der findes et hidtil ikke paaagtet Dokument, som gjør det i høj Grad sandsynligt, at den af Aarsberetningernes Register opstillede Formodning er den rette. Den 9. Febr. 1317 udstedte 5 Mænd (deribl. Pent Bille) paa Sjællands Landsting et Vidnebrev om, at Niels, kaldet Hjort, havde tilskjodet Fru Elisabeth, fordum Hertuginde af Halland, Hertug Eriks Enke, en Gaard i *Allindemagie* — foruden andet Gods (Orig. i Geh. Arch. Voss. Skippinge Hrd. 1 a.)

hans Son Barnum fremtræder i Tidens Aktstykker som ansete Mænd, der hænge deres Segl under Haandfæstninger og Fredstraktater og sædvanlig blandt de første og derfor blandt de i Rang højest staaende Medlemmer af den danske Adel. Erik Barnumsen ejede Skarsholm og Ællinge (det nuværende Lovenborg) foruden meget Strøgods i Sjælland, og var tillige Hovedsmand paa Korsør Slot.¹⁾ Han var gift med Fru Gertrud, en Datter af den under Kong Christoffer II højt ansete Peder Grubbe til Storthø (maaske Stude, Hemmershøj, S. Slagelse Hrd.), efter hvem han og Hustru arvede meget Gods i Skaane, som han senere solgte og derfor til Gjengjæld udlagde Fru Gertrud Gods i Sønderød i Sjælland. Ved sin Død ca. 1369 efterlod han sig en talrig Slægt, tre Sønner og to Døtre. Men to af Sønnenne, Erik og Knud, døde tidlig. Erik blev begravet i Sorø, hvor endnu hans Navn og Vaaben kan ses i den smukke Skjoldfrise. Den tredje Son, Hr. *Barnum Eriksen*, havde i sit Giftermaal med Edle Jakobsdatter Basse kun en Datter Johanne, som blev gift med Righovmesteren Hening Pødebuskes Søn Hans Pødebusk, og da Hr. Barnum i Aaret 1399 med sin Hustru gav sig ind i Antvorskov Kloster, til hvilket han havde skjænket betydeligt Gods, og faa Aar efter (1401) afgik ved Døden, udslykkes med ham det sidste mandlige Skud af Valdemar Sejrs Kongestamme.²⁾

Denne Gaard er utvivlsomt den samme, som Junker Barnums Søndatter Kirstine Eriksdatter senere overdrog sine Sviger sønner Bent og Jakob Bille, og at denne Formodning holder Stik, fremgaar yderligere deraf, at der 1414, S. Mathie Dag, netop paa en Tid, hvor Ejendommen var gaaet over i Billernes Hænder, blev taget en Vidisse af samme Brev (ibid. 1 b.). Det tør saaledes antages for i høj Grad sandsynligt, at Registratør Plesner med sin sædvanlige Skarpsindighed har udiundet det manglende Led i Stamtavlen, og paa vedføjede Genealogi over Slægten er derfor ogsaa hans Opstilling fulgt.

¹⁾ Koppmann, Hanserecesse I. 293.

²⁾ Arkivregistr. IV. 103—104.

Kong Valdemar Sejr

havde med Esbern Snares
Enke Helene Hertug Gut-
torms Datter en Søn:

Knud af Laland,

f. 1211, † 15 10 1260, begravet i Ringssted,
Hertug af Reval, 1232 Hertug af Bleking,
⊙ 1) Hedevig, Prinsesse af Brandenburg, † 1238,
2) Hertuginde Ingeborg, † 1267.

Hertug **Erik** af Sønderholland, 1283 Drost,
1284 forlenet med Sønderholland, † 1304, g. m. Philip,
begravet i Ringssted. ⊙ Elisabeth, †
etter 1317.

Barnum,

Domicellus 1328.

(o) 2.

Hr. Erik Barnumsen

af Skarsholm 1316
1369. 70 3 Gertrud
Gribbe Petersdatter
de Horsetofte, † c. 1408

Erik, † 1102,
begr. i Sorø
Kirke.

Hr. **Barnum Eriksen** til Skarsholm
og Ellinge var død 1401. ⊙ Edle
Jakobsdatter Basse.

Johanne til Skarsholm var død 1408.
⊙ Hr. Hans Pudebusk.

Ingegerd, Catharina, Knud

⊙ Mathias Abbedisse
Thymesen. i
Vreta.
var forlovet med
David Thorstenson
Hack, ⊙ Folk Algot
son, (Sture) 1288,
ell. i ⊙ m. Johan
Philipson 2. m. Tanne
Anundson.

Hr. **Svanteolk** til Viby 1270.
S. K. R. og Lagnand i Oster
gotland, ⊙ Benedicte, Hertug
Sunes Datter.

Christine, † c. 1434. 1) ⊙ Hr. Tor
ben Pedersen Gaben til Lyngby, †
1384. 2) Gævert Bydelsbach.

Knud Ingeborg
1360. 1300.

1) Thyra. Inger. ⊙ Bent Gyde. 2) Hr. Merete.
† agitt. Bille. Jakob Bille.

Det gik denne Slægt, som det er gaaet saa mange af vore middelalderlige Slægter: en kort Blomstring og en hurtig Uddøen paa Sværdsiden, medens Spindesiden blomstrer videre og ved Forening med andre Slægter overfører til disse saa vel den uddøende Slægts Traditioner som dens Besiddelser. Hr. Erik Barnumsens og Fru Gertrud Grubbes Datter Kirstine Eriksdatter blev gift med Ridderen Hr. Torben Pedersen (Galen) til Lyngby i Villands Herred i Skaane.¹⁾ Hr. Torben tilhørte den højt ansete skaanske Slægt, der førte «et af Blaaf og Sølv fem Gange tværdelt Skjold og kjendes under Navnene Galen, Litle og Erlandsen, hvilken Slægt, som bekjendt, paa det nøjeste var knyttet til Hvideslægten».²⁾ Ligesom sin Fætter, den mægtige, skaanske Statholder eller Gjælker under Valdemar Atterdag, Hr. Tue Galen, var Hr. Torben en anset og rig Mand. Han døde ca. 1384³⁾ og efterlod sig tre Dotre: Thyra, som døde ugift, samt Inger og Gyda. Fru Kirstine sad ikke længe i Enkestand, hun giftede sig paa ny kort efter med Ridderen Hr. Gævert Bydelsbach, til hvem Svigermoderen Fru Gertrud Grubbe i Aaret 1390 pantsatte sit Gods Ellinge (Lovenborg) med tilliggende Mølle.⁴⁾ Med sin anden Husbond fik Fru Kirstine en Datter Mærete; ligesom Broderen Barnum havde hun kun Dotre, der saaledes bleve de rige Arvinger til en tredobbelt Arv — efter Grubbe-, Galen- og Skarsholmslægten.

Fru Kirstine henlevede en Del Aar paa Lyngbygaard, det nuværende Trolle-Liungby. Dette Herresæde dannede

¹⁾ Vi gjøre opmærksomme paa, at Forf. til Texten af Skånska Herregårdar under Art. Trolle-Liungby fejlagtig gjør Hr. Torben til en Bille, og at overhovedet hele den i samme Artikel opstillede Stamtavle er fejlagtig fra Ende til anden, idet den kun støtter sig til Slægtebøgerne.

²⁾ Thiset. Stamtavler over danske Adelslægter I. 198.

³⁾ Mag. for dansk Adelshist. I. 32—34.

⁴⁾ Molbech og Petersen. Danske Diplomer S. 21—22.

en fuldstændig Modsætning til hendes Fædrenehjem, det af Skov og So omkransede Skarsholm. Kun fem Fjerdingvej fra Blekings Grænse og en halv Mil fra Havstranden ligger Lyngbygaard paa en nogen, ensformet Slette. Ingen Høje og Dale bryde Linjernes Ensformighed, ingen Skov giver Ly for Solen og Læ for Vinden. De eneste Træer, som skjænke Skygge til den gamle Borg, ere de, som voxe i dens egen Have.¹⁾ Her fejrede Fru Kirstine sine to Dottres, Gydes og Ingers, Bryllup med Ridderen Jakob Bille og Væbneren Bent Bille. Hvor naar disse Giftermaal have fundet Sted, vide vi ikke; men at det maa have været inden den 6te Oktober 1396 og maaske netop i dette Aar, oplyses vi om ved et ret interessant lille Brev. Ovennævnte Datum udstedte nemlig Fru Gertrud, Erik Barnumsens Enke og Mormoder til den unge Inger Torbensdatter, et Pantebrev til sin «Svigersøn» Bent Bille, hvorved hun pantsatte ham fire Gaarde i Allindemagle for 60 Mark rent Solv (ca. 18,000 Kroner i vore Penge), som han ved sit Bryllup med hendes elskede Datterdatter Inger havde udlagt til Indkjøb af Klæder og andre Nødvendighedsartikler (*vestmentorum aliorumque necessariorum*), hvormed hun havde lovet at forsyne dem begge. Pengene skulde tilbagebetales inden ti Aar, i hvilken Tid Bent Bille havde Ret til at nyde alle Indtægter af Gaardene.²⁾ Det var et efter Datidens Forhold ret anseligt Udstyr, hvormed den gamle Dame begavede sine kjære Børnebørn, og om end Svigersønnen maatte lægge Pengene ud, saa har han dog faaet fuld Erstatning i de fire Gaarde, som Fru Gertrud vist hverken kunde eller vilde indløse igjen. Det blev ikke sidste Gang, at Fru Gertrud, som synes at have haft større Overflodighed paa faste Ejendomme end paa rede Penge, maatte ty til Bent Billes vel forsynede

¹⁾ Se den smukke Beskrivelse i Skånska Herregårdar.

²⁾ Orig. i Geh. Arch. Voss. Ringsted Hrd. 136. Jvfr. Suhm XIV. 357 med den fejle Datum 11. Oktober 1395.

Pung, og mange gode Ejendomme kom paa denne Maade — som vi senere skulle se — i hans Hænder. At Hr. Jakob Bille er bleven gift omtrent paa samme Tid med Ingers Søster Gyda, turde fremgaa af, at hans og Fætterens Børn synes at have været omtrent jævnaldrende, ligesom de bære de samme Navne; men Hr. Jakob har ikke været saa god en Finansmand som Bent Bille og har maaske heller ikke staaet sig saa godt med den gamle Fru Gertrud, thi der er ikke bevaret noget Minde om den Slags Transaktioner, hvis Betydning muligvis snarere har været formel end reel.

Bent Bille, som vi allerede flere Gange have haft Lejlighed til at omtale, var den — maaske — yngste Søn af Jon Nielsen Bille. Han overlevede alle sine Brodre og blev den sidste Mand af den Generation i Billeslægten, som grupperer sig omkring Dronning Margrethes og Erik af Pommerns Tidsalder. Vi møde ham første Gang i Aaret 1392, da Johan Boesen, Kannik i Roskilde, tilskjødede ham og Broderen Peder Lykke en Gaard i Markeslev¹⁾, og ligesom vi strax træffe ham i Sameje og nær Forbindelse med sin formaende Broder, saaledes vedvarer dette venskabelige og intime Forhold, saa længe Peder Lykke lever. Han skrev sig indtil 1398 til Brorup, som han havde i Forlening af Roskilde Biskop, men fra ca. 1400 er hans Navn knyttet til Slægtens gamle Besiddelse Solbjerggaard, hvortil han skriver sig og hvor han sædvanlig har opholdt sig²⁾

Medens Bent Bille i hele sit Liv kun fører Væbner-titlen, optræder *Jakob Bille* fra det første Øjeblik, vi møde ham, som en af Rigets fornemme Mænd, som Ridder og en af Rigets Raader. Han skriver sig i Begyndelsen til Bjergby

¹⁾ Se ovfr. S.

²⁾ B. Bille til Brothorp 1395—98, se Suhm XIV. 354, 612 og Codex Esromensis S. 167.

(det nuværende Stifts-Bjergby)¹⁾, senere til Lyngby i Skaane; men medens det er let at paavise, hvorledes han er kommen i Besiddelse af denne sidste Ejendom, er det ganske umuligt af de for Haanden værende Kilder at se, om Bjergbygaard var hans Fædrengaard. Lige saa meget maa det beklages, at det ej heller kan paavises, hvem hans Fader var, og det er kun en blot Formodning, naar vi antage denne for at have været en Broder til Jon og Esbern Nielsen, hvorved Hr. Jakob altsaa bliver Fætter til de fire Brødre «Jonsonner» og de øvrige Linjer, hvis Historie vi allerede have meddelt. Dette er saa meget beklageligere, som Hr. Jakob Bille utvivlsomt var Slægtens mest ansete verdslige Medlem i det her omhandlede Tidsrum.²⁾ Vi møde hans Navn under en Hoben Aktstykker, som vidne om, at han har været til Stede ved og deltaget i alle vigtigere Statshandlinger under Dronning Margrethe, snart som Afsending til Sverig (1394)³⁾ snart som nærværende ved Forhandlinger med hanseatiske Sendebud (1395)⁴⁾ og med Hertugerne af Meklenburg (1396)⁵⁾. Han var ogsaa til Stede ved Kroningen i Kalmar⁶⁾, men fra nu af forsvinder hans Navn i lang Tid under Statsaktstykker, og først 1421 træffe vi ham paa ny, denne Gang paa Skaanes Landsting, hvor han er den første blandt «de ældste og viseste Mænd her i Landet», som Landsdommeren Mogens Baat udvælger til at domme om Sonderjylland horer Kronen med Rette til.⁷⁾ Endnu 1423 og 1424 var han nær-

1) Matzen Den danske Panteret S. 477.

2) 1381 nævnes Ridderen Peter Karlsen i Bjergby, som den Gang var pantsat til Bent Byg for 300 Mark lybsk. Sv. Riksarch. Pergaments-bref I. 500

3) Suhm XIV. 586—87.

4) Koppmann, Hanserecesse IV. 256, 257, 261 og Suhm XIV. 600.

5) Hvitfeldt S. 597.

6) Molbech og Petersen, Danske Diplomer S. 67.

7) Antislesvigholst. Fragmenter XIII. 110—113. Falck, Staatsbürg. Mag. VIII. 108—11.

værende paa Skaanes Landsting og paa Retterthinget i Helsingborg¹⁾, og han er sandsynligvis død ca. 1430 paa Lyngbygaard i Skaane, hvor han sædvanlig opholdt sig.

Igjennem disse to Mænds Giftermaal var Billeætten traadt i den nærmeste Forbindelse med flere af Landets mægtigste og godsrige Slægter, og det fik en saa meget større Betydning, fordi Torben Pedersen ingen Sønner efterlod sig og Skarsholmslægten samtidig uddøde paa Mandslinjen, hvorved en stor Del af disse Familiers Ejendomme gik over til Billerne. Dette fremgaar af en Række Skifte- og Skjodebreve, som ere af stor Vigtighed, fordi de vise, hvorledes Ejendomme, som man har anset for Slægtens oprindelige Besiddelser, i Virkeligheden først ere komne til Slægten ved disse heldige Giftermaal.

Som Arvinger efter Hr. Torben Pedersen have Bent og Jakob Bille gjort et saakaldet Tøkkeskifte, foreløbigt Skifte som imidlertid kun kjendes af Hr. Jakobs Sønners og Sviger-sonners Bekræftelse derpaa den 6te April 1434 og derfor blot giver Oplysning om den Part, som tilfaldt Bent Bille. Foruden sin Part i Lyngby Gaard og Molle fik han 21 Gaarde, som i Afgift svarede ca. 14—1500 Skpr. Korn og ca. 10 Mark Penge.²⁾ Af disse Gaarde laa kun to — Abbeltved og

¹⁾ Langebeks Diplomat. 3. Juli 1423 og 19. Septbr. 1424.

²⁾ Mag. for dansk Adels hist. I. 36—39. Om Kornets Værdi kan intet sikkert angives, men Priserne paa Korn vare formodentlig ligesaa forskellige som Priserne paa Jordejendomme. Hvor forskjellig Prisen paa Jord i temmelig nærliggende Egne kunde være, ses deraf, at i Starreklint, Ods Herred i Sjælland, gjaldt en Øre Jord, der tog mod 2 Ore Kornets Udsæd, mellem Frænder 24 Mark (Jorden skulde nemlig først paa Thinge tilbydes Frænder for en vis bestemt fastsat Pris, Penge, mellem Fremmede 36 Mark, medens i det nærliggende Forsinge i Ars Herred 1 Øre Jord til kun 1 Ores Udsæd ogsaa gjaldt 30 Mark Penge. Pal.-Müller, Studier til Danmarks Hist. i det 13de Aarh. S. 251. Det bor dog bemærkes, at Starreklinte er meget daarlig og let Jord, lige ved Stranden, medens Forsinge (Ubby Sogn) regnes for at høre til de bedste Jorder.

Gjevninge -- i Sjælland, Resten i Villands Herred i Skaane. Den 5te Januar 1401 gjorde dernæst Fru Kirstine Eriksdatter en Dagtingen og et Skifte paa Lyngbygaard med sine to Svigersønner. Der synes at have været en Uenighed mellem dem, som nu blev bilagt saaledes, at hun overlod dem Ejendomme i Sjælland, som hun havde arvet efter sin Datter Thyra, imod at faa en Del Gods i Skaane, som de havde faaet paa Skiftet efter Hr. Torben og Fru Kirstines anden Mand, Hr. Gævert Bydelsbach. Fætrene afstode gjensidig Ejendomme og Krav til hinanden, saaledes at Bent fik fuld Ejendomsret til Gaarden i Allindemagle og andet Gods paa Sjælland, medens Jakob Bille fik tilsvarende fuld Ejendomsret til Gods i Skaane. Dog forbeholdt alle Parter sig deres Ret i Lyngbygaard og Mølle foruden alt Kjobstadgods, ligesom Gævert Bydelsbachs Datter Mærete blev sikret i sine Rettigheder. — Endelig efter Fru Kirstines Død 1434 arvede Bent Bille 3¹/₂ Gaarde i Sjælland i Tudse Herred samt 11 Gaarde og 1 Torp i Villands Herred i Skaane, som i alt svarede i Afgift ca. 250 Skæpper Korn, ca. 3 Tdr. Smør og 125¹/₂ Sk. Grot. Ved det endelige Skifte 1434 mellem den da afdøde Jakob Billes Sonner og Bent Bille og hans Sonner overlode disse sidste Hr. Jakobs Sonner al deres Ret i Lyngbygaard og Mølle «for Kjærligheds Skyld», og saaledes blev den gamle Gaard i denne Gren af Billeættens Besiddelse, der i de følgende Slægtled skrev sig til Lyngby.

Af særlig Betydning for Bent Bille og hans Slægt blev den i Skiftet af 1401 nævnte Overdragelse af Gaarden i Allindemagle. Her havde jo den driftige Bent allerede fire Aar før faaet sig tilskjodet fire Gaarde af den gamle Fru Gertrud. Skiftet holdtes den 5te Januar, og det er sikkert ikke blot et Tilfælde, at Bents Broder Niels — som alle-

1) Molbech og Petersen, Danske Diplomer S. 108—109. Mag. for dansk Adels hist. I. 39—40.

rede omtalt — ca. 3 Uger efter købte Lungernes Gods i Allindemagle af Biskop Peder i Roskilde. Og naar vi da ogsaa se Lærkebiskop Peder lade sig tilskjøde alt Fru Kirstines Gods i Allindemagle, faar man Indtrykket af en vel overlagt Plan om at skabe et større samlet Familiegods. Og saaledes skete det ogsaa. Allerede i Bent Billes Tid rejste sig her den Borg, hvortil Sagnet senere skulde knytte Billeættens Oprindelse. Og har end Sagnet i Realiteten Uret, saa har det dog i dybere Forstand truffet det rette, thi Allindemagle staar i Virkeligheden som Symbolet paa og det første Udtryk for den Enighed og Slægtfølelse, som gjorde Billeættens saa stærk og lagde Grunden til dens Magt og Indflydelse. Af Borgen findes der nu kun ringe Spor tilbage. Ved de antikvarisk-topographiske Undersøgelser, som Dr. Henry Petersen har foretaget i denne Egn, er det dog lykkedes ham at bestemme Stedet, hvor det gamle Herresæde har ligget, og at paavise de faa Spor, som endnu ere tilbage. I Følge Dr. Petersens Indberetning laa Borgen paa to adskilte Holme i kort Afstand fra det Næs, hvorpaa Kirken efter Terrænforholdene ses at være bleven bygget. Medens den større «Holm» nærmest Kirken nu er helt optaget af Huspladser, ses den mindre tæt østen for den som en overpløjet, meget lav, omtrent cirkelrund Tomt, 86 Fod i Diameter. Grav rundtom er tydelig, og Grundstene skulle være opbrudte saa vel her som i en Runding mod Sydvest.¹⁾ I Allindemagle Kirke fandtes endnu i Midten af dette Aarhundrede et Glasvindue, i hvilket var indebrændt Bent Billes og Hustrus Fru Ingers Navne. Deres Vaaben vare allerede i forrige Aarhundrede, da Arkivtegneren Abildgaard afkopierede Navnene, til Dels udslettede. Ruden opbevares nu i Oldnordisk Museum.²⁾ Bent Bille skrev sig først i sine

Dr. Henry Petersens Indberetning i Ant. top. Archiv, Allindemagle.

²⁾ Abildgaards Tegninger i Ant. top. Arch.

sidste Levkaar til Allindemagle, efter at hans Brødre Niels Bille og Peder Lykke vare dode.¹⁾

Imedens Bent Bille saaledes arbejdede sig fremad til Velstand og Indflydelse, var det gaaet tilbage med Skarsholmslægten. Dens Historie i Slutningen af det 14de Aarhundrede frembyder Billedet af den sorgeligste økonomiske Decadence. Pantsættelser og Salg af dens faste Ejendomme folge Slag i Slag. Hos Datidens store Finansmand, Biskop Peder Jensen Lodehat, maa Slægten stadig laane Penge. Dens Hovedgaarde Skarsholm og Bjergsted stode i Pant hos ham for store Summer, som han først fik igjen, da alle Arvingerne 1408 solgte Godserne til Dronning Margrethe.²⁾ Allerede 8 Aar før havde Slægtens sidste Mand givet sig ind i Antvorskov Kloster, hvor han dode, og det var nu lutter Enker, som sad tilbage med Slægtens Besiddelser, utvivlsomt værgeløst Bytte for Svigersønneres og for Kirkens paatrængende Ønsker. Bent Bille har forstået at drage sig de givne Forhold til Nytte. Af den stadig pengeforlegne Barnum Eriksen købte han 1398 Gods i Bildso i Løve Herred, som blev lagt til Solbjerggaarden.³⁾ Men især maatte Fru Gertrud, som fra Begyndelsen af synes at have haft noget til overs for sin «kjære» Datterdatters Mand, holde for. Foruden de fire Gaarde i Allindemagle tilskjødede hun ham 1398 alt det Gods i Skippinge og Merløse Herreder, som hun havde arvet efter sin Fader Peder Grubbe af Storthe og sin Broder Niels Grubbe.⁴⁾ I Aaret 1401 pantsatte hun til ham sit Gods i Sonderod, Rerslev S., Løve Hrd. for 100 Mark rent Sølv af kolnsk Vægt (ca. 30,000 Kr.).

¹⁾ Brev af 24de Juni 1434, Pedersen, Kjøge Bys Hist. S. 2, og af 1ste Maj 1436, se ovfr. S. 40.

²⁾ Danske Mag. V. 38—40.

³⁾ Brev af 6. Oktober 1398 i Geh. Arch. Voss. Løve Hrd. 151.

⁴⁾ Breve af 23. Aug. 1398 i Geh. Arch. Voss. Skippinge Hrd. 91 og Merløse Hrd. 166.

Laanet skulde tilbagebetales inden tre Aar; men allerede et halvt Aar efter tilskjødede hun ham Godset, som horte til Skarsholmslægtens Ejendomme, men var blevet hende tilskjodet af hendes Ægtefælle til Erstatning for hendes Fædrenegods i Skaane, som han havde solgt.¹⁾

For saavidt han virkelig har kjøbt disse Ejendomme og det ikke er et pro forma Kjøb, som i Virkeligheden skjuler en Gaveoverdragelse, har Bent Bille haft store Pengemidler til sin Raadighed i en Tid, hvor rede Penge vare meget sjældne. Men man faar en Mistanke om, at Kjøbet ikke har været virkeligt, naar man sér, at dette Gods jævnlig bliver gjort ham stridigt af andre Arvinger. Saaledes krævede Oluf Lunge Gaarden i Merløse; men paa Sjællands Landsting svore 13 Riddere og Væbnere, at Gaarden med Rette havde tilhørt Peder Grubbe af Storth.²⁾ Med Anders Jepsen Lunges Arvinger maatte han ogsaa fore Strid om Afgiften af Broderups Møller og af en Gaard i Sjolte i Baarse Herred, men ogsaa her kunde han fremlægge Breve, der beviste hans Ret til Godset, og Anders Lunges Arvinger maatte endog forpligte sig til inden 6 Uger at tilbagebetale, hvad deres Fader havde opbebaaret i Afgift af Møllerne.³⁾

Han forstod i det hele fortræffelig at paatale sin Ejen-

¹⁾ Breve af 28. Septbr. 1401 og 3. Febr. 1402, Geh. Arch. Voss. Love Hrd. 128. 129. Smlgn. Vidensk. Selsk. Skr. IX. 687. Endnu findes de fleste af de Breve, hvormed Bent Bille sikrede sig i sin retmæssige Besiddelse af Ejendommen, og de ere ret vigtige som Bidrag til Oplysning om Maaden, hvorpaa man i Mangel af offentlige Skjodeprotokoller maatte skaffe sig Sikkerhed. Endnu 1420 befaler Kongen alle dem, som mene at have nogen Ret til Sonderød, at møde inden 6 Uger paa Bent Billes Herredsting. Brevene i Geh. Arch. Voss. Love Hrd. 9—13. Jvfr. Matzen, Den danske Panterets Hist. S. 225 ff.

²⁾ Brev af 4. Maj 1402. Orig. (Seglene borte) i Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 141.

³⁾ Breve af 2. og 29. Juni samt af 9. Juli i Geh. Arch. Voss. Baarse Hrd. 6—8.

domsret til Gods, der forhen havde tilhørt hans Hustrus Slægt; de to sidstnævnte Ejendomme havde saaledes tilhørt Torben Pedersen; og naar vi 1429 se ham lade sig indføre i en Gaard i Karleby i Valborg Herred, hvorpaa han har kunnet fremlægge Ejendomsbrev¹⁾, ledes Tanken uvilkaarlig hen paa et lille Registrantudtog fra Aaret 1363, som lyder saaledes: «Erik Barnumnsen af Skarsholms Magtebrev givet Johan Persen at afhænde alt hans Gods i Karleby». ²⁾ Det har sikkert ikke altid været let for Folk at fremlægge de Papirer, hvorpaa deres Ret til Gaard og Gods stottede sig, og mulig er det, at Bent Bille ikke har været saa nøjeregnende, naar Tilfældet eller et bedre Opbevaringssted for de gamle Dokumenter har givet ham gode Vaaben i Hænde. Der foreligger nu i Virkeligheden et højst interessant Exempel paa, hvad Bent Bille i saa Henseende kunde tillade sig, og det er fristende at slutte, at dette Exempel ikke er enestaaende. I Aaret 1366 pantsatte Hr. Torben Pedersen til Niels Reimersen sit Gods i Truelstrup (Daastrup S., Ramso Hrd. for 16 Mark Sølv uden senere at indløse det. Godset kom senere ved Arv eller Kjob til Klavs Henriksen Skade i Ramlose. Nu har sandsynligvis Bent Bille i sin Svigerfaders Efterladenskaber fundet Breve, som lode paa Truelstrup, og har da med disse Breve i Haanden erhvervet sig af den kongelige Kansler Peder Falster Dombreve paa Truelstrup. Derpaa red han — som det hedder — ind i Truelstrup og tog med Vold og Magt to Aars Landgilde op af Godset. Klavs Henriksen kunde imidlertid fremføre saa vel ovennævnte Pantebrev som et Indførsesbrev og det kongelige Laasebrev paa Godset, og efter at først Biskop Jens Andersen i Roskilde havde paakjendt Sagen til Gunst for Klavs Henriksen, kom den endelig for Rigets

¹⁾ Brev af 11. Juli 1429 i Geh. Arch. Voss. Voldborg Hrd. 2.

²⁾ Archivregistr. III. 330.

Raad, som stadfæstede Bispens Dom, at det gamle Laasebrev, som Klavs Henriksen havde, skulde blive ved Magt i alle sine Artikler, medens de af Peder Falster udstedte Dombreve erklæredes døde og magtesløse. Klavs Henriksen blev derpaa lovlig indført i Godset. Sagen kom paa ny for i Aaret 1442 — efter Bent Billes Dod —, men fik samme Udfald; thi Klavs Henriksen havde sine Papirer i Orden, hvad maaske de andre ikke have haft.¹⁾

Bent Bille var en saare virksom Mand, der ikke alene forstod at benytte sine gunstige Familieforbindelser til sin Fordel, men ogsaa havde et aabent Blik for, hvad der lod sig udrette med Penge, og grant kjendte Hemmeligheden ved, hvorledes Penge avle Penge. Han kjøbte ofte og gjerne Gods, især af Enker: saaledes solgte Fru Anne Pedersdatter Jernskjæg af Vognserup, Mikkels Enke, ham 1418 sit Fædrenegods i Skippinge²⁾, i hvilket Herred han ogsaa synes at have gjort Forsøg paa at samle et større Gods. Derimod er det meget sjældent at træffe Exempler paa, at han har afhændet Gods; det eneste Exempel — saa vidt os bekjendt — er, at han 1401 afhændede noget Gods i Forsinge til Anders Jensen (Lodehat) i Forsinge.³⁾ Endelig maa det anføres, at han havde store Forleneringer af Bispen i Roskilde, først Brorup ved Slagelse, siden Dragsholm Slot, og at han endelig med Peder Lykke kom som Lensmand til Bovling Slot i Norrejylland. Disse Forleneringer have sikkert lagt et godt Fundament for hans økonomiske Stilling. Han var en streng Mand, som holdt sine Bønder til Ilden, hvorfor vi ofte høre omtale, at de forlode hans Gods, under

¹⁾ Aktstykkerne i denne Sag, samt Brevet af 1366 findes i Geh. Arch. Voss. Ramso Hrd. 56, 57, 58, 67. Da alle Brevene ere gennemskaarne, har maaske Bent Billes Arvinger indløst Godset for de 16 Mark.

²⁾ Brev af 13. Decbr. 1418 i Geh. Arch. Voss. Skippinge Hrd. 9.

³⁾ Archivregi-str. III. 324.

Tiden endog medtagende Redskaber og Inventarium. Han maatte da ved kongelige Breve lade dem kalde tilbage til Godset, men Gaardene fik inens Lov til at skjotte sig selv.¹⁾

Bent Bille har aldrig deltaget i Tidens politiske Liv. Vel har ogsaa han i Aaret 1421 som en af de «ældste og viseste Mænd her i Landet» været med til at afgive sit Skjon om Danmarks Ret til Sonderjylland²⁾, men det er da ogsaa den eneste Statsmandsgjerning, hvortil hans Navn er knyttet. Et virksomt Liv, udelukkende rettet paa Fremme af sin økonomiske Velfærd, har han fort, maaske ret hensynsløs i Valget af Midler og haard mod sine Undergivne, men til Gavn for sin Slægt, hvis materielle Blomstring han har lagt Grunden til. Til sine Brodre og ovrigt Slægtninge stod han i et venskabeligt Forhold: Peder Lykke indsatte ham til Executor Testamenti, sin Broder Jons Enke synes han at have staaet bi med Raad og Daad, under Niels Esbernens Billes Fundats til Roskilde Domkirke har han hængt sit Segl, men nærmere Kjendskab til hans Personlighed og huslige Forhold kan ikke læses ud af de magre Kilder til hans Historie, som Tiden har efterladt os.

Med sin Hustru Inger lod Bent Bille sig optage i Brigittinerklostret i Vadstena. Efterhaanden som dette Klosters Anseelse var stegen her i Norden, var det blevet Skik og Brug, at fornemme Mænd og Kvinder indtraadte i Ordenen som saakaldte «fratres (eller sorores) ab extra». Uden at bo i Klostret eller aflægge Lofterne bleve de delagtiggjorte i Ordenens Fortjenester og fik Ret til at begraves i Ordenens Dragt. Selvfølgelig have de til Gjengjæld vist Klostret deres velvillige Sindelag i Form af Gaver i Gods og Penge.

¹⁾ Talrige Breve herom: 16. Aug. 1401. 1. Maj 1405 (to Bønder i Sandby og Solbjerg), 2. April 1403 to Bønder i Hynge i Love Hrd. og i Æbletved i Merlose Hrd., 26. Marts 1407 (en Bonde, som har medtaget sine Redskaber. Geh. Arch. Love Hrd. 4—8. Steenstrup, a. St. S. 52.

²⁾ Antislesvigholst. Fragmenter XIII. 110—13.

Baade Dronning Margrethe, Erik af Pommern og Dronning Philippa viste Klostreet i Vadstena stor Velvilje og lode sig optage i Søstrenes Samfund, Dronning Philippa blev endog begravet i Vadstena. Efter at Margrete havde stiftet Brigittinerklostret i Maribo, søgte vel de fleste Danske hertil, men endnu i Erik af Pommerns Tid og endog senere er det ikke udsædvanligt at træffe danske Kvinder og Mænd i Vadstena, saa vel regelbundne som Lægfolk.¹⁾ Til de sidstnævnte horte selvfølgelig Bent Bille og Hustru. Optagelsesbrevet lød saaledes: Søster Benedikte, Abbedisse, og Broder Ulph, Generalkonfessor i Jomfru Marias og Fru Birgittes Klostersamfund i Vadstena, sende den adelige og i Christo elskede Mand Benedikt Jonsen og Hustru Inger Torbensdatter af Lunde Stift vor Hilsen og Ønsket om en stadig Forøgelse af de himmelske Velgjerninger. Paa Grund af den fromme Kjærlighed, I altid have vist Gud og vort Kloster, have vi gjerne optaget Eder, som vore kjære Venner og særdeles Velgjørere, i vort Broderskab, og indrømme Eder ved dette vort Brev en særlig og broderlig Del i alle vore Goder — Messer, Vigilier, Faster, Velsignelser, Forbonner og alle de øvrige Velgjerninger, vort Kloster ved Frelserens usigelige Naade kan yde. Vi have tillige bestemt, at naar I efter Himlens Vilje kaldes bort fra den jordiske Landflygtighed til det himmelske Fædreland, og naar den ene af Eders eller begges Dod er os forkyndt, ville vi af særlig Gunst lade holde den samme Gudstjeneste for Eder, som vi holde for vore bedste Venner og Velgjørere. Til Vidnesbyrd herom lade vi hænge vort Segl under dette Brev. Givet i Vadstena Anno 1424 S. Peders ad vincula Dag.»²⁾

¹⁾ 1415 ^{1b} 2 nobilis virgo de Jucia; 1418 ⁶ 3 Elseff Olaffsdatter de Jucia; 1423 ²⁶ 2 Anna Clavsdottir de Dacia; 1435 ¹² 5 Margareta Gunnarsdottir de Jucia; 1444 ¹² 4 Katharina Ericksdotter de Dacia. Script. rer. Suecicar. II. passim.

⁴ Langebeks: Diplomatar. 1. August 1424. Formularen er den af Ordenen sædvanlig brugte; jvfr. Kall Rasmussen. Hist. top. Efterretn. om Musse Herr: s. 76—77.

Bent Bille er død inden Aaret 1442, maaske allerede 1438, da hans Søn Erik (den 5te Juni) skriver sig til Solbjerg.¹⁾ Hans Hustru overlevede ham, men hendes Dødsaar er ukjendt.²⁾ I Skjoldfrisen paa Muren i Ringsted Kirke findes Billevaabnet med Bent Billes Navn nedenunder, og det kan saaledes formodes, at han er begravet i denne Kirke.³⁾ Men det bør dog ikke forbigaaes, at ogsaa meget taler for, at Antvorskov Klosterkirke er blevet hans sidste Hvilested. Her hvile hans Søn og Sønnesøn Torben og Peder Bille til Svanholm, samt dennes Sønner, Erik og Biskop Ove Bille. Et Fund, som i 1885 blev gjort i Slagelse, vidner ogsaa om, at Billeætten har været nær knyttet til denne Stad. Ved Udgravningen af en Grund fandtes her en Samling Smykker, bestaaende af Brystspænder, Hægter, Knapper og Fingerringe, disse sidste med Emaillé og indlagte Stene. Storst Interesse frembød Korsethægterne. De vare af forgyldt Sølv, næsten $\frac{3}{4}$ Tomme høje og 1 $\frac{3}{8}$ Tom. brede, hvert bestaaende af et trekantet Vaabenskjold imellem to oprejststaaende Lover, af hvilke den ene var fastloddet til Skjoldet og den anden foran sig havde en Øsken til at hages paa en under Skjoldet fastloddet Hægte. Af Loverne vare 25 hele og 3 kun halve; ved 9 af dem sad Øskenen til højre for Løven og ved 5 af dem til venstre. Paa Vaabenskjoldene fandtes adelige Vaaben og iblandt disse tre med Bille- og to med Galen-Vaabnet, desuden vare Familierne Grubbe, Taa, Ranzow, Ahlefeld og flere repræsenterede.⁴⁾ Fundet stammer fra Aaret c. 1400, og vi tor maaske

¹⁾ I Brevene fra Aarene 1442 (se ovfr. S. 124) siges om ham, «hvis Sjæl Gud naade». Brev af 5. Juni 1438 i Geh. Arch. Vos. Smorum Herred 1.

²⁾ Hun har i Følge et Brev af 6. Oktober 1456 skiftet med sine Born i levende Live. Geh. Arch. Top. Saml. paa Papir. Solbjerg 1.

³⁾ Abildgaards Tegning i Ant. top. Archiv, Ringsted.

⁴⁾ Efter Museets Inventarieprotokol D. Fundet findes i Montre 228. Dr. Henry Petersen har gjort mig opmærksom paa dette Fund.

i Vaabenskjoldene med Bille og Galen-Vaabnet se et Minde om Bent og Jakob Bille med deres respektive Hustruer.

Bent Bille efterlod sig tre Sonner: Erik, Torben og Peder, men, saa vidt vides, ingen Dotre. Erik fik Solbjerggaard, Torben Allindemagle og Peder, med Tilnavnet Lykke, Kjelleklintegaard (i Uby S., Arts Hrd.). Jakob Bille, som maa være død inden 1434, havde tre Sonner af samme Navn som Bents Sonner, Peder, Torben og Erik, samt to Døtre, Mærizlef, gift med Jens Jepsen Rosensparre til Skarholt, Landsdommer i Skaane, og en Datter, hvis Navn ikke kjendes, men som var gift med Kjeld Axelsen af Slægten Dotting i Skaane. Peder Bille fik Lyngbygaard, Erik Bille skrev sig til Sanne og Bjergby, Torben Jepsen ejede Bjergbygaard. Disse Fætttere stode i livlig Forbindelse med hverandre, men det er ofte ret vanskeligt at skjelne imellem dem paa Grund af Navneligheden.

Ved Aaret 1430 er hele den Slægt af Billerne uddød, som havde været knyttet til Dronning Margrethes og Erik af Pommerns Tidsalder. Det sidste Decennium havde især været skjæbnesvangert for den ældre Slægt: 1428 døde Niels Bille, c. 1430 Jakob Bille, 1436 Peder Lykke, 1438 Niels Esbernsen og c. 1440 Bent Bille. Den yngre Slægt træder nu op samtidig med at en ny Tidsalder bryder frem i Danmark, betegnet ved Erik af Pommerns Fald, den truende Oplosning af Unionen og de snart paafølgende Unionskampe, Stilstanden og det raadne Forlig med Hertug Adolf af Slesvig, hvorved alt, hvad Kong Erik havde kæmpet for, blev opgivet.

V.

Hr. Jakob Billes Efterkommere.

1. Lyngbygaardlinjen.

Det var i Juli Maaned 1438, at Erik af Pommern forlod Danmark og begav sig til Gulland, hvorfra han ikke mere skulde vende tilbage til sit Rige. Allerede én Gang før var han i Mismod og Ærgrelse draget over til den minderige Ø, hvor han fra den stolte Borg, han dér havde ladet opføre, havde troet at kunne beherske den Uro og Splid, som hjemsøgte hans Riger, og kun nødtvungen havde han ladet sig bevæge til paa ny at tilbringe Vinteren 1437-38 i Danmark. I stadig Kjævl og Strid med Rigsraad og Adel var Vinteren gledet hen. Forgjæves havde han søgt at formaa Rigsraadet til at anerkjende hans Farbrodersøn Bugislav som Tronfølger. Da hans Forsøg haardnakket bleve tilbageviste, fremtraadte han selv paa Sjællands Lands-thing og lod Bugislav udraabe til Regent af den forsamlede Almue, som kort efter greb til Vaaben mod Adelen og de kongelige Fogeder. Sine Fætttere og tyske Slægtninge indsatte han til Hovedsmænd paa Rigets vigtigste Slotte i Fyn, paa Møn, Laaland og Falster. De to Hovedslotte ved Sundet, Krogen og Helsingborg, vare i hans trofaste Tilhænger, Peder Oxes Værge, medens den ligesaa redelige som ham hengivne Axel Pedersen Tott fra Varberg holdt Halland til hans «tro Haand». Paa andre faste Slotte havde han indsat Lensmænd, som han mente at kunne stole paa. Efter Aftale med det svenske Rigsraad skulde han og de danske Raader møde i Kalmar i Juli Maaned 1438 for at udjævne de Stridigheder, som siden Engelbrechts Opstand havde hindret enhver Overenskomst med Svenskerne. Men i Stedet for sejlede han Kalmar forbi og lod sin Flaade styre Nord paa til Gulland.

Om Motiverne til denne ubesindige og for ham selv

saa skæbnesvangre Beslutning har han udtalt sig i sit store Forsvarsskrift, hvori han med Djærvhed og ikke uden en vis Ret forsvarer sig imod de Beskyldninger, det danske Rigsraad havde fremført imod ham. «At vi udfo'r af Landet, det gjorde vi for Rigets Bedste og Bistands Skyld og alle eders og Rigernes Nyttes Skyld, og fordi vi gjerne havde sét og endnu gjerne sé, at os og vore maatte vederfares enten Venskab eller Ret for den store Skade, Haan og Spot, som os og dem er sket, og i saadan Maade ere vi udfarne af Danmark og ere saa her endnu, som foran sagt er». ¹⁾ Det er hans gamle Yndlingstanke, som skimter igjennem disse meget vage og tilslørede Udtryk, at søge Hjælpen uden Lands, at danne et Forbund i Nordtyskland mod Holstenerne og Lübeckerne, det samme, han med saa lidet Resultat havde søgt at faa i Stand paa sin store Udenlandsrejse 1423-25, det samme, Kong Valdemar Atterdag i fordums Tid havde sat Kræfter og Anseelse til paa.

Men ved Siden af disse politiske Motiver har der utvivlsomt staaet mere personlige. Erik af Pommern var en højst sammensat Natur: skjønt ikke uden Mod og en vis ydre kæk og djærv Optræden, savnede han den Sikkerhed og Ro i Beslutningen, som er den kraftig udviklede Personligheds Kjendemerke. Med Lidenskab og Ihærdighed, men ogsaa med stor Egensindighed og Paastaelighed forfulgte han sine Planer, hvad enten disse drejede sig om et saa stort Maal som at vinde Sønderjylland tilbage, eller de kun gjaldt Indstiftelsen af Messer og daglige Bønner for ham selv og hans Hustru. Lidenskabelige og voldsomme Udbrud af hans heftige Natur hørte til Dagens Orden. Ærkebisper og Bisper — siger Anklageskriftet — Prælater, Priorer, Præster, Munke og andre Kirkens hellige Personer lod han med Vold fange og lægge i Taarn uden Skyld eller Brøde og

¹⁾ Hvitfeldt, Danm. Riges Krøn. S. 815. Danske Mag. 3. Række I. 234. Jvfr. Regesta dipl. hist. Danicæ 2. Række I. *5374.

uden al Ret, ligesaa Riddersmænd, Borgere og fremmede Kjøbmænd; Pavens Sendebud slog han i Næse og Mund og vilde tvinge ham til at sluge det Brev, han medbragte fra Paven. Ere end Udtrykkene overdrevne og Klagerne fremførte af Mænd, som havde al Grund til at male Kongen saa sort som muligt for at forsvare deres egen oprørske Handling, saa kunne Klagerne dog ikke være grebne helt ud af Luften. Bitre Fjender blandt den egenmægtige og trodsige Adel skabte han sig ved sin ubesindige Fremfærd, og der er Grund til at formode, at han har haft en vis utryg Fornemmelse ved at føle sig omgivet af Mænd, hvem han selv kalder værdige Efterkommere af Forfædre, som havde styrtet saa mange af hans Forgængere fra Tronen. Han klagede senere over, at Oluf Axelsen Tott, som paa saa uhøvisk en Maade havde forhaanet hans Frille Cæcilie, stræbte ham efter Livet, og at Rigsraadet ikke vilde yde ham den Beskyttelse, han krævede, hvorfor han vel kunde tænke, at de gjerne havde sét gennem Fingrene med, om Oluf Axelsen havde kunnet gjøre ham noget ondt. Saa drog han da til Gulland, efterladende Riget i den største Uro og Forvirring, uden nogen af alle anerkjendt Regent, medens Almuen i Sjælland, Fyn og Jylland rejste Oprørsfanen mod Adel og Gejstlighed.

Har Kong Erik troet at kunne beherske Forholdene fra sin uindtagelige Borg paa Gulland, er han bleven bittert skuffet. Thi Begivenhederne toge netop fra nu af en rivende Fart, og den længe ulmende Misfornøjelse hos Rigets Stormænd fandt et fortræffeligt Støttepunkt i Kongens uoverlagte Svigten af sine Opgaver som Konge og Landsstyrer. Rigsraadet kunde ikke længere forhandle med en Mand, der stillede sig selv uden for Begivenhederne, og det første Udslag af de ledende Mænds nye Planer blev en kraftig Tilslutning til det svenske Rigsraad, som forgjæves afventede Kongens Ankomst til Kalmar. Om Efteraaret samledes en Del af det danske Rigsraad i Korsør, hvorfra det den 28. Oktober opfordrede Hertug Christoffer af Bayern til at tage

sig af det herreløse Land. Ved Paasketid 1439 indtraf Christoffer i Lübeck, hvor 34 danske Rigsraader og Adelsmænd med Ærkebiskop Hans Laxmand og Drosten Erik Nielsen Gyldenstjerne i Spidsen afventede hans Ankomst. Efter flere Maaneders Forhandlinger, i hvilke Lübeckerne og Hertug Adolf toge levende Del, men hvorfra Erik af Pommern synes at have været helt udelukket, opsagde de Danske den 24. Juni Erik Huldskab og Troskab, hvorpaa Overenskomster med Lübeck og Hertug Adolf imod store Indrømmelser sikrede Christoffer disse Forbundsfællers Hjælp til Erhvervelsen af det danske Rige. Adolf fik Sønderjylland til Len og Løfte om Overgivelse af de saa længe omstridte nord-slesvigske Landskaber, Hansestæderne Bekræftelse paa deres Privilegier og Løfter om Hollændernes fuldstændige Udelukkelse fra Handel paa Danmark samt Sundtoldens Ophevelse¹⁾. Saaledes styrkede ikke alene Eriks Kongedømme i Grus, men ogsaa alt, hvad han med Ihærdighed havde kæmpet for. Det var en Pyrrhusejrh, for hvilken Danmark selv maatte bløde.

Det gik dog ikke saa let at rydde alle Hindringer af Vejen for det nye Kongedømme. Det viste sig, at der endnu saa vel i Danmark og i Sverig som i Norge fandtes et ikke uanseligt Parti, som enten ved Interesser eller ved Venskabets og Ærens Baand vare knyttede til den bortdragne Konge. «Vi vide vel» — skriver Erik af Pommern — «at der er mange ærlige Mænd i Danmark, som sligt er led, at det os sker og er sket, at de os ikke gjerne havde gjort det, uden de havde ladet os det vide tilforn». Hertil horte saa ansete Mænd som Erik Krummedige, Peder Oxe, Axel Tott og Sten Basse, og iblandt dem møde vi ogsaa et Medlem af Billeætten. Medens de paa Sjælland bosatte Grene af Familien med Bents Sonner Torben og Erik i Spidsen hurtig sluttede sig til de nye Magthavere, blev den skaanske Linjes Hoved-

¹⁾ v. d. Roop, Zur deutsch-skandinavischen Gesch. des XV. Jahrh. S. 81—85.

repræsentant, Peder Bille til Lyngbygaard, sin gamle Herretro, selv efter at den danske Adels Opsigelsesbrev havde ryddet Grunden bort under Kongens Fødder.

Peder Bille til Lyngbygaard var den ældste Søn af Jakob Bille til Bjergby og Lyngby og Gyde Torbensdatter Galen. Efter Faderens Død arvede han Lyngbygaard, og hans Mormoder Kirstine Eriksdatter tilskjødede ham 1428 al sin Ret i samme Gaard samt i den til Hovedgaarden hørende By, Lyngby, og tilliggende Mølle, Annym's eller Amyng's Mølle¹⁾. Han var allerede 1432 en saa anset Mand, at han i Forening med saa fine Folk, som Grev Hans af Eberstein og de to Rigsraader og Riddere Sten Basse og Anders Nielsen blev tilkaldt som særligt Vidne ved det Forlig, som Kong Erik og det danske Rigsraad den 23. August 1432 sluttede i Horsens med de hånseatiske Sendebud²⁾. Han kaldes i dette Dokument Væbner og Lægmand i Lunde Stift. Med Erik af Pommern stod han paa den bedste Fod, thi han deltog, trods sit nære Slægtskab med Ærkebiskop Peder Lykke, i Kongens haanende og uretfærdige Optræden imod Ærkebiskopen, den 11. Januar 1434, da han med flere svenske og skaanske Adelsmænd af de fornemste Slægter bevæbnet stod udenfor Sakristidøren i Lund og med høje Raab tvang Domkapitlet til at antage Kongens Befalinger³⁾. Den gamle Ærkebiskop fandt dog ikke heraf Anledning til at slaa Haanden af sin unge, varmlodige Slægtning, thi han overværede og bekræftede endnu samme Aar Skiftet mellem Peder Bille og hans Brødre og Svogre paa den ene Side og Bent Bille og dennes Sønner paa den anden Side angaaende Arven efter Torben Pedersen til Lyngby. Ved dette Skifte kom Lyngby

1) Registr. over Ulfstandsbrevene i Geh. Arch.

2) v. d. Roop, Hanserecesse I. 91. 5. Juni 1432 forsegler han til Vitterlighed med Torkild Pedersen af Slægten Væbner et Skjøde til Hr. Esge Jensen Brok af Estrup paa Gods i Vrads Herred. Geh. Arch. Voss. Vrads H. 57.

3) Se ovenfor S. 80—81.

Hovedgaard i den skaanske Linjes udelukkende Besiddelse, og Peder Bille har formodentlig senere afkjøbt sine Brødre og Søstre deres Parter, saa at han nu var Eneejer af den gamle Herregaard.

Kun et Par Mil fra Lyngby, i Gjers Herred, laa den gamle befæstede Gaard Vidskofle. Den ejedes i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede af Ridder Axel Brahe, der var gift med Holger Holgersdatter Krogenos og med hende havde modtaget en Part i Vidskofle, som han senere forogede ved at købe sin Svigermoders, Merte Aagesdatters Part i Gaarden. Han skal ogsaa have kjøbt Parter i Gaarden af Per Grubbe og Per Egeteside, hvilken sidste betingede sig en Ret stegt Fisk daglig af Gaardens Ejer og derfor fik Tilnavnet Stegefisk. Axel Brahe var en fremragende Mand, hvis Navn ofte nævnes i Tidens offentlige Handlinger. Paa Vidskofle hentede Peder Bille sig sin Hustru, idet han giftede sig — uvist naar — med Margrethe Axelsdatter. Han kom derved ikke alene i Forbindelse med den mægtige Braheslægt, men ogsaa med andre ansete skaanske Adelsslægter, idet hans Hustrus Søstre, Ose og Ellen, vare gifte med Oluf Trudsen Hase paa Ørtofte og Hr. Jon Gedde til Gedsholm.

De gunstige Varsler, under hvilke Peder Bille havde begyndt sin Lobebane, formørkedes pludselig, da ogsaa han blev ramt af det Slag, der styrtede Kong Erik fra Tronen. Han fulgte sandsynligvis med Kongen 1439 til Gulland og befandt sig her, da Opsigelsesbrevet paa éngang aabnede Kongens Ojne for den Fare, der truede ham. For dog at redde, hvad der reddes kunde, drog Kong Erik skyndsomst med sine svenske og danske Tilhængere over til Sverig og landede i Stekeborg. Men nu var det for silde, ogsaa Svenskerne opsagde ham Huldskab og Troskab, og med Fare for at blive indsluttet paa Stekeborg maatte han i Slutningen af August 1439 slutte en Stilstand med Sverigs Marsk og Rigsforstander Karl Knutsson i Alræckiosund (i Østkinda Herred

i Østergotland¹⁾, som sikrede ham Tilbagerejsen til Gulland. Begyndelsen af Stilstandsbrevet lyder saaledes: «Vi love en stadig Fred uden al Arg paa højbaarne Fyrstes og Herres Vegne, vor naadige Herre Kong Erik, indtil S. Mortens Dag og denne Dag ud for alle hans Fogeder, Embedsmænd, Svende, Tjenere og Medhjælpere, hvo de helst ere, som herefter nævnes: Hr. Bengt Stensson, Hr. Bo Stensson, Ryningh, Magnus Green, Johan Wmmerese, Peder Bille og alle deres Tjenere og Medhjælpere, og alle vor naadige Herres Hofsinder, gode Mænd og Tjenere, hvo de helst ere, ingen undtagen, som her med ham nu i Riget (Sverig) ere og ind til ham kommende vorder inden den fornævnte Tid, saa at det skal stande og blive uden Arg i en fælig Fred i saadan Maade at holde, som herefter følger»²⁾. De i Brevet indeholdte Bestemmelser angaa údellukkende Eriks svenske Venner, saa at man ikke kan se, hvorfor det har været nødvendigt at fremhæve Peder Bille i Stilstandsbetingelserne, eller hvilket Forhold han i det givne Øjeblik har staaet i til Kong Erik. Saa meget tør dog anses for givet, at han har indtaget en fremragende Plads i Kongens Omgivelser og paa en eller anden Maade har været stærkt indviklet i de svenske Forhold.

Hvor længe Peder Bille har knyttet sin Skjæbne til Erik af Pommerns, er ukjendt. Hans Navn forekommer ikke i de følgende Aars mærkelige Begivenheder, da Christoffer Skridt for Skridt maatte tilkæmpe sig Herredømmet i de nordiske Riger. Men lidt efter lidt hendøde Modstanden, som ikke blev støttet ved nogen kraftig Indgriben fra Eriks Side. Peder Oxe overgav Nøglerne til Øresundet, Axel Pedersen Varberg, Sten Basse og Erik Krummedige og andre, som hidtil havde holdt sig forsigtig tilbage sluttede sig til det nye Kongsæmne, og ved Lübeckernes og Hertug Adolfs kraftige Bistand tilbagevistes Hollændernes Forsøg paa at hjælpe

¹⁾ Styffe, Skandinavien under unionstiden, 2. uppl. S. 209.

²⁾ Hadorph, Twå gamle Rijm-Krönikor. Sthlm. 1674. S. 136---38.

Erik af Pommern og undertrykkedes Bondeopstandene. Efter at endelig ogsaa Sverigs og Norges Rigsraad 1441—42 havde erklæret sig for Christoffers Valg til Konge og Kroningerne i Upsala og Oslo vare fuldbyrdede, afsluttedes den lange og usikre Mellemlregering 1. Januar 1443, da Ærkebispens i Lund paasatte Kong Christoffer Valdemarernes Kongekrone i Ribe. At Peder Bille under saadanne Forhold skulde have foretrukket Opholdet hos sin landflygtige Konge paa Visborg for sin lune og sikre Rede paa Lyngbygaard, var ikke at formode. Men han kunde heller ikke vente nogen Gunst og Støtte hos de nye Magthavere ved Øresundet, og han forsvinder da ogsaa saa godt som fuldstændig af Historien. I Juli 1444 var han dog til Stede paa Herredagen i Kalmar, hvor han har forsegleet et Skjødebrev til Aage Axelsen Tott¹⁾. Men hermed er ogsaa hans Saga til Ende, og allerede 1450 nævnes hans Hustru som Enke²⁾.

Skjønt vi ikke kjende Motiverne til Peder Billes Handlemaade og altsaa ikke vide, om hans Bevæggrunde til at støtte sin gamle Velynders Sag have været fuldstændig uegenyttige, fortjener han dog vor Sympati. Thi meget taler for, at den højst nogle og trediveaarige Mand har følt sig knyttet til Erik af Pommern ved Hengivenhedens Baand og derfor ikke fulgte den Vej, der førte saa mange af hans Samtidige og nære Slægtninge til Hæder og Værdighed. Han havde iøvrigt Betingelser til at blive en af Rigets Stormænd: gammel Slægt, som yderligere støttedes ved hans Giftermaal i Brahe Slægten, og en betydelig Formue. Foruden Lyngbygaard ejede han en Hovedgaard i «Savetzløff», betydelige Parter i Vidskøfle og i Klaparp Hovedgaarde samt Strøgods spredt over Skaane, Halland og Bleking, og enkelte Ejendomme i Smaaland. Hans Ejendomme vur-

¹⁾ Møller, Bidrag til Hallands Historia I. 141.

²⁾ Registr. ov. Ulfstandsbrevene i Geh. Arch.

deredes i Skiftet til ca. 10 Læster Korn foruden Afgifter i Penge og Smør af Fæstegodset.

Efter sin Ægtefælles Død styrede Margrethe Brahe Godset for sine umyndige Børn. Ingen af Farbrødrene synes at have overtaget Fornynderskabet; i alle Tilfælde er det hende, som paa Børnenes Vegne tilskjøder Torben Bille til Allinde disses Ret i Truelstrup, som de havde arvet efter Oldefaderen Hr. Torben Pedersen af Lyngby¹⁾. Hun stod forøvrigt temmelig alene, thi saa vel hendes Broder Peder som hendes Søstre døde tidlig. Ikke desto mindre holdt hun sammen paa Godset, som hun efterlod ubeskaaret til Børnene. En stor Ulykke ramte hende saa vel som Skaanes øvrige Beboere, da Karl Knutsson 1452 ved Vintertid i Bund og Grund ødelagde det rige Landskab. Da gik Byer og Herregaarde op i Flamme²⁾ og særlig gik det ud over Villands Herred. Om hun med samme Held har kunnet værges sin befæstede Gaard, som hendes tapre Svigerinde paa Vid-skøfle, Berete Bondesdatter Tott, der ved Hjælp af en Kartove drev Karl Knutssons Folk paa Flugt³⁾, maa staa hen. Lyngby nævnes i alle Tilfælde ikke blandt de Gaarde, der som Iver Axelsens Borg Hærløf, Nabogaard til Vidskøfle, gik op i Flamme. Fru Margrethe levede endnu 1459, da hun den 26. Maj tillige med sin Svoger Peder Nielsen til Broholm (der ogsaa bar Øgenavnet Stegefisk⁴⁾) tilskjødede Lunde Domkirke, hvad hendes afdøde Svoger Olof Hase og dennes Datter Birgitte havde testamenteret Kirken⁵⁾. Skjønt «ærlig» og som det synes ung Enke «hvem enhver bør at befytte sig paa, at de vel kunde vorde forsørget» — som Tidens Moral var⁶⁾ —, giftede hun sig ikke paa ny.

1) 1450. Registr. ov. Ulfstandsbreve i Geh. Arch.

2) Danske Mag. I. 135.

3) Danske Mag. IV. 238.

4) Langebeks Diplomatar. 26. Maj 1459.

5) Troels Lund, Danmarks og Norges Historie i Slutningen af det 10. Aarh. I. 9de Bog S. 47—48.

Før 1465 var hun død, efterladende sig en Søn, Axel, og 4 Døtre, Anne og Margrethe, gifte med Brødrene Sten og Herluf Pedersen Gøye, Birgitte, gift med Kjeld Nielsen (Algudsen), Hovedsmand paa Haraldsborg ved Roskilde, og Gertrud, som døde ugift. Margrethe maa imidlertid være død barnløs inden 1465, da hun ikke nævnes i Skiftet efter Forældrene. Hun har forøvrigt — som senere vil blive omtalt — faaet en sørgelig Berømmelse, fordi hun var Skyld i, at hendes Frænke Lisbet Bille, «Danmarks Blomster og den skønneste Mø i Dronning Dorotheas Fruerstue», gik i Kloster, da hun giftede sig med Herluf Gøye.

Axel Bille. som nu blev Herre paa Lyngbygaard, var opkaldt efter sin Morfader Axel Brahe. Ved Skiftet efter Faderen og Moderen fik han Lyngbygaard med Amyngs Mølle, Wongensø og en Ø til Gaarden, som i alt vurderedes til to Læster Korn. Sten Pedersen og Fru Anne fik Hovedgaarden i «Sawetzloff» med flere Gaarde i samme By, vurderet til en Læst Korn. Kjeld Nielsen og hans Børn (Moderen var allerede død) fik Fru Margrethes Part i Vidskøfle, vurderet ligeledes til en Læst Korn og pantsat ham for 300 rhinske Gylden og 100 Mark lybsk. Jomfru Gertrud endelig fik Forældrenes Part i Klaparp og Thiufstorp (i Bara Herred), vurderet til $\frac{1}{2}$ Læst Korn. Det talrige og spredte Strogods skiftedes i temmelig ulige Parter mellem Arvingerne¹⁾.

Axel Bille blev gift med Else Mikkelsdatter 1467, hvis Herkomst ikke er kjendt. Han skal have kjøbt Gyetorp Gaard og lagt den under Lyngby, men solgte kort efter Lyngby, «med liden Ret» siger Tale Ulfstand i sin Slægtetog, til

¹⁾ Skiftebrevet er dat.: In curia Lyngby, ipso die s. Olavi regis et martyris glor. (29. Juli) 1465. Det er til Vitterlighed forsejlet af Hr. Abbed Niels Henriksen i Bekkeskov Kloster, Hr. Per Povlsen, Degn i Aas, Jep Stygge i Logetved, og Hans Madsen, Væbnere, Hr. David, Præst i Lyngby, og Jes Bonde, Borger i Aas. Orig. i Rigsark. i Stockholm. Jeg skylder Hr. Dr. Styffe, fhv. Bibliothekar i Upsala, Tak for Meddelelsen af dette Aktstykke.

Henrik Brostrup, fra hvis Søn Axel Brostrup Gaarden senere gik over til Slægten Ulfstand¹). Den gamle Gaard, som nu i tre Slægtled havde tilhørt Billeætten, kom saaledes i fremmede Hænder. I det følgende Aarhundrede skulde den atter, om end kun for en kort Stund, vende tilbage i Slægtens Besiddelse ved Klavs Billes Ægteskab med Jens Holgersens Ulfstands Datter, Lisbet Ulfstand. Men Tabet af den gamle Ættegaard blev som et Varsel om Hr. Jakob Billes Slægts Undergang. Slægtbøgerne fortælle, at Axel Bille faldt paa et Krigstog i Sverig, og meget taler for, at denne Beretning er sand. Der var just i dette Aar (1467) urolige Tider i Norden. Kong Christiern I. havde ved sin ubesindige Optræden skaffet sig de mægtige Axelssonner (Tott) til Fjender. Sverig havde gjort Opstand, Unionens bedste Stotte, Ærkebiskop Jens Bengtsson Oxenstjerna, havde maattet nedlægge Rigsforstanderskabet i Sverig, og en af de 7 Axelssonner, Erik Axelsen, sad nu som Rigsforstander i Stockholm. For at bringe sine Tilhængere i Sverig Understøttelse sendte Kong Christiern i Sommeren 1467 en Flaade under Anførsel af Marsken Klavs Rønno til Stockholm, som i Juli og August Maaned blev heftig belejret af de Danske. Men fra Gulland ilede Iver Axelsen sin betrængte Broder til Hjælp, Klavs Rønno maatte ophæve Belejringen og lade Flaaden sejle bort. Heftig forfulgt af de Svenske, maatte han lade sine store Skibe i Stikken og undkom kun med Nød og næppe tilbage med «de fribaarne Mænd». Over 300 Danske bleve tagne til Fange og en stor Del dræbte. Iblandt de sidste har sandsynligvis Axel Bille været; hans Navn nævnes rigtignok ikke, men at han er død i dette Aar, fremgaar af et Brev af 10. Juli 1468, hvori Else Mikkelsdatter nævnes som Enke. Hun var den nævnte Dag til Stede i Solvesborg,

¹) I Registret over de Breve, som fra Lyngbygaard blev afleveret til Arkivet paa Kalundborg Slot, findes bl. a. flgd. Brev: Copi af den Lovhævd, Axel Bille har gjort paa Weiletorp og Wogenso for sin rette Grund til Lyngbygaard. Coyets Papirer i Geh. Ark.

hvor hun laante 100 lybske Mark af Oluf Geed og for disse Penge pantsatte ham to af sine Børns fædrene Gaarde i Sønderhalland¹⁾. Ogsaa hun har ligesom Svigermoderen overtaget Værgemaalet for sine umyndige Børn, et ret usædvanligt Tilfælde, da ellers Loven foreskrev, at umyndige Børns Arv ikke kunde pantsættes uden nærmeste mandlige Slægtnings Tilladelse, og at Moderen kun maatte sidde inde med Børnenes Gods under Værgens Tilsyn²⁾.

Om Else Mikkelsdatter og hendes Børn kunne vi kun opstille Formodninger. I Aarene 1498--1500 pantsatte Brodrene *Axel* og *Karl* Bille 3 Gaarde i Haldagerlille til Oluf Daa paa Ravnstrup³⁾. Det tør formodes, at vi i disse to forovrigt ubekjendte Personer træffe de sidste Efterkommere af Jakob Bille til Lyngby. Er denne Formodning rigtig, maa Axel Bille være født efter Faderens Død, da han ellers ikke kunde bære samme Navn som denne. Saaledes ud-døde denne gamle, én Gang saa ansete Gren af Billeætten. Dens Undergang var bebudet af de sædvanlige Tegn paa Slægters Decadence: Mændenes tidlige Død og Fædrene-godsets Adspjaltelse. Samme Skæbne havde alt forinden ramt de to andre fra gamle Jakob Bille udgaaede Linjer.

2. Bjergbygaardlinjen.

Torben Jepsen Bille arvede efter Faderen Bjergbygaard i Sjælland, til hvilken Gaard han i Almindelighed skriver sig. Jævnlig kaldes Gaarden ogsaa Stigsbjergby, ligesom Sognet endnu den Dag idag kaldes saa. «Stigsburgh»

1) Langebeks Diplonatar. 10. Juli 1468. Som Vidner forsegle Erik Bille i Sanne, Sten Pedersen Goye i Ingelstad, Holger Henriksen i Glimminge, Abbed Niels i Bekkeskov og Gødike Jensen i Qvinninge.

2) Matzen, Den danske Panteret S. 192.

3) Archivregistraturer IV. 106. Axel Bille er formodentlig død 1499, da Broderen Karl nævnte Aar pantsætter og Aaret efter sælger de af Axel 1498 pantsatte Gaarde til Antvorskov Kloster.

nævnes i Valdemar Sejrs Jordebog som Krongods¹). I det 14de Aarhundrede ejedes Gaarden af Ridderen Peder Karlsen, hvis Datter Christine 1381 befuldmægtigede Johan Moltke at gjenindløse den fra Bent Bjug, til hvem den var pantsat for 300 Mark lybsk²). Ti Aar efter ejedes Bjergbygaard af Jakob Bille, i hvis Slægt den blev i henved et Aarhundrede. Medens Broderen Peder Bille aldrig træffes i Forbindelse med sine sjællandske Fætre, Bent Billes Søner, stod Torben Jepsen og hans Broder Erik, der ogsaa var bosat paa Sjælland, i den nærmeste Berøring med dem. Ikke alene det nære Slægtskabsbaand paa fædrene og mødrene Siden, men ogsaa Giftermaal i samme Familie, der synes at have været en Tradition i Billeætten, knyttede de to Grene af Familien til hinanden. Torben Jepsen var gift med Hr. Johan Olufsen Lunges Datter til Gundestrup, Bente eller Benedikte, Næstsøskendebarnd til Torben Bentsens Hustru, Sidsel Ovesdatter Lunge. Han fik ogsaa Lod og Del i det Held, som fulgte Fætteren Torben. Af Christiern I. blev han slaaet til Ridder, og fra 1455 styrede han som kongelig Lensmand Rønebæksholm ved Næstved, efter hvilken Gaard han sædvanlig skrev sig enten til Rønebæksholm eller til Holmen. Efter sin Død mindedes han med Taknemlighed af Sortebrødrene i Næstved, fordi han ikke huggede i Klostrets Skove uden deres Tilladelse³).

Forøvrigt flyde Kilderne til hans Historie ret sparsomt. Han ledsagede 1444 Kong Christoffer til Sverig og var den 30. Januar i Stockholm, hvor Væbneren Peder Due solgte ham alt sit Gods i Sjælland og erkjendte at have faaet fuld Betaling derfor⁴). Han var meget nær knyttet til Fætteren

¹) O. Nielsen, Kong Valdemar den Andens Jordebog S. 47 og S3.

²) Svenska Riksarchivets Pergamentsbref l. 500.

³) Han nævnes første Gang som Ridder 1453. Diplomatar. Christierni primi S. 55, og som Hovedsmand paa Rønebæksholm 1455, 10. Juli. Arn. Mag. Dipl. fasc. 2. 26.

⁴) Orig. i Geh. Ark. Voss. Sjælland. Unævnt Gods. 4. Smlgn. om

Torben og optræder jævnlig som Vidne ved dennes Godskjøb eller indfører ham i de ham tildømte Ejendomme. Saaledes var han — uvist med hvilken Ret — Værge for Fru Sophie Albrechtsdatter, Knud Andersens Enke til Svanholm, med hvem Torben Bille havde mange Forretninger, der banede ham Vejen til Besiddelsen af Svanholm. Ogsaa til Oluf Axelsen Tott paa Vallo stod han i venskabeligt Forhold og var en af de Adelsmænd, som 1461 indførte denne i Vallo¹⁾. Hans Navn forekommer sidste Gang i et Brev af 4. Maj 1462, da han med sin Broder Erik i Sandved og Fætterten Torben Bille var til Stede i den store Borgestue paa Haraldsborg ved Roskilde²⁾.

Torben Jepsen var som allerede omtalt gift med Bente Lunge, Datter af Jens Lunge og Fru Talike. Denne gamle, berømte Slægts Blomstringstid var forbi; ligesom Skarholm-slægten var den nu paa Veje til at uddø, og det er et ikke uinteressant Træk i Billeættens Historie at se den knytte sig ved Ægteskab til to hendøende Slægter, hvis Ejendomme derved komme i dens Hænder. En særlig haard Skæbne synes at have ramt Torben Jepsens Svigermoder Fru Talike. Efter sin Ægtefælles Død sad hun som Enke med 5 Børn. Jens Lunge blev begravet i Maribo, og da nu Fru Talike havde fulgt sin Mand til Graven og vendte tilbage til sit Hjem, mødte hun under Vejs sin Søster, der var død — sandsynligvis paa Vejen til Maribo. Hun fulgte nu Søsterens Lig til Maribo, men da hun atter var paa Vejen hjem, mødte hun sin Moder Ingeborg, som ogsaa var død. Hun fulgte nu ogsaa hende til Graven, men da hun derpaa endelig kom hjem, blev strax hendes Datter Birgitte syg og døde kort efter. Samme Skæbne ramte derpaa hendes Søn

Peder Due et Brev af 6. Febr. 1458 udstedt af Erkebiskop Jens af Upsala ang. et ulovligt Salg af Ejendomme. Spegel, Skrifteb. Bevis hor. t. Biskopskroniken S. 52.

¹⁾ Brasch, Venmetoftes Hist. I. 23.

²⁾ Langebecks Diplomatar.

Oluf Lunge, og hun lod begge sine Børn begrave i Vesterborg Kirke paa Lolland. Saa mange Hjemføgelser kunde Fru Talike ikke bære op, og, som det hedder i det Stokkevidne, Hr. Torben lod tage over disse Begivenheder, «saa fór Fru Talike til Nielstrup og dér blev hun død»¹⁾).

Betydelige Arveinteresser havde Hr. Torben Jepsen paa sin Hustrus Vegne at varetage, da han den 30. April 1460 paa Laalands Landsting bad om og fik et Stokkevidne paa, at hans Svigerfader var død for sine Børn. Det fremgaar nemlig heraf, at Svigerfaderen Jens Lunge maa have været gift to Gange, og at Børnene have været af første Ægteskab, idet de efterlevende Søsken i saa Fald toge Arven efter Oluf og Birgitte. Hvis Jens Lunge havde overlevet sine to Børn, havde han arvet dem og Fru Talike derigjennem faaet Del i denne Arv, idet hun tog Lod efter Manden; en Del af Arven vilde i saa Tilfælde være gaaet ud af Slægten til hendes Frænder. At Torben Jepsen efter Svigerforældrenes Død har modtaget en rig Arv, tør anses for givet, da hans Hustru kun havde en Broder, Otte, om hvem forøvrigt intet er bekjendt. Fru Bente overlevede sin Husbond. 1473 kalder hun sig Torben Bille af Bjergbys Efterleverske, da hun tilskjødede sin Mands Slægtning Bent Torbensen Bille to Gaarde i Jernløse og i Gislinge, der skulde indløses fra Hr. Engelbrecht, til hvem hendes Broder Otte Lunge havde pantsat dem²⁾). Til Sortebrødrekloster i Næstved mageskiftede hun 1477 en Gaard i Merløse imod en af K'ostrets Gaarde i Næstved «norden ved Sortebrødre», som Asser Skomager fordum ejede; til Gjengjæld skulde hun baade i sin Livstid og efter sin Dod nyde godt af de gudelige Bønner og gode Gjeringer, som gjordes i deres Kloster³⁾).

1) Laalands Landstingsvidne af 30. April 1460. Orig. ved Klevenfeldts Dokumenter til Lungerne.

2) Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 39. Orig. er næsten ulæselig.

3) Concepten til Dok., udat., i Geh. Arch. Voss. Næstved 34. At Brevet,

At hun og Hr. Torben ere begravede her, tør anses for ret sandsynligt; Rønnebæksholm, hvor de sædvanlig opholdt sig, ligger i Nærheden af Næstved. Torben Jepsen er den første Mand i Slægten, i hvis Segl sés Hjelm og to Vesselhorn, dog endnu uden Paafuglefljer, som Hjelmtegn, hvilken Prydelse senere blev almindelig brugt ogsaa af Slægtens øvrige Medlemmer.

I Følge Stamtavlerne hos Klevenfeldt havde Hr. Torben Jepsen og Fru Bente to Sønner: Niels Bille i Hørby og Jon Bille af Gavno¹⁾. Denne Gisning holder dog næppe stik. Hvad Jon Bille angaar, er hans Afstamning ukjendt, og det kan i det højeste opstilles som en Formodning, at han har været en Son af Peder Lykke til Solbjerg²⁾ og Anne Grubbe. Over Niels Billes Herkomst hviler derimod et fuldstændigt Mørke. Han skriver sig til Hørby, men denne Gaard, som ligger i Tudse Herred, var i det 15de Aarhundrede et Len af Roskilde Bispestol, og Niels Bille sad altsaa dér som Lensmand og ikke som Ejer³⁾. Han kalder sig baade Niels og Jens i Følge den i Middelalderen ikke usædvanlige Sprogbrug at benytte disse to Betegnelser for samme Navn. Derimod nævnes han ikke med sit Patronym, og da han saaledes hverken skriver sig til nogen Fædrengaard og heller ikke Faderens Fornavn kjendes, savnes der fuldstændig Midler til at bringe ham i Forbindelse med nogen af de os bekjendte Grene af Billeætten. Han forekommer som Vidne i

uagtet det er ufuldført og endog mangler Navnene paa Medforseglerne, dog er udstedt, ses af Klosterregistranten i Scriptor. rer. Dan. IV. 404.

¹⁾ Jytte Gyldenstjerne siger i sin Slægtebog: «Jens (:) Niels) Bille haver været Hr. Jon Billis Broder, som havde Gavno i Forlening».

²⁾ Se nedfr. S. 169-71.

³⁾ Som Ejere af Hørby nævnes Niels Tuesen og Karl Nielsen 1355, se ovfr. S. 35. Jakob Basse 1358; 1300—1408 opkøber Hr. Zabell Kerckendorff Hovedgaarden med mere Gods i Hørby af Henning og Conrad Moltke, Hartvig Bryske samt Erik og Christen Holck. Archivregistraturer III. 1473 var Johan Serlyn, Son af Klavs Serlyn og Sophie Folmersdatter Lunge, Lensmand paa Hørby. Langebeks Diplomat. Jvfr. Vedel Simonsen, Ruderne I. 52 og Danske Herregaarde 17.

et Dokument af 11. Septbr. 1454, i Følge hvilket han nævnte Dag var til Stede paa Sjællands Landsthing i Forening med de to Fætre Torben Jepsen og Torben Bentsen Bille, da denne sidste lod thinglæse et Brev om en Overenskomst mellem sig og Oluf Axelsen af Vallø. Han kaldes her Niels Bille af Hørby¹⁾. Det er formodentlig denne Forbindelse med de to Torben Biller, der har foranlediget Klevenfeldt til at antage ham for en Søn af Torben Jepsen. Men da han allerede 1454 nævnes i en saa anset Stilling som Lensmand, kan han ikke antages at være født senere end 1424, og paa den Tid var Torben Jepsen næppe endnu gift. Niels Bille var gift med Margrethe Jensdatter Rud, en Fætters Datter af Ridderen Mikkel Rud til Vedby, som 1455 tilskjødede ham paa hans Hustrus Vegne en Gaard i Fugledemagle i Arts Herred²⁾. Han var død 1474, da hans Hustru gav 4 Gaarde i Svinninge og Marke og ovenomtalte Gaard i Fugledemagle til Antvorskov Kloster³⁾. Her er han sandsynligvis tilligemed sin Hustru begravet, thi i Fortegnelsen over Ligstene i Antvorskov Kloster findes nævnt en Claudius Bille, som ikke kan være nogen anden end ham⁴⁾. Det skal til Slutning blot omtales, at Navnet Niels eller Jens kunde tyde hen paa en Forbindelse med Æbletvedlinjen, og at Niels Bille i saa Tilfælde kunde være en Søn af Oluf Nielsen og opkaldt efter Farfaderen. Men ogsaa denne Formodning mangler noget fast Støttepunkt, og det er ikke meget sandsynligt, at en saa reduceret Slægt, som Æbletvedlinjen var under Oluf Bille, skulde have kunnet opnaa at knyttes ved Giftermaal til de rige og mægtige, paa Sjælland saa udbredte Ruder.

Vi formode altsaa, at Torben Jepsen ikke har haft nogen efterlevende Søn; derimod havde han en Datter, Ingefred,

1) Langebeks Diplomatar.

2) Archivregistraturer IV. So. Han kaldes her Jens Bille af Hørby.

3) Archivregistraturer IV. 145.

4) Pontoppidan, Marmora Danica I. 143.

som blev gift med Henrik Jensen Dresselbjerg, i hvis Slægt Bjergbygaard senere gik i Arv.

Bjergbygaard, den anden af gamle Hr. Jakob Billes Hovedgaarde, kom saaledes ligesom Lyngbygaard i Skaane ud af Slægtens Eje. Efter Torben Jepsens Død skrev endnu Broderen Erik sig til Bjergby, hvori han sandsynligvis har haft en Broderlod. Efter hans Død arvedes hans Part og Rettighed i Bjergbygaard af hans Broderbørn og af Søsteren Mærtslafs Børn med Jens Jepsen Rosensparre. Blandt disse sidste var Birgitte, der var gift med Holger Henriksen Ulfs-tand til Glimminge. Denne mageskiftede 8. Marts 1484 sin Del i Bjergbygaard (1 Pd. Korn) og alt andet Gods og Rettighed, der var tilfalden ham paa hans Hustrus Vegne efter Erik Billes Død, til Johan Oxe¹⁾, som formodentlig atter har afhændet den til Dresselbjergerne, som dog først i det følgende Aarhundrede skreve sig til Bjergbygaard.

Med Torben Jepsen uddøde saaledes den anden fra Hr. Jakob Bille udgaaende Linje. Den tredje Linje havde heller ikke større Modstandskraft, den uddøde omtrent paa samme Tid.

3. Sandvedlinjen.

Denne Gren af Billeætten er kun repræsenteret af én Mand, *Erik Jepsen Bille*, den yngste af Jakob Billes Sønner. Han ejede Gods baade i Skaane og i Sjælland og skrev sig i Almindelighed til Sanne, kun en enkelt Gang til Bjergby, hvori han har haft en Broderlod. Sanne er en nu forsvunden Hovedgaard, hvis Beliggenhed ikke nogen Steds angives. Man kunde formode, at den er identisk med Sande i Qvidinge Sogn, Sønder Asbo Herred i Skaane. Rimeligere er det dog at tænke paa Sandvedgaard i Haarslev Sogn, Vester Flakkebjerg Herred, thi Erik Jepsen opholdt sig ligesom

¹⁾ Orig. i Geh. Arch. dat. Lund, feria 2. pr. post Invocavit 1484. Voss. Bjergbygaard 1.

Broderen Torben sædvanlig paa Sjælland, hvor hans Navn findes som Vidne under talrige Breve og Dokumenter, særlig vedkommende Fætteren Torben Bille. Han var gift med Marine Krumpensdatter, Enke efter «hæderlig og velbyrdig» Mand Hans Myndel, Kongens Foged og Møntmester i Malmø, som endnu levede 1449, men var død 1455, da Sønnen af hans første Ægteskab Diderik Myndel kvitterede sin Faders Efterleverske Fru Marine for 150 Mark og hermed erklærede sig for tilfredsstillet med Hensyn til Arven efter sin Fader og Moder¹). Sandsynligvis har Fru Marine paa denne Tid indgaaet sit nye Ægteskab med Erik Jepsen Bille, hvem hun tilførte to Sønner af første Ægteskab, Hans Myndel, som blev Kannik i Roskilde, og Erik Hansen Myndel, der i et Brev af 15. Juli 1468 kalder Erik Bille sin Fosterfader og overlader ham og hans Hustrú alt sit Gods i Bjergby i Sjælland med Ret til at afhænde og pantsætte det, som de selv have Lyst til²). Kort før sin Død pantsatte han til denne sin Fostersøn tre Gaarde i Vinstrup, Jædenrydh i Villands Herred og i Dalby for 300 Mark lybsk³). Han blev 1464 «keset» til Lavværge af Clemens Wlbrandsdatter, Mester Johan Brandts Enke i Kjøbenhavn, «efterdi hun var en «elænde» (udenlandsk) Kvinde og havde her ej Frænde eller Næste nærværende»⁴). Sandsynligvis var han ogsaa Formynder for sin Brodersøn Axel Billes umyndige Børn, ligesom han nævnes som Lavværge for Fru Sofie Albrechtsdatter, Knud Andersens Enke til Svanholm. Efter Broderen Torbens Død skrev han sig til Bjergby, da han 1465 købte Alunbeck Gaard af Nis

¹) Geh. Arch. Reg. 51. Kvitteringer og Afkald No. 24.

²) Orig. i Geh. Arch. Voss, Brobygaard 1. Brevet er næsten ulæseligt, og det er endog tvivlsomt, om der staar Berby eller Broby. Det første antager jeg for rigtigst, da Brevet er forseglet til Vitterlighed af den sjællandske Væbner Lydike Jensen af Frederslev.

³) Orig. i Geh. Arch. Voss. Merløse Hrd. 40.

⁴) O. Nielsen, Kjøbhvns. Diplomatar. II, 120.

Henriksen Prip¹⁾. Han har ikke deltaget i det politiske Liv, ej heller haft nogen Forlening. Kong Christiern I kalder ham 1464 vor elskelige Mand og Tjener, men denne Betegnelse antyder paa den Tid endnu ikke nogen Tjenestestilling. Erik Bille blev den sidste Mand af sin Slægt, og — i det hele taget — af den ældre Billeæt. Han døde 1483 uden at efterlade sig Børn, og som Arvinger efter ham nævnes, som allerede omtalt, Holger Henriksen af Glimminge, paa sin Hustrus Birgitte Rosensparres Vegne. Den ringe Arv (1 Pd. Korn i Bjergbygaard) tyder enten hen paa, at Arvingerne have været talrige, eller at Arven har været ringe. Det sidste er det antageligste, thi Erik Bille maatte samme Aar, han døde, pantsætte en Del Gods for 300 Mark lybsk. Sanne- eller Sandvedgaards Navn forekommer kun i Forbindelse med ham.

Saaledes var nu Lyngbyslægtens Mandslinjer uddøde. Dens Betydning og dens Indflydelse synes kun at have været ringe. Iblandt dens Medlemmer fandtes ingen fremragende Dygtighed, selv en saa elementær Egenskab som Evnen til at samle sig Gods og skaffe sig indbringende Forleninger, der var saa stærkt udviklet hos den Tids Højadel, spores ikke hos nogen af Jakob Billes Efterkommere. Familieejendommene gaa tabt, Ægteskaberne blive barnløse, og kun paa Spindesiden bevares Traditionerne om den uddøde Slægt. Gøernes og Rosensparrernes blomstrende Familier nedstamme fra Jakob Billes Datter Mæritslaf og hans Sønnedøtre.

¹⁾ Elline Gjos Jordebog. Om denne Gaard haves ingen Oplysninger.

VI.

Bent Billes Efterkommere.

1. Solbjerglinjen.

I Modsætning til Jakob Billes hurtig hendøende Slægt udviklede Fætteren Bent Billes Sønner en frodig og blomstrende Livskraft. Ved Ægteskab knyttede til Landets mægtigste og ældste Adelslægter grundlægge de en blomstrende Familie, Rigdom og Magt tilflyde dem, og alt synes at tyde hen paa, at der fra dem skulde udgaa talrige nye og kraftige Skud paa Bille-Ættens gamle Stamme. Men Øxen ligger allerede ved Roden af Træet; inden Udgangen af Aarhundredet er den ene af Sønnernes Slægt uddød paa Mandslinjen, kort efter forsvinder den anden Broders Slægt af Historien, og Bille-Ættens Fremtid hviler fra nu af paa den fra den tredje af Bent Billes Sønner, Torben Bille, udgaaende Slægt. Hvor ligger Grunden til den sørgelige Skjæbne, der rammer saa mange af Middelalderens berømte Slægter i det 15. Aarhundrede? I dette eller i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede uddø Skarsholmslægten, Basser, Lunger, Limbækker, Friller, Brokker, Høger, Hvider og endnu flere Slægter. Det skyldes ikke Krig, Farsot eller materiel Tilbagegang som i det 17. Aarhundrede, da de uafdelige Krige i Forening med den sørgelige økonomiske Decadence bortrev Blomsten af Danmarks Adel. Det 15. Aarhundredes Krige ere kun faa, de materielle Livsvilkaar i Fremgang og Adelsens politiske Stilling i kraftig Fremadskriden. Ydre Betingelser have saaledes ikke været medvirkende til denne de gamle Slægters Uddøen, ligesaa lidt som Giftermaal mellem nærbeslægtede, da dette som bekjendt i Katholicismens Tid var strængt forbudt og endnu overholdtes efter Reformationens Indførelse. Slægterne hensygne ofte midt i deres kraftigste Blomstring, saaledes som Lungerne og Basserne,

der endnu i Erik af Pommerns og Christoffer af Bayerns Tid eje Magt, Indflydelse og store Rigdomme. Vi staa her lige over for et physiologisk Spørgsmaal, som først talrige og nøjagtige Undersøgelser af de til Slægternes aftagende Livskraft, Levedygtighed og Forplantningsevne knyttede Ejendommeligheder kunne besvare.

Bent Billes og Fru Ingers tre Sønner, Erik, Torben og Peder, den sidstnævnte opkaldt efter Ærkebispens i Lund og derfor sædvanlig kaldet Peder Lykke, arvede efter Faderens Død dennes Ejendomme saaledes, at Erik fik Solbjerggaarden, Torben Allindemagle og Peder Lykke Kjelleklintegaard i Udby Sogn, Arts Herred. Fru Inger, som overlevede sin Ægtefælle, skiftede med sine Børn alt det Gods, som de ejede i Sjælland, hvorimod det fra Morfaderen stammende Gods i Skaane først udskiftedes efter Fru Ingers Død. De tre fra Bent Bille nedstammende Linjer kalde vi efter de Hovedgaarde, hvortil de oprindeligt skrev sig, Solbjerg-, Kjelleklintegaard- og Allindemaglelinjen.

Erik Bille skrev sig allerede 1438 til Solbjerg, da han den 5. Juni forseglede til Vitterlighed Ilyane, Hans Rantzovs Datters Gjælds brev til Mikkell Rud paa 20 Mark lødig Sølv¹⁾. Han og Broderen Torben deltog i Oppositionen mod Erik af Pommern og sluttede sig strax til Christoffer af Bayern. Begge vare til Stede i Kolding den 24. April 1440, da Grev Adolf af Holsten fik Lensbrevet paa Sønderjylland, og deres Navne findes som de to sidste blandt de under dette Brev opførte Vidner²⁾. Allerede Aaret før var Erik Bille traadt i Tjeneste som Hofsinde hos Kong Christoffer, og han forblev i denne Tjeneste i hele denne Konges Regeringstid³⁾. Hofsindeerne dannede en Slags Livvagt om Kongens Person

1) Geh. Arch. Voss. Smørum Hrd. 1.

2) Hvitfeldt, Danm. Riges Kron. S. 816.

3) «Item Eric Pilde ist VIII jar hofgesind gewest, wan nu sand Dionysii tag im XL VIJ jar kombt». Kammermester Christoffer Parsbergs Regnskab i Suhms Samlinger I, 2. S. 3.

og udgjorde med deres beredne Følge den saakaldte Hof-fane eller Livfane, Kongens Mærke, som den kaldtes i ældre Tid og maaske endnu under Christoffers Regering. De vare rige og ansete unge Adelsmænd, som havde deres egne Heste, holdt deres egne Tjenere og foruden den militære Tjeneste skulde opvarte Kongen og ved deres Nærværelse give Hoffet Anseelse. De ledsagede Kongen paa hans talrige Rejser, bleve ogsaa jævnlig lagte i Borgeleje med deres Følge paa de kongelige Len og stode alle under Marskens umiddelbare Kommando. Skjønt deres Bestilling kun lød paa at tjene Kongen inden Riget, har det dog utvivlsomt ret jævnligt været nødvendigt at medtage dem, naar Kongerne besøgte fremmede Fyrster eller som i Unionstiden opholdt sig i Sverig og Norge¹).

Livet ved Kong Christoffers Hof har frembudt stor Afvexling og rig Lejlighed til at se sig om i Naborigerne. Da Kongen foretog sin store Kroningsrejse i Sverig og Norge har Erik Bille utvivlsomt ledsaget ham og kunnet overvære de pragtfulde Kroninger, Fester og Turneringer i Upsala og Trondhjem, hvor over 70 Adelsmænd fra hele Norden bleve slagne til Riddere af den venlige og godmodige unge Konge. Ligeledes maa han have været til Stede i Ribe Nytaarsdag 1443, da Christoffer kronedes i Overværelse af 4 tyske Fyrster, der bar de kongelige Regalier. Maaske har det været en Skuffelse for ham, at han ikke hørte til de 72 Adelsmænd, som den Dag bleve hædrede med Ridderslaget; men dette har ikke hindret ham i at blive i sin Tjeneste, og han fik Lejlighed til endnu engang at overvære en glimrende Fest, da Christoffer i September Maaned 1445 holdt sit Bryllup i Kjøbenhavn med Prinsesse Dorothea af Brandenburg. Muligvis har hans unge Frue modtaget det samme venlige Kongebrev, som udgik til Fru Elne, Otte Nielsen Rosenkrans's Hustru, og som lød saaledes: «Vider, at vi med Guds

¹) Historisk Tidsskrift II. 44—48.

Naade ville holde vort Bryllup første Søndag efter Bartholomæi Dag næstkommende her udi Kjøbenhavn. Thi bede vi kjærligen, at I rette Eder derefter, saa at I kommer hid til os Søndagen efter Bartholomæi Dag det seneste, saa at I fare ind med os imod vor Fæstemø, at I for vor Skyld reder Eder kostelig ud med kostelige Klæder, Smykker og andre saadanne Stykker og med Eders bespændte Karm og fagre Heste og vel udredte Svende og gjører Eder glade med os den Tid over og værer Gud og os velkomne. In Christo valet»¹⁾. Som Hofsinde har han formodentlig ikke haft Grund til at klage over den Mangel paa Gjæstfrihed, som i Følge den svenske Rimkrønike udvistes imod de svenske Gjæster:

«Det Hof det kan ej prises mere,
thi det stod ej fulde Dage tre
siden skulde hver sig selv forse
baade om Foder saa og om Mad
deraf hørtles mange ond Lad.
De Tyske gaves nok hvor de vare,
men de Svenske maatte undvære,
de vorde og mest til Enden trykte.
Mange Svenske det fortykte²⁾
gode Mænd og Kvinder baade
at de vorde saa forsmaade.

— — — — —
Svenske og Danske vorde til Raade,
at de Kongen raadte og bade
at lade Bayrerne hjemfare,
de stædte dem der ej længer være,
thi af Guld, Sølv og fagre Heste
af alt fik Bayrerne det bedste,
baade Graaskind, Hermelin og Maar,
hvad de bad, det Kongen ej spared,
de finge og først Foder hvor Kongen gjæsted,
af Kjælder og Stegerhus det bedste».

¹⁾ Hvitfeldt, Danm. Riges Kron. S. 837. Brylluppet stod imidlertid først i September.

²⁾ mishagede.

Men muligt er det dog, at han ikke er sluppen hel-skindet fra sin daglige Omgang med Kongens tyske Gjæster, og at det er Grunden til, at han midt under Festjubelen befandt sig i saa stor Pengeforlegenhed, at han den 20. September maatte laane 20 Mark Sølv og 20 rhinske Gylden af sin gamle Ven, Ridderen Niels Jensen i Hammer. Om det nogensinde lykkedes ham at indløse sin Gaard i Lyngby Sogn, som han maatte pantsætte sin Kreditor, vides ikke. Hans Broder Torben, samt Fætrene Erik og Torben vare ligeledes til Stede ved Festen i Kjøbenhavn og kautionerede for deres kjære Slægtning¹⁾.

Ridderværdigheden opnaaede han ikke under Kong Christoffer, endnu 19. Oktober 1447 hedder han slet og ret: Erik Bille, Hofsinde, og der forlyder intet om, at han havde i Sinde at trække sig tilbage fra denne Virksomhed, som forøvrigt ikke alene var en Ærespost, men ogsaa gav Indtægter dels i rede Penge, dels i Underhold for ham og hans Svende. Da døde Kong Christoffer pludselig den 1. Januar 1448 uden at efterlade sig nogen Søn. Tronen stod ledig, og den mærkelige ni Maaneders Mellemregering begyndte, i hvilken det danske Rigsraad med Erik Billes Chef, Marsken Oluf Axelsen Tott i Spidsen spillede Herrer i Danmark. Om Erik Bille har været blandt de 300 Mand i Panser og Plade, som ledsagede Marsken paa hans Rejser gjennem Landet, eller om han har opvartet den unge smukke Enkedronning, skulle vi lade være usagt. Kun saa meget er sikkert, at de Forhold, som nu bragte et nyt Kongehus paa Tronen, vare særdeles gunstige for de to Brødre Erik og Torben. Den sidste, som allerede var Ridder, blev Medlem af Rigsraadet, og Erik opnaaede i det mindste inden 11. Oktober 1452 Ridderværdigheden²⁾. Sandsynligvis er han bleven slaaet til Ridder under de store Festligheder i Kjøbenhavn

¹⁾ Geh. Arch. Klevenfeldts Samlinger. Bille.

²⁾ Geh. Arch. Voss, Svanholm I.

Oktober Maaned 1449, da Christiern I kronedes til Konge i Frue Kirke og samtidig holdt sit Bryllup med Enkedronning Dorothea. Ridderslaget skete i Frue Kirke umiddelbart efter Kroningen, og i den store Turnering, som fire Dage efter fandt Sted paa Gammeltorv og hvor Sejrspriserne uddeltes af 8 unge Møer, har vel ogsaa Erik Bille brudt sin Lanse¹⁾.

Livet ved Hove maa have tiltalt Erik Bille, thi det er ellers ikke let at forstaa, at han, skjønt ikke længer ung, holdt saa længe ud i en underordnet Tjenestestilling. Som den ældste af Brødrene maa han være født i Slutningen af det 14. Aarhundrede og var altsaa nu en Mand paa over halvt hundrede Aar. Hans Formuesomstændigheder vare gode, om han end ved enkelte Lejligheder maatte pantsætte Gods for at skaffe rede Penge, som i hin Tid vare sjældne. Som Hofsinde har han haft en aarlig Løn, der synes at have varieret mellem 10 og 20 Mark lybsk. Han var vistnok en driftig Mand, som trods sin hyppige Fraværelse fra Hjemmet fandt Lejlighed til at øge sit Gods. Saaledes købte han en Gaard i Ishøj af Klavs Meynstrup, lejede eller forpagtede Gaarde af Roskilde Kapitel, kunde laane og lægge Penge ud for Ridderen Frederik Wardenberg, da Sten Basses Enke Fru Helene blev begravet; han havde for disse sine udlagte Penge (40 haandgangne 3: lybske Mark og 6 rhinske Gylden) en Gaard i Merløse Herred i Pant²⁾. Som Ridder kunde han selvfølgelig ikke længer tjene i Hirden, og han har da i sine sidste Leveaar opholdt sig paa Slægtens gamle Ættegaard Solbjerg. Men kun lidet vide vi om ham i disse Aar. Hans Navn og Segl findes ikke under offentlige Statshandlinger, at han en enkelt Gang har forsegleet med andre Adelsmænd under Salgs- og Kjøbebreve, tjener kun til at konsta-

1) O. Nielsen, Kjøbenhavns Historie II. 44—46.

2) Orig. i Geh. Arch. Voss. Smorum Hrd. 4. Dpl. Arn. Magn. Fasc. 49. 15 og 17. Vedel Simonsen, Ruderne I. 51, og O. Nielsen, Kjøbhvns. Diplomatar. II. 103.

tere hans Tilværelse. En af hans sidste Handlinger var, da han den 1. September 1455 tilskjødede sin Broder Torben sin Andel i Truelstrup mod Vederlag i en Gaard i Karleby¹⁾. Endnu 11. Oktober 1455 var han i Live, men inden 3. Februar det følgende Aar var han dod²⁾.

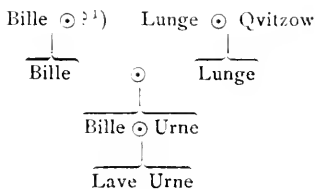
Erik Bille var i Følge Jytte Gyllenstjernes Slægtbog gift med Elline, Hr. Truds Datter af Skaane, som i sit Vaaben førte en sort Ørn med forgyldt Næb og forgyldte Kløer. Hun hed nu imidlertid Else Jensdatter Glob, hvilken Slægt netop førte dette Vaaben, og var Datter af Jens Trudsen Glob til Svenstrup i Skaane samt Søster til den ansete Ærkedegn i Lund Trud Jensen Glob. Denne optræder senere som Børnenes Værge, og en Del af disse tage ogsaa Arv efter ham. I Følge Else Grubbes Ahner (1631) var denne Dames Stammer Karen Eriksdatter, Niels Grubbes Hustru, en Datter af Erik Bille til Solbjerg og Ane Lunge. Denne Efterretning er nu utvivlsomt ikke rigtig, men dens Fremkomst kan forklares af en anden Kilde, som ligger et helt Aarhundrede længer tilbage i Tiden. Paa Stamtavlerne opføres i Almindelighed Margrethe Bille, der var gift med den 1480 afdøde rige Jørgen Urne til Brolykke, Fyns rigeste Mand, som Datter af Erik Bentsen Bille. Deres Søn Lave Urne til Boserup, Landsdommer i Skaane, døde 1530 og blev begravet i Roskilde Domkirke, hvor hans Ligsten endnu findes³⁾. Ligstene ere ofte fortrinlige genealogiske Hjælpemidler, idet der paa begge Sider af Stenen i Almindelighed findes afbildet Ahneskjolde, som forestille den afdødes fædrene og mødrene Vaaben i opadstigende Række. Ahneskjoldene paa Ligstenen over Lave Urne give følgende Oplysninger om hans Moders Herkomst⁴⁾:

1) Registrant over Ulfstandsbrevene.

2) Voss. Gjældsbreve, Fasc. 21. 66. O. Nielsen, Geh. Arch. Kjøbhvns. Diplomatar. II. 103.

3) Løffler, Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 13.

4) Efter velvillig Meddelelse af Hr. Thiset.

I Følge denne c. 1530 opstillede Genealogi hørte altsaa Erik Billes Datter Margrethes Moder til Lungeslægten²⁾. Vi formode altsaa, at Erik Bille først var gift med Ane Lunge og efter hendes Død med Else Glob, og denne Formodning bestyrkes ogsaa deraf, at kun 4 af Eriks 10 efterladte Børn toge Arv efter Else Globs Broder Trud Jensen, Ærkedegn i Lund³⁾.

Fru Else synes ogsaa at være død før sin Mand, thi hun nævnes som død i det Skifte, som hendes Svogre paa Børnenes Vegne foretog strax efter Erik Billes Død.

Erik Bille efterlod sig en stor Børneflokk, men ingen voxne og myndige Sønner, som kunde varetage deres Tarv. Det laa da nær, at Farbrødrene traadte til, og dette gjorde de da ogsaa, men rigtignok paa en Maade, som ser noget mistænkelig ud. I Midten af Juni Maaned 1456 indtraf de paa Solbjerggaard tilligemed Børnenes Morbroder Trud Jensen, Ærkedegn i Lund, Hr. Mikkell Rud af Vedby og Anders Jensen Passov af Tersløse, Landsdommer i Sjælland, for at skifte det Gods, som Hr. Torben Bille, hans Broder og Broderbørn ejede i Sjælland, og som deres Moder havde skiftet mellem dem i levende Live. De bleve da enige om, at Peder Bille skulde have Solbjerg med tilliggende Gods og Torben Bille

1) Skjoldet fremstiller en Figur, som ligner en Engel og Hjelmen er forsynet med to Vesselhorn.

2) De Vanskeligheder, som denne Ahnerække forøvrigt frembyder, skulle vi ikke nærmere komme ind paa. Vi kjende ingen Lunge, der var gift med Qvitzow, ligesaa lidt som den mærkelige Engel i Erik Billes Moders Vaaben kan forklares.

3) Se nedenfr. S. 158-59.

Kjelleklintegaard, som Peder hidtil havde beboet, paa deres Broderbørns Vegne. Skiftet skulde gjælde til evig Tid, hvis Broderbørnene, naar de bleve myndige, vilde nøjes dermed. Hvis ikke, skulde de have Solbjerg og Godset igjen, «paa det, at ingen skulde sige, at Hr Torben havde skadet dem i nogen Maade». Paa Sjællands Landsthing fremtraadte nogle Maaneder efter Hr. Torben og afgav en Beretning om Skiftet, ligesom Peder Bille, der allerede havde installeret sig paa Solbjerg, ønskede at afgive en Erklæring om, at hvis nogen vilde sige, at Hr. Torben havde vanskiftet sine Broderbørn for hans Skyld, saa havde man tillagt ham saadant ganske med Urette; han lovede, at naar Børnene bleve voxne, vilde han gjerne give dem alt, hvad de havde Ret til. Ligeledes fandt han det nødvendigt at fremhæve, at Trud Jensen havde tilbudt ham Solbjerg og bedet ham om at modtage Gaarden, før han selv havde talt derom¹⁾. Man faar Indtrykket af, at den for de to Brødre, men især dog for Peder Bille, saa fordelagtige Transaction har vakt nogen Opmærksomhed og fremkaldt hadefulde Udtalelser, siden det var nødvendigt at afgive saa mange Forsikringer om, at man ikke vilde forurette Broderbørnene. Og man kan heller ikke frigjøre sig for den Opfattelse, at de to Brødre have indgaaet en Slags Handel paa deres unge Slægtninges Bekostning. Hvorfor skulde Torben have Kjelleklintegaard, fordi han lod Peder Bille sidde paa Solbjerg og styre Godset for Børnene? Det skal dog tilføjes, at disse senere virkelig fik Solbjerg tilbage, eller i det mindste ejede Parter deri, som de gjorde Penge af. Men i Tider, hvor ingen Myndighed vaagede over de umyndiges Interesser, har Bestyrelsen af disses Ejendom sikkert været et indbringende og fordelagtigt Hverv.

Erik Bille efterlod sig i Følge Slægtebøger og Stam-

¹⁾ Sjællands Landstingsvidne af 6. Oktbr. 1456 i Geh. Arch. Top. Saml. paa Papir. Solbjerg Nr. 1.

tavler ikke mindre end 11 Børn. Dette Tal maa dog reduceres til 10, idet en af de nævnte Døtre Christense udgaar som ikke hørende til denne Gren af Ætten. Af de ti Børn vare fire Sønner og sex Døtre. Af Søstrene kom Anne Bille i St. Clara Kloster i Roskilde, hvor saa mange af Datidens Adelsdamer begræd deres haarde Skjæbne eller mulig trøstede sig ved det rige og magelige Liv, som det fornemme Kloster kunde tilbyde indenfor sine for alle nysgjerrige Blikke lukkede Mure. Ganske ung kan hun ikke have været, da hun 1483 traadte ind i Klostret og med sin kjære Moder Abbedissens Samtykke «kesede» sin Fætter Bent Bille til sin Værge og gav ham det Gods i «Forsvar», som hendes Søsken og Svogre havde givet hende Brev paa. Det var to Gaarde i Tranegilde og en i Ishøj, hvoraf Bent Bille aarlig inden 12. Dag Jul skulde betale hende 12 Skilling Grot (det samme som 12 Lod Sølv) og 3 Pd. Byg¹). Efter Bent Billes Død overtog hans Søn Hans Værgemaal, hvorved forøvrigt den Bestemmelse i Værgemaalsbrevet overtraadtes, at det skulde være knyttet til Besiddelsen af Søholm. Klosterfrøkenen levede i alt Fald endnu 1496 i Slutningen af Aaret, da hun kvitterede for det Aars Landgilde, som forøvrigt synes altid at være kommet rigtig og betids ind, takket være Abbedissens kloge Forsorg, da hun lod indføre den Bestemmelse i Værgemaalsbrevet, at hvis Landgildet ikke kom ind i rette Tid, skulde det betales dobbelt²). Der er ogsaa Grund til at formode, at hun endnu var i Live 1510, da der i Fortegnelse over Klosterfrøkenene i St. Klara Kloster nævnes en Søster Anne Eriksdatter³).

Af de øvrige Døtre nævnes Kirstine og Karen 1471, da de som myndige Arvinger efter Morbroderen Trud Jensen Glob tilligemed deres to Brødre skjænkede et Stykke Jord

¹) Orig. i Geh. Arch. Voss. Fasc. 14. 5.

²) Kvitteringerne i Geh. Arch. Top. Saml. p. Papir. Roskilde 54—56.

³) Geh. Arch. Top. Saml. p. Papir. Roskilde 62.

i Malmø til Helligaandshuset dør.¹⁾ Kirstine blev gift med den rige Peder Lang til Valløse i Skaane og havde kun en Datter Anne, der fik den fra Christiern II's og det skaanske Bondeoprørs Historie saa bekjendte Niels Brahe til Ægte. Karen fik Niels Grubbe paa Lystrup og Inger Hr. Niels Jensen Present paa Vollerup. Begge havde baade Sønner og Døtre. Margrethe giftede sig, som allerede omtalt, med Hr. Jørgen Urne til Brolykke; hun døde i Barselseng, idet Sønnen, Lave, maatte skæres ud af hendes Side. Ingeborg blev gift med Anders Gøye til Kjærstrup paa Lolland og skal ogsaa kun have haft en Datter, Ellen Gøye. Da Moderen døde, giftede Anders Gøye sig paa ny, og Jomfru Ellen blev da sat i Maribo Kloster, hvor hun endte som Abbedisse²⁾.

Erik Billes og Fru Elses fire Sønner hed: Jens, Jørgen, Bent og Torben. Naar Arven efter Forældrene skulde deles imellem saa mange, kunde hver enkelt's Part ikke blive synderlig stor, og Svinger sønnerne have ved Valget af deres respektive Ægtefæller vel taget mere Hensyn til et godt gammelt Navn end til Medgiften. Det er formodentlig ogsaa Grunden til, at to af Sønerne valgte at gaa i Kirkens Tjeneste. Om Torben fortælles, at han døde uden Lands, sandsynligvis paa en Studierejse. Broderen Bent studerede 1466 i Rostock, hvor han 1468 tog Baccaalaureusgraden, men ikke synes at være bleven Magister³⁾. Han var senere Kannik i Roskilde, men til hans Liv og Virksomhed kjendes saa godt som intet. Han arvede efter Faderen noget Gods i Tessebølle, som han i Aaret 1486 gav Fætteren Bent Bille, der synes at have været et Slags Forsyn for hele Familien, Ret til at indløse fra Lavrids Knob, som var gift med hans

¹⁾ Geh. Arch. Segl, Goyæ.

²⁾ 1504—1509 nævnes hun som Abbedisse. Kali-Rasmussen, Musæ Herred S. 109—115.

³⁾ L. Daae, Matrikler over nordiske Studerende ved fremmede Universiteter S. 52 og 141.

Broder Jørgens Enke Tale Baad og uretmæssig havde ladet sig indføre deri¹⁾.

De to ældste Sønner Jørgen og Jens vare begge myndige 1471²⁾ Jørgen Bille stod allerede 1464 i Tjeneste hos Dronning Dorothea som Hofsinde, sandsynligvis anbefalet til hende ved sin Faders lange og tro Tjeneste³⁾. Han var gift med Fru Tale Baad, Datter af Arvid Baad til Vadsted og Gundel Brahe og Soster til Ridderen Joachim Grises Hustru Anne samt beslægtet med den ansete Adelsmand Jens Due til Krogsholm i Skaane⁴⁾. Han kunde laane sin Broder Jens 100 lybske Mark, for hvilken Sum denne pantsatte ham sin Part i Solbjerg; men samme Dag tilskjødede Jørgen sin Hustru Tale Broderparten i Solbjerg for de 100 lybske Mark, han havde laant Broderen, og det blev saaledes Hustruen, der sad som Pantehaver i Solbjerg⁵⁾. Hun har formodentlig ogsaa haft hans Part i Pant, thi begge Brødre skreve sig til Solbjerg, hvor de formodentlig have boet sammen med deres Farbroder Peder Lykke. Jørgen Bille levede endnu i Slutningen af 1481, men for 1486 var han død, da hans Hustru allerede da var gift paa ny med Lavrids Knob til Gyllebo. Broderen Jens's Navn forekommer kun i Berøring med Pantsættelser og Laan. Sin Part i Solbjerg maatte han pantsætte, de gamle Familieejendomme i Sverig bleve behæftede med store Pantesummer, ligesaa Strøgods i Sjælland. Fætteren Bent var en haard Kreditor, som forfulgte ham med Manings- og «Strax»breve, da han ikke kunde fuldgjøre sine Forpligtelser. Men især var det dog den rige Peder Lang, Jens's Svoger, som hjalp ham af med

¹⁾ Orig. dat. Haffnis, prof. Symonis et Jude (27/10) 1486 i Danske Adels Breve 4. 96.

²⁾ se ovfr. S. 158 59.

³⁾ O. Nielsen, Kjøbhvns. Diplomatar. II. 121.

⁴⁾ Hr. Jens Due oplader 5. Decbr. 1473 sin Sostersøn Oluf Oxe bl. a. nogle Gaarde, som de to nævnte Damer havde i Pant. Elline Gjøs Jordebog.

⁵⁾ Orig. dat. 16. Novbr. 1476 i Geh. Arch. Voss. Løve Hrd. 139—40.

hans Arv. 1483 maatte han sælge ham 16 Gaarde i Skaane og Sjælland tillige med hele sin Part i Solbjerggaard, som vurderedes til 4^{1/2} Pd. og 2 Skpr. Korn. Han takkede sin Svoger for god Betaling og fik Lov til at bo paa Gaarden¹⁾. Midt under disse Gjenvordigheder døde Jens Bille i Begyndelsen af Aaret 1484. Hvilke de Arvinger vare, som Kong Hans den 22. Februar 1484 befalede at skulle opfylde salig Jens Bille af Solbjergs Forpligtelser, vides ikke; men de opfyldte dem i alle Tilfælde ikke, thi de omhandlede Gaarde i Ledingerød i Villands Hrd. og noget Gods i Tudse Herred fandtes opførte i Skiftebrevet efter Bent Bille²⁾. Jens Bille var sandsynligvis ugift, og med ham og hans Brødre Jørgen og Bent uddøde saaledes Solbjerglinjen. Solbjerg kom i Per Langs Eje, og hans Datter, Enken efter Niels Brahe, ejede endnu 1537 Godset i Solbjerg³⁾.

2. Kjelleklintegaardlinjen.

Paa Kjelleklintegaard i Uby Sogn, Arts Herred, boede Bent Billes yngste Søn, Peder Bille, opkaldt efter sin Onkel Ærkebisen og derfor sædvanlig kaldet Peder Lykke. Gaarden, som nu er en Avlsgaard paa c. 26 Tdr. Hartkorn, var i ældre Tid en Hovedgaard og hørte med til det Complex af Herregaarde, som Billeætten efterhaanden havde samlet sig i det nuværende Holbæk Amts Herreder, Merløse, Tudse, Løve, Arts, Skippinge og Ods Herreder. Forinden vi forlade den ældre Slægt skulle vi til Slutning endnu kaste et Blik paa den Egn, hvor den saa længe havde haft sin Hjemstavn, men som ved de ældre Linjers Uddøen blev saa fuld-

¹⁾ Geh. Arch. Reg. 51.

²⁾ Orig. i Top. Saml. p. Papir. Ledingerød Nr. 1—5. Til Engelbrecht Albrechtsen af Torbenfeldt pantsætter Jens Bille 1482 en Gaard i Merløse Hrd. for 60 Mark, og til Niels Børsting en Grd. i Villands Herred for 50 Mark. Ellen Gjøs Jordebog og Geh. Arch. Villands Herred.

³⁾ Orig. i Top. Saml. p. Papir. Solbjerg 10.

stændig forladt af den yngre Slægt, at vi fra det 16. Aarhundrede ikke træffe nogen Bille bosat her. Gaaende ud fra Solbjerggaard i Amtets sydvestlige Del og efter et lille Kig ind i Sorø Amt til det kun en halv Mils Vej fra Solbjerg liggende Hallelev — Niels Esbernsens Hovedgaard — komme vi forbi det gamle Vedbygaard, Rudernes Herresæde; idet vi dernæst bøje mod vest henimod det sagnrige Sæbygaard ved Tissøens sydlige Bred og fortsætte Vejen langs med Søens østlige Bred, naa vi den nord for Søen liggende Kjelleklintegaard, hvor Peder Lykke residerede. Over Svebølle fører nu Vejen i østlig Retning gjennem store Skove og forbi smukke Søer til Skarsholm ved Skarre Sø, hvor Valdemar Sejrs sidste Ætling henlevede sit uvirkomme Liv, medens hans driftige Svogre, Bent og Jakob Bille, bygge deres Velfærd paa hans Slægts Ruiner. Fra Skarsholm er kun en Mils Vej til Jakob Billes gamle Herresæde Bjergbygaard, der utvivlsomt var en stærk og befæstet Borg med stort Jordtilliggende. Idet vi fortsætte Rejsen videre mod Øst over Toftholm og Løvenborg, kunne vi ikke undlade at spejde efter det nu forsvundne Æbletved, og ere end vore Anstrengelser forgjæves, saa faa vi dog Erstatning ved at møde lutter bekjendte Navne fra Billeættens Historie i de talrige Landsbyer, hvorfra Fæstebønder aarlig bragte deres Landgilde til Hovedgaardens Lader. En lille Afstikker til Halvøen Tudsenæs vil ikke være uden Interesse, thi her ligger Hørby, hvorfra Niels Bille herskede som Lensmand over Roskilde Stifts Gods, ligesom Bent Bille tidligere fra Dragsholm og hans Fader igjen fra Braade — begge i Ods Herred — bestyrede den rige Bispestols uhyre Ejendomme i Holbæk Amt. Vi forstaa ogsaa herved den Tiltrækning, som Roskilde maatte have for denne Slægt, og ane en vis Forbindelse mellem de i Roskilde Domkapitel talrig repræsenterede Medlemmer af Billeætten og deres mere verdslige Slægtninge, Lensmændene paa de store indbringende Stiftslen. Idet vi vende tilbage til Holbæk og der-

næst drage syd paa gjennem Merlose Herred, finde vi overalt fra Sogn til Sogn, fra By til By Minder om den ældre Billeslægt. Her ligger Tingtved, Sostrup, Sasserup, Butterup, Jernløse, Kvandløse etc. etc., ikke at tale om de syv Elverdamsmøller, som Trolden anviste en «Herremand af de Biller» paa hans egen Grund og Bæk og som aldrig staa stille af Mangel paa Vand. Til Slutning kigge vi ind i Sorø Amt og ikke langt fra Grænsen mellem de to Amter se vi Billeættens gamle Herresæde Allindemagle, nu forsvunden, men en Gang hævende sig stolt i Sagnets minderrige Glans. I Aarhundreder havde Slægten haft sit Hjem i dette Sjællands nordvestlige Hjørne, her havde den levet og virket, indenfor Amtets snævre Grænser havde den knyttet sine Familie- og Venskabsforbindelser. Paa Skarsholm træffe Bent og Jakob Bille deres tilkommende Hustruer, paa Hovedgaarden i Tudse knytter Cecilie Tygesdatter sin ulykkelige Forbindelse med Niels Bille af Æbletved, paa Tersløse henter Peder Lykke sig sin Brud Anne Grubbe, fra Gundestrup hjemfører Torben Jepsen Benedicte Lunge og fra Gunnetved (nu Selchausdal) Jon Bille sin Hustru Helene Limbæk. Beständig træffe vi Billederne i Følge og Flok med Ruderne paa Skjoldenæsholm, Vedby og Vognstrup, med Moltker og Bydelsbacher paa Torbenfeldt, med nu mindre bekendte, men dengang ligesaa ansete Slægter paa Skafteløv, Mørkegaard, Søgaard osv. Det var i fuld Overensstemmelse med Slægtens Traditioner, da den for sin Families som for sit Fædrelands Historie saa varmt folende Bikop Ove Bille fik Tølløse Hovedgaard i Forlening af Kronen, efterat Reformationen havde berøvet ham hans Stilling. Her midt i sin Slægts gamle Hjemstavn tilbragte han sine sidste Aar, her døde han og herfra førtes hans Lig til Antvorskov Klosterkirke, hvor han, ligesaa heri følgende sin Slægts Traditioner, begravedes og hvor hans Ligsten som den sidste sluttede sig til de i den gamle Klosterkirke saa talrig repræsenterede Mindesmærker over Billeættens afdøde Medlemmer.

Peder Lykke boede indtil Broderen Eriks Død paa Kjelleklintegaard, hvortil han skrev sig i det eneste Dokument, vi have fra hans Haand¹⁾. Efter Eriks Død bosatte han sig paa Solbjerg og bestyrede sine Broderbørns Ejendom, medens Kjelleklinte tilfalder Torben Bille. I Forening med denne havde han allerede 1450 skjænket en Del Gods i Løve, Merløse, Tudse og Flakkebjerg Herreder til Antvorskov Kloster²⁾ og hans Navn forekommer sædvanlig kun som Vitterlighedsvidne ved Broderens Transactioner. Formodentlig har han ikke som denne faaet en stor Medgift med sin Hustru, Anne Grubbe, og det eneste vi derfor kunne meddele om ham er, at han endnu levede i Marts Maaned 1471, men var død 1486, efterladende sig en Søn, Bent Pedersen og en Datter Karen. Fra 1456 kaldte han sig Peder Lykke af Solbjerg, i hvilken Gaard han vel har haft en Part og hvor han sandsynligvis er bleven boende til sin Død. Dog er maaske Kjelleklintegaard paa ny kommet tilbage i hans Eje, thi den findes ikke nævnt i Skiftet efter Torben Bille.

Peder Lykke var altsaa død mellem 1471 og 1486 og vel nærmere mod det første end det sidste Aar. Han blev begravet i Antvorskov Klosterkirke, og hans Hustru tilskjødede 1486 Klosteret to Gaarde i Blessinge i Løve Herred, som Hr. Engelbrecht Bydelsbach og Oluf Oxe havde i Pant for 200 Mark lybsk. Hendes Søn Bent gav sit Samtykke og forpligtede sig til at give sin Søster Karen Vederlag for hendes Andel i de to Gaarde, hvis de begge overlevede deres Moder³⁾. Vi se deraf, at Ægteparret havde to Børn, Bent og Karen.

Karen forblev ugift; hun levede endnu 1497, da hun i sit Testamente bestemte, at Sortebrødrene i Næstved skulde

1) Da han 1455 tilskjødede sin Broder Torben sin Andel i Truelstrup. Se nedfr. S. 191.

2) Archivregistraturer IV. 115.

3) Archivregistraturer IV. 71—72.

have to Gaarde i Sandby imod at de holdt en evig Messe for hendes Sjæl. Dette have de formodentlig ikke gjort, da Arvingerne ikke vilde overlade dem Godset. Sandsynligvis har hun gjort sit Testamente uden sine nærmeste Frænders Samtykke, hvorfor Testamentet heller ingen retslig Gyldighed havde¹⁾.

Bent Pedersen Bille svigtede sin Slægts Traditioner, idet han forlod Slægtens gamle Hjemstavn og flyttede til Fyn. Aarsagen hertil var den, at han blev gift med en Datter af Ridderen Johan Frille til Uggerslev, Anne Frille. Hun hørte til en Slægt, som i det 15. Aarhundrede havde taget virkom Del i Tidens store politiske Begivenheder og gennem dens mest fremragende Medlem Eggert Frille til Urebirk havde hævet sig til stor Anseelse. Oprindeligt hjemme-hørende i Sønderjylland og i Ribe og Omegn, havde den senere ved Giftermaal og betydelige Forleninger faaet fast Fod paa Fyn og Lolland. De to Brødre Eggert og Johan Frille vare Medlemmer, og den første endog et meget indflydelsesrigt Medlem, af Rigsraadet. En tredje Broder Frellav efterlod en Son, Johan Frellavsen, der ligesom Farbrødrene blev Ridder og gennem Giftermaal fik Ejendom i Fyn. Han giftede sig — som det synes — med en Datter af Klavs Sikker paa Uggerslevgaard, Ermegaard Klavsdatter, som bragte ham denne Gaard i Medgift²⁾. Det var med deres Datter Anne, at Bent Pedersen Bille giftede sig. Bekjendtskab med hende har han let kunnet stifte; thi Fætterten Bent Torbensen Bille havde c. 1466 giftet sig med hendes Søskendebarn Ermegaard Eggertsdatter Frille, Enke efter Lensmanden paa Tranekjær, Philip Axelsen Tott, en af de berømte syv Axelsønner³⁾. Efter Johan Frille har Datteren arvet Uggerslevgaard, og Bent Pedersen valgte da at bosætte sig paa

¹⁾ Scriptor. rer. Dan. IV. 329, 386, jvfr. en lignende Sag ang. Eru Ermegaard Klavsdatter, Johan Frilles Enke paa Uggerslevgaard. Vedel Simonsen, Odense Byes Historie I. 2. S. 166, II. 1. S. 167, III. 2. S. 16.

²⁾ Secher, Meddelelser om Slægten Secher (Siker) S. 88.

³⁾ Om Slægten Frille se Hist. Tidsskrift 4. Række VI. 1 ff.

Fyn fremfor at leve paa Solbjerggaard som tredje eller fjerde Parthaver. Han solgte derfor en Del af det Fæstegods, han havde paa Sjælland, Antvorskov Kloster skilte ham af med noget af det og gav ham en Gaard i Uggerslev i Vederlag¹⁾. Men især var det dog den store Opkjøber af Billegods, den rige Per Lang paa Vallose, Kirsten Billes Mand, der fik Broderparten. Først solgte Bent 4 Gaarde til ham og det følgende Aar (1496) 5 Gaarde i Sønderød i Rerslev Sogn, for hvilke han fik den efter Datids Pengeforhold ikke ubetydelige Sum af 150 rhinske Gylden og 400 Mark danske. Et halvt hundrede Aar efter gjorde hans Dattersøn Hans Norby, der i Bedstefaderens Skiftebrev havde set, at Sønderød var tilfaldet Morfaderen i Arv, Fordring paa dette Gods. Men Per Langs Datter, der trods de store Ulykker, der havde ramt hende og hendes Mand Niels Brahe, havde forstaaet at holde sig oven Vande og holde sammen paa de fra Faderen arvede Rigdomme, havde sine Papirer i Orden, og paa Kongens Retterthing kunde hun med Bent Billes egen Kvittering godtgjøre sin Ret til dette Gods, som ogsaa blev hende tildømt²⁾. Ogsaa til Fætterten Bent paa Søholm pantsatte han og solgte senere en Gaard i Sønderød for 100 Mark danske, men noget Gods blev dog tilbage, som Bent Billes Søn Hans senere bestyrede som Værge for den unge Klavs Bille, Bent Pedersens Søn³⁾.

Fyn var dengang som nu de talrige Herregaardes Land. I Skam og Skovby Herreder, især i det sidste, ligger endnu henved en Snes betydelige Herregaarde, i Middelalderen fandtes endnu flere. Det nære Samliv mellem de tæt ved hinanden boende Familier medførte selvfølgelig hyppige Ven-skabs- og Slægtskabsforbindelser. Men lige saa hyppig kunde ubetydelige Retstrætter om et lille Stykke Jord, om

¹⁾ Archivregistraturer IV. 72.

²⁾ Herredags Dombog 1547, fol. 160.

³⁾ Orig. i Geh. Arch. Voss. Løve Hrd. 142—143. Sjælland, Unævnt Gods. No. 2.

Benyttelsen af Vandet til at drive Møllerne, om Retten til at drive Svin i Skoven eller Kvæget paa Marken, medføre bitre og langvarige Tvistigheder, som ofte endte med blodige Fejder. Lidenskaberne var dengang hos alle Dele af Befolkningen heftigere og voldsommere end nu, Sværdet sad løst i Skeden, og et hidsigt Ord kunde medføre sørgelige Følger. Der er talrige Eksempler blandt den Tids Adel paa raa Vold og Selvtægt, udøvet af de højst stillede og mest ansete Adelsmænd, og den Egn, hvortil Bent Pedersen var flyttet, dannede ikke nogen Undtagelse i saa Henseende. Skinkelærne paa Rugaard og Enggaard, Bryskerne paa Dallund, Margaard og Langsø, Podebuskerne paa Egeskov og Kjørup vare alt andet end fredsommelige Naboer, og om end Bent Pedersen i de nye Forhold, hvorunder han nu levede, kan have haft en Støtte hos sin Hustrus nære Slægtninge, Reventloverne paa Søbo, Frillerne paa Vejlegaard og den gamle ansete Familie Munk, ligesom hos sine egne Slægtninge, Gyldenstjerneerne paa Ivernæs og fremfor alt hos Fætteren Bent Bille og dennes Sønner, saa skærmede det ham dog ikke imod Overlast og sluttelig en voldsom Død. De nærmere Omstændigheder ved hans tragiske Endeligt kjende vi ikke. Det synes som om han er bleven dræbt af Ejler Bryske til Dallund eller en af dennes nære Slægtninge, thi det var i Følge Fuldmagt af Ejler Bryske, at Knud Pedersen Gyldenstjerne 1508 paa dennes Vegne modtog af Knud Bille det «Tryggebrev» (Orfejde), som var udstedt i Anledning af Bent Pedersens Drab¹). Store Bøder maatte Drabsmanden betale for sin Udaad; hele den Afdødes Slægt traadte nemlig op som Parthavere i Bøden, og Billerne vare dengang saa talrige og saa mægtige, at den ved Loven fastsatte Bøde utvivlsomt er skruet betydeligt op ved den saakaldte Gørsum eller Overbøde²). Peder Bille paa Svanholm, der som

¹) Orig. dat. Kjbhvn. 20/10 1508. Danske Adels Breve Fasc. 11. 88.

²) Gørsum (fr. gersomi), egtl. Klenodie.

Værge for Bent Pedersens Søn, den unge Klavs Bille, førte Sagen paa Arvingernes Vegne, fik udbetalt 60 Mark, 6 Skilling og 32 Hvide som Vederlag for sine Udgifter, Resten deltes, som det var Skik og Brug, mellem alle den Dræbtes Slægtninge¹⁾.

Bent Pedersen efterlod en Søn *Klavs Bille*, som den 29. April 1507 var myndig, da han gav sin Faders Fætter Peder Bille til Svanholm Kvittering for det Værgemaal, han havde haft paa hans og Søskenes Vegne for deres Gods i Sjælland²⁾. Om han er den samme, der senere kalder sig med Tilnavet Norby (Klavs Bille, som kaldes Norby) og som 1519 tappert forsvarede Elfsborg Slot mod Svenskerne Angreb, kan ikke afgjøres³⁾. Sandsynligheden taler herfor, men det strider imod de almindelige Opkaldelsesregler, hvorefter han nærmest — i Analogi med de Regler vi kjende fra Lykkenavnets Anvendelse i Billeætten — burde hedde «Klavs Norby, som kaldes Bille». Han er sandsynligvis død ugift eller barnløs, thi hans Søster *Anne* bragte Uggerslevgaard til sin Ægtefælle, Jakob Norby, i hvis Slægt Gaarden senere forblev. Klavs Bille havde endnu to Søstre *Dorothea* og *Inger*, som 1508 vare Nonner i St. Agnete Kloster i Roskilde⁴⁾.

Paa ny have vi saaledes at meddele om en uddød Slægt, og tilbage staar kun at fortælle om Bent Billes tredje Søn Torben. Forinden bliver det dog nødvendigt at dvæle en Stund ved en Del Mænd, som bære Navnet Bille, men hvis Herkomst ikke kan udredes og som maaske heller ikke høre til Slægten. Det maa vel betragtes som ret sandsynligt, at der selv i Tider, hvor Slægtfølelsen var saa stærk som i det 15. Aarhundrede og hvor en mægtig og opblomstrende Familie har søgt at værne selv om de mere vantrevne Skud

¹⁾ Orig. dat. *Alenda*, s. Jørgens Aften 1506 i D. Adels Breve Fasc. 4. 26.

²⁾ Orig. i Geh. Arch. Voss. Sjælland, Unævnt Gods. 2.

³⁾ Styffe, Bidrag til Skandinaviens Historia V. 600—601.

⁴⁾ Se Stamtavlen.

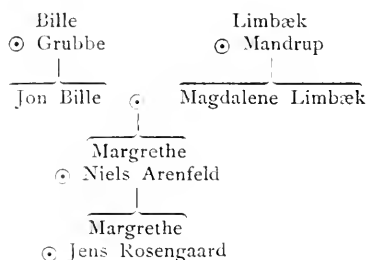
paa Stammen, at selv i saadanne Tider har der været Mænd af Slægten, som levede i overordentlig smaa og trykkende Forhold, og hvis Ejendom kun bestod i en enkelt eller et Par Bøndergaarde. Naar vi derfor i det store Skifte efter Torben Bille 1491 finde nævnt en *Bille af Uglerup*, som svarer af sin Gaard to lodige Mark til Svanholm, fristes man til i denne ubekjendte Mand at se et Medlem af Slægten, om der end og kan være Sandsynlighed for, at «Bille» blot er et Fornavn, der tyder hen paa Opkaldelse af den mægtige Husbond. Derimod var utvivlsomt Væbneren *Lars Bille*, som 1483 boede i Gjerlov i Horns Herred, men om hvem iøvrigt intet vides, af Bille-Ætten. Navnet *Oluf Bille* bæres 1510 af en Borgemester i Stege paa Møen. Hans Segl er et almindeligt borgerligt Bomærke, men der er vel intet i Vejen for, at han eller hans Fader efter at have opgivet de Rettigheder, som vare knyttede til adelig Stand og Værdighed, ogsaa har opgivet Vaabnet¹⁾.

Anderledes stiller det sig derimod med den under Navnet *Jon Bille til Gavno* kjendte og paa Stamtavlerne som Son af Torben Jepsen til Bjergby opførte Mand. Han var Lensmand paa Gavno og gift med Magdalene Limbæk, en Datter af Otte Limbæk til Gunnetved (Selchausdal). Han forekommer i Aarene 1464—1481 jævnlig som Vidne, især i Forening med Torben Bentsen Bille og dennes Sønner. Torben kalder ham sin Fætter, men Uheldet vil, at han enten ikke har hængt sit Segl under de Breve, som han har forsegleet som Vitterlighedsvidne, eller ogsaa at Seglet i Tidens Løb er blevet borte. At han nævnes som nærmeste Arving efter Fru Else Brømlsdatter²⁾, giver os desværre ikke nogetsomhelst Vink om hans Herkomst, og det er kun i Tillid til Jytte Gyldenstjernes genealogiske Viden, at man har gjort ham til en Broder til Jens eller Niels Bille til Hørby

¹⁾ Wegener, Abrahamstrup I. 38. Danske Adels Breve Fasc. 5. 18.

²⁾ Dipl. Arn. Magn. Fasc. 4. 7.

og til Søn af Torben Jepsen. Derimod giver en Ligsten over hans Datter Margrethes Efterkommere en uventet Oplysning¹⁾. Jon Bille og Fru Magdalene Limbæk havde flere Børn, men kun et af disse kjendes. Det er Datteren Margrethe, om hvilken det fortælles, at hun blev taget ud af Klostret for at giftes med den oprindelig uadelige, men paa Grund af sin Dygtighed højt ansete Landsdommer paa Sjælland Niels Henriksen Arenfeld. Disses Datter, Margrethe Nielsdatter, blev gift med Jens Rosengaard, og paa Ligstenen over denne i Roskilde Domkirke ses to Rækker Ahneskjolde, som give følgende Stamtavle:

Vi se heraf, at Jon Billes Fader var gift med en Grubbe. Nu skal det falde vanskeligt, ja vel umuligt at finde nogen anden Bille, der i det 15. Aarhundrede var indgiftet i Grubbeslægten end Peder Bentsen Lykke, hvis Hustru var Anne Grubbe. Ere Ligstensvaabnene korrekte, og herom kan vel ikke herske nogen Tvivl, var altsaa Jon Bille en Søn af Peder Lykke og altsaa en Broder til Bent Pedersen. Det ser dog imidlertid noget besynderligt ud, at Torben Bille kan kalde ham sin Fætter, da han jo dog var hans Brodersøn, men synderlig nojeregnende i Betegnelserne af Slægtskabsgraderne var man ikke dengang, og at der har været et nært Slægtskab imellem Jon Billes Børn og Torben Billes Børn, ses deraf, at samtlige tre Brødre, Bent, Sten og Peder

¹⁾ Meddelelsen skyldes Hr Thiset.

i Forening med Povl Laxmand som Værge, forsegle et Brev, hvorved Jon Billes Enke tilskjöder Arvid Trolle sin og sine Børns Rettighed i Bonderup Avlsgaard¹⁾. Fru Magdalene levede sin Enkestand paa Gunnetved, som hun arvede efter Faderen, og som gjennem hendes Datter Margrethe atter gik i Arv til Arenfelderne. Hun har udstedt Kvittering til Bent Bille i Søholm 1480 for en større Sum Penge²⁾, men hermed er ogsaa vort Kjendskab til hende forbi. Om hun har haft Sonner vides ikke. Jon Bille blev som sin øvrige Slægt begravet i Antvorskov. Han deler Skæbne med de andre Medlemmer af Billeætten, der bære Navnet Jon, at man ikke med Bestemthed kan angive hans Herkomst. De gamle Slægtebøgers Advarsel mod at forveksle Hr. Jon Litle paa Tommerup med Jon Bille, som døde ugift, eller med Jon Bille, som var gift med Lene Limbæk, kunne vi kun gjentage.

3. Torben Bille

til Allindemagle, Søholm, Svanholm og Abrahamstrup.

Torben Bille var den næstældste af Bent Billes og Fru Inger Torbendatters efterlevende Sonner og opkaldt efter Morfaderen. Hvor naar han er født, vides ikke, ligesaa lidt kjende vi til hans Ungdom og Opdragelse. Hans Navn nævnes første Gang 1434 i Forening med hans to Brødres, da Faderen kom til Overenskomst med Lyngbylinjen om Arven efter Hr. Torben Pedersen. Men næppe er Faderen død, før Torben Bille træder ud af den Dunkelhed, der hidtil har omhyllet ham, og hurtig gjør sig bemærket som en af sin

¹⁾ Klevenfeldt, Bille.

²⁾ Danske Adels Breve Fasc. 4, 81.

Stands ivrigste og driftigste Godssamlere. Han forstod — i Modsætning til Fætteren Peder Bille — hurtig at stille sig paa den Side, hvor Ære, Rigdom og gode Forleninger vinkede. Saaledes finde vi ham tidlig sluttende sig til det Parti, som indkaldte Christoffer af Bayern. Han var dengang eller havde kort forinden været gift med Beate Tott, Datter af Axel Pedersen og Søster til Axelsonnerne. Slægten Tott, som senere udmærkede sig ved den Kraft og Enighed, hvormed den optraadte i alle politiske Spørgsmaal, var da splittet i sin Optræden lige overfor Erik af Pommern. Medens Oluf Axelsen var en af Oppositionspartiets mest energiske Førere, holdt Faderen sin Troskabsed imod Erik, hvem han først efter to Aars Forløb opsagde Huldskab og Troskab. Muligvis have disse Forhold hindret Torben Bille i strax at indtage en bestemt Stilling i Tronfølgerspørgsmaalet, thi vi finde ham ikke iblandt de 37 danske Adelsmænd, som i Lübeck modtog Hertug Christoffer og derfra sendte Opsigelsesbrevet til Erik af Pommern. Men efter Christoffers Ankomst til Danmark har han ikke tovet med at tage sit Parti. Paa Viborg Thing var han med at hylde den unge Hertug som Danmarks Konge, og med denne fulgte han til Kolding, hvor han tillige med sin Broder Erik satte sit Navn under den Akt, hvorved hele Sønderjylland overdroges som et frit og arveligt Len til Hertug Adolf. Han var saaledes med til at indvie den nye Tid i Danmarks Historie og bærer sin Del af Ansvaret for, at de politiske Principper bleve opgivne, som Dronning Margrethe og Erik af Pommern havde holdt i Hævd, og som hans egen Farbroder, den gamle Ærkebiskop Peder Lykke, havde været Talsmand for.

Men denne Vej forte til Ros og Magt. Medens Peder Bille dør ukjendt og upaaagtet paa sin Fædrenegaard, har Fætteren Torben bygget sig en gylden Bro til Hæder og politisk Indflydelse. Endnu 1440, da han møder den unge Konge i Viborg, er han kun Væbner, men Aaret efter erhverver han sig ved Kroningen i Upsala de gyldne Riddersporer,

Herretitlen knyttes fra nu af til hans Navn, og hans Optagelse i Rigsraadet har ikke ladet vente længe paa sig; maaske endnu i Christoffers Regeringstid har han faaet Sæde blandt Rigets udvalgte Mænd.¹⁾

Det blev dog ikke som Statsmand, at Torben Bille kom til at indlægge sig et Navn i sin Slægts og sit Lands Historie. Som Medlem af Rigsraadet har han selvfølgelig taget Del i Styrelsen af Rigets Anliggender, men ikke nogen saa fremragende, at *hans* Indflydelse spores paa noget særskilt Omraade. Da Christoffer af Bayern døde og Rigsraadets Valg efter henved 9 Maaneders Overvejelser faldt paa den unge Grev Christiern af Oldenburg, sad ogsaa han i Raadet, men vi kjende ligesaa lidt til hans som til noget andet Medlem af Rigsraadets — det skulde da være Righovmesteren Otte Nielsen Rosénkrans's — politiske Opfattelse. Efter Christierns Tronbestigelse i Danmark optog Forholdet til den ved Karl Knutssons resolute Optræden i Sverig og Norge brudte Union al Opmærksomhed, og her møde vi da Torben Bille i det eneste Anliggende af større politiske Betydning, hvori han kan have haft Lejlighed til at øve nogen Indflydelse. Under Forhandlingerne med Karl Knutson 1449 var det blevet besluttet, at 12 danske og ligesaa mange svenske Rigsraader skulde mødes i Halmstad Valborgsdag det følgende Aar for at træffe en endelig Afgjørelse om Rigernes fremtidige Stilling til hinanden. Fra dansk Side mødte her Landets mest fremragende Politikere, blandt hvilke vi særlig kunne nævne den gamle erfarne Henrik Knudsen Gyldenstjerne, den snilde og raadsnare Eggert Frille og den mest indflydelsesrige danske Statsmand paa hin Tid, Otte Nielsen Rosenkrans. Som den tolvte og sidste nævnes Torben Bille. Man tager neppe fejl i at nævne de tre førstnævnte som de toneangivende paa dansk

¹⁾ Endnu ²¹ 1440 kaldes han Væbner. ²¹ 1442 nævnes han første Gang som Ridder. Geh. Arch. Voss. Lyngø Kronborg Hrd. 37.

Side, og at Forhandlingerne bleve ledede med udmærket Dygtighed, fremgaar af det uventede og for Kong Christiern saa gunstige Resultat. Svenskerne opgave deres Konges Fordringer paa Norge, og det vedtoges endvidere, at naar den ene af de to Konger døde, skulde 12 Rigsraader fra hvert Land mødes i Halmstad for at vælge en ny Konge. Man skulde da se at blive enige om at vælge den overlevende Konge til Hersker i begge Riger; lykkedes dette ikke, skulde Tronen staa ubesat, indtil ogsaa den anden Konge døde. Da skulde paa ny 12 Raader fra hvert Rige træde sammen i Halmstad og være forpligtede til at vælge en Konge for begge Riger. Det var et Resultat, som de danske Sendebud med Stolthed kunde se tilbage paa.

Det var første og blev tillige sidste Gang, at Torben Bille optraadte som politisk Underhandler, hvad enten nu Grunden hertil ligger i, at hans Evner ikke laa i den Retning, eller deri at hans egen Virksomhed optog al hans Tid og Kraft. Vel findes hans Navn overalt, hvor Rigsraadet optræder som samlet Korporation, men hans Historie kan ikke give noget Bidrag til Tidens politiske Historie, og vi kunne derfor glide let hen over denne Side af hans Liv og med større Udførlighed dvæle ved den rige Virksomhed, han udfoldede som Godsherre og Lensmand, hvorved han lagde den materielle Grund til de følgende Slægtleds Betydning i vor Historie og sikrede sin Slægts økonomiske Stilling i Aarhundreder.

Torben Bille arvede Allindemagle Gaard og Gods efter sin Fader. Allinde blev saaledes Slægtens gamle Stamgaard, og det er derfor let forklarligt, at saa mange af de til Billeætten knyttede Sagn gruppere sig om denne Gaard. Her opholdt Torben Bille sig, indtil han senere flyttede til Abrahamstrup som kongelig Lensmand. Ved sit Giftermaal med Beate Tott var han kommet i Forbindelse med en af Landets rigeste og mest ansete Slægter. Men da Beate døde i Barselseng og hendes Tvillinger døde samtidig —

de bleve alle nedlagte i én Grav, sige Slægtbøgerne — opløstes hurtig denne Forbindelse og bragte ikke Torben nogen materiel Fordel. Derimod vedblev de to Familier at staa i nær og venskabelig Berøring med hinanden, og Enken efter en af hans Svogre skulde senere blive hans Svigerdatter. Torben Bille giftede sig nemlig paa ny og hentede atter denne Gang sin Brud i en af Landets ældste og berømte Slægter. Hans anden Hustru var Sidsel Ovesdatter Lunge, Datter af Ove Jepsen Lunge og Broderdatter af den under Dronning Margrethe og Erik af Pommern bekjendte Rigsraad Anders Jepsen Lunge til Egede og Gunderslevholm. Saaledes var nu tre Medlemmer af Billeätten — Brødrene Torben og Erik og deres Fætter Torben — giftede ind i Lungernes Familie. Fru Sidsel var Arving efter sin barnløse Farbroder Anders Jepsen. Allerede i Aaret 1423 havde dennes Hustru Ellen Moltke erklæret sig tilfreds med, at hendes Ægtefælle havde undt hende Egede for Livstid. Efter hendes Død tilfaldt Gaarden Fru Sidsel, som i sin Enkestand altid opholdt sig paa Egede, der, som bekjendt, gik i Arv til hendes Efterkommere og senere fik sit smukke Navn Jomfruens (eller Jomfruernes) Egede efter hendes Sønesønners Døtre. Denne herlige Ejendom med sine udstrakte Skove og gennemstrømmet af Tryggevælde Aaa kom saaledes i Billernes Eje.

En endnu større Arv tilfaldt Fru Sidsel efter hendes Faders Død. Hr. Ove Lunge ejede Herregaardene Basnæs og Gunderslevholm paa Sjælland samt Nielstrup paa Lolland med stort og spredt liggende Strøgods især paa Sjælland. Ved Skiftet efter ham og hans Hustru 1458 fik Sønnen Tyge Lunge Basnæs, Svigersønnen Axel Lagesen Brok, gift med hans Datter Ellen, Gunderslevholm, medens Torben Bille og Fru Sidsel fik Nielstrup, i hvilket dog begge Svogrene synes at have haft Søskendeparter. Hr. Torben mageskiftede strax med Axel Lagesen en Del af det arvede Strøgods mod Vederlag i Nielstrup, men synes dog ikke at have

været i fuld Besiddelse af Gaarden eller at have taget Bolig dør. Med Svogeren Hr. Tyge Lunge stod han paa en meget uvenskabelig Fod. Det var de sædvanlige Arve- og Skiftestridigheder, som var dem imellem. En Hoben Klagepunkter havde Torben Bille at fremføre imod Hr. Tyge Lunges Foged, Jep Mosen. Denne havde taget Svin, Lam og Gjæs og Høns fra hans Tjenere i Vidskolle, tvunget Mølleren i Ravnstrup Mølle til at betale sig Mølleskyld, optaget hans Smørskat i Skafterup, redet ind i hans Gaard i Ottestrup selv sjette og voldgjæstet Bonden. Han havde her taget Bondens Korn og ladet det «hugge» for sine Heste, taget hans tærskede Korn og ført det af Gaarden, endvidere bortført Bondens Sæk og Grime og tvunget ham til at stille Borgen for, at han vilde føre sin Skat og Landgilde inden en «stege» Dag til Basnæs. Men særlig var Hr. Torben forbitret over, at Jep Mosen havde «ham til Hovmod» ladet hugge en Eg i hans Eng onkuld, op til hvilken hans Vornede havde ladet lægge sin Svinesti, og beskyldte ham endog for at have bragt Uvenskab og Tvedragt imellem Hr. Tyge og ham, fordi han havde undladt at opskrive noget Gods, som derfor ikke var kommet til ret Skifte mellem Svogeren og ham. Til de fleste af disse Beskyldninger svarede Jep Mosen et haardnakket Nej, men Retten dømte ham dog til at føre Vidner paa, at han ikke havde nogen Skyld, eller bøde derfor, som Loven udviser.¹⁾

Forholdet mellem Svogrene synes ikke at have bedret sig, thi efter Hr. Tyge Lunges faa Aar efter paafølgende Død optraadte Torben Bille med stor Hensynsløshed ligeoverfor hans Enke og Børnene. Den 3dje November 1462 begav han sig til Nielstrup og uden for Gaardens Port opfordrede han i flere tilkaldte Vidners Nærværelse Fru Anne, Hr. Tyge Lunges Enke, «for Guds og Retfærdighedens Skyld og for god Endrægtigheds Skyld» til at skifte og jævne Gaarde

¹⁾ Orig. i Geh. Arch. Reg. 51. Kgl. Retterthingsdom af 22. Febr. 1458.

og Gods i Laaland som det sig burde i ret Søkende Skifte. Men Fru Anne erklærede, at hun kun vilde gjøre det i Hr. Erik Ottesen Rosenkrans's Nærværelse. Hr. Torben red da bort, lod udtage Stævning over Fru Anne, og da hun havde siddet de fire Lavdage over uden at møde, lod han sig udfærdige Kongebrev til Hr. Mogens Ebbesen Galt, Hovedsmand paa Aalholm, Hr. Anders Staverskov, Landsdommeren Oluf Goye og Oluf Pedersen Godow af Skjorringe med Befaling til at tage Kongens Foged med dem og indføre Hr. Torben i saa meget Gods, som tilkom ham med Rette, og tillige skaffe ham Erstatning for de Udgifter, han havde haft, og fordi hun havde siddet Kongebrevene overhørig. To Maaneder efter indførte derpaa de ovennævnte Mænd Bent Bille paa Faderens Hr. Torbens Vegne i alt Fru Annes og hendes Børns Gods i Vaabensted Sogn. Da Nielstrup ligger i Vaabensted Sogn, har Godset formodentlig hørt til denne Gaard, som altsaa endnu 1463 ikke var kommet i Torben Billes fulde Besiddelse. Dette maa dog være sket senere, thi Gaarden vides at have tilhørt Fru Sidsel og arvedes af hendes Datter Inger, som var gift med Hr. Johan Oxe. Medens Egede blev i Billeættens Besiddelse, gik Nielsstrup over til Slægten Oxe.¹⁾

Allerede forinden disse store Ejendomme tilfaldt Hr. Torben og Fru Sidsel, havde denne tilført sin Husbond en endnu større og langt betydeligere Arv. Fru Sidsels Moder, Maren Tygesdatter Basse, var Søster til Hr. Sten Basse til Tybjerg, Søholm, Lykkesholm og endnu flere Godser. Sten Basse hørte til en gammel, især i det 14de Aarhundrede mægtig og anset Slægt. Endnu i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede sad flere Medlemmer af denne Slægt samtidig i Rigets Raad. Slægten var dog allerede da i Tilbagegang, idet den kun talte faa mandlige Medlemmer, og henimod

¹⁾ Dokumenter af 1462 ²/₁₁, 1463 ³/₈ og 1463 ¹³/₁₀ i Danske Adelsbreve Fasc. 4. 18 og 119, Geh. Arch. Voss, Musse Herred 4.

Aarhundredets Midte var Hr. Sten Basse, Søn af Hr. Tyge Basse til Tybjerg og Cecilie Jensdatter Grubbe, Slægtens sidste Mand.¹⁾ Han var gift med Helene Johansdatter Bjørn, der havde bragt ham en stor Medgift: Søholm i Stævns Herred, Skullerupholm i Valborg Herred og Lykkesholm (nu Hofmangave) i Fyn. Sten Basse sad i Rigets Raad under Erik af Pommerns og Christoffer af Bayerns Regjering; han var en i Statssager særdeles brugt Mand og indtog — som allerede omtalt — en forsigtig og tilbagetrukket Holdning under Statsomvæltningen 1439, men sluttede sig dog snart fuldt ud til det sejrende Parti. Han var dengang en ældre Mand og havde haft den store Sorg at miste sin eneste Søn Jes Basse til Uggerslev, som var død uden at efterlade sig Born. Efter Tidens Skik skjænkede han da store Gaver til Kirker og Klostre. Saaledes stiftede han et Vikarie i Nyborg Kirke, i hvilken Stad han længe havde siddet som Lensmand, og lagde dertil en stor Del Gods, deriblandt Rosendorp og Jersøre Hovedgaarde. Særlig betænkte han dog Antvorskov Kloster, som han havde udset til sit sidste Hvilested.

Hr. Sten og Hustru havde dog saa store Rigdomme, at disse Gaver kun vare som en Draabe i Havet i Sammenligning med hvad de iøvrigt ejede, og deres nærmeste Arvinger have med Ro kunnet betragte de Ofre, deres gamle Slægtninge gjorde, for at slippe saa let gennem Skjærsilden som muligt. Sten Basse havde to Søstre, Maren, der var gift med Hr. Ove Jepsen Lunge og Moder til Fru Sidsel, Torben Billes Hustru, og Sophie, der havde ægtet Peder Olufsen Godow til Lystrup og Bramslykke. Slægtbøgerne have bevaret mærkelige Sagn om den Maade, hvorpaa gamle Hr. Sten disponerede over sine Rigdomme. Søster-sønnerne paa Bramslykke, Oluf og Anders Pedersen, skulde

¹⁾ Om Slægten Basse henvises til Thisets indholdsrige Afhandling om Slægtskabsforholdene mellem nogle danske Adelslægter af samme Navn i Hist. Tidsskr. 5. Række I. 605 ff. og samme Forfatters Stamtavler over danske Adelslægter I. 106 ff.

have arvet Halvdelen af hans Gods, men mistede det paa Grund af en grov Spøg, de drev med deres gamle Onkel. Anders bød ham engang til Gjæst og lod da bære en Kat ind paa Bordet mellem to Fade. Da Laaget blev taget af, sprang Katten løs paa Hr. Sten, som havde Modbydelighed for dette Dyr. Han blev da saa vred, at han lovede at kaste en Kat paa Sostersønnen, som denne ikke skulde le ad. Kort efter skjænkede han den Arv, han havde tiltænkt Sostersønnerne, til Antvorskov Kloster, og den skal efter Sagnet have beløbet sig til en aarlig Indtægt af 24 Læster Korn. Med større Forsigtighed har ventelig Fru Sidsel og hendes Mand behandlet deres pirrelige Morbroder, thi Slægtbøgerne fortælle, at han testamenterede Hr. Torben Bille Søholm og 12 Læster Korn dertil paa den Betingelse, at Torben skulde kalde sin yngste Søn Sten Basse, og — hedder det — «Brevet blev gjort saa længe der var én, der hed Sten blandt de Bille, da skulde forannævnte Gaard og Gods følge dem.» Sagnet bekræftes da ogsaa af Dokumenter, der vise, hvorledes Sten Basses Gods kom i Torben Billes Eje.

Søholm var en gammel befæstet Herregaard, som laa i Magleby Sogn, Stævn's Herred. Omgiven af Sø og Skov og bygget paa en Odde, der strakte sig ud i Søholms Sø, og ved Gjennemgravning let kunde omdannes til en Ø, havde Søholm ikke alene en herlig Beliggenhed, men var ogsaa i Besiddelse af alle de Betingelser, Datidens Befæstningskunst fordrede for at kunne gjøre et Slot til en stærk og næsten uindtagelig Fæstning. Som de endnu bevarede Ruiner vise, har Odden i Virkeligheden været gennemgravet. Over en Vindebro er man naaet til den ydre Befæstning, en Jordvold, som atter ved en Grav var skilt fra de Slottet omgivende Murvolde, der stod i umiddelbar Forbindelse med Gaardens egne Taarne og øvrige fortifikatoriske Anlæg. Søholm nævnes alt i Midten af det 14de Aarhundrede og kom efter at have tilhørt forskjellige Ejere til Sten Basses Svigerfader.

Ridderen Johan Olufsen Bjørn, efter hvem Sten Basse arvede den. Hr. Sten var en stor Godssamler, der efterhaanden tilkjobte sig alle de Ejendomme, der havde tilhørt Svigerfaderen og efter denne var gaaet i Arv til hans anden Svigersøn, Ridderen Axel Andersen (Mule) til Kjærstrup. Medens Sten Basse skjænkede en Del af det fra Svogeren købte Gods, Rosendorp og Jersøre Hovedgaard, til sit Vikarie i Nyborg Kirke, har han den 27de Juli 1446 paa Sjællands Landsting «med fri Vilje og beraad Mod» skjød det, opladet og afhændet til Hr. Torben Bille i Allindemagle alt sit Kjøbegods og Pantegods i Sjælland og Fyn med al Tilliggelse til evindelig Eje.¹⁾ Omtrent to Aar efter, Maj 1448, døde Sten Basse, og Torben Bille og Fru Sidsel skulde nu tiltræde deres store Arv.

Det var at vente, at Vanskeligheder og Tracasserier fra andre, maaske forbigaaede Arvinger ikke vilde udeblive, og de vare i Virkeligheden allerede begyndte forinden Hr. Stens Død. Indviklede Arveforhold, som Datidens Mangel paa retsgyldige Pante- og Thinglysningssprotokoller gjorde endnu vanskeligere at udrede, førte altid Strid og Splid i Følge med Arv og Skifte. Sten Basses Svoger havde haft en Søn, Jens Axelsen, som, hvis han havde levet, havde været en meget farlig Medbejler til Arven efter det barnløse Ægtepar. Han var imidlertid død før Faderen, der saaledes arvede hans eventuelle Rettigheder, hvilke han senere overdrog til Sten Basse. Derved erhvervede denne sig den unge Jens Axelsens Ret i Soholm, Skullerupholm og Lykkesholm, og det er formodentlig denne Ret, der maatte betragtes som Kjob, han atter overdrog til Torben Bille, i Forening med alt sit øvrige Pante- og Kjøbegods paa Sjælland og Fyn. Neppe var imidlertid hans Gavebrev læst paa Sjællands Landsting, før der øjeblikkelig optraadte en Mand, Ridderen Niels Knudsen paa egne og Medarvingers Vegne, der gjorde

¹⁾ Danske Samlinger I. 169—71.

ham Retten til Søholm med Sorup stridig. Det er ikke muligt at se, med hvad Ret denne Arving optraadte. Men det er for saa vidt ogsaa ligegyldigt, thi det kongelige Retterthing afviste hans Fordringer og tilkjendte Torben Bille Godset, sandsynligvis i Henhold til det Kjøbebrev fra Axel Andersen til Sten Basse, der viste, at den unge Jens Axelsen var død for Faderen¹⁾ Efter denne Sejr skyndte Torben Bille sig med at lade sig indføre ogsaa i Skullerupholm og dertil liggende Gods i Valborg Herred, og den 18. April 1448, faa Dage før Sten Basses Død, mødte dennes Foged paa Herredstinget med Sten Basses Fuldmagt til at overdrage Torben en Søsterdel i Skullerupholm. Skjønt den Formel, som anvendtes ved slige Lejligheder, er bekjendt anden Steds fra, er den dog saa karakteristisk for Tiden, at vi her skulle gjentage den: «Saa satte vi Hr. Torben paa Gulv og Bænk og finge ham Nøgle og Laas og lode Vornede fæste af ham og fuldgjorde vi ham det i alle Maader, som Loven udviser, som vi lovlig tiltagne vare paa Sjællands Landsting.»²⁾

Der kan ikke være Tvivl om, at gamle Hr. Sten Basse særlig har begunstiget sin Søsterdatter, Sidsel Lunge, og Torben Bille. Om hans Hustru, Fru Helene Bjørn, fra hvem en saa stor Del af hans Rigdom hidrørte, har næret de samme venskabelige Følelser imod dem som hendes Mand, turde være Tvivl underkastet. Næppe var Hr. Sten Død, før hun udvalgte sin Slægtning paa mødrene Side (Grubberne) den mægtige Marsk Oluf Axelsen Tott til sin Formynder og Værge, og strax brød da Arvestridigheder ud mellem den aldrende Enke og hendes Mands Arvinger. Medens Søholm i Følge Retterthingsdommen uhindret gik over til Torben

¹⁾ Retterthingsdommen af 6. Juli 1447 i Danske Samlinger I. 171—72. Smstds. S. 170 Axel Andersens Brev til Sten Basse af 30. October 1423, hvoraf Torben Bille 2. Novbr. 1446 lod tage en Vidisse. Geh. Arch. Voss. Skam H. 38.

²⁾ Vidensk. Selsk. 5. Række. Hist.-phil. Afdl. I. 125-26.

Bille, bestred Fru Helene hans Ret til Skullerupholm og Lykkesholm. Her drejede det sig atter om den eventuelle Arv, som den unge Jens Axelsens tidlige Død havde tilført hans nærmeste Slægtninge. Hvis han nemlig var død før Morfaderen, Johan Olufsen Bjorn, havde denne arvet en Del af hans Ret til Arv i Skullerupholm og Lykkesholm, og Fru Helene vilde saaledes kunne gjøre Fordring paa Faderens Arv efter Dattersønnen. I modsat Fald maatte Godset gaa til fuld Deling mellem hende og hendes Mands Arvinger. Da Johan Bjørn imidlertid allerede var død 1416 og Jens Axelsens Død først indtraf c. 1423, tabte hun Sagen, og maatte gaa paa Forlig med Torben Bille, der saaledes, fik, hvad han gjorde Fordring paa af de to store og værdifulde Herregaarde.¹⁾ Den gamle Frue tog derpaa Ophold paa Vallo hos Oluf Axelsen, hvor hun døde 1451. Paa sit yderste indsatte hun Oluf Axelsen til Executor testamenti med Ret til at uddele alt hendes rørlige Gods og Boskab til Kirker og Klostre, Fattigfolk og hendes Venner, og testamenterede ham endvidere sin Part af Lykkesholm.²⁾ De to mægtige Stormænd synes ikke at have yppet Kiv om Arven; de enedes foreløbig om, at Torben skulde have en Tredjedel af Lykkesholm, foruden alt det Kjøbe- og Pantegods, som Sten Basse havde lagt til Gaarden og som han havde overdraget Hr. Torben 1446. Da Oluf Axelsen «for Herskabs Forfalds» Skyld ikke havde Tid til at foretage det endelige Skifte, blev dette udsat. Indtil da skulde Oluf Axelsen beholde Gaarden og give Torben Bille saa megen Rente af sit Gods i Sjælland, som kunde tilkomme ham af hans Part i Lykkesholm.³⁾ Hvor naar dette Skifte er blevet afholdt, vides ikke, men Torben Bille ses senere at have ejet Gaar-

1) Forlig mellem Fru Helene og Torben Bille, sluttet i Graabrødre Kloster i Kjøbenhavn ²⁸ 1449 i Overvær. af Oluf Axelsen og flere. Geh. Arch. Top. Saml. paa Papir Skullerup. I.

2) Dokument i Langebeks Diplomatarium af 1451. uden Dag.

3) Forlig af 1451 ¹⁵ Geh. Arch., Voss, Vinding Hrd. 5.

den, som bragte ham en betydelig Indtægt, saa vel i Korn, som i Penge og Smør, foruden hvad de til Gaarden liggende store Skove og Søer kunde indbringe.¹⁾

Saaledes var nu Billeætten ogsaa blevet hjemme paa Fyn. Foruden Lykkesholm ejede Torben Bille her tre Gaarde i Nyborg og havde Bjerge Herred og Kjertemind i Forlening.²⁾ Gaardene i Nyborg gjorde senere Marsken Klavs Rønnov ham stridig, men som i alle sine Arvesager havde Torben Bille Retten paa sin Side, og Klavs Rønnov maatte bøje sig for den kongelige Retterthingsdom, der erklærede, at Torben Bille skulde beholde Godset efter Laasebrevets Lydelse, indtil Klavs Rønnov kunde bevise, at Brevet ikke var saa lovligt, som det burde være.³⁾ Det maa siges til Torben Billes Ros, at han ikke utaknemlig glemte, hvorfra al denne Rigdom stammede. Aaret for sin Død skjænkede han de tre Gaarde i Nyborg til «Jomfru Marie Brødres Orden af Karmelbjerg» (Karmeliterne) i Nyborg paa den Betingelse, at Brødrene skulde bygge et Kloster i den af Gaardene, som laa i Søndergade ved Graven, og dér bede for Hr. Sten Basses, hans Hustrus og begge deres Forældres Sjæle, samt for ham selv, hans Hustru og deres Forældre og Efterkommere til evig Tid «saa tit, som dem selv tykkes.»⁴⁾ Ligesaa opfyldte han og Fru Sidsel den Forpligtelse, som Slægtebøgerne lade Sten Basse paalægge dem, idet de kaldte deres yngste Søn Sten Basse. Rigtignok bortkastede denne senere Basse-Navnet, men Fornavnet Sten

1) I Danske Adels Breve 4. findes Regnskab over Gaardens Indtægter, som vise at der dengang laa meget «kostelig» Skov dertil.

2) Orig. men uden Segl og Paategning, dat. Odense, 1451 $\frac{7}{4}$ i Top. Saml. p. Papir. Kjertemind No. 2. At Brevet derfor meget godt kan være udstedt, jvfr. ovfr. S. 143-44. Smlgn. Hist. Tidsskr. 4. Række V. 110.

3) Retterthingsdom dat. Kallundborg, 1464 $\frac{19}{1}$ i Geh. Arch. Voss Fyn. Unævnt Gods 7.

4) Brevet er dateret 23. Maj 1465, og medforseglet af ham selv, hans Hustru og Sønner, samt hans Broder Peder Lykke og Fætteren Jon Bille. Orig. i Geh. Arch., Nyborg 18.

bevaredes i Slægten som et Minde om dens Velgjører, og lige til Nutiden har Sten været et godt kjendt Navn i Billeætten.

Saaledes var Torben Bille allerede nu en af Danmarks største Godsejere. Foruden sin Fædrenegaard Allindemagle, ejede han Søholm og Parter i Skullerupholm og Lykkesholm, desuden sin Hustrus store Ejendomme Egede og Nielstrup. Hertil kom det store og spredtliggende Fæstegods i Skaane, Sjælland og Fyn, som han dels havde arvet efter Forældrene, dels modtaget som Gave af Sten Basse. Alt dette Gods var saa godt som udelukkende Arv og Gave, Lykken havde tilsmilet ham fra alle Sider, men dog skulde hans Rigdom blive endnu større og det væsentlig ved egen praktisk Dygtighed og Virkesans.

I Horns Herred i Krogstrup Sogn ligger Herregaarden Svanholm. Den nævnes alt i Valdemar Atterdags Tid og tilhørte da den nu forlængst uddøde Slægt Mandrup. Ved Giftermaal kom den i den saakaldte Eberstein'ske Families Hænder og ejedes i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede af Ridderen Knud Andersen, der skrev sig til Svanholm. Kun en halv Mil fra Svanholm laa dengang et andet gammelt Herresæde, Kindholm eller Kindby, af hvilket endnu Volde og Grave ere synlige. Fra Svanholm ses tydelig Kindby Kirke og skimtes Ruinerne. Gaarden ejedes i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede af Væbneren Albrecht Henningsen. Imellem de to Nabogaardes Besiddere har der selvfølgelig fundet en livlig selskabelig Forbindelse Sted, som ledede til Indgaaelsen af et Ægteskab mellem Albrecht Henningsens Datter Sofie og Knud Andersen til Svanholm, der var Enkemand efter sin første Hustrus Død. Fru Sofie var Enke 1443 og synes ikke at have haft Børn i sit Ægteskab. Sønnerne af Knud Andersens første Ægteskab, Niels og Bo Knudsen, arvede derpaa Svanholm, Datteren Cathrine var gift med Hr. Mikkel Rud til Vedby.

Fru Sofie har formodentlig efter Mandens Død staaet temmelig ene. Hun havde en Halvsøster Else til Kindby,

som var gift med Ridderen Jep Jensen Ravensberg, i hvis Skægt Kindby forblev indtil Reformationen. Men hun vides ikke at have sluttet sig til denne nære Slægtning, hvorimod hun «kesede» Erik Jepsen og senere Torben Jepsen Bille til Bjergby til sin Væрге. De maa formodentlig have været i Slægt med hende, uden at vi dog ere i Stand til at give nærmere Oplysning om Slægtsskabsgraden. Hun var saaledes ogsaa i Slægt med Torben Bille, og denne benyttede sig af Bekjendtskabet og Slægtskabet til at formaa den gamle Dame til at overdrage sig en Del af sit Arvegods. Først kjøbte han af hende Retten til at opkræve alt det Gods, hun havde arvet efter sin Moder, men som hendes Fader havde pantsat og afhændet uden at give hende Erstatning derfor. Det var Gods i Dalby i Horns Herred og i Mullerup i Løve Herred¹⁾. Da hun senere arvede sin Farsøster Fru Sidsel, Jep Nielsens Hustru i Sømark (nu Lisenlund) paa Møn, tilskjødede hun ham ogsaa alt det arvede Gods: Jordegods, Boskab, Guld eller Sølv, i det hun efter gammel Skik «holdt paa sin Værges højre Arm og sagde fuldelig Ja til det Skjøde»²⁾. Fru Sofie boede paa Sonneruplille i Voldborg Herred. Paa det nærliggende Skullerupholm har Torben Bille vel jævnlig opholdt sig, selv inden han fik det tilskjødet af Sten Basse. Den 24. Februar 1446 besøgte han i Forening med sin Fætter Torben Jepsen, sin Hustrus Slægtning Anders Jepsen Basse i Kvamløse, Klavs Henriksen Skade og flere andre Adelsmænd der fra Egnen Fru Sofie paa Sonneruplille. Han lod i deres Nærværelse læse et aabent Brev, hvorved Fru Sofie erkjendte at være ham 200 rhinske Gylden skyldig og derfor pantsatte ham Sonnerupgaard. Fru Sofie stod derpaa frem, erkjendte Brevets Ægthed og erklærede, at hun havde modtaget Pengene. Torben Bille

1) Dokum. af 1443 ²⁹/₉, og 1444 ²⁹/₉ i Geh. Arch. Voss, Reg. 69. Fasc. 8, 11. og i Top Saml. Dalby 1, Mullerup 5.

2) Orig. af 1447 ⁴/₃ i Geh. Arch. Voss Voldborg Hrd. 95.

bad hende derefter om at overdrage sig Sonnerup, hvortil hun svarede ja og bad sin lovlige Værgе Torben Jepsen af Stigsbjergby at overantvorde ham Gaarden, samt takkede ham, fordi han saa længe havde undt hende «Ro og Mag» der paa Gaarden. Efter at Torben Jepsen derpaa havde overdraget ham Gaarden, fremkaldte Fru Sofie de Vornede, som boede paa Bolene, og bad dem, som vare til Stede, at fæste deres Gaarde af Hr. Torben, de andre skulde den følgende Morgen gaae til Skullerupholm og tilsige ham Tjeneste¹⁾. Endnu engang i det følgende Aar maatte hun erklære, at have faaet fuldt Vederlag af Torben Bille for Gaarden²⁾.

Næppe var imidlertid Fru Sofie død, før Torben Billes retslige Adkomst til alle disse Ejendomme blev ham bestridt. Hendes Halvsøster Fru Else af Kyndby mente sig forurettet og forlangte sig udleveret ikke alene Sonneruplille, men ogsaa det øvrige Gods, som Torben Bille havde kjøbt af og indløst for Fru Sofie. Hvor dygtig Retskyndig end Hr. Torben maa have været, saa kom han dog her tilkort. Baade paa Landstinget og ved Kongens Retterthing fik Fru Else sig Sonneruplille tilkjendt; derimod anerkjendtes hans Ret til det øvrige Gods, og han blev henvist til at tiltale Fru Sofies Arvinger, altsaa Fru Else selv, for de Penge, hvormed han havde forstrakt Fru Sofie. Pengene har han vel faaet, men Sonnerupgaard slap ham af Hænderne³⁾.

Imidlertid var den gamle fra Drostens Lavrids Jonsen nedstammende Slægt, som boede paa Svanholm, uddød med de to Brødre Niels og Bo Knudsen. Svanholm arvedes da af Svogeren Mikkel Rud af Vedby paa hans afdøde Datters

¹⁾ Orig. dat. 1446 ²⁴/₂ i Geh. Arch. Voss. Voldborg Hrd. 92. Jvfr. Kolderup Rosenvinge, Bemærkn. om Pant S. 11—13.

²⁾ Samme Brev som er ovenfor anført S. 185 Anm. 1.

³⁾ To Retterthingsdomme af ¹¹/₇ 1453, i Geh. Arch. Voss. Voldborg Hrd. 97 og i Reg. 69. Fasc. 8, 13. Diplomatarium Christierni primi S. 56.

Vegne, og af en fjernere Slægtning Ridderen Frederik Vardenberg og dennes Hustru Elne Evertsdatte Moltke, samt af Brødrenes Farsøster, Fru Mette Andersdatte af Sonnerup. Dengang havde Torben Bille tiltraadt sin store Arv efter Sten Basse og sad allerede som Lensmand paa det nærliggende Abrahamstrup. Han var formodentlig lige saa rig paa rede Penge som paa Gods, og her i umiddelbar Nærhed af hans Forlening, hvor han selvfølgelig maatte tage fast Ophold, laa en prægtig og stor Gaard, hvis Besiddelse maatte give ham en forøget Indflydelse i det Herred, i hvilket han allerede herskede som en lille Konge. Han modstod ikke den nærliggende Fristelse, og i Lobet af 1452 udkjøbte han Arvingerne. Først tilskjødede Mikkell Rud ham sin Tredjedel og to Maanedeg efter Frederik Vardenberg og hans Hustru deres Part, tilligemed et Torp, som hed Ordrup. Den tredje Part var formodentlig af Fru Mette solgt til Kong Christiern I; men ogsaa ham og Dronning Dorothea afkjøbte Torben Bille 1454 deres «Kjøb og Ret» i Svanholm, og efter at de nødvendige fire kongelige Dombreve paa Godset vare udstedte, fik han den 25. Oktober 1456 det kongelige Laasebrev paa Svanholms Gaard og Gods. Dette Brev, som endnu bevares i Arkivet paa Svanholm, lyder saaledes:

«Vi Christiern etc. gjøre vitterligt, at for os og vort elskelige Raad var skicket velbyrdig Mand Hr. Torben Bille af Svanholm med tre vore Dombreve og fjerde med hængende Indsegl og almen Stævning og sex Ugers Brev, hvilke som lovligen fremgange ere, paa fornævnte Svanholm og paa alle de Gods, som herefter nævnes, som ere 9 Bolegaarde i Vendsløv, Gynnerup altsammen, Kundestrup altsammen, Krogstrup altsammen, uden Præstegaarden og Degnegaarden, Ordrup altsammen, item 1 Ære Korn i Dalby, 4 Pd. Skyld i Odinsved, i Kimmerslev 1 Fjerdings Jord, $1\frac{1}{2}$ Pd. Skyld i Kyndby og 1 Gaard, som skylder 1 Sk. grot, 1 Fjerdings Jord i Dalby, og i Klippestrup 4 Gaarde. Thi tildømme vi fornævnte Hr. Torben Bille og hans rette

Arvinger fornævnte Svanholm og fornævnte Gods til evindelig Eje at nyde og beholde og forbyde vi etc. Datum Malmøgie, die sanctorum Crispini et Crispiniani 1456»¹⁾).

Fra nu af skrev Torben Bille sig afvexlende til Søholm og Svanholm, hyppigst dog til Abrahamstrup. Medens han vel tør antages jævnlig at have opholdt sig paa disse to store og efter Tidens Skik velindrettede Gaarde ligesom paa Allindemagle, har han fra c. 1450 taget fast Ophold paa Abrahamstrup, hvor han, som hans Børn utrykkelig sige, boede til sin Død.

Den østlige af de to anselige Halvøer, som fra Syd til Nord skyde sig op i Isefjorden og «som *et mægtigt Horn* reiser sig fra Voldborg Herred og ender i en Længde at halvfemte Mil ligeoverfor det gamle Isøre paa Halsnæs»²⁾), dannede fra gammel Tid et eget Herred, der fik Navn af Horns Herred. Mægtige Bakker og store Skove begrænsede det mod Roskilde Fjord. Skjønt Herredet ikke hører til Landets frugtbareste Egne, var det dog allerede i Oldtiden stærkt bebygget, hvorom de talrige Gravhøje vidne. Efterhaanden som Skovene ryddedes og Jorden opdyrkedes, øgedes Befolkningen. Paa Grund af Herredets Beliggenhed, omgivet af Søen paa næsten alle Sider, dannede Beboerne ligesom et Samfund for sig selv. Talrige ere de Sagn, som knytte sig til denne lille afsluttede Landsdel, hvor alle kjendte hinanden og ugentlig mødtes paa Herredstinget for at bilægge Retstrætter, slutte Handeler og knytte de Gjensidig-

1) Mikkell Ruds Salgsbrev dat.: Hafnie, ¹¹/₁₀ 1452. Frederik Vardenbergs dat. Hafnie, ¹⁷/₁₂ 1452, Kong Christierns dat. Roskilde, ¹⁷/₄ 1454, samt Dombrevet af ¹⁴/₄ 1456 findes alle i Geh. Arch. Voss. Svanholm 1—4. Det sidste trykt hos Wegener, Abrahamstrup S. 23. Som Vidner nævnes i det første Brev af ¹¹/₁₀ 1452: Oluf Axelsen, Eggert Frille, Oluf Lunge og Erik Bille, Riddere, Anders Jensen og Bent Krabbe, Væbnere. Under Brevet af ¹⁷/₁₂ 1452: Mikkell Rud, Ridder, Anders Jensen, Landsdommer, Væbner, Hr. David i Ryde (Qvitzov), Fru Mette (Eberstein) i Sonnerup, Peter Neb, og Grubbe i Alslev.

2) Wegener, Abrahamstrup I. I ff.

hedens Baand fastere, som udmærkede alle smaa Samfund i Middelalderen.

Saa vel Kronen, som Roskilde Bispestol havde fra gammel Tid Eiendomme i Horns Herred, som de lode dyrke af Fæstere mod en aarlig Afgift. Medens Kirkens Gods styredes af en Foged, som boede paa Selsogaard, kom Krongodset tidlig til at danne et Len, der bestyredes af en Lensmand paa Abrahamstrup, det nuværende Jægerspris. Abrahamstrup var oprindelig en Kongsgaard med et ret betydeligt Tiliggende, omfattende hele Herredets nordligste Del med Øerne Øxenholm i Roskildefjord og Alholm i Issefjorden. Selve Lenet var oprindelig ikke stort, men Valdemar Atterdag og Dronning Margrethe forøgede dets Omraade ved betydelige Kjøb, og om det end ikke kunde henregnes til Landets største og mest indbringende Len, var det dog en anelig og ved sin Beliggenhed ikke uvigtig Besiddelse. Om Abrahamstrups ældre Historie er kun lidet bekjendt. Wegener har i sin fortrinlige Monografi af Abrahamstrup samlet de spredte Efterretninger til et tiltalende og harmonisk Hele. Vi se, hvorledes de danske Konger fra Erik Menveds Tid jævnlig have opholdt sig paa den formodentlig ubefæstede, men veludstyrede Gaard. Paa Rejsen herfra til Roskilde havde Erik Menveds Dronning Ingeborg den Sorg at miste sin sidstfødte og eneste Søn; her vides Kong Valdemar Atterdag og hans Søn Christoffer at have opholdt sig i Begyndelsen af 1360, her holdt Dronning Margrethe i Aaret 1396 et Mode med Rigets gejstlige og verdslige Herrer. Om Lensmændene vides derimod kun lidet, og det er først, da Torben Bille c. 1450 af Christiern I blev forlenet med Abrahamstrup, at dets Historie kan forfølges i sine Hovedtræk.

Torben Bille havde Abrahamstrup som Pantelen for 4000 Mark «eller mere», som det senere hedder i Enkens og Bornenes Afstaaelsesbrev. Da han et Par Aar efter købte Svanholm, blev han Horns Herreds mægtigste Stormand, og hans Interesser og Virksomhed knyttedes væsentligst til

denne lille Landsdel, hvor han som en Konge har hersket over Undersaatter, hyppig med Haardhed og Strænghed, men ogsaa med stor Dygtighed. Da Lensmanden paa Holbækgaard, Verner Parsberg, forsøgte at indskrænke den frie Sejlads og Handel paa Issefjorden og forbød Indbyggerne i Abrahamstrup Len at handle med Skipperne, der besøgte dem, udvirkede han en Befaling fra Kongen til Biskop Oluf Mortensen af Roskilde om at undersøge og domme i Sagen. Den fik da ogsaa et for ham og Indbyggerne i Horns Herred gunstigt Resultat. Selv var han Part i Sagen, for saa vidt som Lensmanden paa Abrahamstrup fra gammel Tid nød Told og kongelige Rettigheder af Handelen paa Horns Herred¹⁾. Paa den anden Side beskyldtes han senere for at have lagt megen «Tyng og Uret» paa Almuen i Selsø Len, forhojet Skovkjøb, Landsthingsudredning og Ved-Ægt til Abrahamstrup og forbudt dem at nyde deres Husbygning (formodentlig at fælde Træer i Skoven) og Olden, som de havde nydt fra Arilds Tid. Denne Klage fremkom — som senere skal vises — paa en Tid, da Kongen var let modtagelig for alle Klager imod Stormændene, og blev ogsaa godkendt af Christiern I. Den staar formodentlig i Forbindelse med en Sag, som Torben Bille 1457 anlagde imod 10 Bønder i Selso, Næsby og Osby, over hvilke han lod tage Mandhelg og erklærede fredlose; men vi mangle nærmere Oplysninger til at kunne trænge ind i disse Sager²⁾.

En stor Mængde Kjøbe- og Pantebreve vidne endnu om Torben Billes utrættelige Bestræbelser for at øge sit Gods. Han ragede i saa Henseende højt op over sin øvrige Slægt. Det er ham, som samler igjen hvad tidligere var gaaet ud af Slægtens Eje. Æbletvedlinjens Ejendomme i Merlose og Tudse Herred, hvoraf en Del kom tilbage til

¹⁾ Wegener, Abrahamstrup I. S. 23-26.

²⁾ To Dokumenter herom af 14. og 21. Juii 1468 i Langebeks Diplomat. Smlgn. Wegener, Abrahamstrup S. 28—30. Herredsthingsvidne af 17. 3. 1457 i Geh. Arch. Voss. Horns Herred 84.

ham gennem Sten Basses Gavebrev, samlede han paa sin Haand, og nogle Maaneder før sin Død lod han udtage kongeligt Laasebrev paa Godset. Det har formodentlig været hans Hensigt at oprette en Hovedgaard her, men Døden bortrev ham forinden. Det gik i Arv til hans Datter, som var gift med Greger Ulfstand, og paa den af Godset senere oprettede Gaard, Toftegaard, døde 1570 hans Datter datter, Fru Kirsten Gregersdatter Ulfstand.¹⁾ Endvidere erhvervede han tilbage til Slægten Truelstrup Gods i Ramso Herred, som hans Fader paa ulovlig Maade havde søgt at tage i Besiddelse.²⁾ Han udbetalte Klavs Henriksen Skade Pantesummen 1447, mageskiftede med sin Broder Erik dennes Andel i Truelstrup mod sin Andel i Karleby, udkjøbte derpaa sine Fætttere og ovrigt Slægtninge og tilsidst Broderen Peder Lykkes Part 1455.³⁾ Allindemaglegaard modtog en betydelig Forøgelse af sit Tilliggende, da han 1464 i Mageskifte med Sorø Kloster fik hele Estrup By og Fang mod Gaarde i Fuglede, Uggersløse og Bregninge.⁴⁾ Hele det nuværende Allindemagle Sogn (1663 Tønder Land) horte altsaa fra da af til Gaarden. Kjelleklinte tilbyttede han sig fra Broderen Peder Lykke, ligesaa 5 Gaarde i Skippinge Herred fra Anders Jepsen i Sørslev, med hvem han var Samarving, mod noget Gods i Jylland.⁵⁾ Det er en Selvfølge, at en Mand som Torben Bille, der jævnlig opholdt sig længere Tid i Kjøbenhavn, ogsaa maatte eje en Gaard her, hvor han kunde tage ind. 1448 kjøbte han derfor Evert Koks Ejendom i «den Gade, som loper fra Frue Kirke og til Klostret», en Del af det nuværende Skindergade og Klosterstræde.⁶⁾

¹⁾ Se ovenfor S. 47. Orig. dat. ³ 2 1465 i Geh. Arch. Top. Saml. p. Pap. Sasserup I.

²⁾ Se ovfr. S. 123.

³⁾ Registr. over Ulfstandsbreve i Geh. Arch.

⁴⁾ Orig. af 1464 ¹² 12 i Geh. Arch. Voss. Ringsted Hrd. 99.

⁵⁾ Orig. af ¹ 9 1465 i Geh. Arch. Top. Saml. p. Papir Skippinge I

⁶⁾ O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomat. II. 86.

Torben Bille hører, som man vil se, til den Kreds af store Jordrotter, som fra det 15de Aarhundrede af med større og større Konsekvens og Planmæssighed forfulgte den Opgave at samle Adelens tidligere saa spredt liggende Ejendomme til store Godscomplexer. Kun faa sjællandske Adelsmænd have i saa Henseende kunnet maale sig med ham, og det giver et Begreb om Omfanget af hans Virksomhed, at han, som c. 1440 kun begyndte med en dengang endnu lille Hovedgaard, Allindemagle, 25 Aar efter havde samlet saa meget Gods, at det var tilstrækkeligt til at grundlægge de tre fra ham nedstammende Linjers store Anseelse, og det trods de store Parter, der af Arven maatte udlægges til hans Døtre og Svigersønner.

I sit Ægteskab med Sidsel Ovesdatter Lunge blev Torben Bille Fader til en talrig Børneflokk, 4 Sønner: Bent, Erik, Peder og Sten, samt Dotrene Dorothea, Christine, Maren, Beate, Else, Regitse, Inger og Lisbet. Erik døde ung, ligesaa Christine, Dorothea, der sandsynligvis var opkaldt efter Christoffers og Christiern I's Dronning, og Beate. Christine døde paa Timgaard i Jylland hos sin Søster Regitse, der var gift med Peder Nielsen Gyldenstjerne, og blev begravet i Tim Kirke. Maren var gift med Iver Axelsen Tott, Else med Gregers Jepsen Ulfstand og Inger med Hr. Johan Oxe til Torso. Om deres Skæbne og Forhold til Brødrene vil der blive fortalt i det følgende Afsnit. Kun om Lisbet, hvis sørgelige Skæbne endnu i vore Dage har gjort hende til Gjenstand for digterisk Behandling, skal fortælles paa dette Sted.

«Lisbet Torbensdatter,» siger Tale Ulfstand i sin Slægtebog, «var Fæstemø og skulde haft Herluf Pedersen Gjø; han forlod hende og fik hendes Frænke Jomfru Margrethe Bille. Dette fortrød (ærgrede) Jomfru Lisbet Bille og vilde siden aldrig gifte sig. Hun gav sig i Kloster mod alle hendes Venners Vilje. Hun var den allersmukkeste af Hr. Torben Billes Døtre, man kaldte hende «Danmarks

Blomster. Hun havde først været i Dronning Dorotheas Fruerstue, som havde Kong Christoffer af Bayern.»

Denne rorende og naive Skildring af den skjøne og ulykkelige Lisbet Torbensdatter er vel mere end et udsmykket Familiesagn. At der ligger virkelige Personer og Begivenheder til Grund for Sagnet, derom vidner det ejendommelige Tilnavn, som blev givet den skjøne Lisbet «Danmarks Blomster». De adelige Fruer og Frøkner, som i det 16de og 17de Aarhundrede nedskreve Slægtebøgerne og samlede de spredte Sagn og Sange, kunde fejle i mangt og meget, og det endog meget grundigt, naar det gjaldt om fjærne og for dem saa mørke Tider som i det 13de og 14de Aarhundrede, ikke at tale om Kong Frodes og Gorm den gamles Dage. Men for Begivenheder og Slægtskabsforhold i det 15de og 16de Aarhundrede havde de mer end blotte Overleveringer at støtte sig til, og man finder ofte i Dokumenter Holdepunkter for deres Gisninger og Sammenstillinger, hvilke derfor Genealogen ikke altid tør forkaste. I de Thisetske Stamtavler vil man finde adskillige Vidnesbyrd herom, og denne kyndige og skarpsindige Forsker har ofte i en gammel Slægtebogsefterretning fundet en Ariadne-traad, der har ledet ham til nye og sindrige Sammenstillinger. Hvad nu særlig Jomfru Lisbet angaar, maa vi desværre be- kjende, at vi ikke i noget Dokument eller anden Optegnelse have fundet hendes Navn anført. I Skiftebrevene efter Faderen, hvor dog ogsaa de afdøde Søskende ere nævnte, om- tales hun ikke. Men er hun, som Sagnet véd at fortælle, gaaet i Kloster, kan denne Udeladelse let forklares; thi i saa Tilfælde har hun givet Afkald paa eller mistet Ret til Arv og Skifte efter Forældrene. Det er saaledes kun paa Slægtebogsefterretningen, at Fortællingen om Lisbet Bille støtter sig; og da Fru Tale Ulfstand, som har opbevaret den, i sjette Led nedstammer fra en Datter af Torben Bille, og Ulfstanderne ogsaa i senere Led vare indgiftede i Bille-ætten, har Familiesagnet derved en ikke ringe Troværdighed.

I hvilket Kloster vi skulle søge Jomfru Lisbet, er ikke let at sige; thi saa vel i Roskilde S. Clara og S. Agnete Klostre, som i Maribo Kloster finde vi Nonner af denne Slægt. Ogsaa Slangstrup Kloster kunde der være Anledning til at tænke paa; thi da Fru Inger Torbensdatter 1497 lod sig indmelde i Antvorskov Kloster, nævnes blandt hendes Søskende, for hvem der skulde læses Messer, Kirstine Klavsdatter, «som Priorisse var i Slangstrup Kloster»¹⁾, men der er ikke levnet nogensomhelst Oplysning, der kunde give os et Vink om, med hvilken Berettigelse Inger Torbensdatter kunde kalde Kirstine Klavsdatter for Søster.

Herluf Pedersen Gøye var — efter Slægtebøgerne — en Søn af Peder Herlufsen Gøye til Ingelstad og Karen Stensdatter Bjelke fra Sverig. Han var saaledes Broder til Sten Pedersen Gøye til Ingelstad, der havde ægtet Anna Bille, Datter af Peder Bille til Lyngbygaard. Herluf Pedersens Navn forekommer forøvrigt ret jævnlig. 1448 var han til Stede paa Laalands Landsting, 1467 og 1468 hørte han til den sjællandske Adel, 1471 var han Lensmand og skulde stille med to Heste paa Toget mod Sten Sture, 1483 forsegler han sammen med Peder Bille. Han synes at have haft hjemme i Horns Herred, muligens i Gjerlev, og nævnes endnu 1492, da han testamenterede en Gaard i Nyby paa Lolland til Maribo Kloster²⁾. Men hvem var da den Margrethe, for hvis Skyld Sagnet lader Herluf Gøye forlade den smukke Lisbet? Vi have ovenfor S. 138 formodet, at hun kan have været en Datter af Peder Bille til Lyngbygaard og saaledes Søster til Herlufs Svigerinde Anna Bille. Men nu vil Tilfældet, at Margrethes Navn ogsaa kun kjendes fra Slægtebøgerne, og at hun heller ikke forekommer blandt

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. Fasc. 7. 32.

²⁾ Geh. Arch. Voss. Fasc. 12. 1. (efter Oplysning af Hr. Thiset). Dipl. Chr. Imi 168, 191. Danske Mag. 4. Række II. 145. Wegener, Abrahamstrup I. S. 37—39. Archivregistraturer III. 278.

Arvingerne efter Peder Bille. Enten maa hun, som ovenfor S. 138 formodet, være død barnløs og for Faderen, eller ogsaa foreligger her en Forvexling af Navne, som det vil være næsten umuligt at opklare. Et omend meget svagt Spor findes i et Brev af 1483, hvor Herluf Pedersen nævnes sammen med Lars Bille i Gjerlev (Wegener, Abrahamstrup S. 37). Hr. Thiset har i sine Stamtavler over Slægten Bille heraf taget Anledning til at gætte paa, at Margrethe var Søster til Lars Bille. Men vi komme ikke Maalet nærmere ad denne Vej, thi Lars Bille var en næsten ligesaa ubekjendt Person som Margrethe; hans Herkomst kjendes ikke, og han nævnes kun i dette ene Dokument som Væbner i Gjerlev. Vi maa saaledes bekjende vor fuldstændige Uvidenhed om de to Kvinder, hvis Skæbner efter Sagnet vare saa nær knyttede til hinanden.

Det er med en vis Skuffelse, at man opgiver ethvert Haab om at kunne trænge nærmere ind til Grunden af et Forhold, som upaatvivlelig har vakt Samtidens mest levende Deltagelse. Og det er endnu beklageligere, naar Læseren maa forlade det med en vis Tvivl om, hvorvidt Slægtbogens Forfatterinde virkelig har bragt Sagnet til os i sin rette Skikkelse. Kjærnen i dette er utvilsomt ægte, men meget tyder hen paa, at de handlende Personers Navne ikke have undgaaet Lemlæstelse, og at Motiver ere tilføjede med Sagnets vidunderlige Evne til at udsmykke og underlægge. Det er i saa Henseende et Fingerpeg, som vi til Slutning ikke ville unnlade at antyde, at muligvis endog Navnet Lisbet er uden Hjemmel, thi Torben Bille havde vel en Datter af dette Navn — Else eller Elisabeth — men hun blev gift med Gregers Jepsen Ulfstand og var netop Fru Tale Ulfstands Stammer. Herved gives der Gisninger et frit Spillerum, som vi vel skulle vogte os for at komme ind paa. Thi saa længe ingen sikre historiske Oplysninger foreligge, maa Sagnet knyttes til Navnet Lisbet, og Herluf Pedersen

staa som den troløse Svend, der svigter sin Fæstemø, «Danmarks skjønneste Blomst». ¹⁾

Torben Bille opnaaede en Alder af henved 70 Aar ²⁾. I Efteraaret 1465 fulgte han med Kong Christiern til Holsten, hvor han ses at have været til Stede i Segeberg den 7de Oktobr. Paa denne Rejse har han sandsynligvis paadraget sig en Sygdom, som den 25de Novbr. samme Aar lagde ham i Graven. Hans Lig blev bisat i Antvorskov Klosterkirke, hvortil han i en Række af Aar havde skjænket betydelige Gaver. Endnu i forrige Aarhundrede fandtes her den Ligsten, som var lagt over ham og hans Hustrus Grav. Arkivtegneren Abildgaard kopierede den, og Originaltegningen findes endnu i Oldnordisk Museums antikvarisk-topografiske Arkiv og er derefter afbildet i Mindesmærker fra Antvorskov Klosterkirke ³⁾. Den er prydet med Billernes og Lungernes Vaaben og bærer følgende Indskrift: «Hic jacet nobilis vir dominus Thorbernus Bille, miles de Syøholm, qui obiit anno Domini MCDLXVIII ⁴⁾ die beate Katrine virginis, cum uxore sua predilecta domina Cecilia Avesdotter» (Her hviler Adelsmanden Hr. Thorbern Bille, Ridder af Søholm, som døde Aar 1468 (o: 1465) S. Katrine Jomfrus dag, med sin elskede Hustru Fru Cecilie Ovesdatter). Hans Hustru overlevede ham i en lang Række Aar.

¹⁾ Sagnet er digterisk behandlet af R. Schmidt.

²⁾ Da han er opkaldt efter Morfaderen, maa han have været den næstældste Søn og saaledes rimeligvis født i 1399 eller 1400.

³⁾ Udg. 1859.

⁴⁾ Fejllæsning for MCDLXV.

Andet Afsnit.

Hr. Torben Billes Efterkommere.

Indledning.

I genealogisk Henseende spalter den fra Hr. Torben Bille udgaaede Slægt sig i tre store Hovedlinjer: 1) *Søholm-
linjen*. 2) *Svanholmlinjen* og 3) *Allindemaglelinjen*, henholds-
vis nedstammende fra hans tre Sønner: Bent, Peder og Sten.
Den førstnævnte Linje deler sig efter Stifterens Død i tre
Grene: 1^a) *Egedelinjen*, der uddør saa vel paa Sværd- som
paa Spindesiden med Linjens Stifters Hr. Hans Billes Born,
af hvilke Bent Bille til Egede dør 1547 ugift og Dotrene
Ermegaard og Birgitte ligeledes do ugifte paa Jomfruens
Egede i Aaret 1587; 1^b) *Sandholtlinjen*, der tidlig uddør
paa Sværdsiden med selve Liniens Stifter, Torben Bille til
Sandholt, hvis Datter Edele ved Giftermaal bringer Sandholt
i Slægten Hardenbergs Besiddelse; 1^c) *Søholm-
linjen*, hvis Stifter er den snilde og navnkundige Anders Bille, af hvis
mange Sønner kun Frands Billes Afkom fortsætter Linjen
til det 16de Aarhundredes Udgang, da ogsaa den uddør.
Svanholmlinjen repræsenteres af en Række kraftige og dyg-
tige Personligheder. Fra Peder Bille til Svanholm udgaar
to Linier: 2^a) *Kjærsgaardlinjen*, fra hvis Stamfader Hr. Knud
Bille og dennes Son Sten Bille den nulevende Bille-Braheæt
nedstammer, og 2^b) *Svanholmlinjen*, hvis Stamfader, Billeættens
mest fremragende Personlighed, Hr. Eske Bille, Danmarks
Riges Hofmester, efterlader flere Sønner: Peder til Svanholm,

Henrik til Mogenstrup og Jørgen til Ellinge, hvis Slægt blomstrede til ind i det 18de Aarhundrede. Allindemaglelinjen udgaar fra Hr. Sten Basse Bille; hans Søn, Hr. Klavs Bille til Lyngsgaard, bliver Stifter af 3^a) *Lyngsgaardlinjen*, der fortsættes af hans Sønner Sten Bille til Raabeløv og Vandaas, fra hvis Søn Anders den nulevendes yngre Adelslægt Bille nedstammer, og Jens Bille til Allinde, hvis Efterkommere uddø i Løbet af det 17de Aarhundrede.

De Slægtleds Historie, som skulle behandles i det følgende Afsnit, er rigt paa indholdsfulde og afvejlende Episoder. Billeætten opnaar i dette Tidsrum sin kraftigste Blomstring; dens Historie falder overalt sammen med de største og mest afgjørende Begivenheder i vort Fædrelands Historie, i hvilken Slægten kom til at spille en indgribende og højst ejendommelig Rolle. Indflydelsesrig ikke blot ved sin Talrigbed, sine mægtige Slægtskabsforbindelser og store Besiddelser, men ogsaa ved Personligheder, udrustede med rige Evner, kraftige Karakterer og højst sammensatte Naturer, danner Slægten ligesom Midtpunktet for vor Historie i Renaissance- og Reformationstiden. Lykkelige Omstændigheder have bevaret denne Slægts Historie fra Undergang, idet dens Familiearkiver ere bevarede i større Fuldstændighed end nogen anden samtidig Slægts. De kaste Lys ikke alene over dens politiske Betydning, men ogsaa over dens indre, huslige Liv, dens Interesser og hele den Side af Livet, som kaldes Slægtens Kulturhistorie. Saa mangeartede som Kilderne flyde, ligesaa mangesidet maa derfor Fremstillingen blive. Det er som et Mosaikbillede, hvis enkelte Dele kun have Betydning, for saa vidt de bidrage til at give hele Billedet Liv og Farve.

Ret hurtigt udfolder Slægten sig til sin fulde Blomstring; Torbensønnerne bygge videre paa den Grund, Faderen har lagt, og deres Sønner igjen udfolde en Virksomhed og Kraft, som i Sandhed maa overraske. Sjældent har en Slægt paa samme Tid talt saa mange i forskellige Retninger fremragende Personligheder i sin Midte som Billeætten i den

første Halvdel af det 16de Aarhundrede. Det er derfor nødvendigt at danne sig en Forestilling om de Hjem, hvorfra disse Mænd ere udgaaede; thi frembyde end Torbensønnerne ikke den psykologiske og historiske Interesse som deres Born, saa have de dog haft Betydning for Slægten ved den Kraft og Energi, hvormed de have bygget videre paa den materielle Grundvold, Faderen havde lagt.

I.

Torbensønnerne.

Ved Torben Billes Død 1465 vare kun to af Sønnerne myndige: Bent og Peder; den tredje, Sten eller Basse Bille, naaede Myndighedsalderen i Aaret 1466; den yngste af Sønnerne, Erik, levede endnu 1475, men maa være død inden 1492. Faderen havde allerede 1464 overdraget Søholm til sin ældste Søn, Bent; Peder overtog strax efter Faderens Død Svanholm, medens Allindemagle forbeholdtes den unge Sten. At der ved denne Fordeling af Arven maa være handlet imod de med gamle Sten Basse trufne Overenskomster, er højst sandsynligt; thi det vilde dog have været det naturligste, at den efter ham opkaldte Søn ogsaa havde overtaget det fra ham og hans Hustru stammende Søholm. Men denne Gaard har utvivlsomt været den største og bedst udstyrede Gaard, og derfor har formodentlig Faderen allerede i levende Live overladt den til sin ældste Søn.

Af Hensyn til de mange umyndige Born blev Skiftet efter Faderen foreløbig udsat; men de tre Brødre overtog Bestyrelsen af de tre Hovedgaarde, medens Moderen, Fru Sidsel eller Cecilie, tog Ophold paa sin Gaard Egede og i Forening med de myndige Sønner bestyrede Abrahamstrup Len. Efter Eriks Død i en vistnok meget ung Alder og efter Søstrene Christines og Dorotheas Død, som maa være indtruffet mel-

lem Aarene 1472 og 1475, gave Brødre og Søstre gjensidig Afkald paa deres Arveparter i de tre Hovedgaarde, som saaledes kom i de tre Brødres udelukkende Besiddelse. Men først i Aaret 1492 kom det endelige Skifte i Stand, altsaa 27 Aar efter Torben Billes Død, og Arveparterne, som dog formodentlig allerede langt tidligere have været foreløbig fastsatte ved Tokkeskifte, bleve nu endelig fordelte.

To Principper synes at have været lagt til Grund for Fordelingen af Godset. Det første og sikkert det vigtigste var, at Arveparterne bleve komplet lige store. Med hvilken minutøs Nojagtighed man gik til Værks, fremgaar af, at selv de mindste Afvigelser bleve anførte i Skiftebrevet. «Af fornævnte Sum skal jeg Bent Bille udlægge fra mig 2 β Grot»; «af fornævnte Sum fattes mig Sten Bille 10 gamle Penninge, at jeg haver ikke Fyldest». Fejltagelser og Forglemmelser kunde let indtræffe, som naar Hr. Torben Bille klagede over, at Tyge Lunges Foged paa Skiftet efter hans Svigerfader havde undladt at opføre Gods, som burde have været skiftet, samt indkrævet Sagefald og Landgilde, førend Skiftet fandt Sted. Derfor udtales det jævnlig i Skiftebrevene, at alle Arvetagere forpligte sig til at give den eller de af Arvingerne Erstatning, som kunde bevise, at deres retmæssige Fordringer ikke vare fyldestgjorte.

Det andet Princip, som kun til en vis Grad kunde gjenføres og maaske heller ikke ønskedes gennemført i sin fulde Udstrækning, bestod deri, at det udlagte Gods saa vidt muligt laa i de samme eller de tilstødende Herreder, hvori Hovedgaardene laa.

Selvfølgelig var det en Umulighed, naar den første Grundsaetning skulde gjenføres, at opfylde den anden i alle Enkeltheder, men Bestræbelser henimod Opnaelsen af dette Princip kan dog tydelig spores. Allerede Jakob og Bent Bille fordelte Arven efter deres Svigermoder saaledes, at Hovedmassen af Godset i Skaane tilfaldt Jakob, medens Bent fik det sjællandske Gods; dog lykkedes det ikke fuld-

stændig paa denne Maade at udjævne Parterne, og Bents Søner ejede ganske betydeligt Gods i Skaane, som senere blev Grundvolden for hans Efterkommeres store Indflydelse i denne Landsdel. Paa Skiftet efter Torben Bille er det øjensynligt, at man til en vis Grad har fulgt det samme Princip. Hovedmassen af Bent Billes Gods laa i Stævns og tilstødende Herreder, af Peder Billes Gods i Horns Herred, af Sten Billes i Ringsted Herred; Gregers Ulfstand fik paa sin Hustrus Vegne Godset i Merlose og Tudse Herred, som oprindeligt havde tilhørt Æbletvedlinien og igjennem Sten Basse var kommet tilbage til Slægten; af dette Gods oprettedes — som allerede omtalt — senere Hovedgaarden Toftholm. Derimod blev Princippet ikke gennemført for de andre Arvetageres Vedkommende, hvis Arv laa yderst spredt, ligesom Godset i Fyn og Skaane samt den indbringende Mølle i Englerup deltes nogenlunde ligeligt mellem Moderen og alle Børnene.

En fuldstændig og nøjagtig Opgivelse af Arvens Størrelse lader sig ikke give. Dels er Skiftebrevet paa mange Steder ødelagt af Fugtighed, dels er det umuligt at angive i Nutidspenge Værdien af de mange forskellige Afgifter — ikke alene Korn, Rug, Byg, Havre, Smør, Mel, men ogsaa Køer, Svin, Faar, Lam, Høns, Gæs, o. s. v. Derimod kan Gaardenes Tal tilnærmelsesvis angives. Foruden de 3 store Hovedgaarde og 4 Møller, hvis Værdi dengang var meget betydelig, opregnes c. 300 Gaarde af meget forskellig Størrelse, ligefra den store Sonnerup Gaard, der gav 10 Td. Korn og to lodige Mark i Landgilde, til en lille Gaard i Oremarke, der kun var skyldsat for 1 Øre. Arven var betydelig, men den skulde ogsaa deles i mange Parter: tre Brødre- og tre Søsterparter, foruden Moderens Part i Kjøbejord og Løsøre, altsaa i 9 Parter, hvoraf hver af Brødrene fik to og hver af Søstrene en. En Tredjedel af Arven gik saaledes — ved Døtrenes Giftermaal, — ud af Slægtens Besiddelse, men den fik rigelig Erstatning ved de store

Rigdomme, som Torbensoønnernes Giftermaal senere tilførte den¹⁾).

Jævnlig har der været Anledning til at dvæle ved den Betydning, som Giftermaal indenfor samme — og altid rige — Slægter har haft for de ældre Led af Billeætten. Det blev en Tradition, som fulgtes i Aarhundreder; Bent og Jakob Bille indgifte sig i Slægten Galen, Torben og Erik i Slægten Lunge, og de to Torbensoønner Bent og Sten i Slægten Krognos. Denne rige Familie, som oftest af Samtiden kaldtes Stisen, hørte hjemme i Skaane; Gang efter Gang var den mandlige Arv kun gaaet fra enkelt Son til Son, og stor var derfor den Arv, som den c. 1461 afdøde Stig Olsen kunde

¹⁾ I Brev dateret Allindemagle, 29. Septbr. 1472 tilskjøder Bent Bille Broderen Peder sin Part i Svanholm. Geh. Arch. Voss. Svanholm 12. Samme Dag mageskifter Sten og Peder Bille deres Parter henholdsvis i Svanholm og Allindemagle. Ibid. Ringsted Hrd. 114. I Brev af 5. Novbr. 1475, dat. Svanholm, overlader Sten Bille sin Broder Peder sin Arv efter Faderen og Sostrene Dorothea og Christine i Svanholm Hovedgaard og Vendslov By, medens Peder Bille overlader Sten sin Arv i Allinde. Orig. uden Segl ibid. Horns Hrd. 66. I Brev af 6. Decbr. 1481, dat. Allinde, mageskifter paa ny Sten og Peder Bille deres Parter i Svanholm og Allindemagle. Ibid. Ringsted Hrd. 114. 7. Septbr. og 5. Octbr. 1484 faar Bent Bille kongelige Breve, dat. henholdsvis Kjøge og Kjobenhavn. til alle sine Medarvinger om inden 15 (10) Dage, efter at Brevet er læst, at skifte med Hr. Bent Bille Søholm og tilliggende Gods, da han lovlig har forfulgt dem til Herreds- og Landsting. Geh. Arch. Top. Saml. p. Papir Søholm 28 og 29. I Brev af 19. Maj 1490, dat. Egede, overlader Fru Cecilie Ovesdatter sin Son Peder Bille sin Andel i Svanholm og modtager af ham Erstatning i en Gaard i Vraaby i Ringsted Hrd. Geh. Arch. Voss. Svanholm 6 og Ringsted Hrd. 113. 1491, dat. Helsingborg, overlader Inger Billesdatter, Hr. Johan Oxes Enke, Bent Bille sin Andel i Søholm. Ibid. Stævns Herred 61. Det store Skiftebrev er dat. Egede, 6. Decbr. 1492. Ibid. Tudse Hrd. 83. Samme Dag overlader Gregers Jepsen i Tordrup paa egne og Hustrus Else Billesdatters Vegne samt Regitse Billesdatter Peder Bille al deres Ret i Svanholm, tilfaldet dem efter deres Fader og deres Søsken Erik, Dorothea og Christine. Ibid. Horns Hrd. 69, Svanholm 7, 8.

efterlade sin eneste Søn, Oluf Stigsen, og sine to Døtre Magdalene og Ellen: tre store Herregaarde, Krapperup ved Foden af Kullen, Karsholm i Nærheden af det skønne Bæckaskog, og Bollerup, Slægtens Hovedsæde, foruden c. 400 Gaarde og Møller. Bent Bille giftede sig c. 1464 med Magdalene og Sten Bille c. 1465 med Ellen. Magdalene døde i Barselseng 1465, men Barnet, en Datter Marine, overlevede hende, og Bent var saaledes berettiget til at kræve Arv efter Stig Olsen. Sten havde med sin Hustru 6 Børn, som dog alle døde unge, nogle dog først efter Moderens Død, men ogsaa han indtraadte kun som Arving ligesom Broderen i Kraft af, at et Barn havde overlevet Moderen. Begges Fordringer bleve mødte med en sej og haardnakket Modstand fra Stig Olsens Enkes, Barabra Brahes og hans Søns Oluf Stigsens Side. Allerede 1465 møde vi de første Spor til Uvilje mellem de to Slægter. Den gamle Torben Bille optræder med Kraft paa sin Søn Bents Vegne og udvirker et kongeligt Indforselsbrev paa Arvegodset i Sjælland. Men Aar efter Aar gaar, uden at det kommer til Skifte. Mødedage blive fastsatte og ikke overholdte; Kongerne, saavel Christiern I som Hans, stævne Parterne til at møde for deres og Rigsraadets Domstol, Samfrænder blive udvalgte til at jævne Sagen. Men først efter Svigermoderens Død og da Kong Hans selv personlig paatog sig at bringe Forlig i Stand, kom det til et Resultat, og paa et Møde i Lund i Juni Maaned 1491 lykkedes det Kongen at bryde den Modstand, som Oluf Stigsen og hans Moder, vistnok støttet af de mægtige Braher og andre skaanske Adelsmænd, i saa lang Tid havde kunnet gennemføre. C. 90 Gaarde og Møller i Sjælland og Skaane foruden 1 Læst Korn i Ejendomsgods tilfaldt Bent Bille, Broderen Sten fik 1000 rh. Gylden for Søsterparten i de tre Hovedgaarde foruden et lignende Antal Gaarde som Bent¹⁾.

¹⁾ 5. Marts 1465 bod Hr. Torben Bille sig paa Faxe Herredsting til «Lod og Skifte» paa sin Sønnevindes Vegne. Bent Billes Hustru, Fru

Imidlertid havde de to Brødre giftet sig paa ny: Bent med Ermegaard Frille, Datter af Rigsraadet Eggert Frille til Urbirk og Enke efter Philip Axelsen Thot, Sten med Margrethe Rønno, Datter af Rigmarsken Klavs Rønno. Begge Damer tilhørte Landets Højadel, deres Fædre indtog de højeste Stillinger og spillede en stor politisk Rolle. Ermegaard Frilles første Mand var en af de berømte 9 Axel sønner. Bent blev gift omtrent 1466, Sten var gift med Margrethe i alle Tilfælde 1478.

Ægteskaberne med Ermegaard Frille og Margrethe Rønno kom til at spille en stor og indgribende Rolle i Billeættens Historie. Egenskaber og Tilbøjeligheder, som hidtil ikke i nogen fremtrædende Grad have været oppe i Slægten, bleve ved disse Ægteskaber indpodede i den. Frillerne og Rønnoerne i det 15de Aarhundrede vare højtstræbende, energiske, snilde og i forskjellige Retninger begavede Nature. Eggert Frille var en af sin Tids ejendommeligste Skikkelser, fuld af Kraft og Virkelyst, en snild Politiker, veltalende og en glimrende Stilist, men tillige fuld af sin Stands Overmod og Hensynsløshed. Fru Ermegaard havde arvet en Del af Faderens Egenskaber, og de gik senere over paa hendes Søn, Anders Bille, hvis Liv og Skæbne i meget

Magdalene, med Hr. Stig Olsens Enke «Fru Barabra af Skønæ» og Arvinger. Danske Adels Breve 4. 20. Af Kongens Kansler fik han derpaa Delebrev, hvorover Fru Barabra blev forbitret og 10. Maj 1465 tilskrev Kansleren (Kjeld Nielsen paa Harrisborg), at hun derved led Uret, «thi haaber jeg, at naar det kommer for Dannemænd, da findes det saa, at I gjor mig Uret, at I giver ham Brev paa mit Gods». Ibid. 4. 21. 6. Juli 1465 faar 4 Adelsmænd kongelig Befaling til at indføre Hr. Torben Bille paa hans Søns Vegne (Fru Magdalene maa altsaa være død i Mellemtiden). Ibid. 4. 22. I Danske Adels Breve Fasc. 4 findes en Række Breve om de mange Møder og Indførsler i denne Sag, som det vilde blive for vidtloftigt at gjengive her. Skiftebrevet dat. Lund, 3. Juni 1491 findes i Geh. Arch. Kong Hans' Stadfæstelsesbreve af 11. Novbr. 1501 og 18. Maj 1502 findes i Top. Saml. p. Papir. Egede 2 og Lackelenge 1.

minder om Morfaderens. Marsken Klavs Rønnov var en fremragende Mand, en energisk og dygtig Krieger og højt anset af sin Samtid for sin retskafne Tænkemaade. Ogsaa hans Personlighed møde vi igjen i endnu kraftigere Træk hos Dattersønnen Klavs Bille.

Ægteskabet mellem Bent Bille og Fru Ermegaard er vistnok stiftet i Slutningen af 1465 eller i Begyndelsen af det følgende Aar. I Januar 1466 fik baade Bent og Svigerfaderen kongelig Forlening paa alle 40 Marts Sager af deres Undergivne¹⁾, og det tør vel anses for sandsynligt, at det er den formaaende Eggert Frille, som saa hurtigt skaffede sin Svigersøn denne kongelige Gunstbevisning. Men det blev baade den første og sidste Gang, at Eggert Frille kunde hjælpe sin Svigersøn; thi kort efter ramtes han af den store Forfølgelse, som Christiern I iværksatte mod Axel-sønnerne, og det er en Selvfølge, at Bent Bille og hans Slægt ikke kunde blive uberørte af disse Begivenheder.

Midten af det 15deAarhundrede er de store Adelsætters Blomstringstid. Ingeninde har Adelen udøvet en saa overvældende Indflydelse paa Statsstyrelsen som i det Tidsrum, der begrænses af Erik af Pommerns Afsættelse og Slaget paa Brunkebjerg. Christoffer af Bayern og Christiern af Oldenburg skyldte Rigsraadet og den danske Hojadel deres Ophøjelse paa Tronen. Begge vare unge og i Statssager uforsøgte Mænd, og i de saa overordentlig forviklede Forhold til Sverig og Norge vare de udelukkende henviste til at søge deres Stotte hos den danske Adel. Christoffer døde, inden han endnu kan være voxet ud af Formynderskabets trange Baand, Christiern I kæmpede sig kun langsomt ud deraf, men tilsidst bragte dog heldige Forhold ham en delvis Sejr over Adelspartiets Høvdinge, og mistede han end Sverigs Krone, saa lykkedes det ham dog til Gjengjæld i

¹⁾ Brevet er dat. 27. Jan. 1466. Geh. Arch. Adelige Friheder, Fasc. 15 a No. 11.

Slutningen af sin Regjering at gjøre Kongemagten mere uafhængig af de Stormænd, som havde indsnævret den paa alle Led og Kanter. I denne Kamp mellem Aristokrati og Kongemagt, som særlig er knyttet til den mærkelige, af de 9 Axelsonner repræsenterede Slægt, blev ogsaa Torbensønnerne, særlig Bent Bille og dennes Svigerfader Eggert Frille inddraget.

Axelsonnerne dannede dengang ligesom en Stat i Staten; altid optraadte de i Fællesskab og i Enighed, og deres uhyre Besiddelser gjorde dem til en Magt, hvis Partitagen havde den største Betydning. Knyttede ved Slægtskabs Baand, ved Forleninger og andre materielle Interesser lige saa meget til Sverig som til Danmark, kom de under Unionskamperne til at spille en stor politisk Rolle og afgjorde mere end een Gang Kampens Udfald. Det var Oluf Axelsen, som synes at have været Sjælen i Modstanden mod Erik af Pommern og senere en af Hovedmændene for det Parti, der satte Christiern I paa Thronen. Han bidrog i høj Grad til Erobringen af Gulland, hvor han i en Række af Aar styrede Landet fra det stærke Visborg. Broderen Aage var en af de virksomste Hjælpere ved Fornyelsen af Unionen med Norge, ligesom Erik Axelsen som mægtig Pantehaver i Sverig støttede Kong Christierns Tronbestigelse i Sverig 1457 og var Rigshovmester i dette Land indtil 1464. Philip Axelsen, gift med Ermegaard Frille, sad som Lensmand paa Tranekjær, Lavrids Axelsen havde Skjelskør i Forlening, og Peder Axelsen var Provst i Lund. 1464 døde imidlertid Oluf og Philip paa Gulland, og den yngste og dygtigste af Brødrene, Iver Axelsen, overtog Styrelsen af Øen «som en Hovding paa Kongens Vegne»¹⁾.

Medens Axelsonnerne hidtil havde støttet Kong Christiern og den skandinaviske Union og i høj Grad bidraget til Unionens Fornyelse 1457 og atter 1465, indtraadte der i sidstnævnte Aar en Forandring i deres politiske Holdning. Karl

¹⁾ Jvfr. Historisk Tidsskrift 5. Række V. 26 ff.

Knutsson havde for anden Gang maattet fratræde Sverigs Kongesæde og var draget til Finland, som han havde faaet i Forlening. Han ledsagedes paa Rejsen derhen af Erik Axelsen, der paa Tilbagereisen besøgte sin Broder Iver paa Gulland. Kort efter erfarede man, at Iver var bleven trolovet med Karl Knutssons Datter Magdalene, Ivers Datter af første Ægteskab Beate med Karl Knutssons Tilhænger Arvid Trolle, og Aage Axelsens Datter Ingeborg med Karls Søstersøn Sten Sture. I Septbr. 1466 fejrede derpaa Hr. Iver sit eget og sin Datters Bryllup i Nyköping, i Overværelse af en glimrende Forsamling af svenske og danske Adelsmænd.

At disse Ægteskabsforbindelser tilsigtede at bringe Styrelsen af Sverig i Axelsonnernes Hænder, er utvivlsomt. Ærkebisp Jöns Bengtsson, som havde styrtet Karl Knutsson 1465, var lige forhadet af begge Partier i Sverig. At styrte ham og indtage hans Plads som Sverigs Hovedsmand, havde Axelsonnerne sat sig til Maal, og paa Mødet i Nyköping gik Forberedelser og Aftaler herom jævnsides med Bryllupsfestlighederne. Lige fra Festen begav man sig til Stockholm, og den 18de October 1466 maatte Ærkebispnen nedlægge Rigsforstanderskabet og overdrage dette til — Erik Axelsen.

Medens Axelsonnerne saaledes tilreve sig Magten i Sverig, havde de udæsket Kong Christiern ved en Handling, som i høj Grad maatte krænke denne. Paa Mødet i Nyköping havde de sat igjennem, at Karl Knutsson og hans Born skulde tilbagefaa ikke alene deres Arve- og Kjøbegods i Sverig, men ogsaa alle de Slotte, Len og Pantegodser, hvorpaa de havde det svenske Rigsraads Brev, medens de, som havde kjøbt Karl Knutssons forbrudte Gods, bleve henviste til at søge Erstatning hos Kong Christiern. Denne Bestemmelse var et højst karakteristisk Udslag af den Gridskhed efter Gods, som beherskede Datidens Adel og særlig Axelsonnerne. Straffen ramte imidlertid hurtig; da Kong Christiern i Øjeblikket ikke kunde ramme de skyldige, traf Slaget deres ganske uskyldige Slægtninge i Danmark.

Som Formynder for sine Datterbørn, Philip Axelsens Børn, havde Eggert Frille deltaget i Festlighederne i Nyköping; kort efter hans Tilbagekomst fordrede Kongen, at han og hans Datter skulde udlevere Tranekjær, som Philip Axelsen havde haft i Pant for en ganske overordentlig stor Pengesum, og til hvilken Panteretten altsaa nu var gaet over til Enken og Børnene. Da Eggert Frille vægrede sig ved at gaa ind paa Kongens Fordring, blev Tranekjær Slot taget med Magt og en kongelig Hovedsmand indsat paa Slottet som Befalingsmand.

Ved Efterretningen herom rejste Axel sønnerne sig til Opstand imod Kongen; fra Erik og Iver indløb Fejdebreve, som Christiern besvarede med at inddrage alt Slægtens Gods i Danmark. Men Sverig rejste sig paany *med* Axel sønnerne, en forbitret Strid paafulgte, den danske Hær under Klavs Rønno v blev slagen af Iver Axelsen udenfor Stockholm, og Karl Knutsson vendte tilbage til Sverig, understøttet af sin mægtige Svigersøn, og blev for tredje og sidste Gang udraabt til Konge.

Det er ikke tilstrækkelig paaagtet, at disse i og for sig for Kong Christiern saa ulykkelige Begivenheder ikke desto mindre bleve Midler for Kongen til at udvide sin Magt indadtil. Det er gaaet uroligt til i Danmark i de følgende Aar, Kongen benyttede Almuens Had til de højere Stænder som Løftestang for sine ærgjerrige Bestræbelser. Paa Landsthingene optraadte han personlig og forlangte Vidnesbyrd om sin Regeringsførelse, og overalt faldt disse selvfølgelig ud til hans Fordel; kun Eggert Frille nedlagde Protest, men maatte ogsaa bøde med Landflygtighed. Om Efteraaret 1467 dømtes Iver, Erik og Lavrids Axelsen til at have deres Fædrengods forbrudt, Kongen fik Ret til at tilbagekalde alle Forleninger af Krongodset og andre Kronens Indtægter, som ikke vare pantsatte, samt en Tredjedel af Aarsindtægterne af alle Pantelen, medens en Kommision blev nedsat til at undersøge Pantebrevene. Kun ved Hjælp af Gejstligheden,

Almuen og den lavere Adel har det kunnet lykkes Kongen at sætte Bestemmelser igjennem, der i saa høj Grad maatte skade Hojadelen.

Det Slag, som ramte Axelsønnerne og Eggert Frille, føltes ogsaa af Billerne og særlig af Bent Bille. Paa dobbelt Maade var Billecætten beslægtet med Axelsønnerne: Iver Axelsen havde først været gift med Torben Billes Datter Marine, og havde med hende en Datter; Bents Giftermaal med Ermegaard Frille, Philip Axelsens Enke, maatte gjøre ham til Part i den Vold, som udøvedes imod hans Hustru og Stedbørn. Bent var altsaa særlig kaldet til at varetage saavel sin Søsterdatters som sine Stedbørns Interesse, og at Forholdet til Kongen under disse Omstændigheder kunde være godt, var selvfølgelig umuligt. Betragte vi Bents og hans Slægts Forhold i disse Aar, finde vi ogsaa adskillige Vidnesbyrd om, at truende Uvejrsskyer trak op, som først fordelte sig, da Uvejret havde raset ud og en forsonligere Stemning paa ny var indtraadt.

Aarene 1466—68 udmærke sig i Billernes Historie ved en Række af uheldige Retssager. Som Indhavere af Abrahamstrup Len havde Fru Sidsel og hendes Sønner anset sig for berettigede til at inddrage noget Gods, som Præsten Hans paa Ouro paa Grund af sit usædelige Levnet havde forbrudt. Men Biskop Oluf Mortensen af Roskilde nedlagde Paastand om, at Godset tilkom ham som Præstens Øvrighed og rette Dommer, og den kongelige Retterthingsdom gav Bispen Ret¹).

Samme Efteraar havde Bent Bille en Strid med Roskilde Domkapitel, som maatte bringe ham i et uvenligt Forhold til Kong Christiern. Denne havde som bekjendt oprettet det Hellig Trefoldigheds Kapel i Domkirken og skjænket betydeligt Gods dertil. Hertil hørte ogsaa Heddinge Kirke med dens tilliggende Gods i Stævns Herred, paa hvilket

¹) Kolderup-Rosenvinge, Samling af gamle danske Domme I. 2—4.

Bent Bille imidlertid gjorde Fordring, da Johan Olufsen Bjørn havde skjænket Godset til Kirken. Ogsaa her trak Bent det korteste Straa. Den kongelige Retterthingsdom, afsagt i Roskilde Domkirkes Sakristi den 21de Oktbr. 1466, forbød Bent Bille «under vor kongelige Hævn og Vrede at befatte sig med det Gods eller at lade besvære eller betyngede de vornede, som bo paa Godset, med Gjæsteri eller i anden Maade¹⁾.»

Endnu ubehageligere maatte det være for Fru Sidsel og hendes Sønner, at Selsø Lens Beboere klagede over, at saa vel Hr. Torben som Fru Sidsel havde nægtet dem deres gamle Ret til at hugge i Abrahamstrup Skove samt fordret for meget Arbejde af dem. Biskop Oluf Mortensen af Roskilde tog sig som Lensherre af Bønderne, og atter maatte Billerne trække det korteste Straa ligeoverfor deres gejstlige Modstander, Kong Christierns gode Ven. Kongen udstedte den 21de Juni 1468 et aabent Brev, hvori han efter at have gjengivet Bøndernes Klage siger: «vi ville ingenlunde tilstede, at den fattige Almue skal tvinges eller fordærves med saadanne uretfærdige Paalæg; men vi ville, at de skulle have deres Skovkjob, Husbygning og Landstingsrede for det Kjob, de fra Arilds Tid have haft det for i Kong Christoffers Tid, for Hr. Torben fik vor og Kronens Gods Abrahamstrup, og ville vi, at de skulle yde deres Oldengæld, som de ydede for fornævnte Tid, og ikke age flere Læs Ved til Abrahamstrup, end de agede for Hr. Torbens Tid. Thi forbyde vi alle vore Fogeder og Embedsmænd paa Abrahamstrup at tvinge eller besvære Almuen i Selsø Len under vor kongelige Hævn og Vrede²⁾.»

Det alvorligste Slag, som ramte Billerne, var dog den

¹⁾ Brevet er dat. Roskilde, 21. Oktober 1466. Dipl. Arn. Magn. Fasc. 26. 7; jvfr. Diplomatar. Chr. Imi S. 180—82.

²⁾ Kong Christierns Brev er dat. Kjøbenhavn, 21. Juni 1468. Afskrift i Langebeks Diplomatar.; jvfr. Wegener, Abrahamstrup I. 28—30.

Dom, som overgik Bent Bille den 14de Decbr. 1468, altsaa paa et Tidspunkt, da Striden mellem Kongen og Stormændene var i fuld Gang. Nævnte Dag erklærede 53 Gejstlige, Riddere, Adelsmænd og Borgere med Landsdommeren Henrik Meinstrup og Biskop Oluf Mortensen i Spidsen, som vare modte paa Sjællands Landstthing, at Kong Christiern personlig var modt paa Landstthinget og havde erklæret, at han havde været paa alle Landstthing i Danmark og lyst Lov og Ret og forbudt at gribe, baste eller binde, voldføre eller fængsle nogen, som ikke var overbevist ved Loven, og var derpaa Hans Naades Brev lagt i Landkisten. Han begjærede nu at vide, om de og Almuen vilde holde, hvad der saaledes var vedtaget, og hjælpe ham med at dømme dem, som havde brudt Loven. Herpaa svarede alle de nævnte og Almuen, at de vilde være Hans Naade behjælpelig, og takkede Kongen, fordi han vilde beskytte dem mod Overvold og havde undt Landet denne Frihed. Derpaa traadte en hæderlig Kvinde frem, ved Navn Johanne Monssis, og klagede over velbyrdig Mand Bent Bille. Hun var kommet til ham i Tro og Love, uden at nogen Borgen var stillet, og han havde ladet hende gribe og sætte i Stok og Jern, uden at hun var overbevist om nogen Forbrydelse. Bent Bille erkjendte, at hun var kommet til ham, uden at Borgen var stillet. Landstthinget domte ham derpaa til at bøde 40 Mark til Kvinden og 40 til Kongen, og fik han 14 Dage til at fyldestgjøre Dommen. Yderligere skærpedes Straffen ved følgende Tilføjelse: «Item udi det, at han haver brudt imod vor naadige Herres Brev og Bud og al Sjællandsfars Vedtægt og Samtykke, den Sag sætte vi ind til vor naadigste Herre selv; thi det er os ej tilbørligt nogen Dom at sige om vor naadige Herres Bud og Brev; hvad Hans Naade derudi gjøre og lade vil, det sætte vi til Gud og Hans Naade»¹⁾).

Det er værd at lægge Mærke til, at det var paa samme

¹⁾ Kolderup-Rosenvinge, anf. Sted S. 5—7.

Tid, at Bents Svigerfader færdedes som Landflygtig i Lübeck, at hans Svoger var bleven erklæret fredløs i Danmark og alt Axelsonnernes Gods inddraget. Det bør heller ikke lades upaaagtet, at den samtidige lybske Krønike meddeler, at Kong Christiern i dette Aar «ved Almuens Hjælp» fratog mange Adelsmænd deres Len. Og naar vi blandt dem, der have udstedt ovennævnte Dom over Bent Bille, træffe Adelsmanden Jep Jensen af Abrahamstrup, ligger det nær at formode, at Kongen forelobig har frataget Fru Sidsel og hendes Sønner Bestyrelsen af Lenet, om det end ikke her behøver at være gaaet saa voldsomt til, som da Tranekjær blev frataget Fru Ermegaard og hendes Børn. Det er ogsaa karakteristisk for Forholdet mellem Kongen og Billeætten, at intet Medlem af denne har undertegnet og forsegleet de talrige Troskabsforsikringer og Hyldingsbreve, som Kong Christiern i disse Aar lod kræve paa alle Landsting i Danmark. Tør man slutte fra Brevtonen til Brevudstederens Sindelag, vidner en skarp Skrivelse fra Dronning Dorothea til Bent Bille angaaende skyndsomst Indlevering af Landehjælpen om, at Stemningen paa højeste Steder var bitter og krænket. Men Kancellistilen antog undertiden i hine Dage en Tone, som ikke altid harmonerede med de Overordnedes Ønsker, og mulig har det samme været Tilfældet her. Meget tyder dog hen paa, at Slægtens Stilling i disse Aar har været yderst vanskelig, og det finder en Bekræftelse deri, at en endelig Afslutning af Lensforholdene paa Abrahamstrup først fandt Sted samtidig med Kongens Udsoning med Bents Svigerfader Eggert Frille.

I Lübeck havde Eggert Frille fundet gode Venner, som med Kraft toge sig af hans Sag. Ved deres Mellekomst lykkedes det ham i Sommeren 1469 at faa et sikkert og betryggende Lejdebrev fra Kong Christiern, og i Avgust Maaned finde vi den gamle Statsmand i travl Virksomhed i Kjøbenhavn under det store Mode med Holstenerne og Lübeckerne, som Kong Christiern dengang havde berammet.

Fra disse Dage daterer sig et Brev til Svigersønnen paa Søholm, som aander de bedste Forhaabninger om hans egen Sags lykkelige Udgang. Heri hedder det: «Kjære Søn, mig tykkes godt være, at Du skriver Din Moder til, at hun kommer hertil med sine Breve, det maatte end saa falde sig, at det kunde intet skade, og kan det være Dig uden stor Umage og Skade, saa kom hid paa Søndag»¹⁾. De omtalte Breve kunne ikke være andre end Pantebrevene paa Abrahamstrup, og i Virkeligheden blev ogsaa Forhandlingerne om Overdragelsen af Lenet førte til endelig Afslutning i dette Efteraar. Den 12te Decbr. 1469 erklærede Kongen, at han havde truffet den Overenskomst med Fru Sidsel, hendes Sonner, Hr. Bent Bille, Peder og Basse Bille paa deres egne og deres Sosterbarns Vegne, at de skulde have alt det Gods, som Hr. Iver Axelsen kunde arve efter sit Barn (Torben Billes Datterbarn), og som paa Sjællands Landsting var tildømt Kongen. Til Gjengjæld lovede de inden 1. Januar 1470 at tilbagegive Kongen eller Biskop Oluf af Roskilde det Brev paa 4000 Mark eller mere, hvorfor de havde Abrahamstrup i Pant. Den 29de Decbr. erklærede derpaa Fru Sidsel og hendes Sonner i et Brev udstedt paa Svanholm, at de havde opladt Kongen al den Gjæld, som han var dem skyldig, og hvorfor de havde Abrahamstrup i Pant. De forpligtede sig til at udlevere Pantebrevene inden 1ste Januar, imod at Kongen overdrog dem al den Ret, som paa Kronens Vegne var tilfaldet eller herefter kunde tilfalde ham i de Gaarde og Gods, som Hr. Iver Axelsen «myne» kunde med sit Barn, eller senere kunde tilfalde ham, hvis han overlevede hende²⁾.

Vi se af disse Breve, at Kongen ikke alene havde faaet sig tildømt alt Axelsonernes Fædrengods, men tillige den

¹⁾ Eggert Frille til Bent Bille, Kjøbenhavn, 22. Avgust 1469. Geh. Arch. Danske Kongers Hist. 3. 17 c.

²⁾ Wegener, Abrahamstrup I. 31—33.

Arv, som kunde tilfalde Iver Axelsen paa hans Datters Vegne, altsaa ogsaa hendes Mødrenearv efter Torben Bille. Denne Arv skulde altsaa være et Ækvivalent for de 4000 Mark eller mere, hvorfor Abrahamstrup stod i Pant. Dette kan umuligt være Tilfældet, og det er rimeligt at antage, at den til Undersøgelse af Pantebrevene nedsatte Kommission har forringet de oprindelige Panteværdier i høj Grad. Fru Sidsel og hendes Børn have utvivlsomt lidt et betydeligt Tab ved denne Transaction. Det var sandsynligvis for at sikre sig Besiddelsen af sin unge Søsterdatters Arv, at Bent Bille den 11te Decbr. 1469, Dagen før Overenskomsten med Kongen, ved kongeligt Brev havde ladet sig indsætte til hendes Værge, indtil hun blev myndig og fik anden Lavværge efter Loven.¹⁾ Selvfølgelig maa denne Overenskomst have mishaget Iver Axelsen, der jo var sit Barns rette Værge, og senere blev der fra hans Datter Beates og Svigersønnen Arvid Trolles Side gjort Forsøg paa at faa sig udredet den Arv, som tilkom Iver Axelsen efter hans Hustru Marine, men Forsøget mislykkedes, thi der foreligger intet Vidnesbyrd om, at nogen Arv er udbetalt til Fru Beate eller hendes Børn af Billerne.

Med denne Overenskomst var dog ingenlunde Bent Billes vanskelige Forhold til Kong Christiern fuldstændig løst, endnu stod den vigtigste Sag tilbage: Ordningen af hans Hustrus og Stedbørns Mellemværende med Kongen og særlig Tilbagegivelsen af Philip Axelsens beslaglagte Gods. Men her drejede det sig om en saa vigtig Post som Tranekjær Slot og Len, og hvor stor Uret Kongen end kan have haft, da han 1467 inddrog Lenet uden at udrede Pantessummen, saa var dog utvivlsomt hele dette Rets- og Pengespørgsmaal saa nøje knyttet til Kongens Forhold til Axelsønnerne, at det ikke kunde løses, før dette var endelig afgjort.

Den 15de Maj 1470 døde Karl Knutsson, og ved Middommertid samme Aar valgtes hans Søsterson Sten Sture

¹⁾ Geh. Arch. Danske Kongers Hist. 3. 18.

til Rigsforstander, støttet særlig af Iver og Erik Axelsen. Den følgende Sommer drog Christiern I til Sverig med en Hær paa 5000 Mand, og den 10de October 1471 stod Slaget paa Brunkebjerg, som for lange Tider afgjorde Nordens Skæbne.

Vi tør formode, at Bent Bille har deltaget i Slaget og har haft det Uheld at blive taget til Fange. Den 31te Maj 1472 udstedte nemlig Kong Christiern følgende Brev: «Vi Christiern gjore vitterligt, at Bent Bille, vor elskelige Mand og Tjener, er nu stædt *for vor og Rigets Skyld at færdes ind i Sverig at holde sit Fængsel*. Thi forbyde vi alle at sætte nogen Dele paa ham eller hans Gods den Stund, han i denne Rejse er at holde sit Fængsel, som forskrevet staar, og inden sex Uger efter at han er kommen hjem igjen fra forskrevne Rejse»¹⁾. Iblandt de 6 á 700 Fanger, som i Slaget faldt i Svenskerne Hænder, nævnes blandt andre Rigmarsken Klavs Rønnov og 16 danske Riddere; Bent Bille har sikkert været blandt dem og har da for at blive sit Fængsel kvit maattet betale en stor Løsesum. Størrelsen kjendes ikke; men naar vi hore, at Mogens Hack 1456 maatte udrede 3000 Gylden, Johan Frille samme Aar 1000 Gylden og den norske Rigsraad Henrik Jensen 1464 800 Gylden i Løsepenge, kan det formodes, at en Mand som Bent Bille ikke er sluppen billigt. Endnu 1475 havde Bent Bille ikke udredet nogen Løsesum. Den 30te Marts d. A. skrev nemlig Iver Axelsen til Bent Bille, at hvis der ikke kom nogen Ende paa Sagen i det Møde, som var aftalt mellem Kong Christiern og Sten Sture i Aarhus, vilde Bent og andre Danske øjeblikkelig faa et Indmaningsbrev fra Sten Sture med Befaling til ufortøvet at komme op til Sverig og holde deres Fængsel.²⁾ Paa Mødet i Aarhus blev Spørgsmaalet om Fangerne udsat; om dets endelige Afgjørelse haves ingen Efterretninger.

¹⁾ Danske Adels Breve. 4. 72.

²⁾ Danske Adels Breve, 57. 26.

Samme Dag Kongen udstedte ovennævnte Brev af 31te Maj 1472 gav han to Bisper og fire verdslige Raadsherrer Fuldmagt til at forhandle med Sten Sture og Axelsonnerne om Fred. Bent Bille er sandsynligvis rejst sammen med Sendebudene til Kalmar og har overværet Forhandlingerne, som førte til et heldigt Resultat. Den 2den Juli sluttedes Fred mellem Rigerne, hvorved blandt andet Axelsonnerne fik en stor Del af deres Gods og Forleninger i Danmark tilbage. Dog bestemtes det, at Varberg, Sylvesborg og Tranekjær foreløbig skulde overgives i vederhæftige danske Mænds Hænder, indtil et Udvalg bestaaende af Medlemmer af de tre Rigers Raad havde afgjort, om Panteretten dertil var forbrudt eller ej. Kong Christiern stadfæstede Traktaten den 19de Juli, og 8 Dage efter befalede han, med udtrykkelig Paaberaabelse af det med Axelsonnerne sluttede Forlig, Bonderne i Orderup (Sonnerup S., Voldborg H.) og tilliggende Gods, som tidligere havde tilhørt Philip Axelsen, at svare deres aarlige Landgilde til Bent Bille paa Arvingernes Vegne. Kort efter blev Philip Axelsens Datter gift med den svenske Rigsraad Gustav Karlsson (Gumsehufvud).

Langt vanskeligere var det at faa Fordringerne paa Tranekjær anerkjendte. Store Pengeinteresser stode her paa Spil, thi Tranekjær var pantsat for 1350 rhinske Gylden i Guld, 800 svære engelske Nobler, 200 Reynolds Gylden og 300 lybske Mark, en Sum som i Nutidspenge svarede til c. 150,000 Kroner. Man kan forstaa, at den altid pengeforlegne Konge ommede sig ved at skulle udrede en saa stor Sum og saa oven i Kjobet gjøre et Skridt tilbage i politisk Henseende. Forhandlingerne herom maa have varet nogle Aar; imidlertid gjorde Kongen sine to Rejser til Kejseren og Paven, som kostede uhyre Summer og kun bragte ringe politisk Udbytte. I Januar 1476 fandt et Møde Sted i Aahus mellem Iver Axelsen og Kong Christiern; her modte ogsaa Philip Axelsens Svigersøn Gustav Karlsson Gumsehufvud, og Resultatet af de Forhandlinger, her fandt Sted, fik et synligt Udtryk deri.

at Bent Bille i Løbet af Aaret overtog Bestyrelsen af Trane-kjær Slot og Len, som hidtil havde været i den unge Kong Hans's Værge. Paa samme Tid forsonede Kongen sig ogsaa med Aage Axelsens Arvinger, men at det kun var Hensynet til den politiske Betydning, som Axelsønnernes Holdning i Striden med Sverig kunde have, der gjorde Kongen saa medgjørlig, og at der ved Hoffet herskede en bitter og fjendtlig Stemning mod hele denne Slægt, viste sig paa en paafaldende Maade et Aars Tid efter. I Vinteren 1478—79 besøgte den unge Fru Ingeborg, Philip Axelsens Datter og den svenske Ridders Gustav Karlssons Hustru, sine nære Slægtninge i Danmark. Hun har sandsynligvis boet paa Soholm hos sin Moder og Bent Bille, men besøgte ogsaa sine Frænder Peder og Basse Bille, som paa Helsingborg viste hende stor Venlighed og Opmærksomhed. Hun havde formodentlig ventet at blive modtaget ved det danske Hof med den Hofflighed, som hendes Fødsel og Rang gjorde hende værdig til, men heri blev hun skuffet. Med stor Bitterhed klager hendes Ægtefælle over den «miswordelige» Behandling, som hans Hustru havde været Gjenstand for paa Kjobenhavns Slot af Kong Christiern og Dronning Dorothea, «som hendes Forældre og jeg dog ikke havde fortjent af dem», og som jo kun kunde fremkalde Hadskhed og ond Villie mellem Rigerne¹).

Fru Ingeborg var den eneste efterlevende af Philip Axelsens Børn. Om han og Fru Ermegaard har haft nogen Son, er uvist, i alle Tilfælde have de haft endnu en Datter, Anna, som Fru Ermegaard paa Erik Axelsens Opfordring sendte til Sverig. Hun var bestemt til Brud for en svensk Adelsmand, men døde forinden, og Fru Ingeborg, Gustav Karlssons Hustru, var altsaa tilligemed sin Moder eneste Arvinger til Arven efter Philip Axelsen. Ingeborg Philipsdatter var sandsynligvis kommet ned til Danmark for at hente sin

¹) Styffe, Bidrag til Skandinaviens Hist. IV. 66.

Arv. I Septbr. 1478 var Bent Bille nemlig kommet til et endeligt Forlig med Kong Christiern om Pantessummen for Tranekjær Slot og Len. Kongen udbetalte ham «i godt rhinsk Guld» hele Pantessummen, imod at han for sig, Hustru og de Børn, de tilsammen havde, erklærede Pantebrevene døde og magtesløse. Tillige forpligtigede han sig til ikke at udbetale Gustav Karlsson og dennes Hustru den Part af Pantessummen, der tilkom dem, før de havde udleveret Pantebrevene, som altsaa nu vare i Gustav Karlssons Værge. Overenskomsten blev sluttet med den unge Kong Hans paa Faderens Vegne; derimod erklærede Kongen i et Brev af samme Dag, at han havde overladt Bent Bille Tranekjær og Langeland indtil S. Valborgs Dag 1479 «uden al kongelig Tyng», for den Rettighed, som var tilfaldet ham i det Pantebrev, som Kongen havde givet Philip Axelsen, og som tilsikrede denne Lenet et Aar efter, at Pantet var løst¹⁾.

Fru Ingeborg havde imidlertid ikke Pantebrevene med sig, uvist af hvilken Grund; og heri ligger maaske Aarsagen til den «miswordelige» Behandling, hun fik i Kjøbenhavn. Først efter Kong Christierns Død udleverede Gustav Karlsson Pantebrevene, og den 11te Juli 1482 kvitterede han Bent Bille for den hans Hustru tilkommende Del i Pantessummen, 800 rhinske Gylden, og bemyndigede ham til at udlevere Pantebrevet til Kong Hans²⁾. Saaledes var endelig denne langvarige Trætte bragt ud af Verden, men det maa bemærkes, at det først skete efter Kong Christierns Død 1481; den gamle Konge har utvivlsomt bevaret et bittert Sindelag imod hele den Slægt, i videste Forstand, som havde voldt

1) Diplomatar Chr. Imi S. 342. Kong Christierns Brev, dat. Antvorskov, 20. Sept. 1478. Top. Saml. paa Papir. Tranekjær 7.

2) I Brev af 22. Juli 1481 erklærer Gustaf Karlsson, at han efter Opfordring af Biskop Oluf Mortensen af Roskilde og Hr. Johan Oxe sender Bent Bille Brevene paa Tranekjær. 11. Juli 1482 i Sylvesborg giver han Bent Bille Kvittering for Modtagelsen af Pengene. Danske Adels Breve 4. 90.

ham saa mange Bekymringer og Nederlag. Bent Bille havde ogsaa faaet det at føle, og Virkningen viste sig først og fremmest deri, at han, uagtet sin umiskjendelige Dygtighed og Ætstorhed, ikke havde opnaaet nogen Forlening i Kong Christierns Tid. Bestyrelsen af Tranekjær synes endog at være frataget ham tidligere end bestemt i Kontrakten mellem ham og Kongen; thi allerede i April Maaned 1479 nævnes Johan Venstermand som Hovedsmand paa Tranekjær.

Under Kong Hans' Regeringstid skinner derimod Billeættens Stjerne paa ny, og med rivende Fart kommer Slægten til at indtage en Forsteringsstilling blandt den danske Adel. Vi tør formode, at det personlige Forhold til Kongehuset ej alene har bedret sig, men endog antaget en overordentlig venskabelig Karakter, og Slutningen af Kong Hans' Regeringstid viser os den gamle Konge knyttet til Ætten ved stærke Venskabs- og Kjærlighedsbaand.

Danmark indtog paa denne Tid en overlegen Stilling i Norden.¹⁾ Omgivet af Farer saa vel fra Nord som fra Syd: det svenske Folks haardnakkede Modstand mod Unionens Fornyelse, stadige Uroligheder i Norge, Hansestædernes urimelige Fordringer og — efter Delingen af Hertugdømmerne — Gottorperhertugens træge og fjendtlige Holdning, udfolder det en forbavsende Styrke og ungdommelig Kraft, idet det formaar at tage Kampen op til alle Sider og i lange Tider vise en virkelig Overlegenhed, saa vel i Krigen som i Politiken. I væsentlig Grad skyldes dette Landets Naturforhold og dets naturlige Hjælpkilder, dets Frugtbarhed og Koncentration. En simpel og i Forhold til Tidens Krav hurtig Administration havde efterhaanden udviklet sig: Krigsmagten var let haandterlig, Flaaden fra Kong Hans's Tid i glimrende Fremgang. Kongen var det egentlige Midtpunkt i Styrelsen, om end indskrænket af Rigsraadet. Hvor stor Indflydelse end Adelen havde sikret sig gennem Haandfæstningerne,

¹⁾ Se Allen, De tre nordiske Rigers Historie I.

hvilede dog Hovedafgjørelsen af alle Statsanliggender — særlig de ydre — i Kongens Haand.

Medens Kongen saaledes havde en stærk udøvende Magt, hvilede hele Ansvaret for Landets Administration paa Adelen Skuldre. Den havde store Rettigheder, men ogsaa store Pligter. Som Lensmænd paahvilede der Adelen hele Om sorgen for Landets Forvaltning, saa vel den borgerlige som den militære. Talrige vare de Hverv, der saaledes bleve paalagte Lensmændene. Alle af Kongen og Rigsraadet vedtagne Foranstaltninger, nye Loves Gjennemførelse, Inddrivelsen af Skatter, Opbydelsen af Krigsmandskabet, Hærens Proviantering, Udrustning af Skibe, Retsplejen indenfor Lenets Omraade paahvilede dem. Med deres beredne Svende skulde de møde paa Kongens Befaling, ej alene naar det gjaldt Landets Forsvar, men ogsaa ved store Festligheder i Kongehuset, ved Kongens Rejser til fremmede Lande, til Sverig og Norge, ved fremmede Fyrsters Besøg. De skulde modtage og beværte Kongen, naar han paa sine Rejser gennem Riget besøgte Lenet, ligesaa Dronningen og det øvrige kongelige Hus. Kom saa hertil særlige Hædershverv, som Bestyrelsen af Rigets større Embeder, og en udstrakt Anvendelse af Adelsmænd som diplomatiske Sendebud til fremmede Lande, vil det let indses, at en højt stillet og meget betroet Adelsmands Liv maatte være stærkt optaget af offentlige Hverv. Vel havde han Underembedsmænd, Husfogeder, der ofte optraadte paa hans Vegne paa Thinge, eller Sekretærer, som udførte de skriftlige Forretninger, hvori deres Herre just ikke altid havde sin stærkeste Side, men hele det store Maskineri drevs dog hovedsagelig af denne Stand, hvem Lenenes Bestyrelse udelukkende var betroet: Pligterne svarede saaledes til Rettighederne. Vi tør formode, at det ikke alene var de store Indkomster af Lenene, men ogsaa en stærk Trang til Virksomhed og til at øve politisk Indflydelse, der drev disse Mænd til at ofre den største Del af Tid, Kraft og Dygtighed i Statens Tjeneste.

«Danmarks Adel var bleven rig og mægtig, den var stridbar og kæk, den svulmede af Kraftfylde», med disse Ord har Unionstidens berømte Historieskriver karakteriseret det 15de og 16de Aarhundredes danske Adel. Skyggesider var der vel nok af: Rigdoms- og Magtbegæret overskred ofte Grænsen, Stridbarheden var jævnlig forbunden med Raahed og udartede tit til den vildeste Hævnlyst og de mest lidenskabelige Vredesudbrud, men Kjærnen var sund og god, og dens «svulmende Kraft» fandt et rigt Afløb i de store Fordringer, som Staten stillede til denne sin mest begunstige, men ogsaa mest betroede Stand.

Bent Bille er sin Slægts første, større Lensmand. Medens de fleste af Slægten hidtil enten slet intet Len have haft eller kun have maattet lade sig nøje med biskoppelige Len som Gavnø, Rollerup, Dragsholm, Braade og Bøvling, eller mindre kongelige Len, som Abrahamstrup og Rønnebæksholm, opnaar Bent Bille under Kong Hans's Regering de største og mest indbringende Len. Faktisk havde han allerede forinden bestyret det vigtige Tranekjær Len fra 1476—79, men, som det synes, kun paa Arvingernes Vegne. Han kaldes dog baade Hovedsmand (capitaneus) og Foged (advocatus) paa Tranekjær Slot, og det var som saadan at han den 12te April 1478 fik følgende Brev fra Kong Christiern:

«Vid, kjære Bent, at vi nu ville gjøre en Rejse i Sommer ind i Norge. Thi bede vi Dig kjærlig, at Du gjør Dig rede til Skibs selv 16de værgende at følge os fornævnte Rejse til Norge, saa at Du est her for Kjobenhavn eller for Krogen med dit Skib og Tjenere og med Harnisk og Værge inden 14 Dage efter Pinsedag senest med Kost og Spisning indtil S. Laurentii Dag. Her forlade vi os visselig til. Kjobenhavns Slot, Søndagen Jubilate 1478¹⁾.»

Lidt over to Aar sad Bent Bille som Hovedsmand paa Tranekjær. I Begyndelsen synes han at have staaet paa en

¹⁾ Orig. i Geh. Arch. Danske Kongers Hist. 2. 4.

god Fod med Befolkningen paa Langeland; han var deres Talsmand hos Kongen for at formaa denne til at stadfæste nogle Artikler angaaende Rets- og Stævningsforhold, som vare blevne vedtagne paa Landstinget: ingen skulde stævne den anden for Kirkens Dom eller «vilkaare» dem under Kirkens Dom uden i Sager, som angik Børnegods, Kirkegjæld eller fattige Enker¹⁾. Men den stridbare Befolkning skaffede ham snart mange Ubehageligheder at drages med, og selv synes han heller ikke at have lagt Fingrene imellem. Saaledes havde han udkastet en Mand af hans Gaard og modtog derfor en streng Irettesættelse af den unge udvalgte Kong Hans, som under sin Bestyrelse af Tranekjær havde givet denne Mand Ret til at sidde fri for Afgift i 10 Aar, fordi han havde opbygget og dyrket en øde Gaard²⁾. Om trent samtidig hermed klagede en anden Langelænder, Mathias Mikkelsen af Frelsvig, til den unge Kong Hans over, at Bent Billes Tjener, Jesper Norby, havde øvet Vold imod ham og jaget ham ud af hans Gaard. I Tranekjær Borgport mødtes begge Parter den 23de Septbr. 1477, og Bent Bille forklarede da, at Manden var udvist af sin Gaard, fordi Bonderne havde klaget over, «at han opbrød deres Ager og Eng med sit Kvæg og huggede deres Skov op ved Nattetid i Morke og solgte det til andre Byer, og at han i 4 Aar havde været udvist af sin Bolig for Ulydighed og ond

1) Orig. er dat. 29. Januar 1479. Top. Saml. p. Papir. Langeland No. 1. Kongens Svar er ikke bekjendt.

2) «Vider, at denne Brevviser, Thomes Nielsen, haver berettet for os, at I haver ham uddrevet og udkastet af hans Gaard, som han haver selv opbygget af øde Jord, og vi ham det undte og vi ham vort Brev derpaa gave, at sidde fri i 10 samfulde Aar for nogen Afgift deraf at give, den Tid vi Tranekjær i Værge havde, og undrer os paa, hvi I ham saa udkastet haver, efterdi at I det vidste, at han vort Brev derpaa havde, og han haver budet Eder at gjøre og give derudaf, som der bør af at gaa. Thi bede vi Eder gjerne, at I lade ham nyde vor Bøn og Brev godt, det gjør I os synderlig til Vilje.» Nyborg, 21. Sept. 1477. Geh. Arch. Orig. Kgl. Missiver.

Omgængelse med sine Naboer og hvert Aar budt sit Faldsmaal og lovet Bedring, men dog ikke holdt sit Ord.» Bent Bille lovede dog, at han vilde underrette Kongen om Sagen, og hvis det var Kongens Vilje, at Bonden maatte blive ved Gaarden, vilde Bent Bille gjerne tillade det. Tillige bad han den Mand, til hvem han havde bortfæstet Gaarden, «at unde Mathias Mikkelsen Rum og Mag med sig i Gaarden,» indtil Sagen havde været for Kongen. Denne lod senere Landstinget dømme i Sagen, men Udfaldet kjendes ikke¹⁾. Paa samme Tid havde ogsaa Thomas Tube af Stoense klaget til Kong Hans over, at Bent Bille havde udvist ham af hans Gaard. Thomas Tube gjorde nemlig Fordring paa at være Adelsmand og krævede derfor Fritagelse for at yde Skat og Skyld til Tranekjær af sin Gaard. Bent Bille har sandsynligvis ikke anset hans Beviser for tilskrækkelige, men bad ham følge med til Prinsen og lovede at stille ham 2 Riddersmændsmænd som Borgen for, at han uden Fare kunde drage med ham²⁾. Forholdene paa Langeland synes at have været noget slappe under den unge Prinses Bestyrelse af Lenet, og da Bent Bille nu med kraftig Haand vilde gribe ind, kunde det ikke undgaas, at han paadrog sig manges Fjendskab, og det synes ogsaa, at Kongen og Prinsen ret villig have lyttet til Klagerne. Det lykkedes Bent at skaffe Philip Axelsens Arvinger Pudselykkegaard tilbage, som Philip Axelsen havde kjøbt 1459, men som i de urolige Tider maa være kommet bort fra Arvingerne³⁾. Ligeledes tildømte Kongen ham 20 Gaarde paa Langeland, der sandsynligvis ogsaa hørte til det, Philip Axelsens Arvinger frakomne Gods⁴⁾.

Skjønt Bent Bille i Følge Kongebrevet af 20 Septbr. 1478

¹⁾ Top. Saml. p. Papir, Langeland 2 a og b.

²⁾ Langelands Landstingsvidne af 6. Octobr. 1477. Top. Saml. p. Papir. Stoense 1.

³⁾ Flere Breve herom i Top. Saml. p. Papir. Pudselykkegaard 1—4.

⁴⁾ Top Saml. p. Papir. Langeland 5 og 7.

skulde have Ret til at beholde Tranekjær uden Afgift indtil 1ste Maj 1479, har han dog fratraadt Lenet tidligere, thi allerede den 21de April dette Aar nævnes Johan Venstermand som Hovedsmand paa Tranekjær. Christiern I. tildelte ham ikke oftere noget Len, ligesaa lidt som nogen anden Hædersværdighed, som Riddertitlen eller Rigsraadsværdigheden¹⁾. Efter Kongens Død 22de Maj 1481 har han dog strax faaet Sæde i Rigsraadet og han har — som den sidste i Rækken — beseglet Kong Hans's Haandfæstning af 1ste Februar 1483. Ved Kroningsfestlighederne maa han derpaa være bleven slaaget til Ridder, og samme Aar overtager han Næsbyhoved Len i Fyn.

Naar Bent Bille lod sig overflytte til Fyn og overtog det vigtige og indbringende Len ved Odense, laa vel Grunden hertil væsentlig deri, at hans Interesser i mange Henseender vare knyttede til denne Ø. Dels havde han efter Faderen arvet en Del af Lykkesholms Gods, paa hvilket han 1471 havde faaet Laasebrev, men endnu betydeligere Gods havde dog hans Hustru arvet her efter sin Fader Eggert Frille. Denne havde efter sin Hjemkomst til Danmark 1469 utrættelig arbejdet paa at redde i det mindste sit Arve- og Kjøbegods, og dette var ogsaa tildels lykkedes ham. Men allerede 5te Februar 1470 afgik han ved Døden, og Bent Bille fik saaledes den vanskelige Opgave at afvikle de mange tvivlsomme Forhold, som hans Svigerfader havde efterladt uløste. En trofast Støtte heri har han utvivlsomt haft i sin energiske Hustru, og i en Række Aar finde vi Ægteparret travlt sysselsat med at sikre sig Retten til det meget spredt liggende Gods, Eggert Frille havde ejet. Allerede 14de Maj 1470 havde Kongen i et aabent Brev erklæret, at det var kommet til et endeligt Forlig mellem

¹⁾ I Følge Hvitfeldt S. 962 sad Bent Bille ved Kong Christierns Død i Rigets Raad, men denne Meddelelse hidrorer ojsynlig kun fra, at Bent Bille har beseglet Kong Hans's Haandfæstning, den 1. Febr. 1483.

ham og Eggert Frille, saa at Striden aldrig mere skulde gjenoptages til Skade for hans Arvinger; to Aar efter afholdtes Skiftet efter ham, og den 1ste August 1474 mødte Bent Bille selv paa Baag Herredsting, hans Svigerfaders Hjemsted, og fik udvirket et Sandemænds Vidne, at Eggert Frille levede og døde som en Dannemand. Men endnu længe varede det, inden han fik vristet alle Svigerfaderens Ejendomme ud af deres Kløer, som havde revet dem til sig under Hr. Eggerts Landflygtighed, og en hvas Strid med Hr. Predbjørn Pødebusk paa Kjørup, der ikke vilde opgive sine Fordringer paa Ringe Molle, men med Vold og Magt hindrede Bent Bille og hans Arvinger i at bruge den, danner Afslutningen paa hele dette Mellemværende. Som Lensmand paa Næsbyhoved kunde Bent Bille lettere ordne disse Forhold end fra sine sjællandske Ejendomme, og hans Hustru har maaske ogsaa følt sig mere hjemme paa sin Fødeø, hvor hun havde tilbragt hele sin Barndom og Ungdom dels paa Hindsgavl, dels paa Urbirk, og hvor hele hendes Slægt havde hjemme og endnu spillede en vis Rolle som store Godsejere.

Næsbyhoved Slot var som bekjendt et Yndlingsopholdssted for Kong Hans og især for Dronning Christine, som efter Kongens Død tog fast Ophold her. Dets vidunderlig skønne Beliggenhed paa en høj af Skov omgivet Banke nær ved Søen af samme Navn, dets faste Mure og store Lensomraade maatte gjøre det til et højst tiltalende Opholdssted for en Lensmand, der stod i et venskabeligt Forhold til Kongehuset. Den sidste Betingelse var unægtelig højst nødvendig, thi Kong Hans og hans unge Dronning Christine gjæstede meget hyppig Slottet og det nærliggende Odense. Af talrige opbevarede Breve fra de Aar, i hvilke Bent Bille sad som Lensmand her, fremgaar det ogsaa, at Kongehusets Forhold til ham og hans Hustru var meget hjerteligt.

Senest i November Maaned 1483 var Bent Bille Lensmand paa Næsbyhoved; han har sandsynligvis haft Lenet

paa Afgift¹). Han har dog først i Marts Maaned 1484 aftalt de nærmere Vilkaar med Kongen; ved sin Tilbagekomst til Næsbyhoved synes han at have ønsket Forandring i Lensvilkaaene og foreslog Kongen, at han hvert Aar skulde give 900 Mark, Halvdelen af Sagefald, 8 Dages Gjæsteri med 100 Heste, samt føde Kongens Øg og Foler. Kong Hans fastholdt dog de Aftaler, som han havde truffet med Bent Bille i Kjøbenhavn, og stor Forskjel har der vel ikke været mellem dem og de af Bent Bille opstillede nye Fordringer, thi Hr. Bent vedblev at være Lensmand paa Næsbyhoved indtil 1486²). Her modtog han Besøg af Kongen og Enkedronning Dorothea i November 1483. «Kjære Bent» skriver Kongen, «vor kjære Fru Moder kommer til Næsbygaard nu Tirsdag næstkommende (18de November), thi bede vi Eder, at I stande hende fore med Mad, Øl og Hestefoder, og formode vi os og da at komme hid. Nyborg, 16. Novbr.» Samtidig fik han Ordre til at give de største Foler, Kongen havde paa Slottet, en Skæppe Havre om Natten³). Atter 1484 i Maj Maaned opholdt Kongen sig paa Næsbyhoved⁴), men Aaret 1485 skaffede dog især Bent og hans Hustru talrige Minder om deres nære Berøring med det unge Kongepar. Dronning Christine, som dengang kun var 23 Aar gammel, var i Slutningen af Aaret 1484 kommet over til Nyborg, hvor hun skulde afvente sin Nedkomst, og Næsbyhoved fik da jævnlig Besøg af Kongen og Dronningen, hvilken sidste ikke lod sig afskrække af sit Svangerskab fra at gjøre smaa Rejser omkring paa den venlige Ø med dens mange Konge-

¹) Vedel Simonsen, Borgruiner S. 29, lader ham først 1484 blive Lensmand; i Breve af 10 og 16. Novbr. 1483 fra Kong Hans kaldes han allerede: capitaneus castri nostri Nesbyhoved. Geh. Arch. Orig. kgl. Missiver.

²) Kong Hans til Bent Bille. Kalundborg Slot, den 30. Marts 1484. Orig. i Top. Saml. p. Papir. Næsbyhoved 2.

³) Geh. Arch. Orig. kgl. Missiver.

⁴) Top. Saml. p. Papir. Lundenæs 2.

borg. Nyborg Slot har formodentlig heller ikke haft tilstrækkelige Forraad til i længere Tid at kunne huse det lille Hof. Allerede i Begyndelsen af Januar maatte hun skrive et indtrængende Brev til Bent Bille om at sende hende alt det Hø og Halm til hendes Heste, som han kunde undvære, da hun ellers maatte skille sig af med Hestene for halv Værd. Fru Ermegaard fik samtidig en indstændig Anmodning om at være hende behjælpelig med at overtale Hr. Bent, «thi vi have nu ikke et Korn eller Straa eller Hø her paa Slottet»¹⁾. Den 10de Februar meldte Kongen sin Ankomst til Næsbyhoved til den 26de Februar, han vilde da blive der i 8 Dage. Efter et Besøg i Haderslev og Flensborg finde vi ham atter i Slutningen af Marts og Begyndelsen af April paa Næsbyhoved og i Odense, denne Gang ledsaget af sin «kjære Fru Moder», der havde sendt sine to Kjældersvende i Forvejen med Anmodning til Bent Bille om at befordre dem videre til Sjælland med hendes Gods. Kongen og hans Moder opholdt sig der i Ugen for Paaske, og Langfredag Morgen droge de afsted igjen, sandsynligvis til Rugaard. Thi et Par Dage efter fik Bent Bille følgende Brev fra Dronning Christine: «Vider, kjære Bent, at vi agte med Guds Hjælp nu paa Mandag (den 11te April) at komme til Eder paa Næsbyhoved og tove der den Nat over. Bede vi Eder, at I ere beredte paa at stande os vel fore med Mad, Øl og Hestefoder og Staldrum til 40 Heste, og skikker os paa Tirsdag ad Morgen 24 gode Vogne at flytte vort Folk og Sølvkammer frem med til Rugaard. Levvel i Christo. Nyborg Slot, den 6. April.» Desværre for Hr. Bent og Fru Ermegaard, som sikkert have gjort store Anstalter for at beværte Dronningen og hendes Følge, fik han følgende Afbud: «Kjære Hr. Bent, som vi skrev Eder til, at vi skulde have kommet til Eder *i Dag*, fik vi Forfald, saa at

¹⁾ To Breve dat. Nyborg, 11. Januar 1485. Geh. Arch. Danske Kongers Hist. Fasc. 2. Dr. Christines Brevvexling 7 og 11.

vi kunne ikke komme før i Morgen; agte vi og at tøve hos Eder til paa Torsdag, at I der rette Eder efter med hvad Behov gjøres. Nyborg, den 11te April¹⁾.)»

Det var korte, flygtige Besøg paa et Par Dage, saa gik Kongetoget videre til andre af Landets Egne. Fra Kolding modtog Bent Bille en Maaned efter en kort Skrivelse, at han kunde vente Kongen og hans Fru Moder tre Dage efter (den 24de Maj) paa Næsbyhoved. Dagen før (den 23de Maj) fik han en Ordre, dateret Rugaard, med Befaling til ufortøvet at sende nogle Breve videre til deres Bestemmelsessted²⁾. Det var sandsynligvis Dronningens nu nær forestaaende Nedkomst, der paaskyndede Kongens Rejse. I Slutningen af Maaneden fødte hun i Nyborg en Datter, som fik Navnet Elisabeth og 1502 blev gift med Kurfyrst Joachim af Brandenburg. Dronningen holdt sin Kirkegang og Prinsessen blev døbt i Nyborg Søndagen før S. Olufs Dag den 24de Juli. Som Skik og Brug var i Kongehuset gjorde Kongen ved samme Lejlighed flere af Hofjomfruernes Bryllup, og det var denne Gang paa Enkedronningens Hofdamer, at Naadens Sol skinnede. Bent Bille og Fru Ermegaard deltog selvfølgelig i Festlighederne, og den sidste spillede endog en fremtrædende Rolle som den, der «redede» en af Jomfruene. Dette var en Ære, som tilkom en af Brudens nærmeste kvindelige Slægtninge, og bestod deri, at denne smykkede Bruden med sine kostbareste Smykker, hvoriblandt Hovedguldet eller Jomfrukransen var det vigtigste. Det kongelige Indbydelsesbrev er endnu bevaret og lyder saaledes:

1) Kong Hans til Bent Bille, Aarhus, 10. Febr. 1485. Samme til samme, Flensborg, 21. Marts. Orig. kgl. Missiver. Dr. Dorothea til Bent Bille, Haderslev, 22. Marts. Danske Kongers Hist. Fasc. 2. Kong Hans til Bent Bille, 26. Marts. Orig. kgl. Missiver. Dr. Christine til Bent Bille, Nyborg, 6. April. Samme til samme, Nyborg, 11. April. Danske Kongers Hist. Fasc. 2. Dr. Christ. Breve No. 10.

2) Kong Hans til Bent Bille, Kolding 21. Maj. Orig. kgl. Missiver. Samme til samme, Rugaard, 23. Maj. Danske Kongers Hist. Fasc. 3. 1.

«Kjære Hr. Bent. Vi agte med Guds Hjælp at gjøre vor kjære Husfrues Kirkegang og lade christne vor unge Datter og at lade gjøre nogle vor kjære Fru Moders Jomfruers Bryllup den Søndag næst før S. Olufs Dag i Nyborg. Bede vi Eder kjærlig, at I ville være til Stede der paa samme Dag med Eders kjære Hustru og gjøre Eder glade med os og flere Venner, vi dertil have forskrevet, og at Eders Hustru retter sig efter at rede Jomfru Birthe, efterdi som vor kjære Moder hende derom ydermere haver tilskrevet. Det forskyldte vi gjerne med Eder. Levvel i Christo. Ex castro nostro Haffnensi, vigilia apostolorum Petri et Pauli 1485.»¹⁾

Til de store Forberedelser, som disse Festligheder krævede, maatte Bent Bille ogsaa bidrage sin Del: fra Næsbyhoved sendtes Rug, Havre og Oxne til Nyborg. Kort efter Baredaaben har Dronningen paa ny i Avgust Maaned gjæstet Næsbyhoved og Rugaard²⁾, og der tør vel ikke være Tvivl om, at Hr. Bent og hans kloge Hustru nu kunde se alle de Skyer bortvejrede, som i tidligere Tider havde formørket deres Lykke. For Fru Ermegaard, Datteren af den landsforviste Hr. Eggert Frille og Enken efter en af de af Kongehuset saa forhadte Axelsonner, maa det have været en stor Triumf at modtage den stolte Enkedronnings venlige Skrivelse og ikke længere behøve at frygte for at se sig selv og sine Børn udsatte for den «misvørdelige» Behandling, som hendes Datter Ingeborg for faa Aar siden havde været Gjenstand for ved Hoffet.

Paa Næsbyhoved Slot sad Bent Bille som Lensmand indtil 1486. Muligvis var han der endnu i Oktober Maaned 1486, da Kong Hans i Dalum Kloster udstedte et Gjælds-brev til ham paa 125 rhinske Gylden, som skulde tilbage-

¹⁾ Molbech, Nordisk Tidsskrift I. 431—32.

²⁾ Kong Hans til Bent Bille, Kallundborg, 10. Juli 1485. Orig. kgl. Missiver. Dr. Christine til Bent Bille, Rugaard, 12. Avg. 1485. Danske Kongers Hist. Fasc. 2. Dr. Chr. Brevvexl. No. 9.

betales næste Pinsedag¹⁾. Samme Aar overtog han imidlertid Helsingborg Len og forflyttedes saaledes til et af Landets største og tillige i politisk Henseende vigtigste Poster²⁾.

Helsingborg Slot var dengang en af Nordens stærkeste Fæstninger. Fra ældgammel Tid, Slutningen af det iode Aarhundrede, rejste sig her paa den mægtige Bakke ved Øresundets smalleste Sted det høje, firkantede, svære Taarn, som endnu knejser stolt i Vejret, om end ikke i den Højde, det tidligere har haft. I Unionstiden var Fæstningen bleven ombygget og forstærket, men den har dog aldrig bestaaet af mere end det vældige Taarn, Kjærnen kaldet, omgivet af Ringmure og mindre Bygninger og forsynet med en Forborg eller Ladebygning, hvor sandsynligvis en Del af Lensmandens Familie og Tjenerskab have haft deres Bolig. Taarnet selv var hovedsagelig indrettet paa Forsvar, kun et Par Rum var beregnet til Beboelse for Lensmanden. Det var fra Taarnets vældige Glugger, at Rigsmarsken Tyge Krabbe den 13de Januar 1535 udsendte de ødelæggende Salver, som tilintetgjorde den lybske Hær og tvang den til i vild Flugt at søge ned til Stranden. I politisk Henseende var Helsingborg et vigtigt Punkt. Her modtog Kongerne fra gammel Tid hyppig fremmede Sendebud, her samledes de kongelige Lensmænd og Kjøbstædernes Skibe, naar Kongen drog til Norge, eller Havet skulde renses for Sørøvere. Og til dets faste og sikre Beliggenhed, dets store politiske Betydning svarede et Lensomraade som intet andet i Danmark. Ikke mindre end 9 af Skaanes Herreder stod i Slutningen af det 15de Aarhundrede under Lensmandens Bestyrelse, deriblandt det store Gønge Herred³⁾.

Lensmanden paa Helsingborg var derfor en Mand af

¹⁾ Kong Hans's Gjælds-brev til Bent Bille, Dalum Kloster, 29. Oktobr. 1486. Danske Adels Breve 4. 95.

²⁾ Danske Magazin 4. Række II. 166, 170.

³⁾ Danske Magazin 4. Række II. 165.: Torne- Harjager- Onsjø- Rønneberg- Luggude- Sønder Asbo- Gjønge- Biere- Nørre Asbo Herreder.

stor Betydning, sædvanlig havde han Sæde i Rigets Raad og horte til Kongens nærmeste betroede Mænd. Bent Billes Forgænger var hans Svoger Johan Oxe, gift med Inger Torbensdatter, og en af Rigets fornemste Mænd. Han fraaadte Lenet 1486 og blev Enkedronning Dorotheas Kansler¹⁾. Sandsynligvis har Bent Bille haft Lenet paa Afgift; det oprindelige Lensbrev findes ikke, men den 26de Juni 1490 fik Bent Bille Fornylselsbrev paa Lenet paa 3 Aar, dog paa den Betingelse at — som det hedder i Brevet — «vi det ikke til vort eget Stegers vilde beholde»²⁾. Tilføjelsen er karakteristisk; den viser, at Kongen endnu besad ubegrænset Ret til at ændre et Len fra Afgifts- til Fadeburs- eller Regnskabslen og dermed forvandle Indehaveren af Lenet fra den med fuldstændig Frihed over Lenet raadende Lensmand til en blot og bar Regnskabsføged, der havde at aflægge Regnskab over Lenets Indtægter og Udgifter og modtog sin særlige Lon³⁾. Om Afgiftens Storrelse lader sig intet bestemt opgive. Den 9de August 1491 fik Bent Bille Kvittering for at have indleveret til Kjøbenhavn: 2 Læster, 2¹/₂ Td., 1 Fjerding og 220 *℔* Smør, 160 røgede Oxe- og Kokroppe, 1¹/₂ Læst vraget Kokjød, 200 Sider Flæsk, 60 røgede Svinerygge, 200 røgede Faar, 60 «Talie» og en ¹/₂ Læst Honning, 2¹/₂ Læst og 4 Skp. Rug, 6 Læster Malt, 1 Bremer Tønde med Yster, 1 do. med Tunger. I Novbr. Maaned 1492 fik han Kvittering for 2 Læster Byg, i Oktobr. 1493 for 300 Mark paa sit Lensregnskab, som han skulde have indbetalt sidste Paaske⁴⁾. Han synes ikke

1) Denne Slægtbogs-Efterretning synes at bekræftes af en Notis i Cancellibogen fra Kong Hans's Tid, hvor der ved Helsingborg under Aaret 1486, 1. Febr. nævnes Cantzler: Danske Mag. 4. R. II. 165.

2) Geh. Arch. Reg. 51. fol. 453.

3) Jvfr. Erslev, Konge og Lensmand S. 18—23.

4) Geh. Arch. Reg. 51. fol. 453. Svenske Jordebøger SS. 3. 1. April 1494, dat. Kjøbenhavn, fik han Befaling til strax at komme med sit Regnskab og medtage de Penge, han skyldte. Ibid. SS. 4.

selv at have haft Ret til at udnævne Herredsfogeder i sit Len, thi 13de Oktober 1491 udgik Kongebrev til Indbyggerne i Gønge Herred om, at Kongen havde udnævnt Torben til Foged i dette Herred, og at han skulde gjøre Regnskab for Hr. Bent paa Helsingborg. Landehjælpen skulde de derimod direkte udrede til Bent Bille¹⁾. Da Indbyggerne i Luggude Herred det følgende Aar havde indbetalt deres Landehjælp, viste det sig, at Pengene ikke svarede til Mandtallet, hvorfor Bent Bille fik Ordre til at opkræve Hjælpen fuldt ud og Indbyggerne Befaling til at yde ham Hjælpen «til gode Rede»²⁾. Lensforholdet havde endnu ikke antaget faste og sikre Former, og i mange Retninger havde Kongen endnu bevaret megen Handlefrihed i Bestyrelsen af Lenene.

Ligesom Bent Bille paa Tranekjær havde vist sig som en stræng og paapasselig Embedsmand og derved paadraget sig talrige Fjender, er der ogsaa Vidnesbyrd om, at han i sin nye Virksomhed er gaaet frem med maaske for stor Strængthed, saa at Kongen undertiden selv maatte gribe ind og lægge en Tømme paa hans Iver. Saaledes modtog han 1492 følgende Brev fra Kong Hans:

«Kjære Hr. Bent, som I skriver os til om de Bønder, der tog den Tyv fra Eder paa Thinget, bede vi Eder, at I forfølge Sagen *efter Loven*, som I have begyndt, og *ej gribe eller gribe lade* nogen af dem, førend I have været os til Orde. Vi agte nu snarlig at komme til Kjøbenhavn, bede vi Eder, at I da komme til os, da kunne I undervise os om al Lejligheden om den Sag. Korsør Slot, den 21de Februar 1492³⁾.» En anden Gang havde han frataget en kjøbenhavnsk Borger, Knud Skriver, noget Tømmer denne

1) Geh. Arch. Svenske Jordebøger 88, 1.

2) Kong Hans til Indb. i Luggude Herred, Krogen, 29. Marts 1492. Orig. kgl. Missiver.

3) Geh. Arch. Orig. kgl. Missiver.

havde kjøbt af Bonderne paa Kullen til sit Skib — Bent Bille havde nemlig ogsaa Kullen i Forlening -, men Kongen gav ham Ordre til at tilbagegive Borgeren det¹⁾.

Forovrigt er der mange Vidnesbyrd om Kongens venlige Stemning imod ham; foruden Forlening med Kullen fik han ogsaa Ret til at opkræve al Told, Sild, Vrag og anden Rettighed af Barsebæk Fiskeleje, Tilladelse til at udføre Øxne af Riget, m. m.²⁾. Jævnlig kaldes han til Kjøbenhavn at overvære Raadsmoderne, og 1491 fik han Ordre til at holde sig beredt til i Maj Maaned at ledsage Kongen til Norge med et Skib og 20 væbnede Mænd³⁾. I Begyndelsen af Juni laa Flaaden sejlklar i Sundet, thi fra Skibet «Griffen» i Øresund har Kongen den 10de Juni tilskrevet Fru Ermegaard paa Helsingborg (som hun altsaa maa have forestaaet i Mandens Fraværelse) og bedet hende ufortovet at sende det medfølgende Brev til Svogeren Sten Bille paa Gladsaxe, saa at han senest kunde faa det den følgende Dags Aften, da Brevet var af stor Vigtighed⁴⁾. Kongens Ophold i Norge blev kun af kort Varighed, allerede 7de Juli maa han have forladt Oslo, thi den 9de Juli var han i Helsingborg, hvor han paa Bent Billes Opfordring har bekræftet det bekjendte Skiftebrev efter Hr. Torben Pedersen Galen af 8de April 1434⁵⁾. Det var det samme Aar, kort før Rejsen til Norge fandt Sted, at Kong Hans ved sin personlige Indgriben bragte den langvarige Strid mellem Billerne

¹⁾ Kong Hans til Bent Bille, Kjøbenhavn, 1. April 1494. Orig. kgl. Missiver.

²⁾ Kong Hans's aabne Brev af 8. Septbr. 1492. Orig. kgl. Missiver. Samme til samme, Krogen, 30. Marts 1492. Kgl. aabne Breve.

³⁾ Kong Hans til B. Bille. Lund, 8. Marts 1491. Orig. kgl. Missiver.

⁴⁾ Ex navi nostro Griffen in Øresund, 10. Juni 1491. Kong Hans til sincere nobile dilecte domine Ermegaard, conjugii dni. Benedicti Bille, advocati castri nostri Helsingborg. Danske Adels Breve 4. 103.

⁵⁾ Om Rejsen til Norge jvfr. Diplomatar. Norveg. VIII. 441—42 og Danske Mag. 3. Række III. 277—78.

og Oluf Stigsen paa Bollerup angaaende Arven efter Svigerfaderen til en for Billerne gunstig Afslutning¹⁾.

Ligesom Faderen har Bent Bille ikke deltaget i det politiske Liv. Medens Broderen Sten allerede tidlig føler sig hendraget til politisk Virksomhed, indskrænker Bents hele Virksomhed sig i saa Henseende til at møde ved Forhandlinger i Kjøbenhavn med fremmede Gesandter, særlig Hansestædernes, at underskrive og forsegle som Medlem af Rigsraadet Traktater, Haandfæstningen, Valget af Hertug Christiern til Konge efter Faderens Død²⁾. Ved Siden af sin Lensmandsvirksomhed har han derimod været travlt beskjæftiget med at øge sit Gods, mageskifte, købe og sælge, paatale sine Rettigheder paa Thinge, gjøre Indførsler i Ejendomme, erhverve sig Laasebreve, holde Hus med sine Vornede etc. Han var en stadig Gjæst paa Kongens Retterthing, en haard og ubarmhjertig Kreditor, som endog forfulgte sine egne Slægtninge med de bekjendte 10 Dages-, 5 Dages- og Straxbreve. Det bør dog tilføjes, at han ikke desto mindre betragtedes som Midtpunktet og Hovedet for sin Slægt, ikke alene af sine Brødre, Søstre og Svogre, med hvem han altid stod paa en venskabelig Fod, men ogsaa af sine fjernere Slægtninge, hvis synkende Anseelse holdtes oppe af den mægtige Stormand.

Om hans Strid med sin første Hustrus Slægt er allerede talt; den førte naturligvis med sig et spændt Forhold til Familien Krognos og de med denne nærbeslægtede mægtige Braher i Skaane. Med Axelsonnerne stod han ogsaa paa en spændt Fod. Den Maade, hvorpaa han havde benyttet sig af sin Svoger, Iver Axelsens fjendtlige Forhold til Kongen, og derved sikret sig den Arv, som burde have tilfaldet Iver selv eller hans Datter, krænkede naturligvis den af Bitterhed

¹⁾ Den 3. Juni 1491 i Lund. Se ovfr. S. 205.

²⁾ Schäfer, Hanserecesse I. No. 546 og 547, II. No. 285; Hvitfeldt S. 965, 991, 999.

og Nag opfyldte Slægt. Med Svogeren Lavrids Axelsen, som under sin Landflygtighed var bleven Hovedsmand paa Aabo i Finland, og med dennes Enke Karen havde han en Strid, som er ret karakteristisk for Tidens Retsopfattelse.

Den nu forsvundne Herregaard Ordrup i Sonnerup Sogn, Voldborg Herred, som ogsaa kaldtes Grubbe-Ordrup, var ved Arv fra Grubberne kommet i Axel Pedersen Thotts Besiddelse. 1457 havde Axelsonnerne tilskjødet Broderen Philip al deres Ret til Gaarden, og han havde derpaa pantsat den til sin Broder Lavrids for en betydelig Pengesum (c. 2,500 lybske Mark). Denne Ejendom blev inddraget af Kronen, da Axelsonnerne gjorde Oprør, men efter at det 1472 var kommet til Førlig mellem dem og Kongen, fik Philip Axelsens Arvinger Gaarden tilbage, og Bønderne fik Befaling til at svare deres Landgilde til Bent Bille paa Arvingernes Vegne. I Aaret 1478 forlangte imidlertid Lavrids Axelsen Pantesummen udbetalt, og Bent Bille lod da det følgende Aar paa Sjællands Landsting erklære, at han lovlig havde tilbudt Pengene paa Herredsting og Landsting, og at Hr. Lavrids havde faaet 1 Aar og 6 Ugers Frist til at fremkomme med Beviser for sin Ret til Pantet i Ordrup. To af dennes Svende vare modte paa samme Thing og forsikrede, at Pantebrevet ikke fandtes i Danmark. Lavrids Axelsen fandt det imidlertid ikke klogt at sende det vigtige Dokument til Danmark, han viste den samme Ulyst som Philip Axelsens Svingerson — som ovenfor omtalt — havde vist ligeoverfor Spørgsmaalet om Udleveringen af Dokumenterne vedrørende Pantet i Tranekjær, til at lade det komme ud af sine egne Hænder, og personlig havde han formodentlig ingen Lyst til at møde i Danmark. Fristen forløb altsaa, uden at Pantebrevet kom til Syne, og i Maj Maaned 1481 lod Bent Bille sig indføre i Pantet i Grubbe-Ordrup, efter at han først var mødt paa Landstinget og havde indlagt i Landkisten 1 Skilling og 1 Gylden. 1483 døde Lavrids Axelsen; ved Skiftet efter ham blev der paa ny rippet op

i Sagen og ved Juletid 1484 mødte hans Enke, Fru Karens Bud, Paaske, paa Sjællands Landsting med en Vidisse af Brevet og fordrede Pengene udbetalte. Bent Bille erklærede imidlertid, at han ikke vilde give nogen Penge ud for den Vidisse, hvis ikke selve Pantebrevet kom til Stede, og erklærede oven i Kjøbet, at hans Svigerfader Eggert Frille tidligere havde betalt 500 rhinske Gylden til Rigmarsken Klavs Rønnov paa Lavrids Axelsens Vegne. Dette var nu en aabenbar Hukommelsesfejl af Bent Bille — eller maaske noget endnu værre —, thi den ovennævnte Sum var Afdrag paa det Laan, Lavrids Axelsen havde gjort sin Broder, da denne fik Tranekjær i Pant, men herimod var det vel vanskeligt i Øjeblikket at føre noget Modbevis.

Nu optraadte imidlertid en ny Fordringshaver, selve Landsthingsdommeren Hr. Henrik Mejnstrup, paa Kronens Vegne og fordrede Pengene udbetalte efter Vidissens Lydelse. Bent Bille henskjød da Sagen til Kongen og Rigsraadet, og den 22de September 1485 fældtes da «efter Sjællands Lov og gammel Sædvane» følgende Dom, at de Penge, som stod igjen af Pantet, vare forfaldne til Kronen, og at Bent Bille og Arvinger skulde være fri for Tiltale for Pantebrevets Paalydende og den tilbagestaaende Rest, som var Kronen tilfalden, fordi Pantebrevet ikke kom til Stede i lovlig Tid. Naar man ser, at Bent Bille kort efter udbetalte Kongen 300 rhinske Gylden for Pantet i Ordrup, kan det ikke siges andet, end at han er sluppet billig. Saaledes gik Lavrids Axelsens Arvinger glip af Pantesummen, Bent Bille reddede sine 500 rhinske Gylden og mere, og Godset i Grubbe-Ordrup tilhørte fra den Tid af Billeslægten, som det ses af det store Skiftebrev efter Bent Bille¹⁾.

Det skulde blive for vidtløftigt at fremstille endog de vigtigere af de Retstvister, Hr. Bent havde med Naboer og

¹⁾ Dokumenterne herom i Geh. Arch. Voss. Voldborg Herred No. 98--99, 103--4, samt Top. Saml. p. Papir, Ordrup No. 1--2 og Danske Adels Breve 57. 27.

Frænder; det maa være nok at anføre, at iblandt hans Kontrakter træffes saa bekjendte Mænd og Kvinder, som Niels Eriksen Rosenkrans, Rigsmarskerne Klavs Rønnov og Eskil Goye, Oluf Axelsens Enke, Fru Anna, Johan Bjørnsen, den stridbare Predbjørn Podebusk, Dronningens Hofsinde Timme Grim, og den nok som bekjendte Ødeland og Slagsbroder Oluf Oxe, hans Søsters Stedson. For det meste havde han eller fik han Retten paa sin Side, og den bekjendte svenske Ridder og Rigsraad Arvid Trolle, en af Unionspartiets faste Støtter, kunde vist ikke træffe noget bedre Valg, end da han betroede ham Bestyrelsen og Forsvaret af sin Gaard Knabstrup¹⁾. Han var en Mand, der hævdede sin egen og sine Slægtninges Ret og Fordringer til det yderste, ja undertiden endog yderligere end tilladeligt, som da han paatog sig at fore sin Søster Inger, Johan Oxes Enkes og hendes Børns Sag imod hendes Stedsøn Oluf. Men hans Energi og Handlekraft, hvormed man let overbevises, naar man ser de talrige Sager, han samtidig paatog sig at fore igjennem, har vistnok mere end hans Førstefødselsret gjort ham til det virkelige Midtpunkt og Forsyn for sin Slægt. Hos ham og hans Hustru paa Søholm samledes Slægten til de venskabelige Samlag, som paa Aarets store Højtider forenede Frænder og Venner og bragte al Kiv og Splid til at forstumme. Et vistnok enestaaende Vidnesbyrd om de fra Oldtiden stammende Lag eller Gilder, som især ved Juletid dannede Højdepunktet af Aarets Selskabelighed og samlede en vis bestemt Kreds af Familier²⁾, er bevaret i Billernes Arkiv. Paa en lille løs Seddel med Jordebogsoptegnelser findes følgende Paaskrift³⁾:

1) 10. Avg. 1489. Lunn, Knabstrup S.

2) Jvfr. Eiler Sundts Skildring af Julelag i Folkevennen 7. Aarg. 408—15. Citatet skyldes Professor Troels Lund.

3) Danske Adels Breve Fasc. 4. 101: «Anno Domini mcdlxxxx die s. Kanuti ducis et martiris tha war thenne Julle lav giorth Gudh till laff oc hans benedide mother jomfrv Maria met alth hemmeriges herskab oc alle christne siælle till at lysse szo.»

Anno Domini 1490 St. Knuds Hertugs og Martyrs Dag, da var denne Jule Lav gjort, Gud til Lov og hans benedide Moder Jomfru Maria med alt Himmeriges Herskab og alle christne Sjæle til at lyse saa.

Item Bent Bille og Ermegaard

— Hans Bille

— Torben Bille

— Anders Bille

— Magdalene

— Hr. Henrik Knudsen og hans Hustru Katrine

— Cecilie Avesdatter

— Peder Bille, hans Hustru Fru Anne

— Hr. Sten Bille, Fru Margrete

— Hr. Johan Oxe og hans Hustru

— Gregers Jepsen, hans Hustru

— Per Nielsen, hans Hustru

— Erik Trolle, hans Hustru

— Jep Hansen

— Jakobus

— Povl Jepsen

— Jep Jul og hans Hustru Margrethe.

Denne lille, tilfældig opbevarede Seddel fortæller os i al sin Kortfattethed saa uhyre meget. Fra den udgaar ligesom en Straale af Lys over Slægten. Vi se den forsamlet i den hellige Juletid paa St. Knuds Dag den 6te Januar 1490 paa Søholm omkring det festlig dækkede Bord, paa hvilket Julelysene, hvoraf hver enkelt Medlem af Familien har medbragt sit, og hvortil formodentlig Udtrykket «lyse saa» sigter, ere tændte. Hæderspladsen indtages af den gamle Fru *Cecilie*, Torben Billes Enke, Stammoderen til hele den blomstrende Slægt, som hun ser samlet om sig. Haarene ere vel graaned, men endnu er hun frisk, rask og rørig. Hun har modtaget Æresposten som Overhofmesterinde hos Dronning Christine; jævnlig samles hendes Sønner og Dotre hos hende paa det gamle Egede eller i hendes Gaard paa Vordingborg

Slot, hvor hun fører Kommandoen over den Skare af unge Hoffrokener, som omgiver Dronningen, og iblandt hvilke færdes den unge Kvinde, som snart skal blive hendes Sønnes Hustru og Kong Hans's Elskede¹). Endnu otte Aar efter er hun trods sin høje Alder saa karsk og sund, at hun kan ledsage Dronningen paa hendes Rejse til Stockholm og deltage i de store Fester, hvormed Kongens og Dronningens Kroning forherliges²).

Fra Svanholm er Peder Bille og hans Hustru Anne Gyldenstjerne komne til Julefesten. *Peder Bille* er ingen Hofmand; han har aldrig søgt Len eller kongelige Hædersbevisninger. Riddertitlen har han ikke opnaaet og opnaar aldrig; langt mindre har han stræbt efter at blive Medlem af Rigsraadet, diplomatiske Finesser og administrative Tilbøjeligheder ere langt fjernede fra hans Tanker. I stille Tilbagetrukkethed har han henlevet sit Liv paa sin Fædrengaard, sysselsat med at udvide sit Gods og opdrage den talrige Børneflokk, som Fru Anne har skænket ham. Og Opdragelsen har sikkert været god, thi det er fra dette Hjem, at de tre fremragende Brødre -- Ove, Kong Hans's og Kong Christierns Kansler, den senere Biskop i Aarhus, Eske, Danmarks Rigshofmester, og Mogens, den vidtberejste Jerusalemfarer og Statsmand -- ere udgaaede. Fru Anne har sikkert sin Del af Æren, hun hørte til en fortrinlig og begavet Slægt, som netop samtidig frembragte en Række af udmærkede Mænd; hendes Fader var den smukke Knud Gyldenstjerne, som Sagnet har hædret med den unge Enkedronning Dorotheas Kjærlighed.

1) 10. Decbr. 1490 holdtes Retterthinget i en Sag mellem Bent Bille og Predbjørn Podebusk paa Vordingborg Slot i Fru Cecilies Gaard. Orig. i Top. Saml. p. Papir, Ringe 2.

2) Dronning Christines Regnskabsbøger i Geh. Arch. Jvfr. Molbech i Nordisk Tidsskrift I. 430. Som Overhofmesterinde havde hun 20 Mark om Aaret samt en Hofklædning.

En skarp Modsætning til Peder Bille danner hans yngre, begavede og højtstræbende Broder *Sten Bille*. Nær knyttet til Broderen Bent har han fulgt denne som en trofast Skygge, han har allerede 1467 giftet sig med Bents første Hustrus yngre Søster, den rige Elline Krognos; efter at have født ham sex Børn, som alle ere døde tidlig, er Fru Elline selv afgaaet ved Døden; men Sten har vidst at trøste sig og har paa ny fundet en Ægtefælle i den rige og fornemme Margrete Rønno, Marsken Klavs Rønnovs Datter. Ærgjerrig og med Lyst og Evne til at deltage i det offentlige Liv har han vidst at bane sig Vej til Hædersposter og Len. Han er bleven Ridder og Rigsraad faa Aar efter Bent, han har faaet Gladsaxe Slot og Len i Skaane i Forlening af Kong Hans, Arvestriden med Oluf Stigsen nærmer sig sin Afslutning, og Aaret efter kan han se sig i rolig Besiddelse af en stor Arv. Jævnlig færdes han vel paa Allindemagle, men fra nu af bliver Skaane hans egentlige Hjemstavn. I lang Tid har han været noget usikker om, hvilket Navn han vil bruge. Opkaldt efter gamle Sten Basse har han følt Forpligtelsen til at bevare Basse-Navnet; snart har han kaldt sig Sten Basse, snart Basse Bille, men da han forlader Sjælland og fæster Bo i Skaane, forsvinder ogsaa Basse Navnet, og fra nu af kalder han sig kun Sten Bille. Tidlig har han følt sig hendragen til politisk, særlig diplomatisk Virksomhed, og det skulde blive hans Lod i en Række af Aar at faa Anledning til at benytte sit Talent og udvikle sin Taalmodighed i de Aar ud og Aar ind fortsatte, langtrukne og orkesløse Forhandlinger med de svenske.

Næst efter de to Brødre følger deres ældste Søster *Ynger Billesdatter*, som hun sædvanlig kaldes, og hendes aldrende Mand *Johan Oxe*. Gamle Johan Oxe har været gift en Gang før og har en Son Oluf, som skaffer ham og Stedmoderen mange Bryderier paa Halsen. Men Hr. Johan synes heller ikke selv altid at have været saa sat og paalidelig, som han nu er blevet, efter at han har nedlagt sit Hovdinge-

tomme paa Helsingborg Slot og fulgt Enkedronning Dorothea paa hendes Pilegrimsrejse til Rom. For næppe 14 Aar siden maatte Bent Bille, som havde stor Indflydelse i Kjøge By, hvor han ejede en Gaard, træde i Skranken for ham, fordi Lavrens Knudsen i selve Vor Frue Kompagnis Stue i Kjøge havde talt onde Ord om Hr. Johan og «den beskedne Dannekvinde Birthe, Knud Bertelsens. Johan Oxe bevidnede selv, at hun havde levet sit Liv — baade Mo og Kvinde — i Slagelse og i Kjøge, og menige Almuer i Kjøge svarede, at hun havde levet sit Liv som en Dannekone, og selv Manden erklærede, at «hun havde faret med ham som en retfærdig Dannekvinde, saa at hende burde have Tak af alle hendes Venner». ¹⁾ Det var netop paa den Tid (1476), at Hr. Johans første Hustru var død, sandsynligvis stod Forlovelsen med Inger Bille for Døren, og det gjaldt om at rense den tilkommende Svoger og gode Ven for de slemme Rytter. Venskabet mellem de to Svogre vedvarede: da Johan Oxe træder fra Helsingborg, er det kun for at Bent Bille kan træde til. Det var sidste Gang, at Hr. Johan tilbragte Julen hos sine kjære Venner, Aaret efter var han død: men hans Hustru fandt den mest trofaste Støtte paa Søholm hos sin Broder og Svigerinde. Fru Ermegaard tog hendes Børn til sig i de trange og vanskelige Tider, da Fru Inger blev forjaget fra Torsøgaard, og endnu findes Ermegaard Frilles nøjagtige Fortegnelse over alle de Klæder, Klenodier og andre Gjenstande, hun havde modtaget af Svigerinden til hendes Børns Behov ²⁾.

Fra Torup i Skaane, en gammel Gaard, der laa paa en Holm i en lille Sø, var den næstældste Søster, *Else*, stævnet hid til Julelaget med sin Mand *Gregers Jepsen* af den bekjendte Slægt, som senere kaldte sig Ulfstand. Gregers Jepsen var en god gammel Bekjendt af Billeslægten; hans

¹⁾ Langebeks Diplomatar, 1476, 17de Maj.

²⁾ Danske Adels Breve 4. 142.

Slægtning Holger Henriksen af Glimminge var gennem Giftermaal med Birgitte Rosensparre, hvis Moder var Mærts-laf Bille, nær beslægtet med den skaanske Gren af Bille-ætten Paa Lyngbygaard eller Glimminge kan Gregers Jepsen have lært sin Hustru at kjende. Forøvrigt tier Historien om dette Ægtepar ligesom om den yngste af de endnu levende Søstre *Regitse* og hendes Husbond *Pedcr Nielsen Gyldenstjerne* paa Tim i Jylland. Langt bedre underrettede ere vi derom om de følgende paa Listen. *Erik Trolle* og hans Hustru *Ingeborg Philipsdatter Thott*. Fru Ingeborg, som allerede ofte er omtalt, havde mistet sin Husbond Gustav Karlsson den 26. Juli 1486¹⁾. Hr. Gustav var en gammel Mand, som efter Tidens Skik havde taget sig en ung Hustru, og denne fandt nu en Trøst ved i sin forladte og ensomme Stilling i Sverig at gifte sig med den unge Erik Trolle, Søn af en af Unionspartiets ivrigste Støtter, Arvid Trolle til Berqvara i Smaaland og til Lillø i Skaane, som han havde arvet efter sin Svigerfader, Iver Axelsen Thott. Han ejede, som ovenfor omtalt, ogsaa Knabstrup paa Sjælland. Fra Sverig var det nygifte Ægtepar kommet ned til Danmark for at besøge deres Slægtninge og se til deres store Ejendomme. Det er let at forstaa, med hvilken Glæde den gamle Fru Ermegaard har modtaget sin kjære Datter af første Ægteskab og hendes unge, allerede berømte Ægtefælle. Slægtskabet med Billerne blev af den største politiske Betydning; den vigtige Rolle, som Erik Trolle og hans Søn, den berømte Ærkebiskop Gustav Trolle, kom til at spille i Nordens Historie, har utvivlsomt staaet i det nøjeste Aarsagsforhold til det nære Slægtskab med en Familie, hvis Indflydelse paa de politiske Begivenheder i Norden var saa stor som Billernes.

Men Rækken af de i Julelaget paa Søholm deltagende

1) Hendes Brev om Husbondens Død, dat. Stockholm, 31. Juli 1486, er trykt hos Schröder. Monumenta diplomatica Svecana S. 54—55.

Gjæster er ikke sluttet endnu. Jep Hansen og Jakobus maa vi desværre erkjende vort fuldstændige Ubekjendtskab til. *Povl Jepsen* er derimod en ikke aldeles ukjendt Person. Han var, om vi tør bruge dette Udtryk, et gammelt Husinventar fra Ermegaard Frilles Fædrenehjem og første Ægteskabs Tid. Hans Fader var Jakob Villesen Færke til Kjeldkjær i Jylland, hans Moder Gissel Sehested, og igjennem hende var han langt ude beslægtet med Fru Ermegaard. Kjeldkjær ejede han sandsynligvis ikke, men formuende har han i sin Tid været; thi han var i Stand til at laane den gamle Johan Frille, Eggert Frilles Broder, som døde paa Fru Cecilies Gaard Nielstrup, en ikke ubetydelig Sum Penge. Han har været meget nær knyttet til Bent og hans Hustru, thi han overdrog dem al sin Ejendom og alle sine Penge, og har derfor sandsynligvis faaet en fast Stilling i deres Hus og Hjem. Altid er han med, parat til at underskrive og forsegle Dokumenter, til at møde paa Thinge for Hr. Bent, og med Rette finde vi ham derfor ogsaa til Stede ved denne Fest, hvor Familien fra nær og fjærn var samlet¹⁾.

Jep Jul og hans Hustru Margrethe vare sandsynligvis Slægtninge af Ermegaard Frille paa mødrene Side²⁾, og det er ikke urimeligt at antage, at alle de fire sidstnævnte Personer have staaet i Slægtskabsforbindelse med hende.

Medens disse ere de sidste Navne paa Listen, staar Værten, hans Hustru, deres Sonner, Dotre og Sviger-son

¹⁾ 11. Juni 1474 overlader Povl Jepsen, Væbner, Bent Bille og Fru Ermegaard et Pergamentsbrev, udstedt af Johan Frille, som døde paa Nielstrup, og lydende paa 00 rhinske Gylden og 40 danske Mark, for hvilke Penge han havde dennes Gods i Flemløse og Børinge i Pant. Samme Dag forlener Bent og Fru Ermegaard ham for Livstid med noget Gods i Vedby, efter hans Død skal det tilfalde dem; overlever han dem, unde de ham at bo frit i deres Gaard i Odense. Allerede 9. Juni 1470 havde de forlenet ham med Landgilde og Frugten af en Gaard i Vigerslev. Orig. i Geh. Arch. Voss Skovby Hrd. S. 10, 74.

²⁾ Jvfr. Hist. Tidsskrift 5. Række V. 5.

øverst. Bent Bille og Fru Ermegaard kunde med Glæde se tilbage paa de svundne Aar. Den havde bragt dem Hæder og Rigdom, en blomstrende Ungdom omgav dem, tre næsten voxne Sønner og to Døtre, hvoraf den ene, Karen, allerede var gift med Henrik Knudsen Gyldenstjerne fra Iversnæs paa Fyn. Den Fest, som hin Januar-aften fejredes paa det nu forlængst forsvundne Søholm, har utvivlsomt bidraget til at styrke og fæstne det Sammenhold, som var en gammel Arv i Slægten og som i det følgende Tidsrum skulde vise en forbavsende Kraft. Det lille Dokument, som kun nogle nu ubrugelige Jordebogsop-tegnelser have frelst fra Ødelæggelsen, er saaledes et vigtigt historisk Aktstykke. Det danner ligesom Afslutningen paa den gamle Slægt, Torbensønnerne, der nu havde naaet sit Højdepunkt, og peger fremad mod den nye unge Slægt, der skulde hæve Ætten til den mægtigste og mest indflydelsesrige i Danmark.

Tre Aar efter samledes Slægten paa ny, denne Gang hos Fru Cecilie paa Egede og i en bestemt Anledning. Det var i December 1492, da det endelige Skifte efter gamle Torben Bille blev foretaget. Da vare allerede Rækkerne stærkt fortyndede, i de forløbne Aar vare Svogrene Johan Oxe og Peder Nielsen Gyldenstjerne døde. De tre Brødre og Gregers Jepsen vare nu kun tilbage, og snart skulde Rækken end yderligere fortyndes, thi næppe to Aar efter døde ogsaa Bent Bille. I Begyndelsen af April 1494 var han kommet til Kjøbenhavn for at aflægge Regnskab for Bestyrelsen af sit Len. Her paa Kjøbenhavns Slot opsøgte hans Kapellan i Roskilde, Niels Andersen, ham, for at lægge et godt Ord ind for sin Halvsøster i Lilleheddinge, hvis Mand var død og kun havde efterladt hende «ganske lidet». Hr. Bent havde svaret, at han vilde gjøre for Guds og for Præstens Bøns Skyld, hvad han kunde «sig uden stor Skade». Niels Andersen indvendte, at det var Gavn og ingen Skade stundum at gjøre Almissegjæringer lige overfor trængende.

Bent Bille havde ikke desto mindre taget to Heste fra den «bedrøvede Enke»: om de ere aldeles borte eller kun laante, ved Præsten ikke, men beder Fru Ermegaard ret indstændig at formaa sin Husbond til at vise Mildhed. Han slutter med en Paamindelse, som maaske har Hensyn til, hvad der kort efter skulde times Bent Bille selv: «Det er meget Raad — skriver han — at tænke paa Døden, jeg jordede min Fader i Tirsdags, og min Moder lever næppe til i Morgen¹⁾». Fra Kjøbenhavn var Bent Bille i «Rigets Ærende» skikket paa «ret Skovskjel» mellem Kronen og Biskop Niels i Roskilde; det var i Slutningen af April Maaned, han skulde derpaa i Begyndelsen af Juni møde paa Herredagen i Kalundborg, hvor vigtige Sager skulde afgjøres²⁾. Hertug Frederik paa Gottorp havde fordret, at Kong Hans og det danske Rigsraad skulde forlene ham med Laaland, Falster og Møn. Denne Fordring havde selvfølgelig vakt stor Harm i Danmark, og Kongen havde derfor sammenkaldt Rigsraadet til et Møde i Kalundborg den 8de Juni. Her vedtoges ogsaa et Svar til Hertugen, som havde Næb og Kloer og for Fremtiden afskar ham ethvert Haab om slige Begunstigelser. Dette Brev er forseglet af Danmarks Riges Raad, men Bent Billes Segl og Navn er ikke med³⁾. Sandsynligvis er han paa Rejsen i Sjælland bleven angrebet af den Sygdom, som i Løbet af Sommeren lagde ham i Graven. Vi kjende ikke Dagen, paa hvilken han døde, men Dødsfaldet maa være indtruffet en rum Tid forinden den 26de Juni⁴⁾. I Novbr.

¹⁾ Kongebrev til Bent Bille, Kbhvn. 1. April 1494. Geh. Arch. Svenske Jordebøger SS. 4. Niels Andersen, Kapellan i Roskilde, til Fru Ermegaard, Bent Billes Hustru paa Helsingborg, Roskilde, 5. Maj 1494. Danske Adels Breve 4. 109.

²⁾ Ægl. aabent Brev, dat. Kjøbenhavns Slot, 23. April 1494. Orig. i Top-Saml. p. Papir, Vigerslev 1.

³⁾ Hvitfeldt, Danmarks Riges Krøn. S. 1009.

⁴⁾ Ingeborg Philipsdatters Trøstebrev til Ermegaard Frille, Stockholm, 25. Juni 1494. Orig. i Danske Adels Breve 57. 29.

Maaned opholdt Fru Ermegaard sig i Kjøbenhavn, hvor Sten Bille udsteder Kvittering til hende for Modtagelsen af 30 rhinske Gylden, han havde laant Bent¹⁾. Sandsynligvis har Fru Ermegaard opholdt sig her, efter at hendes Husbonds Lig er ført til dets sidste Hvilested. Hvor dette var, vide vi ikke; formodentlig er han begravet i Antvorskov Klosterkirke, hvor hans Fader og øvrige Slægt hviler; men hans Ligsten findes ikke og fandtes heller ikke i forrige Aarhundrede, da Fortegnelsen over de da tilstedeværende Monumenter blev forfattede. Formodningen om, at han blev begravet i Antvorskov, støtter sig ogsaa derpaa, at hans første Hustru ligger begravet der; thi i Aaret 1471 har Prioren Jep Mortensen i Antvorskov udstedt en Kvittering til Bent Bille for «Kost, Begængelse, Hest og Harnisk, som vor Forgænger og ham imellem var²⁾.» Ogsaa Bent Billes Begravelse er selvfølgelig gaaet for sig med den behørig Prunk og Pragt, men det tør maaske nok formodes, at udenfor Familiens snævre Kreds har Sorgen over den strænge og haardhjærtede — om end dygtige Mands Bortgang ikke været stor.

Med Bent Billes tre Sønner: Hans, Torben og Anders begynder et nyt Tidsrum i Bille-Ættens Historie. Samtidig flyve ogsaa Fætrene fra Svanholm, Ove, Eske, Mogens og Erik, samt de to Fætre fra Allindemagle, Torben og Klavs ud fra Reden. Med skarpt Blik for, hvor Magt og Fordel ere at finde, søger den unge Flok sin Lykke dels ved Kongehoffet, dels i Kirken, og begge Steder finde de den i fuldeste Maal.

¹⁾ Danske Adels Breve 4. 24.

²⁾ 19. Jan. 1471. Langebeks Diplomatar.

II.

Kong Hans og Billederne.

I.

Fru Ermegaard og hendes Børn.

For anden Gang sad nu Fru Ermegaard Enke, og det utvivlsomt en «bedrovet» Enke. Lidet hjalp det vistnok, at hendes Datter Ingeborg «kjærlig beder og raader» hende «at tage den Sorg motthelig for; en større Trøst har Moderen derimod kunnet finde i Datterens Opfordring til hende om at takke Gud for de «dejlige Sønner», hun havde igjen. Fru Ermegaards Liv havde især i tidligere Tid været rigt paa Skuffelser. Hendes første Ægtefælles Død, hendes Faders bratte Fald og den Overlast, hun selv og hendes Børn havde lidt af Kongen, maa have sat dybe Mærker i hendes Sind. Hendes Giftermaal med den rige og kloge Bent Bille bragte hende heldig ud over de Farer, der paa alle Hold truede hende og hendes Børn, og en lykkeligere Tid oprandt for hende paa Soholm. Snart fyldtes det nye Hjem med en Flok raske og kraftige Børn¹⁾. Fire Sønner, Hans, Torben, Eggert og Anders, og tre Døtre, Karen, Dorothea og Magdalene, kom til Verden i Aarene mellem Aarene 1467 og 1477. Den ældste Søn blev sandsynligvis opkaldt efter den unge Kongesøn Hans, Torben og Eggert efter Farfaderen og Morfaderen, som Skik og Brug var.

1) I Modsætning til saa mange andre af Datidens Familier, hvor den største Del af Børnene døde som smaa, og hvor der af 12—15 Børn ofte kun bevaredes to eller tre, overlevede de fleste af Bent Billes og Fru Ermegaards Børn Forældrene; kun Datteren Dorothea fandt en tidlig Død.

Men ogsaa nu turde Bekymringer og Vanskeligheder af forskjellig Art have trængt sig ind paa Fru Ermegaard. Ikke mindre end tre Kuld Born omgave hende, Bent Billes Datter af første Ægteskab Marine, hendes egne Børn med Philip Axelsen, af hvilke vi kjende to, Anna og Ingeborg, men tør formode, at der ogsaa har været en Søn, der er død tidlig; samt endelig hendes og Bents Børn. Baade Hjerte og Forstand maa hun have besiddet for at kunne styre klar af de mange Skjær, som ikke alene Børnenes Opdragelse, men ogsaa Hensynet til de forskjellige Kuld Børns Særinteresser og fremfor alt Hensynet til disses nærmeste Slægtninge maa have taarnet op paa hendes Vej.

Disse vanskelige Forhold forklare meget i Fru Ermegaards og hendes Husbonds Liv. Mulig vil man endog heri kunne søge Oprindelsen til det spændte Forhold til Bents første Svigermoder, Fru Barabra og hendes Søn Oluf Stigsen. Som Mormoder har Fru Barabra sikkert haft et skarpt Blik for mulige Fejl og Særheder hos den nye Stedmoder, der havde holdt sit Indtog paa Søholm. Bent Billes Griskhed paa Gods og Guld og hans haarde Sind har kunnet gjøre Forholdet endnu vanskeligere. Dette er rigtignok kun Gisninger, thi Samtiden har ikke levnet os nogen Oplysning om disse Forhold. Endnu er dog bevaret et lille Vink, der kaster et af disse hurtige Strejllys, som desværre kun lader Mørket synes saa meget mere tæt og uigjennemtrængeligt.

Paa Gjorslev, som dengang var et Len af Roskilde Bispestol, stod der omtrent ved Aaret 1483 et Bryllup, som overværedes af en talrig Skare af Sjællands og Skaanes Adel. Brudgommen var Lavrids Knob til Gyllebo og Bruden Fru Tale Baad, Enke efter Jørgen Bille til Solbjerg. Billederne fra det nærliggende Søholm vare næsten alle til Stede, og den gamle Fru Barabra, Tale Baads Moster, havde ogsaa indfundet sig. Under Festen blev den unge, nu næsten tyveaarige Marine Bille syg, og da Sygdommen senere tog en farlig Vending, sendte Fru Ermegaard skyndsomst Bud efter

Mormoderen med Opfordring om hurtigst mulig at komme til Søholm. Samme Dag den gamle Frue kom, døde Marine, og et Par Dage efter Halvsøsteren Dorothea.¹⁾

Det er aabenbart ingen Tilfældighed, at Arvestriden med Oluf Stigsen og hans Moder fra Aaret 1484 af antager en særlig hæftig Karakter, saa at Oluf Stigsen endog kan tale om den store Omkostning, Tæring og *Livsfare*, han har haft i denne Sag.²⁾ Man forstaar ogsaa den Harme, der har grebet den gamle Dame ved Tanken om, at en saa stor Part af hvad hun og hendes Mand havde samlet af Gods og Guld, nu efter Datterdatterens Død for bestandig skulde gaa ud af Slægtens Besiddelse og ved Lovens ubonhorlige Stræng-

¹⁾ Herom oplyses vi ved følgende Brev: «Vi efterskrevne Torben Bille, Degn i Lund, Knud Bille i Gladsaxe, Johan Oxé til Nielstrup, Jørgen Podelbusk til Svenstrup, Møvrids Olsen til Bollerup, Riddere, Knud Gyldenstjerne, Hovedsmand paa Nykjøbing, Niels Brock, Christiern Nielsen, Klavs Daa, Hans Lykke, Christoffer Pallesen til Jershøve og Hans Villunsen gjøre viderligt med dette vort aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd 1531. Fredagen næst efter sante Boels Dag (23. Juni), vi forsamlede vare udi Næstved i Fru Gundels Stue paa Graabrødre Kirkegaard, hørte vi og saa, at Hr. Anders Bille spurgte Fru Gundel (Griis) om hans Stedsøskende, om hun kjendte nogen af dem; til hvilket hun svarede, at den Tid Lavrids Knobs Bryllup var paa Gjorslev med hendes Morsøster Fru Talle (Baad), den samme Tid udi Bryllupsdagene da blev Hr. Oluf Stigsens Søsterdatter syg, som hed Marine, og den samme Tid, hun laa syg, da bad Fru Ermegaard, Hr. Bent Billes Hustru, Barabra, Hr. Oluf Stigsens Moder, at hun vilde gjøre vel og fare ned til Søholm til hendes Datterdatter; og den Tid der de kom til Søholm, da blev hun død den samme Dag. Saa var der en anden Hr. Bent Billes Datter, som hed Dorothea, som og blev syg strax udi de samme Dage og døde. Og den samme Tid til Lavrids Knobs Bryllup, der vare Torben, Egger og Anders Bille til samme Bryllup. Hvilket forskrevne Fru Gundel haver vidnet for os paa hendes Sjæls Salighed, som skrevet staar, det vidne vi etc.» Origin. paa Papir med 13 paatrykte Segl i Danske Adels Breve Fasc. 4. 29.

²⁾ Danske Adels Breve 4. 94.

hed tilfalde Svigersønnerne og deres, hende nu saa fremmede Slægt. Men eet kunde hun gjøre, trække Sagen i Langdrag, bruge alle mulige juridiske Kneb og Finesser for at faa den endelige Afgjørelse udsat; og det lykkedes hende, som vi ovenfor have set. Hun kunde i alle Tilfælde gaa i sin Grav med den glade Bevidsthed, at endnu havde Bent og hans Broder trods alle deres Stævninger og trods Kongens kraftige Hjælp ikke faaet Skiftet bragt i Stand.¹⁾

Ikke bedre var Forholdet til den Slægt, Fru Ermegaard ved sit første Giftermaal havde været knyttet til. Her var det naturligt ogsaa Arveinteresser, der satte ondt Blod og som en rød Traad skulde sno sig gjennem flere Slægtleds Historie. Med stor Kjærlighed omfattede Ermegaard Frille²⁾ sine to Dotre af første Ægteskab, Ingeborg og Anna. Efter deres Faders Død og efter at deres naturlige og lovlige Værge, Morfaderen Eggert Frille, var draget i Landflygtighed, stode de unge Piger i Ordets egentlige Forstand værgeløse. Deres Værge efter Loven var deres ældste Farbroder Aage Axelsen paa Varberg og Hjuleberg i Halland; men ogsaa han var ramt af den store Forfølgelse, som overgik Slægten i Christiørn's Tid, og Børnens Stedfader, som efter Loven ikke kunde være Værge for sine Stedbørn, blev da den, som i Forening med Moderen kom til at varetage deres Interesser i Danmark. Til en vis Grad gjorde han det med Fynd og Klem, Pantessummen for Tranekjær fik han udbetalt, og Ordrup reddede han med Anvendelse af alle mulige Prokuratorkneb. Men han benyttede ogsaa Lejligheden til samtidig at redde, hvad der reddes kunde, for sig selv og sine egne Børn. Da saaledes Tranekjær blev indløst, tog Fru Ermegaard først Halvdelen af Guldet for sin Part som Arving efter Philip Axelsen, og derpaa ordnede

¹⁾ Se forøvrigt ovfr. S. 205.

²⁾ Som bekjendt bevarede Hustruerne i den Tid deres Slægtnavn og bære aldrig Ægtefællens Navn.

Bent Bille det saa snildt, at hans egne Born skulde arve sammen med Halvsøsteren Ingeborg efter dennes Søskende (som da vare døde), Broder Broderlod, Søster Søsterlod, og — som Ingeborg senere udtrykte sig, da hun var kommen til Skjæls Aar og Alder — «det tyktes mig ikke at være aldeles ret, da deres Fader og Moder levede endnu».

Da Axelsonnerne senere havde indgaaet Forlig med Kongen 1472, sendtes de unge Piger op til Sverig, hvor de bleve opfostrede hos Farbroderen Erik Axelsen paa Lagnö¹). Anna døde forinden hun kom til at ægte den — os forøvrigt ubekjendte — svenske Herremand, til hvis Brud hun var udset; Ingeborg blev, som allerede omtalt, i Aaret 1474 gift med den gamle Riddersmand Gustav Karlsson (Gumsehufvud), Karl Knutssons Svoger. Hvad der derimod ikke er bekjendt, er, at denne Hædersmand, som «sit Riddernavn med Ære bar,» allerede tidligere var optraadt som Frier i den samme Slægt, hvor han nu hentede sin Brud. 1466 havde han sendt følgende Frierbrev til Hr. Aage Axelsens Hustru Fru Mærete:

«Venlig og kjærlig Hilsen altid sendt med Gud, kjære Søster og synderlig gode Ven. Som jeg formoder, da lader Hr. Aage Axelsen Eder vel forstaa, hvorledes hans Brødre, Hr. Aage, Hr. Iver og Hr. Lavrids Axelsonner og jeg have ham tilskrevet om Eders kjære Datter Jomfru Ingeborg. Kjære Søster, jeg beder Eder kjærlig, at I vilde være mig velvillig i det Ærinde og at I ville fly det saa, at fornævnte Eders kjære Datter vil annamme det Guld, som jeg nu hende sender med Eders Broder Hr. Stephan for et «Fæstninga ffää» og for en kjærlig Gave. Er Eder det til Vilje, da skal med Guds Hjælp Eder, hende eller nogle Eders Venner det

¹) Styffe, Bidrag til Skand. Hist. III. S. CCXLII. Optegnelse af Anders Bille: «Hr. Erik Axelsen skrev min Moder til, at hun vilde sende min Halvsøster Anna til Sverig, han vilde gifte hende der». Geh. Arch. Personalia. Frille.

aldrig fortryde. Herom beviser Eder, kjære Søster, som min Tro er baade til Hr. Aage og til Eder. Hermed befaler jeg Eder den almægtige Gud. Skrevet i Nyköping, Lørdagen næst efter St. Mikkels Dag, under mit Indsegl»¹⁾).

Men en anseligere Frier var samtidig traadt op og tog hurtig Luven fra Hr. Gustav. Det var ingen ringere end Kong Karls Sosterson, den senere saa navnkundige Sten Sture, og for ham maatte Gustav Karlsson trække sig tilbage for først langt senere at faa Erstatning for sine skuffede Forhaabninger i et lykkeligt Ægteskab med den første Ingeborgs Søskendebarn af samme Navn²⁾. De boede paa Ekholm i Upland.

Fru Ingeborg og hendes Moder førte en levende Brevvexling med hinanden, og den unge Frue paa Ekholm synes at have bevaret en varm og hjertelig Følelse for sit Barn-domshjem. Ikke nok med, at hun altid sender sine Søsken de stereotype «tusinde gode Nætter,» ogsaa andre sikkert mere velkomne Gaver, som smukke Heste, Graaskind og andre kostbare Skind fra Norrland, vare Vidnesbyrd om hendes venlige Sindelag. Men med hele sit Hjærte var hun dog knyttet til sin Faders Slægt, og vi kunne forstaa, hvor pinlig berørt hun maatte være af det næsten fjendtlige Forhold, som Stedfaderens smaalige og selviske Rethaveri fremkaldte mellem de to Slægter. Vi have allerede ovenfor (S. 237) fremdraget den karakteristiske Strid mellem Bent Bille og Lavrids Axelsen og dennes Enke om Pantesummen i Ordrup. Den stakkels Ingeborg klager stadig i sine Breve over disse Forhold. «Kjære Moder,» skriver hun, «beder jeg Eder, at I raader min Fader til, at han lader dem faa sin Betaling i gode Rede, ellers frygter jeg for, at der vorder ondt udaf mellem min Faderbroder, Hr. Iver, og ham, thi

¹⁾ Orig. i Danske Adels Breve 57. 18.

²⁾ Sten Stures Frierbreve af 6te Oktober 1466 i Styffe, Bidrag t. Skandi-naviens Hist. III. 172, og i Møller, Bidrag t. Hallands Hist. I. 328—29.

jeg haver hort saa meget derom»¹⁾). Iver Axelsen var ikke en Mand at spøge med. Allerede tidligere havde Bent to Gange været paa Kant med ham: første Gang, da han lod sig tildele Værgemaalet for Ivers Datter, hans egen Søsterdatter, og erobrede hele hendes retmæssige Arv efter Morfaderen; anden Gang, da han paa ny drog Fordel af Axel-sønnernes Landflygtighed og tog noget Gods i Ramsø Herred fra Oluf Axelsens Enke, Fru Anna af Vallo. Da havde han faaet følgende skarpe Skrivelse fra Iver: «Haver jeg formærket, at Hr. Sten (Sture) haver nogen Ugunst til Eder, synderlig af den Grund, at I gjør min Søster Fru Anna aabenbar Uret og stor Forfang for det, som Guds og hendes er, og I har aldeles ingen Ret eller Skjæl dertil, det veed Hr. Sten og mange Dannemænd vel; thi han horte, at min Broder Hr. Aage stod i Kalmar og gjorde sin Ret derpaa, at I havde og har ingen Ret til at tale eller dele derpaa. Derfor beder jeg og raader Eder, at I, hvis I endnu ikke har ladt det af, opgiver det nu, saafremt I ikke ville ud-kaste Eder med Hr. Sten og flere Venner og tage der mere Skade udi, end I nogen Sinde kunne oprette»²⁾).

Men Bent Bille lod sig ikke afskrække af Trusler; ubøn-horlig gik han sin Vej fremad og tog alt, hvad han med eller uden Ret kunde tvinge sig til. Lavrids Axelsens Arvinger fik ikke de Penge, som vistnok tilkom dem med Rette, Ingeborg Philipsdatter blev afspist med et mundtligt Lofte om at arve en Datterlod i hans «Kjøbegods, Bygning

¹⁾ Danske Adels Breve 57. 31.

²⁾ Iver Axelsen til Bent Bille, Vadstena 30. Marts 1475. Danske Adels Breve 57. 26. Af dette interessante Brev hidsættes endnu følgende kulturhistoriske Bidrag: «Beder jeg Eder kjærlig om, at naar der lober noget Skib fra Kjøge til Gulland, at I da ville sende did et eller to Par Agerhøns levende, saa at om Skibet ikke kommer ind i Slots-havnen, de da slippe andetsteds løs, hvor de først havnede, saa at nogle af mine Tjenere paa Landet saa derpaa; det vil jeg med Eder gjerne forskyldes.»

og Møllegods», Iver Axelsens Arvinger fik aldrig Lod og Del i Arven efter Torben Bille og Fru Anna paa Vallø gik i sin Grav uden at faa sit Gods i Ramsø Herred tilbage. For en stor Del var vel Aarsagen den, at de gode Herrer og Damer af Axelssonernes Slægt aldrig turde lade de Originaldokumenter, hvorpaa de stottede deres Krav, komme ned til Danmark. Lavrids Axelsen og hans Hustru ville kun sende Vidisser, Fru Anna og hendes Søn undskyldte sig med, at Dokumenterne ligge paa Gulland, Gustav Karlsson ommer sig Gang efter Gang for at sende Pantebrevene paa Tranekjær ned til Danmark. Mod saadanne Modstandere kunde Bent Bille let føre sine Fordringer igjennem, og naar Stævningdagene vare omme og Aar og Dag var gaaet, uden at Modparten havde ført sit gyldige Bevis, bragte han Byttet hjem¹⁾.

Efter et mere end tiaarigt Ægteskab med Gustav Karlsson blev den nu henved trediveaarige Fru Ingeborg Enke 1480 og giftede sig paany efter Enkeaarets Udløb, den 30te Septbr. 1487 paa Follnäs med Erik Trolle, Avid Trolles Søn til Bergqvara. Denne gamle berømte Æt stammede oprindelig fra Danmark. Arvid Trolle og hans Fader Birger havde været Karl Knutssons trofaste Venner. Efterat Arvid 1466 havde indgaaet et nyt Ægteskab med Iver Axelsens Datter, sluttede han sig nær til sin Svigerfader, og da denne senere blev angrebet og styrtet af Sverigs Rigsforstander Sten Sture, blev Arvid Trolle den vigtigste Leder af Unionspartiet i Sverig. Sønnen Erik fulgte i Faderens Fodspor, og Fru Ingeborg havde saaledes den ejendommelige Skæbne i sine to Ægteskaber at blive knyttet til Mænd, der stod som de skarpeste Modsætninger, Gustav Karlsson som Repræsentant for den gamle Karl Knutsson'ske Tid med sit

¹⁾ Aktstykker i Striden mellem Fru Anna af Vallø og Bent Bille findes i Geh. Arch. Voss. Danmark, Fasc. 8. 18., i Danske Adels Breve 4. 78. og i Langebeks Diplomatar. 16. Febr. 1528.

brændende Had til Danmark, Erik Trolle som Repræsentant for det energiske Oppositions- og Unionsparti, som senere skulde faa sin mest udprægede Høvding i Fru Ingeborgs og Erik Trolles Son: Upsalas Ærkebiskop Gustav Trolle. At Moderen har sin Part med i de Følelser, som hendes Husbond og Son nærede for Danmark, tør ikke betvivles. For saa vidt har Fru Ingeborg sin berettigede Plads i Historien.

Under disse Forhold er det let forstaaeligt, at det unge Ægtepar knyttede sig nær til Billederne paa Søholm. Derfor fandt vi ogsaa Erik Trolle og Ingeborg som Deltagere i det festlige Julegilde 1490, og derfor spore vi ogsaa nu en Række Forsøg paa at udjævne de Stridigheder med Thotterne, som saa længe maa have forbitret Fru Ermegaards og hendes Datters Liv. Det var dog først efter den strænge Herr Bent Billes Død, at Slægtens kvindelige Medlemmer ret kunde komme til at udfolde deres diplomatiske Talenter.

Lavrids Axelsen havde efterladt sig en Son, Axel, og tre Døtre: Anna, Margrethe og Ingeborg. Dotrene bleve opdragne hos deres Mosters Son, den bekjendte Niels Bosen Grip paa Vinäs i Södermanland, der ligesom Arvid Trolle var en af Unionspartiets ledende Mænd. Allerede før Bent Billes Død havde Ingeborg Thott foreslaaet et Giftermaal mellem Hans Bille, Bents ældste Son, og Jomfru Anna. Bent synes ikke at have gjort væsentlige Indvendinger imod dette Parti, han døde imidlertid, forinden Damerne havde foretaget de indledende Skridt. Jomfru Anna var intet daarligt Parti. Vel havde Folkevittigheden i Sverig sunget om hendes Fader:

«Fastän han var en riddare from,
likväl med Käpp till Sverige han kom,
hans hafvor de voro icke många».

men Hr. Lavrids havde dog inden sin Død bragt sine Afærer i Orden igjen; i Sverig ejede han Gaarden Årsta i Södermanland, og efter Forliget med Christiern I havde han atter faaet sin smukke Ejendom Næsbyholm paa Sjælland

tilbage. Lavrids Axelsen kom aldrig til Danmark. Næsbyholm forfaldt, Bygningerne vare næsten faldefærdige, thi Bornenes Væрге i Danmark, deres Fætter Bent Aagesen Thott, synes ikke at have taget sig synderlig af deres Anliggender. Det var en stadig Kilde til Ærgrelse for den praktiske Fru Ermegaard og hendes Datter.

Næppe var Bent Bille dod, for Fru Ingeborg og Erik Trolle drog over til Vinäs for at tale med Niels Bosen om Giftermaalet. Denne synes at have taget temmelig kold-sindig mod Tilbudet: ja hvis Lavrids Axelsens Børn kunde faa den Sum Guld, som stod i Ordrup, kunde der maaske være Tale om et velvilligt Svar. Men forøvrigt havde allerede Jorgen Eriksen (Rosenkrands) meldt sig som Bejler til Jomfru Anna, og der var mange, som talte hans Sag, deriblandt især Bent Aagesen. Derfor paaminder Fru Ingeborg sin Moder om endelig ikke at røbe deres Plan for nogen, som kom oppe fra Sverig; hun lover, at hun vil gjøre alt, hvad der staar i hendes Magt, hun kjender ingen bedre Mage til sin Broder hverken i Sverig eller i Danmark, men Moderen maa ogsaa love at være imødekommende med Pengene. Det var i Juni Maaned 1494, at Fru Ingeborg underrettede sin Moder om, hvad hun havde udrettet. I Oktober Maaned samme Aar stod Sagerne allerede noget bedre. Ved Mikkelsdagstid havde hun paa ny, denne Gang sammen med sin Svigerfader Arvid Trolle, talt med Niels Bosen paa Follnäs. Han stod endnu bestandig paa, at Pengene skulde udbetales, men havde forøvrigt vist sig meget velvillig og lovet, at han og hans Venner gjerne skulde være betænkte paa at give gode Svar. Ved St. Hansdagstid næste Aar skulde der holdes et Møde i Kalmar, der vilde Niels Bosen komme, og han ønskede derfor gjerne, at Fru Ermegaard og Hans Bille skulde møde ham der og gjøre en endelig Aftale. Fru Ingeborg lover, at ogsaa hun vil møde der, men forøvrigt beder hun Moderen «fullelig» at aabne sit Hjerter for hendes gamle Svigerfader Arvid Trolle, som nu

drager ned til Danmark i Rigets Anliggender. Han kan hun med Tryghed betro sig til om den Sum Guld, thi han er baade hende og hendes Søn velvillig stemt.

Fru Ingeborg lod sig imidlertid ikke nøje med at spille Forsyn og Kirsten Giftekniv for sin ene Halvbroder, hun havde ogsaa et godt Parti i Sigte for sin anden Halvbroder Torben. Vi lade hende tale med hendes egne Ord. «Item kjære Moder, rørte jeg og til min Fader Arvid Trolle om min Broder Torben og hans Datter Christine, og fornåm jeg, at han fik en god Vilje til Torben, da han var nede hos Hr. Laxmand. Haver I der nogen Vilje til, da taler nu selv til ham; og er hun en ganske dejlig Menneske og har Guds nok og god Slægt, som I det vel veed. Og tror jeg med Guds Hjælp, at det sker, om man vil hende forsee i Danmark.»

Med denne sidste Plan havde Fru Ingeborg nu intet Held, desto bedre derimod med den første. Arvid Trolle kom ned til Danmark i Begyndelsen af 1495. Han havde ogsaa egne Interesser at varetage. Sin Hustrus og Datters Krav paa Arven efter Torben Bille skulde han paatale, og han havde ogsaa faaet det noget ubehagelige Hverv fra sin Svigerdatter at paase, at ogsaa hun fik, hvad der tilkom hende efter Bent Bille. Men den gamle Statsmand har forstaaet at bringe alt i Orden. Sin Hustrus Krav overdrog han Oluf Stigsen at paatale, og denne har vist med Glæde grebet Lejligheden til at paaføre Billerne nogle ubehagelige Processer¹⁾. Sit egentlige Hverv udførte Arvid Trolle med stort Held og Dygtighed.

¹⁾ 1495, Tirsdagen f. Palme Søndag, paa Bollerup, befuldmægtiger Arvid Trolle Oluf Stigsen «ind at dele og op at bære alle de Gods, som Hr. Iver Axelsen, min Hustrus Fader, tilfaldt i Arv med sin Datter, som han havde med Fru Marine, Hr. Torben Billes Datter, som mig og min Hustru Beate Iversdatters Barn at Rette er nu tilkommen i

Sagen var nemlig ikke saa let. Bent Aagesen var Formynder, og han maatte skubbes til Side, thi han begunstigede jo Jørgen Eriksen. Det kunde nu ingen anden end Kongen gjøre; men Kong Hans var som sædvanlig Billernes gode Ven. Han tog Værgemaalet fra Bent Aagesen og overdrog det til ingen anden end — Hans Bille. Naturligvis har Fru Ermegaard og hendes Sønner givet efter med Hensyn til Pengene for Ordrup — de bleve jo nu tildels i Familien. Arvid Trolle kunde rejse hjem til Svigerdatteren med det glade Budskab, at alle Hindringer vare ryddede af Vejen. I Lobet af Sommeren finde vi Erik Trolle og hans Hustru samt Niels Bosen paa Rejsen ned til Kalmar med den unge Anna Lavridsdatter. I Kalmar traf de Fru Ermegaard, ledsaget af sin Svoger, Sten Bille, og sin Svigersøn, Henrik Knudsen Gyldenstjerne. Her bleve de endelige Aftaler truffene, og Fru Ermegaard kunde nu fore sin tilkommende Svigerdatter med sig hjem til Danmark. I Kjobenhavn mødtes de to unge Mennesker, som ikke vare helt fremmede for hinanden, thi Hans Bille havde besøgt sin Søster paa Ekholm og har der utvivlsomt truffet sin tilkommende Hustru. Med Kongens Tilladelse — thi ogsaa den maatte til i dette Tilfælde — i Hr. Laxmands og mange gode Venners Nærværelse fæstede Værgen sin Myndling som Brud, og Fru Ermegaard lovede at holde deres «Hædersdag» næste Sommer.

«Tykkes det mig vel at være af alt Hjærte at saa er, saa og deslige flere Venner her i Landet, Gud være Lov,

Arv.* Brevet er besejlet af Hr. Povl Laxmand, Hofmester, Hr. Eskil Goye, Marsk, Christiern van Haffn paa Aalholm, Hr. Oluf Esbjørnsen, Kannik i Lund, og Giævert Krabbe, Væbner. Orig. med alle Segl bevarede, i Geh. Arch. Voss. Adelen i Danmark 16. 10. Det er sand synligvis i den Anledning, at Sten Bille 26. Oktbr. 1496 paa Sjællandsfar Land-thing lod give sig Vidne for, «at Salget af Abrahamstrup med de deri indeholdte Bestemmelser aldrig havde været paatalt eller Gjenstand for nogen Strid.» Wegener, Abrahamstrup I. 41—2.

at begges deres Kjærlighed og Vilje drog over ens etc.»¹⁾ skriver Brudens kjærlige Føsterfader Niels Bosen i sit knudrede, men hjærtelige Sprog. Meget stod der endnu tilbage, inden Brylluppet kunde finde Sted, mange Forberedelser, i hvis Detailler de omhyggelige Damer have tilladt os at trænge ind. Fru Ermegaard tog strax fat paa at bygge og restaurere paa Næsbyholm. Her skulde jo de unge Folk bo. Alt hvad den unge Brud skulde have til sit Bryllup skulde kjøbes i Danmark, «det findes jo bedre der end her» skriver Niels Bosen. Men Fru Ingeborg lod dog ikke Moderen besørge det hele selv. «Overlagen sender jeg Eder hermed med Hans Lavridsen, Gud give det Eder vel behage. Solvet og Foderet sender jeg Eder fremdeles med Mandrup.» Ogsaa Hestene agter hun og Niels Bosen at sende fra Sverig ned til Næsbyholm. Men Klæde og Fløjel, det maa Fru Ermegaard skaffe i Danmark. Den unge Brudgom agtede at «ride» op til Sverig ved Vintertid for at hilse paa sin — Søster, som det skrives, men desværre rasede der netop en af de i den Tid saa sædvanlige pestagtige Sygdomme, og han er formodentlig derfor ikke kommet afsted²⁾).

I Sommeren 1496 stod Brylluppet, men hvor og naar have vi desværre ingen Efterretning om. Vi kunne følge de unge Folk til Dortærsklen af deres Lykke, men længere ikke, og vi møde dem først igjen i Sorgens Stund, da Hans Bille efter to Aars Ægteskab maa følge sin unge Hustru og sit nyfødte Barn til Graven. Sandsynligvis har Hans Bille i disse Aar boet paa Næsbyholm, han skriver sig senere

¹⁾ etc. hører med i Brevet.

²⁾ Fremstillingen i Texten er efter følgende Breve: Ingeborg Philipsdatter til Fru Ermegaard, Stockh. 26. Juni 1494, Samme til Samme, Ekholm, 28. Oktober 1494, Samme til Arvid Trolle, Ekholm, 28. Oktober (1494), Samme til Fru Ermegaard, Lagno, 2. December 1495, Niels Bosen i Winäs til Fru Ermegaard, 15. December 1495. Danske Adels Breve 57. 29—31.; 4. 64.; Top. Saml. p. Papir, Næsbyholm 1.

til denne Gaard¹). Anna Lavridsdatter blev sandsynligvis begravet i Antvorskov. I sit Testament skjænkede hun Klostret 1 Læst Korn i Gods, som Niels Bosen Grip og den afdødes to Svogre, Jens Ulfsson Roos og Christiern Bengtsson Oxenstjerna samme Aar lovede at erstatte Klostret med 500 Mark Penge inden to Aar. Men dette Løfte blev ikke holdt, hvorfor Broderen Axel Lavridsen 1504 lovede at give Klostret 600 Mark eller i Mangel heraf to Gaarde i Svallerup²). Hans Bille har formodentlig afhændet sin Arvepart (en Femtedel) i Næsbyholm til Axel Lavridsen, thi han omtales ikke under de ejendommelige Begivenheder, der senere bragte Næsbyholm ud af Thotternes Besiddelse.

Kort for eller efter Anna Lavridsdatter døde ogsaa hendes Kusine og trofaste Veninde, der saa tappert havde virket for hendes Ægteskab, Ingeborg Thott. Paa en Udflugt fra Ekholm over Mælaren til Lagnö, hendes Svigerfaders Ejendom, sprang Fartøjet, hvori hun befandt sig med sit yngste Barn, læk. Fruen sad selv ved Roret og befalede strax Mandskabet at kaste Lasten overbord, men Folkene erklærede, at det var for sent, og for mulig at bjærge sit Barn bandt hun en Dug omkring sig og Barnet. Men inden der kunde komme Hjælp, vare baade hun og Mandskabet druknede. Hendes ældste Søn Gustav Trolle undgik Døden ved et rent Tilfælde. Ved Ankomsten til Strængnæs havde han truffet sin Lærer Mester Christian og bad derfor sin Moder om at faa Lov til at gaa over i hans Baad. Efter Fortællingen skal Fru Ingeborg være bleven vred herover, have rusket Drengen i Haaret og smidt ham over i Mester Christians Baad med det Udraab: «Vil Du saa gjerne blive hos ham, saa pak Dig afsted». Forøvrigt synes Fru Ingeborg selv at

¹) Hans Bille i Næsby forseglor 4. Septbr. 1500 til Vitterlighed Johan Oxes Skjodebrev til sin Moder Fru Inger paa Gods i Skaane. Orig. i Dipl. Arn. Magn. Fasc. 7. 37.

²) Archivregistraturer IV. 144. 88 90.

have været Skyld i Ulykken, maaske ved at have fyldt Baaden for stærkt med Teglsten, thi Mandskabet raabte til hende: «I skal staa os til Ansvar for Gud, at I har forraadt vort Liv». ¹⁾

Fru Ermegaard boede i sin Enkestand paa Sobholm, hendes Svigermoder, *Fru Cecilie*, paa Egede, naar hun da ikke var i sin Embedsstilling som Overhofmesterinde ved Dronning Christines Hof. De to rige og højt ansete Damer vare endnu i deres Alderdom raske og rorige, ivrige i Varetagelsen af deres Pligter, kraftige Stotter for deres Børn og Bornebørn. Fru Cecilie kunde endnu 1499 deltage i Dronningens Kroningsrejse til Stockholm, men efter Tilbagekomsten herfra trak hun sig tilbage fra sin anstrængende Virksomhed og levede fra nu af paa Egede, hvor hun døde 1503, vistnok over 80 Aar gammel, efter at have overlevet sin Husbond i henved 40 Aar. ²⁾ Hun blev begravet ved sin Mands Side i Antvorskov Klosterkirke, til hvilken hun skjænkede en Gaard i Ostop, samt en forgyldt Kalk og Disk til det Alter, foran hvilket hendes Grav var. Prioren fik 2 rhinske Gylden, Præsterne ved Kirken 15 lybske Mark, hver «Ringedegn» 6 Skilling og hver Præst i Slagelse 6 Skilling for Vigilier og Messer; ligesaa alle Præsterne i Roskilde 12 (Mark) for Vigilier og Messer. I sit Testament, som hun befalede sine Sonner Peder og Sten Bille samt, Sønesonnen Hans Bille og hendes Sognepræst i Egede, Hr. Oluf, at fuldføre, betænkte hun ikke mindre end 25 sjællandske Klostre med Gaver, de fleste til et Beløb af 2 Pund Korn (c. 6 Tonder), halv Rug, halv Byg, eller 3 Mark dansk, endvidere 100 Par Sko og 100 Par Hoser til Fattigfolk foruden Øl og Brod og Flæsk til Badstuerne for fattige Folk

¹⁾ Möller, Hallands Historia I. 380—81. Det sidste Brev fra hende er dateret Lagnø, 4. Decbr. 1495; se ovenfor S. 261, Anm. 2.

²⁾ Dr. Christines Regnskabsbøger i Geh. Arch. 1500 nævnes en anden Frue som Overhofmesterinde.

i Kjobenhavn og Slagelse. Særlig betænkte hun sin egen Sognekirke Egede, ligesom Præsten og Degnen der, samt alle Kirker, Præster og Degne i Faxe Herred. Endelig overdrog hun sine Arvinger at lønne hendes «Fodsvende og daglige Hjon», som de vilde svare for Gud.¹⁾ Hendes store Ejendomme bleve delte imellem alle hendes Arvinger ved Skiftet i Næstved den 23de Juli 1507. Det store, spredtliggende Gods i Fyn, Laaland, Sjælland og Skaane gav en aarlig Indtægt, der beløb sig til 571 Td. Byg, 217 Td. Rug, 79 Td. Havre, 26 Td. Smør, foruden Smaaredsel, og desuden c. 24 Mark lodig, c. 16 Mark lybsk og c. 180 Mark Penge. Omsat i Korn, som dengang betaltes med 8 $\frac{3}{4}$ Tønden, bliver hele Indtægten af Fru Cecilies Jordegods c. 2000 Td. Korn. Heri er ikke iberegnet hendes Parter i Hovedgaardene, af hvilke utvivlsomt Allindemagle, som ovenfor omtalt, havde et meget stort Jordtilliggende. Det spredtliggende Gods blev delt i lige Parter mellem hendes Arvinger paa samme Maade som ved Skiftet efter Torben Bille (se ovfr. S. 202). Parterne i Hovedgaardene bleve efterhaanden indløste af enkelte Arvinger fra de andre: Sten Bille og hans Arvinger indløste Allindemagle, Peder Bille Svanholm, Bents Sonner: Anders Bille Søholm, Hans Bille Egede, og Inger Billes Son Johan Oxen Nielstrup.²⁾

Fru Ermegaard overlevede ikke længe sin Svigermoder. I Lobet af Aaret 1503 maa ogsaa hun være død. Forinden sin Dod havde hun været Vidne til højst mærkelige og

¹⁾ Kirkehistor. Saml. 3. Række I. 553—54.

²⁾ Skiftebrevet efter Fru Cecilie er dateret Næstved, 23. Juli 1507. Voss. Baarse Herred 77. En stor Del af Brevet er odelagt, men af det bevarede Stykke (Peder Billes Part) og af senere Skifter, hvor Arven efter Fru Cecilie omtales, kan hele Arven beregnes. Allerede 20. April 1506 havde man foretaget Fordelingen af Fru Cecilies Part i Allinde. D. Ad. Br. 4. 23. 19. Maj 1490 havde Fru Cecilie overdraget sin Part i Svanholm til Peter Bille mod Vederlag i en Gaard i Ringsted H. Voss. Svanholm 6 og Ringsted Herred 113.

skæbnesvangre politiske Begivenheder, hvori hendes Søner havde taget Del, og hvorom vi i det følgende nærmere skulle berette. Hendes ældste Søn Hans havde giftet sig paa ny, denne Gang med Inger Rønnov, en Datter af den 1494 afdøde ansete Rigsraad Korfits Rønnov til Faareveile, der havde været Lensmand paa Jungshoved i Sjælland. Korfits Rønnov var Brodersøn af Marsken Klavs Rønnov, hvis Datter, som allerede omtalt, var gift med Hans Billes Farbroder Sten Bille. Dette nye Ægteskab har derfor været vel set i Slægten. Med hvilke Følelser Fru Ermegaard derimod har hilset sin næstældste Søn Torbens Fæstemø og Hustru, Jomfru Edel Mikkelsdatter Jernskjægs Indtrædelse i Familien, turde være et omtvistet Spørgsmaal. De for Haanden værende Kilder give os ikke Midler i Hænde til at domme derom.

Edel Mikkelsdatter Jernskjæg horte til en i tidligere Tider anset Slægt, hvis berømteste Mand var Peder Nielsen Jernskjæg, bekjendt som en tapper Krieger fra Valdemar Atterdags Dage. Men allerede i Midten af det 15de Aarhundrede var Slægten i stærk Tilbagegang. Jomfru Edels Faderfader Anders Pedersen var Broder til Roskilde Bispens Jens Pedersen og af ham forlenet med Ellinge Gaard (nu Løvenborg) i Sjælland. Hendes Fader Mikkell Andersen havde arvet Forleningen; hans første Hustru Margrethe, Edels Moder, horte til en ikke længere anset Slægt. Hendes Fader, Anders Jepsen af Særslev, havde solgt sin Gaard i denne By paa Sjælland til Kirken, og desuden til gamle Torben Bille alt sit Fædrenegods i Skippinge Herred¹⁾, og var derpaa flyttet over til Jylland til Særslev paa Mors, maaskee for at bevare sit Navn uforandret. Ogsaa hans Forfædre havde engang været store Folk, men af den fordums Herlighed var intet mere tilbage. Senere havde Mikkell Andersen efter sin første Hustrus Død giftet sig med

¹⁾ Dok. af 1. Septbr. 1469 i Top. Saml. p. Papir. Skippinge Nr. 1.

en Guldsmeds Datter i Næstved, hvad der ikke skulde hæve Familiens Anseelse. Han havde to Sønner, der begge bleve satte i Kloster, hvad der utvivlsomt tyder hen paa, at der intet var at arve efter Faderen. Jomfru Edel havde derimod ingen Tilbøjelighed for Klosterlivet, hun søgte og fandt Ansættelse ved Hoffet og allerede 1496 nævnes hun som en af Dronning Christines Jomfruer. Disse vare 8 i Tallet og synes alle at have tilhørt Landets fornemme Slægter, saaledes nævnes Jfr. Anna Sehested og to Jomfruer Anna Bild, som til Skjelnemærker havde Tilnavnene: store og lille. Det har sikkert været et meget muntert og omskiftende Liv, de til Hoffet knyttede Damer have ført: altid paa Rejse fra Slot til Slot, Vinter og Sommer, til Hest og i Karmen. Lonnen var ikke stor, om de overhovedet have modtaget anden Erstatning end det frie Ophold og — som det af Regnskaberne fremgaar — et Stykke «Leydisk» om Aaret, det vil sige et Stykke Klæde fra Leyden, der ansaas for at være af den fineste og bedste Sort.

Alle disse unge Damer stode under Overhofmesterinden Fru Cecilies Opsyn, og den gamle Frues Sønesønner have da utvivlsomt haft rig Anledning til at lære Hoffrøkenerne at kjende. Og her er det da, at den unge Torben Bille, der ligesom sin Brøder Hans var kongelig Hofsinde, har forelsket sig i den skjonne Jomfru Edel, hvis eneste Rigdom var hendes smukke Ansigt, thi Gods og Guld kunde hun ikke medbringe sin lykkelige Bejler. Allerede denne mislige Omstændighed maa i høj Grad have svækket hendes tilkommende Svigermoder, Fru Ermegaards Interesse for det Valg, hendes Søn havde gjort. Men endnu pinligere maa det have været for hende og den stolte Slægt, at Rygtet vidste vidt og bredt at berette om det Forhold, hvori Edel Mikkelsdatter stod til Kong Hans. Allerede 1499, da Kong Hans og Dronning Christine efter Sverigs Erobring drog op til Stockholm, ledsagede af et glimrende Følge, vakte det stor Opmærksomhed, at den unge Hofdame stadig færdedes

sammen med Kongen. Den svenske Rimkrønne har skildret Forholdet paa følgende naive Maade, idet den indfører Kongen selv fortællende:

«Jag samfnade ater mina Män,
Och drog så in til Sverige igen.
Min Drottning Chirstin följde och thå;
Jungfru Eddela gjorde och så,
Altid skulle hon åka med mig i Släda;
Thet gjorde jag för lust och gläde.
Hon kunde väl skämta med sin ord,
Och Tärning kasta öfver Tafvellbord.»

Den poetiske Iklædning giver Forholdet en vis uskyldig Karakter. Langt skarpere Anklage retter derimod det svenske Rigsraad imod Kong Hans, da han faa Aar efter (Foraaret 1501) drog bort fra Sverig og efterlod sin Hustru i Stockholm for at forsvare denne Stad imod de svenske Oprørere: «Da Kong Hans drog ud af Riget, da lod han sin ædle højbaarne Fyrstinde blive her tilbage i stor Nod, og førte med sig herfra en los Person, som han allerede tilforn havde bragt med sig ind i Landet, sin Hustru til stor Haan, saa at vi alle ynkedes over, at den ædle Fyrstinde skulde lide saadan Haan og Beskæmmelse ¹⁾. At det er Jomfru Edel, Svenskerne sigte til ved Omtalen af «den løse Person», fremgaar af de Udtalelser om hende fra en lidt senere Tid, som siden skulle meddeles. Kort efter Hjemkomsten fra denne Rejse i Efteraaret 1501 har sandsynligvis Brylluppet fundet Sted mellem Torben Bille og Edel Mikkelsdatter. Det unge Ægtepar tog Bolig paa Abrahamstrup, som Torben havde faaet i Forlening af Kongen. Fru Ermegaards Forhold til sin Søn efter denne Begivenhed synes dog at have været særdeles venligt og kjærligt. Der er kun bevaret eet Vidnesbyrd herom, men det er ogsaa fyldestgjørende til Op-

¹⁾ Det svenske Rigsraad til Hertug Magnus i Mecklenburg, Stockholm, 11. Novbr. 1501. Styffe, Bidrag t. Skand. Hist. IV. 283—86.

lysning af Forholdet mellem Moder og Søn, om det end paa den anden Side viser, at de unge Ægtefolk paa Abrahamstrup allerede i deres Ægteskabs første Aar have haft Sammenstød, som gjorde Moderens Mellekomst nødvendig. Den 13de April 1503 skriver Torben Bille følgende Brev til sin Moder:

«Sønlig kjærlig Hilsen sendt altid med Gud. Beder jeg Eder kjærligen, kjære Moder, at jeg maa vist slaa min Lid til de 200 Mark, I lovede mig i Kjøge alsenest 8 Dage eller 14 Dage næst efter Paaske. Item kjære Moder, beder jeg Eder kjærligen, at I flyr det saa, at Fynboen bliver hos mig enten med det gode eller med det onde, og lover, at I ville skrive for ham til Edlæ, min Hustru, at hun skal tale hans bedste til mig. Det er min kjærlige Bøn til Eder. Beder jeg Eder kjærligen, at I ville vel gjøre og umage Eder hid til Edlæ det snarreste I kunne, som I loved mig. Hermed befaler jeg Eder Gud. Abrahamstrup, Skjærtorsdag 1503»¹⁾).

Hvem den i Brevet under Navnet «Fynboen» omtalte Person er, vide vi desværre ikke; men det lyder dog højst mærkeligt, at Torben Bille beder sin Moder om at opfordre hans Hustru til at lægge et godt Ord ind hos ham for en Person, hvem Torben selv ønsker skal blive hos ham «med det gode eller onde». Det kunde synes, som om Edel først havde faaet ham imod hans Vilje til at afskedige eller tjærne denne Person, og at han senere har angret det, men har manglet Kraft til at sætte sin Vilje igjennem. Derfor skal denne lille Intrigue spilles, og Moderen gaa i Ilden forat omstemme den lille bestemte Frue. Opfordringen til Fru Ermegaard om hurtigst muligt at komme til Fru Edel paa Abrahamstrup, tyder paa, at den unge Frue ventede sin Nedkomst. Ved saadan Lejlighed plejede altid Moderen

¹⁾ Egenhændigt Brev i Danske Adels Breve 4. 119. Trykt hos Wegener, Abrahamstrup S. 45.

eller Svigermoderen at være til Stede for at kunne staa bi med Hjælp og Raad. — Det blev sidste Gang, at Fru Ermegaard kunde hjælpe sin Søn. Inden Aarets Udgang var hun dod, thi allerede den 23de Juni 1504 afholdt hendes Born et forelobigt Skifte efter hende i Odense, hvor man vedtog at mødes til et kjærligt og venligt Frændemøde paa Søholm den 28de Oktober samme Aar for at skifte Arven efter baade Faderen og Moderen¹).

2.

Peder Bille til Svanholm og Anna Gyldenstjerne.

Medens Historien har nok at fortælle om Bent Bille og hans Hustru, veed den kun lidt at berette om Peder Bille og Anna Gyldenstjerne. Forgjæves spejde vi i Rigsraadernes, Riddernes og Lensmændenes Rækker, Peder Billes Navn findes ikke dér, ja selv blandt de thingsogende Adelsmænd, som paa Landstinget optræde som Dommere og Vidner, finde vi kun sjælden hans Navn. Stille og tilbagetrukket lever han og hans Hustru paa Svanholm. Det er forgjæves at spørge om Grunden til denne mærkelige Tilbageløshed hos en Mand, hvis nærmeste Slægtninge, Brødre og Svogre, med Liv og Lyst toge Del i det politiske og offentlige Liv, saa meget mærkeligere, som der netop hos alle hans Sønner meget tidlig spores en Virksomhedstrang, der hurtig bringer dem frem i første Række blandt Rigets ledende Mænd. Har end saaledes Peder Bille ikke taget nogen Del i Statslivet, bliver det dog nødvendigt at samle de faa og spredte Efterretninger om ham og hans Hus, for at kunne kaste et Blik indenfor det Hjem, hvorfra saa navnkundige og dygtige Sonner ere udgaaede.

Det er Peder Bille, som først har gjort Svanholm til et

¹) Danske Adels Breve 4. 110—111.

Hjem for Billeætten. Gamle Torben Bille boede i Almindelighed paa Abrahamstrup eller Allindemagle; jævnlig har han vel besøgt sin nye Ejendom, men sit Hjem har han ikke haft der. Sønnen derimod flytter derind med sin unge Hustru, Datteren af den i vor Historie saa bekjendte smukke Knud Gyldenstjerne, hvis Kjærlighed den unge Enkedronning Dorothea siges at have eftertragtet, og paa Svanholm finde vi dem bosatte til deres Død. Peder Bille indløser med store Ofre Moderens, Brødrenes og Søstrenes Parter i Gaarden og ved Skiftet efter Faderen lader han sig tildele Gods, der stoder umiddelbart op til hans Ejendom. Med Rette kan han derfor betragtes som den oprindelige Grundlægger af denne gamle Slægtejendom, som efter halvandet Hundredaars Forløb gik ud af Ættens Besiddelse, men atter i dette Aarhundrede er blevet et Hjem for hans Efterkommere.

Alle de Efterretninger, som ere bevarede om Peder Bille, knytte sig næsten udelukkende til Svanholm, som han med Kraft og under Tiden med Hensynsløshed værner mod alle Indgreb fra fremmed Side. Strax efter sin Tiltrædelse af Godset indvikledes han i en heftig Strid med Roskilde Domkapitel og dets juridiske Repræsentant, Ærkedegnen Tets Rosengaard. Striden drejede sig som altid i hine Tider om paastaaede Rettigheder over Naboens Ejendomme, hvis Berettigelse eller Mangel paa Berettigelse det nu er umuligt at afgjøre. Fra gamle Dage, særlig fra den sorte Døds Tid, henlaa endnu mange Gaarde med tilliggende Marker og Græsgange udyrkede. Grændserne mellem disse, som Ejerne af Mangel paa Arbejdskræfter ofte lod henligge udyrkede, og de bebyggede Gaarde vare ofte højst ubestemte, og Spørgsmaalet om, hvor Grændserne oprindelig havde været, og om ikke senere Ejere havde opført ulovlige Hegn og derved gjort Indgreb i Naboernes Ret, hørte til de hyppigst forekommende Retssager paa Herredstingene. I Almindelighed udvalgte et 12 Mands Vidne, bestaaende af de ældste Mænd, der kunde huske langt tilbage i Tiden,

og af deres Skjon og mere eller mindre gode Hukommelse afhang sædvanlig Sagens Udfald, hvis man da ikke foretrak at lade kyndige Mænd foretage en ny Indhegning. Ærkedegnen paastod nu, at Peder Bille havde gjort Indgreb i hans og Kirkens Ret til Græsning af Kvæg paa Ulstrups, Klæpstrups, Krogstrups og Kimmerslevs og andre Græsgange, som laa til ode Gaarde og «skjød» ind paa ovennævnte Marker (særlig nævnes Ravnstrups Mark). En Dag havde han ladet alt Ærkedegnens Kvæg og hans Øxne drive ud af Engen og ind i sin egen Fold under Paaskud af, at han havde fundet dem græssende paa sin egen Vang. «Da» fortsætter Erkedegnen i sit Klageskrift — «satte jeg ham mit Plovjærn i Pant, som han endnu har, og dertil maatte min Embedsmand «forburle» (løskjøb?) dem ud, der kom ind, eller saa megen Havre, som Peder Bille da opgav». Forgjæves klagede Ærkedegnens Embedsmand paa Herredstthinget og begjærede et Syn over den Skade, som Kvæget havde anrettet. Peder Bille svarede kun, at han ikke vilde lade sit Græs trampe ned. Da endelig Kvæget kom ud af Folden, var det saa udmagret og odelagt, at den «fejreste» Oxe strax styrtede død om og at fire andre døde kort efter. Heller ikke denne Skade vilde Peder Bille erstatte, lige saa lidt som han vilde give Møde paa Herredstthinget eller lade Sagen afgjøre af fælleds Venner.

Ærkedegnen synes nu at have ladet opføre et Stengjærde mellem Kimmerslevs og Bonderups Marker, men Peder Bille klagede strax paa Herredstthinget, og et 12 Mands Vidne erklærede derpaa, at det var et ulovligt Hegn, og at hverken den hellige Kirke eller Hr. Tets havde nogen Ret til den Grund, hvorpaa Gjærdet var opført, den tilhørte alene Peder Bille og laa paa Svanholms Grund. Støttet paa denne Erklæring gjorde den unge Adelsmand et nyt Angreb paa Ærkedegnen. Paa Skuldelev Gade lod han uden videre Omstændigheder optage en Del Kvæg, som tilhørte Ærkedegnens Tjenere og som havde græsset paa de omtalte Marker, drev

dem ind i sin Fold paa Svanholm, og paa ny maatte Ærkedegnen gaa ind paa enten at holde sit Kvæg borte fra Markerne eller betale Peder Bille for Græsningen. Fra nu af tillod Peder Bille alle Egnens Bønder mod Betaling at lade deres Kvæg græsse paa Markerne og betragtede disse som sin Ejendom. Men Ærkedegnen klagede til Kongen, og denne udnævnte en Kommission til at domme i Sagen. Den bestod af Abbeden i Ringsted, Rigets Kansler, Hr. Jep Jensen Sparre, Landsdommeren i Sjælland, Hr. Henrik Mejnstrup og Hr. David Qvitzow af Ryde. Samtidig klagede Hr. Johan Oxe, Jep Jensen Ravensberg og Mogens Hack ligeledes over, at Peder Bille var gaaet dem for nær i deres Ret til Græsning paa Kimmerslev Mark, og ogsaa deres Klager henvistes til den samme Kommission. Vi kjende ikke den Dom, som de nævnte Herrer fældede, men det synes dog ikke, at Peder Bille har trukket det korteste Straa. I alle Tilfælde maatte nogle Bønder fra Skuldelev og andre omliggende Byer Aaret efter staa ham til Regnskab paa Horns Herredsting, fordi de ikke havde betalt ham Leje af Græsning paa Kimmerslev Mark, og det følgende Aar fik han et nyt Thingsvidne om, at Skibby Mænd havde «stenet, stablet og gravet» et Markeskjel mellem Skibby Mark og Krogstrups Old uden nogen Thingsdom og uden at andre end de selv havde været til Stede, hverken Riddersmændsmænd eller jordegne Bønder.¹⁾

Ogsaa med en anden af Kirkens fornemme Mænd, Abbed Oluf af Sorø, havde Peder Bille og hans Hustru en Strid, som først fandt sin Afgjorelse ved kongelig Retterthingsdom. Han havde i Leje af Sorø Kloster 3 Gaarde i Ferslev og 2

¹⁾ Ærkedegnens Klageskrift og Kongens Befaling findes i Afskrifter i Langebeks Diplomater, c. 1472. Horns Herreds Thingsvidne af 12. Oktober 1469. Top. Saml. p. Papir. Bonderup Nr. 1. Samme Herreds Thingsvidner af 3. Febr. 1474 og 23. April 1475 i D. A. Breve 4. 74 og Top. Saml. p. Papir. Skibby Nr. 2, jvfr. Krogstrup Nr. 1 og Skibby Nr. 3.

Gaarde i Dalby. To af Fæstebonderne i Ferslev — med de mærkelige Navne Jep Hjordreng og Oluf Vilkind — vilde ikke indbetale deres Afgift til ham, idet de erklærede, at Abbed Oluf i Soro havde forbudt dem at svare Afgiften til nogen anden end ham selv paa Klosters Vegne. Peder Bille jog nu de to Fæstere ud af deres Gaarde, og Abbeden klagede derpaa mærkelig nok til Enkedronning Dorothea. Enkedronningen ejede dengang Abrahamstrup, om som Pantelen eller Livgeding er uvist. Jævnlig har hun vel opholdt sig paa denne sin Ejendom, som hun lod bestyre af en Foged, og den unge Frue paa Svanholm har formodentlig haft den Ære i sit Hjem at modtage den højbaarne Dame, som sagdes at have elsket hendes Fader. Under et saadant Besøg er det vel, at hun — efter Peder Billes Sigende — «forpligtede ham» til at staa Abbeden til Rette for Kongen og Raadet, ligesom hun søgte at formilde Fru Anna, som var heftig opbragt paa Abbeden, fordi denne havde opført sig uhøfligt imod hende (for det «hoffimod» Abbed Oluf lod gjøre Per Billes Husfru). Den 18de Juli 1489 gav Peder Bille Møde paa Kjøbenhavns Raadhus i Overværelse af Kongen og en Del af Raadet, hvoriblandt hans Brodre Bent og Sten. Da Abbeden havde ladet vente paa sig i 4 Dage uden at give Møde, blev Godset tildomt Peder Bille, og han fik Ret til at kræve Erstatning for det Tab, han havde lidt¹⁾.

Til Svanholm knyttede der sig fra gammel Tid Ret til at drive Marsvinsfangst og have et Marsvinsætte nordenfor Kyndby under Kynnebjerg ved «Sjælørn». Denne Rettighed blev imidlertid bestridt Peder Bille af Ejeren af Kyndby, Johan Jepsen Ravensberg. I den Anledning fældede Hovedsmanden paa Abrahamstrup, Henrik Friis, paa Horns Herredsting den Dom, at Retten til Marsvinsfangsten tilhørte Peder Bille og havde tilhørt Svanholm, saa langt Vidnerne kunde mindes eller sporge. Det er denne Dom, som er under-

¹⁾ Horns Herred 67 og 68. Top. Saml. p. Papir. Ferslev Nr. 1--3.

skrevet af de ovenfor S. 195 nævnte to Adelsmænd, Herluf Pedersen Goye og Lars Bille i Gjerlev, hvis Navne ere knyttede til Lisbet Torbensdatters Minde¹⁾.

Med den tidligere Foged paa Abrahamstrup, Jep Jensen, havde Peder Bille ogsaa haft en lille Konflikt, som dog ikke synes at have haft nogen alvorlig Karakter. Jep Jensen havde forbudt ham at fiske i den nye Sø, som han havde ladet dæmme mellem Skibby Mark og «Ollen» (muligvis Krogstrup Old). Peder Bille tog senere Vidne paa, at han havde svaret Jep Jensen, at han vilde holde op at fiske deri, naar Lensmanden med Loven kunde bevise, at han ingen Ret havde dertil²⁾.

Med Undtagelse af disse Processer, som alle angaa Svanholms Rettigheder, finde vi ikke Peder Billes Navn knyttet til nogen Retssag af Betydning. Aldrig møde vi ham i Strid med nogen af sin Slægt, tværtimod synes han at have været en Støtte for de fjærnere Led af Familien, og efter Bent Billes Død betragtes han ogsaa som Slægtens Hoved. Det er saaledes ham, der paataler Bent Pedersen Billes Drab og indkræver og udbetaler Boderne. Han var utvivlsomt en mild og fredsommelig Mand; et Vidnesbyrd om hans venlige Sindelag ligeoverfor sine Undergivne fremlyser af det Brev, hvori han giver en af sine Bønder, som er født paa hans Gods, fri for Vornedpligten³⁾.

¹⁾ Wegener, Abrahamstrup S. 37--39.

²⁾ Horns Herreds Thingsvidne af 23. April 1475. Top. Saml. p. Papir. Skibby Nr. 1.

³⁾ «Jeg Pær Bille, a wabn, paa Svanholm gør vitterlicht met thette myt obne breff, at thenne breffwisære Jens Staffenszen haffwer giort i mynæ nøyæ oc mynne for thet han er fod oe baaren paa myt gotz i Wensloff. Thi lader ieg hanum qwit oc trii, ledigh oc loes, at fare oc wære effther syn eghenn wilyæ oc samtyckæ indhenlandz oc wthenlandz, købstæd eller landsby for meg, myn husfrwe oc begges wore arffwinghæ oc alle andræ, som paa kunne tale i then sag met ræthæ. Tiil witnesbyrd etc Sreffuit paa Svanholm, then torsdagh nest fore dom. Rogationem.» Orig. i Voss. Horns Hrd. 4.

Ægteskabet blev velsignet med mange Børn. Af 13 Børn naaede alle Myndighedsalderen og overlevede deres Fader, maaske med Undtagelse af den ældste, *Torben*, som kun kjendes fra Slægtbøgerne og der siges at være død ugift, samt Sønnen *Hartvig*, om hvem det samme siges. Den næstældste Søn var *Knud*, Stamfaderen for den nulevende Bille-Brahe-Æt, derefter fulgte *Ove*, den senere berømte Biskop i Aarhus, *Sidsel*, gift med Hr. Jørgen Parsberg til Harrested, *Hilleborg*, gift med Hr. Lavrids Skinkel til Egeskov, *Maren*, gift med Hr. Jakob Lykke til Ostergaard, alle tre indflydelsesrige Mænd, Riddere og Rigsraader, *Erik*, der døde 1519 som Lensmand i Holbæk, *Sophie*, der blev Abbedisse i Roskilde Kloster, *Margrethe*, der døde ugift, *Karen*, der var gift med Lavrids Mogensen Løvenbalk til Tjele, *Eske Bille*, Danmarks Riges Hofmester og Slægtens mest fremragende Personlighed, samt *Mogens Bille*, Rigsraad og Lensmand paa Koldinghus. Rækkefølgen er ikke ganske sikker, det tør formodes, at Mogens var ældre end Eske, da han allerede 1502 foretog en Jerusalemsrejse.

Det var en stor Flok Børn at opdrage og forsørge, og vi kunne forstaa, at Peder Bille har concentreret hele sin Kraft paa denne Opgave. Han ejede jo kun Svanholm og en Del Strøgods i Fyn, Sjælland og Skaane. Det var derfor i den bestemte Hensigt at oprette en Hovedgaard for en af sine mange Sonner, at han 1499 kjøbte *Kjærsgaard* i Brendstrup Sogn i Fyn, som den Gang kun var en Bøndegaard, af sin Slægtning Henrik Knudsen Gyldenstjerne. Den blev ogsaa senere Stamgods for Knud Bille¹⁾.

Af Dotrene døde Sidsel i Aaret 1504. Hendes Ægtefælle, Jørgen Parsberg, skiftede strax med Svigerfaderen. I Skiftebrevet hedder det: Jeg, Jørgen Parsberg til Harrested, Ridder, gjor vitterligt, at jeg haver siddet over et venligt Skifte med min kjære Hustrus Fader, Peder Bille af Svan-

¹⁾ Danske Herregaarde, Kjærsgaard.

holm, efter min kjære Hustrus Død, Cecilie, i saa Maade, at Peder Bille skal igjen have alle min Hustrus skaarne Klæder, som hun til mig førte, og de med, jeg hende siden givet haver, og alle de Klenodier, som hun til mig førte, og et Guldspæn, som min kjære Hustru «lade» til min kjære Moder Fru Anna, som hun endnu i Værge havde; dertil skal jeg give Peder Bille 200 Mark danske Penge. Derimod skal jeg, Jørgen Parsberg, nyde og beholde Pantegods, Kjøbstadgods, Møllegods etc. og udrede hendes Testamente¹⁾.

Peder Bille døde 1508; den sidste Efterretning, vi have om ham, er det Brev, hvorved han frigav Bonden Jens Steffensen. Han blev begravet i Antvorskov Klosterkirke, hvor hans Hustru satte en Mindesten over ham²⁾. Af Ligstenen ses, at hun ogsaa selv havde tænkt at hvile i samme Grav, thi hendes Navn er ogsaa nævnet derpaa. Dog skete det ikke saa; hun overlevede sin Mand i 13 Aar og døde i Odense, hvor hun blev begravet i St. Hans Kirke³⁾. Forinden sin Død havde Peder Bille den Glæde at se alle sine Sønner i høje Stillinger og som ansete og indflydelsesrige Mænd. Slutningen af hans Levetid falder netop i den Periode, hvor hans Slægt tog et mægtigt Opsving, den bevægede og højst interessante Tid, da Kong Hans anspændte Folkets Kræfter til det yderste for at hævde den knyttede, men atter brudte Union.

3.

Kong Hans's Tidsalder.

De store Mærkepunkter i Folkenes politiske Liv pleje ofte at danne Vendepunkter i de store Slægters Historie.

¹⁾ Dateret Kjøbenhavn 21. April 1504. Orig. i Gjældsbreve. Fasc. 20. 16.

²⁾ Mindesmærker fra Antvorskov.

³⁾ Jvfr. det uhjemlede Sagn om hende i Vedel-Simonsen, Odense Byes Historie 3. Hefte S. 151—52.

Kræfter og Evner, for hvilke der under jævne og rolige Forhold ikke have været tilstrækkelig Anvendelse, komme nu til Udvikling, store Opgaver stilles, og en rig Virksomhed venter de Slægter, som i det givne Ojeblik besidde de fornødne aandelige og materielle Kræfter til at kunne gaa i Spidsen for Udviklingen.

Et saadant Vendepunkt i Billernes Historie er *Kong Hans's Tidsalder*. Efter en mere end 25aarig Fredstilstand tage Begivenhederne pludselig Fart. Sverigs Erobring 1497, Nederlaget i Ditmarsken, Oprøret i Sverig og den paafølgende Kamp med Svenskerne og Hansestæderne opfyldte den sidste Halvdel af Kong Hans's Regjering. I en saa begivenhedsrig Tid bliver der Brug for alle Dygtigheder paa Krigens og Diplomatiens Omraader og Billeætten talte netop da en stor Skare af unge, ærgjerrige Mænd, der stode i Begreb med at træde ud af Ynglingeaaarene. En fremragende Mand af den gamle Slægt, Hr. Sten Bille, staar endnu i sin fulde Kraft, og omkring ham gruppere sig Slægtens yngre Medlemmer, hans tre Brodersønner fra Soholm, 5 Brodersønner fra Svanholm og hans egne to Sønner, Klavs og Torben, som alle netop paa denne Tid træde ind i det offentlige Liv.

Gjenoprettelsen af Unionen er det centrale i Kong Hans's Politik. Fra Begyndelsen af sin Regjering har han haft dette Maal for Oje, og med Seighed og Konsekvens, præget tillige af Besindighed, har han kæmpet for at naa det. Han havde 1483 i den saakaldte Kalmar Reces indrømmet det svenske Rigsraad alt, hvad det fordrede for at hylde ham som Konge; men ikke desto mindre maatte han se Haabet om at gjenvinde den tredje af de nordiske Kroner skudt ud i en usikker Fremtid. Hans kloge Modstander, Sten Sture, forstod med stor Dygtighed at modarbejde en Plan, hvis Opfyldelse paa ny vilde berøve Sverig en Del af dets Selvstændighed og Frihed. Støttet af den svenske Almue og en Del af Raadet herskede Sten Sture i Sverig med kongelig Myndighed, dog uden — som sin Forgænger — at bære Kongenavnet. Men

netop den Hensynsloshed og Kraft, hvormed han hævdede Kronens Interesser og i Lighed med den i Europa herskende politiske Strømning søgte at unddrage Adelen Bestyrelsen af Kronens Len, maatte nødvendigvis fremkalde Misstemning indenfor det svenske Aristokratis Rækker. Herfra udgik da ogsaa den Bevægelse, som styrtede Sten Sture fra Magten, og i denne hemmelige Understroms Forbindelser med det danske Aristokrati ligger Forklaringen til de Begivenheder, som bragte Kong Hans paa Sverigs Trone¹⁾.

I den skibyske Kronnike fortælles følgende: «Aar 1493 begyndte Sten Sture, Sverigs Rigsforstander, at øve Tyranni mod nogle af Rigets Gejstlige og Verdslige, idet han røvede fra dem og paalagde hidtil ukjendte Skatter og Byrder. Overmodig ytrede han, at han vilde prøve, om det var sandt, hvad man sagde, at den, som ovede Vold mod Kirkens Gods og Rettigheder, ogsaa fik Hævnen at føle.»²⁾ Forfatteren af Kronniken, den bekjendte Karmelitermunk Povl Helgesen, har her været vel underrettet. Paa et Rigsraadmøde i Tälge ved Midsonnertid 1493 var Striden mellem Rigsforstanderen og Rigsraadet kommet til Udbrud. Sten Sture truede med at nedlægge Regeringen, men lod sig dog overtale til at blive. Man skiltes som hemmelige Fjender, og det følgende Aar sluttede den største Del af Rigsraadet (6 gejstlige og 21 verdslige) et indbyrdes Forbund til Opretholdelsen af deres truede Interesser og særlig rettet mod Sten Sture, der fik at vide, at hvis han ikke, som han havde lovet, fulgte deres Raad, «da skal Gud vide, at det skal være os højlig imod».

Blandt Hovedlederne af denne S sammensværgelse træffe

1) Jeg henviser angaaende Skildringen af Kong Hans's Tid til Allens, Paludan-Müllers og Styffes store Værker. De forskjellige Opfattelser af Tiden og Personlighederne, som komme frem hos danske og svenske Forfattere, ere blevne jævnførte af Palmén, Sten Stures Strid med Konung Hans, Helsingfors 1883, som har søgt at skifte Ret mellem de stridende Parter.

2) Rordam, Mon. Hist. Dan. I. 20.

vi de os vel bekendte Mænd af *Trolleslægten*: Arvid og Erik Trolle samt Arvids Svigerson, Niels Bosen Grip. Ved sit Giftermaal med Iver Axelsens Datter var Arvid Trolle bleven draget med ind i Axelsonnernes Interesser og Planer. Nu var det jo det ejendommelige ved Axelsonnernes og særlig Iver Axelsens politiske Stilling, at de aldrig fuldstændig mistede Forbindelsen med Danmark, hvor stærkt de end efter Bruddet med Kong Christiern I bleve knyttede til Sverig. Da Iver Axelsen senere brod med Sten Sture og endog hemmelig agiterede for at faa sin Svigerson Arvid Trolle valgt til Rigsforstander i Sverig, maatte han til sidst søge Hjælpen i Danmark. Gulland kom atter i Kong Hans's Hænder til stor Harm for Sten Sture og Svenskerne, og Hr. Iver drog tilbage til sine Besiddelser i Danmark, hvor han dode 1489. Ligesom Arvid Trolle arvede sin Svigerfaders danske Ejendomme, Lillo i Skaane, Knabstrup i Sjælland m. m., tog han ogsaa dennes politiske Ideer i Arv. Fra den Tid finde vi Arvid Trolle i levende og intim Berøring med de ledende Mænd i det danske Aristokrati: med Bent og Sten Bille, med Oluf Stigsen Krognos, Eskil Goye, Danmarks Riges Marsk, men fremfor alle med Righovmesteren Povl Laxmand. Fra 1489 færdes han næsten hvert Aar i private eller offentlige Anliggender i Danmark. Han er stadig Medlem af de svenske Gesandtskaber, som forhandle med de danske Rigsraader om Gjenoprettelsen af Unionen. Efter Sammensværgelsen i August 1494 drog han ned til Danmark, hvor han opholdt sig fra Decbr. 1494 til Maj 1495, og det er vistnok ham, hvem Sten Sture sigtede til med sin skarpe Ytring, at Rigsraadets Sendebud stod udenfor den danske Konges Dør. Arvid Trolle har saaledes uden Tvivl været en af Hovedlederne af det svenske Rigsraads Opposition mod Sten Sture, og han drog sin Søn og Svigerson med sig. De udgjorde Grundstammen, et Slags Triumvirat, i den Opposition, som lidt efter lidt undergravede Sten Stures Stilling. Det kan vel ikke nægtes, at personlige Interesser have

indvirket paa disse Mænds politiske Opfattelse, men det ligger dog heller ikke saa fjærnt at formode, at det venskabelige Forhold til den danske Adel og den danske Konge, som Ægteskabsforbindelser og politisk Berøring havde fremkaldt, har kunnet bibringe dem et større Syn paa Forholdene og et andet Blik for Unionens Betydning end det af Sten Sture repræsenterede særlig svenske.

Trollerne vare dog ikke saa betydelige Mænd, at deres Navne, selv i Forening med andre svenske Unionsvenner, skulde kunne give fast Fundament for et saa stort Foretagende som at styrte den folkeyndede og tapre Sten Sture. Først da Svante Nielsen Sture, Stens Fætterson, og Ærkebiskop Jakob Ulfsson aabent sluttede sig til Oppositionspartiet, indtraadte den Vending i Forholdene i Sverig, som gav Kong Hans de bedste Udsigter til med Vaabenmagt at kunne naa sit Maal. Under saa heldige Auspicier begyndte det store Felttog 1497, da den danske Hær, som maaske vel rundelig anslaaes til c. 30,000 Mand, rykkede ind i Sverig, hvor Arvid Trolle var den første Mand, der sluttede sig til de Danske. Den 21de Maj modtes han med Povl Laxmand og Eskil Goye i Lyckeby (i Bleking), hvor man gav hinanden edelige Lofter og Forsikringer om at holde Kalmar Reces, og hvor Arvid paa egne, Sons og Svigersøns Vegne lovede, at de aldrig mere vilde anerkjende Sten Sture som Rigsforstander.

Det kan ikke her være Opgaven at give en Fremstilling af de store Begivenheder, som nu i Løbet af kort Tid forandrede Nordens Udseende. Vi have kun villet fremhæve den Betydning for Udviklingen af disse nye Forhold, som en til Billeætten saa nær knyttet Slægt har haft. Det er tilladt at se mere end en Tilfældighed i Ægteskabsforbindelser, som gaa jævnsides med politiske Begivenheder, der forandre Historiens Gang. Forhandlingerne mellem Arvid Trolle og Sten Bille og Fru Ermegaard om hendes Sonners Giftermaal med svenske Adelsdamer, staa i nøje Forbindelse med For-

handlingerne mellem Arvid Trolle og Povl Laxmand om Forbund mod Sten Sture. Ikke alene føres de samtidig (Foraaret 1495) og finde deres Afslutning paa det store Møde i Kalmar i Juli og August 1495, men Hovedpersonerne i Forhandlingerne paa begge Sider ere de samme: Arvid Trolle og Niels Bosen, Sten Bille og Povl Laxmand. Den sidste gav Trolovelsen et vist politisk Præg. I Povl Laxmands Overværelse, hedder det, fæstede Hans Bille sin Brud. Kong Hans's personlige Indgriben i denne Sag have vi tidligere omtalt og kunne endnu tilføje, at Hans Bille den 26de Decbr. 1494 paa Helsingborg Slot fik Kongens Beskjærmelsesbrev for sig og sine Ejendomme, saa længe han færdedes med Kongen i Skaane. Det var netop i de samme Dage, at Arvid Trolle forhandlede med Kongen om Opfyldelsen af Kalmar Reces¹⁾.

Toget til Sverig 1497 er beskrevet i en samtidig Vise, som nu kun findes bevaret i et Haandskrift, der har tilhørt Sten Klavsens Bille. Med Undtagelse af denne Beretning, som trods sin poetiske Iklædning indeholder mange karakteristiske og sikkert paalidelige Efterretninger, findes der saa godt som ingen Oplysninger fra dansk Side om dette Felttog. Visen og enkelte Aktstykker nævne nogle af Togets Hovedledere, og svenske Dokumenter sætte os i Stand til at følge Hærens Bevægelser i de store Hovedtræk og at lære Felttogets Resultater at kjende. Derimod kjende vi kun yderst faa Navne paa Deltagere i dette store Tog, som utvivlsomt har været den første Lære i Krigskunsten for mange af Datidens unge Adelsmænd. Tyge Krabbe, den senere berømte Rigsmarsk, som dengang var en ung Mand paa 23 Aar, har fortalt os i sine desværre ufuldendte Memoirer, at han fulgte med Kongen til Kalmar og vare vi elleve lige klædte at rejse med hans Naade, hvoraf jeg var een.» Blandt disse Hofsinder har der vel ogsaa været nogle

¹⁾ Orig. i Danske Adels Breve 4. 123.

Medlemmer af Billeætten, maaske Torben og Anders Bille. Hans Bille, som fem Aar efter var krigserfaren nok til at kunne blive stillet i Spidsen for den Undsætningshær, som sendtes op til Dronning Christine i Stockholm, har formodentlig ogsaa deltaget i Felttoget. Han havde endnu 1495 tjent som kongelig Hofsinde, men efter sit Giftermaal var han traadt ud af Tjenesten, og 1497 kaldes han Kongens «Mand og Tjener». Kort før Kong Hans drog med Hæren over Land til Kalmar, var Hans Bille i Kjøbenhavn og fik Tilladelse til at udføre tre Læster Korn. Men hermed ophøre alle Efterretninger om ham og hans Brødre i dette og de følgende Aar, de sædvanlige og stadig tilbagevendende Retstrætter, Thingsvidner etc. forstumme aldeles, og fra Krigsskuepladsen kommer heller ingen Oplysninger, thi Billerne beklædte endnu ikke saa overordnede Poster i Hæren eller betroedes saa ansvarsfulde Hverv, at deres Navne af den Grund skulde blive dragne frem af den store Hob. Aarene 1497—1501 ere da for saa vidt et tomt Blad i Billeættens Historie, saa meget beklageligere som netop disse Aars Historie skulde kunne give os Nøglen til den følgende Tids mærkelige Begebenheder¹⁾.

Den nu nogle og tresindstyvaarige Sten Bille opholdt sig under Krigen i Skaane, i hvilken Landsdel han var Landsdommer, Han havde deltaget i de foregaaende Aars Forhandlinger med de Svenske og har formodentlig i Følge sin Alder og Stilling været en af de Rigsraader, hvem Landets Styrelse var overdraget i Kongens Fraværelse. Derimod indlagde de Billers Svoger *Henrik Knudsen Gyldenstjerne* sig stor Ære og Anseelse paa Toget. Han var en

¹⁾ Visen er trykt i Danske Mag. 3. Række II. 143—54 af Paludan-Müller. I Stedet for den i Vers 15 nævnte «Niels Pors» skal læses «Niels Bosen». I Vers 22, 5te Linje skal «haffue» rettes til «heffne». Tyge Krabbes Optegnelser ere trykte i Heise, Familien Rosenkrantz's Historie II. Dok. S. 9—11. Kong Hans's Tilladelse til Hans Bille, dat. Kjøbenhavn, 6. Juli 1497. Kgl. aabne Breve i Geh. Arch.

af Anførerne for den Hærafdeling, der fra Kalmar sendtes til Undsætning for de svenske Rigsraader, der vare indsluttede af Sten Sture paa Ærkebispens faste Borg Stäket. Hvervet blev heldigt ført til Ende, og Hæren drog derpaa mod Stockholm, hvor Sten Sture havde indsluttet sig. Den ovenfor omtalte Vise finder Anledning til særlig at dvæle ved Henrik Knudsens Bedrifter i Slaget ved Rotebro. Da det meldes Anførerne, at Dalekarlene rykke frem til Undsætning for de i Stockholm indsluttede, samles Krigsraadet:

«Thi ginge y Raadt y Same stundt
 Serdeliss thi hoffilynge varre
 thi funde Rætt paa Saa gott ett fundt
 thi ville Ey lenger Sparre
 Her Hendrick Kromedige Suaridt mett Sell (?)
 vy ville her ey lenger tofiue
 Her Hendrick Knudszen handt suaridt mett skell
 vy ville gott Euentyr proffue».

En Del af den danske Hær drager derpaa mod Dalekarlene og Kampen begynder:

«Her Hendrick hand var ther mett y blant
 Thet kand Jeg well beuisse
 Hanss Griss ¹⁾ ogsaa, then Edelig mand
 mand maa tem ærre och prisse
 Att the vorre Kiddere bode to
 Thett vorre they full vell værde
 thy thiente Theriss herre mett traæ
 thy bønder thet saare kærde».

Henrik Knudsen har da ogsaa overværet Kongens Kroning i Stockholm og den store Fest, hvor saa mange af Sverigs fornemste Ædlinge hædredes med Ridderslaget, som siden Christiern I's Tid ikke havde været uddelt i Sverrig. Fremfor alle belønnes Trolleætten: baade Arvid, hans Søn og Svigerson fik saa vel Riddertitlen som store Len og Værdighed.

¹⁾ Hovedsmand paa Korsør Slot.

I Januar 1498 vendte Kong Hans tilbage til Danmark. Efter et længere Ophold i Hertugdømmerne samledes han i Slutningen af April i Kjøbenhavn med det danske Rigsraad, og herfra bekræftede han det allerede i Stockholm udstedte almindelige Amnestibrev til Svenskerne. Blandt Rigsraaderne, som den 7de Maj have hængt deres Segl under dette Brev, finde vi Hr. Sten Bille som den første efter Righovmesteren og Marsken; ogsaa Henrik Knudsen har forsegleet dette Brev. Efter de med det svenske Rigsraad trufne Aftaler skulde Kong Hans have været i Sverig inden St. Hans Dag tillige med sin Hustru og Søn, men af ukjendte Grunde blev Besøget opsat til det følgende Aar. I November Maaned var Kongen og Dronningen i Kjøbenhavn sysselsat med Forberedelser til Rejsen til Sverig. Dronningen skulde ledsages af sine Hofjomfruer, og det var maaske i den Anledning, at hun den 5te November tilskrev Peder Billes Nabo paa Kindholm, Erik Jepsen Ravensberg, et skarpt Brev, hvori hun opfordrede ham til at indbetale til Peder Bille, paa hendes Jomfru Anne Sehesteds Vegne, 20 Mark, som Erik Jepsen forrige Aar paa Toget til Sverig havde laant af Jomfru Annas Broder Hans Sehested¹⁾. I December drog Kongen over til Skaane og Halland, besøgte Varberg og Bahuus og drog derpaa med sin Hustru til Stockholm, hvortil han ankom de første Dage i Februar. Det var paa denne Rejse, at Rygtet vidste meget at fortælle om Kong Hans's Kjærlighedsforbindelse med Jomfru Edel Mikkelsdatter. I For-sommeren kom den unge Hertug Christiern op til Stockholm, hvor han den 22de Juni 1499 hyldedes som sin Faders Efterfølger, hvorpaa Kongen og Dronningen drog tilbage til Danmark, medens Hertug Christiern endnu opholdt sig nogen Tid i Sverig.

Vi ere ikke i Stand til at følge Billernes Forhold til Kong Hans i disse Aar, lige saa lidt som vi vide noget om,

¹⁾ Danske Kongers Hist. Fasc. 2. Dr. Christines Breve 12.

hvorvidt en eller flere af Slægten skulde have deltaget i Kampen mod Ditmarskerne Februar 1500. Det forfærdelige Nederlag, der her ramte Kongen og hans Broder, blev det kritiske Moment i Kong Hans's Regering. Dets Virkninger sporedes saa vel i Sverrig, hvor Oprorspartiet paa ny rejste Uafhængighedskampen, som i Danmark, hvor Nederlaget gav Anledning til megen Kritik og ond Omtale. I Januar Maaned 1501 maatte Kongen drage op til Sverrig for mulig ved sin personlige Nærværelse at hindre Opstandens Udbrud. Det lykkedes ham, som bekjendt, ikke; efterladende Dronning Christine i Stockholm vendte han selv tilbage til Danmark i Avgust Maaned for at udruste en Hær til Dronningens Undsætning, men naaede først tilbage til Kjobenhavn i Slutningen af September.

Det var paa denne Rejse, at Jomfru Edel Mikkelsdatter paa ny havde paadraget sig almindelig Omtale paa Grund af sit venskabelige Forhold til Kongen. Hun fulgte med Kongen tilbage, og kort efter Hjemkomsten maa hun være bleven gift med Torben Bille. Det vil altid blive en Gaade, hvorledes dette Ægteskab er kommet i Stand og hvad der har bevæget den storættede og rige unge Adelsmand til at gifte sig med en Kvinde, med hvem Rygtet allerede havde faret saa ilde. Naar det fortælles, at Kongen gav hende Sandholt Hovedgaard i Fyn og andet Gods i Medgift, beror dette imidlertid paa en Misforstaaelse. Torben Bille kjoebte dette Gods af Kronen efter Povl Laxmands Drab og senere Domfældelse. Man kan altsaa ikke af denne Omstændighed slutte sig til egennyttige Bevæggrunde fra Torben Billes Side. En anden Sag er det derimod, at efter Edels og Torbens Giftermaal indtræder der en paafaldende Interesse fra Kongens Side lige overfor Billeætten. Skyldes denne Interesse og deraf flydende Begunstigelser Fru Edel, eller kan der paavises andre Bevæggrunde? Vi skulle som Svar herpaa lade Begivenhederne selv tale.

Vinteren 1501—1502 var en travl og bevæget Tid her

i Landet. Sverig var i Oprør, Dronningen indelukket i Stockholm med en Skare af danske og tyske Ledsagere, i Norge slog Bevægelsen ud i lyse Luer, da Knud Alfsen i Begyndelsen af Februar 1502 faldt ind i Landet, Forholdet til Hansestæderne var yderlig forviklet og blev det endnu mere, da Kong Hans forbød Sejlads og Handel paa Sverig. Det kommende Aar vilde lægge Beslag paa alle Kræfter for at kunne afværge den truende Fare. Og midt under saa store Farer for Landet stod Rigets to mægtigste Mænd, Ærkebiskop Birger af Lund og Rigshovmesteren Povl Laxmand, i aaben Strid med hinanden. Da Kongen strax efter sin Hjemkomst i Septbr. 1501 sammenkaldte Rigsraadet til Mode i Kjøbenhavn, nægtede Ærkebispnen at komme personlig til Stede, og rettede, i Stedet for at mode, de alvorligste Anklager ej alene mod Rigshovmesteren, men ogsaa mod andre Medlemmer af det skaanske Rigsraad, Oluf Stigsen og Niels Hack. De havde baade overfaldet hans Tjenere, haanet og forulæmpet ham selv, og tillige været i Samraad om at lægge Planer mod Kongen. Efter hans Anklage skulde Oluf Stigsen og Povl Laxmand i Februar Manned 1500, kort efter Nederlaget i Ditmarsken, med flere andre have været sammen paa Solvesborg, Povl Laxmands Len, og dér «talt paa Kongens argeste og værste», samt indgaet et Forbund og hemmeligt Samfund, som Ærkebispnen i Embeds Medfor maatte anklage dem for. Oluf Stigsen maatte med tre Tyltered fralægge sig Ærkebispens Beskyldninger, men Mistanken kan ikke helt være blevet udryddet herved, og denne Anklage danner ligesom et Forspil til Povl Laxmands tragiske Endeligt.¹⁾

Kong Hans's Sind var mistænksomt, han har følt sin Tillid til sine gamle Raadgivere vakle og har utvivlsomt søgt og fundet en Stotte i de nye Mænd, som omkring

¹⁾ Weibull, Samlingar till de skanska landskapens hist. och be-krifning II. 4-8, Brasch, Gamle Ejere af Bregentved II, 552.

Aaret 1500 træde ind i Rigsraadet. Omtrent ved denne Tid, lidt for og lidt senere, blive alle Bispestolene ledige, med Undtagelse af Borghum, og iblandt de Mænd, som nu bleve valgte, finde vi Kongens mest betroede Raadgivere i de følgende Aar. Først og fremmest de borgerlig fødte, Ærkebiskop Birger og Biskop Jens Andersen Beldenak, dernæst Roskilde-Bispen, Johan Jepsen Ravensberg, af den paa Kindholm bosatte Slægt, der ligeledes under Kongerne Hans og Christiern II vinder stor Indflydelse ved Hove. Men ogsaa blandt de verdslige Medlemmer af Raadet træffe vi i Aarene omkring 1500 en hel Stab af nye Mænd. Rigsraaderne fra Kong Christiern den I's Tid og Kong Hans's unge Dage do bort eller træde, som Erik Ottesen Rosenkrands, tilbage fra den politiske Skueplads og give Plads for yngre Kræfter. Blandt disse træffe vi Billeætten stærkt repræsenteret: 1501 eller 1502 træder Hans Bille ind i Raadet samtidig med Peder Billes Svigersøn Jorgen Parsberg, og det følgende Aar 1503 Torben Bille. Naar vi erindre, at der allerede tidligere sad to Medlemmer af Slægten i Raadet, de Kong Hans særdeles hengivne Mænd, Sten Bille og Henrik Knudsen Gyldenstjerne, vil det være klart, at Valget af disse nye Mænd ikke er tilfældigt. Kongens personlige Indflydelse over for Raadet maatte under disse Forhold stige.

Hvilke Modsætninger der har hersket indenfor Raadet, have vi ingen positive Efterretninger om; men det ligger nær at formode, at Forholdet til Sverig har været Tyngdepunktet. Da Anklagen senere rejstes mod den myrdede Povl Laxmand, lod den jo netop paa, at han havde staaet i hemmelig Forbindelse med det svenske Rigsraad og sendt Bud og Breve til Sverig. Men tillige hedder det, at han havde brugt ærerørige Udtryk om sin Konge og kaldt ham en for Riget skadelig Regent; man mindes her uvilkaarlig den Klage, som Ærkebispen rejste mod Oluf Stigsen og som ogsaa var myntet paa Righovmesteren.

Billernes Stilling var saaledes givet af sig selv; Tilslut-

ning til Kongens Politik var Kilden til deres Magt og Lykke.

Og allerede nu begynder den gyldne Regn: Hans Bille forlenes c. 1504 med Skjoldenæs, og Torben Bille, Fru Edels særlig af Kongen begunstigede Ægtefælle, faar allerede 1502 sin Farfaders gamle Len Abrahamstrup og samtidig det store Vordingborg Len.

Vinteren 1501—1502 gik hen med Forberedelser til Toget, som skulde bringe Dronning Christine Undsætning, og med Udrustningen af Tropper til Norge. Som et Modstykke til den krigerske Tummel, som overalt lod, møde vi ogsaa de festlige Forberedelser til den unge Kongedatter, Elisabeths Bryllupsrejse til Brandenburg. Ledsaget af en stolt Skare af danske Adelsmænd og af Fruer og Frøkener fejrede hun den 10de April 1502 sit Bryllup i Stendal.

Omtrent samtidig hermed vare Rustningerne til Ende, og i April Maaned kunde endelig Undsætningsflaaden, 30 Skibe stærk, stikke i Soen. Kongen drog selv med Flaaden, der kommanderedes af Povl Laxmand, Niels Bosen Grip, der forrige Aar var fulgt med Kongen ned fra Sverig, Jørgen Parsberg, Jørgen Rud og *Hans Bille*.¹⁾ Forinden Afrejsen havde Kongen den 17de April stiftet en Messe i Lunde Domkirke, hvor der skulde bedes for, at Kongen maatte «vel ende denne Rejse og fri sin kjære Hustru af deres Uvenners Hænder». Men hvorfor drog Kongen da saa sent af Sted, som i Slutningen af April, da Farvandet forlængst maa have været frit. Har Opbudet ikke mødt i rette Tid eller havde Rygtet Ret, som vidste at fortælle, at Kongen paa ny var hildet i den skønne Fru Edels Garn og ikke kunde løsrive sig fra hendes Selskab? Hans Nærværelse paa Vordingborg kan konstateres, thi herfra var det, at han den 13de Marts udnævnte Anførerne for Flaaden; men det har dog kun været et flygtigt Besøg, forinden han ledsagede sin Datter

¹⁾ Jahn, Unionshistorie S. 579—So.

paa Rejsen til Holsten; thi en halv Snes Dage efter var han allerede i Segeberg, og her opholdt han sig indtil Begyndelsen af April. I Midten af denne Maaned var han i Kjøbenhavn, og kort efter har Flaaden lettet Anker og sat Kursen mod Stockholm.

Men hvad nu end Grunden til Forsinkelsen har været, den blev skæbnesvanger for Togets Udgang. Tre Dage før Kongen kom til Stockholm, havde hans Hustru, tvunget af Hungersnød og af Fjendens netop i den sidste Tid gjentagne hårdnakkede Storme, maattet overgive Slottet. Fra dets Mure vejede den svenske Fane, og med Sorg i Hjærtet og harmfuld i Sind maatte Kongen vende hjem. Ved Kalmar skiltes han fra den største Del af Flaaden og sejlede med nogle faa Skibe i Forvejen til Kjøbenhavn.

Medens Hans Bille paa dette Tog ikke har kunnet finde nogen Anledning til at udmærke sig, fattigt som Toget var paa Begivenheder, fik derimod hans Broder *Anders Bille* Lejlighed til at lære Krigen at kjende paa nært Hold. I Februar Maaned var Knud Alfsen og den tapre svenske Befalingsmand i Vestergötland, Aage Hansen af Slægten Nat og Dag, faldet ind i Norge. Det lykkedes dem at erobre hele den sydlige Del af Landet, og snart var Bahus Slot det eneste Stottepunkt for de Danskes Magt i disse Egne. Slottet holdtes besat af Henrik Krummedige, men truedes snart af en overlegen Hær af svenske Bønder og Ryttere under Aage Hansens Befaling. Her maatte der handles hurtig og kraftig. Medens Kongen selv førte en Undsætningshær til Stockholm, overdrog han sin Søn Udrustningen af en lignende til Bahus. Med den Energi, som fra Ungdommens første Aar kjendetegnede den unge Kong Christiern, bleve Rustningerne udførte; Mandskab fra Kjøbstæderne med deres Skibe samledes sandsynligvis i Helsingborg, hvor ogsaa Adelens Ledingsudbud og enkelte fremmede Lejetropper mødte. I Forening med den 21-aarige Kongesøn førte to andre unge Mænd, der ogsaa nu skulde tjene deres

Sporer, Kommandoen over Hæren. Otto Rud var Høvedsmand for Fodfolket og Anders Bille Chef for «Arkeliet» eller Artilleriet.

Strax efter Kong Hans' Hjemkomst til Kjøbenhavn i Midten af Juni afsejlede den unge Kong Christiern; Bahu blev lykkelig undsat, og den svenske Fæstning Elfsborg, hvor Erik Gyldenstjerne førte Kommandoen, overgav sig strax. Stor var Glæden over denne lykkelige Begyndelse, men for stor var Tilliden til, at nu var det værste overstaaet. Kongen tog Ophold paa Slottet med en Del af Hæren, medens Resten blev tilbage i Lejren udenfor Slottet under Otto Ruds og Anders Billes Kommando uden tilstrækkeligt Vagthold. Men næppe to Mil derfra stod den svenske Hær under Aage Hansens Anførsel. Ved Efterretningen om hvad der var passeret ved Elfsborg, besluttede han endnu samme Nat at tage Slottet tilbage ved et dristigt coup de main.

Han ilede i Forvejen med Rytteriet, naaede i den tidlige Morgenstund, uden at blive opdaget, den danske Lejr, hvor Vagterne netop vare blevne trukne tilbage. Anders Billes Fætter, den unge Hofsinde Knud Pedersen Gyldenstjerne, som i den tidlige Morgenstund var gaaet udenfor Lejren, var den første, der af en tililende Bonde fik Underretning om den truende Fare. Men da var det allerede for sent; thi Aage Hansen ankom i samme Øjeblik med sine Ryttere. Efter at han paa ægte ridderlig Vis havde ladet blæse Allarm — «det somner sig ikke at overfalde en Kongesøn sovende» sagde han — gav han Befaling til Angreb paa Lejren. Overalt bleve de overraskede og søvndrukne Krigsmænd nedhuggede. Aage Hansen trængte selv ind i det Telt, hvor Otto Rud og Hans Bille sov. Medens Otto Rud kæmpede med Fjenderne og blev alvorlig saaret, lykkedes det Anders Bille at slippe bort og ile hen til sit Artilleri. Ogsaa Otto Rud kom ud af Teltet, fik samlet sit Fodfolk, og da samtidig Kong Christiern fra Slottet gjorde et Anfald paa de nu rundt omkring i Lejren spredte Sven-

skere, maatte disse trække sig tilbage. Imidlertid ankom det svenske Fodfolk, og Kampen begyndte paa ny med rasende Heflighed. Men nu havde den danske Hær Fordelen, thi det var lykkedes — sandsynligvis Anders Bille — at bringe Skytset fra Skibene op til Lejren, og det nu forogede Artilleri tilføjede Fjenderne saa betydelige Tab, at de maatte trække sig tilbage. Angrebet var saaledes mislykket, men det havde tilføjet de Danske store Tab, og kort efter drog Kongen bort efter at have ladet stikke Ild paa alle fire Hjørner af Slottet. Efterat have forstærket Besætningen paa Bahus og derpaa foretaget et Indfald i Vester-götland, hvor Fæstningen Öresten erobrede og nedbrændtes, vendte Kong Christiern tilbage til Halland. I Begyndelsen af Avgust fik Krigsfolket Hjemlov, og hermed var dette hurtige og heldige Tog til Ende.

For Anders Bille fik Toget dog et Efterspil, som skaffede ham mange bitre Timer. Han og Otto Rud havde indtil da været gode Venner. Det vidner saaledes om et venskabeligt Sindelag, at Anders Bille i Januar 1502 gik i Borgen for Otto Rud og Hans Pogvisk for et Laan paa 750 Mark lybsk hos Fru Anna Brockdorf.¹⁾ Under Felttoget havde de trolig fulgtes ad, og hin skæbnesvangre Nat havde de, som det udtrykkeligt fortælles, sovet i Telt sammen. Men under Kampen, da Otto Rud var i alvorlig Fare for at blive slaaet ihjæl, havde Anders Bille kun tænkt paa sin egen Redning og havde ikke staaet last og brast med sin Kampfælle. Herover klagede senere Otto Rud højlydt og vel ogsaa med Rette. Anders Bille forsvarede sig imidlertid med, at han først og fremmest maatte tænke paa sin Pligt som Chef for Artilleriet og saa hurtig som muligt sørge for at redde dette. Naturligvis blev denne Strid en celebre Sag; den tapre Otto Rud, om hvis Bedrifter man snart horte saa megen Tale, har vel haft Sympatien paa sin Side. For-

¹⁾ Orig. i Geh. Arch. Gjældsbreve og Kvitteringer 1400—1650. Fasc. 3 a.

gjæves søgte gjensidige Slægt og Venner at bringe en Forsoning til Veje imellem de to gamle Venner, og tilsidst maatte Kongen sige det afgjørende Ord. Fire Aar efter, den 11te Septbr. 1506, mødtes Anders Bille og Otto Rud paa Kjøbenhavns Slot og her fældede Kong Hans følgende *Æresdom*:

Vi, Hans etc. gjøre vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1506, S. Marcelli papæ og martyris Dag, her paa vort Slot Kjøbenhavn, nærværende os elskelige renlivet Mand, Hr. Henrik, Abbed i Esrom Kloster, Torben Bille, Væbner, vore Mænd og Raad, Hr. Anders Muus, Provst i Viborg, Hr. Niels Gjedde, Ridder, vor Hofsinde, Oluf Daa, vor Mand og Tjener, med flere gode Mænd var for os skikket os elskelige Anders Bille og Otto Rud, vore Mænd og Tjenere, om nogle Ord og Tale, som Otto Rud skulde have talet og haft paa Anders Bille, saa at han ikke skulde haft sig tilborlig mod Otto Rud, den Tid fornævnte Anders Bille og Otto Rud vare skikkede med vor kjære Son for Ellinsborg mod vore og Rigens Fjender, de Svenske, og mente fornævnte Anders Bille, at samme Ord og Tale, som Otto Rud i saa Maade haver haft om ham, skulde være hans Ære anrørende. Da have vi det nu med fornævnte vore elskelige Raad og gode Mænd gransket, overvejet og forfaret, saa at fornævnte Anders Bille haver haft sig efter vor og vor kjære Søns Befaling paa fornævnte Rejse ærlig, trolig og vel, som ham af Ære og Rette burde at gjøre og ej anderledes, det ham eller hans Ære kan være anrørendes eller til Forfang i nogen Maade, og funde vi fornævnte Anders Bille derom aldeles «orsage» (sagesløs). Givet Aar, Dag og Sted, som forskrevet staar». ¹⁾

Sommeren 1502 er mærkelig ved de to store Voldshandlinger: Rigshovmesteren Povl Laxmands og den norske

¹⁾ Orig. i Geh. Arch. Reg. 69. Fasc. 16. Vedel Simonsen, Ruderne I. 132—33.

Adelsmand Knud Alfsens Drab. Af disse Begivenheder staar særlig Knud Alfsens Drab ikke i tjærneste Berøring med eller fik nogensomhelst Betydning for den Slægt, hvis Historie her skildres. Drabet paa *Povl Laxmand* berører heller ikke direkte Billernes Historie, men det blev udført lige efter Tilendebringelsen af det Tog, hvor han og Hans Bille havde været Hovedanførere, Hans Bille kom ind i Rigsraadet antagelig umiddelbart før Drabet og var en af de Rigsraader, der senere fældede Dommen over Povl Laxmand, og endelig var Rigshovmesteren og den gamle Sten Bille ret nøje knyttede til hinanden¹⁾, saa at det vel kan forsvares ogsaa at give en Skildring af denne mærkelige og endnu i sine Aarsager uopklarede Begivenhed Plads i Billernes Historie.

Den Storm, som Ærkebiskop Birger havde rejst imod Rigshovmesteren og hans skaanske Venner, syntes efter Rigsraadsrådet i Oktober 1501 at have fordelt sig. Povl Laxmand fik endog det ærefulde Hverv at være Chef for Undsætningsflaaden til Stockholm. Det mislykkede Udfald af Toget kan vel nok have fremkaldt Bebrejdelser og en let forklarlig Misfornøjelse fra Kongens Side, men de syntes dog at være skiltes i Venskabelighed fra hinanden, da Kongen fra Kalmar ilede forud til Kjøbenhavn, medens Rigshovmesteren og de øvrige Anførere forelobig tovede i Kalmar, hvor Povl Laxmands Svingerson var Befalingsmand, for at proviantere Slottet. I Solvesborg forlod Rigshovmesteren Flaaden, han var, som han skrev til Kongen den 13de Juni, ikke vel til pas, men vilde ufortøvet komme til Kjøbenhavn, naar han atter var bleven rask. Flaaden sejlede

¹⁾ Sten Billes Navn findes som Vidne under en Række af de talrige Gods-transactioner, som Povl Laxmand udførte; vi skulle her kun nævne, at han har forsegleet to Breve fra Aaret 1502 af 9. Febr., dat. Land, og af 3. April, dat. Kjøbenhavn. Copibogen Nr. 293 Fol. i Univ. Bibliothekets Arn. Magn. Saml. S. 47, og Voss. Saml. i Geh. Arch. Lyngby-Kronborg Hrd. 34.

i Forvejen og maa være naaet til Kjøbenhavn et Par Dage efter. De paa Flaaden værende Anforere og Rigsraader havde Ordre til mundtlig at meddele Kongen forskjellige Underretninger om, hvad der var foregaaet i Kalmar ¹⁾. Blandt disse Anforere vare selvfølgelig ogsaa Hans Bille og Niels Bosen Grip, den sidste nu en landflygtig Mand ligesom hans Svigerfader Arvid Trolle, der nu boede paa sin Hustrus Ejendom Lillø i Skaane, efter at hans svenske Gaarde vare opbrændte.

I de samme Dage kom Lensmanden paa Ørum Slot, *Ebbe Strangesen*, tilligemed sin Ven Adelsmanden Bjørn Andersen (Bjørn) til Kjøbenhavn. De havde deltaget i Toget til Stockholm, men i Kalmar havde de forladt Hæren og vare over Land dragne til Kjøbenhavn. Ebbe Strangesen var bekjendt for sit heftige, uregerlige Sind. At han har haft en Strid med Righshovmesteren paa Tilbagevejen, tør vel anses for overvejende sandsynligt efter hvad der siden skete, og mulig har han taget sig selv Orlov uden Povl Laxmands Samtykke. I dennes Brev til Kongen forekommer en Ytring, som kunde tyde hen paa noget saadant. Laxmand fortæller nemlig, at der er Folk, som forlade Flaaden uden Tilladelse, og føjer til: «Det Folk, som Eders Naade finder optegnet i dette Skrift, dem har jeg givet Orlov; dersom andre ville beraabe sig paa mig, da gjøre de det uden Hjemmel eller Tilladelse».

Den 22de Juni var Povl Laxmand i Kjøbenhavn. Hans første Besøg gjaldt naturligvis Kongen, og der forlyder intet om, at denne har modtaget ham unaadigt. Da han gik tilbage fra Slottet og var kommet over Højbro, mødte han Ebbe Strangesen og Bjørn Andersen. De to «Staldrødre» — som de kalde sig selv — havde den Dag «spist og

¹⁾ «Eders Naades Raad som paahorte, kan vel undervise E. N. der noget af,» skriver Povl Laxmand. Brevet er trykt i Aarsb. fra Geh. Arch. IV. 308.

drukket» sammen, og Vinen har sandsynligvis gjort Ebbes Sind endnu mere ophidset mod Rigshovmesteren. Strax da de modtes, drog de begge deres Værger og huggede løs paa hinanden. Bjørn Andersen vilde lægge sig inellem, men maatte snart værges sig selv, og i denne Kamp er det da, at Rigshovmesteren blev dødelig saaret og derpaa kastet i Vandet med det haanlige Tilraab: «Du hedder Laxmand, Du har hjemme i Vandet, svøm nu!» Drabsmændene flygtede bort og kom lykkelig i Behold til deres Hjem ¹⁾.

Endnu den Dag i Dag hviler der en Skygge af Mistanke paa Kong Hans som den, der direkte eller indirekte har foranlediget Povl Laxmands Drab. Næppe en Maaned efter rejste Kongen jo Anklagen for Majestætsforbrydelse og Landsforræderi mod den døde Rigshovmester, og det laa da nær saa vel for Samtiden som Eftertiden at knytte en vis Kausalforbindelse mellem de to Begivenheder. Af den ovennævnte Fremstilling vil det imidlertid ses, at Drabet utvivlsomt skyldes en personlig Tvist mellem de to Mænd, der ere Hovedpersonerne i dette sørgelige Drama. Dette fremgaar end yderligere af et hidtil ikke kjendt Aktstykke. Det er et Brev fra Ebbe Strangesens Hustru, Kirstine Bryske, skrevet fire Maaneder efter Povl Laxmands Drab og rettet til Henrik Krummedige. Hun skildrer først heri den Sorg og Frygt, hun har for Ebbe «efter slig en Skade, som han nu er kommet udi», og ønsker, at han saa hurtig som muligt maa faa Sagen bragt til Ende. Hun antyder, at der er Folk, som gjerne ville forhale Afgjørelsen, men det kan ikke være Ebbes Venner. Derfor ønsker hun, at Henrik Krummedige skal møde hende og Ebbe paa Fyn og aftale det

¹⁾ Laxmands Drab er ofte fremstillet, vi skulle kun henvise til de bekjendte Fremstillinger af Kolderup-Rosenvinge i Historisk Tidsskrift III, Allen, Paludan-Møller og Brasch, Gamle Ejere af Bregentved. Fremstillingen ovenfor afviger i enkelte Punkter fra de nævnte Forfatteres og støtter sig hovedsagelig paa det af Prof. Kr. Erslev i Danske Mag. 4. Række VI. 287—88 fremdragne Aktstykke.

fornodne. Thi, skriver hun, «er I den, som jeg tiltror frem for nogen at *tale Ebbes Bedste baade til min Herres Naade og til Hr. Laxmands Venner.*» Det skulde sikkert ikke have været nødvendigt at tale Ebbes Sag for Kongen, naar denne selv havde staaet bag ved hele Katastrofen.

Henrik Krummedige var den rette Mand til at bringe en slig Sag i Orden. Han havde selv et Drab paa sin Samvittighed og det af en endnu mere graverende Beskaffenhed. Imod givet Lejde havde han ombord paa sit eget Skib dræbt Knud Alfsen, da denne kom for at underhandle med ham om Fred. Han havde strax skaffet sig et lovligt Vidnesbyrd for sin Handlings Berettigelse, thi — erklærede Tylvten — Knud Alfsen havde selv villet overtræde Lejdet og var kun blevet forekommet; Hr. Henrik havde endog faaet Kongens egen Billigelse: «Du har vist Dig som en tro Dannemand». Næppe en Maaned efter, at Kirstine Bryske havde skrevet sit Brev til Henrik Krummedige, blev Povl Laxmands Sag afgjort. Den 8de November 1502 fældede Rigsraadet — blandt hvis Medlemmer vi træffe Sten Bille som Nr. 1 af de verdslige Raadsherrer, Henrik Knudsen og Jorgen Parsberg, samt Hans Bille som den sidste i Rækken og derfor den yngste — Dommen over den døde Mand og tilkjendte Kongen alt Hr. Povl Laxmands Gods, Jord og Losore i Erstatning for den Skade han havde gjort Kongen ved 1° at ophidse det svenske Rigsraad til Ulydighed mod Kongen, 2° at sende hemmelige Bud til Kongens Fjender i Stockholm og 3° at kalde Kongen en for Danmarks Rige skadelig Herre og Konge. I den sidste Ytring spore vi en Gjenlyd af Ærkebiskop Birgers Klager mod Povl Laxmand det foregaaende Aar, og i Ærkebispen har vi utvivlsomt den Mand, som har faaet sat Rettergangen i Scene, ligesom den snilde Jens Andersen Beldenak har været den, der har angivet Maaden, hvorpaa den skulde fores. Men med denne Dom var ogsaa Ebbe Strangesens Handling retfærdiggjort, og Kongen har vel ogsaa kunnet kalde ham ligesom Henrik

Krummedige, en tro Dannemand». Tre Dage efter finde vi Ebbe Strangesen optaget i Rigsraadet, Drabsmanden indtog den Dræbtes Plads. Men disse Forhold kunne ikke betragtes fra et moderne moralsk Synspunkt. Er det, som alt tyder hen paa, saa, at Povl Laxmand og Ebbe Strangesen som gamle Fjender møde hinanden paa Højbro og der, som det hedder, «skiftede Hug»¹⁾, da var det ikke, som det altid siges, et lumskeligt Snigmord, men den blodige Afgjørelse af et personligt Mellemværende, som Datidens Historie frembyder saa mange Exempler paa. Det kriminelle laa i, at Værgerne vare dragne paa Slottets fredhellige Grund, og derfor var det nødvendigt at tale Ebbes Sag hos Kongen. Vi se endvidere, at der endnu i Oktober Maaned har været Tale om en mindelig Overenskomst mellem Ebbe Strangesen og Hr. Laxmands Venner angaaende Boderne for Drabet. Efter Rigsraadets Dom har ogsaa dette været ufornodent, der var ingen længere, der kunde eller turde optræde paa Povl Laxmands Vegne²⁾.

Povl Laxmands Dod og Domfældelse blev en Kilde til Velstand for hans mange Fjender. Rigshovmesteren havde jo været Landets rigeste Mand, han havde ejet 5 Hovedgaarde med dertil hørende 14 Møller og 900 Bondergaarde. Al denne Herlighed inddroges nu under Kronen, og Kongen solgte eller bortskjænkede Godset. Blandt dem, der bleve berigede med Rigshovmesterens møjsommeligt sammenkrabede Gods, træffe vi først og fremmest hans afsagte Fjender: Ærkebiskop Birger, der fik Aagerup Hovedgaard i Skaane, og Biskop Jens Andersen, der fik hans Gaard i Kjøbenhavn; endvidere Henrik Krummedige, der købte det prægtige Herresæde Valden i Halland, der senere fra ham gik i Arv til hans Datter Sofie, Eske Billes Hustru; en af

¹⁾ I Rigsraadets Erklæring angaaende Bjørn Andersens Deltagelse i Drabet hedder det udtrykkeligt, at Ebbe Strangesen og Povl Laxmand «mødtes og skiftede Hug sammen», «de begyndte strax at slåa paa hverandre».

²⁾ Jeg har ovenfor kun omtalt Sagen i sine Hovedtræk, men agter ved Lejlighed at gjøre den til Gjenstand for en nærmere Udvikling.

Laxmands gamle Tjenere, Christiern Andersen, der mulig har kunnet fremføre nogle Vidnesbyrd imod sin fordums Herre, forlenedes med Asserbo Slot, og endelig træffe vi mellem disse begunstigede ogsaa Edel Mikkelsdatters Husbond, Torben Bille. 1503 købte han af Kongen en Gaard i Korsor, som Povl Laxmand havde ejet, og samtidig dennes Hovedgaarde Sandholt og Arreskov i Fyn med alt tilliggende Gods. For hvilken Pris Torben Bille har købt disse Gaarde, vides ikke, men det tør vel antages, at han er kommet billigt dertil: de nævnte Gaarde hørte med til det Gods, som han i sit Testamente bestemte skulde tilhøre hans Hustru efter hans Dod, saa længe hun levede og uden hans Arvingers Indsigelse. Heri siger han udtrykkelig, at han har købt disse Ejendomme, efter at han havde faaet hende til Hustru¹). Kort efter, c. 1503, blev ogsaa Torben Bille, som ovenfor omtalt, Medlem af Rigsraadet.

I de følgende Aar finde vi de to Brødre Hans og Torben, tilligemed deres Farbroder Sten sysselsatte med Rigets Sager. Som Medlemmer af Rigets Raad have de taget levende Del i alle de vigtige Begivenheder, som opfyldte de sidste ti, saa bevægede Aar af Kong Hans's Regering. Da Sten Sture efter Opfordring af Lübeckerne og nordtyske Fyrster endelig besluttede sig til at sende Dronning Christine tilbage til Danmark, var Sten Bille en af de skaanske Raadherrer, som den 8de September fra Aahus udstedte Lejdebrev for de Svenske, som fulgte Dronning Christine til Grændsen. Han har utvivlsomt ogsaa ledsaget den unge Kong Christiern, da denne paa Hallands Grændse i Slutningen af Aaret modtog sin Moder, som han ikke havde set i henved tre Aar²). Dronning Christines Tilbagekomst til Danmark gav Anledning til fornyede Underhandlinger med Sverig, hvor imidlertid Sten Sture i Slutningen af 1503

¹) Danske Archivregistraturer IV. 227. Wegener, Abrahamstrup I. 47.

²) Hadorph, Sw. Rimkronike S. 386—87.

var død og Svante Nielsson Sture derpaa valgt til Rigsforstander. Den 20de Januar 1504 har Sten Bille været samlet med det skaanske Rigsraad, blandt hvis Medlemmer han stadig optræder som den første efter Erkebispens i Lund, og derfra udstedt Lejdebrev for Hemming Gad med to svenske Rigsraader til at komme til et Møde i Halmstad med det danske Rigsraad og derfra uhindret begive sig til Kongen og tilbage igjen¹⁾. Samtidig ønskede Kongen, at de skaanske Rigsraader skulde komme over til Kjøbenhavn, hvor det sjællandske Rigsraad var forsamlet til vigtige Raadslagninger med Kongen om de svenske Anliggender. Men den strænge Vinter forbad dem at komme over fra Malmø, hvor de tovede i fire Nætter, til Kjøbenhavn, og selv fra Heisingborg kunde et Bud ikke naa over til Sjælland²⁾. Kongen gjorde sig paa den Tid megen Umage for at vinde indflydelsesrige svenske Rigsraader for sig, saaledes den tapre Aage Hansen og Hr. Ture Jonsen Roos. Den sidste fik blandt andet Kongens og Dronningens Brev paa noget Gods i Skaane og Halland, som Sten Bille havde faaet i Befaling. Det hedder nemlig i Brevet: «endog at Hr. Sten Bille, Landsdommer i Skaane, har i Befaling af vor kjære Herre Husbonde samme Gods at annamme til sig, dog skal det være fornævnte Hr. Ture Jonsen, Fru Birgitte (Erik Ottesen Rosenkrands' Enke) og Hr. Tures Børn til gode og Bistand³⁾. Det er formodentlig noget af Povl Laxmands Gods, thi dette benyttedes stadig af Kongen som Lokkemiddel. Det med det svenske Rigsraads Sendebud aftalte Møde fandt endelig Sted i Kjøbenhavn i Begyndelsen af Maj 1504, og den 18de Maj sluttedes her en Vaabenstilstand paa et Aar (fra 17de Juni 1504 til 1ste Juli 1505); ligeledes aftaltes et Møde mellem alle tre Rigers Raad i Kalmar 14 Dage

¹⁾ Hadorph, a. St. S. 387—88.

²⁾ Aarsberetn. fra Geh. Arch. IV. 311—12.

³⁾ Danske Magazin 4. Række V. 81.

før St. Hans Dag 1505 for at slutte en endelig Fred og bilægge al Strid og Tvedragt mellem Rigerne. Overenskomsten besegledes af Rigsraadet, blandt hvilke nævnes Sten Bille, samt Hans og Torben Bille. Det er første Gang, at Torben Bille forsegler som Rigsraad, han er dog sandsynligvis indtraadt i Rigsraadet allerede 1503. I Overenskomsten nævnes særlig Billernes gode Ven, den landflygtige Svensker Niels Bosen Grip, der 1502 var fulgt med Kongen tilbage til Danmark og nu blev forlenet med Borgholm Slot paa Öland. Erik Trolle var derimod forblevet i Sverig, hvor han i de følgende Aar spillede en vigtig Rolle som Unionsven¹⁾.

I dette og det følgende Aar træde endnu tre af Billeættens yngre Medlemmer ind i Lensmændenes Række. Den 19de Juni 1504 forlenes Peder Billes Søn *Erik Bille* med *Næsbyhoved Slot* paa Fyn, som hørte til Dronning Christines Livgeding²⁾. I Begyndelsen af det følgende Aar aftræder Sten Bille *Gladsaxe* Len, som derpaa overdrages til Eriks Broder *Knud Bille*, og endelig bliver omtrent samtidig *Anders Bille* forlenet med *Stegehus* og *Møen* efter Jørgen Ruds Død. Han maatte udbetale Jørgen Ruds Enke, Christine Eriksdatter Rosenkrands 2000 Mark danske Penge for det Pant, hendes afdøde Husbond og hun havde i Stege Slot og Len. Den 3dje April 1505 overgav Fru Christine Slotsloven til Anders Bille og overleverede ham hele Slotsinventariet. Det var en vigtig og ansvarsfuld Post, som her overdroges den unge 28aarige kongelige Hofsinde, og i denne Stilling skulde Anders Bille snart lægge betydelige Evner for Dagen, da nogle Aar efter Krigen med Hansestæderne udbrød³⁾. Endnu et Medlem af den yngre Slægt begynder i disse Aar sin glimrende Løbebane: *Ove Bille*, Peder Billes Son. Han var 1499 traadt ind i Kongens Kancelli, den

¹⁾ Hadorph, a. St. S. 390—95.

²⁾ Danske Mag. 4. R. V. 85, 88.

³⁾ Aktstykkerne ang. Stege findes i Geh. Arch. Top Saml. p. Papir. Stege 1—6.

sikre Vej til Opnaelsen af et af Landets Bispedømmer. Biskop Johannes af Roskilde havde 1501 overdraget ham Kanonikatet «de Rota» i Roskilde Domkirke, han var nu Sekretær i Kancelliet og skulde snart opnaa Kanslerværdigheden¹).

Aaret 1504 gik hen uden mærkelige Begivenheder, og Tiden nærmede sig til det store Møde i Kalmar. Kong Hans nærede ikke længer store Forhaabninger om, at det skulde komme til Fred med Sverig, hvor Svante Sture nodig vilde opgive den Magt, han saa nylig havde faaet i Hænderne. Kongen udrustede derfor en betydelig Flaade, indkaldte alle Lensmændene og Opbud fra Stæderne, og i Begyndelsen af Juni styrede en af de prægtigste Flaader, henved 60 Skibe stærk, som endnu var sejlet ud fra de danske Havne, Kursen til Kalmar. Kongen var selv ombord, ledsaget af sin Svigersøn, Kurfyrst Joachim af Brandenburg, som var mødt med 124 Svende, to Hertuger af Mecklenburg og et Sendebud fra hans Søsterson, Kong Jakob IV af Skotland. Iblandt Anførerene paa denne Flaade træffe vi baade Hans og Torben Bille, Anders Bille synes derimod ikke at have været med paa Toget. Hans Bille kommanderede paa Skibet Barbara, paa hvilket Kongen selv var ombord. Torben Bille havde Anforsel over de engelske Skibe», hvorved utvivlsomt forstaas Skibe, som Kongen havde kjøbt i England. Torben havde selv 24 Svende i Følge, Udbuddet fra hans to Len. Ialt beløb Krigsstyrken sig til ca. 3000 Mand, en efter Datidens Forhold betydelig Styrke, saa meget mere som den jo ikke var beregnet paa Krig, men kun paa at imponere Svenskerne²). Forgjæves ventede man imidlertid paa Svante Sture og det svenske Rigsraad,

¹ Nye danske Mag. I. 198.

² Se Fortegnelsen over Kong Hans's Krigsstyrke ved Kalmar hos Styffe, Bidrag t. Skandinav. Hist. IV. 46—49. At Kongen selv var ombord paa Barbara, fremgaar af, at Kongens egne Skytter nævnes blandt Besætningen.

Dagene gik og ingen mødte, ja der kom ej engang Bud for at angive Grunden til Udeblivelsen. Da den største Del af den til Mødet bestemte Tid var forloben, samledes de to Rigers Raad til Afgjørelsen af Mellenværendet med de Svenske, og efter at de nødvendige Formaliteter vare iagttagne, fældede Raadet den 1ste Juli den navnkundige *Kalmar Dom*, ved hvilken Svante Sture og 9 Medlemmer af det svenske Raad erklæredes som Oprørere og Majestætsforbrydere for «at have mistet Ære, Frihed og Privilegier og Naader, som de nogen Tid haft have eller have kunde af nogen Herre eller Konge.» Endvidere kjendtes Kongen berettiget til paa ny «at indsættes i sit Rige Sverig» samt Dronningen til at nyde sin «Morgengave» i Sverig; alt de oprørskes Gods, deriblandt den afdøde Sten Stures, erklæredes for forbrudt til Kronen. Baade Hans og Torben Bille have som Rigsraader hængt deres Segl under denne Dom, Sten Bille var derimod ikke til Stede ved Modet, hvorimod Ove Bille i Forening med Tyge Vincentius Lunge have forseglet til Vitterlighed¹⁾. Det kan ogsaa her tilføjes, at Billernes nære Slægtning, Arvid Trolles Søn, Jakob Trolle, blev forlenet med Kalmar Slot, som nu blev en meget ansvarsfuld Post, da Kampen i Norden i de følgende Aar særlig kom til at dreje sig om denne vigtige militære Position.

Hermed var Broen afbrudt for en fredelig Overenskomst med Sverig: *Krigen* udbrod strax og fortsattes fra 1506—1509. Det var ikke en Krig, som udmærkede sig ved store Feltslag, men den førtes overalt i Norden med smaa Overfald og Kaperier, en Slags Guerillakrig, der ikke førte til endelige Afgjørelser, men pinte og udmattede begge de krigsførende Parter.

Enhver kjender Navnene paa de danske Søhelte, som i

¹⁾ Hvitfeldt S. 1053—54. 1056. Om Kalmardommen jvfr. Paludan-Müllers ypperlige Fremstilling i De første Konger af den oldenborgske Slægt S. 207—14.

denne Krig gjorde deres Navne frygtede af Fjenderne saa vel ved deres Tapperhed, som ved den Grumhed, hvormed de optraadte: Otto Rud, Søren Norby og Jens Holgersen Ulf sand ere de mest bekjendte. Til disse slutter sig — om end i anden Række — ogsaa *Anders Bille*. Hans Navn er ikke i denne Krig knyttet til nogen særlig Heltedaa, og hans Virksomhed afbrydes henimod Slutningen af Krigen af en blodig Voldshandling, der paadrog ham Kongens Vrede og skaffede ham selv megen Fortræd. Men som dristig Somand har ogsaa han deltaget med Liv og Lyst i Fejden, medens hans to Brødre synes at have siddet hjemme paa deres Forleninger og kun deltaget i Rigsraadets Forhandlinger samt ledsaget Kongen paa hans Møder med Lübeckerne og de Svenske¹⁾. Hans Bille, hvem vi hidtil jævnlig have truffet som Krigsmand, har formodentlig i disse Aar giftet sig paa ny og foretrukket Hjemmets Glæder for Krigens Strabadser, og Torben Bille har i sit Hjem ligeledes haft Glæder og tillige Bekymringer, der have hindret ham i at udfolde nogen særlig Kraft og Energi.

Aaret 1506 hengik uden større Krigsforetagender fra de Danskes Side. Jens Holgersen var tidlig i Soen, men havde dette Aar ikke videre Held med sig. Anders Bille synes dette Aar at have været hjemme, han var netop paa denne Tid bleven trolovet med Oluf Stigsens Datter Pernille. Det er ret mærkeligt, at denne Forbindelse kom i Stand; Oluf Stigsen var ikke Billerne god; men det er rimeligt, at Forlovelsen først er bleven forkyndt efter Oluf Stigsens i Slutningen af 1505 indtrufne Død. Hans Enke Anne Movridsdatter Gyldenstjerne fik nemlig strax en alvorlig Proces paa Halsen med sin Stifdatter og Svigersøn Tyge Brahe og har derfor trængt til en kraftig og dygtig Mand til Støtte. Anders Billes Navn var allerede saa anset, at hun ikke kunde vente nogen bedre Svigersøn. Pernille var imidlertid

¹⁾ Jvfr. Danske Mag. 4. R. II. 281.

endnu for ung til at indtræde i Ægtestanden, og Anders Bille maatte vente halvtredje Aar, inden Ægteskabet kom i Stand. Han fik dog strax en Trøst for denne Udsættelse, idet Fru Anne Movridsdatter, sandsynligvis paa selve Trolovelsesdagen, hvor blandt andre ogsaa gamle Hr. Sten Bille og Anders' Broder Hans Bille vare nærværende, forlenede ham med sin egen Fædrenegaard Markiegaard i Skaane. Det hedder i det den 23de Marts udstedte Forleningsbrev, at Anders Bille skal nyde og bruge Gaarden, indtil Gud føjer det saa, at han fanger min Datter Pernille til sig i Ægteskab, og da skal han annamme hendes rette fædrene. Efter Brylluppet skal han beholde Gaarden i to samfulde Aar, paa det han skal være mig des ydermere til Kjærlighed, Vilje og Bestand.» Selv om Pernille døde før Ægteskabet, skulde han alligevel beholde Gaarden to Aar fra hendes Dødsdag at regne. Hun fandt det til Slutning nødvendigt at tilføje et Forbud mod, at hendes Arvinger gjorde Anders Bille nogen Hindring «fordi han saa bruger og i sit Væрге haver haft fornævnte Markie Gaard og Gods, thi jeg haver det gjort af kjærligt Laan og aldrig derpaa annammet Penge eller Sølv eller noget Værd i nogen Maade¹⁾. Anders Bille paatog sig herved en Slags Beskyttelse for sin Svigermoder og sin Forlovede, men han kunde ogsaa med Glæde paatage sig det, thi Frøken Pernille besad foruden andre fortrinlige Egenskaber den i hans Øjne vistnok fortrinligste, at være en af Danmarks rigeste Arvinger. At han trolig opfyldte sin Forpligtelse ligeoverfor sin Svigermoder, er der mange Vidnesbyrd om.

Man mærker tydelig, at Aaret 1506 ikke var noget stærkt bevæget Krigsjaar, thi Kilderne til Billernes Historie flyde ret rigeligt dette Aar. Det ene Mode afløser det andet, der skiftes i Allinde efter Fru Cecilie, man ordner

¹⁾ Conc. i Danske Adels Breve 5, 14. Udt. i Brasch, Bregentved S.

Boderne for Bent Pedersen Billes Død, og Hans Bille stævner Henrik Krummedige til Møde i Anledning af en Arvesag¹⁾. Endelig deltagte næsten alle Slægtens Medlemmer i det store Møde, som Kong Hans i Begyndelsen af Juni afholdt i Kiel med Lübeckerne og Hertug Frederik. Kongen havde faaet Smag for ved slige Lejligheder at optræde med en Kraftudfoldelse, som kunde virke imponerende. Alle Lensmænd bleve tilsagte, deres Følge skulde være saa talrigt som muligt. Dragten, som Følget skulde bære, blev foreskrevet; denne Gang skulde Graat med Gult i være Hovedfarven. Iblandt dem, som den 30te Maj skulde møde ved Laalands Albue og have Kost og Spisning med indtil Mikkelsdag, nævnes Hr. Sten Bille med 16 Mand, Hans Bille med 10, Torben og Anders hver med hver 8, Gregers Jepsen Ulfstand med 4, Henrik Knudsen med 16 Mand. I Begyndelsen af Juni fandt Mødet i Kiel Sted; talrige nordtyske Fyrster, Henrik af Braunschweig, Joachim af Brandenburg, Magnus af Lauenburg, Henrik af Lyneburg, Henrik af Mecklenburg og Kongens Broder Hertug Frederik vare til Stede. Alle disse Fyrster vare Lübeckernes Fjender, og det maa have været ubehageligt for de lybske Sendebud at færdes mellem de hovmodige Adelsmænd, der ved alle Lejligheder haanede og spottede dem, fremfor alle Kong Hans's Søkapitainer, der pralede med de kostbare Hermelinsdragter, de havde taget paa de kaprede lybske Skibe. Selvfølgelig undlod Lübeckerne ikke til Gjengjæld at sende en hvas Pil ud imod Kong Hans. Naar Kongen var i

1) «Kjære Hr. Henrik. Som Eder vel fortænker, at I lovede mig i Kalmar, at mine Søskende og jeg skulde være i Fællig med Eder til Heellod, som vi i Fjor vare, thi beder jeg Eder kjærligen, at I underviser denne Eders Svend Oluf Jensen om, hvorfor det ikke tilforn er bestilt; jeg vil bestille det saa, at der skal komme gode Karle at drage paa mine Søskenes og mine Vegne. Hermed Eder Gud befaledes. Malmö, S. Mathei ap. Dag (21°) 1506.» Orig. i Danske Ad. Breve 4. 128.

Raadssalen, fortalte de, havde han siddende ved sin ene Side en Frue og ved den anden en Jomfru; men det var efter Folks Sigende ikke andet end to Skjøger¹⁾. Sigtede mon Lübeckerne hermed til Fru Edel, hvem Hemming Gad omtrent paa samme Tid med rene Ord kaldte ved det samme hæslige Navn? Kort efter Mødet besøgte Kongen Fru Edel paa Sandholt i Fyn, og det kan jo være muligt, at hun har været med i Kiel og at Kongen har ledsaget hende til hendes Hjem²⁾. Resultatet af Mødet var et fordelagtigt Forlig for Kong Hans og en Aftale om et nyt Møde til næste Aar i Nykjøbing paa Falster, hvor den endelige Fred skulde sluttes. Den 7de Juli 1507 kom Freden i Nykjøbing i Stand, hvorved Lübeckerne forpligtede sig til at afbryde al Forbindelse med Sverig, indtil de havde formaaet dette Land til at underkaste sig Kong Hans; Sten, Hans og Torben Bille have sat deres Segl under dette Forlig³⁾.

I Aaret 1507 knytter Interessen sig særlig til den *danske Flaades* Foretagender. Den 23de Oktober 1506 havde Svenskerne under Hemming Gads Anførsel erobret Kalmar Stad, men Slottet, hvor Joachim Trolle forte Befalingen, holdt sig tappert mod deres Angreb. Det var en af den danske Flaades vigtigste Opgaver i de følgende Aar at undsætte Slottet med Folk og Levnetsmidler, og det lykkedes ogsaa. Æren herfor tilkommer vel væsentligst Jens Holgersen Ulfstand, den djærve Lensmand paa Gulland, men Anders Bille deler Æren med ham. Tidlig paa Foraaret var han i Søen, og allerede i Midten af April laa den danske Flaade i Kalmar Sund under Jens Holgersens og Anders Billes Befaling. Den bestod af 4 store «Flojskibe», deriblandt Snakahaffnen, et Skib, som Sten Sture i sin Tid havde

¹⁾ Allen, De tre nord. Rigers Hist. I. 372—74.

²⁾ Zeitschr. d. Vereins f. Lübeck. Gesch. I. 145.

³⁾ Hvitfelt S. 1068.

foræret Kongen, to smaa Jagter, og en Del Smaaskibe, ialt 15, der vare stillede af de gejstlige Herrer paa Sjælland. Kalmar Slot blev forsynet med Levnetsmidler, man foretog Landgange hist og her til stor Ærgrelse for Hemming Gad, der ikke kunde hindre det med sin ringe Besætning. «Jeg og de gode Mænd,» skriver han i sit ejendommelige energiske Sprog, «æde baade Lever og Lunge i os, vi have intet at udrette noget med og de fare skinbarligen frem lige for Næsen af os¹⁾.» Efter Provianteringen af Slottet sejlede en Del af Flaaden nord paa gjennem Kalmar Sund, og i Begyndelsen af Maj gjordes Landgang i Stockholms Skjærgaard. Herfra gik Toget over til den finske Bugt, hvor over 50 Handelsskibe bleve kaprede, og endelig sejlede ni Skibe til Aalandsøerne, erobrede Kastelholm Slot den 20de Juli og afbrændte $\frac{1}{3}$ af Oens Gaarde, medens Resten maatte betale en stor Brandskat. Det berettes senere af Svaning, at Severin Norby havde Anførselen over den sejrige Flaade, men det er rimeligere at antage, at Jens Hølgersen og Anders Bille have udført denne Bedrift; thi disse to Mænd nævnes stadig dette Aar som Anførere for Flaaden, medens Severin Norby ikke findes nævnt i nogen samtidig Kilde fra dette Aar. I August laa Anders Bille med sine Skibe under Gulland, og her fik han Meddelelse fra Niels Bosen paa Borgholm om, at de Svenske havde samlet en betydelig Troppstyrke for at erobre og storme Kalmar Slot. Det er formodentlig saaledes ogsaa Anders Bille, der i Begyndelsen af Septbr. paa ny viser sig ved Kalmar med sine Skibe. I Midten af Maaneden kom Jens Hølgersen til med 7 Skibe, og der kæmpedes i de følgende Dage med de Svenske i Kalmar Stad. Herfra drog en Del af Flaaden til Solvesborg og samledes atter med Jens Hølgersen i Begyndelsen af Oktober. I Slutningen af Maaneden sejlede Flaaden

¹⁾ Styffe, a. St. V. 171. Handl. rör. Skand. Hist. XX. 124.

hjem; Jens Holgersen var i Midten af November paa Gulland¹⁾.

Resultatet af dette Togt, som havde varet fra April til November, var ikke ret betydeligt. Det var lykkedes at forstærke Kalmar og erobre Aalandsøerne, og forskellige Steder langs Kysten vare blevne plyndrede; rigtignok havde Hemming Gad i Kalmar Stad modstaaet alle Forsøg paa at tage Staden, men Flaaden havde til Gjengjæld bibragt Sverig et betydeligt Tab ved at hindre al Handel og opbringe en Mængde Skibe. Byttet var stort, og efter Tidens Skik og Brug deltes det mellem Kongen, Skibsforerne og Mandskabet. Anders Bille kom i den Anledning i Strid med Jens Holgersen angaaende Delingen af noget Byttegods; den sidste mente, at Anders Bille, som havde solgt et Par tagne Skibe med deres Indhold i Kjøbenhavn, havde beregnet ham og hans Folk for lidt. Hvem der havde Ret, vides ikke, men Jens Holgersen sendte imidlertid en Hovedsmand til Kjøbenhavn for at gjøre sine Fordringer lige over for Anders Bille gjældende²⁾.

¹⁾ Efter Styffe, a. St. V., Indledningen og forskj. Aktstykker i Handl. rör. Sk. Hist. XX og Gronblad, Nya källor till Finlands Medeltidshist. Brevene fra 1507.

²⁾ «Som Eders Naade vel fortænker, at E. N. skrev mig til i Foraaret, at mit Folk skulde følge Anders Bille, og hvad de fik skulde «bytes» i Kjøbenhavn, og jeg og mit Folk skulde faa derudaf, hvad os burde have; efter E. N.'s Skrivelse rettede jeg mig efter, og det Skib, som Anders Bille og mit Folk tog til Paaske, der var udi: 9 Læster Mjød, 3 Læster Tjære, 11 smaa Hundred Klapholt og 340 Stkr. Kabelgarn foruden andet Smaaplok, som solgt var for 8 Mark, og saa dertil Skibet. Og var udi en anden Skude, som de og finge, . . . Jern og to Kister her paa Havet. Mit Folk annammede 105¹/₂ Mark; haabes mig, at E. N. flyr mig og mit Folk, hvad os bør at have derudaf og antvorde det denne Brevviser Niels Vinther, og beder jeg E. N. ydmygeligst, at E. N. vilde værdes til at skrive mig her et Svar paa igjen med denne Brevviser. Kjære Herre, som E. N. rorer i E. N.'s Skrivelse, at Anders Bille haver fornøjet mit Folk for det Gods, de toge tilhobe, da sender jeg den samme Svend til E. N., som var

Efter sin Hjemkomst opholdt Anders Bille sig paa sit Len, Stege Slot paa Moen, og her besøgte Kong Hans ham den 20de Decbr ¹⁾. Ved Juletid plejede Kong Hans i Almindelighed at opholde sig hos Torben Bille og Fru Edel paa Vordingborg, og Anders Bille er formodentlig fulgt med Kongen og har aflagt et Besøg hos sin Broder og Svigerinde. Han var nemlig i Kongens Følge, da denne i de første Dage af Januar 1508 drog over til Skaane. Man ventede almindelig, at de Svenske denne Vinter vilde gjøre et Indfald i Skaane, og Kong Hans havde derfor samlet en Del Folk, hvormed han selv vilde lægge sig i Vinterkvarter i denne Landsdel. Hellig tre Kongers Aften var han i Helsingborg, hvor Ærkebispens, Rigsraadet og den skaanske Adel med et talrigt Følge havde givet Møde. Næsten alle Medlemmer af Billeslægten vare til Stede, alle i Følge kongelig Befaling med deres væbnede Svende. Kun Anders Bille var ikke tilkaldt som Lensmand, han var blevet udnævnt til Fodermarsk og fulgte i denne Egenskab med Kongen paa hans Rejse. Iblandt de tilstedeværende var ogsaa den gamle Rigsraad *Niels Hack* fra Häckeberga i Skaane, en af Ærkebiskop Birgers hadskeste Fjender. Mellem ham og Anders Bille opstod der den 8de Januar en heftig

Hovedsmand paa mit Skib, og som annammede Pengene af Anders Bille, han kan ydermere undervise E. N., hvad Penge han fik og hvad «dedinge» han gjorde med Anders Bille. Jeg veed der ikke mere udaf, uden som de sig^e for mig. Kjære n. H., værdes E. N. at vide, at mig var sagt, at E. N.'s Folk sagde den Tid, de kom til Kjøbenhavn, at de løbe herfra for Spising og Fetallie. For Spisnings Skyld havde de ikke gjort behov at løbe herfra, havde de ellers villet blive her. Jeg vilde vel fundet Raad dertil udaf saadan Spising, som her falder paa Landet, ehvo jeg havde pyntet det; men skaansk Sild eller Kabelliaa falder her ikke paa Landet og var det mig højt nok inød, at de vare affløne før jeg kom hjem Visborg, den Sondag næst efter S. Mortens Dag (¹⁵ 11 1507.» Geh. Arch. Indkomne Breve til Danske Kancelli.

¹⁾ Paludan, Moens Beskrivelse II. 289—90.

Trætte, uvist af hvilken Aarsag, og Anders Billes Hidsighed lob i den Grad af med ham, at han drog sit Værge og dræbte Niels Hack. ¹⁾

Om Motiverne til denne Handling har det ikke været muligt at finde nogensomhelst Oplysning. Hvor nær det end ligger, at stille Povl Laxmands og Niels Hacks Drab sammen og drage Sammenligninger mellem de to Mænds senere Skjæbne, som inyrdede to saa højstaaende Rigets Mænd, saa kan det dog kun blive den maaske rent tilfældige ydre Lighed vi opdage. At sætte Ærkebispens i Forbindelse med Drabet — det skete jo i hans og Kongens Nærværelse — er der ikke mindste Anledning til; at Ebbe Strangesen og Anders Bille hurtig opnaa Kongens Tilgivelse og atter komme til Ære og Værdighed, er kun et Bevis for, at den moralske Maalestok den Gang var en anden end nu. Sandsynligvis skyldtes denne Ulykke gammelt Fjendskab og ustyrlig Hefthighed. Hvor mange Exempler frembyde ikke Datidens Historie paa slige Begivenheder, og Voldsmændene nyde bagefter, naar de have forliget sig med den Dræbtes Slægt og betalt Bøden for Drabet, den samme Anseelse hos Samtiden. «At komme for Skade» var det betegnende Udtryk, som man brugte i slige Tilfælde; det antyder en vis Medynk, og det beklagelse, men ingen Forømmelse. ²⁾

I dette Tilfælde — ligesom i Ebbe Strangesens — kom dog den mislige Omstændighed til, at Drabet var foregaaet i selve Kongens Gaard. Det var en Krænkelse af Kongens Husfred, som allerede i og for sig kunde straffes med Doden. Anders Bille maatte da skyndsomst flygte bort fra Hoffet, fulgt af Kongens Unaade. Foreiobig synes han

¹⁾ Eo ipso anno Dn. 1508. feria 2. post Epiphaniam creditur Helsingburgi Nicolaus Hack ab Andrea Bille, presentibus tum in arce Rege ipso et Archiepiscopo cum aliis nonnullis regni proceribus». Rordam, Monumenta 2. R. II. 181.

²⁾ Smlgn. Brasch, Bregentved S. 113—114.

dog at have holdt sig skjult paa Sjælland, muligvis paa Abrahamstrup, hvor han vides at have opholdt sig i Februar.¹⁾ Den 15de April finde vi ham paa Vordingborg, atter denne Gang hos Broderen Torben og Fru Edel.²⁾ Han har mulig paa kaldt dennes Intervention hos Kongen, dog uden Held; thi kort efter maatte han forlade Landet. Han drog nu ned til Brandenburg til Kongens Datter Elisabeth, og her lykkedes det ham at faa Kurfyrsten til at tale hans Sag hos den fornærmede Konge. Allerede i Avgust Maaned var Sagen bragt i Orden. Den 15de Avgust udstedte Kurfyrsten et Vidnesbyrd for Anders Bille, hvori han erklærede, at han paa dennes Opfordring var gaaet i Forbøn for ham hos Kong Hans, og at denne igjen havde taget ham til Naade.³⁾

Saaledes kunde Anders Bille nu atter vende hjem, thi Kurfyrstens Brev maatte vel have samme Betydning som et Slags kongeligt Lejdebrev. I September Maaned var han hjemme, men hans Stilling var dog alt andet end sikker, saa længe han endnu ikke havde Kongens eget Brev eller var udsonet med den dræbtes Slægt. Fra Skaane var han saa godt som udelukket, her vilde han ufejlbarlig være bleven dræbt, hvis han havde vist sig. Slægten Hack var en gammel og anset Slægt med talrige Forbindelser blandt den skaanske Adel. Værgemaalet for den afdødes Børn havde Henrik Krummedige overtaget, en Mand, hvis tidligere Gjerninger viste, at han ikke var bange for at benytte sig af de voldsomste Midler. Et Brev fra Anders Billes Svoger, Henrik Knudsen, oplyser om Situationen. Anders Bille havde hidtil opkrævet Landgildet af Søsterens Ejendomme i Skaane. Nu spørger Svogeren ham, om det ogsaa er hans Vilje og Lejlighed at gjøre det i Aar; i bekræftende Fald tilbyder

1) Johan Oxes Mageskiftebrev med Peder Bille, dat. Abrahamstrup, 25 Februar, forsejlet af Torben og Anders Bille. Geh. Arch. Voss Horns Hrd. 23.

2) Wegener, Abrahamstrup S. 46—47.

3) Aarsberetn. fra Geh. Arch. I. 68.

han at lade sine Svende ride sammen med hans der i Landet¹). Hvor pinlig maa ikke disse Forhold have været for Anders Billes Trolovede Pernille Krognos og hans Svigermoder, der havde deres Hjem og Slægt i denne Egn. Trolovelsestiden var nu til Ende, men Brylluppet kunde ikke fejres, som Skik og Brug var, i Brudens Hjemstavn, og desuden hvilede endnu Kirkens Band over Anders Bille. For dette maatte han først løses, og det har utvivlsomt været en af hans første Handlinger efter hans Hjemkomst at underkaste sig den ydmygende Kirkebod. «Ifort en Bodfærdigs simple ensfarvede uldne Dragt, blottet for ethvert Smykke og uden Vaaben eller Værge, maatte han ydmyg indfinde sig udenfor Kirkedøren, staa aabenbar Skrifte, og efter at have bekjendt sin Synd modtage Afløsning med Tilsagn om Gjenoptagelse i Kirkens Skjod, naar han udførte de strænge Bodsøvelser, som i slige Tilfælde paalagdes²). Efter Udsoningen med Kirken kunde Brylluppet fastslaaes, og Advent Søndag, den 3dje December, blev bestemt til Fuldbyrdsen af den hellige Handling³). Den nævnte Dag stod Brylluppet paa Stege Slot hos Anders Bille, men det fejler ikke, at der jo har hvilet en tung og trykket Stemning over Brudeparret og Gjæsterne. Som en truende Uvejrsky svævede den endnu uafgjorte Sone med den Dræbtes Slægt over de Unges Hoved.

Med Kongen var Anders Bille dog allerede forinden kommet paa en venskabelig Fod. Den 5te November havde han været i Kjøbenhavn og faaet afgjort et Pengemellemværende med Kong Hans, som endnu henstod uafgjort fra det forrige Aar, da Kalmar Slot blev undsat⁴). Endnu

¹) Henrik Knudsen til Anders Bille, Dorninge, 9. Septbr. 1508. Orig. i Danske Adels Breve 5. 13.

²) Allen, a. St. IV. I. S. 160—61.

³) Brasch, Bregentved S. 114—15.

⁴) «Vi Hans etc. gjør vitterligt, at os elsk. Anders Bille, vor Embedsmand paa Stege, haver nu gjort os god Rede og Regnskab for, hvor han haver ladet og udgivet de 200 Mark, som han til vort Behov

tydeligere Bevis paa Kongens Naade var det, at Anders Bille den 30te Novbr., tre Dage før Brylluppet i Stege, havde Æren af Kongens Besøg paa sin Gaard Søholm¹). Som sædvanlig tilbragte Kongen atter dette Aar Julen paa Vordingborg, og herfra modtog Anders Bille flere kongelige Skrivelser angaaende Udrustninger til det paatænkte Tog mod Sverig næste Foraar. Den endelige Udsoning med Kongen fandt Sted i Marts 1509, idet Kongen da udstedte følgende Brev:

Vi Hans etc. gjøre vitterligt, at vi for højbaarne Fyrste og Fyrstindes Markgreve Joachim udi Brandenburg og hans Husfrues, vor kjære Datters Vilje og Bøns Skyld have givet os elsk. Anders Bille, vor Mand og Tjener og Embedsmand paa Stege, vort Venskab for den Sag, som han kom i Skade for og ihjæl slog Niels Hack, og haver han tilsagt os, at han selv skal fordrage sig med den Dodes Venner. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn, Tirsdagen næst efter Midfaste Søndag Aar etc. 1509, under vort Signet. Dominus rex per se²).

Det følgende Aar begyndte Retsforfølgningen mod Anders Bille fra Niels Hacks Arvingers Side, men Krigsbegivenhederne i de følgende Aar lagde saa stærkt Beslag paa alles Tid og Kræfter, at det ikke kom til nogen Afgjørelse, saa længe Kong Hans levede.

Denne Ulykke havde hindret Anders Bille i at deltage i Søkrigen 1508; om hans Brødres og Fætres Deltagelse heri forlyder heller intet. Derimod have de overværet de store Fredsmøder med Svenskerne i Kjøbenhavn i April

laante af Jens Holgersen nu, som Kalmar Slot undsa: vorde, og hvad han nu haver deraf igjen, har han ladet vor Skriver M. Anders Gløb fornoje til gode Rede. Thi lade vi osv. Kjøbenhavn Slot, 5. Novbr. 1508.* Orig. i Danske Adels Breve 5. 15.

¹) Danske Mag. 3. Række II. 147.

²) Danske Adels Breve 5. 17. Brasch, Bregentved S. 115. Tilføjesen Dominus rex per se, betegner, at Kongen selv har behandlet Sagen og ikke ladet sig den foredrage. (Relator).

Maaned og i Varberg i Juni Maaned. De havde haft den Ærgrelse, at deres gode Ven Niels Bosen var bleven fortrængt fra sin Forlening af Kong Hans's Yndling Otto Rud, og Niels Bosen var derpaa atter gaaet over til Sverig, hvor han i det følgende Aar var en af Kong Hans's ivrigste Modstandere. Ingen troede paa Freden, og Kongen traf store Forberedelser til at kunne bringe en tilstrækkelig Styrke paa Benene til Foraaret 1509. Anders Bille og alle Lensmændene fik Brev om at ruste det ledingspligtige Mandskab i sit Len med Harnisk, Værge og Kost for fire Maaneder og at møde med saa mange Skibe, som han kunde opdrive, 8 Dage før Pinse i Kjobenhavn¹⁾. Ogsaa Hans, Torben og Knud Bille skulde selv møde med deres Mandskab, den gamle Hr. Sten fik derimod Lov til selv at blive hjemme²⁾. Anders Bille skulde tillige lade smede saa mange Dalepile, som han kunde overkomme at faa færdige³⁾. Det saa jo alt meget truende ud, men ikke desto mindre blev der i Januar 1509 sluttet en Vaabenstilstand, som skulde vare til St. Hansdag, paa hvilken Tid et nyt Møde skulde afholdes i Malmo. Men som sædvanlig udebleve Svenskerne, og da Stilstanden var til Ende, sejlede den danske Flaade under Jens Holgersen og Otto Rud ud, og efter at have plyndret og hærjet flere Steder paa den svenske Kyst, angreb de Natten mellem den 2den og 3dje August Finlands Hovedstad Aabo, der blev saa grundig plyndret, at Mindet herom levede i lange Tider og endnu oprippedes af Gustav Vasa, naar han vilde hidse Svenskerne mod de Danske⁴⁾. Paa dette Tog har muligvis nogle af Anders Billes Svende været med, thi den 3dje Juni havde han faaet Befaling til strax at sende 5 Mand med Harnisk, Værge og Spising indtil St. Mikkels Dag til Kjøben-

¹⁾ Jahn Unionshistorie S. 581—82.

²⁾ Danske Mag. 4. Række II. 159—61.

³⁾ Kong Hans til Anders Bille. Vordingborg 1. Jan. 1509. Orig. kgl. Missiver.

⁴⁾ Om denne Begivenhed se Allen I. 428—30.

havn, hvor de skulde gaa ombord paa Kongens Skibe «at blive imod vore og Rigens Fjender»¹⁾. Anders Bille har derimod ikke selv været med paa Toget; i Slutningen af Juli fik han Tilladelse til at forlade Stege Slot for at overvære et Møde, han havde aftalt med Predbjørn Podebusk i Skaane. Hr. Predbjørn giftede sig nemlig paa den Tid med hans Svigermoder, Fru Anne Gyldenstjerne, og vigtige Arveinteresser vare her at varetage²⁾.

Kampen i Aabo var den sidste Krigsbegivenhed i denne langvarige Fejde, thi den 17de August 1509 kom *Freden* i Stand i *Kjøbenhavn*, hvor de svenske Sendebud indvilgede i, at Sverig betalte Kong Hans og Dronning Christine aarlig 13,000 Mark. Det var Fredspartiet i det svenske Rigsraad med Erik Trolle i Spidsen, der havde faaet Overtaget over Svante Sture og Hemming Gad. Erik Trolle underhandlede selv i Kjøbenhavn, hvor han atter traf sammen med sine Svogre Hans og Torben Bille, der tillige med Sten Bille deltog i Forhandlingerne³⁾.

— — —

Endnu forend denne Krig var endt, truedes Norden af en endnu farligere og blodigere Krig. Kun nødvingen var *Lübeck* gaaet ind paa *Freden* i Nykjøbing 1507, som lagde en saa trykkende Hæmsko paa dens Handel. Kjøbmændene vilde og kunde ikke længer finde sig i at være afspærrede fra Handelen paa Sverig. I Foraaret 1509 havde de erklæret sig løste fra Recessen i Nykjøbing, og i Løbet af Sommeren forefaldt Krigsbegivenheder, uden at der endnu var erklæret

¹⁾ Brevet, dat. Nyborg Slot, 3dje Juni 1509. Orig. kgl. Missiver.

²⁾ Kgl. Missiver til Anders Bille. Kjøbenhavn, 29. Juli 1509. Orig. i Top. Saml. paa Papir, Stege 5.

³⁾ Hadorph, S. 419—22, Hvitfeldt S. 1069—70.

Krig. Al Handel med Lübeck blev forbudt, og Sildefiskeriet i Sundet standsede. Blandt dem, der strax søgte at drage Fordel af Forholdene, var Anders Bille, der af Kongen begjærede og fik Tilladelse for Borgere og Bønder paa Moen til i det kommende Efteraar at sejle til Falsterbo og andensteds under Skaane og drive Handel¹⁾. Om Efteraaret løb en statelig Flaade ud fra Lübeck bestemt til Sverig, den kom forbi Moen, hvorfra der synes at have været nogen Forbindelse med de lybske Skibe, thi Anders Bille skaffede sig det følgende Aar et Vidne paa, at hans Svende ikke havde tvunget nogle Karle, som klagede derover, til at sejle ud til de lybske Skibe²⁾. Flaaden hærjede paa Bornholm, forsøgte derpaa Landgang paa Gulland, hvor den dog afvistes af Peder Billes Svigeren Lavrids Skinkel, der samme Sommer havde afløst Jens Holgersen Ulfstand som Befalingsmand paa Visborg³⁾. I Oktober naede den Sverig, hvor den hurtig bragte Liv og Bevægelse i det danskfjendtlige Parti.

Ved Efterretningen om den lybske Flaades Angreb og Plyndringer besluttede Kong Hans at tilføje Lübeckerne et føleligt Slag, medens deres Flaade var borte. Under Søren Norbys Anforsel landede en dansk Hær i Nærheden af Travemünde og vakte Skræk og Rædsel i Lübeck. Kongen fulgte selv efter med Hovedhæren. Den 21de Oktober 1509 var han paa Nykjøbing Slot, hvorfra han sendte Anders Bille en indtrængende Skrivelse om at møde strax samme Aften eller senest næste Dags Middag med saa mange Svende han havde rede, Resten skulde komme bag efter⁴⁾. I Begyn-

1) Kongebrev af 29. Juli 1509 i Top. Saml. p. Papir. Stege 5.

2) Vidne af Stege Borgere af 6. Marts 1510 i Danske Adels Breve 5. 18.

3) Lavrids Skinkels Brev hos Styffe, a. St. V. 372—74.

4) «Vor Gunst tilfor, Kjære Anders. Vi bede Dig og endelig ville, at Du giver Dig strax utortovet hid over til os, saa at Du visselig est her hos os i Aften eller i Morgen inden Middag ad seneste, og tag da Dine Svende med Dig, som nu rede ere med deres Heste. Hvilke

delsen af November var hele Hæren samlet. Men det blev kun et kortvarigt Felttog. Hertug Frederik og Stænderne i Hertugdømmerne erklærede sig neutrale, og da man snart kunde vente den lybske Flaade hjem fra Sverig, afskedigede Kongen Lejetropperne og drog med sit Ledingsmandskab tilbage til Danmark. Den 2den December var Kong Hans i Nyborg, hvorfra han udstedte Indbydelse til et Rigsraads-møde i Kalundborg i Marts Maaned 1510¹⁾.

Skjønt Lübeckerne først udstedte deres Krigserklæring den 21de April 1510, sværmede deres Kapere allerede langt tidligere omkring paa de danske Farvande og anrettede betydelig Skade. I Maj Maaned løb endelig Flaaden ud fra Lübeck. Dens første Besøg gjaldt *Møen*. Lübeckerne skulle være gaaede i Land ved Borre By, som dengang laa ved en lille, endnu for Fartøjer sejlbar Fjord. Efter i Bund og Grund at have ødelagt den lille By, som nu er en ubetydelig Landsby, og plyndret i Omegnen, ankom de Natten mellem den 30te Maj og 1ste Juni til *Stege*. Stege var da en velbefæstet By; den store af Valdemar Atterdag byggede Borg dannede et Led med i Fæstningsværkerne og beskyttede Byen mod Sosiden. Indenfor Stadens Mure havde en stor Del af Landbefolkningen søgt Tilflugt, og medens Lübeckerne plyndrede det aabne Land, havde Anders Bille truffet alle Foranstaltninger til at mode et Angreb af dem med størst mulig Kraft. De lybske Knægte under Anforsel af Gert Stolterbole synes ikke at have ventet stor Modstand af Stege Borgere. Men heri bleve de skuffede. Den 1ste Juni stormede de Staden, det lykkedes dem at komme over

flere Dine Svende, du vil have med Dig og ikke ere rede, dem lader komme efter Dig, og tag Dine egne Heste og Harnisk strax med Dig. Her forlade vi os visseligen til, at Du her ingen Forsømmelse tager, thi at os her paa stor Magt ligger. Befalende Dig Gud. Nykjøbing Slot, de elleve Tusind Jomfruers Dag 1509.» Orig. kgl. Missiver.

¹⁾ Kongebrev til Henrik Krummedige, Embedsmand paa Laholm, Nyborg 2. Decbr. Orig. kgl. Missiver.

Gravene op paa Volden; men under den haardnakkede Kamp ilede alle vaabenføre Mænd til det truede Punkt, selv Kvinder, fortælles det, modte med kogende Vand og flydende Tjære, medens Bossekugler, Pile, Kastespyd og Stene regnede ned over dem. Gert Stolterbole, som modig gik i Spidsen, blev dødelig saaret, og Anførerens Fald gav Signalet til en vild Flugt. Nu aabnedes Byens Porte og under Anders Billes Anførsel forfulgte Borgerne og Slottets bevæbnede Svende de flygtende Fjender. I Følge det lokale Sagn skulle de have indhentet dem ved Højby (nu Nyborre) og slaget dem ved de saakaldte Mandshøje, der siges at være opkaldte efter denne Kamp. Til Slutning styrtede Lübeckerne sig i Havet og vadede ud, indtil Baadene fra deres Skibe kunde tage dem op¹).

Det *modige Forsvar af Stege* har sikret *Anders Bille* et smukt Eftermæle som Krieger. Kong Hans, der altid viste sin Taknemmelighed ligeoverfor sine tapre Krigere, ydede strax ham og de kjække Borgere sin Anerkjendelse for deres modige Daad. I Midten af Juli drog han selv over til Stege²), og Anders Bille har nu utvivlsomt set den sidste Rest af Kongens Unaade forsvinde. Frygten for, at Fjenden atter skulde hjemsoge Oen, nødvendiggjorde kraftige Forsvarsanstalter, og Anders Bille har derfor ikke kunnet forlade sit Len, saa længe Krigen varede. Hans Hustru har i denne farefulde Tid sikkert ikke opholdt sig paa et saa udsat Sted, men søgt Ly indenfor Klosters Mure. Herpaa tyder det hen, at hun netop i Krigsaaret 1511 lod sig optage i St. Antonii Orden og af Forstanderen for St. Antonii Kloster i Præstø fik Tilsagn om at blive delagtig i alle de gode

¹ Svaning, Chron. Joh. regis L. l. 3, Paludan, Moens Beskrivelse I. 281—82, Allen, a. St. S. 520—21.

²) To kongelige Breve daterede 15de og 16de Juli i Orig. kgl. Missiver.

Gjerninger, der ovedes i Ordenens 365 Kløstre, og i den Aflad, som Paverne havde tillagt disse Kløstre¹⁾

Søkrigen med Hansestæderne 1510 og 1511 danner, som bekjendt, et Vendepunkt i Danmarks Krigshistorie. I disse Aar lægges Grunden til den store *Rigsflaade*, som fra nu af skalde afløse den tidligere Ledingsflaade, og Jens Holgersens og Severin Norbys store Bedrifter i Kampen med Lübeckerne gjorde Flaaden til Nationens Stolthed. Kong Hans har den uvisnelige Fortjeneste at have skabt denne Flaade. Med utrættelig Energi arbejdede han lige til sin Dod paa Bygningen og Udrustningen af de store Krigsskibe, hvis Mage man hidtil ikke havde set i Ostersoen. I Kjøbenhavn var Flaadens Hovedværft, og Lensmanden her havde Overopsynet med Flaadebygningen. Fra Aaret 1510 beklædtes denne vigtige og ansvarsfulde Post af Esge Bille²⁾.

Esge Bille, Peder Billes Son, var født ca. 1480. Om hans Ungdom vides intet, hans Navn forekommer ikke i noget Aktstykke for hans Tiltrædelse af Posten som *Lensmand i Kjøbenhavn* 1510. Men at man netop valgte ham til en saa ansvarsfuld Post i en saa alvorlig Tid, tyder hen paa, at han allerede da maa have haft et anset Navn. Han kom ikke til personlig at tage Del i Krigen. Hans Hovedvirksomhed blev — som omtalt — at tilsee Flaadens Udrustning, at sørge for dens Aftakling, naar Søkrigen var forbi, at ordne og fordele det gjorte Bytte m. m. En Mængde kongelige Befalinger til Eske Bille fra Aarene 1510—12 ere endnu bevarede og vidne om den utrættelige Udholdenhed, hvormed Kongen bar Omsorg for selv de mindste Detailler³⁾.

¹⁾ Kirkehist. Saml. II. 104—105.

²⁾ Jvfr. om Flaaden i Kong Hans's Tid Allen a. St. I. S. 560—63.

³⁾ Som Exempel kan anføres følgende Brev fra Kong Hans til Eske Bille af 30. Septbr. 1511: «Vi bede Dig, at Du skriver os til, hvor mange Byssestokke, Du behøver til Kartover, Slanger og Jernbøs-ser til vort vort Behov, og hvor mange af hvert Slags og hvor store, tykke, lange

Kort efter Nederlaget paa Moen var den lybske Flaade sejlet op i Sundet; den danske Flaade var endnu for ringe til at kunne maale sig med den lybske, men der var truffet saa gode Forsvarsforanstaltninger, at Lübeckerne intet Sted kunde gjøre Landgang, og Flaaden sejlede derpaa tilbage til Trave. Nu stak de danske Udliggere i Søen og opbragte adskillige lybske Handelsskibe. Tre af disse bleve førte til Kjøbenhavn, og da Kongen formodede, at der fandtes noget Solv ombord paa et af de tagne Skibe, fik Eske Bille Befaling til at undersøge alt Godset og ikke fordele Byttet mellem Mandskabet, for Kongen selv kom til Kjøbenhavn¹).

I Begyndelsen af Juli viste atter Lübeckerne sig i Søen, 36 Skibe stærke, hærjede Bornholm og forenede sig derpaa med den svenske Flaade i Kalmar. I Sverig havde Krigspartiet nemlig paa ny faaet Overhaand, og Kong Hans maatte nu værge sig mod Angreb baade fra Nord og Syd²). Han ilede strax til Kjøbenhavn og udnævnte Henrik Krummedige til Hovedsmand for Flaaden. Fra Holland havde Kongen nylig modtaget Kanoner, Bøsser og Takkelage, som Eske Bille fik Ordre til at lade bringe ombord paa en Jagt, der skulde føre det til Sønderborg, hvor man netop byggede et nyt stort Skib³). Imidlertid var den forenede

og brede de være skulle. Og have vi tilskrevet M. Hans, vor Skibbygger der udi Kjøbenhavn, at han skal skrive os til hvor mange, hvor store, tykke, lange og brede «bordt» vi behøve til et Skib Karaffwelen paa 300 Læster, og dertil med hvor store, lange og brede Bjælkerne derudi være skulle, og desligest hvor stort og hvor meget Indholdet være skal. Og have vi derpaa intet Svar fanget af ham, bede vi Dig, at Du forfarer Lejligheden derom med forne. M. Hans og beskikker det saa, at vi nu strax fange der Besked paa.»

¹) Breve fra Kong Hans dat., Kjøge 15. og 16. Juli 1510. Eske Billes Svar dat. 18. Juli. Orig. kgl. Missiver og Danske Kongers Hist. 3.

²) Det svenske Opsigelsesbrev er dat. 9. August 1510. Regesta Dipl.

³) Kg. Hans til Eske Bille, Kjøbenhavn, 6. Avg. 1519. Danske Adels Breve 1. 1.

Iybsk-svenske Flaade gaaet i Land paa Lolland, hvor Rødby, Nakskov og Halsted Kloster gik op i Luer. Kong Hans ilede hurtig den betrængte Landsdel til Hjælp, selv gik han i Land paa Falster¹⁾, medens Flaaden under Henrik Krummedige tilføjede de lybske Landsknægte et føleligt Nederlag ved Nakskov. Lübeckerne sejlede derpaa tilbage til Trave, og der var foreløbig atter Ro i de danske Farvande. I Slutningen af Oktober gik den danske Flaade i Havn, og Eske Bille skulde nu sørge for Aftaklingen. «Vi bede Eder, skriver Kongen til Eske og Slotsskriveren Hr. Anders, «at I tilsee, at det Takkel og Tov, som findes paa vore Skibe, der nu ere indkomne til Kjøbenhavn, bliver vel forvaret, og at I tilskikke en Skipper paa hvert Skib, som kan tage Skibet og de Takkel og Tov, som derpaa ere, i Forvaring, samt vide at gjøre Rede derfor og have dem færdige til Foraaret, naar det gjøres behov²⁾).

I Vintertiden arbejdedes der af al Kraft paa Flaaden og med saa godt Resultat, at Kongen i Foraaret 1511 kunde lade en Flaade paa 20 store Skibe gaa i Soen³⁾. I Slutningen af Marts fik Eske Bille Ordre til at befale Jørgen Kock at holde sine Skibe sammen og «gjøre sit bedste, indtil den øvrige Flaade kom i Soen. Han skulde sende et Bud til Flensborg, hvor Kongen da vilde give dem nærmere Ordre, hvor efter de skulde rette sig⁴⁾. Det lykkedes strax at opsnappe to fjendtlige Skibe, af hvis Gods Kongen efter

1) Kg. Hans til Eske Bille, Nykjøbing, 17. Avgust 1510. Orig. kgl. Missiver.

2) Kg. Hans til Eske Bille. Kallundborg Slot, 4. Novbr. 1510. D. Ad. Br. 7. 2.

3) Allen, a. St. I. 565.

4) Kg. Hans til Eske Bille, Rudgaardt, 23. Marts 1511. Orig. kgl. Missiver. Denne Jørgen Kock var ikke, som det jævnlig siges, den senere bekendte Jørgen Monter i Malmø. Han havde 1508 og 1509 været i Slotsloven paa Kalmar, blev derpaa anvendt i Krigen mod Lübeckerne, men var død 25. Febr. 1512, da hans Enke Mette fik Kongens Brev paa hans Gods. Orig. kgl. Missiver.

Sædvane lagde Beslag paa sin Part¹⁾. I Slutningen af April kom Kongen atter til Kjøbenhavn, Jens Holgersen udnævntes til Flaadens Befalingsmand, og i Maj begyndte det Togt, som skulde skaffe Jens Holgersen saa stor Berømmelse og blive den danske Flaades første store Bedrift. Kong Hans opholdt sig hele Sommeren dels paa Vordingborg, dels paa Lolland og Falster for at være Krigsskuepladsen saa nær som muligt; den unge Kong Christiern færdedes ogsaa her paa samme Tid, og sandsynligvis har en stor Del af den danske Landmagt været samlet paa de sydlige Øer for at afværge mulige Angreb. Torben Bille havde dette Aar en Kommando, men om hans Virksomhed forlyder intet²⁾. Det var en travl Tid for Eske Bille. Næsten daglig kom kongelige Breve med Ordre, som strax skulde udføres. Vaaben og Vogne skulde afsendes til Hæren, Breve skikkes til Jens Holgersen «ufortøvet», til Tyge Krabbe paa Helsingborg og Raadet i Skaane, der stadig underhandlede med Svenskerne, Ammunition og Proviant til Fæstningerne, Kabeltov til Flaaden, o. s. v.

Efterat Jens Holgersen i Maj og Juni havde hærjet Nordtysklands Kyster og truet Lübeck, Stralsund, Wismar og Rostock, kom en Del af Flaaden den 1ste Juli tilbage paa Kjøbenhavns Rhed. Men den utaalmodige Konge lod den ingen Ro. Allerede 2den Juli fik Eske Bille Befaling til strax at lade alle de for Haanden værende Skibe løbe til Gedsør og forene sig med Jens Holgersen; en særlig Befaling blev givet til Klavs Bille, ogsaa kaldet Norby; han skulde begive sig i Land til Kongen, der ønskede at tale med ham³⁾. I Juli Maaned løb endelig den lybske Flaade i Søen. Efter i nogen Tid at have ventet

¹⁾ Samme til Samme. Flensborg, 1. April 1511. Orig. kgl. Missiver.

²⁾ Kg. Hans befaler 23. Juni fra Vordingborg Eske Bille at lade de Skibe, som Torben Bille paa Kongens Befaling sender til Kjøbenhavn, med Kalksten. Orig. kgl. Missiver.

³⁾ Breve af 1. og 2. Juli. Orig. kgl. Missiver.

paa Stralsunderne, sejlede den over til Bornholm i den Tro, at den danske Flaade ikke mere vilde komme i Soen. Dette var dog en Fejlregning. Jens Holgersen sejlede dem dristig i Møde, og den 9de Avgust stod det store *Søslag under Bornholm*, hvor den danske Flaade for første Gang tog Kampen op med en jævnstor lybsk Flaade. Der stredes hele Dagen, og først Natten skilte de kæmpende Flaader. En Del af de danske Skibe gik til Gronsund, hvorhen Eske Bille fik Ordre til at sende alle de Skuder, som laa ved Kjøbenhavn med Fetalie, saa hurtig som muligt: «er det saa,» skriver Kongen, «at de ikke have Bør at komme ud med, da gjor Din yderste Flid dertil, at de faa nogle af Byen, der kunne hjælpe dem at ro dem ud med Skuderne¹⁾. Den danske Flaade var fra nu af Herre paa Soen; forfulgte af Jens Holgersen styrede Lubeckerne hjem, og Krigen var endt for dette Aar.

Til Lands blev Krigen fort med afvekslende Lykke; Kalmar og Borgholm Slotte maatte strax overgive sig til Svenskerne, da der ingen Undsætning kunde komme fra Danmark. Men i Skaane og Vestergötland førte de Danske en heldig Krig, som dog ikke skal omtales her, da ingen af Billederne synes at have taget Del deri. Fredspartiet i Sverig havde imidlertid atter faaet Vind i Sejlene, og da Svante Sture den 2den Januar 1512 pludselig dode, vare Hindringerne for en fredelig Overenskomst ryddede af Vejen. Fredsværket kunde atter begynde, og i dette tog Sten og Hans Bille levende Del. Hr. Sten havde med Bekymring set, at Krigen med Sverig brød ud igjen. I Forening med Ærkebispens og Tonne Parsberg havde han i Juli Maaned 1510 opfordret Kongen til at frigive nogle tagne svenske Skibe og erstatte det derpaa værende Gods, «paa det at Brøsten skulde ej findes hos os, at Recessen skal jo gjøres fuldt²⁾»).

1) Kg. Hans til Eske Bille, Nykjøbing 11. Avg. 1511. Orig. kgl. Missiver.

2) Brev af 13. Juli 1510. Danske Kongers Hist. 3.

Men da stod Krigens Udbrud ikke længer til at hindre. Med Glæde har han sikkert nu set, at Forholdene vare gunstige for Stridens Bilæggelse. Baade han og Hans Bille vare til Stede ved Mødet i Halmstad Februar 1512 i For-
 ening med Ærkebisen, Tyge Krabbe, Henrik Krummedige og Tønne Parsberg. Her ordnede man i Hovedsagen Freds-
 betingelserne med Sverig samtidig med, at Kong Hans selv i Flensborg aftalte de væsentligste Punkter med Lübeckerne. Den endelige Afgjørelse fandt Sted paa det store Møde i Malmø i Slutningen af April. Her sluttedes den 23de April 1512 de to gunstige Fredstraktater med Sverig og Lübeck, som atter sikrede Freden i Norden. Af de danske Rigs-
 raader have Sten Bille underskrevet som den første af de verdslige Raader, Hans og Torben Bille som de sidste i Rækken¹⁾

Den 10-aarige Krig var saaledes til Ende. Den havde selvfølgelig optaget alles Tid og Kræfter, hvad der fremgaar af den næsten fuldstændige Mangel paa Oplysninger om Billernes private Forhold i disse Aar. Med Undtagelse af de nødvendige Skiftesamlinger efter Fruerne Cecilie og Ermegaard findes der nu kun Meddelelser om nogle Mageskifter mellem Billerne indbyrdes, især efter Peder Billes Død 1508. Hans Sønner mageskiftede med deres Farbroder Sten og deres Fætre Knud og Axel Gyldenstjerne to Gaarde i Ebbeskov og Klippinge mod dissers Part i Englerup Mølle²⁾. Ogsaa Torben Bille og Anders Bille overlod dem deres Parter i samme Mølle mod nogle Gaarde i Tudse Herred³⁾.

Desto mere Interesse frembyder et samlet Overblik over Slægtens offentlige Virksomhedsomraade ved Slutningen af Kong Hans' Regering. Det vil af dette Overblik fremgaa,

¹⁾ Hvitfeldt S. 1081—83. Aarsberetn. fra Geh. Arch. IV. 367.

²⁾ Mageskifterne ere daterede Næstved, 5. og 8. April 1510. Orig. i Geh. Arch. Voss, Somme Hrd. 2 og Faxe Hrd. 3 og 4.

³⁾ Dateret Kalundborg 4. Nov. 1510. Orig. i Geh. Arch. Stævns Hrd. 3 og 4.

at denne Tidsperiode betegner det store Gjennembrud, af hvilket Bille-Ætten fremgik som en af Landets i politisk Henseende mest indflydelsesrige Slægter.

Følgende store Len bestyredes af Billerne: Vesterstad i Skaane (Sten Bille), Skjoldenæs (Hans Bille), Abrahamstrup og Vordingborg (Torben Bille), Stege med Moen (Anders Bille), Næsbyhoved (Erik Bille), Gladsaxe i Skaane (Knud Bille), Kjøbenhavn (Eske Bille), Holbæk (Klavs Bille, Norby, siden 1512). I Rigsraadet sad Sten, Hans og Torben Bille. Fra 1506¹⁾ beklæder Mester Ove Bille Kanslerembedet, han var tillige Provst i Odense og Viborg, ja, det var endog paa Tale at faa den unge Mand udvalgt til Ærkebiskop efter Birger²⁾. Den gamle Sten Bille er endnu Landsdommer i Skaane. Det maa tillige bemærkes, at de fleste Medlemmer af Slægten vare ganske unge Mænd, fødte lidt før og lidt efter 1480. Denne Fremdragen af Bille-Ætten til Indflydelse og Magt kan ikke være tilfældig. Det skal senere vises, at Billerne i et for Kong Hans' Dynasti afgjørende Øjeblik staa last og brast med Kongens Son. Det kan heller ikke lades upaaagtet, at der, som allerede ofte antydet i det foregaaende, har bestaaet store Modsætninger i politisk Opfattelse mellem Kongedømmet og den danske Adel i Kong Hans' Tid. Et betegnende Træk er det, at Kong Hans efter Povl Laxmands Drab og Eskil Goyes Død ikke finder Anledning til at besætte de saa vigtige Embeder, Rigslovmeesterens og Marskens. Det hænger utvivlsomt sammen med den Stræben henimod kongeligt Enevælde, som er ejendommeligt for Datidens Fyrster. Denne Stræben modte her i Danmark fra Adelen Side en levende Modstand, der netop kort efter Kongens Død fik et meget kraftigt Udtryk. Under saadanne Forhold er det forstaaeligt, at Kong Hans ved at fremdrage enkelte Slægter, ja endog ved at optage Uadelige

¹⁾ Se ndfr. S. 339.

²⁾ Hist. Tidsskr. 4. R. IV. 72—73.

i Rigsraadet og skaffe Mænd af borgerlig Herkomst de højeste gejstlige Værdigheder har søgt at skaffe sig og sin Søn en Stotte imod den misfornøjede Adel. At Bille-Ætten særlig har været i Besiddelse af Kong Hans' Gunst, er utvivlsomt. Sjællands vigtigste Fæstninger bestyredes af dem, og da Kongen i Slutningen af 1512 forlod Øen, overdrog han Eske Bille den øverste Myndighed i hans Fraværelse og gav ham Ret til at opbyde de ledingspligtige, hvis noget Angreb truede fra Sverig. At Billerne til Gjengjæld have følt sig stærkt knyttede til Kong Hans' Dynasti, frembyder den følgende Tids Historie flere Exempler paa; om de have sympatiseret med en stærk enevældig Kongemagt, skulde vi lade være usagt; der foreligger intet Vidnesbyrd derom, og Slægten optræder, som bekjendt, i Reformationstiden — om end under et andet Dynasti — som Forkæmper for Rigsraadsvældet.

Vi nærme os Slutningen af Kong Hans' indholdsrige og bevægede Liv. Det staar dog tilbage at kaste endnu et Blik paa hans Forhold til den Kvinde, hvem Rygtet erklærede for hans Elskerinde.

Spørge vi Samtidens Kilder, fremtræder Rygtet om Kong Hans' Kjærlighedsforbindelse til Fru Edel i bestemt Form i den svenske Rimkronikes ovenfor S. 267 anførte Beretning om Dronning Christines Hofjomfru. I Sverig har Rygtet været stærkt udbredt. Da man i Slutningen af Aaret 1506 frygtede for et Angreb paa de sydlige svenske Provinser, beroligede Aage Hansen Svante Sture med, at Fru Edel «tager honum (Kong Hans) væll then Resen aff»¹⁾. Det følgende Aar søger Biskop Ingemar af Wexiö ogsaa at berolige Svante Sture med den Efterretning, at Kong Hans «endnu er paa Vordingborg hos Fru Edel»²⁾. Vi have allerede tidligere anført det svenske Rigsraads officielle Skrivelse til en tysk Fyrste om den «løse Person», som

¹⁾ Handl. rör. Skand. Hist. XX. 76.

²⁾ Sammesteds XX. 183—86.

Kong Hans havde ført med sig til Sverig «sin ædle Hustru til Forhaanelse». At hermed sigtes til Edel Mikkelsdatter, er vel sandsynligt, ligesom Hemming Gads og den lybske Krønikes Beretning om Kongens Kjærlighedsforhold formodentlig har samme Adresse. Et højt ejendommeligt Vidnesbyrd foreligger i et Brev fra Kong Hans' Søsterson Jakob IV af Skotland. Han beklager sig heri over, at hans Sendebud i Danmark, Robert Forman, af ildesindede Mennesker er blevet beskyldt for at have kaldt de danske Kvinder for uhøviske og ukydske. Robert Forman erklærer paa det bestemteste, at sligt har han aldrig ytret, og Kong Jakob fordrer derfor, at Bagvaskeren skal bevise sin Anklage eller staa til Rette for sit Udsagn¹⁾. Det ligger nær at sætte denne ejendommelige Beskyldning i Forbindelse med de om Kong Hans og Fru Edel udbredte Rygter, især da Kongen tager sig saa ivrigt af Sagen.

Medens alle disse samtidige Rygter holde sig til en vis Almindelighed uden at anføre Detailler, skildres Forholdet mellem Kong Hans og Edel Mikkelsdatter hos Hvitfeldt med større Bredde og mere levende Farver. Hundrede Aar efter ved man langt mere om dette intime Forhold, end Samtidens Kilder lader ane. Hvitfeldt skriver: «Medens Dronning Christine nu var anholdt i Sverig, begav sig Kong Hans til alle Haande Vellyst, ligesom han ikke havde været gift; han hørte ilde for nogle Fruer af Adel, særdeles for Lensmandens Hustru paa Vordingborg, saa at det siges om hende, at da hun laa paa sit yderste, skal hun have sagt til Kongen, at hun frygtede, hun havde en ond Samvittighed for hans Skyld. Kongen svarede: «Ædel var Du i Live, saa est Du og i Døden».

«Bisperne og alle Mænd vidste at tale derom. Engang kom Biskop Jens Andersen Beldenak til en norsk Herremand ved Navn Asmund Qvant, Kongens Kammerjunker, og sagde

¹⁾ Aarsberetninger fra Geh. Arch. I. 60—61.

til ham: «Vedst Du ikke Asmund, min Herre er vred paa Dig». Nej», svarede han. «Da raader jeg Dig til,» sagde Bispen, at du gjør Din Undskyldning». «Hvad har jeg da gjort», siger han. Bispen svarede: «Du skal have sagt om Lensmandens Frue paa Vordingborg, at Kongen maatte ikke tro, at han havde hende alene, thi Otto Rud stod der saa vel som han; nu i Aar, da Kongen var paa Jagt i Vordingborg Len, skal Otto have haft lige saa stor Omgængelse med hende som Kongen».

«Denne fattige Norbagge undskyldte sig hos Kongen for den Snak og svor, at han aldrig havde sagt sligt. Kongen vilde vide hans Hjemmelsmand; han svarede: Biskop Jens. Guds Dros», siger Kongen, «Bispen er en Skalk». Dermed vilde Bispen baade straffe Kongen for hans onde Levnets Skyld og lade Kongen vide, at han horte ilde for sin Losagtighed, saa og, at der stod flere vel anskrevne hos hende end han alene.»¹⁾

Kong Hans' Historieskriver Svaning, hvis Barndom falder i Christiern II's unge Dage, og som har skrevet sin Krønike om Kong Hans c. 1560, udtaler sig i Modsætning til Hvitfeldt med stor Forsigtighed: «Medens Kong Hans», skriver han, «gjorde Forberedelser til at højtideligholde sin Datters Bryllup, begyndte det Rygte almindelig at udbrede sig, at han svigtede sin lovlige og kyske ægteskabelige Kjærlighed og havde hengivet sig til en anden. Dette falske og løgnagtige Rygte agtede han saa ringe, at han aldrig ansaa det for Umagen værd at modsige det eller søge at rense sig derfor, ligesom han hverken anklagede eller straffede dem, som bleve beskyldte for at have udbredt det.»²⁾

Af disse Vidnesbyrd fremgaar det altsaa med Sikkerhed, at der i Samtiden har verseret et almindeligt udbredt og meget troet Rygte om, at Fru Edel paa Vordingborg stod

1) Hvitfeldt S. 1048.

2) Svaningius, Cronicon Johannis Fol. B b v.

i særdeles Gunst hos og havde Indflydelse paa Kong Hans. Det er ikke aldeles sikkert, men dog ret sandsynligt, at det svenske Rigsraads, Hemming Gads og den lybske Kronikes Udtalelser ere myntede paa hende. Det maa endelig anses for givet, at fremmede have fældet nedsættende Domme om Datidens danske Kvinder; og at Ophavsmanden til disse Domme angives at være en Skotte, har tillige en ejendommelig Interesse. Thi i Skotland opdroges en Del unge danske Adelsmænd, deriblandt Torben Billes Fætter Mogens Bille, og desuden kjendte man her en ikke andet Steds omtalt Datter af Kong Christiern I, hvis Søn ogsaa blev opdraget ved det skotske Hof og hvis Herkomst er tvivlsom.¹⁾

Rygtets Sandsynlighed bestyrkes ogsaa af forskjellige Kjendsgjerninger. Vel tor man ikke, som det er gjort, lægge særlig Vægt paa, at Kongen lader sin Hustru blive tilbage i det oprørske Sverrig, eller derpaa, at Dronningen efter sin Tilbagekomst til Danmark og efter sin Pilegrimsrejse til Wilsnack tager Ophold paa Næsbyhoved Slot og kun yderst sjælden har holdt Hof sammen med Kongen. Det *kunde* tyde paa et spændt Forhold imellem de to Ægtefæller, men det *kan* ogsaa have andre Aarsager. Dronningens personlige Nærværelse i Sverrig kunde faa Betydning for de mange, som endnu holdt fast ved Unionen. Den langvarige Krig med Sverrig og Hansestæderne krævede Kongens Nærværelse paa mange forskellige Punkter og afbrød selvfølgelig Fredens Sysler og Nydelser. Derimod har man med Rette gjort opmærksom paa²⁾, at Kongen var en hyppig Gjæst paa Abrahamstrup, Vordingborg og Sandholt; thi dette forholder sig i Virkeligheden saa og bestyrkes jo ogsaa af de Svenskes Meddelelser. Især er det karakteristisk, at Kongen jævnlig tilbringer den glade Juletid i Torbens og Fru Edels Selskab. Ofte sendes der Klaret, Emster Øl, Syltetojer m. m.

¹⁾ Jvfr. Historisk Tidsskrift 4. Række VI. 98—107.

²⁾ Wegener, Abrahamstrup I. 43.

i den Anledning til Vordingborg, ja Lensmanden paa Kjøbenhavns Slot faar endog Befaling til at sende kostbare Klæder og «den hvide Kjole, som Markus Skrædders Søster har syet», til Vordingborg¹⁾. Alt sligt tyder jo hen paa en usædvanlig Interesse, der har været aabenlys nok til at fremkalde og bestyrke det let levende Rygte. Paafaldende er ogsaa den Interesse, Kongen viser for Fru Edels Broder, Lavrids Mikkelsen. Han var Kongens Sekretær og blev paa dennes anbefaling Degn i Kjøbenhavn og Provst i Roskilde 1510 efter Erik Walkendorfs Forflyttelse til Trondhjems Ærkestift. Han døde senere i Paris.²⁾ Om Torben Bille selv kunne vi ikke danne os noget klart Begreb. Vi kjende ham kun af det ene ovenfor gjengivne Brev til Moderen, der antyder en vis Svaghed i hans Karakter. For Edel har han utvivlsomt næret varme og kjærlige Følelser. I Aaret 1508 synes han at have været alvorlig syg, han overværede ikke det Rigsraadmøde og de Forhandlinger med de Svenske, som den 15de—17de April holdtes i Kjøbenhavn. Derimod har han samme Dag udstedt følgende Disposition til Fordel for sin Hustru:

«Jeg Torben Bille, Hovedsmand paa Vordingborg paa vor naadige Herres Vegne, gjør alle vitterligt med dette mit aabne Brev, at jeg haver undt, lovet og tilsagt min kjære Hustru Edele Nielsdatter (!), om hun min Død overlevendes vorder, at hun skal nyde og beholde i sin Livstid uden al Afgift kvit og fri uden alle mine Arvingers Gjensigelse i nogen Maade alle de Gods, som jeg haver kjøbt, siden jeg fik hende til min Hustru, som ere Sandholt, Arreskov med alle deres Gods og rette Tilliggelse, og en min Gaard liggende i Odense i Fyn med den min Gaard, som jeg købte i Kjøbenhavn, med alle deres rette Tilliggelse; og tillige alle de Gods, som jeg herefter kjøber eller panter efter

¹⁾ Kg. Hans t. Eske Bille. Kalundborg, 30. Septbr. 1511. Or. kgl. Missiver.

²⁾ Top. Saml. p. Papir, Roskilde Nr. 94. Aarsb. fra Geh. I. 37—45.

denne Dag, skal forskrevne min Hustru ogsaa beholde, som forskrevet staar. Dog skal Godset efter hendes Død skiftes og jævnes hendes og mine Arvinger imellem, som det sig bør efter Loven. Til Vidnesbyrd hænger jeg mit Indsegl neden for dette mit aabne Brev med disse god Mænds, som jeg dertil bedet haver, som ere Hr. Henrik Knudsen, Ridder, Hovedsmand paa Torning, min kjære Svoger, Hans Bille, Hovedsmand paa Skjoldenæs, Anders Bille, Hovedsmand paa Stege, mine kjære Brødre, at de ogsaa hænge deres Indsegl med mit neden for dette mit aabne Brev. Givet paa Vordingborg, Lørdag næst før Palme Søndag, Aar efter Guds Byrd 1508 »¹⁾

For saa vidt denne testamentariske Bestemmelse virkelig er udstedt i gyldig Form — den findes nemlig nu kun i en Koncept eller Kopi — vidner den om Torben Billes store Omhu for at sikre sin Hustrus Stilling efter hans Død. Den synes at antyde, at Ægteparret paa det Tidspunkt, Brevet udstedtes, ingen levende Børn havde. Der blev dog ingen Anvendelse for Testamentet, thi Torben Bille synes at have overlevet sin Hustru, og i alle Tilfælde fik Ægteparret Børn, saa at Arvereglerne nu vare givne i Følge Loven. I Tidsrummet mellem 1508 og 1512 maa Fru Edel have født mindst to Børn, og da den yngste af disse Børn fik Navnet Edel, er det rimeligt at antage, at Moderen er død kort efter Datterens Fødsel, da denne ellers neppe vilde have faaet Moderens Navn.

I Aaret 1512 finde vi Torben Bille nærværende i Malmø den 23de April ved Forhandlingerne med Lübeck og Sverig. Faa Dage efter var Kongen og Rigsraadet i Kjøbenhavn (27de April). I Begyndelsen af Maj (den 4de) drog Kongen fra Kjøbenhavn gennem Sydsjælland til Falster, men vendte

¹⁾ Danske Adels Breve 4. 143. Trykt efter en Afskrift i Wegener, Abrahamstrup I. 46—47. Brevet er i den nederste Rand mutuleret, der synes ikke Spor til Forsegling; det er altsaa kun en Koncept eller en Kopi.

allerede de første Dage af Juni tilbage til Kjøbenhavn. Han har sandsynligvis baade paa Ud- og Hjemvejen besøgt Vordingborg, men det har kun været kortvarige Ophold. I Midten af Juli var det danske Rigsraad paa ny samlet i Kjøbenhavn. For tredje Gang maatte det anerkjende Christiern som sin Faders Efterfølger¹⁾. Næsten alle Billederne vare til Stede i Kjøbenhavn, deriblandt ogsaa Torben Bille. Den 13de Juli har han sat sit Segl under Hyldingsbrevet, og den 15de Juli under Broderen Anders Billes Mageskiftebrev med Fætrene fra Svanholm. Fra Kjøbenhavn er han taget hjem til Abrahamstrup, hvor Kong Hans besøgte ham den 25de Juli. Denne Dag har Kongen udstedt to Breve fra Abrahamstrup; i det ene tillader han, at en Eng, angaaende hvilken Torben Bille havde faaet Kongens Befaling, herefter maatte ligge til Skibby Præstegaard²⁾; i det andet befaler han Eske Bille strax at sende Kongens Tjener Jep Graves til Hertug Christiern i Helsingborg³⁾. Ogsaa dette Besøg har kun været ganske kortvarigt, thi fire Dage efter var Kongen i Nyborg, hvorfra han har skrevet et Forretningsbrev til Eske Bille⁴⁾.

Det var sidste Gang, at Kong Hans besøgte Torben Bille paa Abrahamstrup; i Avgust Maaned døde Torben og allerede den 1ste Septbr. var Vordingborg Slot forlenet til Oluf Nielsen Rosenkrans⁵⁾. Fru Edel maa være død kort før, og Hans Bille overtog som ældste Farbroder Formynderskabet for Børnene. I sit Testament havde Torben Bille skænket 4 Bondergaarde foruden Povl Laxmands Gaard i Korsør til Antvorskov Kloster «for Messer at holde»⁶⁾. I

1) Allen, a. St. II. 574—75.

2) Orig. i Gavno Archiv. Barners Afskrift i Univ. Bibl. Addit. 177 Fol.

3) Wegener, Abrahamstrup I. 48—49.

4) Kg. Hans I. Eske Bille, Nyborg Slot, den 29. Juli. Orig. kgl. Missiver.

5) Suhm, Samlinger II, I. S. 105—106.

6) Archivregistraturer IV. 67—68.

Antvorskov Klosterkirke blev han altsaa begravet, og her fandtes endnu i forrige Aarhundrede hans Ligsten. Paa den læstes der: Torbernus Bille, occisus¹⁾. Er det en Fejllæsning af den, som har indsendt Fortegnelsen over Ligstenene i Antvorskov til Pontoppidans Værk «Marmora Danica», eller skulde der her foreligge et fra Graven selv hentet Vidnesbyrd om et blodigt Drama, der har gjort Ende paa den vel næppe 40-aarige unge Mands Liv? Og hvem var i saa Tilfælde Drabsmanden?

Desværre er det forgjæves at søge at besvare disse Spørgsmaal; thi Ligstenene i Antvorskov Klosterkirke ere forlængst tilintetgjorte, og de fra Samtiden bevarede Kildeskrifter ere saa sparsomme med Oplysninger om den Tids Menneskers personlige Forhold, at vi nu ikke engang tør opstille nogen Gisning om det mærkelige Tilfælde, at tre til hinanden saa nær knyttede Personer, som Kong Hans, Torben Bille og Fru Edel, omtrent samtidig forsvinde fra Livets Skueplads.

Kong Hans besøgte endnu engang dette Aar Abrahamstrup; den 11te September 1512 var han for sidste Gang paa det Sted, hvortil hans og Edels Navne altid ville være knyttede. Efteraaret tilbragte han med Rejser paa Falster og i Sydsjælland, indtil han i Slutningen af November vendte tilbage til Kjøbenhavn. Svaning har opbevaret en Del Sagn og Rygter om hans sidste Ophold i Kjøbenhavn, der tilkjendegive sig som Varsler om Kongens nærforestaende Dod, men nærmest tyde hen paa, at der har hersket en vis febrilsk Uro i Sindene. Det var hans Agt at tilbringe de første Maaneder af det nye Aar i Jylland. I Midten af Decbr. forlod han Kjøbenhavn efter at have overdraget Eske Bille en Slags øverste Kommando i Sjælland. Han frygtede for, at Vinteren kunde bringe et uventet Angreb fra Sverig paa Skaane, og befalede derfor Hovedsmændene i Sjælland

1) Pontoppidan, Marmora Danica I. 143.

og Rigsraadet der at holde sig rede til at drage over til Skaane med saa mange Svende, de kunde opdrive, naar Eske Bille derom tilskrev dem¹⁾. Blandt dem, som særlig fik Opfordring til at møde, var ogsaa Klavs Bille, der i Løbet af Sommeren 1512 var bleven udnævnt til Hovedsmand paa Holbæk²⁾. Juletiden tilbragte Kongen paa Nyborg og i Odense, hvor hans Hustru sluttede sig til ham; endnu 8de Januar opholdt han sig i Odense, hvorfra han tilskrev Anders Bille, at Hans Pogvisk havde truet med, at han vilde bortføre Jomfru Ida (Goye) af Klostret. Anders Bille skulde derfor lade Jomfruen vel forvare, saa at hun kunde være hos Anders' Hustru, indtil Mogens Gøye kom over og hentede hende³⁾. Nogle faa Dage efter drog han, ledsaget af Dronningen, Christiern og en Del Raadsherrer, samt Kansleren Ove Bille over til Jylland. Lige til det sidste vare hans Tanker optagne af Flaadebygningen. Brev paa Brev sender han til Eske Bille herom. Hvis der er Mangel paa lange Træer til det nye Skib, som er under Bygning i Kjobenhavn, skulde Eske ride ud i Kongeskoven i Stævn's Herred i Forening med Mester Hans Skibbygger og hugge 5 eller 6 Træer. Han bliver ikke træt af at minde om dette nye Skibs hurtige Bygning, der er ligesom en febrilsk Uro over Kongen i disse hans sidste Dage. Endnu den 6te Februar skriver han fra Viborg til Eske Bille om dette og andre Foretagender⁴⁾. Paa Rejsen gennem

1) Kg. Hans' Brev til Lage Urne, Biskop i Roskilde, og Raadet i Sjælland. Kbhvn. Slot, 30. Novbr. 1511. Danske Kgrs. Hist. 3.

2) Kg. Hans til «Claves Bylæ», Embedsmand paa Holbæk. Kbhvn. Slot, 9. Decbr. 1512. Orig. kgl. Missiver. Endnu 13. Juni var Peder Nielsen Hovedsmand dér. Orig. kgl. Missiver.

3) Kg. Hans til Eske Bille, Nyborg 23. Dec. 1512. Orig. kgl. Missiver. Kg. Hans til Anders Bille, Odense 8. Januar 1513. Danske Adels Breve 5. 20.

4) Breve af 23. Decbr. 1512, 24. Jan. 1513, 6. Febr. 1513 til Eske Bille. Orig. kgl. Missiver.

Jylland styrtede Kongen med Hesten og forslog sig slemt. Ved sin Ankomst til Aalborg var han syg, og den 20de Februar døde han i denne Stad. Paa sit Dødsleje anbefalede han, efter hvad Hvitfeldt fortæller, særlig Ove Bille til sin Søn. «Han bad ham,» skriver Hvitfeldt, «forhandle med Biskop Ove Bille, at han fremdeles vilde blive hans Kansler; men,» sagde han, «jeg tror næppe, han vil gjøre det; bed ham dog for min Skyld, at han bliver en Tid lang, vil han ikke for Din egen Skyld, da bed ham gjøre det for min Skyld»¹). Det er ikke uden Interesse, at Kong Hans' sidste Breve og sidste Tanker knytte sig paa den ene eller anden Maade til Billerne. Det havde været hans Onske at knytte alle disse unge, dygtige Mænd til sin Søn, for at denne i dem kunde have en Støtte imod den Del af Adelen, som mulig vilde søge at indskrænke den unge Konges Myndighed. Dette Onske fik han ogsaa opfyldt, thi under den Strid, som kort Tid efter Kongens Død udbrod mellem Rigsraadet og den unge Kong Christiern, siges det udtrykkeligt, at ingen andre end «de Bille» støttede ham²).

¹) Hvitfeldt S. 1090. Skjønt Hvitfeldt i hele sin Beretning om Kong Hans' sidste Dage har fulgt Svaning næsten ordret, er Beretningen om Ove Bille dog hans egen og kan vel henføres til Familiesagnene. Der er dog intet, der taler imod det, det skulde da være, at Christiern vides at have sat Pris paa Ove Bille, og endog har ønsket ham udnævnt til Erkebiskop.

²) Ture Jönsson til Sten Sture, 10. April 1513. Allen, a. St. II. 584.

III.

Christiern II's Tidsalder.

Det stærke Opsving, som Bille-Ætten under Kong Hans' Regering havde taget i politisk Henseende, fortsættes under Christiern II. De unge Mænd, som i Unionskampene i Aarhundredets Begyndelse havde høstet Erfaringer og vundet Anseelse, stode nu i deres fulde Kraft. Christiern II's Regeringstid lagde hurtig fuldt Beslag paa deres Virksomhed og Evner; nær knyttede til Kongehuset kom de til at tage fremragende Del i Tidens politiske Begivenheder; men heller ikke de undgik dog den almindelige Forfølgelse imod Adelen, som karakteriserer Slutningen af Christiern II's Regering, og vi finde da ogsaa enkelte af Slægtens Repræsentanter som Deltagere i de store Begivenheder, der medførte Kongens Fald.

Hovedinteressen knytter sig i dette Tidsrum nærmest til de to Brødre Hans og Anders Bille samt først og fremmest til deres to Fætre Ove og Eske Bille. Forinden vi gaa over til at skildre disse Mænds og deres Brødres Levnetsløb, skulle vi dog i Korthed give en Fremstilling af den indre politiske Stilling ved Christiern II's Tronbestigelse.

Omtrent 6 Uger efter Kong Hans' Død kunde den som holdningsløs Partigænger bekjendte svenske Adelsmand Ture Jönsson Roos meddele den unge Sten Sture højst mærkelige Efterretninger fra Danmark. En Del af det jyske Rigsraad — fortæller han — havde ved selve den gamle Konges Dødsleje nægtet den unge Konge Huldskab og Troskab, ja endog opfordret Hertug Frederik paa Gottorp Slot til at antage sig Riget. «Der er stor Uenighed i Landet,» ud-

bryder han, «de ere skiltes fra hinanden i Fjendskab, og ingen andre har sluttet sig til Kongen end *de Biller.*»¹⁾

Støttet paa denne og en senere Udtalelse af Kong Frederik I efter hans Tronbestigelse har Allen søgt at bevise, at der allerede i Aaret 1513 har været gjort et Forsøg af den jydsk Adel paa at udføre det, som først lykkedes den i Aaret 1523, at udelukke Christiern II fra Tronen. Rigtignok har Paludan-Müller i sit Værk «De første oldenborgske Konger» karakteriseret dette som et blot og bart Rygte, der savnede ethvert fast Grundlag. Men dette synes dog lidet rimeligt. Dels har Frederik I erklæret, at han efter Kong Hans' Død fik Tilbud om at bestige den danske Trone, men vægrede sig ved at modtage Tilbudet; dels vidner Kong Christierns Optræden i Tiden umiddelbart efter Faderens Død om, at han selv har næret nogen Frygt for at blive overrumplet. Endnu den 22de Februar var han i Aalborg, men allerede den 3dje Marts finde vi ham i Middelfart, hvorfra han underretter fremmede Fyrster om sin Faders Død, den 7de Marts er han i Odense, hvor Kong Hans' Lig blev bisat i Graabrodrenes Kirke; endnu 9de Marts opholder han sig her, men gjør derpaa en hurtig Rejse over til Sønderjylland, hvor han opholder sig dels paa Aabenraa Slot, dels paa Tøning Slot hos Billernes Svoger Henrik Knudsen Gyldenstjerne. Her overdrager han Henning Pogwisch i sit Navn at modtage Forleningen med Hertugdømmerne af Biskoppen af Lübeck, iler derpaa til Sjælland, hvor han den 28de Marts opholder sig paa Kallundborg og den 31de Marts endelig indfinder sig i Kjøbenhavn. Under denne Rejse afgaar Skrivelse paa Skrivelse til Lensmændene paa Øerne og i Skaane, der ere prægede af den Uro, der opfyldte Kongen. Særlig Eske Bille paa Kjøbenhavns Slot modtager den ene Ordre efter den anden.

¹⁾ Brevet, som er dat. Gælsta, Sønd. e. Quasimodogeniti (10/i) 1513 er trykt hos Allen, a. St. II, 584.

Gang paa Gang indskærpes det ham at forvare Slottet godt og ikke tilstede andre Adgang dertil end dem, han kjender fuldtud; han skal skaffe Proviant til Slottet fra de andre Fæstninger paa Øen, for at Folkene kunde blive samlede dør, indtil Kongen selv kommer; han skal udruste Skibe og antage Baadsmænd til at bemande dem med o. s. v., o. s. v.

Ture Jönssons Udtalelse, at ingen andre end «de Bille» havde sluttet sig til Kongen, kan selvfølgelig ikke opfattes bogstaveligt. Overalt paa Øerne havde Kongen trofaste Tilhængere, og han havde fremfor alt den store Fordel, at i Folge hans tidligere Hylding og Valg skulde Rigets Slotte strax lyde under hans Haand. Men Ytringen er i og for sig højst oplysende. Den viser, hvorledes man i Almindelighed opfattede Bille-Slægten som nær knyttet til Kongehuset, og den viser ogsaa, hvilken Betydning man allerede tillagde denne Slægt. Utvivlsomt er det da ogsaa, at Billederne vare Kong Christiern trofaste Stotter og Raadgivere, og at de have bidraget deres til, at den i Jylland ulmende Misfornøjelse ikke fik Lov til at udbrede sig paa Øerne. Det er bekjendt nok, at paa Modet i Kjøbenhavn Juni og Juli 1513 blev Christiern valgt til Konge, dog først efter vidtloftige Forhandlinger med Rigsraadet og den menige Adel om Haandfæstningens Form og Indhold. Den, som paa Kongens Vegne ledede disse vigtige Forhandlinger, saa vel de skriftlige som mundtlige, var *Ove Bille*.

I.

OVE BILLE

som Kansler og Bisp i Aarhus til 1523.

Peder Billes og Anna Gyldenstjernes Søn, Ove Bille, kan antages at være født mellem 1475 og 1480 paa Svanholm, snarere nærmere mod det første end det sidste Aar. Sin første Undervisning har han vel faaet ved Universitetet

i Kjøbenhavn, hvor hans Fætter Hans Bille 1485 var bleven indskrevet som Student; dog herom vides intet sikkert, da der kun er bevaret Brudstykker af den ældste Universitetsmatrikel. At han derpaa har rejst og studeret i Udlandet ved fremmede Universiteter, tør vel anses for givet, men om hans Studiers Beskaffenhed vide vi intet og heller ikke, hvor han har erhvervet sig Magistergraden. Ved Aaret 1500 var han imidlertid kommet hjem igjen, og 1501 overdrog Biskop Johan Jepsen af Roskilde ham det ved Magister Eske Broks Død ledigblevne Kanonikat «de Rota» i Roskilde Domkirke. Han indstilledes dertil af Ridderen Hr. Lage Brok, som havde Præsentationsretten dertil.¹⁾

Allerede forinden var han traadt ind i Kongens Kancelli, i hvilket han, som han selv siger, tjente Kongen daglig i 21 Aar. Efter at have tjent som Sekretær og formodentlig i Kraft af denne Stilling overværet og medunderskrevet Kalmardommen af 1ste Juli 1505, blev han det følgende Aar 1506 udnævnt til Kongens Kansler.²⁾ I 14 Aar beklædte han denne Stilling, som sikkert ikke har været noget ganske let og behageligt Hverv under Konger med Kong Hans' og Christiern II's lunefulde og mistænksomme Sind. Der er imidlertid Vidnesbyrd nok om, at Ove Bille her var fuldstændig paa sin Plads. Kong Hans skal have sat særdeles stor Pris paa ham og i varme Ord anbefalet ham til sin Søn. Af de Ytringer, der da tillægges den gamle Konge, skulde det synes at fremgaa, at Ove Bille selv har ønsket at træde tilbage under den nye Konge. Han bad ham blive i sin Stilling, om ikke for hans Sons saa for hans

¹⁾ Nye danske Mag. I. 198. jvfr. Script. rer. Dan. I. 193.

²⁾ Danske Mag. 3. R. I. 166, Hvitfeldt S. 1056; Kong Hans's Brevbog, som helt igennem er skrevet med Ove Billes Haand, begynder med Aaret 1506, hvorfor jeg antager, at O. B. allerede dette Aar er udnævnt til Kansler, skjønt han efter Dokumenter først kan paavises at have beklædt dette Embede 1509. Jvfr. de samlede Oplysninger om Ove Bille i Nye Danske Mag. I. 194 ff.

Skyld. Denne Bemærkning stemmer ikke godt overens med den gode Mening om Ove Bille, som Christiern II bevislig havde allerede i Faderens Tid. Da Ærkebiskop Birger 1512 formodedes at ville nedlægge sit Embede og at ville anbefale sin Kansler, Hr. Adser, til sin Efterfølger, skrev Christiern øjeblikkelig til Faderen herom og bad ham udtrykkelig tænke paa, at Ove Bille var bedre skikket dertil.¹⁾ Brevet vidner om Christiern II's venskabelige Følelser lige overfor Ove Bille, og at disse bleve besvarede af den unge, omtrent jævnaldrende Kansler, kan ikke drages i Tvivl, naar man ser hen til hans Optræden imod Kongen i de trange Tider, da Oprørerne styrtede Christiern II fra Tronen.

Kanslerembedet, som Ove Bille i en saa lang Række af Aar skulde ofre sine bedste Kræfter, var et saare anstrængende, men tillige meget anset, indflydelsesrigt og indbringende Hverv. Christiern II udfærdigede senere nøjagtige Instruxer for sit Kancelli og sine Hofembedsmænd, og vi tør vel antage, at her kun er nøjere betegnet, hvad der allerede længe havde været Skik og Brug. Kansleren skulde møde tidlig om Morgenen hos Kongen, om Sommeren Klokken 6, om Vinteren Kl. 7. Han skulde ordne alle de indkommende Sager, hvoraf enkelte mindre vigtige kunde afgjøres af ham selv i Forbindelse med nogle af Rigets Raader; Resten skulde han foredrage for Kongen, modtage dennes Befalinger og besørge dem udførte af Kancelliembedsmændene. Fra Klokken 12—3 skulde han atter være til Stede paa Slottet, lede Forretningerne, tilsee sine Underordnede og forhandle med Kongen. Hele den udenlandske Korrespondance skulde gaa gennem hans Haand, og nøjagtige Registre fores over alle ind- og udgaaende Sager, saa vel indenlandske som udenlandske. Det var saaledes hele den daglige Forretningsgang, der paahvilede Kongens Kansler, hvad enten den angik

¹⁾ Hist. Tidsskr. 4. R. IV. 72—73. «Well ethers nade werdes at tencke ther paa ethers nades cansseler er ther bedre fallen ther till».

indre Anliggender, som Lenssager, Skattesager og Retssager, eller ydre Anliggender, som skriftlige Forhandlinger med fremmede Stater, udenlandske Sendebuds Audiens m. m. Lønnen bestod i Sportler, idet der betaltes en vistnok ubestemt Sum for hvert Brev, der udgik fra Kancelliet; det indkomne deltes imellem Kansleren og Skriverne.¹⁾ Foruden disse Indtægter havde Kanslerne sædvanlig ogsaa et eller andet indbringende Prælatur. Ove Bille var saaledes allerede 1510 Provst i Lund og 1512 endvidere Provst i Viborg. Han forenede saaledes tre gejstlige Embeder, og maatte derfor efter de kanoniske Regler skaffe sig Pavens Tilladelse dertil, som imidlertid i slige Tilfælde let erhvervedes efter kongelig Forbøn.²⁾ Sine gejstlige Embeder maatte han imidlertid lade bestyre af «Procuratorer» eller Stedfortrædere. Aage Jepsen Sparre, Kannik og senere Ærkebiskop i Lund, var Bestyrer af Domprovstiet dør; om Domprovstiet i Aarhus, som bortgaves af Kongen, vides derimod intet.

Som Chef for Kancelliet havde Ove Bille sit egentlige og sædvanlige Opholdssted i Kjøbenhavn, om han end ofte fulgte Kongen paa dennes Rejser rundt om i Riget. Hans Stilling var meget bunden, han kunde ikke uden kongelig Tilladelse fjærne sig fra sin Post. Han maatte saaledes engang afsige en Indbydelse fra sin Svigerinde, Eske Billes Hustru, om at komme over til Ellinge i Skaane og døbe hendes førstefødte Søn, da Kongen havde nægtet ham Rejsetilladelse, fordi der var fremmede Gesandter i Kjøbenhavn, som Kongen en af de første Dage vilde give Audiens. Til Gjengjæld maatte en Mand, der stadig havde Adgang til Kongen, have rig Lejlighed til at udøve Indflydelse i mange

¹⁾ Nye danske Mag. l. 313—16.

²⁾ Nye danske Mag. I. 199—200. I et Brev fra Biskop Nicolaus i Aarhus, dat. Aakier, 11. Febr 1512, kaldes O. B. «ecclesiarum Lundensis et Vibergensis præpositus». Orig. i Danske Kgrs. Hist. Fasc. 3. Jvfr. om den pavelige Dispensation, Aarsber. fra Geheimearch. I. 49.

personlige og offentlige Anliggender, og der er heller ingen Tvivl om, at Ove Bille baade har besiddet Evner og Vilje dertil. Derom vidner talrige Breve og Anmodninger, som angaa de mest forskjellige Sager og ere skrevne af Personer i forskjellige Stillinger. Fra Konger og Fyrster modtog han Breve om at forebringe Kongen Sager af Vigtighed, Sendebud i Udlandet undlade ikke at meddele ham personlig Resultatet af deres Forhandlinger, Lensmænd, som ere i Forlegenhed, Adelsmænd, der have Retstrætter med deres Naboer, søge om hans Raad og Mellekomst hos Kongen, i vigtige Retssager henstilles det til ham at afsige Dommen o. s. v.¹⁾ I denne betydningsfulde Stilling fik Ove Bille Anledning til at udvikle sine rige Evner og erhverve sig en Anseelse som maaske ingen anden af Tidens betydeligere Mænd

Ove Bille havde ledsaget Kong Hans paa hans sidste Rejse i Riget Vinteren 1512—13 og han var til Stede ved Kongens Dodsleje i Aalborg. Han har selvfølgelig ledsaget Christiern II i de første Maaneder af dennes Regering, og vi finde ham ved Kongens Side i Kjøbenhavn den 11te April 1513²⁾. Han var allerede af Kong Hans udnævnt til Medlem af Rigsraadet³⁾, derimod har han ikke som Rigsraad forsegle Kong Christierns Haandfæstning. Dette hænger utvivlsomt sammen med det Hverv, som Kongen overdrog ham, at lede Forhandlingerne med Rigsraadet om Haandfæstningens Affattelse. Aktstykkerne til denne Forhandling findes endnu og give et godt Indblik i Forretningsgangen ved Haandfæstningernes Affattelse. Kansleren aabnede Modet i Kongens Navn med en Tale, hvori Kongen takkede

¹⁾ Brev fra Kong Jakob af Skotland, 16. Juli 1506 i *Epistolæ regum Scotorum* I. 65. Lage Urne til Ove Bille, 31. Marts 1511. *Aarsb. fra Geheimearch.* VI. 11. En Del utrykte Breve meddeles i det følgende.

²⁾ *Diplomatar. Norveg.* II. 760.

³⁾ *Hist. Tidskr.* 4. Række V. 34, Anm. 2.

Rigsraadet, fordi det havde givet Mode og for den Troskab det havde vist hans afdøde Fader, samt bad om dets Hjælp til at komme til Kronen og Riget som fuldmægtig Herre og Konge. Derpaa begyndte Forhandlingerne om Haandfæstningens Artikler og Ordlyd. Rigsraadet stiller nye, skriftlige Forslag og Ændringer til den gamle Haandfæstning, som Kongen skriftlig besvarer, medens han samtidig stiller andre Forslag. I Almindelighed ere de enkelte Artikler kortfattede og uden Motiver, de nærmere Forhandlinger foregaa derfor mundtlig mellem Kansleren som Kongens Fuldmægtig og Ordførere for Rigsraadet. Efterat Parterne ved gjensidig Imodekommenhed ere blevne enige, affattes det endelige Udkast, sandsynligvis af Kansleren, og forsynes derpaa med Kongens og de tilstedeværende Rigsraaders Segl.

Forhandlingerne paa Herredagen 1513 fik en særegen Betydning, fordi ogsaa den menige Adel indgav Forslag til Rigsraadet om Ændringer i Haandfæstningen, og skal man tro en senere Udtalelse om Begivenhederne, synes det endog at være gaet temmelig tumultuarisk til. Kanslerens Stilling ved slige Forhandlinger har utvivlsomt været ret vanskelig og krævet en, om vi tør bruge det Udtryk, vis parlamentarisk Evne for at mægle imellem de ofte ret modstridende Opfattelser. Resultatet denne Gang blev, som bekjendt, en Haandfæstning, der i fuldt Maal gav Adelen som Stand betragtet de største Rettigheder og en ejendommelig Særstilling, medens den paa den anden Side lod Kongemagten gjenvinde nogle af sine ved Kong Hans' Haandfæstning tabte Rettigheder.¹⁾ Hvor stor Betydning man kan tillægge Ove Bille som Ordfører for Kongen og Mellemand mellem denne og Rigsraadet, kan selvfølgelig ikke paavises; men vi tage

¹⁾ Om Forhandlingerne se Allen II. 26 ff. Om Haandfæstningens Betydning jvfr. Paludan-Müller, De første Konger af den Oldenborgske Slægt S. 289 ff.

næppe fejl i at antage, at Haandfæstningen var et fuldt Udtryk ogsaa for hans og hans Slægts politiske Anskuelse, naar den paa engang fastslog Adelens Standsrettigheder og tillige værnede om Kronens gamle Rettigheder.

I de Forhandlinger, som gik forud for Beslutningen om Kong Christiernes Giftermaal med Carl V's Søster Isabella, har Ove Bille taget levende Del. Han nævnes særlig blandt de Mænd, med hvem Kongen overvejede Sagen allerede i Foraaret 1513, og har selvfølgelig ogsaa været til Stede paa Herredagen i Viborg November 1513, hvor den endelige Beslutning toges og Sendebudene til Kejserhoffet udvalgte. I Forening med den ene af Gesandterne, den vidtberejste sjællandske Adelsmand Albert Jepsen Ravensberg, sendtes han i Januar Maaned 1514 over til Sønderjylland, hvor han hos sin Slægtning Henrik Knudsen Gyldenstjerne paa Tørning Slot traf sammen med de to andre Sendebud, Mogens Gøye og Biskop Gotskalk Ahlefeld af Slesvig. Han medbragte nye Instruktioner fra Kongen, om hvilke han forhandlede med Gesandterne i Slotsherrens Overværelse, og som disse havde nogle Betæneligheder ved at gaa ind paa. Særlig vakte det deres Forbavselse, at Kongen, som hidtil havde været bestemt paa at lade dem anholde om Prinsesse Isabellas Haand, nu paalagde dem at skaffe han hendes Søster Eleonore, der var berømt som en af Tidens store Skjøn heder, til Hustru. Ove Bille maatte love at skaffe dem nøjere Oplysning om Kongens Mening hermed, og Sagen blev da ogsaa ordnet i Overensstemmelse med den førsttagne Beslutning.¹⁾

Det var ingen Sinecure at være Kong Christiernes Kansler og Fortrolige. Næppe hjemkommen fra Sendefærdten til Tørning maatte Ove Bille drage med Kongen til Jylland og derfra igjen tilbage til Kjøbenhavn, da Kongens Kroningsdag

¹⁾ Schlegel, Samml. z. dän. Gesch. II, 4. S. 70—71, 98—100. Jvfr. Allen II. 101, 110—11.

forestod. Forinden denne højtidelige Dag indtraf, aflagde Kong Christiern et kort Besøg i Skaane, hvor Ove Bille den 11te Maj gæstede sin Broder Knud paa Gladsaxe. Allerede fem Dage efter var Kongen i Kjøbenhavn, vistnok tidligere end formodet; thi Ove Bille ytrer i et Brev, at Kongen ikke vilde følge den oprindelig lagte Rejseplan i Skaane, men uformodet havde opgivet Rejsen til Ystad og Trælleborg.¹⁾ I Slutningen af Maj og Begyndelsen af Juni samledes den danske Adel i Kjøbenhavn. Kongens Kroning fandt Sted med stor Pragt den 14de Juni, og vi finde næsten hele Bille-Slægten forsamlet i Hovedstaden i denne højtidelige Anledning. Baade Hans og Anders Bille bleve slagne til Riddere ved Kroningen; derimod var Eske Bille ikke til Stede; kort før var han draget over til sin nye Forlening Hagenskov paa Fyn. Næppe var Kroningen i Kjøbenhavn overstaaet, før Kongen ilede til Norge. Ogsaa her ledsagedes han af Kansleren, der overværede hans Kroning i Oslo og indtil Midten af Avgust forblev i Norge. Over Varberg gik Rejsen tilbage til Kjøbenhavn, og herfra kunde Ove Bille melde Fru Anne, Henrik Krummediges Hustru, sin Hjemkomst Natten til den 29de Avgust.²⁾

Vi skulle selvfølgelig ikke forfølge Ove Billes Virksomhed fra Dag til Dag; det vilde være det samme som at gjenopfriske Erindringen om alle de Begivenheder af politisk Betydning, som foregik i Danmark i det Tidsrum, i hvilket han beklædte Stillingen som Kongens Kansler. Det er desuden heller ikke muligt at faa noget klart Begreb om den personlige Indflydelse, han har haft paa Begivenhedernes Gang. Ove Billes store Erfaring og Forretningsdygtighed har Kongen utvivlsomt forstaaet at drage Nytte af. Men meget tyder dog hen paa, at hans Indflydelse som Kongens

1) Ove Bille til Henrik Krummedige, Gladsaxe, 11. Maj 1514. Orig. i Kongl. Bibl. Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

2) Orig. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

Raadgiver lidt efter lidt er dalet betydeligt. Christiern II havde for meget af Selvherskerens Natur til længe at kunne finde sig i nogen direkte Paavirkning, og snart trænge sig jo frem i første Række blandt hans Raadgivere Mænd af lav Herkomst, som han kunde benytte som sine Haandlangere i langt højere Grad end de adelsbaarne Mænd, hvis Tjeneste han havde taget i Arv efter sin Fader. Ove Billes Stilling til Kongen kan ikke være blevet uberørt heraf, og han maa tilsidst have befundet sig mærkelig ensom mellem Kongens nærmeste Omgivelser, en Sigbrit, en Didrik Slagheck og andre.

Interessant vilde det have været at kjende Ove Billes Opfattelse af Kong Christierns Forhold til Dyveke og af den store Katastrofe i Christierns Liv, Dyvekes Død og Torben Oxes Henrettelse. Det var Begivenheder, der maa have berørt ham selv personlig i høj Grad, da Torben Oxe og dennes Medanklagede, Knud Pedersen Gyldenstjerne, begge vare hans kjodelige Fætre. Men herom foreligger der kun faa og meget lose Efterretninger. At en Mand af Ove Billes aabne, retskafne og pletfri Karakter har kunnet lade disse Forhold og Begivenheder gaa hen uden at give sin Mening til kjende og gjøre sin Indflydelse gjældende, er utænkligt. Saa meget mere maa det beklages, at han som Kongens første Tjener har været nødsaget til at lade sig bruge af Kongen som Skjærnbrædt i Forhold, som han ingenlunde har kunnet billige. Da Kejser Maximilian i Aaret 1516 efter Christierns Bryllup med hans Sonnedatter Isabella sendte Siegmund von Herberstain til Danmark for at bevæge Kongen til at sende Dyveke bort, gav Christiern et koldt og afvisende mundtlig Svar, men var ikke at bevæge til at give Gesandten et skriftligt Svar. Det eneste, denne opnaaede, var en lille Skrivelse under *Kanslerens* Haandsegl. Hvad denne Skrivelse indeholdt, vide vi ikke; men Ove Bille har naturligvis kun kunnet skrive efter sin Herres Diktat, og Kong Christierns Mening var jo tydelig nok ud-

at hans mundtlige Svar: han vilde ikke lade sig tvinge til at sende Dyveke bort.¹⁾

Endnu vanskeligere var Ove Billes Stilling i Sagen mod Torben Oxen og Knud Gyldenstjerne. Hvor slet en Karakter Torben Oxen end synes at have været, saa var dog Kongens Fremgangsmaade imod ham saa uretfærdig, at den med Rette maatte vække Torbens Standsfællers og hans Slægts Harme. I Rigsraadet, som frikjendte Torben Oxen for Kongens Tiltale og som hvilket Christiern II skal have brugt den Ytring: «hvad jeg haft saa mange Frænder og Venner i Raadet som Torben, da havde jeg vel fanget en anden Dom,» sad dengang tre Biller: Ove, Hr. Sten og Hans Bille, desuden disses Svogre, Henrik Knudsen Gyldenstjerne og Joachim Lyfinge. Det er disse Frænder, Kongen maa have sigtet til med sin Ytring, og der er derfor intet usandsynligt i den Efterretning, som Hvitfeldt har bevaret, at Ove Bille kort efter Torbens Henrettelse gik til Kongen og sagde, «at han dermed havde gjort en ond Gjerning og bragt sig alt Ridderskabet paa Halsen». Det er klart, at Ove Bille maatte langes efter at fritages for en Virksomhed, som nu havde mistet al Tiltrækning for ham efter den Forandring, der var foregaaet med Kongen efter Dyvekes Død. Hans milde og mod Kongehuset saa venlige Sindelag viste sig dog deri, at han endnu i to Aar blev i Kongens Tjeneste; Kong Christiern selv bevarede ogsaa sit Venskab for ham og hidrog kraftig til at fore ham ind i den nye Virksomhed, som fra nu af skulde optage alle hans Kræfter og i den paa følgende bevægede Tid bringe ham en endnu større Befdyrelse og Anseelse, end han før havde havt.

Igjennem det kongelige Kancelli gik Vejen til Rigets Bispesæder. Skjønt Kanslerens Virksomhed udelukkende var af verdslig Natur, beklædtes Embedet i Almindelighed af en gejstlig Mand, der tillige nød Indtægterne af forskjel-

¹⁾ A. Helwig, Siegmund v. Herberstein S. 35.

lige kirkelige Embeder uden dog at behøve at besørge disse Embedsforretninger personlig. Ove Bille havde saaledes været Provst baade i Lund og Viborg, det sidste Embede havde han senere faaet pavelig Tilladelse til at ombytte med Degnedømmet i Roskilde.¹⁾ I Aaret 1520 ønskede den 70aarige Biskop Niels Klavsen af Aarhus at træde tilbage fra sit Embede, og med Kongens Anbefaling rejste Ove Bille over til ham i Foraaret 1520 for at forhandle med ham om Afstaaelsen af Bispedømmet til sig. Sagen blev hurtig bragt i Orden. Den gamle Biskop forbeholdt sig en Del af Bispestolens Indtægter, særlig Silkeborg Slot, hvor han boede til sin Død 1532. Efter at være valgt af Kapitlet til Biskop fik Ove Bille i August Maaned 1520 pavelig Bekræftelse paa Valget. Der er udstedt flere Pavebreve i denne Anledning. Først fritoges Ove Bille for alle kirkelige Straffe, Banlysninger og andre gejstlige Domme, som han kunde være ifaldet, fordi han ikke, som de kirkelige Regler foreskrev, havde været til Stede ved Kapitlerne og bestyret sine Embeder. Dernæst tillod Paven ham at lade sig vie af hvilken katholsk Biskop, han vilde, til Bisp i Aarhus med Hjælp af to eller tre andre Bisper, efter at han havde aflagt Ed efter den Forskrift, som Paven sendte ham i samme Brev. Tillige skulde han sende Paven et skrevet Exemplar af sin Edserklæring, forsynet med sit Segl. Det har sagtens været den Omstændighed, at der manglede i Øjeblikket en indviet lundisk Ærkebisp, der har nødt Ove Bille til at tye til Paven og denne til at udføre Sagen paa den her antydede Maade. Eden, som han forpligtede sig til at aflægge, indeholdt de sædvanlige Løfter om at forsvare den hellige romerske Stol mod alle Angreb, at forfølge og straffe alle dens Fjender, Kjættere og Skismatikere, at overholde alle apostoliske Regler osv. Naar han tillige maatte love at hjælpe Pavens Legater og Sendebud og staa dem

¹⁾ Nye danske Mag. I. 203—204.

dem bi saa vel ved deres Ankomst som ved deres Afrejse, har Paven ved dette Lofte utvivlsomt tænkt paa den Behandling, Afladskræmmeren og Legaten Arcimboldus det foregaaende Aar havde maattet døje i Danmark. Tillige skulde han forpligte sig til hvert tredje Aar at besøge Paven i Rom, men for dette Lofte fritog Paven ham endnu samme Aar paa Grund af den lange Rejse og de dermed forbundne store Udgifter. Søndagen den 23de Oktober blev derpaa Ove Bille højtidelig indført i Aarhus Domkirke af Biskop Niels Klavsen. Han fortæller selv sin Moder herom i følgende Brev:

«Sønlig, ydmyg og kærlig Hilsen tilforn sendt med Gud. Kjære Moder, takker jeg Eder kærlig og gjerne for moderlig Kjærlighed og for alt godt, I mig altid gjort og bevist haver, hvilket I skal finde mig velvillig til at forskyldte med al sønlig Kjærlighed, som mig bor at gjøre. Kjære Moder, maa I vide, at i den hellige Trefoldigheds Navn efter den almægtigste Guds Forsyn blev jeg nu i Søndags indført i Aarhus Domkirke, og har min Herre Bispen af Aarhus antvordet mig Aarhus Domkirke og Bispedomme; den almægtige Gud og Hr. Sancte Clemens og alle vore Patroner unde mig den Naade, at jeg maa saa forestaa mit Embede og Regimente, at det maa vorde Gud, Hr. Sancte Clemens til Lov, Hæder og Ære og den hellige Kirke til Bestand og mig til Lykke, Glæde og Salighed. Jeg kan aldrig fuldt takke den almægtigste Gud, Hr. Sancte Clemens og alle vore Patroner for deres Velgjerninger, de have bevist mig, og deslige kan jeg ikke fuldt takke den gode Herre, min Herre Bispen, for de faderlige Velgjerninger, Hans Naade mig gjort haver.»¹⁾

¹⁾ Aktstykker til Oplysning om Ove Billes Valg til Biskop i Aarhus findes i Nye danske Mag. I. 204—209, Danske Mag. 3. Række I. 163—64, Ny kirkehist. Saml. VI. 574—75.

Det er et ret oplysende Træk, at Christiern II efter Ove Billes Tilbagetræden lod Kanslerembedet staa ubesat i to Aar. Han var nu selv sin egen Kansler og lod alle Forretninger besorge ved underordnede Sekretærer og Skrivere. Dette har utvivlsomt tiltalt ham mere end at have en Mand af Ove Billes store Erfaring og Anseelse som en Slags Mentor ved sin Side. I sin nye Stilling kunde Ove Bille dog ikke undlade af og til at lade sin advarende Røst høre. Da Oprøret i Sverig 1521 bredte sig videre og videre, skrev han et Brev til Kongen, hvori han indtrængende opfordrede ham til at sende nye, dygtige Hovedsmænd derop. «Og er det raadeligt,» skriver han, «at det med det første sker for Eders Naades Bedstes Skyld, som Eders Naade selv vel ydermere kan betænke, bedendes ydmyg, at Eders Naade vil dette undfaa i en god Mening af mig»¹⁾. Paa den anden Side var Ove Bille overordentlig beredvillig til at yde sit Bidrag til de store Omkostninger, som Kongen paadrog sig og Riget ved Hverving af store Skarer af Lejetropper til Underkuelsen af Oprøret i Sverig og til Kampen mod Lübeckerne. Allerede 1521 maatte han ikke mindre end fire Gange personlig give Mode hos Kongen med væbnede Svende i et Antal fra 20 indtil 30. Endnu i April Maaned 1522 beklagede Kongen, at han paa Grund af «Tidens Lejlighed» ikke kunde hjemsende hans Svende, der frentdeles maatte blive liggende i Varberg paa Bispens Bekostning.²⁾ Det var derfor kun rimeligt Vederlag, naar Kongen nu til Ove Bille fornyede det Forleningsbrev, som han tidligere havde givet den gamle Biskop Niels Klavsen paa

¹⁾ Nye danske Mag. I. 105.

²⁾ Jvfr. Danske Mag. 3. Række I. 166 og et Brev fra Chr. II. til Ove Bille, dat. Kjøbenhavn, 11. April 1522. Heri beder Kongen Bispens snarest at sende Fetallie, Klæder og Penge til Svendene. «Da Folket bliver uvilligt, hvis de det ikke fangendes vorder». Langebeks I. 115. matar.

Hald, Onsild og Stovring Herreder, for hvilke Bispen havde laant Kongen 4000 rhinske Gylden og 1500 Mark.

Endnu større Krav stilledes der til Ove Bille, saa vel som til de andre Bisper og Lensmænd, i Aaret 1522. Det var i dette Aar, at Kongen kom i Strid med Lübeckerne samtidig med, at han maatte gjøre Pengeofre for at hindre Hertug Frederik i at slutte sig til Lübeck. Ove Bille har selv opgivet, hvor ofte han har maattet møde personlig eller stille Krigsfolk til Rigets Tjeneste. I Juni Maaned var han en af de Gesandter, som Kong Christiern sendte til Klostret Reinfeld ved Lübeck for at underhandle med Lübeckerne. Han mødte her med 24 Heste og stod den Rejse ham i mange Penge, skriver han selv, utvivlsomt med Rette; thi til Gesandternes store Harme maatte de i 8 Dage ligge i Reinfeld, uden at nogen Fuldmægtig fra Lübeck værdigede at give Møde. Samtidig havde han 28 Svende til Hest liggende i Varberg, hvor han maatte holde dem i halvandet Aar paa sin Bekostning. Da Lübeckerne derpaa om Sommeren faldt ind i Danmark, hærgede de danske Kyster og afbrændte Helsingør, udrustede han ligeledes 14 Karle til Hest, som bleve sendte over til Sjælland og Falster. Og endelig sendte han ved Mikkelsdagstid 16 Mænd til Skibs til Kjøbenhavn, hvilke bleve overførte til Sverig, hvorfra kun tre vendte hjem.¹⁾

Disse Byrder faldt paa ham selv personlig, og hvor store de end vare, kunde de dog uden større Vanskeligheder bæres af det rige Stift. Langt større Opofrelser krævede Kongen derimod af Gejstlighedens store Masse, Domkapitlerne, Abbeder, Prierer og alle menige Præster, som i Folge deres Privilegier vare skattefrie. Han opfordrede dem nemlig i April 1522 til at udrede en Indkomstskat, der beløb sig til en Tredjedel af Aarets visse Indtægter og det samme Beløb af deres Løsøre. For at formaa Gejstligheden til at

¹⁾ Danske Mag. 3, Række I. 166, jvfr. Allen III, 2. S. 266.

gaa ind paa denne store Byrde, sendte Kongen sine Sekretærer rundt til Bisperne med Opfordring til dem om at sammenkalde Gejstligheden i deres Stift og personlig faa dem til at gaa ind paa hans Fordring. Atter ved denne Lejlighed viste Ove Bille Kongen den største Imødekommenhed. Paa et Mode i Aarhus opfordrede han Gejstligheden i indtrængende Ord til at støtte Kongen i disse farefulde og vanskelige Tider, og hvor meget de end beklagede sig, ja nogle erklærede endog, at de havde saa lidt tilovers, at de knap kunde kjøbe sig et Par nye Hoser, saa maatte de dog give efter. Ove Bille havde vel fortjent den Tak, Kongen sendte ham for hans Medvirkning i denne Sag.¹⁾

Den Hengivenhed, Ove Bille vedblev at vise Christiern II, blev netop i det samme Aar sat paa en haard Prøve, da hans nærmeste Slægtninge ramtes af en haard Forfølgelse. Desto større Vidnesbyrd om hans retskafne Sindelag er det, at han under de kort efter indtræffende store Ulykker for Kongen i det længste stod ham bi og gjorde alt, hvad han formaaede, for at afværge det Slag, der berøvede Christiern II hans Trone. Forinden vi skildre disse Begivenheder, skulle vi dog først følge hans Brodres og Fætres Virksomhed under Christiern II's Regering.

2.

ESKE BILLE

som Lensmand paa Hagenskov 1514—1522.

Eske Billes tidlige Ungdomshistorie er os fuldstændig ubekjendt. Tør man slutte fra det Indtryk af Kundskab og Dannelse, som hans Brevvexling giver, ligger det nær at formode, at han har tilbragt nogle Aar ved Kjøbenhavns Universitet og senere udvidet sine Kundskaber og høstet

¹⁾ Kg. Chr. II. til Ove Bille, 11. April og 14. Maj 1522. Langebeks Diplomatar. Jvfr. Allen III, 2. S. 299—300.

Erfaringer ved Rejser i fremmede Lande. Hans Svoger Henrik Gyldenstjerne og Broderen Mogens Bille rejste 1501 til det hellige Land, og dette Exempel kan let have smittet den unge Eske, om han end ikke er naaet saa vidt omkring som Broderen. Først i Aaret 1510 møde vi ham som fuldmyndig Mand, der i Forening med sine ældre Brødre Ove og Erik og som Fuldmægtig paa de andre Søskenes Vegne foretager Mageskifter med Fætrene paa Tinggaard i Jylland og paa Søholm i Sjælland. Samme Aar bliver han Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, og det lykkes ham hurtig at vinde Kong Hans' og Christiern II's Tillid. Han viser strax en ualmindelig Evne til at lede og organisere, parret med en hensynsløs Energi, der ikke viger tilbage for en ofte utidig Strængthed ved Undersøgelsen af Misbrug, der vel havde til Maal at hævde og styrke Retten, men jævnlig forte langt ud over Maalet. Han var en højst brugbar Mand i en Tid, der krævede en saa stærk Anspændelse af alle Kræfter, som de sidste Aar af Kong Hans' Regering, og vi have allerede vist, at denne Konge forstod at skatte og tillige at benytte ham. Den største Tillid viste han den unge højst trediveaarige Mand, da han ved sin Bortrejse fra Sjælland i December 1512 gjorde ham til en Slags overste Statholder paa Øen. En Række Breve til ham fra Kongen paa dennes sidste Rejse vidne om Kong Hans' Tillid og Hengivenhed for ham. Disse Folelser gik i Arv til Sonnen, Christiern II, og Eske Bille svigtede ikke den Tillid, der blev vist ham. Kjøbenhavns Slot forvarede han trofast, og han var Befalingsmand paa Slottet under Forhandlingerne om Haandfæstningen Juni og Juli 1513.

Hvor stor politisk Betydning end Stillingen som Befalingsmand i Kjøbenhavn kan have haft, var selve Lenet dog kun et ringe Len med smaa Indtægter. Det er derfor ikke til at undres over, at vi næppe et Aar efter Christierns Tronbestigelse finde Eske Bille som Lensmand paa Hagenskov i Fyn. Den 1ste Maj 1514 fik han kongeligt Forleningsbrev

paa Hagenskov Slot og Len med Forpligtelse til aarlig at give Kongen i Afgift 700 Mark danske Penge, to Nætters Gjæsteri, gjøre Regnskab for Oldengjæld og Sagefald i Lenet, hvoraf han selv skulde have Halvdelen og Kongen den anden Halvdel; derimod skulde Kongen ene beholde, hvad Vrag der faldt i Lenet. Han skulde endvidere — som det hedder i Lensbrevene — bygge og forbedre Slottet og holde Godset ved Magt og Bonderne ved Lov og Ret samt ej forhugge eller forhugge lade de Skove, der tilligge, til Upligt. To Dage efter fik han Kvittering for aflagt Regnskab for Indtægt og Udgift af Kjøbenhavns Len, og med sædvanlig Ilfærdighed ilede Eske Bille øjeblikkelig over til sit nye Len.¹⁾

Hagenskov Slot, det nuværende Frederiksgave, laa omtrent halvanden Mil sydost for Assens paa en Høj eller Banke, hvoraf der endnu findes Levninger i Frederiksgaves Have. Slottet er bekjendt i vor Historie som Fængsel for Ærkebiskop Jakob Erlandsen. Det var fra det 15de Aarhundrede af et kongeligt Len, hvortil laa det omliggende Baag Herred. Blandt Lensmændene kan særlig mærkes Ebbe Strangesen, Povl Laxmands Drabsmand; Eske Billes umiddelbare Forgjænger var vistnok Peder Lykke. Lenet var stort og indbringende, om end Afgiften var ret betydelig i Forhold til andre Lens Afgifter. To Aar efter kunde Eske Bille staa sig ved at faa Forleningsbrevet fornyet paa 10 Aar, men denne Gang imod at betale 800 Mark danske Penge i aarlig Afgift, holde 4 Heste i Borgeleje og oven i Kjøbet forpligte sig til at opbygge Kongen et Stenhus dér paa Slottet; Kongen forbeholdt sig Afgjorelse af, om han selv eller Eske skulde opføre Huset; i første Tilfælde skulde Eske give Kongen «en redelig Penning derfor».²⁾

¹⁾ Suhm, Saml. II, 2. S. 8; II, 1. S. 117. Den 15. Maj er han til Stede paa Baag Herredsting. Top. Saml. p. Pap. Hagenskov 3.

²⁾ Suhm, Samlinger II, 2. S. 9 og 19.

Da Eske Bille flyttede over til Hagenskov, var han allerede trolovet med en af Danmarks rigeste Arvinger, Henrik Krummediges og Anna Ruds unge Datter, Sofie. Henrik Krummedige var en af Tidens mest fremragende Mænd: en tapper Krieger og forslagen Diplomat, en hensynsløs og grusom Fjende, men fremfor alt en stor Godssamler. Efter sin Fader, Hartvig Krummedige, havde han arvet uhyre store Ejendomme i det sondenfjældske Norge, særlig Gaarden Brunlaug nær ved Laurvig. Hans Moder var en Datter af Anders Hack til Mogenstrup i Skaane; efter hende arvede han Gods i Skaane og Halland. Som norsk Rigsraad og som Befalingsmand først paa Aggershus og Bahus, siden paa Laholm i Halland havde han haft rig Lejlighed til at skaffe sig politisk og personlig Indflydelse. I Skaane og Halland erhvervede han sig ved Kjob store Godser, først Vallen i Halland, siden Ellinge i Skaane og endelig Mogenstrup i samme Landsdel.¹⁾ Sofie var eneste Arving til disse store Besiddelser, der senere skulde gjøre Eske Bille til en af Landets største Godsbesiddere og skaffe ham Navnet «Eske den rige». Trolovelsen fandt sandsynligsvis Sted i de første Maaneder af Aaret 1513,²⁾ men Ægteskabet blev udsat nogle Aar paa Grund af Brudens Ungdom, og kan først være indgaaet 1510 eller 1517.³⁾ Det nye Stenhus, som

¹⁾ Samlede Efterretninger om Henrik Krummedige findes i Danske Mag. 3. Række 2det Bind.

²⁾ Eskes Søster Marine, Joakim Lykkes Hustru sigter sandsynligvis hertil i et Brev, dat. Østrup, Tamperfredag (⁸ 21 1513, hvori hun skriver: «Kjære Broder, om de andre Ærinder, Du skriver mig til om, den værdige Trefoldighed da unde mig den Glæde, at jeg maatte spørge det, at det maatte gange efter Din Vilje baade udi de Maader og i andre, da skal Du tro det er Sandingen, at jeg vilde det saa gjerne som nogen de Søsken de have». Orig. i Danske Adels Breve 7. S. Dog omtaler Eske først i et Brev af 24. Marts 1514 Sofie som sin Trolovede. Ibid. 7. 10.

³⁾ Sofie maa være født c. 1500; 1502 sendtes hun som et lille spædt Barn ned til Bedsteforældrene paa Vedbygaard (Vedel Simonsen, Ru-

opbyggedes paa Hagenskov, blev saaledes de unge Ægtefolks første Hjem. 1518 fødte Fru Sofie under Eskes Fraværelse paa Toget til Sverig 1518 en Søn, som blev født hos Bedsteforældrene paa Ellinge og den 31te Oktober blev opkaldt efter Farfaderen. Ove Bille skulde have forrettet Daaben, men maatte sende Afbud. Det smukke Brev, hvori Farbroderen undskylder sin Udeblivelse, lyder saaledes:

Venlig og kjærlig Hilsen. Kjære Frænke, synderlig gode Ven, takker jeg Eder kjærlig og gjerne for alt godt, som I mine Venner og mig bevist have, hvilket jeg gjerne vil forskyldte, saa længe jeg lever, hvor det i min Magt er. Kjære Frænke, maa I vide, at jeg vilde gjerne givet mig over til Ellinge nu paa Søndag og hjulpet min Broders unge Søn til sin Kristendom, som min Broder mig tilskrev; og skrev jeg derom min kjære naadige Herre til med Mester Herold til Kallundborg, at Hans Naade vilde give mig Lov. Da fik jeg nu min Herres Skrivelse med min Frændes, Hr. Henrik Krummediges Bud, som kom ind fra min Herre fra Kallundborg, at Hans Naade vilde være her med det første og at jeg skulde ingensteds drage, før Hans Naade kom hid, for Kongen af Frankrigs Sendebud, her ligger, og andre Sendebud, her ligge, som Hans Naade nu strax forsender her af Landet. Vil jeg dog, kjære Frænke, have og elske min kjære Broders unge Søn som min egen kjære Gudson; Gud unde ham at leve og blive ham takkelig og Fader og Moder og Forældre og Venner til Glæde, Lykke og Bestand, som

derne I. 67). Heise lader Eskes og Sofie Krummediges Søn Peder Bille blive født allerede 1514 (Hist. Tidsskr. 5. Række V. 281); han blev imidlertid først født 1518 (se nedenfor anf. Brev af Ove Bille), og da Knud Henriksen Gyldenstjerne i et Brev til Eske af 25. Septbr. 1516 ikke finder Anledning til at hilse Sofie, formoder jeg, at Ægte-skabet først stiftedes 1517.

mig med Guds Hjælp vil tilhaabes. Og takker jeg Eder, kjære Frænke, kjærlig og gjerne for den store Umage, som I haft haver hos min Broders Husfrue i hans Fraværelse. Kjære Frænke, beder jeg Eder gjerne at I ville skrive mig til, hvorledes min Frænde, Hr. Henrik, og Eder lider. Raader og byder over mig som over Eders egen Broder. Hermed Eder Gud altid befalet.

Hafnie, vigilia beatorum Symonis et Jude apostolorum 15(18).¹⁾

Offue Bilde.

Udskrift: Ærlig og velbyrdig Kvinde Fru Anne, Hr. Henrik Krummediges, sin kjære Frænke, kjærligen sendes det Brev.

Det havde været Eske Billes Onske at formaa sine Søskende til at udlægge ham deres Parter i Svanholm. I Begyndelsen af 1513 var Broderen Mogens Bille vendt tilbage fra Skotland, hvor han i nogle Aar havde opholdt sig ved det derværende Hof, og Eske greb nu Lejligheden til at sammenkalde alle sine Medarvinger til et Skiftemøde i Næstved i Marts Maaned 1514. Forinden forhandlede han med sine Søskende enkeltvis, og fra en enkelt af dem, Marine, Joakim Lykkes Hustru, vides han at have faaet et imodekommende Svar.²⁾ Men som det ofte plejede at gaa paa hine Tidens Søskeneskifter, man kunde ikke enes om at overlade en enkelt Arving hele Ejendommen mod Udbetaling af de enkelte Arveparter. Resultatet blev ogsaa denne Gang, at man maatte lade sig noje med at «sidde i Fællig

¹⁾ Orig. i Kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol. Aarstallet er utydeligt, men det fremgaar af Bemærkningen om den franske Gesandt, som fik Afsked i Oktober 1518. Jvfr. Allen II. 567, Anm. 19.

²⁾ «Kjære Broder, om Svanholm. Du skriver mig til, om Gud gav det saa, at jeg kunde sporge, at baade Du og de andre mine Brodre kunde samle Eder og forliges om det, da skal min Del være god at fange derudi». Østrup, 18. Febr. 1513. Danske Adels Breve 7. 8.

og Flæd, som det hed, det vil sige i Fællesbo med hverandre. Det var en Kilde til stadig Ærgrelse for den driftige og praktiske Eske, men forgjæves kæmpede han i en Række af Aar for at naa sit Maal. Endnu 1529 klager han i bitre Ord over sine Brødre, fordi de ikke have villet gaa ind paa hans Tilbud, hvad der, som han siger, har været til stor Skade for dem og deres Born.¹⁾ Da dette Haab glipede, var det, at han forlod Kjøbenhavns Len og drog over til Fyn, som nu skulde blive hans Hjem i femten Aar.

Hans Virksomhed som Lensmand paa Hagenskov falder i to Retninger, dels hans Deltagelse i Rigets almindelige Anliggender, dels hans Optræden som Embedsmand ligeoverfor Bonderne i sit Len. I forstnævnte Henseende giver hans efterladte Brevsamling fortrinlige Oplysninger til Tidens almindelige Historie. Disse ere dog alle benyttede af Allen i hans store Værk og skulle derfor kun her kortelig berøres. Han var saaledes en af de første, der fik paalidelige Efterretninger om Resultatet af det danske Gesandtskabs Sendelse til Kejser Maximilian 1514. Thi det var ham, som i Slutningen af Avgust fik Ordre til at modtage den hjemvendende Biskop Gotskalk af Slesvig i Assens og føre ham gennem Fyn over Nyborg til Kallundborg.²⁾ Det kunde derfor heller ikke være nogen Nyhed for ham, da Kongen tre Maaneder efter meddelte ham, at han var bleven trolovet med Kongen af Spaniens «medelste Datter og med Guds Hjælp ventede hende ind i Riget den følgende Sommer.³⁾ At Eske Bille ogsaa fik en Indbydelse til at overvære Brylluppet og «gjøre sig glad med os og flere Herrer og Fyrster, vore Venner og vore kjære Undersaatter», var en Selvfølge. Han skulde møde med fire Svende i en Dragt,

¹⁾ Mødet i Næstved den 27. Marts 1514 er omtalt i et Brev af 24. Marts 1514. Danske Adels Breve 7. S.

²⁾ Chr. II til Eske Bille. Kbhvn., 22. Avg. 1514. Orig. i Geh. Arch. Chr. II. Fasc. 34. 1.

³⁾ Samme til samme. Nyborg, 29. Novbr. 1514. Ibid. Fasc. 34. 2.

hvis Monster Kongen sendte; de skulde ikke bære Glavind og Harnisk, men Arubryst. Eske Bille selv opfordredes til at deltage i Dystrenden og i de Turneringer, hvormed Festen skulde forherliges.¹⁾ Ulykkeligvis var den strænge Lensmand paa samme Tid kommet i Strid med Loven; i Forening med nogle andre havde han dræbt eller ladet dræbe en Mand i Gjelsted Sogn. Kort før han rejste til Brylluppet, havde han dog skaffet sig Afløsning af Odensebispens Penitentiarius, og i selve Bryllupsfestlighederne kunde han deltage med roligt Sind; thi ogsaa han var medindbefattet i den almindelige Syndsforladelse, som Ærkebispens af Lund paa den allerhelligste Fader Pavens Vegne lige efter Kroningsmessen forkyndte alle, der havde været til Stede ved Kroningen og Messen.²⁾ Han havde den Fornøjelse at modtage Kongeparret paa sin Borg, da Christiern og Elisabeth i Efteraaret 1515 gennemrejste Landet og paa Tilbagevejen kom gennem Fyn.³⁾ Ogsaa det følgende Aar i Juli Maaned besøgte Kongen ham, og ved denne Lejlighed aftaltes formodentlig de nærmere Bestemmelser ved hans nye Gavebrev og angaaende Opforelsen af en ny Hovedbygning paa Hagenskov.⁴⁾

Snart fulgte nu den krigerske, bevægede Del af Kong Christierns Regering, hvor Lensmændenes og Folkets Kræfter bleve anspændte til det yderste. Som Lensmand skulde Eske Bille indkræve Landehjælpen af Lenet og indsende den til Kongen, tillige skulde han sende sine fire Svende med Harnisk og Værge paa egen Kost og Tæring til Kongens

¹⁾ Samme til samme. Kbhvn. 29. April og 11. Maj 1515. Ibid. Fasc. 35. 1 og 3. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatar. IV. 341.

²⁾ Ann. f. nord. Oldkynd. 1853, S. 4—5. jvfr. Allen II. 222.

³⁾ Chr. II. t. Eske Bille. Kbhvn., 17. Sept. Orig. i Geh. Arch. Christiern II. Fasc. 35. 6. Jvfr. Vedel Simonsen, Odense Byes Hist. II, 1. S. 134.

⁴⁾ Chr. II. til Eske Bille. Kbhvn., 6. Juli 1516. Orig. i Geh. Arch. Christiern II. Fasc. 37. 3.

Tjeneste. 1517 slap han selv fri for at deltage i Toget til Sverig, men hans Svende fik Ordre til at møde fra Kristi Himmelfartsdag til Mikkelsdag, og efter deres Hjemkomst fra Sverig maatte han paany sende dem til Skaane og Halland, hvor de paa hans Bekostning laa fra Mortensdag og Vinteren over for at afværge Angreb fra Svenskernes Side paa Grænseprovinserne¹⁾. Allerede i Januar Maaned 1518 kom et nyt Opraab fra Kongen til den danske Adel. Kong Christiern vilde i egen Person angribe Sverig med al den Magt, han kunde samle; Eske Bille skulde møde med sine 4 Svende, dog saaledes at han selv og en af Svendene skulde være vel færdiget til Hest med saadant Harnisk og Glavind, som det sig hover. Det paalagdes ham endvidere at udruste en Skude til Hestene med Havre og Straafoder.²⁾ Ved Paasketid mødte det indkaldte Lensmandskab i Kjøbenhavn; men forinden Afrejsen fejredes den unge Prins Hans' Daab, hvortil Eske Bille ogsaa havde modtaget en særlig Indbydelse, med Turneringer og store Hoffester, der varede i elleve Dage. Kongen selv deltog i Dystrenden og lettede blandt andre ogsaa Eskes Broder Mogens Bille af Sadlen.³⁾ I Juni Maaned drog den stolte Hær og Flaade af Sted paa det saa sorgeligt mislykkede Tog til Stockholm, hvorfra Kongen kun medbragte de fire Gidsler, som han forræderisk havde bortført. I Midten af Oktober var Toget til Ende. I Eskes Fraværelse havde hans Hustru født den Son, hvis Daab vi ovenfor have omtalt.

Atter 1519 var Eske Bille og hans Svende opbrudte til Krigen, som dette Aar førtes paa Sverigs østlige Kyster og i Halland og Vestergötland, men vi savne Oplysning om

¹⁾ Samme til Samme. Kalundborg, 5. April og 22. Sept. 1517. Orig. kgl. Missiver.

²⁾ Samme til Samme. Kbhvn., 17. Jan. 1518. Orig. kgl. Missiver. Jvfr. Allen II. 494—95.

³⁾ Allen II. 228—29. Chr. II. til Eske Bille. Kbhvn., 24. Febr. 1518. Orig. i Geh. Arch. Christiern II. Fasc. 39. 17.

hans personlige Deltagelse deri.¹⁾ Det følgende Aars Krigsforberedelser stillede selvfølgelig store Krav til Lensmændene. I April Maaned var Eske Bille i Kjøbenhavn, hvor han fik Kvittering for 1679 Mark danske, 13 lødig Mark Solv og 10 Lod, som han havde overantvortet Kongen.²⁾ Han hørte imidlertid til de Lensmænd, som dette Aar fik Lov til at sidde hjemme. Da Belejringen af Stockholm imidlertid trak i Langdrag, drog Kong Christiern i Juni Maaned tilbage til Danmark for at skaffe Penge og paaskynde nye Udrustninger og Tilsendelsen af Levnetsmidler til Belejringshæren. Og nu fik ogsaa Eske Bille Tilsigelse til at give Møde. Han skulde være rede med sine Svende, naar Mogens Goye tilsagde ham, samt sørge for Kost og Hestefoder og eget Skib for sig og dem indtil Mortensdag.³⁾ Det synes dog, som om han slap for selv at drage af Sted. Thi den 31te Juli 1520 fik hans Svend Kvittering for at have udbetalt i Lejren for Stockholm Afgiften af Hagenskovs Len for det løbende Aar med 801^{1/2} Mark.⁴⁾ Han var i Slutningen af August hjemme, da Dronning Elisabeth befalede ham at sende en Del Malt og saltet Kjød til Kjøbenhavn til at forsyne Belejringshæren med.⁵⁾ Forøvrigt havde han ogsaa vist Kongen den Villighed at gaa i Kavtion for en stor Sum Penge, som Christiern II. havde laant af nogle holstenske Adelsmænd, og for hvilke en Del danske Adelsmænd lovede at gaa i Borgen mod at faa Torning Slot i Underpant.⁶⁾

Hermed ophører Efterretningerne om Eske Billes offentlige Virksomhed i Christiern II's Tid; fra 1521 til 1523

¹⁾ Samme til Samme. Kbhvn., 24. Febr. 1519. Orig. kgl. Missiver.

²⁾ Suhm, Samlinger II, 2. S. 40.

³⁾ Chr. II. til Eske Bille. Kbhvn., 29. Juni 1520. Orig. i Geh. Arch. Christiern II. Fasc. 45. 4.

⁴⁾ Suhm, Samlinger II, 2. S. 41.

⁵⁾ Annaler f. nord. Oldkynd. 1855 S. 54.

⁶⁾ Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II. Dipl. S. 44.

foreligger der intet Vidnesbyrd om Udbetaling af Lensafgifter, Tilsigelse til Møder, til at yde Nathold og Gjæsteri, til at møde med sine Svende etc. Grunden er den, at Eske Bille var faldet i Kongens Unaade og havde mistet sit Løn.

Fra det første Øjeblik, vi møde Eske Bille som Lensmand, blive vi opmærksomme paa de hyppige kongelige Befalinger til ham om at vise Læmpe og Skaansel imod de ham undergivne Bønder. Allerede Kong Hans maatte ofte paamine ham derom. I September 1511 fik han Ordre til at løsgive en Bonde, der «tilhørte» Abbeden i Sorø imod vederhæftig Borgen¹⁾, og i Februar Maaned 1512 fandt Kong Hans sig foranlediget til at tilskrive ham følgende skrappe Brev:

«Vor Gunst tilforn. Som Du nu skriver os til om noget Brev, Du est begjærende til Almuen dér omkring i Kjøbenhavn, da sende vi Dig nu samme Brev, bedende Dig og ville, at Du farer dér med det læmpeligste, Du kan, og «beleffue» Almuen med gode Ord, saa det ganger læmpeligt til.»²⁾

At denne Paamindelse ikke har baaret synderlig Frugt, vise flere Opfordringer til Eske Bille om ikke at gribe til saa voldsomme Forholdsregler som at fejde paa Bønder, fordi de havde ligget i Slagsmaal med andre Kronens Bønder eller skudt Dyr i Kongens Skove, eller for lignende Sager, men at tiltale og forfølge dem ad Rettens Vej. Da Christiern II kom til Kjøbenhavn i April Maaned 1513, maa Misstemningen mod den strænge Lensmand været voxet til en betænkelig Grad; thi Kongen maatte strax skride ind og sende Eske Bille følgende alvorlige Formaningsbrev:

1) Kg. Hans til Eske Bille. Kalundborg, 21. Sept. 1511. Orig. kgl. Missiver.

2) Kg. Hans til Eske Bille. Odense, 25. Febr. 1512. Orig. kgl. Missiver. Jvfr. Allen II. 17.

«Vor Gunst tilforn. Vi bede Dig og ville, at Du altingest retter Dig efter og lader den menige Mand, fattige og rige, som udi Dit Len boende og bosiddende ere, vederfares baade til Herredsting og andensteds det, lovlig Skjæl og Ret er, og beskikke Dig redelig og skjællig imod dem, saa at Brøsten ej skal findes hos Dig, at Du derudinden rammer og vider vort Bedste, som vi Dig tiltro og Dig selv Magt paaligger.»¹⁾

Som Lensmand paa Hagenskov fik Eske Bille at gjøre med en kraftig og stridbar Bondebefolkning, og da han selv, som vi ovenfor have set, ikke tog med blide Hænder, hvor han mente at være i sin Ret, maatte det snart komme til Sammenstød mellem ham og Bønderne. Det første Møde paa Baag Herredsting den 15de Maj 1514 løb dog ret fredeligt af. Eske Bille adspurgte Almuen, om Sandemændene i Herredet plejede at gjøre Sandemændsed og Tog til Landstthinget eller til Baag Herredsting, og fik et Vidne af 24 Dannemænd, at de havde aldrig hort andet af Arilds Tid, end at Herredets Sandemænd altid havde gjort Ed paa Baag Herredsting og ikke paa Landstthinget. Ligesaa vidnede de samme Mænd, at den menige Almue raabte alle med et «Mundhoff» til Eske Bille, at han vilde vel gjøre og kundgjøre Kong Christiern, at Hans Naade vilde værdes til for Guds Skyld og Retfærdighed og tilstede, at samme Sandemænd maatte gjøre deres Ed og Tog til Baag Herred, som de tilforn havde gjort af Arilds Tid.»²⁾ Men Freden varede ikke længe. Uden at tøve begyndte nemlig Eske Bille strax efter sin Tiltrædelse af Lenet at paatale al Slendrian, som kunde have indsneget sig under de foregaaende Lensmænd,

¹⁾ Chr. II. til Eske Bille, Kbhvn., 11. April 1513. Orig. i Chr. II. 33 a 5. Jvfr. Allen II. 17.

²⁾ Baag Herredsthingsvidne af 15. Maj 1514. Orig. i Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 3.

der synes hyppig at have skiftet.¹⁾ Hver Uge mødte enten han selv eller hans Skriver Tønnes Jensen paa Herredstinget og forlangte Vidnesbyrd om de Rettigheder, som tilkom Lensmanden paa Hagenskov. Han krævede, hvad der ogsaa var hans Ret, at «de Dannemænd, Kronens Tjenere i Baag Herred,» skulde selv føre deres Landgilde, Smør og Penge, til Hagenskov, som Sædvane havde været fra Arilds Tid.²⁾ Han undersøgte nøje alle Kronens Adkomstbreve til Bøndergodset og paatalte med Strængthed, naar en Bonde uden paavislig Ret havde unddraget sig sine Forpligtelser. Bonden Clement Andersen i Haarby, som kun kunde beraabe sig paa et Adkomstbrev, der var udstedt af en af de tidligere Lensmænd, Hans Johansen, blev uden videre jaget ud af sin Gaard; Jens Drud i Ebberup, der havde unddraget Lensmanden en Del af hans Rettigheder, blev nødt til paany at «age Hø om Høsten, give Gjæsteri, føde Fornød, give Kongeskat og alt andet, som andre menige Kronens Bønder dér i Byen skyldte». ³⁾ Find Pedersen i Bukkerup og hele hans Slægt bleve udviste af deres Gaarde og maatte ved høje Boder skaffe sig Forlig med Lensmanden.⁴⁾ Muligvis hidrorer det Drab paa Bonden Mads Lavridsen i Gjelsted i Vends Herred, for hvilket Eske Bille og hans Svende maatte skaffe sig Afløsning,⁵⁾ fra en lignende Strid, hvis Detailler vi imidlertid ere ukjendte med.

Særlig Forbitrelse vakte dog Eske Billes kraftige Optræden for at værne om Kronens Skove. I hans som i alle

¹⁾ Siden 1506 findes tre Lensmænd paa Hagenskov: Ebbe Strangesen, Christiern Sommer og Peder Lykke.

²⁾ Baag Herredstingsvidne af 31. Juli 1514. Orig. i Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 5.

³⁾ Baag Herredstingsvidner af 21de Avg. 1514 og 7de Maj 1515. Orig. i Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 6 a og Danske Adels Breve 7. 12.

⁴⁾ Flere Dokumenter herom i Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 10, Danske Adels Breve 7. 14, Vedel Simonsen, Hagenskov S. 28.

⁵⁾ Se ovfr. S. 359.

andre Lensmænds Breve var der indført et alvorligt Paalæg om ikke «at forhugge eller forhugge lade Kronens Skove til Upligt». Skovene vare Landets Stolthed, og Kongerne, særlig Hans og Christiern II, værnede med den største Omhu om deres Bevarelse.¹⁾ I Kong Hans' Tjeneste maa Eske Bille have faaet aabent Oje for den store Mishandling, Skovene vare udsatte for paa Grund af Almuens Letsindighed og Overgreb. Hvor ofte havde han ikke selv som Lensmand i Kjobenhavn maattet rejse ud i Kongeskovene og udpege de Træer til Fælding, der vare nødvendige til Bygning af Kongens Skibe. Den Kraft, hvormed han strax optraadte i sit nye Len, kan derfor kun tjene ham til Ære. I Forening med 16 dertil udvalgte Mænd drog han strax rundt i Herredet for at syne Skovene. Paa Halvoen Helnæs, der strækker sig ud i Lille Bælt, lod han afmærke 64 gamle udgaaede Bogetræer samt mange Fælder af El og Lind, som maatte hugges «uden Skovskade til Hjælp for den fattige Almue; thi denne havde jo i Følge gammel Vedtægt Ret til at hugge i Kronens Skove, hvad de havde Behov til Husbygning, Plove, Vogne etc., dog ikke frugtbærende Træer, som Eg og Bog, men kun El og Lind. Derimod var Skoven i Ungersbjerg ilde hugget og medfaret, over 100 gronne Ege og Boge vare afhuggede siden sidste Mikelsdag, og en Bonde i Agernæs havde forhugget sin Skov saaledes, at han blev dømt fra Gaarden og kun maatte blive ved den, hvis han kunde faa sin Husbonds Minde.²⁾ Dette var dog kun en Begyndelse; Undersøgelsen af Skovene synes at være bleven en sand Lidenskab hos Eske Bille. Der gaar ikke et Aar, uden vi Gang paa Gang finde ham paa Skovsyn og stadig med det samme sorgelige Resultat: Skovene vare forhuggede «saa uskjællig, at de ikke kunde for-

¹⁾ Jvfr. Allens smukke Skildring i hans store Værk IV, 1. S. 61--67.

²⁾ Baag Herredsthingsvidne af 5. Juni 1514. Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 4.

svare det enten for deres Husbonde eller for nogen anden». Under Tiden fandtes det, at Bønderne havde tiltaget sig Retten til Skove, der tilhorte Kronen, saaledes Hesleskov i Sollested Sogn og Spynekjær Skov, der naturligvis fandtes yderlig medtagne.¹⁾ Endnu oftere hændtes det, at Bønderne nægtede at betale Oldengjæld af de Svin, de dreve paa Skoven; men Eske Bille var lige saa utrættelig i at forfølge slige Forseelser med høje Boder eller Udsættelse af Gaardene. Selv hvor han lod Naade gaa for Ret, undlod han ikke at afkræve Overtræderne yderligere Forpligtelser. Saaledes maatte en Del Bønder «med samlet Haand» love for to af deres Medbrødre, «at de vilde indkomme for Kongen, naar Eske Bille paaæsker, her i Fyn, og staa til Rette for, hvad de have forhugget den Skov, som til deres Gaard ligger, hvad Kongen derpaa dommer.» Ifald Eske skulde blive anklaget for Kongen, fordi han ikke havde straffet «disse aabenbare Gjerninger og Skader, som gjort er paa fornævnte Skov, og bliver stævnet og kaldet uden Lands herfor», da skulde Forloverne skikke de to Bønder i Rette for Kongen eller selv møde paa deres Vegne og svare for dem eller bøde 20 Øxne.²⁾

At Eske Bille ved denne skrappe Paatale af Kronens og Lensmandens Ret maatte paadrage sig Almuens Forbitrelse, falder af sig selv. Men han handlede dog her i saa fuld Overensstemmelse med Loven og med Kongens egne Anskuelser, at der ikke af den Grund kunde rejses nogen begrundet Klage imod ham. Et lille Træk viser dog, at Christiern II fulgte hans Færd med et vaagent Øje, og det burde have været et Fingerpeg for Eske Bille om at gaa lidt forsigtigere til Værks. Da Eske havde ladet den ovenfor omtalte Bonde, Clement Andersen i Haarby, sætte ud af

¹⁾ Vidne af 3. Maj 1515. Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 8.

²⁾ Dok., dat. Hagenskov, 10. Avg. 1517. Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 17.

sin Gaard, fik han kort efter Kongens Brev om at befale den nye Bonde, hvem Eske havde overdraget Gaarden, at lade Clement beholde «sin Herberg» der i Gaarden¹⁾. Men Eske Bille har aabenbart ikke haft et klart Blik for Kongens Opfattelse af Bondernes Tilstand, thi han indviklede sig dybere og dybere i en Sag, som skulde bringe ham de alvorligste Bekymringer og tilsidst medføre Kongens Unaade og hans eget Fald.

Herredsfogden i Baag Herred, Lensmandens nærmeste underordnede Embedsmand, var dengang en Bonde ved Navn *Hans Andersen*. Han boede i Bukkerup og havde en talrig og, som det synes, anset og velhavende Slægt²⁾. Kong Christiern havde 1513 skænket ham en Gaard i Mygind; men Gaardens tidligere Ejer, som havde faaet den af Kong Hans i Lensmandens Christiern Sommers Tid, paastod, at denne og Hans Andersen havde «forvendt» ham Gaarden, fordi han ikke vilde give dem «stor Gunst og Gave» derfor³⁾. Hans Andersen og Eske Bille arbejdede i Begyndelsen godt sammen; Herredsfogden optraadte i Forening med Skriveren paa Hagenskov Tonnis Jensen i de fleste af de Sager, Eske Bille havde mod Herredets Bønder. Men i Aaret 1518 fik Lensmanden Lejlighed til at undersøge de to Mænds Forhold nærmere, og han kom da til Klarhed over, at de begge havde været svigagtige og ved deres Optræden paadraget ham selv ond Omtale. Han lod dem derfor møde paa Hagenskov den 11te Maj 1518 og i flere Adelsmænds, Borgers og Bonders Nærværelse spurgte han dem, om han

1) Chr. II. t. Eske Bille, Kbhvn. 12. Marts 1515. Top. Saml. p. Pap. Hagenskov 7.

2) Sagen mellem Eske Bille og Hans Andersen er indgaaende og med stor Skarpsindighed behandlet af Paludan-Müller i Ann. f. nord. Oldkynd. 1853 S. 3 ff. En stor Del hidtil upaaagtede Dokumenter i denne Sag har det lykkedes mig at finde.

3) Anders Lavridsen i Smerups Vidnesbyrd, dat. Assens, 5. Marts 1510. Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 20.

nogensinde havde givet dem Befaling til at tage nogen Gunst eller Gave af nogen dér i Lenet, naar de skulde skrive Kongens Skat, paa hans Vegne og Behov, og tillige, om han nogen Tid havde givet dem Befaling til at tage nogen Gunst eller Gave til eget Behov af nogen Mand». De svarede begge, «at han aldrig havde givet dem nogen saadan Befaling, men hvad de havde taget, det havde de taget af deres eget «Aaraad» og vilde selv lide og undgjælde derfor. Ifald de havde forurettet nogen dér i Lenet imod Lov og Ret, da havde de gjort det paa deres eget «Aaraad» og Hals og ikke paa Eske Billes»¹⁾. Kort efter drog Eske Bille ind paa Hans Andersens Gaard i Bukkerup, opbrød hans Brevæske, gjennemlæste Brevene, tog derpaa alle de kongelige Breve ud og lagde dem i en Æske, Resten gjemtes i et Skrin, og begge Gjemmer forsegledes derpaa med Hans Andersens Broders og flere tilstædeværendes Segl, inden de bleve bragte til Hagenskov²⁾. Her lod han atter Gjemmerne aabne i Overværelse af Jens Bang, Borgemester i Assens, og Hans Læge, Byfoged sammesteds, der gjennemlæste Brevene og paa ny lagde dem ned i Skrinet samt forseglede dette med deres Segl³⁾.

Dette var Begyndelsen til en Retsforfølgning mod Hans Andersen, som gik ud paa at vise, at han havde taget imod Gunst og Gaver af Bonderne paa Kongens Vegne uden at give Kongen eller Lensmanden, hvad der tilkom dem. Med stor Ihærdighed opsøgte Eske Bille en Række Klagemaal imod den utro Herredsfoged og lod sig give Vidnesbyrd paa Herredstinget for deres Rigtighed. De drejede sig næsten alle om Gaver af Øxne og Koer, som Bonderne vidnede at

¹⁾ Orig. i Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 12.

²⁾ To Erklæringer udstedte af Las Hvidh i Lagaard, Lavrids Andersen i Vitofte, uden Datum, i Danske Adels Breve 33, 61 og Langebeks Diplomat. 1518.

³⁾ Jens Bangs og Hans Læges Vidnesbyrd, dat. Assens, 30. Novbr. 1518. Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 15.

have maattet yde i Bøder eller Afgifter til Kongen, men som de senere havde set græsse paa Hans Andersens Marker, ja endog kunde bevise, at han atter havde solgt til andre. Et enkelt Exempel maa være tilstrækkeligt. Peder Andersen i Brydegaard beretter saaledes, at han havde lovet Kongen 8 Øxne, fordi han fik Kongens Livsbrev paa sin Gaard. Efter kongelig Befaling sendte han derpaa de 8 Øxne til Hans Andersen i Bukkerup; men denne sendte strax de tre tilbage med den Besked, at de vare for smaa, og tillige med Opfordring til at kjøbe et Par smukke Øxne af Lavrids Pedersen i Skovgaard, dem vilde han gjerne tage imod. Peder Andersen svarede imidlertid, at han ikke havde Penge at kjøbe slige Øxne for. Iblandt de 5 Øxne, som Hans Andersen beholdt, var der en sortbroget og rødbroget, som Peder Andersen havde faaet af sin Broder Morten. Nu hændtes det, at en Dag i Fasten kom Peder Andersens Dreng løbende hjem fra Marken, hvor de vogtede Svin, og sagde: «Faer! de to brogede Øxne, I fik af Jeres Broder, saa vi nu blive drevne til Assens». Peder Andersen tog da strax sin Broder og sine Sønner med sig og gik til Assens, hvor de ganske rigtig fandt de to Øxne, som Hans Andersen havde solgt og som nu bleve indskibede nede ved Stranden. De ilede strax op til Borgemesteren Jens Bang, men da de kom ned til Stranden igjen, havde Skibet lagt fra Broen og der var intet at gjøre derved¹⁾.

Men foruden disse Sager havde Hans Andersen paa draget sig en alvorlig Anklage, som fremfor nogen anden skulde hidføre hans Undergang. Sagens Akter ere ikke alle til Stede, men Gangen i den synes at have været følgende. Ved Dom var han tilfunden at «give Lov» angaaende Retten til et Pund Rug af Haarby Kirke. I Forening med 12 Venner og Frænder havde han aflagt Ed; men da Kirke-

¹⁾ Assens Bythingsvidne af 8. Decbr. 1512. Top. Saml. p. Papir. Bukkerup 1. Jvfr. Ann. f. nord. Oldkynd. 1858 S. 75—8

værgen, af hvem han erklærede at have faaet det omtalte Pund Rug, afsvor Sagen med en Tolvmandsed, blev der rejst Sag mod ham og hans Mededsmænd for falsk Ed. Tillige maatte en Del af hans Slægt og Venner gaa i Borgen for ham. Hans Andersen og hans Venner begave sig nu personlig til Kong Christiern og anklagede Eske Bille for ulovlig Fremfærd imod dem, og Kongen synes strax at ville have Sagen standset. Igjennem Hans Andersen selv lod han Lensmanden tilsende et Brev, hvis Indhold vi ikke kjende, men som foranledigede Eske Bille til at tilskrive Kongen følgende Brev:

«Min ydmyge, tro Tjeneste, Eders Naades Værdighed altid ydmygelig forskrevet med vor Herre. Kjære naadige Herre, værdes Eders Naade at vide, at mig er til videndes vorden, at der er nogle af Hans Andersens Forløftingsmænd dragne af Sted til E. N. at kære paa mig. Da maa E. N. vide, at jeg ikke haver talt dem til om Løftet, siden jeg fik Eders Naades sidste Skrivelse, som Hans Andersen mig sendte; ikke vil jeg det heller før jeg faar Eders Naades Skrivelse. Dog fik jeg nogle af samme Øxne, førend jeg nu sidst fik Eders Naades Skrivelse, men jeg har ingen set af disse Mænd, som nu vilde kære paa mig. Kjære, naadige Herre, Sagen er den, at de ville kære paa mig, fordi jeg, det første jeg kom hjem «sisten dags» af Eders Naades Rejse, tog nogle Dannemænd med mig og foer ud i Eders Naades Enemærker, som ligge her til Slottet, som er Bukkerupsholm; hvilke Skove og Enemærker Hans Andersen havde i Befaling af mig paa Eders Naades Vegne. Udi Bukkerupholm fandtes 100 grønne Ege nys afhuggede og flere, i «Havgerne» fandtes 60 Ege nys afhuggede og flere, og en Part af disse Forløftingsmænd, som nu ere hos E. N., have hugget somt

af samme Skov¹⁾. Deslige have de ogsaa skiftet og partet Eders Naades Enemærker, Højleskov og Bukkerupholm, for dem selv og Hans Andersen af Bukkerup med dem, og dertil med fordølges Eders Naades Oldengjæld. Jeg vidste ikke, at de havde saaledes skiftet og byttet Eders Naades Enemærker for nu. Nu «twyler» dem paa, at de skulde blive kvitte ved deres Gaarde for slige Stykker, de have gjort, E. N. uvitterligt, og mene de nu klarlig at gaa slige Stykker kvit, som de nu gjort have, med aabenbar Løgn; thi jeg er ikke til Vedermaalstale med dem for Eders Naade. Beder jeg ydmygelig, at E. N. vilde værdes til og lade alting opstaa med hvad Sager, de have at rette for E. N., og ingen Dom give paa nogen Sag, før jeg kan komme til Vedermaalstale med dem for E. N. med de Beviser, jeg har paa de samme Mænd. Det skal med Guds Hjælp gavne E. N. store Penge, naar E. N. faar Sandheden at vide, hvorledes Hans Andersen og disse hans Staldrødre, som nu ere hos E. N., og flere hans Slægtninge og Venner have i lang Tid regeret her i Baag Herred. Haver jeg ogsaa Eders Naades Stævning over Hans Andersen og disse samme Mænd, som nu hos E. N. ere, at de skulde møde mig for E. N. nogen Tid efter Jul om nogle Sager og Skyllinger, jeg haver dem til at tale paa Eders Naades Vegne, at E. N. vilde værdes til at lade det staa saa længe²⁾. Kjære naadige Herre, fornemmer disse samme Mænd og vel og flere af Hans Andersens Slægtninge og Venner, at jeg forstaar, hvorledes det er ganget og faret med Eders Naades Enemærker her i Herredet, og med Eders Naades Gaarde, her er ødelagte, og med Eders Naades

¹⁾ Herom findes der et Vidne, udstedt af Baag Herredsting 13. Decbr. 1518. Top. Saml. p. Papir. Hagenskov 17.

²⁾ Her udelades et Stykke, som indeholder en særlig Klage over en af Forloverne, som har hugget til Upligt i Lysholt Skov.

Landgilde, som er fordulgt og formindsket, og at mange falske Domme er ganget her til Thinge, som jeg har Bevis paa. De mene, at de skulde faa her stor Skade for, naar E. N. faar Sandheden at vide, thi de mærke, at jeg agter at tale derpaa paa Eders Naades Vegne; thi vare de gjærne af med mig, paa det de maatte saa have Eders Naades Enemærker, Gaarde, Jorder, Sagesfald og anden Eders Naades Rettigheder borte til forgjæves, E. N. og Kronen til stor Skade, som de hertil have haft. Hermed E. N. de hellige Trefoldighed til evig Tid befalende. Hagenskov, Tirsdagen efter S. Lucie Dag (14de December) 1518.

Eders Naades tro Tjener

*Eske Bille.*¹⁾

Som man vil bemærke, lægger Eske Bille i denne Redegjørelse af sit Forhold til Herredsfogden særlig Vægten paa dennes Overtrædelse af de kongelige Forbud mod at ødelægge Skovene; han antyder kun, at han ogsaa har andre Anklagepunkter, for hvilke Hans Andersen og hans Frænder skulle stævnes for Kongens Domstol kort efter Jul. Forovrigt giver han en almindelig Karakteristik af Mandens og hans Slægts og Venners Forhold til Lov og Ret i Herredet. Derimod fremgaar det af Brevet, at Eske Bille nøje vil have skjælnet mellem de Sager, for hvilke Hans Andersen skulde staa til Ansvar. Hvorledes Sagen er ført videre, se vi os ikke i Stand til at oplyse; vi møde den først igjen i det sidste afgjørende Moment, hvor Dommen fældes. Men Rettergangen maa have været usædvanlig hurtig, og formodentlig har Eske Bille ikke ladet den bringe for Kongens Retterthing, thi det var paa Herredstthinget i Foraaret 1519, at Hans Andersen blev dømt og henrettet. Eske Bille lod senere tage to Vidnesbyrd om, hvorledes det var gaet til

¹⁾ Orig. i Geh. Arch. Samling Chr. II. 39. 18.

den Dag, Hans Andersen blev henrettet, og efter disse Erklæringer er Sagen forløbet paa følgende Maade: Hans Andersen er i Lænker bleven ført til Thinget. Her har Eske Bille anklaget ham, særlig for den ovenomtalte Sag angaaende et Pund Rug af Haarby Kirke og for at have taget imod Bestikkelser af Jens Svendsen i Saltofte, der skulde bøde to Øxen til Kongen. Da Kirkeværgen derpaa afsvor Sagen med Tolvmandssed og Hans Andersen selv tilstod sig skyldig i den sidstnævnte Forbrydelse, forlangte Eske Bille ham dømt efter Loven. Dommeren udnævnte derpaa 8 uvillige Mænd og bad dem «handtere Sagen saa, at der skete Eske Bille Ret paa Kongens Vegne og Hans Andersen ingen Uret, som de vilde være bekjendt for Gud og forsvare for Kongen». Derpaa blev Hans Andersen dømt til Døden og strax hængt.¹⁾

At denne Sag har sat Sindene i den stærkeste Bevægelse, er klart. Og det maa betragtes som et Forsøg paa et Slags Retfærdiggjorelse, at Eske Bille kort efter fandt sig foranlediget til at kræve et Vidnesbyrd af Almuen om sin Embedsførelse. Dette skete paa Herredstthinget den 23de Maj 1519, altsaa lige efter Hans Andersens Død. Det hedder herom: «Han skjød sit Maal til Skjæls, hvorledes han havde skikket sig i Herredet med Kronens Bønder og Tjenere og med den menige Almue, siden han først annammede Lenet og til denne Dag, og sagde: Kan nogen Mand, den ene eller den anden, skylde mig med Rette, at jeg har skattet eller forurettet ham saa meget som en Hvid, saa vil jeg give ham en Skilling igjen, inden jeg gaar af Thinget». Derpaa udnævntes en Stokkenævn af 24 Mænd, der gik ud og raadslog med andre Herredsmænd og derefter vidnede, at Eske Bille havde skikket sig og faret med sine Ærinder i Herredet som en Dannemand og aldrig beskattet

¹⁾ Baag Herredsthingsvidner af 6. Juni 1519 og 13. Avg. 1520. Top. Saml. p. Papir, Hagenskov 22 a og Bukkerup 2.

nogen Mand med Urette for saa meget som en Hvid, saa længe han havde været deres Herredshøvding. Det samme vidnede hele den menige Herredsalmue, som var forsamlet paa Thinge.¹⁾

I den følgende Tid fik Eske Bille fuldt op at gjøre med at indkræve Boderne for Hans Andersens Forbrydelse og for de Lofter og Eder, dennes Venner og Slægtninge havde indgaaet for ham. De sædvanlige Stævningsbreve udstedtes, men hele den for hine Tider egne vidtløftige Exekutionsproces med Inddrivelsen af Boderne og selvfølgelig Hindringer og Lovtrækkerier fra Modpartens Side trak Sagen i Langdrag. Boderne, som for Mededsmændene beløb sig til 150 Øxne, vare dog indbetate i Juli Maaned 1520; men nu vægrede de sig ved at betale Procesomkostningerne, og selvfølgelig maatte der paa ny Stævninger og Indmaninger til for at bringe Sagen til Ende.²⁾ Hovedmanden for Modstanden imod Eske Bille var Hans Andersens nære Slægtning, Bonden Hans Lunde, en Mand, der senere i Grevefejdens Tid skulde erhverve sig et Navn som Folkefører, og han og hans Venner fremstode nu med Paastande om, at Hans Andersen var bleven uretfærdig dømt og henrettet. Vi kjende ikke tilstrækkelig til Sagens Detailler til at kunne afgjøre med Visshed, hvem der deri havde Ret. Dog synes det, som om Eske Bille har gaaet for hurtig til Værks og muligvis ikke iagttaget alle Lovens Former. Det synes saaledes ret mærkeligt, at han har kunnet undgaa at lade Sagen komme for Kongens Retterthing, hvad Hans Andersen udtrykkelig siges at have forlangt. En anden Sag er det, at Hans Andersens Forbrydelser utvivlsomt have været bevislige nok, og at Eske Bille for saa vidt har haft Retten paa sin Side. I alle Tilfælde maatte Eske Bille søge Forlig med sine Mod-

¹⁾ Ordret anført hos Allen IV. 1. S. 169.

²⁾ Aktstykkerne herom findes i Top. Saml. p. Papir, Orig. kgl. Missiver og Ann. f. nord. Oldkynd. 1853.

standere, og det kom virkelig i Januar Maaned 1521 til en Sammenkomst mellem dem paa Baag Herredstthing, hvor et Stokkevidne erklærede, at Eske Bille paa den ene Side og Hans Lunde og Hans Andersens øvrige Slægtninge vare blevne venlig og vel forligte om Hans Andersens Død, saa at det skulde være en evig dod, aftalen Sag til evig Tid, ligervis som det aldrig gjort var.¹⁾

Men næppe var Christiern II kommet hjem fra Sverig, før Sagen tog en anden Vending. Bønderne fandt som altid hos ham et villigt Øre, han underkjendte den over Hans Andersen fældede Dom, og den af ham nu fældede nye Dom gik ud paa, at Hans Andersens Lig skulde nedtages og begravnes i indviet Jord, og at Eske Bille og de otte Doms-mænd skulde bode til Frænderne. Den 15de Maj 1521 mødtes derpaa begge Parter paa Landstinget i Odense; men Bøndernes Fordringer vare saa høje, at Eske Bille ikke vilde gaa ind paa dem, og hans Tilbud atter bleve ikke modtagne af Hans Andersens Frænder. Sagen blev saa udsat i 3 Uger, inden hvilken Tid den skulde endelig afgjøres.²⁾

Hans Andersens Slægtninge havde stillet de Fordringer, at Eske Bille skulde betale 2000 Mark og fire Stykker Leysk (Klæde fra Leyden), tilbagegive de Gaarde, som Hans Andersen havde haft i Værge, udrede 100 Mark for hans Jordefærd, 6 Pund Vox, 6 Begængelser, 6 Kirkekør, sex Aarsmesser, hans Boeslod og tillige de Øxne og Sagefald, Eske havde afskattet Hans Andersens Forlovere. Eske Bille tilbød derimod 100 Mark Penge, 20 Øxne, 20 Mark Penge for hans Jordefærd, et Stykke Leysk, to Pund Vox, fire Kirkekør, to Begængelser, en Aarsmesse og hans Boeslod, samt lovede at ville yderligere gjøre, hvad gode Dannemænd tilsagde ham, og overhovedet fuldgjøre den Dom, Kongen

¹⁾ Ann. f. nord. Oldkynd. 1853 S. 17—18.

²⁾ Ann. f. nord. Oldkynd. 1853 S. 18--19.

havde afsagt. Man ser heraf, at Eske Bille paa det givne Tidspunkt har maattet erkjende, at den over Hans Andersen fældede Dom var gaaet denne for nær, og at han var forpligtet til at give Bøder derfor. Der kan derfor heller ikke være nogen Tvivl om, at han virkelig har maattet betale en Del af disse Bøder, hvorom der ogsaa findes et enkelt Vidnesbyrd.¹⁾ Det synes endog, at man med Magt har villet tvinge ham til at betale de høje Bøder, der forlangtes af ham; thi han blev nødsaget til at ty til sin Slægt om Hjælp, og fra Anders Bille, der selv havde nydt godt af sin Families Bistand i et lignende Tilfælde, fik han ogsaa Tilsagn om Hjælp med Løfte om, at Anders selv vilde tale med sin Broder, sine Fættre og Svogre om at staa ham bi.²⁾ Vi kunne imidlertid ikke gjøre Rede for Sagens Udgang; muligvis er den blevet trukken i Langdrag; det ser endog ud til, at der har været en Fejde mellem Eske og Bonderne, og at den første har været truet paa Livet.³⁾ Den følgende Tids store politiske Begivenheder forandrede imidlertid Forholdene til Eskes Fordel. Thi der findes en Erklæring af 23de April 1526, udstedt af 5 fynske Adelsmænd, hvori de udtale, at Kong Christiern i Overværelse af flere Medlemmer af Rigsraadet havde afsagt den Dom, at Eske Bille skulde være «kvit og aarsage» for Hans Andersens Død.⁴⁾ Men hvornaar denne Dom er afsagt og hvorledes dens Ordlyd har været, vides ikke. Paludan-Müller, der har gjort hele denne Strid til Gjenstand for en særdeles skarpsindig Undersøgelse, formoder, at Eske Bille «i Kongens højeste Nød 1523 har faaet Sagen oppippet og da bevirket en tumultuarisk Erklæring, at han ikke havde forset sig.»⁵⁾

Midt under denne Strid havde Kongen imidlertid ført

¹⁾ Vedel Simonsen, Hagenskov S. 31.

²⁾ Ann. f. nord. Oldkynd. 1853 S. 21.

³⁾ Se nedenfor S. 379

⁴⁾ Ann. f. nord. Oldkynd. 1853 S. 15—16.

⁵⁾ Ibid. S. 21.

et alvorligt Slag imod Eske Bille. Herom har denne selv givet følgende Oplysning faa Maaneder efter Kongens Flugt, da han fremtraadte for Rigsraadet og erklærede, «at han har Kong Christierns aabne beseglede Brev, at han skulde nyde og beholde Hagenskov Slot og Len i 10 samfulde Aar, hvilket Slot og Len han og derefter havde udi fri, rolig Besiddelse paa femte Aar, indtil Kong Christiern med Vold og Magt og uforbrudt med sine aabne beseglede Breve til Lenet og Almuen forbød dem at svare ham og derved uden Dom og Ret udkastede og skilte ham ved samme Slot og Len og derover beskattede ham svære Penge af uden Skyld og Brode». ¹⁾ Dette maa være sket i Sommeren 1521, ²⁾ altsaa samtidig med, at Kongen underkjendte den over Hans Andersen fældede Dom. Sandsynligvis har Kongen beraabt sig paa den Bestemmelse i Lensbrevet, at Lensmanden «skal holde Bonderne ved Lov og Ret»; men hans Adfærd i denne Sag er forøvrigt kun et Udslag af den tjendtlige Stemning imod Adelen, hvortil Christiern II i sine sidste Regeringsaar havde ladet sig ophidse. Hvor det var ham muligt at ramme en Lensmand, betænkte han sig ikke paa at gaa til den sidste Yderlighed, fratage ham Lenet og indsætte Regnskabsfogder og Skrivere til at bestyre det. ³⁾ Hagenskov Len blev dog overgivet til en Adelsmand, thi den 26de Novbr. maatte Eske Bille overlevere Slotsinventariet til Povl Skinkel paa Kongens Vegne. ⁴⁾ Povl Skinkel har dog ikke beholdt Lenet længere end til 1523, thi den 28de Marts fik Jakob Hardenberg Forleningsbrev paa Baag Herred imod 700 Marks Afgift; dog omtales ikke Hagenskov Slot i Lensbrevet, og det er jo muligt, at Herredet er lagt

¹⁾ Rigsraadets Erklæring af 9. Avg. 1523. Afskr. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

²⁾ 10 Aars Brevet er udstedt 8. Septbr. 1516; «paa femte Aar: maa altsaa være inden 8de Septbr. 1521.

³⁾ Jvfr. Erslev, Konge og Lensmand i det 16de Aarhundrede S. 38 ff.

⁴⁾ Ann. f. nord. Oldkynd. S. 20.

ind under Nyborg Len, som Jakob Hardenberg bestyrede siden 1522.

Saaledes var Eske Bille nu en hjemløs Mand. Hvor han i de følgende Aar har opholdt sig, er ikke klart; thi der haves ingen Breve fra ham i Tidsrummet Sommeren 1521 til Sommeren 1523. Hans Hustru Sofie drog over til sine Forældre i Skaane; men ogsaa her var der Sorg og Harme imod Christiern II. Thi Henrik Krummedige havde ligesaa lidt den Tort at blive berøvet sine Forleninger og var for Øjeblikket i Kongens højeste Unaade. Man kan ikke undlade at se en vis Forbindelse imellem de to Stormænds, Svigerfaderens og Svigersønnens, Fald; de havde begge været meget nær knyttede til hinanden, og under den hæftige Strid, som Henrik Krummedige havde haft med Eskes Fætter Torben Oxe om Retten til Mogenstrup Gods i Skaane, og i hvilken Kongen havde indtaget den samme vaklende Holdning som i Sagen mellem Hans Andersen og Eske Bille, havde denne sidste staaet Svigerfaderen bi med Raad og Daad. Henrik Krummedige havde imidlertid sine store Godser at trække sig tilbage til, hvor han rolig kunde afvente Begivenhedernes Gang; Eske Bille derimod stod nu uden noget Hjem og har selvfølgelig maattet søge Tilflugt hos Svigerforældrene. Om hans og Fru Sofies vanskelige Stilling i disse Aar foreligger der et Vidnesbyrd i en Skrivelse fra Eskes Fætter, Holger Gregersen Ulfstand, Lensmand paa Laholm Slot i Halland og Ejer af Hickeberg i Skaane, til Sofie Krummedige. Brevets ejendommelige Tone, den uskrømtede Velvilje og Hjertelighed imod Fætteren og hans Hustru, det røber, berettiger til at give det Plads i denne Familiehistorie. Det lyder saaledes:

«Venlig og kjærlig Hilsen nu og altid forsendt med vor Herre. Kjære velbekjendt, synderlig gode Ven, maa I vide, at jeg tror, at det skal sköt (snart) være imod den Tid, at I skulle lægges i Barselseng, den alsom

mægtigst Gud unde Eder en god Lykke at komme vel over, Eder og os alle Venner til Glæde. Kjære velbekjendt, maa I vide, at her er stærke Tiden der her oppe, at de lybske er i Sundet, og de af Dansken (Danzig) skulde være sønden under Skaane Side. Thi veed jeg ikke, om det er raadeligt, at I bliver noget Sted uden dér, som I er noget forvaret. Er det saa, at I ville fare ind paa Hickeberg, da siger jeg Eder paa min Sjæl og Sandingen, at al den Ro og Mag og Mad og Öl, som jeg kan afstedkomme, det skal være Eder saa rettelig vel undt, som I laa i Eders eget Hus, saa sandt hjælpe mig Gud, jeg vil gjøre baade Eske og Eder det Skjæl, jeg vilde have af Eder. Jeg vil og tænke til at fly Gaarden med Bøsser og Værger og Krudt, at det skal være med Guds Hjælp uden Fare dér, det jeg ikke andet kan tro. Kjære velbekjendt, jeg haver spurgt, at Eske er i «ylle vare hand i landet» (sic); da vilde jeg og have skrevet ham til. Er det saa, at I tror, at det bliver ufeligt der nede i Landet, da farer der ind og værer selv Hustru og Husbond, med Guds Hjælp det skal gavne Eder baade om Barselkosten og andet. Her med 100,000 gode Nætter. Gud unde mig at spørge gode Tidender fra Eder og alle vore Venner. Maa I vide, kjære velbekjendt, at Hille lader sige Eder mange og gode Nætter. Skrevet snarlig og vel med min egen kostelig Haandskrift. Af Lageholm, fredagen efter St. Bartholemæi Dag (29de Avgust) 1522. Beder ikke ondt for Skriveren.

Holger Gregersen.

Udskrift: Ærlig og velbyrdig Kvinde Fru Sofie, Eske Billes, kjærligen sendes dette Brev¹⁾.

¹⁾ Orig. i Danske Adels Breve 7. 20.

Fru Sofie har dog ikke benyttet det venlige Tilbud; hun opholdt sig i Oktober Maaned 1522 hos Faderen paa Ellinge, hvor hun afventede sin Nedkomst¹⁾.

Eske Bille var nu ved Begivenhedernes Magt tvunget ovet i den mod Kong Christiern fjendtlig sindede Fraktion af den danske Adel. Oprøret 1523 traf ogsaa ham som en af de talrige misfornøjede, og han blev da ogsaa en af dem, der kom til at høste de største og varigste Frugter af Omvæltningen.

Iblandt Peder Billes og Anne Gyldenstjernes øvrige Sønner, skulle vi paa dette Tidspunkt kun omtale *Erik Bille*. Han døde nemlig i dette Tidsrum uden at have spillet nogen betydelig Rolle i det offentlige Liv, og hans Slægt uddøde i første Led. Som allerede omtalt, var han Dronning Christines Lensmand paa Næsbyhoved fra Aaret 1504²⁾, 1510 mageskifter han i Forening med sine Brødre med sine Fætre (se ovenfor S. 324); han nævnes her efter Ove, men før Eske og Mogens Bille, hvad der antyder, at han har været ældre end disse. Han tjente samtidig som Hofsinde og nævnes som saadan, da han paa Valgmødet i Kjøbenhavn 1513 af Christiern II blev forlenet med Holbæk Slot og Len med Merlose og Tudse Herreder paa 20 Aar. I Lensbrevet forpligtedes han til paa egen Bekostning at sætte Spir paa Taarnet og gjøre det færdigt, hvorimod Kongen skulde levere Mursten og Tagsten dertil. Han vedblev foreløbig at tjene Kongen som Hofsinde; hvis han opgav denne Stilling skulde

1) Holger Gregersen til Henrik Krummedige, Hickeberg, 6. Oktbr. 1522. Han sender Hilsener til Henriks Hustru og til Fru Sofie. Danske Adels Breve 36. 91.

2) Lensbrevet, dat. 19. 6. 1504. Danske Mag. 4 R. V. 85, jvfr. S. 88 og 91 Anm.

han holde 4 Borgelejeheste paa Slottet. Han var gift med Johanne Sparre, Datter af Rigsraaden Henrik Aagesen Sparre til Hageløse, der den 3dje Juni 1517 fik Kongebrev om, at hun maatte beholde Holbæk 1 Aar efter sin Husbonds Død, hvis denne skulde falde i Krigen mod Svenskerne dette Aar¹⁾. Erik Bille kom dog lykkelig hjem denne Gang, men i et af de følgende Aar 1518 eller 1519 maa han være faldet i Krigen; thi i Oktober 1519 giver hans Enke som Indehaver af Holbæk Len en Bonde i Brætved kvit og fri for en Sag angaaende Blodskam, for hvilken han var sagsøgt²⁾. Fru Johanne fik derpaa 18de Marts 1520 Tilladelse af Kong Christiern til at lade sig overdrage af sin Fader det Pantebrev paa Søborg Slot og Len, som denne havde faaet af Kongen, og beholde Slottet i 10 Aar og dernæst saa længe, indtil Pantet blev indløst³⁾. 1527 overtog hendes Broder Pantelenet. Hun havde imidlertid giftet sig anden Gang med Hr. Aage Brahe til Sirekjøbing, der imidlertid allerede døde 1525, og hvem hun overlevede i 43 Aar, idet hun først døde 20de Marts 1568. Erik Bille, som blev begravet i Antvorskov Kloster, efterlod sig to Børn: Sønnen Hans, der døde ugift, uvist naar, som Hofjunker, og Datteren Anne, der blev gift første Gang med Jens Nielsen Rotfeld til Bratskov, der døde 1558, og anden Gang med Otto Emmiksen til Stensgaard, der var født 1531 og altsaa sikkert mere end 30 Aar yngre end sin Hustru. Hun overlevede Moderen og døde først den 18de Avgust 1574⁴⁾.

¹⁾ Suhm, Saml. II, 1. S. 155.

²⁾ Geh. Arch. Christ. II. 66. 9.

³⁾ Suhm, Saml. II, 1. S. 190—91.

⁴⁾ Thiset, Stamtavler over danske Adelslægter II. 202.

Brødrene Knud og Mogens Bille, hvis Deltagelse i Begivenhederne i Christiørn II's Tid kun er ringe, skulle først omtales i det følgende Tidsrums Historie. Forinden vi gaa over til dette, skulle vi følge de to Brødre, Hans og Anders Bille, Bent Billes Sønner, hvis Skæbner vi ovenfor under Kong Hans have haft Lejlighed til at skildre.

3.

HANS BILLE

som Lensmand paa Skjoldenæs til 1522.

Hans Bille var som Bent Billes ældste Søn Slægtens første Repræsentant og Hoved efter Faderens Død. Som den ældste af den yngre Slægt er det ogsaa ham, der først opnaar Forleninger, først bliver Medlem af Rigsraadet og endnu i en meget ung Alder bliver benyttet i Stats- og politiske Anliggender mere end nogen af sine Brødre eller Fættre i Kongerne Hans' og Christiørn II's Tid. Han har ikke været uden Kundskaber, thi 1485 blev han indskrevet ved Københavns Universitet, hvor han altsaa har haft Lejlighed til at erhverve sig nogen Dannelse. Imidlertid røber hverken hans Breve eller Handlinger nogen ejendommelig Karakter. I Evner og Handlekraft stod han langt tilbage for sin snilde, højt begavede Broder Anders og for sine rigt udstyrede Fætre, Ove, Eske og Klavs Bille. Han erhvervede sig imidlertid i sit lange Liv den habile Dygtighed, som Erfaring og mangeaarig Deltagelse i offentlige Anliggender kunde give, men rigtignok heller ikke mere. Da Ulykkerne tilsidst under Grevefejdens Tid væltede sig ind over ham og Broderen Anders, forstod den sidste med beundringsværdig Smidighed at vinde Ære og Tillid igjen, medens Hans Bille maatte tilbringe Resten af sit Liv i Glemsel og Unaade.

Hans Bille boede dels paa Egede, som han havde arvet efter sin Farmoder, dels paa Skjoldenæs Slot, hvis Ruiner endnu ses i Nærheden af det nuværende Skjoldenæsholm.

Han havde efter sin første Hustrus Død (se ovenfor S. 261), giftet sig paa ny 1505 med Inger Korfitsdatter Rønnov. Det følgende Aar stod Kong Hans Fadder til deres ældste-fødte Son, der opkaldtes efter Farfaderen¹⁾. Kongen viste i det hele Hans Bille stor Yndest; foruden Skjoldenæs havde han forlenet ham med Afgifterne af Faaborg og omliggende Oer. Ogsaa med Christiern II stod han i Begyndelsen paa den venskabeligste Fod. Han har selvfølgelig som Rigsraad hængt sit Segl under Haandfæstningen, ved Kroningen blev han slaaet til Ridder, og kort efter udnævntes han til i For- ening med Ærkebispens af Trondhjem, Erik Valkendorf, og Righshovmesteren Mogens Goye at afhente Kongens Brud i Nederlandene. At han særlig blev valgt, vidner om, at han baade har besiddet Sprogkundskaber og tillige har forstaaet at træde frem med ridderlig Anstand og Værdighed; thi der lagdes netop ved den Lejlighed megen Vægt paa, at de Danske ikke skulde staa tilbage i ydre Optræden og Glans for den rige nederlandske Adel, der ikke var fri for at be- tragte Nordboerne med en vis Overlegenhed. Det taler til Hans Billes Fordel i saa Henseende, at den kritiske Erik Valkendorf satte ham til Befalingsmand paa den unge Dronnings Skib. Hjemrejsen var, som bekjendt, alt andet end heldig. I Storm og Uvejr tumledes Skibene omkring paa Havet og i den sorgeligste Tilstand, lidende af alle Søsuygens Kvaler og Efterveer, naaede Elisabeth til Helsingør, hvorfra hun nogle Dage efter sejlede henimod Kjøbenhavn og modtoges af sin Ægtefælle ved Hvidore.

Hans Bille deltog ligesom de fleste af sine Brødre og Fættre paa Toget til Sverig 1518. Det nævnes udtrykkelig, at Hans, Eske, Ove, Anders og Erik Bille vare til Stede, og der er stor Rimelighed for, at ogsaa Mogens Bille, der deltog i Turneringerne kort før Kongens Afrejse, og Klavs Stensen Bille have været med. De have saaledes overværet

¹⁾ Geh. Arch. Dr. Christines Regnskabsbøger.

eller deltaget i det uheldige Slag ved Brænekirke den 21de Juli 1518, hvor baade Svenske og Danske lede saa store Tab, og hvor formodentlig Erik Bille er faldet. I Begyndelsen af August maatte Belejringen af Stockholm opgives paa Grund af Mangel paa Levnetsmidler og Lejetroppernes Mytteri. Hæren blev ført ombord paa Flaaden, der sejlede ud gennem Skjærgaarden, hvor der jævnlig gjordes Landgang og store Strækninger ødelagdes med Ild og Sværd. I Slutningen af Maanedens aabnedes Christierns Underhandlinger med Sten Sture. Den 28de August afsendtes Niels Høg, Hans og Anders Bille af Kongen med Fuldmagt til at forhandle med Sten Sture om Kongens Overtagelse af Regeringen i Sverig. Instruxen er undertegnet af Ove Bille «efter Kongens Befaling i Raadets Nærværelse». De Forordringer, Kongen stillede, vare saa store, som om de kunde være dikterede efter et vundet Slag og ikke efter et Nederlag og efter at have maattet opgive Belejringen af Sverigs Hovedstad. Underhandlerne havde derfor heller intet Held med sig; efter lange Samtaler frem og tilbage, som aabenbart ere fortsatte i flere Dage, vedtog man endelig den 12te September Vaabenstilstand fra den 14de September 1518 til Juli Maaned 1520, samt et Møde mellem begge Landes Rigsraader i Ny Varberg den 10de Juli 1519.¹⁾ Kort efter foreslog Kongen Sten Sture et personligt Møde ombord paa sit Skib, men Hr. Sten vilde ikke indlade sig paa en Sammenkomst, som alle hans Raadgivere indstændig fraaadede ham. Kongen tilbød nu selv at komme til Sten Sture imod at der stilledes ham Gidsler. Herpaa gik Hr. Sten ind; en Del af det danske Rigsraad sejlede ud og modtog Gidslerne, men Kongen satte strax Sejl til og førte Gidslerne med sig.

Om Hans Billes politiske Virksomhed under Kong Christiern er der intet mere at berette. Derimod blev ogsaa han Gjenstand for Kongens Forfølgelse i Anledning af sin

¹⁾ Danske Mag. 3. R. II. 238—42.

Optræden ligeoverfor Bonderne. Allerede fra 1517 foreligger der en Klage over ham fra Abbeden i Ringsted, Peder Nielsen, der meddeler Kongen, at Klosters Tjenere i Sigersted have indgivet Klage over «nogen Forfang og Skade», som Hans Bille paa Skjoldenæs har gjort dem, hvorfor han beder Kongen «skikke dem, hvad der er Lov og Ret¹⁾. Hvorledes denne Sag forløb, kjende vi ikke noget til. Men omtrent ved Aaret 1521 eller 1522 indløb der til Kongen et Brev med talrige Klager. Brevskriveren nævner sig ikke i Brevet, men er utvivlsomt vel kjendt af Kongen eller af Skrivelserne i Kancelliet. Disse Klager vare rettede imod mange af Lensmændene, og blandt dem forekommer ogsaa en meget vidtloftig og detailleret Klage over Hans Billes Optræden imod Skjoldenæs Lens Bonder. Vi skulle anføre en Del af de Forbrydelser, for hvilke Hans Bille sigtedes og som ansaas af Kongen for at være saa store, at de berettigede ham til at fratage Hans Bille Lenet.

Jens Arildsen klager over, at Hans Bille forte ham af Broby og til Skovsgaard, efter at han kun havde siddet en Vinter i Broby, og beskattede ham 10 Mark for en Td. Smør, som han havde udgivet. En anden Bonde havde lovet Hans Bille et Stykke Deventersk (Klæde), hvis han vilde «fri ham ud af Hr. Mads Eriksens» og ind paa Kronens Gods. Skjønt Hr. Hans ikke opfyldte sit Løfte, maatte Bonden dog betale ham 1 Par Øxne og 4 Td. Havre og 1 Td. Smør i Stedet for Klædet. Mads Jul klager over, at han, efter at han kun havde siddet en Maaned paa sin Gaard, blev truet med at blive kastet ud, hvis han ikke vilde give Hr. Hans Bille to Gylden og en Sølvske. Jens Tuesen blev fort af sin Gaard og ind paa en øde Gaard; han maatte give fire Mark for at faa sin Gaard igjen. En Mand, som for 20 Aar siden havde besvangret en Kvinde, maatte nu betale 20

¹⁾ Abbeden til Kg. Chr. II. Ringsted, 25de Juni 1517. Top. Saml. p. Papir. Ringsted Kloster 7.

Mark og blev oven i Kjøbet voldgjæstet. Flere Klager gaa ud paa, at Hans Bille havde modtaget Penge, undertiden endog ret betydelige Summer, for at skaffe Folk deres Ret og Oprejsning for lidt Skade, men havde undladt at opfylde sine Løfter. Brevskriveren selv havde maattet bøde 20 Gylden, fordi han havde sendt en Karl og ikke selv var kommet til Hovarbejde paa Egede; hans Broder havde faaet en Hest redet ihjæl af Hr. Hans' Foged, en anden Slægtning havde maattet betale 40 Mark og 1 Par Øxne, fordi han havde skudt en Hjort, som plejede at løbe ind i hans Kaalhave, etc. etc.¹⁾.

Det er sandsynligvis disse Klager, der have bevæget Kongen til at fratage Hans Bille Skjoldenæs. 1522 havde en kongelig Skriver Bestyrelsen deraf og aflagde Regnskab til Kongen. Hans Bille, Kongehusets trofaste Ven, var saaledes ogsaa tvunget over i Kong Christierns Fjenders Rækker, og han blev ogsaa en af dem, der tidligst sluttede sig til Opstanden

4.

ANDERS BILLE

som Lensmand paa Stege til 1533.

Anders Bille, Bent Billes og Ermegaard Frilles yngste Søn, hvis Virksomhed under Kong Hans's Regering vi ovenfor (S. 289—92, 308—19) have skildret, var født den 4de April 1477. Efter Faderens Død 1494 blev der strax foretaget Skifte paa Iversnæs hos Svogeren Henrik Knudsen Gyldenstjerne; men som 17aarig umyndig og den, der (som han ved en senere Lejlighed udtrykker sig) «vidste mindst om vor Arv og Skifte», kunde Anders Bille ikke strax selv overtage sin Arvepart. I 5 Aar sad Moderen inde med

¹⁾ Orig. i Geh. Arch. Chr. II, 69, 12.

hans fædrene Arv, og han hjalp hende, som han senere roste sig af, med at bestyre hendes og sine egne Ejendomme.¹⁾ Hans af Naturen rige Evner og store Sans for praktisk Virksomhed kunde kun øges og skærpes under Moderens Paa-virkning; men de mindre heldige Træk i hans Karakter, Selvished og Tvetydighed, fandt ikke nogen Modvægt i en Opdragelse, som blev ledet af Eggert Frilles Datter. Naar vi senere se Anders Bille i sit Livs afgørende Ojeblikke indtage en uklar og tvetydig Holdning, uden faste Standpunkter, bærende Kappen paa begge Skuldre, med det eneste Maal saa vidt muligt at sikre sin Person og sit Mammon, spore vi heri en Arv efter hans højtbegavede, men lidet karakterfaste Morfader. Ligesom denne manglede han Sansen for og Evnen til under tvivlsomme Forhold at træffe det rette Valg. Derfor førtes han stadig ind i mislige Situationer, som han dog med vidunderlig Smidighed forstod at rede sig ud af, saa at det stadig lykkedes ham at vinde den tabte Tillid tilbage.

Indtil Moderens Død 1504 boede han paa Søholm i Stævns Herred. Ved de foreløbige Skifter efter Fru Erme-gaard i Odense og paa Søholm, Juni og Oktober 1504, tilfaldt der ham en Del spredtliggende Gaarde paa Langeland, i Fyn og i Skaane; efter Faderen havde han faaet Gods i Sjælland, og hans Bestræbelser gik nu ud paa at erhverve sine Brødrers og sin Søsters Parter i Søholm. Dette lykkedes ham først henved Aaret 1530, men fra c. 1514 skriver han sig til Søholm, som han sandsynligvis har bestyret siden Moderens Død. Her byggede han, købte, pantede og mageskiftede sig Gods til, saa at Godset, da Anders Bille efter det store Skifte 1527 i Aaret 1529 erhvervede sig kongeligt Dombrev paa Søholm, bestod af 2 Hovedgaarde (Søholm og Frøslevgaard) 2 Møller (Holtug og Hvine), 7 be-

¹⁾ Indlæg og Optegnelse af Anders Bille i en Arvestrid med Gyldenstjerneerne paa Iversnæs. D. Ad. Br. 5. 8.

byggede og 4 ode Gaardsæder, 90 bebyggede og 4 ode Gaarde, 1 Bol, 1 Hus og et Fiskerleje med et ode Byggested.¹⁾

Soholm blev saaledes Anders Billes og hans Hustrus egentlige Hjemsted, men hyppigst have de dog haft deres Opholdssted paa Stege Slot, som Anders Bille forlenedes med af Kong Hans, efter at have udbetalt Jørgen Ruds Enke, Christine Eriksdatter Rosenkrans, Pantessummen 2000 Mark Penge. Den 3dje April 1505 modtog han Slotsloven og Inventariet paa Slottet²⁾, og hermed begynder hans Virksomhed som Lensmand paa Stege med Mons to Herreder som Tilliggende, hvor han herskede som en Konge til sin Død 1555 med Undtagelse af Aarene 1536—40, da Grevefejden og dens Folger berovede ham al offentlig Virksomhed. Hans aarlige Afgift af Lenet var kun 400 Mark foruden den Pantessum, han havde indestaaende deri, og som 1529

¹⁾ Stævns Herredsthings Vidne af 10. Dec. 1528, at Hr. Per Nielsen, Hr. Anders Billes Kapellan og Foged paa Soholm, fremkaldte alle hans Tjenere i Stævns Herred og adspurgte dem om deres Landgilde. Or. i Top. S. p. Pap. Soholm 59. Kongebrev, at Hr. Anders Billes Bud mødte med et fjerde kgl. Dombrev paa Soholm Hovedgaard og Gods. Ibid. Soholm 60. 15. Juli 1512 og 13. Juli 1518 tilmageskifter Anders Bille sig Gods i Frosløv, henholdsvis af sine Fættre, Ove, Erik, Eske og Mogens, og af sin Broder Hans paa Broderen Torbens Borns Vegne. Or. i Voss, Stævns Hrd. 4 og i D. Ad. Br. 4. 132.

²⁾ Inventariet bestod af: 100 Sider Flæsk, 112 Faare- og Lammekroppe, 7 Kokroppe, 1 Td. ferske Sild, 1 Td. Smør, 2 Td. Mel, 1 $\frac{1}{2}$ Læst Danskøl, (1 Læst i Herrekjælderens, $\frac{1}{2}$ Læst i Spisekjælderens), 1 Td. Tydskøl, 4 Td. god Mjød, 80 Gaasekroppe, 1 Haandkværn, 3 Bryggerkar, 1 Bryggerpande, 7 Gryder, 3 Kjædler, (den største paa $\frac{1}{2}$ Td.), 1 Rist, 1 Bradspid, 1 Bradjærn, 1 god Tinkande, 12 Herrefade, 10 store og smaa Stobe, 4 Tinkander, 1 Smørvægt, 2 gode Duge, 1 Bænke-dyne, 6 nye Hynder, 1 Herre Seng, 1 anden Seng, 1 Bosse og 1 Otting fuld af Pulver (Krudt). Paa Ladegaarden fandtes 12 Køer, 4 Kalve, 20 Faar, 20 Lam, 20 gamle Svin, 20 Grise, 2 Vognheste, 1 Vogn, 33 Pd. Rug og 7 Skpr. Sæd. Paa Loftet fandtes 1 Pd. Hvæde, 2 Læster Byg og 1 Læst Havre. Or. i Top. S. p. Pap. Stege 2.

blev forhojet med 1000 Mark. De tidligere Lensmænd havde kun i Ny og Næ opholdt sig i deres Forlening, men Anders Bille varetog med Kraft og Dygtighed sit Hverv. Han lod strax foretage et Syn over Kronens Skove paa Mon. Resultatet heraf var, at Gronved Skov og Norre Skov vare meget ilde medfarne i Jorgens Ruds Tid, mange Bøge vare «dodhugne» og de fleste medtagne af «gammelt Hug og nyt». Derimod vare Klinteskov og Hovedskov ved Ulfs-hale «ved deres Velmagt» og de Skove i «Felligs», som Mogens Goye for 6 Aar siden havde skiftet ind til Kronen, betydelig forbedrede.¹⁾

Anders Billes Virksomhed paa Mon har hos alle Historie-skrivere fundet stor Berømmelse, og med Rette Hans tapre Forsvar af Stege mod Lübeckernes Angreb 1511, hans Om-sorg for Stege Slots Befæstning²⁾, hans Varetagelse af Bor-gernes og Bondernes Interesse gennem Erhvervelse af Konge-breve til Fordel for deres Handel og Næring, endelig en skrap Overholdelse af Lov og Ret har sikret ham et Ry for Kraft og Dygtighed, som ikke er ufortjent. Det kunde dog ikke undgaaes, at der ogsaa opstod Misfornøjelse imod ham især hos Borgerne i Stege, og denne skulde senere i Greve-fejden faa et for ham meget føleligt Udslag. Han havde jævnlig Retstrætter med snart en, snart en anden af Borgerne, dels om Retten til Gaarde, hvori han havde erhvervet sig Pant, dels om Vold og Overlast, som hans Svende skulde have udøvet. 1509 klages der saaledes over, at han havde ladet sine Svende drage en Mand med Vold og Magt ud af Kirken, og det følgende Aar synes der at have været Mytteri blandt Borgerne i Stege, hvis Borgemester fik Ordre

1) Synsforretningen er dat. Stege, 7. April 1505. Or. i Top. S. p. Pap. Stege 3 b.

2) 1510 lod han bygge en Vold omkring Stege Slot. Kgbrev til Bon-derne paa Mon, 25. Maj 1510. Top. S. p. Pap. Stege 8.

til at mode og staa til Ansvar for Kongen.¹⁾ Dog faar man i det hele Indtryk af, at Anders Bille har forstaaet at skifte Ret og Skjel lige, naar han blot ikke selv var Part i og havde Interesse i Sagen; thi i saa Tilfælde var han ikke let at komme til Rette med. Jævnlig træffer man Breve, hvori vedkommende give Anders Bille Pant i deres Ejendomme mod Forpligtelse til at overlade ham disse, hvis Pante-summen ikke skulde være tilbagebetalt 14 Dage efter den fastsatte Termin²⁾. Ja der findes endog et Exempel paa, at en af hans Jævnbyrdige, Adelsmanden Ejler Bryske til Dallund, maatte love at betale den ham laante Sum med det dobbelte Beløb, hvis ikke Laanet var tilbagebetalt paa den fastsatte Forfaldsdag. Ejler Bryske indbestedede Sagen til Kongen, hvorover Anders Bille folte sig højlig krænk³⁾. En ganske karakteristisk Sag er følgende. Kronbonden og Skovfogden Jens Hvid af Hjelm (Damsholte Sogn paa Mon) var bleven sat i Stege Taarn, fordi han havde solgt af Kronens Skove (Grønved) 180 Læs grøn Bøg til egen Fordel. Hans Slægtninge tillige med to Borgemestre i Stege modte den 19de Januar 1517 i Slottets Borgestue og bad Anders Bille om at give Jens Hvid sit Venskab igjen. Efterat denne var hentet ned fra Taarnet, bad alle Hr. Anders om «for Guds Skyld» at tage af hans Gods og Penge for denne hans Forseelse; men Hr. Anders svarede nej, «han vilde ikke tage hans Gods eller give ham sit Venskab, at man ikke skulde sige, at han vilde beskatte Jens Hvid Penge af med Jern eller Taarnet»; Sagen vilde han bringe ind for Kongen, for Lands- eller Herredstthinget, hvor

¹⁾ Dok. af S. Juni 1509. Or. i Top. S. p. Pap. Stege So. Kgebreve af 21. Marts 1510 til Anders Bille. Ibid. Stege 45.

²⁾ Markvard Skades Forpligtelsesbrev t. Anders Bille, Stege, 10. Sept. 1515. Or. i D. Ad. Br. 5. 30.

³⁾ Ejler Bryskes Gjældsbreve t. Anders Bille, Kbhvn., 22. Juli 1515. Or. i D. Ad. Br. 11. 92. Anders Bille t. Chr. II, 11. Nov. 1515. D. Saml. 76 a.

Jens Hvid helst vilde møde, og dér skulde han tiltales for ulovlig Skovhugst. «Da bad Jens Hvid atter meget for sig og lovede at tjene Hr. Anders bestandig, om han fik beholde Livet, og de andre bad med ham». Nu gav Anders Bille efter og forlangte i Erstatning et Stykke sort «Leydisk» (Klæde fra Leyden) og 24 lødige Mark, de andre bød ham Klædet og 20 lødige Mark. Efter nogen Prutten enedes man da om, at Jens Hvid skulde betale Klædet og 22 Mark. Nogle Maaneder efter bevidnede Jens Hvid, at Kontrakten var sluttet med hans fri Vilje og Samtykke for ikke at komme til at staa til Rette for ulovlig Skovhugst, og han forpligtede sig til aldrig at tiltale Hr. Anders for samme Penge og Klæde, da han havde betalt det for sin Brødes Skyld.¹⁾

Fra en mere uegennyttig Side viste Anders Bille sig ligeoverfor nogle jyske Fiskere, som imod Forpligtelse til at betale Baadepenge havde Ret til at sælge deres Fisk ved «Judelejet» udenfor Brynnehøje Fiskerleje, men som af en eller anden Grund vare blevne fornærmede paa Anders Bille og ikke vilde betale deres Baadepenge, men lovede, «at han skulde fange blodige Negle derover». Da Jyderne endelig gik i sig selv og betalte Pengene, tilgav Anders Bille dem og erklærede sig fuldkommen tilfreds.²⁾

1510 og 1522 blev Møn haardt hjemsogt af Lübeckerne, der hærjede og plyndrede Landet saa grundigt, at Befolkningen ikke kunde udrede Skatter og Afgifter. Der fandtes paa Møn 1519 c. 550 Bondefamilier, der vare i Stand til at betale den i Løbet af 1518 inddrevne Fetalieskat.³⁾ Men tre Aar efter klagede Borgemestre og Raad i Stege til Kongen over, at de vare saa «udtærede», at de ikke kunde underholde de 350 Landsknægte, som han havde lagt der i

¹⁾ Or. i Top. S. p. Pap. Stege 13 og 14.

²⁾ Stege Bythingsvidne of 1. Oktbr. 1514. Or. i Top. S. p. Pap. Mon 1.

³⁾ D. Ad. Br. 5. 41, jvfr. Allen III, 1. S. 10 og 362.

Byen; thi, sigte de, «der kom ingen Torvedag $1\frac{1}{2}$ Pd. Korn paa Markedet, fordi Landet er mere end Halvdelen brændt af Fjender og Skalke, og Almuen har intet fanget til Fiskeri, som de kunde have at bjærge sig med; mange ere nu saa forarmede, at de ville rømme af Byen for Armod.»¹⁾ Selvfølgelig havde Anders Bille ogsaa lidt et stort Tab, især da Bønderne ikke vare i Stand til at udrede deres Afgifter. I sin Beretning til Kongen fortæller han, at han nu kun har i Kornrente 2 Læster Byg til Slottet, at der er brændt for ham over 500 Mark Rente der paa Landet, og at mange af Bønderne ere borttrømte, saa at Lenet først sent vil kunne komme til Kræfter. Han ønskede derfor, at Kongen skulde forlene ham med Baarse Herred i Sjælland; men Christiern II, som dog den Gang søgte at imødekomme saa mange af sine Tilhængere som muligt, da Oprøret i Jylland var udbrudt, vilde kun indrømme ham Lenet kvit og frit saa længe, indtil Anders Bille atter havde oprettet sin Skade. Endnu efter Kongens Bortrejse fra Kjøbenhavn indsendte Anders Bille en ny Opfordring til Christiern II om at imødekomme hans Onske, skjønt naturligvis nu uden Virkning.²⁾

Anders Bille var en Mand, der stadig forstod at henlede Opmærksomheden paa sig. Fra hans første Optræden i Krigen 1502, da Otto Rud anklagede ham for Fejghed, og lige til Grevefejdens Tid, da hans Navn var paa alles Læber, foreligger der en Række af Vidnesbyrd om hans Deltagelse i Tidens store Begivenheder. I sin Ungdom vandt han sig et Navn som Kriger, senere udmærkede han sig som en snild og hensynsløs Diplomat. Med Christiern II stod han paa en venskabelig Fod, og der foreligger ikke fra Kongens Side et eneste Skridt mod ham, der kunde tyde hen paa Misfor-

¹⁾ Or. i Top. S. p. Pap. Mon 2.

²⁾ Chr. II. t. Anders Bille, Kbhvn. 4. April 1523. Or. i Top. S. p. Pap. Stege 20. Christiern Winter, kgl. Sekretær, t. A. B., Kbhvn. 12. April 1523. Saml. Chr. II. 50. 3. Anders Bille t. Chr. II., Kbhvn. 30. April 1523. Top. S. p. Pap. Mon 3.

nojelse med hans Virksomhed, saaledes som med Eske og Hans Billes. Ved Kroningen i Kjøbenhavn den 11te Juni 1514 eller muligvis i Oslo (29de Juli samme Aar) blev han slaaet til Ridder.¹⁾ Han deltog i Toget til Sverig 1518 og var en af de Underhandlere, som med Sten Sture afsluttede Vaabenstilstanden den 12te September. Derimod deltog han ikke i det store Tog 1520; han horte til de Lensmænd, som fik Befaling til at blive hjemme og væрге Landet mod mulige Angreb fra Lübeckerne. Han var tilligemed Eske Bille blandt Forloverne for de store Laan paa 17,200 Mark og 39,000 Mark lybsk. som Christiern II i Januar 1519 og 1520 lod optage hos en Del slesvigske og holstenske Adelsmænd. Da Kongen aldrig tilbagebetalte Laanet, kom Anders og Eske i en vanskelig Stilling lige overfor Laanyderne, som senere skal omtales.²⁾

Man har udtalt den Formodning, at Anders Bille skulde være bleven optaget i Rigsraadet af Christiern II. Som Bevis herfor anføres et af Kongen den 10de August udstedt Brev, hvori han kaldes «vor Mand, Raad og Embedsmand paa Stege».³⁾ Beviset taber dog en Del af sin Betydning derved, at Brevet ikke er udstedt til Anders Bille, men til Indbyggerne paa Mon, som faa Befaling til at indlevere deres Skatter og Afgifter til Hr. A. B., vor Mand og Raad etc.⁴⁾ Betegnelsen forekommer inden i Brevet og ikke som Udskrift, hvilket sidste vilde have haft nogen, dog ikke afgjørende Betydning. Det svækkes ogsaa af den Omstændighed, at der saa vel fra Aaret 1522 efter 10de August,

¹⁾ Endnu i Breve udstedte i Kjøbhn. 1. Juli 1514 benævnes han velbyrdig Svend; fra den følgende Tid indtil 4. Febr. 1515 foreligger der intet Brev til A. B., men i ét sidstnævnte Dag udstedt Brev kaldes han Hr. A. B.

²⁾ Allen III, 1. S. 8—10. Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplom. S. 44.

³⁾ Bricka i Hist. Tidsskrift 4. R. V. 52 ff., jvfr. Heises Modbemærkning smstds. 5. R. I. 553.

⁴⁾ Or. i Rigsark. Top. S. p. Pap. Stege 53.

som fra den første Halvdel af Aaret 1523 findes talrige saa vel af Christiern II. og Frederik I. som af kongelige Sekretærer og selve Rigsraadet udstedte Breve til Anders Bille, hvori han kun benævnes «Embedsmand paa Stege». ¹⁾ Særlig ere Breve fra Rigsraadsmedlemmerne i Juni 1523 af afgjørende Betydning; disse vilde utvivlsomt ikke have undladt at kalde ham Raad, hvis han allerede af Christiern II. var bleven udnævnt dertil. ²⁾ Vi maa saaledes antage, at han først er kommet ind i Raadet i Frederik I.'s Tid, og vi skulle senere fremstille, under hvilke Omstændigheder og paa hvilken Tid dette er sket.

Paa Valgrigsdagen i Kjobenhavn Juli 1513 lykkedes det Anders Bille at komme til Forlig med Niels Hacks Arvinger angaaende Sonen for Drabet. ³⁾ I Følge Loven vare Drabsmandens Slægtninge forpligtede til at udrede de to Tredjedele af Boden, og det var derfor naturligt, at disse forhandlede og aftalte Bodens Størrelse med den Dræbtes Slægt. Vi finde derfor ogsaa Repræsentanterne for de 3 Grene af Billeslægten tillige med Repræsentanter for de paa Kvindelinen beslægtede Familier afgjøre Sagen paa Anders Billes Vegne med Henrik Krummedige, Knud Goye og Anders Hack, den Dræbtes Søn og nærmeste Frænder. Det er sandsynligvis Henrik Krummedige, der paa disses Vegne har ledet Forhandlingerne, og ham skyldes det utvivlsomt, at Boden blev skruet op til en Størrelse, hvortil der ikke

¹⁾ Saaledes af 4. og 12. April 1523 fra Chr. II. og Sekretæren Christiern Winter, Top. S. p. Pap. Stege 20, Saml. Chr. II. 50. 3, og af 1. og 4. Juni 1523 fra Frederik I. Rigsark. D. Kg. Hist. 10. 39. 34 og 43.

²⁾ Breve af 1. og 4. Juni fra 5 Rigsraader (Ove og Hans Bille, Tyge Krabbe, Knud Henriksen og Lavrids Skinkel) t. A. Bille «nobili viro ac strenuo militi, cognato et amico nostro sincerissimo». D. Ad. Br. 5. 44—45. samt et Brev fra Ove Bille af 10. Juni 1523 med samme Udskrift. Ny kgl. Saml. 1301 e Fol.

³⁾ Om Drabet se ovenfor S. 309—10.

kjendes Mage i vor Historie. Den 26de Juli 1513 tilsagde Sten Bille, Niels Hog, Tyge Krabbe, Axel Brahe, Hans Bille, Knud Bille, Johan Oxen og Holger Gregersen Ulfstand de ovennævnte tre Mænd, paa Anders Billes Vegne, i «Bød, Wander og Hoffskhed for ærlig og velbyrdig Mand Niels Hacks Død», 3500 Mark i tre Terminer, den sidste Mikkelsdag 1514, endvidere 3 Læster Korn Jordegods, «som godt er for sit Landgilde», og i «Høviskhed» et Klenodie til en Værdi, som skulde bestemmes af 6 Venner paa hver Side. Denne Sum forpligtede de sig og Arvinger til at indbetale til de fastsatte Terminer.¹⁾

De 3,500 Mark repræsenterer en Værdi af 7000 Tdr. Rug, som dengang betaltes med 8 $\frac{1}{2}$ Tonden. Ved 3 Læster Korn Jordegods, som godt er for sit Landgilde, fortaas 3 Gange 288 Skæpper Udsædshartkorn, beregnet paa den sædvanlige Maade, at der for hver Skæppe Landgilde, Bonden har at svare, skal leveres ham 3 Skæpper Kornsædsland. Altsaa skulde Anders Bille udlægge saa meget Jordegods, som ydede 1 Læst = 288 Skæpper Landgildekorn, d. e. efter skaansk og sjællandsk Maal, Tonden à 6 Skæpper, = 48 Tdr. hart Landgildekorn. Og det skulde være bebygget, ikke øde Bondegods i fuld Drift, saa at det virkelig kunde svare den Landgilde, hvortil det taxeredes. Klenodiet vurderedes til en Sum af 100 ungerske Gylden, o: 200 Lod Sølv.

Som det af Brevet fremgaar, forpligtede Brevudstederne sig og Arvinger til at udbetale hele Summen paa Anders Billes Vegne. Efter Loven skulde han, som ovenfor omtalt, have betalt en Tredjedel, forinden Slægtningene fuldgjorde deres Forpligtelse. Har han gjort dette, saa maatte ovennævnte Bøde forhojes med en Tredjedel; men dette er ikke Tilfældet, og det synes virkelig, at der her har foreligget et Tilfælde, hvor Slægten har været forpligtet til at udrede

¹⁾ Danske Mag. 3. Række II. 148.

hele Boden. Der findes nemlig en Fortegnelse, udarbejdet af Anders Bille selv, over alle Bidragyderne med Angivelse af, hvad hver enkelt havde tilsagt ham at udrede. Paa denne Liste staar Farbroderen Sten og Anders' Søster Karine opførte med de største Beløb, henholdsvis 250 og 200 Mark, dernæst Broderen Hans samt den afdøde Broder Torbens Born med $1\frac{1}{2}$ Læst Korn hver. Derefter følge Fætrene (Kansleren Ove Bille med 180 Mark, Knud Bille, Johan og Torben Oxe samt Tyge Krabbe og Lavrids Grubbe med 150 Mark hver). De øvrige Slægtninge opføres med Summer, der variere mellem 100 og 50 Mark. Hele den indkomne Sum beløber sig til 3,130 Mark, 1 Læst Korn og 3 Pd. Korn. Men desuden har Anders Bille med sin sædvanlige Omsigt optegnet Navnene paa dem, der nok havde lovet ham Bidrag, men ikke opfyldt deres Forpligtelse. Det ses saaledes, at Slægten har skullet udrede hele Summen, som er bleven paalignet den, men at Anders Bille har maattet staa inde for Betalingen og har udredet de resterende Summer, der løb op til 370 Mark og Klenodiet. Det sidste vides han at have udredet med 100 ungerske Gylden 1534 til Holger Ulfstand, der var gift med Lene Hacksdatter. Man faar herved Indtrykket af, at Drabet paa Niels Hack har været en Handling, der betragtedes som vedkommende hele Slægten, muligvis en Hævn, i alle Tilfælde en Gjærning, som ikke tyngede Anders Billes Samvittighed eller berøvede ham Slægtens Venskab og Agtelse.¹⁾

De to første Udbetalinger skete i betimelig Tid; derimod bleve de resterende Summer først udbetalte 1518 og 1519, hvad der selvfølgelig fremkaldte Misfornøjelse og stadige Manbreve. Henrik Krummedige viste sig ganske medgjørlig; han frasagde sig senere Formynderskabet for de umyndige Born. Anders Hack var derimod meget utaalmodig og lod ingen Lejlighed gaa forbi til at minde Anders

¹⁾ Listen findes i Rigsark. Personahist. Samling. Bille.

Bille om hans Forpligtelse. I Januar Maaned 1519 kunde endelig Anders Bille se hele denne besværlige Sag endt; den 9de Januar overleverede han alle Kvitteringerne for de udgivne Penge til Anders Hack, der igjen udstedte en Erklæring til Anders Bille om, at de 3,500 Mark vare «fuldgjorte» i alle Maader.¹⁾ Allerede den 1ste Juli 1514 havde Anders Bille faaet Kvittering for Udleveringen af 3 Læster Korn i Skaane²⁾; da Henrik Krummedige og Anders Hack imidlertid klagede over, at «de ikke vare saa gode, som de burde være», tilbød Anders Bille at lade Sagen afgjøre af fælles Venner. Naar Johan Bjørnsen af Nielstrup blandt Bidragyderne staar opført med 3 Pd. Korn, er dette maaske det Beløb, som Anders Bille har maattet udrede, for at Jordegodset kunde være «saa godt, som det burde være».³⁾

Anders Billes Ægteskab med Pernille Olufsdatter Krog-nos fejredes, som ovenfor omtalt, paa Stegehus den 3dje Decbr. 1508. Aaret efter giftede hans Svigermoder sig med Hr. Predbjørn Podebusk til Vosborg i Jylland, en stridbar og rænkefuld, men kløg og dristig Herre, der kom til at spille en vigtig Rolle i Danmarks Historie som en af Hovedmændene for Oprøret mod Christiern II. Med Anders Billes Fæder havde han i sin Tid fort en haardnakket og hensynsløs Strid om Ringe Mølle i Fyn, der endog havde udartet til Haandgribeligheder, og det varede heller ikke længe, inden han og Anders Bille ragede uklar med hinanden. Allerede

1) Danske Mag. 3. R. II. 148—49. Anders Hacks Erklæring i Rigsark. Reg. 60, Adelen i Danmark, Bille 4.

2) Orig. i Rigsark. Sverig. Reg. 51. Skaanske uvisse Gaarde og Gods. 44.

3) Brevvexling mellem Anders Bille og Henrik Krummedige i D. Ad. Br. 36. 78—80. Conc. til Johan Bjørnsens Brev til Anders Bille, dat. første Lørdag i Faste, uden Aar, hvori han erklærer at være A. B. dette Beløb «pligtig paa Kjøns Vegne til Hjælp og Trøst for den store Skade, som Hr. Anders udi kom desværre for Niels Hacks Død». D. Ad. Br. 5. 6.

i Sommeren 1509 har der været et Sammenstød imellem dem¹⁾. 1511 tiltalte Predbjørn Podebusk Anders Bille paa Lunde Landsting og forlangte, at han skulde udlevere Markie Gaard og Gods, hvilket hans Svigermoder kun havde givet ham «som et venligt Laan til en Tid». Anders Bille modte ikke selv, men hans Fuldmægtig Hans Mogensen, Vikar i Kjøbenhavn, fremlagde en kongelig Vidisse af et Brev, hvorved Fru Ane Gyldenstjerne forlenede ham med Markie Gaard og Gods i Skaane for Livstid. Landsdommeren, Hr. Sten Bille, og de øvrige Dommere erklærede, at Sagen «for Tvivlsmaals Skyld» burde indankes for Kongen.²⁾ Sagens Udfald var vistnok til Gunst for Anders Bille, der i alt Fald 1513 besad Gaarden³⁾. Men det følgende Aar kom det til et Forlig, hvorved Predbjørn Podebusk paa sin Hustrus Vegne udlagde Anders Bille en Del Gods i Skaane, som denne skulde beholde for Livstid uden Afgift, «og,» hedder det, «skal fornævnte Gaards og Godses Rente aldrig regnes Anders Bille eller Arvinger udi noget Skifte eller Opbeholdelse til denne Dag og ej hvad han deraf opbærendes vorder i hans Livstid, for den Vilje og Kjærlighed han beviste os, da han oplod os det Brev, min Hustru havde givet ham paa Markie Gaard og Gods, som hun ham givet havde, for han hendes Datter i Senge fik.»⁴⁾ Gyldigheden af denne Overdragelse vilde Fru Anes Arvinger senere ikke anerkjende, fordi de ikke havde givet deres Samtykke dertil og Predbjørn Podebusk som sin Hustrus Lavværge havde handlet paa egen Haand. En kongelig Retterthingsdom af

1) Kgbrev til Anders Bille af 29. Juli 1509; han faar Tilladelse til at forlade Stege for at besøge det Mode med Hr. Predbjørn Podebusk. Or. i Top. S. p. Pap. Stege 5.

2) Lunde Landstings Dom af 10. Maj 1511. Or. i D. Ad. Br. 51. 48.

3) Stege Bythings Vidne af 8. Avg. 1513 om en Tyv, der havde stjaalet 35 Mark fra Anders Bille paa dennes Gaard Markie. Or. i Top. S. p. Pap. Stege 10.

4) Dok. af 29. Juni 1514. Kopi i D. Ad. Br. 51. 83.

5te Avgust 1545 kjendte dog Livsbrevet ved Magt, fordi Fru Ane selv havde forlenet ham dermed og tillige havde overlevet sin anden Husbond ¹⁾

Ved Skiftet efter Fru Pernilles Fader, som afholdtes paa Bollerup den 19de Maj 1515, tilfaldt Krapperup Gaard og Gods, der vurderedes til 2 Læster Korn, de to Søstre Pernille og Jfr. Ane Olufsdatter ²⁾. Da denne 1517 giftede sig med sin Stedbroder, Klavs Podebusk, mageskiftede Anders Bille sin Hustrus Part i Krapperup mod tilsvarende Gods i Skaane ³⁾. Foruden denne Part havde han faaet andre betydelige Ejendomme i de skaanske Provinser, ⁴⁾ og da han tillige efter sin Fader havde arvet Gods i denne Landsdel, kunde han ogsaa henregnes til Skaanes betydeligere Godsejere. Dog sogte han ikke her som paa Sjælland at samle et større Godskomplex.

5.

STEN BILLE TIL ALLINDE OG LYGSGAARD.

Landsdommer i Skaane. (c. 1446—c. 1520.)

Sten Bille, Torben Billes og Fru Sidsel Lunges yngste Son, overlevede alle sine Søsken. Han var født c. 1446 og bar foruden Navnet Sten ogsaa Navnet Basse efter sin Mormoders Broder, Hr. Sten Basse. ⁵⁾ I Anvendelsen af disse Navne var han meget inkonsekvent. I det første Dokument, hvori hans Navn optræder (1469), kaldes han

¹⁾ Brasch, Bregentved S. 126—27.

²⁾ Ibid S. 117.

³⁾ Mageskiftbrevet dat. Kbhvn. 26. April 1518. Afskr. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

⁴⁾ 1512 afholdtes Skifte i Lund mellem Predbjørn Podebusk, Tyge Brahe, og Anders Bille efter Oluf Stisens første Hustru, Fru Gertrud, dennes Son Hr. Knud Trudsen Hase samt Jfr. Ingeborg Olufsdatter og Stig Olsen. Or. i Skaanske Jordebøger 96 a. 1.

⁵⁾ Se ovfr. S. 179 og S. 242.

«Basse Bille», men 3 Aar efter kalder han sig i Dokumenter, udstedte samme Dag, baade Sten og Basse Bille. Ja saa usikker er Betegnelsen, at man endog i samme Brev kan finde begge Navne.¹⁾ Endelig fremtræder som en tredje Variant Navnet Sten Basse²⁾, som, hvis Sagnet om Navnets Adoption efter gamle Hr. Sten Basse er sandt, utvivlsomt maa være den rette Betegnelse. Men denne er yderst sjældent anvendt, og ligesom for at berove den al Betydning, har Hr. Sten i sit Segl Navnet Sten Bille. Efter 1487 ere de to Basse-Varianter konsekvent bortkastede, og fra nu af forekommer kun Navnet Sten Bille. Lyskander har i sit Rimværk vidtløftig dvælet ved Hr Stens Snildhed ved at bevare Bille-Navnet:

Hr. Sten hed hand, en Bille goud,
 Som Basse Bille sig kalde loud.
 De Bille til gaffin og goude
 Hans Morfader³⁾ vaar en Basse from.
 Den slegt vaar wde og moxen om,
 Saa nodigt lod de den falde;
 Thi bunde de met Hr. Sten en pagt.
 Sit morne folck til ære oc agt
 Skulle hand sig en Basse kalde.
 Min Billelig æth (suared hand der paa
 Den vil ieg ingenlund stande fra,
 Der til kand ingen mig trenge,
 Det Billelig woben oc ferne skiold
 Det fører ieg som en ridder bold
 Aldt til min ydderste ende.
 Dog vil ieg ære mit morne bloud
 Oc føre det naffin som en ridder goud
 Oc lade mig Basse kalde
 Der paa gaffue de hannem guld oc søll.
 Arffue oc eye oc breffue der til.
 Det monne ham vel befalde,

¹⁾ Rigsark. Voss. Horns Herred 66.

²⁾ Kolderup Rosenvinge, Gl. danske Domme I, 20 og flere Steder.

³⁾ Heri fejler L., det var hans Moders Morbroder.

Hand tog det nauifn¹⁾, lod wobenet staa.
 Oc altid deretter sig skriffue laa:
 Sten Bille, som kaldes Basse.
 Oc fulde saa ferne oc mørne æth;
 Men Bille nafin blev aldrig forgæth.
 Hand kunde det listelig passe.:²⁾

Men Lyskander har dog ikke kjendt Sagens rette Sammenhæng, naar han siger, at Hr. Sten altid skrev sig Sten Bille, som kaldes Basse, og lod sig noje med at føre Billevaabnet; i Virkeligheden har han aldrig benyttet denne Navnebetegnelse, og Bassenavnet forsvinder længe før hans Død uden anden rimelig Grund end den, at han hverken har haft Lyst eller Forpligtelse til at benytte det.

Sten Bille fik ved Skiftet 1492 Allindemagle³⁾ Hovedgaard med tiliggende Gods i Sognet og en Del spredtliggende Gods i Sjælland, Fyn og Skaane. Men allerede langt tidligere havde han mageskiftet sine Parter i de andre Hovedgaarde, Svanholm og Soholm, med sine Brødre mod disses Parter i Allindemagle. Lignende Transaktioner har han efter al Sandsynlighed truffet med Søstrene, og 1492 maa han antages at have været Enebesidder af Slægtens gamle Hovedgaard.

I nogle Aar skriver han sig til Krapperup⁴⁾ i Skaane, hvori han havde Part ved sit Giftermaal med Eline Krognos. Med denne sin første Hustru havde han 6 Børn, som alle døde tidlig, men hvoraf nogle dog maa have overlevet Moderen, der var død før 1477, siden Sten Bille kunde tage Arv og Lod efter sin Hustru. I Skiftet efter Stig Olufsen Krognos fik han udbetalt 1000 rh. Gylden for sine Parter i

¹⁾ En Variant har vistnok rigtigere gouds.

²⁾ Klavs Lyskander, Billeslægtens Rimkronike, udg. af H. F. Kordam, S. 13—14.

³⁾ Saaledes kaldes den i Skiftebrevet, men ellers sædvanlig kun Allinde.

⁴⁾ Saaledes ¹², 1476, efter en Orig. i Gavno Arkiv, og ²¹, 1477. Langebeks Diplomatar.

Hovedgaardene og udlagt betydeligt Gods i Skaane. I Modsætning til Broderen Bent synes han at have staaet paa en fortrolig Fod med sin afdøde Hustrus Moder og Broder, og heri maa vel Grunden søges til, at han bosatte sig i Skaane, hvor han omtrent 1490 blev forlenet med Gladsaxe Len,¹⁾ og hvor han ved Arv, Kjøb og Mageskifte samlede et større Godskomplex, hvoraf han oprettede Hovedgaarden Lyngsgaard. Iblandt de ham udlagte Gaarde efter Stig Olufsen forekommer ogsaa en Gaard, Longsgaarden kaldet, som i Afgift ydede 1 Td. Smør, og hvortil han henlagde Gods, saa at han fra 1510 næsten udenlukkende skriver sig til Lyngsgaard²⁾. Her har han formodentlig opslaaet sin Bolig, efterat han 1504 havde fratraadt Gladsaxe Len.

Til Skaane er hele hans Virksomhed knyttet; fra c. 1495 beklæder han her Embedet som Landsdommer, hvilket han vides at have bestyret lige til 1516, da han, sandsynligvis paa Grund af Alderdom, resignerede dette Embede³⁾. Forinden han modtog dette hæderlige Hverv, havde han gjort sig bekjendt som Lovkyndig, da han i Sommeren 1492 sendtes til Gulland for i Forening med Rigshovmesteren Povl Laxmand, Biskop Niels Glob i Viborg og den ansete Rigsraad Niels Høg at stifte Forlig mellem Lensmanden Jens Holgersen og Almuen paa Gulland. Ved samme Lejlighed stadfæstede, gjennemsaa og forbedrede Udsendingene

¹⁾ S. Juni 1490 skriver han sig til Gladsaxe, da han mægler Forlig mellem Abbeden i Tommerup Kloster og Fru Ingeborg Holgersdatter. Rigsark. Reg. 51. (Registranten S. 495.)

²⁾ S. April 1510 i Mageskiftet med Brodersønnerne paa Svanholm. Rigsark. Voss. Somme Hrd. 2.

³⁾ Allerede 18. Januar 1494 fungerer han paa Lunde Landsting paa Landstingsdommerens Vegne. Registr. t. Reg. 51, S. 37. Som Landstingsdommer nævnes han første Gang 26. Octobr. 1496 (Wege-ner, Abrahamstrup S. 41—42), sidste Gang 6. Marts 1516 (Sulm, Nye Saml. II. 3, S. 154).

den gamle Gullands Lov¹⁾. Den af Sendebudene afgivne Beretning vidner om megen Retfærdighedsfølelse og billig Hensyntagen til Almuens Klager over den haarde Lensmand, hvad der vel ogsaa var en politisk Nødvendighed, da Sten Sture og Iver Axelson paa hin Tid kastede lystne Blikke efter den rige Ø, og mange Gullændere sagdes at staa i hemmelig Forbindelse med Svenskerne.

Sten Billes Ry for Upartiskhed og Maadehold berettiger til at antage, at han har haft en væsentlig Del i det heldige Udfald af denne Mægling. De samme Egenskaber kom han til at lægge for Dagen dels i sin Virksomhed som Landsdommer, hvormed der foreligger talrige Vidnesbyrd, dels i de næsten utallige Forhandlinger, som det blev hans Lod at fore med de Svenske. Ved Kroningen 1483 var han blevet Ridder, og faa Aar efter — i alle Tilfælde for 1489²⁾ — blev han optaget i Rigsraadet. Fra Aaret 1498 indtager han den første Plads blandt Rigsraaderne efter Righovmesteren og Marsken. Hans Navn savnes ikke i noget offentligt Aktstykke fra hin Tid; at fremstille hans politiske Virksomhed vilde derfor blive det samme som atter at skildre Hovedtrækkene i Kong Hans's bevægede Liv. Vi henvise derfor til den ovenfor givne Fremstilling, hvor Sten Billes Virksomhed jævnlig er berørt, og indskrænke os til her kun at fremhæve et enkelt Træk. Det er den Maadeholdets og Billighedens Tone, som gaar igjennem de af ham eller i Forening med ham udstedte Breve, hvad enten han opfordrer det svenske Rigsraad til ikke at gjøre Opstand mod Kong Hans, førend de have indanket deres Sag for alle tre Rigers Raad, eller han opfordrer Kong Hans til at imødekomme

¹⁾ Om denne Sendelse jvfr. Danske Mag. 3. R. III. 101—103, Strelöv. Den Guthilandiska Cronica S. 236—39 og Schlyter, Corpus juris Sueo-Gotor. antiqvi VII. 219—27.

²⁾ Schäfers Hanserecesse II. Nr. 285.

de Svenskes billige Fordringer, «paa det at Brøsten skulde jo ej findes hos os, at Recessen skal jo fuldgyøres.»¹⁾ Vi møde her et Grundtræk i hans Karakter, som gjør ham til en af sin Slægts nobleste Personligheder. I det lange Tidsrum, i hvilket vi træffe hans Navn i Tidens Historie (c. 1466—1520), finde vi ikke et eneste Spor af de mindre heldige Egenskaber, der klæbe ved saa mange af hans Samtidige, — Gridskhed efter Gods og Guld, Haardhed imod Underordnede, Voldsomhed i Optræden og, sidst men ikke mindst, Trættekjærhed. Og dog gaar hans Liv ikke stille og ubemærket hen; mere end maaske nogen anden af sin Slægt før ham har han deltaget i og følt sig hendraget til politisk og anden offentlig Virksomhed. Som ældste Repræsentant for sin Slægt formaar han at hævde og bevare den dermed følgende Anseelse, og hans Betydning som kyndig Retslærd, erfaren Politiker og retfærdig, upartisk Haandhæver af Lov og Ret gjør ham skikket til at optræde som Mægler og Raadgiver i vanskelige Sager. Hans Liv frembyder vel intet af de drastiske Optrin, hvorpaa hans Samtidiges Liv er saa rigt, men til Gjengjæld hviler der et Skjær af overlegen Dygtighed og uplettet Hæderlighed over det. Det var kun et ringe Vederlag for ydede Tjenester, naar Christiern II. 1514 skjænkede ham Byskatten i Lund for 10 Aar og 1517 forlenede ham med med Byfogediet sammesteds. I Lund ejede han en Gaard, og det var formodentlig i denne, at den af Kongen mistænkte og siden forfulgte pavelige Legat Arcimbold boede 1519²⁾.

Allerede før 1479 havde Sten Bille indgaaet et nyt

1) Aarsberetn. fra Geheimearch. IV. 299—300. Rigsarch. Danske Kongers Hist. 3.

2) Brev fra Arcimbold til Sigbrit, dat. in curia D. Stenonis Bille, Lundensis Diocesis. Langebeks Diplomatar. jvf. ogsaa Allen, III., I. S. 406—407.

Giftermaal med Margrethe Rønno, Datter af den bekjendte Rigmarsk Klavs Rønno til Hvidkilde i Fyn¹⁾.

«Hand (Hr. Klavs) gaff mig inden min fiegerste tied
En Enckemand baade mild og blid,
I Skone den Herre boude»

lader Lyskander Fru Margrethe fortælle i Rimkroniken, og han slutter Verset paa følgende smukke og vist nok træffende Maade:

«Vi leffde tilsammen y mongen goud dag,
Oe werden gick vel met alle wor sag,
Sin Naade os Gud bethede.
Min Herre sad offuer ald Skoneland
Alt som en fader for menige mand
Oe dømde der alle sage,
Oe waar met Kongen y Rigens Raad
Oe styrcked de lande met wise daad,
Sig selff til megen winage.
Gud øgte wort hus met born oc bloud,
Huur wed mange slegter er kommen paa foud,
Bode Skafver oc Rosensparre.
Siden døde vi hen aff alderdoms meen,
I Wram da huiler sig nu wore been,
Oe Sielen y Engle skare.»

Af 7 Børn døde de 3 unge. Hans to efterlevende Sønner, Torben og Klavs, opkaldte efter Farfaderen og Morfaderen, bleve begge berømte Mænd. Torben var den sidste Ærkebisp i Lund — den anden af Billeætten, som har beklædt denne høje Værdighed —; Klavs erhvervede sig et berømt Navn som Kriger og Statsmand og en af sin Tids rigeste Mænd; allerede i Faderens Levetid var han en højt anset Mand. Døtrene, Birgitte og Elline, bleve gifte henholdsvis

¹⁾ I et Brev fra Gustaf Karlsson af 15. Maj 1479 til Fru Ermegaard Frille beder han hende takke Basse Bille og Fru Margrethe for deres Venlighed mod hans Hustru. Styffe, Bidrag IV. 66—67.

med Jens Torbernsen Rosensparre til Skalholt og med Movrids Skave til Eskildstrup. Birgittes berømte Søn, Sten Rosensparre, er opkaldt efter Morfaderen. Hvilken af de to Sostres Bryllup det var, at Hr. Sten højtideligholdt Søndagen før Mikkels Dag 1516 paa Lyngsgaard, kunne vi ikke angive; formodentlig var det den ældres, Birgittes¹⁾.

Sten Bille levede endnu 21. Juli 1520, da han var til Stede paa Vidskjöfle for i Forening med en Del andre af Skaanes ansete Mænd at skille en Trætte mellem den udvalgte Ærkebisp i Lund, Jørgen Skodborg, og Tyge Brahe²⁾. Fra nu af forekommer hans Navn ikke i noget Dokument, og han er sandsynligvis død kort efter, i en Alder af nogle og halvterdsindstyve Aar. Med ham gik den sidste af de betydelige Mænd i Graven, som Christiern II. havde taget i Arv efter sin Fader og hvis Erindringer og Erfaringer naaede tilbage til Christiern I.'s Dage. Han er ogsaa den sidste af den gamle Billeæt, hvis Midtpunkt han siden Bent Billes Død 1493 havde været. Med sin Hustru, om hvis Død vi intet vide, blev han begravet i sin nye Sognekirke i Vram, tæt ved hans Hovedgaard Lyngsgaard, hvor han sædvanlig boede. Ingenlunde havde han dog glemt eller forsømt sin gamle Fædrengaard Allindemagle. Paa den umiddelbart op til den nu forsvundne Gaard stødende Kirke lod han nogle faa Aar før sin Død foretage omfattende Restavrationsarbejder. Det gamle Kor blev nedbrudt, Skibets Mure forlængede betydelig imod Øst, og i det ny tilbyggede Stykkes søndre Ydermur indsattes følgende Indskrift: **Anno dñi**
| Billernes Vaaben | md : x : iiii die | Rønnovernes Vaaben |
ñi olavi Christiernus rex dacie.³⁾

¹⁾ 15. Aug. 1516 bestemme Sten Bille, Axel Brahe, Knud Bille m. fl., at en Strid mellem Anders Bille og Tyge Brahe skal henstaa indtil ovennævnte Dag, «da Hr. Sten Bille skal gjøre sin Datters Bryllup paa Lyngsgaard». Or. i D. Ad. Br. 5. 35.

²⁾ Langebeks Diplomatar.

³⁾ Aarb. f. nord. Oldk. 1885, S. 75.

6.
 BILLERNES OPTRÆDEN
 under
 Oprøret mod Christiern II.

Ligesaa umiskjendeligt som det er, at Billerne i Kong Hans's sidste Regeringsaar og ved Christiern II.'s Tronbestigelse indtog en fremragende Stilling saa vel blandt Kongehusets nærmeste Omgivelser som i Rigsraadet og i Lensmændenes Rækker, ligesaa utvivlsomt er det, at det følgende Decennium saa dem miste denne Prestige. Ove Bille forsvinder fra Kongens Side, Torben Billes og gamle Sten Billes Pladser i Rigsraadet blive ikke udfyldte af nogen af deres Slægt, Eske og Hans Bille miste deres Forleninger, Erik Bille dør, og ingen af de yngre Medlemmer af Slægten — Stens Søn Klavs og Eskes Broder Mogens — blive «forsørgede» med noget af Kronens større Len. Med Undtagelse af Ove Bille, hvis Troskab mod Kongehuset og Beredvillighed til at underkaste sig alle Pligter og Ofre sikrede ham Kongens Hengivenhed, Anders Bille, hvis aandelige Smidighed gjorde ham det let at tjene forskjellige Herrer, og Knud Bille, der uhindret fik Lov til at sidde paa Gladsaxe, stod den øvrige Slægt udenfor Magt og Indflydelse, ja flere af dens indflydelsesrigeste Medlemmer som Hans og Eske Bille, og dens nærmeste Frænder som Henrik Krummedige, Johan Oxe, og Tyge Krabbe, der paa mødrene Side var beslægtet med Billerne, vare ramte af Kongens Unaade.

Dette hænger sammen med den store og indgribende Forandring i Lensvæsenet, som Christiern II. foretog i sine sidste Regeringsaar, og hvorved Kronens Indtægter forøgedes i samme Grad som Adelens Indtægter og Indflydelse formindskedes¹⁾. Ved Afsættelsen af de mægtigste Lensmænd, ved at inddrage saa mange Len som muligt under Fadeburet

¹⁾ Erslev, Konge og Lensmand i det 16de Aarh. S. 38 ff.

og endelig ved at indsætte borgerlige Fogder eller ubetydelige Adelsmænd paa Slottene arbejdede han med sikre Skridt hen imod den kongelige Enevælde paa Lensvæsenets Omraade. Samtidig omgav han sig med borgerlige Raadgivere, sammenkaldte yderst sjældent Rigsraadet og trængte saaledes lidt efter lidt Adelen ud af den indflydelsesrige Virksomhed, den havde udøvet som Kongens Raadgivere og Landets øverste administrative Embedsmænd. Disse Overgreb og aabenbare Brud paa Haandfæstningen maatte vække saa meget større Frygt, som de fulgtes af tilsvarende Forandringer i den borgerlige og kirkelige Lovgivning. Højadelen og Prælaterne saa Grunden vakle under deres Fødder og nærrede efter Torben Oxes Henrettelse og efter hvad der var forefaldet i Sverig berettiget Frygt for, at Christierns II.'s grusomme og mistænksomme Sind kunde berede dem endnu større Ulykker. Saaledes udvikledes den Harme og det glødende Had til Christiern II., der førte til den Sammensværgelse, som berøvede ham Tronen.

Som bekjendt udgik Oprøret mod Christiern II. fra en Del af det jyske Rigsraad og den nord- og vestjyske Adel. Forberedelserne dertil maa være truffne i Løbet af Efteraaret 1522. Det var en vidt forgrenet Sammensværgelse, hvori mange have været indviede, og det er utænkeligt, at det østdanske Rigsraad og Adelen paa Øerne kunne have været fuldstændig uvidende om, hvad deres Kolleger i Jylland pønsede paa. Intet skiftligt Vidnesbyrd herom er imidlertid naaet til Efterverdenens Kundskab. Med stor Forsigtighed undlod man i hine Tider at betro sine hemmelige Tanker og Planer til Papiret, og var man dristig nok til at gjøre det, paa lagdes det altid højtideligt Modtagerne at tilintetgjøre de farlige Vidnesbyrd, hvad disse dog heldigvis ikke altid efterkom. Kildernes fuldstændige Tavshed kan dog ogsaa være et Vidnesbyrd, og det er i saa Henseende Opmærksomhed værd, at saa vel Eske Billes og Henrik Krummediges som Anders Billes righoldige og vel bevarede Arkiver iagttage

en fuldstændig Tavshed om Begivenhederne fra Novbr. 1522 til April 1523. I Eske Billes Arkiv findes ikke et eneste Brev fra Novbr. 1522 til August 1523, i Henrik Krummediges kun et enkelt fra Marts 1523, og Anders Billes Arkiv begynder først fra Midten af Marts 1523 at indeholde Dokumenter af Betydning. Naar man erindrer, med hvilken Omhu man dengang bevarede selv de mest intetsigende Skrivelser, tyder dette Hul hen paa, at man med Vilje har bragt alt af Vejen, som kunde kompromittere. Ingen i de østlige Landskaber kunde jo forudsige, til hvilken Side Vægtskaalen vilde helde. Vi kjende saaledes intet til Billernes Tanker, Planer, Sympatier, end sige Handlinger i de sidste bevægede Maaneder af Christiern II.'s Regeringstid, før i det Øjeblik de slutte sig til Oprorspartiet. Men naar vi blandt Hoveddeltagerne i den jyske Opstand træffe 4 Mænd, som stode Billeætten nær: Anders Billes Hustrus Stedfader Predbjørn Podbusk, Eskes og hans Brødres Svoger Joachim Lykke, Billernes Næstsødskendebarn Ove Vincentsen Lunge, samt Tyge Krabbe, er der den største Sandsynlighed for, at disse ogsaa have søgt Forbindelse og Tilslutning med deres misfornøjede Frænder østen for Store Bælt. Saa længe Christiern II. endnu havde Magten paa Øerne, kunde disse imidlertid ikke røre sig; de havde jo ikke det kraftige Tilhold, som deres Kolleger og Slægtninge i Jylland havde i Hertug Frederik af Gottorp.

Kun én Mand af Billeætten har afgjort stillet sig paa Kong Christierns Side og benyttet hele sin Indflydelse for at støtte hans vaklende Trone. Denne Mand er Biskop *Ove Bille* i Aarhus. At han skulde have været fuldstændig uvidende om de S sammensvornes Planer, er ikke meget rimeligt; han indtog en saa fremragende Stilling i det jyske Rigsraad, at han ikke kan have været ukjendt med de Stemninger, der herskede indenfor dette; hans Svoger Joachim Lykke var Deltager i S sammensværgelsen fra Begyndelsen af. Vi kunne være tilbøjelige til at antage, at han har nærmet

sig den mere moderate Gruppe blandt de misfornøjede, repræsenteret af Rosenkransernes Slægt, der ønskede Sigbrits Fjernelse og en Systemforandring¹⁾; thi ogsaa for ham maatte det Sigbrit'ske Regimente og Kongens Stræben efter Enevoldsmagt og Arveregering staa som Brud paa Haandfæstningen. Men han var en Lovens Mand, hvis aabne redelige Karakter umuliggjorde ham ethvert ulovligt Skridt og underfundig Handling. Hans ansete Navn undlod Oprørerne dog ikke at benytte sig af. Saa vel i det af Oprørspartiet den 21de Decbr. 1522 i Viborg udstedte Kreditiv til Mogens Munk paa hans Sendefærd til Hertug Frederik, som i Proklamationen af 20de Januar 1523 til Jyllands Indbyggere findes Ove Billes Navn, men hans Segl findes ikke under Brevene — enten har han ikke været til Stede, eller han har nægtet at hænge sit Segl for. Det var da ogsaa Ove Bille, der først sendte Kongen Underretning om Rigsraadets Frafald, og det var ham, hvem Kongen paalagde paa den gode Tro, vor kjære Herre Fader og vi altid have haft til Eder», at forhandle med Oprørerne paa hans Vegne. Med stor Iver udførte Ove Bille dette Hverv. Han skrev strax til de jydsk Raader om Kongens Redebonhed til et afhjælpe deres Klager. «Kjære Venner,» skriver han, «efter saadant Hans Naades gode og kjærlige Tilbud, paa det at Guds Fortørnelse og denne store Fordærvelse med Rov, Brand og anden Skade maa afslettes, som nu for Øjne er, bede vi Eder kjærlig og raade, at I ville afstille al Forsamling og Oprensning og ej nogen Del foretage mod vor kjæreste, naadige Herre, saa længe der ydermere maa og kan nu med det første forhandles og tales mellem Hans Naade og Eder.» Han tilbyder selv at ville paatage sig Mæglingen mellem dem og Kongen af yderste Formue og Magt. Rigsraadet svarede imodekommende, og efter at dets Betingelser, hvori blandt den vigtigste var, at Kongen med sine Folk skulde

1) Smlgn. Heise. Fam. Rosenkrantz S. 127—28.

begive sig over til Fyn, var opfyldt, mødtes Ove Bille tillige med Røgshovmesteren Mogens Gøye og Mester Knud Henriksen Gyldenstjerne — Ove Billes nære Slægtning — med det jydsk Rigsraad i Viborg. Forhandlingerne førte imidlertid ikke til noget Resultat. «De have handlet med al List og Læmpe dem muligt var, men dog blev al deres Umage, Moje og Besvær forgjæves,» hedder det i Kongens Forklaringsskrift. Efter Christierns fornyede Opfordring til Ove Bille gjorde han og hans Kolleger endnu et Forsøg. Den 2den Februar mødtes de i Særslov Kirke nær ved Viborg med Oprørerne. Idet de lagde Hænderne paa deres Bryst, erklærede de paa deres Conscientie og gode loffue, at det vilde være uforsvarligt at gjøre nogen Modstand, Frafald eller vise nogen Ulydighed mod deres rette Herre og Konge. De opnaaede derpaa en 3 Ugers Stilstand, og et Mode blev aftalt mellem Kongen og Oprørerne i Horsens. Men Oprørerne benyttede Stilstanden til at samle deres Tilhængere og kalde den jydsk Almue under Vaaben. Ove Bille tilraadede derfor Kongen at standse i Vejle, selv drog han med de andre Underhandlere til Horsens, hvor han indtraf den 8de Febr. om Aftenen. Den følgende Dag fandt de endelige Forhandlinger Sted. De varede fra Kl. 7 om Morgenen til 12 Middag og skulde have været fortsatte efter Maaltidet. Men da steg pludselig de jydsk Herrer til Hest under Paaskud af, at Kongen marcherede mod Horsens med hele sin Hær. Dette var Signalet til almindeligt Opbrud: alle med Undtagelse af Mogens Gøye begav sig hjem til deres Forleninger, Ove Bille sandsynligvis til Aakjær Slot.

Hermed var Forhandlingernes Tid forbi. Ove Billes Hverv var mislykket og maatte mislykkes paa Grund af den indgroede Mistillid til Christiern II og fordi Oprørerne allerede vare gaaede saa vidt, at de ikke kunde vente nogen Skaansel af Kongen, naar han atter sad fast i Sadlen. En Tid fuld af Uro og Bekymring for Kongens Tilhængere i Jylland fulgte nu. Ove Bille fik Brev paa Brev om at slutte sig til

Oprørspartiet, men han vægrede sig saa længe som muligt. Tilsidst begav han sig til Kolding Slot, som endnu holdtes til Kong Christiern II's Haand af Oluf Nielsen Rosenkrans. Men den 13de Marts ankom Hertug Frederik med sin Hær for Kolding, og nu var der ikke længer noget Valg. Den 15de Marts sendte Ove Bille Kongen sit Opsigelsesbrev og underrettede samtidig i bevægede Ord Biskop Lage Urne i Roskilde og Raadet i Sjælland om dette Skridt, som han kun havde gjort for at skærme sit Stift og efterat man havde truet ham paa Livet. Fjorten Dage efter var han til Stede i Viborg og hyldede Kong Frederik.¹⁾

Efter at Ove Bille havde opgivet Kong Christierns Sag, fulgte den øvrige Slægt hans Exempel, saa meget mere som Christiern II. selv nu gjorde alt for at støde den fra sig. Han forlenede saaledes Jakob Hardenberg med Eske Billes Len Baag Herred, gav Skjoldenæs (Hans Billes Len) til sin trofaste Tilhænger Henrik Gøye og imødekom ikke Anders Billes Ønske om at forlenes med Stævns eller Baarse Herred. Vi finde da ogsaa *Hans Bille* som den første af de sjællandske Raader, der hyldede Frederik I. I Begyndelsen af April var han til Stede i Horsens som Udsending fra den fynske Adel, og han fulgte senere med den unge Hertug Christian til Fyn og med Kong Frederiks Hær til Sjælland, hvor han til Belønning for sin Iver for den nye Konges Sag fik Brev paa alt Henrik Gøyes Jordegods og tillige blev paa ny forlenet med Skjoldenæs Len.²⁾ Om *Eske Bille* forlyder intet i disse urolige Tider. Han har sandsynligvis opholdt sig i Skaane hos sin Svigerfader Henrik Krummedige, med hvem Kong Christiern gjorde alvorlige Forsøg paa at forsone sig, og som ogsaa hyldede ham paa ny, dog kun

¹⁾ Ang. Oprøret henvises til Allen, De tre nord. Rigers Hist., III. 2, S. 333 ff. Behrman, Chr. II's Hist. II. 190 ff. Heise Fam. Rosenkrantz's Hist. II. 124 ff. Allen, Breve og Aktst. S. 30. 46 ff.

²⁾ Rigsark. D. Kgrs. Hist. Fasc. 10. 54 og 82. Allen, Breve og Aktstk. I. 70.

for kort Tid efter at hylde den nye Magthaver.¹⁾ Rigeligere flyde Kilderne til *Anders Billes* Historie uuder Oprørstiden. De give os Billedet af en Mand, der søger at udbytte en vanskelig Situation og sikre sig og sin personlige Fordel, hvorledes end Udfaldet af Kampen mellem de stridende maatte blive.

Som ovenfor omtalt havde Anders Bille forstaaet at bevare det gode Forhold til Christiern II usvækket. Særlig Tillid havde Kongen dog aldrig vist ham, og selv da Forholdene bleve nok saa vanskelige for Christiern II, var han dog ingenlunde til Sinds til at kjøbe sig Anders Billes Troskab ved at imødekomme hans Ønsker om nye Forleninger. Kort efter Kongens Bortrejse drog Hr. Anders til Kjøbenhavn, efter sit eget Udsagn for at forsyne Stege Slot med Skyts, Krudt og andre Fornødenheder, men vel i Virkeligheden for at undersøge Forholdene paa nært Hold. Herfra tilskrev han Kong Christiern et Brev med fornyede Opfordringer til at forlene ham med Baarse Herred og med stærke Klager over det odelagte Len. Det gjør ham ondt, at han skal besvære Kongen netop i denne Tid, og han beder denne om ikke at tage det op i en anden Mening, end Brevet udviser. «Gud véd, jeg vil endnu gjerne gjøre mit bedste som før udi Eders Naades Fraværelse saa yderlig som Eders Naade selv var til Stede udi Riget.» Han beder til Slutning om, at Kongen vil lade ham vide, hvor megen Lid han skal sætte til de Tidender, som nu vanke rundt i Riget, «Gud bedre, det saa skal være.»²⁾ Man skimter tydelig bag de smukke Ord en Mand, der ved første Lejlighed vil søge paa bedste Maade at slippe ud af en vanskelig Situation.

Denne Lejlighed lod ikke længe vente paa sig. Allerede

¹⁾ Breve af 23. Febr., 14. og 15. Marts fra Kongen og Ærkebispens af Lund til Henrik Kr. Rigsark. Saml. Kristiern II. 50. 4—6.

²⁾ Anders Bille til Chr. II, Kbhvn., 30. April. Or. i Top. S. p. Pap. Møn 3.

i Begyndelsen af Marts havde det jydsk Rigsraad opfordret ham til at opsig Kong Christiern Huldskab og Troskab og til at formaa saa mange af sine Standsfæller i Skaane og Sjælland som muligt til at gjøre det samme. Hans Hustrus Stedfader Predbjørn Podebusk skrev samtidig til ham: «Tykkes mig og godt være, at I gode Mænd i den Landsende tænke og et Sind dertil; dersom I begynde noget, ville vi med Guds Hjælp komme Eder snart til Hjælp.» Naar han derpaa beder Hr. Anders staa hans Foged paa Bregentved bi med gode Raad og sørge for, at hans Breve, hans Gaarde og Gods, ja endog hans Skove blive vel forvarede under denne »Rej, som nu paa Færde er», faar man Indtryk af, at Hr. Anders ikke har været aldeles uden Kjendskab til eller Sympati for sine Standsfæller i Jylland.¹⁾ Men paa den Tid var det ikke uden Fare for enhver øst for Store Bælt boende Adelsmand, hvis det opdagedes, at han stod i Forbindelse med Oprørerne i Jylland. Da derfor Brevene den 13de Marts ankom til Stege, sammenkaldte Anders Bille strax Borgemestrene, Byfogeden, Raadmænd, Sognepræsten og Kapellanen i Stege og lod i deres Overværelse Bysvenden bryde og oplæse de to Breve. Han vides heller ikke at have besvaret dem, og han synes overhovedet ikke at have stillet sig i nogen officiel Forbindelse med den nye Konge, før denne landede i Korsør den 30te Maj om Aftenen.

I Kong Frederiks Lejr fandtes en stor Del af Anders Billes nærmeste Frænder og Venner, deriblandt Ove og Hans Bille, Knud Henriksen Gyldenstjerne, Lavrids Skinkel og Tyge Krabbe. Medens Kongen allerede Dagen efter sin Ankomst til Korsør tilsendte Anders Bille en alvorlig og truende Opfordring til strax at give Møde og aflægge Hyl- ding, lode hans ovennævnte Frænder ham samtidig forstaa, at han ingen Grund havde til at nære Bekymringer. «Hans

¹⁾ D. R. R. til A. B., Kolding, feria 2. p. Oculi. Predbjørn Podebusk til samme, Mand. efter s. Lucii dag. Rigsark. Chr. II. 65, S—9.

Naade bliver med Guds Hjælp os alle og Rigens Indbyggere en gunstig og villig Herre og Konge. I maa vel forsee Eder til hans Naades Gunst og alt godt.» Anders Bille svarede hurtigt og imødekommende; thi allerede den 4de Juni kunde hans Frænder fra Antvorskov af takke ham for hans Svar og sende ham Kongens Lejdebrev baade paa tydsk og dansk. Enkelte Betæneligheder, han endnu kan have næret ved saa hurtigt at svigte sin landflygtige Konge, maatte bortvejres, da Ove Bille den 10de Juni — samme Dag Kong Frederik ankom med Hæren for Kjøbenhavn — fra Serridslev sendte ham en indstændig Opfordring til at møde ufortøvet i Lejren og hylde Kongen. Det almindelige Frafald fra Kong Christiern lettede ogsaa Anders Bille hans Overgang til den nye Konge, og ved S. Hans Dags Tid finde vi ham i Lejren foran Kjøbenhavn som Kong Frederiks tro Mand. Lønningen herfor var: hans Optagelse i Rigsraadet, Forlening med Stege By, som Christiern II havde frataget ham, og med Stævns Herred som Pantelen. I September Maaned blev han tilforordnet i Befalingen over Lejren foran Kjøbenhavn, og fra nu af spiller han en fremragende Rolle som Statsmand og faar rig Anledning til at benytte sine store Evner i Statens Tjeneste og — til Fordel for sig selv.¹⁾

¹⁾ Kg. Fr. t. A. B. Korsør 1. Juni, Antvorskov 4. Juni (Lejdebrev). D. Kgrs. Hist. 10. 39, 34 og 43. Raaderne t. A. B., 1. og 4. Juni. D. Ad. Br. 5. 44—45. Ove Bille t. A. B., ex oppido Serresløff, 10. Juni. Ny kgl. Saml. 1301 e Fol. Anders Billes Beretning om «hvordet forlob sig, da Kg. Frederik kom her først udi Landet efter Kg. Christiern var uddragen». D. Ad. Br. 5. 61. Han nævnes første Gang som Rigsraad 9. Aug. 1523 i Rigsraadets Dom ang. Hagenskov Slot og Len. Af samme Datum findes et Brev fra Kg. Fr. t. A. B. med Udskrift: vor Mand og Raad, men mærkelig nok er «Raad» atter udraderet. I Hyldingsbrevet af 10. Aug. nævnes han blandt Rigsraaderne som den femte efter de paavislig i Chr. II's Tid værende Rigsraader. De fire foregaaende ere: Otte Krumpen, Johan Oxe, Johan Urne, Vincens Lunge; umiddelbart efter ham følge de nyoptagne skaanske Med-

I Skaane havde Tyge Krabbe allerede i Begyndelsen af Maj Maaned virket for den nye Konges Sag. Forholdene i denne Landsdel vare i Øjeblikket noget vanskelige, idet Gustaf Vasa havde sendt en Hær ind i Bleking og ladet sin Feltherre Berendt v. Mehlen træde i Underhandlinger med den skaanske Adel om at hylde ham som Konge. Paa dennes Vegne underhandlede Klavs Bille og Axel Ugerup med v. Mehlen og bragte en foreløbig Vaabenhvile til S. Hansdag i Stand. Meningen var selvfølgelig at afvente Kong Frederiks Ankomst, og det lykkedes ogsaa. Skaane slap denne Gang ud af Sverigs Hænder, og Adelen viste sig meget redebon til at gaa Kong Frederik til Haande. Den 9de Juli 1523 var en Del af Skaanes fornemste Adelsmænd, deriblandt *Klavs Bille*, *Knud Bille*, Henrik Krummedige og hans Svigersøn *Eske Bille* samlede i Lejren foran Kjøbenhavn, hvor de hyldede Kongen, der 12 Dage efter modtog hele Landskabets Hylding paa Lunde Landsthing.

Saaledes havde nu hele Billeslægten sluttet sig til den nye Konge, og blandt Danmarks Adelslægter var der ingen, der høstede større Udbytte af Tronskiftet end den. Foruden Anders Bille optoges strax Knud og Eske Bille i Rigsraadet, hvor Slægten nu var repræsenteret af 5 Medlemmer, foruden Svogre, Fættre og øvrige Frænder. Ove Bille staar som Midtpunktet i denne Kreds med dens udprægede Sympati for Katolicismen og Rigsraadsvældet. En gylden Regn af Forleninger, Hædershverv og Begunstigelser af enhver Art strømmede ned over den lykkelige Slægt, der nu havde naaet sit Kulminationspunkt.

lemmer Tyge og Axel Brahe samt Holger Gregersen. 15. Aug. forlenes han med Stege By. Conc. i T. S. p. Pap. Stege 57. 18. Sept. 1523 faar Oluf Holgersen Rosenkrans Befaling til at tilsee Stege Slot i Anders Billes Fraværelse. D. Kgrs. Hist. 10. 41.

BILLE-ÆTTENS HISTORIE

AF

W. MOLLERUP OG FR. MEIDELL.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F HEGEL & SØN).

FR. BAGGES BOGTRYKKERI.

1893.

BILLE-ÆTTENS HISTORIE

FØRSTE DEL. ANDEN AFDELING.

AF

W. MOLLERUP.

MED REGISTER TIL BEGGE AFDELINGER AF FØRSTE DEL.

KJØBENHAVN.

CYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

FR. LAGGES BOGTRYKKERI.

1893.

IV.

Frederik I.'s Tidsalder og Reformationen.

I.

OVE BILLE

som Bisp i Aarhus indtil 1533.

Kun nødtvungen havde Ove Bille hyldet den nye Hersker, men fra det Øjeblik han havde tilsagt denne Huldskab og Troskab, tjente han ham med den samme Redebonhed og Hensyn til det almindelige Tarv, som han havde vist ligeover for Christiern II. Og dette kunde ikke i og for sig falde ham vanskeligt. Christiern II.'s Optræden mod Kirken havde været saadan, at man snarere forbavses over ikke at finde Ove Bille blandt hans Modstandere. Nu aabnede der sig en Udsigt til at bringe alt paa den gamle Fod igjen, og hermed kunde Ove Bille kun være tilfreds. Biskop Lage Urne i Roskilde var allerede i Marts Maaned flygtet fra Sjælland og havde begivet sig til Aarhus Stift, hvor han opholdt sig paa en af Stiftets Gaarde. Mellem ham og Ove Bille bestod fra gammel Tid af det venskabeligste Forhold, og de to Prælater, der vare selvskrevne Førere for den katolske Kirke i Danmark, raadsloge nu ivrig om Midlerne til at bringe den gamle Kirkeforfatning paa Fode igjen.¹⁾ Det tor anses for sikkert, at de Bestemmelser i Frederik I.'s Haandfæstning, som atter gjengave den gamle Kirke dens fulde Magt og Indflydelse og endog indrommede den nye Begunstigelser, væsentlig vare et Udtryk for de to Prælaters Anskuelser.

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II. 545. Jvfr. Müller, Vita Lagonis Urne II. 3—5.

Med den nye Konge kom Ove Bille hurtig paa den bedste Fod. Kongen stadfæstede alle de Forleninger, han besad som Bisp i Aarhus, og Ove Bille ledsagede Kongen paa hans Tog til Øerne. Den 8de April red Bispen med 36 Svende til Hest ud af Aarhus og fulgte den unge Hertug Christian over til Odense, hvor han forblev i henved 8 Uger, indtil han den 31te Maj om Aftenen landede i Korsør med Kong Frederiks Hær og med den ankom til Kjøbenhavn den 9de Juni, hvor han med sine Folk laa i Lejr indtil Midten af September. Han drog derpaa tilbage til Aarhus, medens 26 af hans Svende forbleve i Lejren indtil 14 Dage for Jul.¹⁾ I December overværede han derpaa Herredagen i Odense. I Midten af Marts Maaned 1524 afholdt han i Forening med et Par nærboende Rigsraader Mønstring og Vaabensyn i Aarhus Stift. Den 29de Marts drog han derpaa til Modet i Hamburg, hvor han i Forening med en Del danske og holstenske Raader skulde forhandle med de kejserlige og Hansestædernes Gesandter om Kong Christiern II.'s Fordringer. Den 15de Maj — ved Pinsetid — vendte han tilbage til sit Stift, men kun for 8 Dage efter paa ny at forlade det, denne Gang for at deltage i Rigsdagen i Kjøbenhavn, hvor Kongen skulde krones og Landets vigtigste indenrigske og udenrigske Anliggender afgjøres. Rigsdagen varede til ind i September, men Bispen kom ikke tilbage til sit Stift før den 3dje November.

I Lobet af godt og vel 1¹/₂ Aar har Biskop Ove Bille saaledes kun tilbragt 5 Maaneder i sit Stift, Resten af Tiden har han været optaget af offentlige Hverv og Statsanliggender. For de følgende Aars Vedkommende ere vi ikke i Stand til at give saa fyldige Oplysninger om hans Virksomheds-

¹⁾ Danske Mag. 3. R. I. 166. 2° i tildømmes han S. Catharina Gaard og Hosp. i Aarhus, 18° faar han Brev paa Hads Herred og Endelave efter Biskop Niels Klavnsens Død 15°; Stadtræstelse paa Forlening med Støvring, Hald og Onsild Herreder for Livstid. Fr. I.'s Registr. S. 3, 9, 12.

omraade, og udenrigske Sendehverv faldt jo heller ikke hvert Aar i Ove Billes Lod; men de talrige Herredage, som Kong Frederiks Tidsalder har at opvise, endvidere Forhandlingerne mellem Raaderne indbyrdes i hver Landsdel, de forskjellige og hyppige offentlige Hverv, som netop tildeltes Bisperne, have i høj Grad lagt Beslag paa disses Arbejdskraft og vistnok bevirket, at Detaillerne i Ledelsen af Stiftets gejstlige Anliggender mere og mere gled over i Hænderne paa Domkapitlerne. Kirkens øverste Styrere vare mere Statsmænd, Politikere og verdslige Embedsmænd end Gejstlige.

At Ove Bille skulde have dannet en Undtagelse i saa Henseende er ikke meget sandsynligt. Hans 20aarige Tjeneste i Kancelliet havde givet ham en Øvelse i og Sans for den store politiske Virksomhed, som maatte friste de Styrende til at benytte hans praktiske Dygtighed, og ham selv til med Forkjærlighed at kaste sig ind i den politiske Strid. En lignende Virksomhed havde ogsaa Biskop Lage Urne i Roskilde udøvet før sin Indtræden i gejstligt Embede. Det er derfor ikke uden Grund, at man har anset disse to Mænd, og særlig Ove Bille, for de ledende Kræfter i de Forhandlinger, som forties paa de bevægede Herredage i Kong Frederiks Regeringstid, hvor de kirkelige Spørgsmaal jo desuden spillede en alt andet overvejende Rolle. Det er i alt Fald sikkert, at Ove Bille paa Rigsdagen 1533 efter Frederik I.'s Død var Lederen af det gammelkatolske Parti, og meget taler for, at han allerede siden Aaret 1523 har været det. Som saadan maatte det være ham magtpaaliggende at sikre sig en Majoritet, eller i alt Fald et tro og fast sammensluttet Parti indenfor Rigsraadet, hvor han kom til at staa som den naturlige Modstander af Rigshovmesteren Mogens Goye og dennes Reformationsvenner. Og naar vi derfor se Billederne i disse Aar fylkes i Rigsraadet som en Falanx, ligger det nær at formode, at det er hans Indflydelse, der har kaldt dem ind i denne mægtige Forsamling. Foruden Brodrene Knud og

Eske og Fætrene Hans og Anders, indtræde i Løbet af Kong Frederiks Regering Fætrene Klavs og Torben Bille, den sidste som udvalgt Ærkebisp i Lund. Paa Rigsdagen 1533 vælges endelig Oves Broder Mogens ind i Rigsraadet, der nu talte 8 Medlemmer af Slægten foruden Svogre og Fætre paa mødrene Side i sine Rækker. Et skarpt og selvbevidst Udtryk for denne Slægtens store Indflydelse skinner frem i Rigsraadets Brev af 13de Juli 1533 til Paven, hvori denne opfordres til at anerkjende Torben Billes Valg til Ærkebisp. «Sandelig, helligste Fader,» hedder det heri, «den nu udvalgte Biskops Slægt og Venner, baade paa fædrene og mødrene Side, vort Riges mægtigste Mænd, ville ingenlunde tilståede, at nogen som helst anden, til Haan og Spot for dem, stilles i Spidsen for samme Kirke». ¹⁾

Med denne faste Støtte i Ryggen er det, at Ove Bille fører Forhandlingerne om de kirkelige Spørgsmaal paa Herredagene. Vi skulle da nu undersøge hans egen Stilling til disse og den Berettigelse netop han havde til at optræde som Kirkens Leder.

I Klageskriftet mod Danmarks Bisper, som Christian III. lod oplæse paa Rigsdagen i Kjøbenhavn 1536, hedder det om Ove Bille: «Denne Biskop haver fast været Hoved for alt Papisteri». I denne Udtalelse, hvortil der ikke som i Anklagerne mod de andre Bisper er knyttet nogen Beskyldning for uhæderlig og det gejstlige Embede krænkende Opførsel, finder man Samtidens Opfattelse af Ove Billes Betydning som Kirkens Leder kort og fyndigt udtrykt. Ove Bille var en rettroende Katolik, fuldt overbevist om, at Opretholdelsen af den gamle Kirke og dennes retslige Stilling i Staten var en nødvendig Betingelse for Samfundets Bestaaen. Fast i sin Hævd af, hvad han ansaa for hjemlet af Love, Haandfæstninger og gamle Sædvaner, maatte han betragte Reformatorenes agitatoriske Virksomhed som Oprør og

¹⁾ Hist. Tidsskr. 4. R. III. 503.

Ulydighed mod Loven. Han besad vist nok ikke den fornødne theologiske Lærdom til selv at kunne imødegaa deres Paastande. Den eneste Udtalelse imod Luthers Tilhængere, vi have fra hans Haand, er et Brev til Borgerne i Randers, hvori han advarer dem imod den lutherske Prædikant Simon Skaaning. Han beraaber sig heri paa gammel Sædvane og Forfædrenes Tro, peger hen paa al den Skade og Fordærvelse, som Luther og hans Parti har fremkaldt i andre Lande, men særlig henviser han — som Lovens Mand — til, at det strider mod Kongens Haandfæstning, som hele Rigsraadet har besejlet. En af Reformatorerne — Peder Laurensen — siger da ogsaa, at Lektoren i Aarhus, Christian Mus, «lægger Vægt paa at fravende og hindre den gode Herre Bispen, der i sin enfoldige Simpelhed som i sit eget Sind er dog en god Mand»!¹⁾ Men han forstod at benytte andres Penne; han opfordrede Johan Eck til at disputere med de protestantiske Theologer, han indkaldte Dr. Stagefyhr i samme Hensigt 1530, og det var under hans Ægide, at Povl Eliesen fra Povl Reffs Presse i Aarhus lod udgaa sine veltalende og skarpsindige Forsvarsskrifter for den katolske Kirke. Skjønt Povl Eliesen aldrig finder Anledning til at omtale Bispen, tør vi dog antage, at hans Udtalelser stemme overens med de Anskuelse, Ove Bille nærede i det religiøse Spørgsmaal. Det er da ret betegnende, at Povl Eliesen, paa samme Tid han hævder den katolske Læres Retmæssighed og forsvarer Messen og Coelibatet, retter de alvorligste Angreb paa Kirketugten indenfor den romerske Kirke og ikke forsømmer nogen Lejlighed til at vedgaa, at ogsaa han var en Modstander af Kirkens Verdsliggjørelse. Ove Bille maa heri have kunnet stemme overens med den glødende Forkæmper for den gamle Kirke. Hans Virksomhed som Biskop frembyder intet, hvorpaa hans Modstandere kunde støtte nogen Anklage imod ham. I Klageskriftet udtales udtrykkelig,

¹⁾ P. Laurensen, Malmö-Beretningen, udg. af Rordam, S. 13.

at Kongen intet synderligt veed at beskyldte ham for. Hans personlige Optræden staar i den skarpeste Modsætning til de fleste samtidige Prælaters. Usædelighed, Voldsomhed, Egenraadighed, Begjærlighed efter Gods og Guld, hovmodig Optræden — Egenskaber, som karakterisere alle Tidens Prælater — laa fjærnt fra ham. Det maa beklages, at han ikke personlig optraadte for at hindre slige Udskejelser fra sine Medbrodres Side, i alt Fald vide vi intet om noget Forsøg af ham i den Retning. Hans Liv kunde imidlertid være dem et Exempel til Efterfølgelse, og i én Henseende vides han at have gaaet i Spidsen og virkelig ogsaa formaaet sine Standsfæller til Indrømmelse.

En fremtrædende Egenskab hos Ove Bille, der maatte gjøre ham særlig yndet hos Kongen, var den Beredvillighed, hvormed han til alle Tider ofrede sin egen personlige og sit Stifts Fordel til Bedste for det almindelige Vel. Paa Herredagen i Kolding Maj 1525 rettede Kong Frederik et alvorligt Angreb paa Lensmændene, idet han beskyldte dem for Forsømmelser med Hensyn til den dem paahvilende Ledingspligt og endte med at sige, at «Kgl. Mt. kunde vel formærke, at hver Mand søgte sin egen Nytte og rykkede til sig, hvad han kunde bekomme». Denne i al Almindelighed imod alle rettede Klage fandt Ove Bille det nødvendigt at imødegaa for sit Vedkommende, og han afgav da en Erklæring, hvori han fremstillede, hvad han havde udredet af sine Len, siden han 1520 blev Biskop i Aarhus. Af de tre Herreder, hvorpaa han som Biskop Niels Klavsens Efterfølger i Bispedømmet havde Forleningsbrev af Kronen for en Pantesum af 4000 rhinske Gylden og 1500 Mark, havde han fra 1520—24 udrustet aarlig 36 Mand til Hest foruden et Orlogsskib; desuden havde han paa egen Bekostning udredet Omkostningerne ved sin Gesandtskabsrejse til Hamburg (over 1300 Mark), hjulpet Kong Frederik med 18,000 Mark og de to sidste Aar tillige med $\frac{1}{4}$ af Bispesædets Indtægter og $\frac{1}{3}$ af Lenenes Rente. Udtrykkelig fremhæver han, at han

aldrig havde begjæret Slot eller Len af Kongen, og han beder til Slutningen denne overveje, om han ikke altid havde gjort H. N. Skjel for sig og de Herreder, han havde af Kronen.

Frederik I. ydede ham da ogsaa sin ubetingede Anerkjendelse i saa Henseende. «Takke vi Eder kjærligen for Eders Velvillighed og Umage, som vi besynderligen alle Tider af Eder befinder i vore Ærender, skriver Kongen 1527 til ham, og 5 Aar efter bevidnede han ham sin Tak, fordi han paa Herredagen i Kjøbenhavn havde virket saa ivrigt for, at Rigsraadet skulde bevilge den af Kongen krævede Solvskat af alle Kirker i Riget. De andre jydske Bisper havde ikke været til Stæde i Kjøbenhavn, men det lykkedes Ove Bille ved personlig Henvendelse til hver enkelt at faa dem til at gaa ind paa denne betydelige Skat, som indbragte et meget stort Beløb. Naar det gjaldt at komme Staten til Undsætning med Kirkens rige Midler, var han den ivrigste og mest uegennyttige Talsmand derfor. Da Severin Norby rejste Oprøret i Skaane 1525, var han saaledes den eneste af alle Jyllands og Fyns Adelsmænd og Prælater, der opfyldte den Pligt, han skyldte Riget som Helhed, idet han sendte sin vel udrustede Krigsjagt til Hjælp.¹⁾

Man har i nyere Tider bebrejdet ham, at ogsaa han lod sig rigelig betale for sin Beredvillighed i saa Henseende ved at modtage store Forleninger og Overdragelser af Klostre og Hospitaler. Dette beror dog paa en Misforstaaelse. Man har overset, at det enten kun var Stadfæstelse paa Forleninger, der før hans Tid vare overdragne Aarhus Stift som Erstatning for betydelige Laan, eller Overdragelse til Stiftet og ikke til ham personlig af Klostre og Hospitaler, som Munkene havde forladt, og som det maatte være ham magtpaaliggende af kirkelige Hensyn at faa ind under Stiftets Styrelse, for at sikre dem imod den hensynsløse Riven til

¹⁾ D. Mag. 3. R. I. 165—68, jvfr. Nye d. Mag. V. 30. II. 149. Ny kgl. Samling 1301, e. Fol., Allen V. 165.

sig af gejstligt Gods, som ved Reformationens Udbredelse og Klostrenes Nedlæggelse blev mere og mere almindelig.¹⁾

Ove Billes Uddannelse i Kancelliet maa dernæst have givet ham et Kjendskab til Landets Lovgivning, til Administrationen og fremfor alt til Behandlingen af de saglige og politiske Spørgsmaal paa Herredagene — kort sagt, et Overblik over hele Forretningsgangen og et Personalkjendskab, som ingen af hans Kolleger, undtagen maaske den 1529 afdøde Lage Urne, besad. Alle disse Egenskaber i Forening maatte da gjøre ham til selvskreven Leder for det katolske Parti. Hans nære Slægtskab til Landets første Adelslægter maatte støtte hans Autoritet som Fører, og naar vi desuagtet se ham bukke under i Kampen, da skyldes dette selvfølgelig først og fremmest den uimodstaaelige Kraft, hvormed den nye Tids Ideer trængte ind i Folket. Men det kan paa den anden Side ikke nægtes, at Ove Bille savnede væsentlige Betingelser for at kunne lede Kampen under saa forvirrede Forhold og med saa hensynslose Modstandere. Han manglede den djærve Handlekraft og Evnen til at sætte alt ind paa et Kort. Et Overblik over Kirkens Historie i dette Tidsrum vil vise, at hvor skarpe Modsætningerne end ere, ende Stridighederne dog altid med et Kompromis, indtil Katolicismens Modstandere til Slutning overhugger Knuden med Sværdet.

Da Rigsraadet den 3dje Avgust 1523 fastsatte den nye Konges Haandfæstning, stod hele Raadet fast og sammen-sluttet om følgende Bestemmelse, der indførtes som den første Artikel i Haandfæstningen: Kongen stadfæster og lover ubrødelig at overholde den hellige Kirkes Privilegier, Friheder, Statuter og gamle Sædvaner, samt aldrig at tilståde Luthers Disciple at prædike imod den hellige Kirke, Paven eller Romerkirken, men at lade dem straffe paa Liv og Gods.

¹⁾ Helveg, Den d. Kirke før Reform. II. 925, jvfr. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 293, Anm. 2.

Herved haabede det katolske Parti at have sikret Kirken og bundet Kongens Hænder; men for ogsaa i Fremtiden efter den nu aldrende Konges Død at have et Værn imod den frygtede Fare fra Lutheranerne, enedes Raadet om, at Frederiks yngre 2aarige Son Hans, med Forbigaaelse af den 20aarige, protestantisksindede Hertug Christian, skulde udsés til Tronfølger og opdrages i Danmark.¹⁾ Endnu det følgende Aar herskede der Enighed om Religionsspørgsmaalet indenfor Rigsraadet og Adelen. Paa Kroningsherredagen 1524 indgik saavel Rigsraadet som Medlemmer af den udenraadske Adel et Forbund mod den lutherske Lære. Saa godt som hele Billeslægten har her med Haand og Mund forpligtet sig til at modarbejde den evangeliske Læres Fremgang. Om Ove Billes Virksomhed paa Herredagene 1523 og 1524 er intet særlig bekjendt. Men da det er ham, som efter Frederik I.'s Død kæmper for Hertug Hans's Valg til Konge, og da det er Billeslægten, som under hans Ledelse med Fasthed hævder Forbundet af 1524, tor det formodes, at han har været Sjælen i de Forhandlinger, som førte til dettes Vedtagelse.

1525 begynder den Splid indenfor Rigsraadet og Adelen, der skulde skade den katolske Kirke i endnu højere Grad end den reformatoriske Prædiken. Samtidig med at mægtige Adelsmænd, som Righofmesteren Mogens Gøye og Erik Banner, droges over til Lutheranismen, fremtraadte den menige udenraadske Adel paa Herredagen i Kjøbenhavn Juli 1525 med Fordringer paa Kirkens Gods, som grebe dybt ind i Kirkens gamle Sædvaner. Kun adelige maatte beklæde de højere, gejstlige Embeder — Prælaturer og Kanonikater, — alle Herreklostre skulde forlenes til Adelsmænd, Jordegods, som adelige Bisper havde kjøbt, skulde tilfalde Bispernes Arvinger, Jordegods, som uadelige Bisper havde kjøbt, skulde tilfalde Adelen mod en skjellig Betaling, og Prælaterne skulde opgive Retten til at oppebære Boder af Adelen

¹⁾ Allen, IV. 2. S. 54.

Tjenere. Det lykkedes vel Lage Urne og Ove Bille at slaa dette første Angreb fra Adels Side paa Kirkens Rettigheder tilbage, men Isen var brudt, og Prælaterne maatte i de følgende Aar tilkjøbe sig Adels Bistand ved større og større Indrømmelser.¹⁾

I Aaret 1526 traadte nemlig Kong Frederik selv ud af den tilbagetrukne Stilling, han hidtil havde indtaget i det kirkelige Spørgsmaal. Ved Udstedelsen af det bekjendte Beskyttelsesbrev for Hans Tavsens, ved Tilslidesættelsen af de katolske Fasteregler, og ved at beskytte Aage Sparre i hans Strid med den af Paven indviede og af de danske Bisper understøttede Jørgen Skodborg om Ærkesædet i Lund, viste han paa éngang sit evangeliske Sindelag og sit Ønske om selv at lede den danske Kirkes Anliggender.²⁾

Paa Herredagene i Odense Novbr.—Decbr. 1526 og August 1527 var det Kirkesagen, der lagde Beslag paa alles Interesse. Kongen haabede at faa Bugt med Prælaterne dels ved Forslag, som maatte løsne den danske Kirkes Forbindelse med Pavestolen og gjøre Kongen og Rigsraadet til Overdommere i alle kirkelige Spørgsmaal, dels ved at støtte den menige Adels Angreb paa Kirkens Gods. Prælaterne søgte derimod at samle Rigsraadet og Adelen til en fælles aggressiv Optræden imod det lutherske Parti og den evangelisksindede Konge, endvidere at sikre sine Hovedskanser, Bispens dømmende Myndighed og deres Magt til at hindre den lutherske Prædiken, samt Tiendepligten. Forhandlingerne paa disse Herredage bleve førte skriftlig, og Aktstykkerne ere endnu bevarede i temmelig Fuldstændighed. Det er

1) Pal. Müller, Herredagene i Odense 1526 og 1527 i Vidensk. Selsk. Forhandl. 5. R. II. 266—67. Det siges udtrykkelig i et Brev fra Biskop Hans Reff i Oslo til Ærkebiskop Oluf i Trondhjem af 20. Octbr. 1525, at «dette «onde Opsæt» blev «stillet» og kuldkastet af Bispem i Sjælland og Biskop Ove Bille i Aarhus». Diplomatar. Norveg. VII. 642—50.

2) Pal. Müller, a. St. S. 269, jvfr. Hist. Tidsskr. 4. R. V. 305 f.

sandsynligvis Biskop Lage Urne som Rigets øverste Kansler, der har fort Pennen for Raadet¹⁾; Ove Billes Virksomhed kan dog ogsaa spores, thi det var ham, som lod tage en Transsumpt af Kong Christoffers Tiendeordning af 1446, der i Forening med Henvisninger til Bondeoprøret under denne Konge spillede en vis Rolle under Forhandlingerne.²⁾

Prælaterne maatte gjøre Front til to Sider: mod Kongen og mod den menige Adel. Et heldigt Udfald af Kampen kunde imidlertid kun naas ved Indrømmelser til Adelen, og Prælaterne vare ogsaa villige hertil. En Del af de «onde Opsæt», som Lage Urne og Ove Bille 1525 havde vidst at forhindre, bleve nu realiserede efter en kort Modstand. Adelen fik Ret til Jordegods, som adelige og uadelige Bisper havde kjøbt (jvfr. ovfr.), og Adelen Tjenere bleve fritagne for Sagefald til Prælaterne. Herved opnaaede Prælaterne hele Rigsraadets enige Samvirken mod Kongen; et nyt Forbund mod Lutherdommen blev oprettet, og i hæftige Klageskrifter søgte man at tvinge Kongen bort fra den af ham betraadte Vej og til atter at overholde Haandfæstningens Bestemmelser. Dette lykkedes dog ikke ganske; vel maatte Kongen love at beskytte Kirken og haandhæve dens Rettigheder, men han lod sig ikke aftvinge noget Løfte om at skride ind med Magt imod Reformatorerne, og i Tiendesagen vandt Bisperne kun en halv Sejer, idet Almuen fik Valget imellem den af Kong Christoffer paabudte Tiende og de hidtil sædvanlige Ydelser.³⁾

Udfaldet af dette første store Sammenstød var altsaa et Kompromis, der kun tjente til at vise, hvilke store Modsætninger der gjærede indenfor selve de Styrendes Rækker. Kampen blev da heller ikke optaget paa ny i Kong Frede-

1) Se Pal. Müller, a. St. S. 300.

2) Hist. Tidsskr. 4. R. V. 308--309.

3) Fremstillingen hviler paa Pal. Müllers ofte nævnte fortrinlige Afhandling om Herredagene i Odense 1526 og 27.

riks Tid; Odense Reces blev Grundlaget for den katolske Kirkes retslige Stilling i de følgende Aar. Men fra Raadskamret førtes Striden ud i Landet, og det blev klart, at den ogsaa fra den gamle Kirkes Forsvareres Side maatte føres med aandelige Vaaben. Nu følger det bekjendte Opraab til Dr. Johan Eck om at disputere med Luthers Tilhængere i Danmark, hvilket Ove Bille og de tre andre jydsk Bisper udstødte fra Viborg. Og nu begynder Povl Eliesens Virksomhed som Skribent. Det var Aarhus, der blev Midtpunktet for Katolicismens sidste Stridsmænd her i Danmark, og hvor ringe Virkning de fra Povl Reffs Trykkeri i Aarhus udgaaede Skrifter end udøvede, ere de dog et Vidnesbyrd om, at Ove Bille har haft et aabent Blik for Nødvendigheden af at benytte Aandens Vaaben. Det er i Overensstemmelse med denne Opfattelse, at Prælaterne paa Rigsdagen i København bekvemmede sig til skriftlig og punktvis at imødegaa Reformatorerens Trosbekjendelse. Men den aandelige Kamp sivede ud i Sandet; thi med Undtagelse af Lektor Povl besad den gamle Kirke ingen Forkæmper af Rang til at tage det op med Luthers begejstrede og veltalende Tilhængere.

Ove Bille havde saaledes hverken kunnet formaa den udovende Myndighed (Kongen og Rigsraadet) til med Kraft at hindre den nye Læres Fremgang, eller haft Held i sine Forsøg paa at kalde nye Stridsmænd frem til Kamp for den gamle Kirke. Tilbage stod kun, saa længe Frederik I. levede, at sikre det Grundlag for Kirkens Stilling, som var givet i Odense Reces, og at værne om sin egen Kirkes Rettigheder og dens Gods. Begge disse Opgaver har Ove Bille søgt at løse og, som det synes, med Held. Hans retskafne, ædle Karakter gjorde ham det muligt at samvirke med saa erklærede Modstandere af den gamle Kirke, som Mogens Goye og Erik Banner. I Forening med dem dæmper han Bondeuroligheder i Nord- og Vestjylland, og deres og Kongens Understøttelse modtager han til Gjengjæld, da Almuen i en

Del af hans Stift vægrede sig ved at udrede Tienden.¹⁾ Hvor skrappt han ønsker Hævdelsen af Odense Reces, viser et af ham fremkaldt Kongebrev af 15de Juli 1531, hvori Kongen befaler, at Præstegøds, som efter Loven forbyrdes, bør oppebæres af Bisperne og Prælaterne og af ingen anden.²⁾ Et Vidnesbyrd i samme Retning er hans Fremdragelse af gamle Privilegier for Kirken i Aarhus og deres Stadfæstelse af Kongen.³⁾ Men især fortjener hans Bestræbelser for at hindre Klostres Overgang i verdslige Hænder og at samle disses Bestyrelse i Bispens Hænder Opmærksomhed. 1529 fik han sig saaledes overdraget det af Munkene forladte Sortebrodrøkloster i Aarhus, 1531 Maria Kloster paa Brobjerg udenfor Aarhus, 1532 Voer Kloster. Med Rette kunde Christian III. 1536 kalde ham «Hovedet for alt Papisteri». Ingen af Ove Billes samtidige Embedsfæller i Danmark har gjort saa meget og — vel at mærke — paa lovlig Maade for at hindre Katolicismens Undergang som han. Men hans Bestræbelser bleve lammede af selve den katolske Kirkes øverste Mænd. Han maatte være Vidne til, at hans Fætter Torben Bille modtog Ærkesædet i Lund med den Forpligtelse til Kongen ikke at hindre «det hellige Evangeliums» Udbredelse, ja at en anden af hans Fætre, Knud Gyldenstjerne, ikke alene indgik den samme Forpligtelse for at blive Bisp i Fyn, men endog bistod ved den evangeliske Læres Udbredelse i sit Stift. Selv bevarede han dog Haabet om den katolske Kirkes endelige Sejer, og han lod ingen Lejlighed gaa unyttet hen til at opfordre til at overholde dens Forskrifter. Da hans gamle Ven Henrik Krummedige døde 1530, skrev han saaledes et indtrængende Brev til hans Enke Fru Anna Rud om ikke at forglemme at oprette «nogen

¹⁾ Hist. Tidsskr. 4. R. V. 323 ff., jvfr. Fr. I's Registr. S. 369.

²⁾ Kirkeh. Saml. 3. R. V. 336.

³⁾ Fr. I's Registr. S. 242 f., 292 f., 333, smlgn. Kirkeh. Saml. 3. R. V. 336 f.

Gudstjeneste og Ihukommelse for hans Sjæls Bestandelse». ¹⁾ Med spændt Opmærksomhed fulgte han ogsaa Religionsstridens Udvikling i Tyskland. I et Brev til Eske Bille, hvori han meddeler denne Efterretninger om Rigsdagen i Augsburg 1530, undlader han ikke at udtale Ønsket om, at der «dér maatte forhandles og besluttes de Ærinder, som Gud maa være takkeligen og menige Christendom til Gavn og Bestand». ²⁾

2 a.

ESKE BILLE

som Lensmand paa Hagenskov 1523—29.

Vi forlode Eske Bille, da han i Aaret 1521 maatte opgive Hagenskov Len. Den 16de Novbr. 1521 overleverede han Slotsinventariet paa Hagenskov til Povl Skriver paa Kongens Vegne, ³⁾ og fra nu af forsvinder ethvert Spor af Eske Billes Virksomhed, indtil vi den 9de Juli 1523 møde ham i Lejren foran Kjobenhavn, hvor han i Forening med en Del skaanske Adelsmænd hyldede Frederik I. Han har sandsynligvis opholdt sig i disse to Aar paa sin Gaard Ellinge i Skaane, som Svigerfaderen, Henrik Krummedige, havde skjænket ham. Udelukket fra al politisk og offentlig Virksomhed har han i sit Hjem kunnet finde en sikker og lykkelig Havn efter det Skibbrud, han havde lidt. Hans Hustru var en af disse dygtige Kvinder, hvorpaa det 16de Aarhundrede var saa rigt, der forenede Hjærtets og Aandens

¹⁾ Ove Bille t. Fru Anna Rud, Aarhus, 20. Juni 1530. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

²⁾ Ove Bille t. Eske Bille, Aakjær ²² 5 1530. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

³⁾ Det er en Fejl, naar der ovenfor S. 377 efter Pal. Müllers Afhandling siges, at det var d. 26. Novbr., og at Inventariet overdroges til Povl Skinkel. Orig. dat. Lord. e. S. Martini Dag i D. Ad. Br. 7. 48.

Gaver med en udpræget Handlekraft. Ofte skulde Eske Bille i sit begivenhedsrige Liv faa Lejlighed til at paaskjønne sin trofaste Hustru, der med samme Dygtighed som han selv varetog hans Interesser, bestyrede hans Ejendomme og med Liv og Sjæl var optaget af sin Husbonds store Virksomhed. Særlig har han dog i disse to Aar maattet slutte sig nær til hende og hendes Slægt, hvis eneste Arving hun var, og for hvem han altsaa maatte træde i Sons Sted. Henrik Krummedige og hans Hustru vides da ogsaa at have omfattet ham med den største Kjærlighed, og Eske Bille selv knyttede sig tidlig til sine Svigerforældre, hvis Raad han indhentede i alle for ham vigtigere Anliggender, ligesom han følte sig delagtig i alle deres Anliggender.

Lige fra Trolovelsestiden er der bevaret Minder om det smukke og kjærlige Forhold, som fandt Sted mellem disse til hinanden saa nær knyttede Mennesker. Saaledes skriver Eske Bille til sin Kjæreste følgende Brev, der paa Grund af sin ejendommelige Ortografi og Udtryksmaade her gjen-gives ordret.

«Myne evege velvelige thyneste nw och ale dhe dage jeg lever, min hyerte aldhri kæreste jomffrw Sfoffye, kan jeg edher aldhri ffoldh tage edher fför ale dhe velgernenger, y meg gyorth haver, hwelgeth jeg vel fforskole och fför thyne ale dhe dage, jeg leffver, ssom meg bor ath gore y modh myne hyerte aldher kereste; kan jeg edher ege fföldh sskreve dhen sstore ssoregh och lengelssche, jeg har vereth y sstadh, sschye vey sskeldhes, och beffrocter jeg meg sstorleg, ath thiet bliver ege dher met endh, fför godh vel onde meg dhen löge och gledhe, ath jeg mote ffendhe edher ssnarlegh och gladh etc. Maa y vidhe fför veþe thyen-dher, ath Hans Poove:sg bleff rendh y hvel y Nøborre och gyrode Claws Ransscho eth, och er Henegh Poo-vesgh och dhødh, och vel jeg ege aff sstedh thel lante

Holssten, fför en edhers ffädher har vereth poo thet modhe met Nels Hagh. Men hyerte aldher kärreste, bedher jeg edher fför althyg, ath y tage edher egen (o: ingen) ssoreg eldher tonge eldher thwels moldh thel fför meg, dhy ath thet skal met Gus hyelp aldher gors edher bee hoff; myn aldher kärreste jomffrw Sfoffeye, vel Gudh vnde meg myth lejf, daa vel jeg meth Gus hyelp haa meg soo borleg y modh edher, ath edher sskal ege fför thoge ere vel gernoger y egen (o: ingen) modhe. Hadhe jeg vel mange erende ath tale med edher, ssom jeg kan ege sskrefve; rodher och bodher over meg, ssom edher bor ath gore over edher aldher kärreste. Her met edher beffalendes then, hemel och jordh har sskaff, met ale the helen, y hemerege ere, dhe vere meg ssom holdh och tro ssom jeg er edher fför ale dhe mendesge y alth verdhen er, ssaa ssand hyelp meg Gudh. Bander ege sskreverendh, om y konde ege lese breffeth.»

E. B.

Erlig och velbordhyg jomffrv Sfoffeye Henreyx datther myne hyerte aldher kerreste kerligh ssendes breff.¹⁾

Lignende Breve findes skrevne til Fru Anna Rud, fulde af Løfter om sønlig Kjærlighed og Redebonhed til at opfylde Svigerforældrenes Ønsker. Og det var ikke blot tomme Løfter. Da Henrik Krummedige i Aarene 1512—16 førte en alvorlig Strid med Niels Hack og Torben Oxen om sin Ret til Mogenstrup Gaard, en Strid, som en Tid lang endog udartede til Fejde, stod Svigersønnen ham trofast bi.²⁾ Torben Oxen var, som bekendt, Eske Billes Fætter, og det har derfor sin Interesse at anføre et Brev af 24de Marts

¹⁾ Egh. Orig. i D. Ad. Br. 7. 211.

²⁾ Om denne Strid se D. Mag. 3. R. II. 135 ff.

1514 fra Eske til Svigermoderen, hvori han nærmere berører sin Slægts Forhold til Sagen. Han skriver:

«Kjære Moder, kan jeg ikke fuldskrive Eder til, saa ondt det gjor mig, at Torben Oxe haver ført sig i den Trætte med Hr. Henrik; hvilket han ikke haver gjort med hans Venners og Frænders Raad, og er det dem alle led, saa mange som det hører. Kjære Moder, haver jeg og talet med Hr. Niels Eriksen (Rosenkrands) og flere vore Venner og været deres gode Raad begjærendes: da tykkes det dem alle bedst og godt være, at min Fader skulde ikke lade sig forhaste, men have Medlidenhed paa nogen Tid, kan han da med bedre Læmpe bekomme sin Vilje enten med Rettergang eller i anden Maade efter slig Lejlighed, som nu er, som Peder Storling Eder ydermere undervise kan. Kjære Moder, maa I vide, at der er forrammet et Møde at staa udi Næstved nu paa Sondag med mine Medarvinger; formoder jeg der kommer en hel Hob af mine Venner; da vil jeg give dem til kjende, hvorledes det er forløbet sig mellem Niels Hack og Torben. Tror jeg fuldelig, min Fader skal hverken faa Raad eller Daad, som skal være ham imod, af dem. Og formoder jeg mig, at jeg vil være her tilbage igjen om fire eller fem Dage; var det saa, at min Fader eller I vilde have mig over til Eder, at han eller I vil skrive mig til, da vil jeg strax komme over til Eder, og vil jeg aldeles rette mig efter Eders Skrivelse og Bud og gjøre alt det, i min Magt er, og tildrage alle de, jeg kan faa dertil. Kjære Moder, beder jeg Eder gjerne, at I tage Eder ingen Græmmelse eller Omhu til, thi jeg haver talt med vor naadigste Herre, med Hr. Niels Eriksen og med flere vore Venner, og sige de alle saa, at Mogenstrup kan aldrig komme min Fader fra med nogen Rettergang i nogen

Maade. Kjære Moder, sender jeg Eder en Æske med noget Krudt (Urter), som min Moder sender Eder.»¹⁾

I denne Sag havde Eske fælles Interesse med sin Svigerfader, saa at dette jo ogsaa kan have fremmet hans Iver for Sagen, hvilken forøvrigt ogsaa fik den forønskede Vending, idet Mogenstrup tildømtes Henrik Krummedige. Men i alle andre Sager finde vi den samme Redebonhed til at staa sammen med Svigerforældrene, hvad enten det gjaldt om at kavere for de mange Pengelaan, Hr. Henrik maatte gjøre hos de holstenske Finansmænd paa Kieler Omslag, eller det gjaldt om smaa Opmærksomheder mod Svigermoderen, som f. Ex. at sende hende Lægemidler og gode Raad, naar hun var syg, eller at ledsage hende, naar hun paa sine Rejser drog gjennem den eller de Landsdele, hvor Eske havde hjemme.

Paa den anden Side støttede Svigerforældrene Eske Bille i materiel Henseende. Eske besad jo ingen Ejendom af Betydning. De Forsøg, han allerede i Aaret 1514 gjorde paa at faa sine Søsken til at udlægge ham deres Parter i Svanholm, mislykkedes fuldstændig, og da han senere gjenoptog dem, modte han — hvad senere skal vises — den samme haardnakkede Modstand fra enkelte af sine Brødres Side. Han var altsaa væsentlig henvist til at leve af sine Forleninger, og Udbyttet af disse, særlig Hagenskov, var i Christiern II.'s Tid ikke synderlig stort paa Grund af de store Fordringer, Kongen stillede til Lensmændene. Da saa endelig Lenet blev ham berøvet, led han ikke alene et stort Pengetab²⁾, men stod endog paa en Maade husvild. Paa denne Tid var det, at Henrik Krummedige overdrog ham

¹⁾ Or. i D. Ad. Br. 7.

²⁾ I et Brev fra hans Foged Mats Fynbo af 17. Jan. 1531 hedder det: «tænker paa den store Skade, I finge i Fyn den Tid, I mistede Hagenskov og skilte Eders gode Boskab ad; I skulde ikke sætte sligt et Bo igjen med 1000 Gylden.» Or. i D. Ad. Br. 7. 143.

Ellinge Gaard og Gods i Skaane, og hermed var hans materielle Stilling sikret. Her opholdt han og hans Hustru sig fra 1521—23, og selv efter at Eske paa ny havde faaet Hagenskov i Forlening, vedblev Ellinge at være deres egentlige Hjem, ja Fru Sofie synes endog at have boet hyppigere her end paa Hagenskov.

Efterat Kong Frederik var landet paa Sjælland, opfordrede han strax Henrik Krummedige til at gjøre ham «Huldskab og Mandskab». Dette kunde ikke falde Hr. Henrik vanskeligt, thi allerede den 7de April havde han opskrevet Christiern II. Huldskab og Troskab. Imidlertid hyldede han dog først Kongen den 9de Juli i Lejren for Kjobenhavn; men nu steg hans Stjerne hurtigt. Den følgende Dag fik han og hans Hustru kongeligt Brev paa alle deres Godser og Len i Danmark og Norge, og i Avgust Maaned fik han det ærefulde Hverv at rejse til Norge forat modtage Hyldingen i Kongens Navn.¹⁾

Med denne kraftige Stotte i Ryggen og hjulpet af sin egen, nu saa indflydelsesrige Slægt kunde Eske Bille optræde med Fordring paa at faa sit Len tilbage, som Jakob Hardenberg sad inde med. Efter Kongens Befaling henvistes Sagen til Rigsraadet, og den 9de Avgust 1523 afsagdes Dommen paa Kalentehuset i Roskilde. Den lod saaledes:

Vi efterskrevne Lage Urne i Roskilde, Jens Andersen i Odense, Stygge Krumpe i Borglum, *Ove Bille* i Aarhus, Jørgen Friis i Viborg, med Guds Naade Biskopper, og Aage Jepsen, Electus i Lund, Tyge Krabbe, D. R. Marsk, Niels Hog, Predbjorn Podebusk, *Henrik Krummedige*, *Hans Bille*, Albert Jepsen, *Anders Bille*, Johan Oxe, Riddere, Otte Holgersen, Hans Krafse, Oluf Nielsen med flere gode Mænd, D. R. Raad, gjøre

¹⁾ D. Mag. 3. R. II. 250. Tidsskr. Nor. III. 3. S. 92. Den 28. Aug. 1523 giver han sin Hustru Fuldmagt til at handle paa hans Vegne i hans Fraværelse. Langebeks Diplomatar.

alle vitterligt, at 1523. Lørdagen, som var S. Laurentii Aften, efter højbaarne Fyrstes Hr. Frederiks, udvalgt Konge til Danmark, hans Befaling, vare vi her i Roskilde paa Kalentehuset forsamlede at høre nogen Trætte og Sager imellem velb. Mand *Eske Bille* paa den ene Side og *Jakob Hardenberg* paa den anden Side, hvilke da begge i Rette efter Stævning mødte vare om Hagenskov Slot og Len i Fyn. Da fremgik fornævnte Eske Bille berettendes, at han har Kong Christierns aabne beseglede Forleningsbrev, at han skulde nyde og beholde fornævnte Hagenskov Slot og Len udi 10 samfulde Aar, hvilket Slot og Len han og derefter havde udi fri, rolig Besiddelse paa femte Aar, indtil saa længe Kong Christiern med Vold og Magt og uforbrudt med sine aabne beseglede Breve til Lenet og Almuen forbød dem at svare ham, og dermed uden Dom og Ret kastede og skilte ham ved samme Slot og Len og derover beskattede ham svære Penge af uden Skyld og Brøde. Derimod frembar Jakob Hardenberg et fornævnte Kong Christierns Brev, som var givet nogen stakket Tid før han nu nylig af Riget bortfor, lydendes, at forskrevne Jakob Hardenberg skulde have Baag Herred, som er Lenet til fornævnte Slot, udi Forlening paa Naade. Og sætte de i Rette paa baade Sider, hvilket Brev som burde at holdes vedlige og Magt, og hvilken af dem som burde med Rette at beholde fornævnte Hagenskov Slot og Len. Da efter Tiltale osv. funde vi saa af for Rette, at fornævnte Eske Bille bør at have, nyde og beholde fornævnte Hagenskov Slot og Len efter Kong Christierns Forleningsbrevs Lydelse, som Eske Bille paa Slot og Len har, efterdi at han med Vold og Magt var kastet uden Dom og Ret, havde det ej forbrudt. Til Vidnesbyrd osv.»¹⁾

¹⁾ En Afskrift i Ny kgl. Saml. Nr. 1301 e. Fol.

Eske Bille tiltraadte strax Lenet; allerede 6 Dage efter fik Almuen Befaling til at udrede Landehjælpen til ham i Stedet for til Peder Marsvin, som Kongen tidligere havde befalet den.¹⁾ Men Lenet var aabenbart skrækkelig medtaget. Der manglede alt paa Hagenskov Slot, Fødevarer, Sæd og Kreaturer, og Eskes Slægtninge maatte komme ham til Hjælp, for atter at bringe det paa Fode. Ove Bille sendte ham saaledes 2 Tdr. Mjød, 2 Tdr. Smør og 40 Sider Flæsk. I Juni Maaned det følgende Aar blev der optaget Inventarium, og det viste sig, at «Herrekjældereren» og «Spisekjældereren» nu vare ret vel forsynede med Øl og Mjød, Smør og Flæsk, Malt, Nodde- og Faarekroppe. Af Sengeklæder fandtes derimod kun 1 Dyne, 1 Par Hørgarns og 2 Par Blaagarns Lagener; Kjøkkentøjet var heller ikke i den bedste Orden, idet der kun opregnes 2 Gryder, 8 Fade og 15 Tallerkener. Besætningen var ogsaa yderst ringe, kun 16 Svin og 6 Grise, 14 Koer og 4 Kvier, 2 «Studlinger» og 3 «Dyre». Man forstaar, at Eske Bille foretrak at lade sin Hustru forblive paa Ellinge, hvorhen han vel ogsaa selv jævnlig har styret Kaasen, indtil det atter lykkedes ham at bringe Lenet paa Fode.²⁾

Eske Billes Ankomst til Hagenskov blev sikkert ikke hilset med Glæde af Bønderne. De mindedes godt den strænge, nøjeregnende Herre, der ikke lod noget Sløseri gaa upaataalt hen, og de fik snart at føle, at om end den kongelige Unaade havde gjort ham noget forsigtigere i Valget af Midler, saa havde den dog ikke svækket hans Handlekraft. Interessen ved hans Lensstyrelse knytter sig paa ny til hans Hævden af Kronens Ret til Skovene og til hans Kamp med Herredsfogden Hans Andersens Slægtninge.

Bønderne i Sollested og Bukkerup havde atter tiltaget

1) Kgbr. af ¹⁵ s. 1523, Roskilde. Or. i D. Kg. Hist. 10. 32.

2) Ove Bille til Eske B., Aarhus ²⁶ 9 1523. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e Fol. Inventarfortegnelse af 2. Juni 1524 i D. Ad. Br. 7. 28.

sig Ret til at hugge i Bukkerup Holme og Hesleskov, endvidere ladet deres Svin gaa paa Skoven og nægtet at betale Oldengjæld til Hagenskov Slot. Det kom til Sammenstød mellem dem og Lensmandens Folk, der fratog Bønderne deres Hugst og gav dem — som det hedder — Hug. De paaberaabte sig nu først, at den ansete Ridder og Lensmand paa Nyborg Slot, Peder Lykke, havde forbudt dem at give Oldensvin til Hagenskov. Men Peder Lykke udstedte et Brev til Bønderne, hvori han erklærede, at den, der havde sagt ham det paa, havde sagt ham «owith» (Løgn) paa, og bad dem give Eske Bille, hvad der tilkom ham med Rette.¹⁾ Imidlertid havde Baag Herreds Ransnævninger dømt i Sagen; men Biskop Jens Andersen ansaa dette for et Indgreb i den gejstlige Jurisdiktion og søgte at bringe Sagen ind under «den hellige Kirkes Dom».²⁾ Om dette lykkedes, vide vi ikke. Eske Bille var imidlertid i travl Virksomhed med at samle Vidnesbyrd imod Bønderne. Den 18de December fik han Vidnesbyrd af 24 Mænd paa, at Bukkerupholme og Hesselskov altid havde været Kronens frie Enemærker, og at Hans Andersen i Bukkerup havde siddet 4 Uger i Hagenskov Taarn og var siden bleven udløst for 100 Mark Penge, fordi han havde givet Steffen i Voldtofte en Eg.³⁾ Den 5te Marts 1526 fik han paa ny et Thingsvidne paa, «at Per Andersen, Foged paa Iversnæs, fremgik for Dommere og Dannemænd og vidnede, at han havde tjent 11 Aar paa Hagenskov og særdeles Hr. Hans Vakendorf; da fulgte han Per Povlsen, som da var Slotsfoged paa Hagenskov, til Bukkerupholme og Hesleskov og toge

¹⁾ Aab. Brev af Peder Lykke til Bønderne i Sollested, Onsse, 11 Novbr. 1525. Or. i D. Ad. Br. 45. 31.

²⁾ Samlinger t. Fyns Hist. VIII. 121. S. Jørgensen har i nævnte Tidsskrift givet en Fremstilling af Sagen mellem Eske Bille og Herredsfogden Hans Andersen i Bukkerup, som indeholder flere Detailler end Pal. Müllers Afhandling.

³⁾ Top. S. p. Pap. Hagenskov.

der Oldengjæld, solgte Fælder, ligervis som i andre Kronens Skove, og aldrig kunde andet mindes, end at de vare Kronens frie Enemærker». Det samme vidnede 8 andre Mænd.¹⁾ Bønderne paa deres Side vilde heller ikke opgive deres formentlige Ret. Paa Baag Herredsting stod den 14de Maj 1528 «nogle af de Mænd, som det Ran overgik, og ilskede og kærede, at de maatte ikke nyde deres Hjemmel og Tilstand til den Skov, de fik i Bukkerupholme og Hesleskov, og sagde, at de vilde ydermere klage og kære for højere Dom, at de ikke maatte nyde deres Hjemmel». ²⁾ Kort Tid efter udførte de deres Trudsel. I Begyndelsen af Juni Maaned 1526 holdt Kongen Herredag i Odense, og her fremtraadte baade Eske Bille og Bønderne med deres Beviser. Lensmanden stottede sig paa ovennævnte Vidnesbyrd og Breve af tidligere Lensmænd. Bønderne paaberaabte sig et Brev af Kong Hans, i Følge hvilket de og deres Arvinger maatte nyde Bukkerupholme og Hesleskov til evig Tid: «dog,» hedder det, «lød samme Brev ikke anderledes, end at de skulde svare aarlig deraf til Kronen, som der plejer af at gaa.» I Henhold hertil faldt Dommen, at da Bønderne ikke havde opfyldt deres Forpligtelse, men nægtet at betale Oldengjæld, og siddet Lensmanden overhørig, fradømmer Kongen og Raadet dem Kong Hans's Brev og deres Gods, og forbyder dem at bevare dem med samme Gaarde, uden at de kunne have det i Kongens Minde.³⁾ Denne strænge Dom blev dog betydelig mildnet ved et Kongebrev, udstedt Dagen efter, hvorved Bønderne i Søllested og Bukkerup fik Lov til at beholde deres Gaarde og Bøndergods efter Kong Hans's Brev, dog paa den Betingelse, «at de ikke hugge noget i Skovene anderledes end andre

1) Or. i Top. S. p. Pap. Bukkerupholme 1. Saml. t. Fyns Hist. VIII. 122.

2) Or. i Top. S. p. Pap. Hagenskov 36. Anf. Sted S. 122.

3) Dom af 1. Juni 1526. Or. i Top. S. p. Papir. Bukkerupholme 2.

Kronens Tjenere der i Byen gøre, og ingen Skade gøre paa Oldenskov, uden hvad de have Behov til deres egen Husbygning, Plove og Vogntømmer og Gjærdsel til Skjellighed. Hvad Eske Bille kan bevise, at de have siddet overhørigt med Oldengjæld eller andet, skulde de have i Kongens Minde.»¹⁾

Nu skulde man have ventet, at Bønderne havde fundet sig i det uundgaelige, de havde jo faaet den højeste Dom. Men nej, næppe 6 Uger efter Dommens Afsigelse vandre deres Svin atter i Skovene, og Eske Bille maa paa ny tage Vidnesbyrd paa Tinge herom.²⁾ Og Aaret efter maa han lovsøge de samme Bønder, over hvem han havde erhvervet Dom, fordi de havde hugget i Kronens grønne Skov og ikke betalt deres Oldengjæld. Med Rette er det blevet fremhævet, at først Udskiftningen og Skovenes forstmæssige Behandling rammede en Pæl gennem den gamle Formening, at Enhver havde en naturlig Ret til at benytte Skovene.³⁾

Eske Bille fik saaledes ikke Bugt med de selvraadige Bønder, der ogsaa paa andre Maader skaffede ham Bryderier. Det var i disse Aar, at der hos hele Rigets Bondestand viste sig Tegn til den oprørske Stemning, som i Grevens Fejde fik saa voldsomt et Udslag. I Skaane og Jylland stod Almuen gjentagne Gange under Vaaben, og særlig Skaaningerne viste deres fjendtlige Sindelag mod Adelen ved at slutte sig til Søren Norby. Bag ved disse Bevægelser skimter man Christiern II.'s Skikkelse, hans Udsendinge holdt Almuen i stadig Spænding, og Rygter om hans Tilbagekomst i Spidsen for en Hær virkede elektriserende paa Masserne. Ogsaa i Fyn og særlig i Baag Herred ventede man med Længsel Kongens Hjemkomst. Da Eske Bille 1526 spurgte Bønderne i Gangtofte Sogn, hvor mange

¹⁾ Or. i D. Kgrs. Hist. 11 b. 45. Fr. I.'s Registanter S. 97.

²⁾ Vidne af 15. Juli 1526. Or. i T. S. p. Pap. Hagenskov 39.

³⁾ Se S. Jørgensens Bemærkninger herom i Saml. t. Fyns Hist. VIII. 125.

Krigsfolk, de kunde stille, hvis noget paakom, da rejste Anders Hansen i Egerup sig og svarede, «at det ej stod ham at gjøre, eller nogen af dem, nogen Rejsning eller Forsamling Kong Christiern imod i nogen Maade; thi Kong Christiern var hans rette Herre og Konge, og dersom vi det gjorde, da gjør han os alle æreløse, naar han kommer; thi vi vide, at han er nu paa Vejen og agter sig hid ind i Landet». Hans Olsen føjede til, «at dersom Bønderne og Almuen bliver forsamlet her i Landet, skal der blive store Hug af, hvem det saa faar». En Del andre Bønder nægtede ogsaa at lade sig skrive i Mandtal, men Jens Andersen i Aborre opfordrede dem dog til at gjøre det, rigtignok med den Motivering, at han havde ladet skrive sin Son, men denne skulde nok faa Lov til at blive siddende hjemme i hans Bænk». ¹⁾

Det var et vanskeligt Folkefærd at regere, de Bønder i Baag Herred. De unddroge sig deres Forpligtelser, overtraadte baade verdslige og gejstlige Love. En Bonde paa Helnæs havde i lange Tider ikke betalt Afgift af sin Jord til Lensmanden, Synsmænd vurderede hans aarlige Afgift til ¹/₂ Læst Korn (6 Tdr.) Rug og Byg. En anden Bonde havde giftet sig med sit Søskendebarn, og da han ikke vilde stille Borgen for sig, lod Fogden paa Hagenskov, Niels Jyde, ham føre til Hagenskov Slot. Efter at de derpaa havde aftalt Sagen, stævnedes Bonden Fogden for Vold og Hærværk, og Sandemændene gav ham Ret. Mølleren paa Hagenskov havde handlet saa ilde med sin Mølle, at «Slusen var fordærvet, Kværnerne og Møllehuset saa medfaret, at ingen Dannemand tør søge derind med sit Korn». ²⁾ Ubehageligst for Eske Bille var dog den Strid, han endnu bestandig maatte føre med Hans Andersens Slægt

¹⁾ Annal. f. nord. Oldk. 1853 S. 22—23.

²⁾ Synsforretning over en Gaard p. Helnæs af 1525 ¹/₈. T. S. p. P. Hagenskov 34. Kg. Fr. I's aabne Brev af 1524 ²/₉, Malmö, D. Kgrs. Hist. Fasc. 10. Baag Herredstingsvidne af 1523 ²¹/₄. Hagenskov 35.

Eske Bille var, som ovenfor omtalt, paa en eller anden Maade kommet til Overenskomst med Slægten og havde forpligtet sig til at betale en Bøde — hvor stor denne var, vides ikke. Han har ogsaa udbetalt ikke ringe Beløb, dog ikke hele Bøden.¹⁾ Næppe var han vendt tilbage til sit Len, før Sagen kom paa Bane igjen. Sandsynligvis har han selv fremkaldt den, thi den 8de Januar 1525 befalede Biskop Jens Andersen i Odense Sognepræsten i Flemløse at stævne Hans Andersens Slægtninge (som alle nævnes) til at møde i Odense for Bispen og flere gode Mænd den næstfølgende 8de Marts «og svare Eske Bille om den Trætte, som dem imellem er paa deres Frænde Hans Andersens Vegne, sub poena excommunicationis, da at lide og undgjelde, hvad Loven og Retten dem giver efter Kongens Befaling.»²⁾ Næppe en Maaned efter, at Bønderne havde modtaget denne Stævning, fik de en ny, og denne Gang fra Kongen selv. Den 9de Februar tilskriver Kongen de samme Mænd, at Eske Bille havde berettet for ham, at han havde Tiltale til dem for en uretfærdig Dom, de med Urette havde erhvervet af Kong Christiern efter Hans Andersens Død, «som lovligen og efter Loven blev rettet efter sine Gjerninger, som han siger og selv ydermere berette kan». De faa derfor Befaling til at møde for Rigsraadet i Aarhus den førstkommende 18de Februar med deres Breve og Beviser.³⁾

Sagen kom dog ikke for Rigsraadet denne Gang, Tidsfristen har aabenbart været for knap tilmaalt; ej heller vides Biskop Jens Andersen og «flere gode Mænd» at have haft Sagen til Behandling. Derimod anlagde Bønderne Sag imod Eske Billes Forloftingsmænd og vilde tvinge dem til at betale den Bøde, Eske Bille havde lovet dem. Paa Herre-

¹⁾ Jfr. ovfr. S. 376. Saml. t. Fyns Hist. VIII. 118—19, hvor S. Jørgensen har meddelt en Del Kvitteringer for Indbetaling af Bøder.

²⁾ Or. i Top. Saml. p. Papir. Odense 149.

³⁾ Kg. Fr. I.'s Brev. Gottorp Slot, ⁹ 2 1525. Or. i D. Kgrs. Hist. II a. 1525 Nr. 39.

dagen i Kjøbenhavn i August 1525 udvirkede dog Eske Bille et kongeligt Brev, i Følge hvilket Sagen skulde staa hen, indtil den havde været for Kongen og Rigsraadet. Da Bønderne ikke desto mindre fortsatte Processen imod hans Forlovere, tilskrev Kongen dem paa ny den 6te Februar 1526 fra Flensborg, at de skulde lade Forloverne være udelte og fri; med det allerførste agtede Kongen sig til Fyn, og vilde da høre og dømme i Sagen. Hvis Eske Bille da tildomtes Boden, skulde ogsaa Forloftningsmændene være «i samme Dele og under samme Forfølgning» som Eske.¹⁾

I Slutningen af Maj ventedes Kongen til Odense. Det maatte derfor være Eske Bille magtpaaliggende at have hele Sagens Dokumenter i Orden. Vi forstaa nu Betydningen af det Vidnesbyrd, som Eske lod sig give den 23de April 1526.²⁾ Det lød saaledes:

«Vi efterskrevne Johan Bjørnsen, Ridder, Laurits Skinkel, Niels Bild, Henning Valkendorf og Jørgen Henningsen, Landsdommer i Fyn, gjøre vitterligt for alle med dette vort aabne Brev, at vi nogen Tid siden forleden hos vare paa Odense Raadhus i Kong Christierns egen Overværelse, sandelig horte og saa, at Hans Andersens Slægt og Venner af Bukkerup tiltalede ærlig og velbyrdig Mand Eske Bille, for at han skulde have ladet rettet og hængt samme Hans Andersen imod Loven med Uret. Da til Stede vare ærlige og velbyrdige Mænd Hr. Mogens Gøye, Hr. Hans Bille, Hr. Tielluf Eriksen, Riddere, Jørgen Marsvin, D. R. Kansler, og Jens Stisen, Landsdommer i Fyen, med flere Danmarks Raad og gode Mænd; og Eske Bille i Rette gik med fornævnte Hans Andersens Samfrænder og Venner

¹⁾ Or. i D. Kgrs. Hist. Fasc. II b. 44.

²⁾ Baade Pal. Müller a. St. S. 15—16, som aftrykker Vidnesbyrdet, og S. Jørgensen, a. St. VIII. 122 have ikke kjendt den foregaaende Procedure.

derom. Da efter Breve og Bevisninger, som da til Stede vare, besynderlig efter Kong Christierns egen Dom og fuldmyndig Befaling, som derom for dømt og gjort var, da blev og var fornævnte Eske Bille samme Tid kvit og aarsage dømt for samme Sag i alle Maader. Det vidne vi fornævnte med vor Besegling nedenpaa dette vort aabne Brev. Odense, die beati Georgii martyris.»¹⁾

Det var paa den i Juni 1526 afholdte Herredag i Odense, at Eske Billes Sag med Bønderne i Søllested og Bukkerup kom til endelig Afgjørelse. Sandsynligvis er der ogsaa her fældet Dom i Sagen mellem ham og Hans Andersens Slægtninge, thi fra nu af forstummer enhver Efterretning om denne Sag. At den er faldet ud til Fordel for ham, tør der vel ingen Tvivl være om. Dels findes der i hans Arkiv intet Vidnesbyrd for Modtagelse af udbetalte

1) Pal. Müller har a. St. S. 16 vidtloftig udtalt sig imod dette Aktstykkets Retsgyldighed. Det er efter hans Mening «et ensidigt kun i den ene Parts Interesse udstedt Testimonium». Det sidste er sandt, men det vil et forlangt Testimonium jo oftest blive. Han mener dernæst, at Vidnesbyrdet er overflødig, hvis en formelig Dom var afsagt og ført til Protokols, eller en Domsakt udfærdiget. Hertil kan svares, at det først efter denne Tid blev Skik at indføre Domme i Protokoller, og at den beskrevne Dom, som Eske Bille utvivlsomt maa have forskaffet sig, kan være frakommet ham. Det sidste bestyrkes af den Omstændighed, at hans Arkiv intet Dokument indeholder fra den Tid, hvori Dommen maa være fældet, og altsaa for disse Par Aar (c. 1522—23) maa være odelagt. Endelig spørger P. M.: Hvorledes har Klagen lydt? hvad har Dommen gaaet ud paa? Herpaa svarer Vidnesbyrdet tydeligt, at Klagen gjaldt Hans Andersens Henrettelse, og at Dommen erklærede ham angerløs i saa Henseende. Det forekommer mig derfor klart, at Vidnesbyrdet udtaler, at Kong Christiern har fældet ikke alene én, men to for Eske Bille frikjendende Domme i Hans Andersens Sag, og at dets Beviskraft ikke kan omtvistes, fordi Kongen vides 1521 at have fældet en for E. Bille højst ugunstig Dom. At der overhovedet her skulde foreligge et Falsum, vilde være fuldstændig utænkeligt ved en Betragtning af E. Billes Karakter.

Boder efter denne Dag, dels vare Dommerne Mand, der maatte se paa Sagen med samme Ojne som han. Men blandt Boderne herskede en dump Misfornøjelse, og da senere Forholdene under Grevefejden udviklede sig til Gunst for dem, vare Boderne i Baag Herred de fremmeligste i Fyn, og det var en af Hans Andersens Frænder, Bonden Hans Lunde, der væsentlig bidrog til, at Hagenskov Slot blev erobret af Grev Christoffers Folk.

Eske Bille var en driftig og praktisk Mand. Hans Styrelse af Lenet synes ogsaa at have været monsterværdig. I Aaret 1525 indsendte han, i Følge kongelig Befaling,¹⁾ Opgivelse af Lenets Indtægter, og meddelte tillige, at han havde forbedret det med henved 2 Læster Korn. Han tilføjer derpaa: «Item haver jeg og indtaget Mark og Eng og ladet omdige og grave (indgrofte) Land; det bruges aarligen over, som man ikke kunde tilforn.» Vedel Simonsen bemærker herom, at Eske Bille var den første, der paabegyndte de Inddæmninger fra Stranden, som i de senere Aar have tiltaget saa betydeligt i Fyen.²⁾ 1527 fik han Befaling til at «bygge og forbedre paa Hagenskov Slot, dersom Brøst findes».³⁾ Da han netop dette Aar havde sin Hustru hos sig paa

1) «Vider, at vort elsk. Rigets Raad haver givet os til kjende og beklaget, at af Kronens Len over alt Riget ej gjøres den tilbørlige og tuld-kommelige Tjeneste, som der vel burde af at gives, udi vor og Rig-sens mærkelige Ærende og Rejser, og at somme, som Kronens Len udi Væрге og Forlening haver, gjøre last over deres Formue ydermere end Kronens Len vel lide og taale kunne; thi bede vi Eder etc., at I tage med Eder til Kjøbenhavn til første Herredag, der stande skal S. Jacobi Dag næstk., alle Jordebøger og Register paa alle Tilliggelser, Rente og Afgift, som I aarligen have at opbære af de Len, I af os og Kronen udi Forlening have, derpaa vi med samme vort elsk. R. R. samme Tid kunne vide at gjøre en Skikkelse, hvad I deraf os og Riget for Tjeneste gjøre skulle. Gottorp, Hellig Trefoldigheds Sondag (11 6) 1526.» Or. i D. Kgrs. Hist. II a. Nr. 37.

2) Vedel Simonsen, Hagenskov S. 33—34.

3) Kongebrev, dat. Hundbæk. S. Sept. 1527. Danske Saml. Nr. 376.

Hagenskov, og i det hele synes at have indrettet sig paa at blive der i længere Tid, har han formodentlig efterkommet den kongelige Befaling. Han anede ikke, at han allerede Aaret efter skulde forflyttes til en langt større og rigere Virksomhed.

Som alle Lensmænd var Eske Bille ogsaa Kjøbmand. Han havde direkte Handelsforbindelser med Herman Høyer i Husum og den bekjendte rige Patricier og Borgemester i Lübeck, Thomas v. Wickeden, der afkjøbte ham hans Korn, Malt og Øxne. 1526 solgte han saaledes 16 Læster Malt (Læsten à 36 Tdr.) for 19 Mk. lybsk Læsten, og 4 Læster Havre (Læsten à 60 Tdr.) for 16 Mk. Læsten. For Øxne opnaaede han 30 Mk. Parret. Korrespondancen med disse Mænd drejede sig imidlertid ikke alene om Handelsanliggender; den bidrog ogsaa til at bringe et frisk Pust fra fremmede Lande, idet Kjøbmændene sendte alle Haande politiske Nyheder fra Tyskland og Italien. Thomas v. Wickeden kunde fra Lübeck tilsende ham tyske og romerske Flyveblade, især vare de sidste velkomne i den strængt katolske og religiøse Eske Billes Hjem, og de bleve da sædvanlig oversendte til Broderen i Aarhus, der ogsaa spejdede efter alle Haande Efterretninger fra de kejserlige og pavelige Hoffer.

¹⁾ Herman Høyer til Eske Bille. Husum, ²⁷ 1526. «Yck wedt yn yn sunderheit nene tydinck to scrifen, men de knechte, de west wart leghen, syn ynt lant to Gelleren, vnde yd segghent ys dar, dat de swarte bawr hebben des keysers broder ytylk hundred knechte aff slaghen; yck hape se hebben dar so vel to dunde, dat se vnsz vorgheten». Or. i D. Ad. Br. 7. 44. Th. v. Wickeden t. E. B., Lübeck, ²³ 1527: «der romerschen tydinge schickt ick juwer leue ein geprente vnd bitte I. E. L. dathsulue minem gnedigen herren van Arhuszen wille mithdeilen.» Or. i D. Ad. Br. 7. 47. Eske Bille til Fru Anna Rud, Hagenskov ¹⁴ 1528: «Maa I vide, at jeg haver solgt mine og Eders Øxne for 30 Mk. Parret, og skal samme Kjøbmand annamme Øxne her for Slottet, og jeg skal ikke koste Told eller Tæring paa dem.» Or. i D. Ad. Br. 7. 50.

I Begyndelsen af Frederik I's Regering fik Eske Bille flere vigtige Hverv at udføre. Efterat være bleven optaget i Rigsraadet (Avgust 1523) deltog han som en af de overste Befalingsmænd i Belejringen af Kjøbenhavn, og han var en af de Mænd, der forhandlede med Henrik Gøye om Overgivelsen af Staden. Vi finde ham til Stede paa Rigsdagene og Herredagene, stottende sin Broder Oves Kamp imod Luthers Tilhængere. Han drages personlig ind i Tidens store Begivenheder, da Kongen og Rigsraadet i Juli Maaned 1524 overdrog ham det vigtige Hverv at forhandle med Søren Norby om Overgivelsen af Gulland.

I Aarhundreder havde Gulland været et Tvistens Æble mellem Danmark og Sverig. Paa Grund af dets isolerede Beliggenhed havde dristige Mænd i lange Tider her kunnet hævde en næsten uafhængig Stilling. Vi minde om Erik af Pommern, «Gullændernes Konge», og Iver Axelsson Thot. Søren Norby var nu traadt i deres Fodspor. Vel holdt han Slottet og Øen til Kong Christierns Haand, men Forholdene gav ham en fuldtud selvstændig Stilling. Fra alle Sider havde man Opmærksomheden henvendt paa ham. Lübeckerne frygtede hans hurtigsejlende Skibe, der opsnappede deres Handelsfartøjer, Gustav Vasa opfordrede ham til at overgive Øen til Sverig, og da han afslog dette, udrustede Gustav en Hær paa 8000 Mand, som under Anførsel af Berendt v. Mehlen i Begyndelsen af Maj landede paa Gulland.

Da Hensigten med de svenske Rustninger var bleven bekendt i Danmark, knyttede det danske Rigsraad strax Underhandlinger med Norby for at faa ham til at overdrage Øen til Danmark. Søren Norby svarede, at hvis Kong Christiern vilde løse ham fra hans Troskabsed, var han villig til at hylde Kong Frederik. Det svenske Angreb kom imidlertid, inden Svaret fra Kong Christiern var indløbet, og tvunget af Nøden kastede Norby sig i Danmarks Arme. I Juni 1524 indtraf hans Fodermarsk Otto Andersen Ulfeldt i Danmark, og der blev nu sluttet en Overenskomst, i Følge

hvilken Søren Norby blev Kong Frederiks Statholder paa Gulland.

Det var altsaa nu ikke Christiern II., som Gustav Vasa angreb, men selve det danske Rige, og da han uden at bekymre sig om disse forandrede Forhold fortsatte Angrebet, besluttede Kong Frederik og Rigsraadet at optræde med større Kraft. Gesandter afgik til Gustav Vasa for at opfordre ham til at trække sine Tropper tilbage fra Gulland, og Eske Bille og Markvard Tidemand afsendtes til Søren Norby med Løfter om snarlig Undsætning, hvis Kong Gustav ikke vilde trække sine Tropper bort fra Gulland. I modsat Tilfælde skulde de formaa Norby til at begive sig til Kjøbenhavn med de Landsknægte, der kunde undværes paa Visborg.

I Sandhed en vanskelig Opgave, der her var stillet Eske Bille! Han skulde være det synlige Vidne for Besætningen og den svenske Anfører om, at Gulland nu tilhørte Kong Frederik, og det uden at han havde hverken Penge eller Soldater til at hævde sin Stilling. Endnu vanskeligere vilde det blive at formaa den snilde Søren Norby til at begive sig ud af sin faste Borg og ned til Danmark. Han kunde ane, at naar han først var dernede, vilde Konge og Rigsraad gjøre alt for at hindre, at Kong Christierns tro Ven atter fik Lejlighed til at indtage en uafhængig og truende Stilling. Paa Forhaand kunde man sige sig selv, at en saadan Opgave maatte mislykkes, og den fik, som det følgende vil vise, ogsaa et bedroveligt Udfald.

Den 8de Juli udstedte Kong Frederik Pas for Eske Bille, «som i Kongens og Rigens Ærinder rejser til Gulland og tilbage». Endnu 13de Juli var Eske dog i Kjøbenhavn paa Tokkeskifte med sine Søsken, og mulig har han endnu den 21de Juli været i Kjøbenhavn, da han har hængt sit Segl under Rigsraadets Bevilling af den saakaldte Kongeskat. Den 28de Juli ankom han til Visby, hvor han blev modtaget med Jubel af Besætningen og af Søren Norby. Under stadige Kampe med den svenske Hær, der forgjæves

sogte at overrumple Byen og den faste Borg, var Tiden gaaet hen. Nu haabede alle, at den svenske Anfører hurtigst mulig vilde trække sine Tropper bort, naar de danske Sendebud underrettede ham om de forandrede Forhold.

Berendt v. Mehlen var imidlertid ikke til Sinds at opheve Belejringen. Han betonedede i en Skrivelse til Eske Bille stærkt, at han ikke vidste af, at der var noget Fjendskab mellem Kongerne af Danmark og Sverig, og forundrede sig højlig over, at Eske Bille ikke var landet i Vestergarn Havn, hvor den svenske Fiaade laa, frem for at gaa til Visby. Da Eske Bille ønskede Lejde for at forhandle med ham, erklærede han dette for fuldstændig unyttigt mellem saa gode Venner, men gik dog endelig ind derpaa, da Eske paa ny forlangte det af Hensyn til Krigsfolket. Det kom da til et Mode mellem de danske Sendebud, tillige med den fra Danmark medtagne Hovedsmand Sebastian Frolich, og Berend v. Mehlen i den svenske Lejr. Forgjæves opfordrede de denne til at hæve Belejringen eller slutte en Vaabenstilstand, indtil der indløb Efterretning om Udfaldet af Modet mellem de danske Gesandter og Kong Gustav. Han afslog begge Dele, og med uforrettet Sag vendte Sendebudene tilbage til Visborg.

Nu var det klart, at der maatte skaffes Undsætning saa vel med Tropper som med Penge fra Danmark. Eske Bille sendte da ogsaa den 3dje August Underretning herom til Danmark og forlangte, at der øjeblikkelig skulde sendes Krudt, Fødemidler og 2—300 Knægte. Soren Norby var ærgerlig over, at han ikke havde faaet anden Hjælp end «Blæk og Papir», og krævede baade Krigsfornodenheder og 26,700 Mark til at lønne Soldaterne med. Men fra Regeringen i Kjøbenhavn kom intet Svar. Hele August Maaned hengik i denne pinlige Situation for Eske Bille. Ogsaa han blev utaalmodig. I sine Breve til sin Hustru og Svigermoder beder han dem indstændig om at opfordre Henrik Krummedige og Anders Bille til at sørge for, at han hurtigst mulig

faar Svar. Han kan ikke drage bort fra Visborg, skriver han, thi i saa Fald ville alle Landsknægtene blive uvillige; faar han ikke snart Bud fra Danmark, frygter han for, at Kongen aldrig faar Slottet og Byen i sine Hænder. En Lykke var det, at Berendt v. Mehlen ikke kunde foretage en Generalstorm, fordi hans Knægte nægtede at slaas, før de havde faaet deres Betaling. Penge var dengang Hovedfaktoren i Krigsførelsen.

Saaledes hengik August Maaned. Forholdet mellem Eske og Søren Norby var trods dennes Misstemning mod den danske Regering meget godt. «Kan jeg aldrig fuld takke Hr. Søren, fordi han farer vel med mig», skriver Eske til sin Hustru. Aarsagen til Regeringens vedvarende Tavshed erfarede han den 26de Avgust paa et Møde med Berendt v. Mehlen. Dennes Broder Henrik var, tillige med flere svenske Sendebud, ankommet til Gulland og medbragte Efterretning om Forhandlingerne i Jönköping mellem Kong Gustav og de danske Sendebud. Kongen var gaaet ind paa at møde den danske Konge i Malmö den 1ste September, dog kun paa den Betingelse, at de Danske i Mellemtiden afbrød al Forbindelse med Søren Norby. Her laa altsaa Grunden til Udeblivelsen af enhver Underretning fra Danmark. Og nu blev Faren særlig truende. Det maatte være Gustav Vasa i høj Grad magtpaaliggende, at Visborg var i hans Hænder inden Mødet i Malmö, og hans Sendebud havde utvivlsomt det Hverv at paaskynde Belejringen. Hver Dag kunde man altsaa vente en Hovedstorm af den stærke svenske Hær. At denne ikke fandt Sted, skyldtes utvivlsomt hemmelige Forhandlinger mellem Eske Bille, Søren Norby og Berendt v. Mehlen. Der udviklede sig senere det venskabeligste Forhold mellem Hr. Søren og Hr. Berendt, hvilken sidste stod Fadder til et af Søren Norbys uægte Børn, og Gustav har ogsaa senere udtalt, at v. Mehlen havde handlet som en Forræder, da han var paa Gulland. Noget faktisk Vidnesbyrd herom er dog aldrig fremkommet.

Gullands Skæbne skulde nu afgjøres paa Mødet i Malmö den 1ste September 1524. Store Interesser stode her paa Spil. Det drejede sig ikke alene om Gulland, men ogsaa om Bleking og Vigen (Bahus Len), som Gustav Vasa havde bemægtiget sig 1523, og det endte med et trist Nederlag for Gustavs Politik. Bleking maatte han strax afstaa, Spørgsmaalet om, hvem Vigen med Rette tilhørte, skulde henskydes til Voldgiftskjendelse af Lübeckerne, disse Kong Frederiks gode Venner, og paa Gulland endelig, som han eftertragtede saa stærkt, skulde alle Stridigheder strax ophøre, og Spørgsmaalet om dets Stilling skulde ligeledes henvises til Lübeckerne's Kjendelse. Hvis Gustavs Krigsmagt den 1ste September havde indtaget Visborg Slot, skulde dette forblive i hans Værge, indtil Kjendelsen var afsagt; blev det indtaget efter den 1ste September, skulde det uden Vægring overgives til Kong Frederik. Derimod forpligtede denne sig til strax at tilbagekalde Søren Norby og forlene Gulland og Visborg til en hæderlig og redelig dansk Mand. Søren Norby skulde altsaa være Ofret, trods alle de gode Tilsagn, man havde givet ham.

Det vanskelige Hverv at overbringe dette Budskab til Søren Norby og det endnu vanskeligere at faa ham lokket ned til Danmark, uden at han fattede Mistanke, overdroges den snilde *Anders Bille* og Mikkel Brøkkenhus. Deres Instrux gik ud paa, at de skulde iværksætte Malmørecessens Bestemmelser, formaa baade Berendt v. Mehlen og Søren Norby til at forlade Gulland med deres Krigsfolk, samt tilsige Norby 3—4000 Mark til at lønne Krigsfolket med. Deres Ankomst til Visborg vakte stor Glæde hos Eske Bille, der nu modtog de første Efterretninger og Skrivelser fra sit Hjem siden sin Afrejse. Hans egentlige Hverv var nu til Ende, idet Hr. Anders og Mikkel Brøkkenhus skulde bringe de gullandske Anliggender til Afslutning. Han forblev dog paa Visborg og deltog i de følgende Forhandlinger; men Ansvar for, hvad der nu skete, paahviler dog væsentlig

Anders Bille, der havde Hovedledelsen. Det lykkedes hurtig at faa en Overenskomst bragt til Veje med de samtidig indtrufne svenske Befuldmægtigede, Lars Siggesson Sparre og Jost Qwadnitz. Baade v. Mehlen og Norby skulde forlade Gulland, og Visborg overgives til Kong Frederiks Haand. De to Befalingsmænd forpligtede sig personlig til at udføre Overenskomsten, «uden vor Herre vil kaste Sot og Sygdom paa os», og hængte deres Segl under Brevet. v. Mehlen opfyldte ogsaa sin Forpligtelse, den 5te Oktober brød han op fra Visby og drog til Vestergarn, hvorfra han sejlede med Hæren til Kalmar. Spørgsmaalet var nu, om de danske Sendebud ogsaa kunde faa Soren Norby til at opfylde sit Løfte.

I et Brev, som Eske Bille den 8de Oktober skrev til sin Hustru, melder han denne, at han og de andre Befuldmægtigede ville vende hjem, saa snart der kommer Brev fra Kong Frederik. Han beder hende opfordre sin Fader, Henrik Krummedige, til at sørge for, at de forlangte Skibe hurtigst mulig maa blive afsendte, og tilføjer: «Hr. Soren kommer strax med.» Alt syntes saaledes at skulle gaa efter Ønske. Da indtraf en Begivenhed, som forandrede hele Forholdet. Soren Norby har selv givet en Beretning herom, som vi skulle gjengive i sine Hovedtræk.

Efterat have fortalt, at Sendebudene vare komne til ham for at afslutte «et falskt Forbund», siger han: «Medens Hr. Anders, Eske Bille og Mikkil Brockenhus talte og forhandlede med mig, fulde af Løgn og Bedrageri, uddelte Sebastian Frølich Penge til mine Folk og opfordrede dem til at svigte mig og tage mig til Fange, for at de kunde faa Gulland og Slottet i deres Hænder. Da jeg nogle Dage efter mønstrede mine Folk udenfor Visborg Slot, erklærede Knægtene, at de ikke vilde tjene mig længere, de kjendte nu en anden Herre, som de hellere vilde tjene». Trods hans Opfordring til dem om at holde deres Ed, traadte omtrent 800 Mand ud af Rækkerne; næppe 300 Mand bleve

tilbage hos ham foruden 150 Mand, han havde ladet blive tilbage paa Slottet forat bevogte dette og de danske Herrer. De 800 grebe endog deres Spyd og rykkede i Slagorden frem imod ham. Kun 30 af hans Drabanter sluttede sig om ham, Resten gik over til Fjenden. Da greb Søren Norby Fanen, og da Knægtene saa ham holde det Banner, de havde svoret Troskab, vendte de om og droge ind i Staden, som de besatte i de danske Herrer's Navn, og lukkede alle Portene. En Del ilede op til Slottet for at indtage det og — som Norby siger — baade leve og dø med de Danske. Men Porten blev lukket, saa at de ikke kunde komme ind. Søren Norby var nu selv lukket ude fra Slottet, men raadsnild som altid, ilede han med sine Svende uden om Stadens Mure og naaede saaledes hen til det højtliggende Slot, som de besteg paa den Maade, at den ene kravlede op paa den andens Skulder, og ved Hjælp af Spyd og lange Stænger hjalp de hinanden op over Muren.

Da Søren Norby var kommet ind paa Slottet, besatte han alle Indgangene, rettede sit Skyts mod Staden og begav sig ind til de danske Herrer. «Havde jeg villet slaa alle de danske Herrer ihjæl, hvis mine Folk ikke havde sat sig derimod. Jeg tog nu de tre Herrer, lukkede dem inde i et Kammer; men Sebastian Frølich gav jeg en paa Øret og lod ham sætte i Taarnet. Da fandt jeg under hans Arm indenfor Frakken Hertug Frederiks og de Danskes Hovedbanner, som han havde villet føre ud blandt mine Folk. Jeg tog det fra ham og har det endnu den Dag i Dag hos mig.»

De oprørske Knægte i Staden sendte nu Bud til ham og forlangte og fik Lejde for 6 af dem til at komme op paa Slottet. Disse opfordrede Søren Norby til at sende de tre danske Herrer og Sebastian Frølich ned til Visby, «og skulde disse siden leve og dø hos dem og holde Staden til Hertug Frederiks og de Danskes Haand. Men jeg svarede dem, at om de havde Halen i Staden, saa havde jeg Hovedet paa

Slottet; ikke heller kunde det nogen Sinde falde mig ind at udlevere de danske Herrer, som havde handlet saa forræderisk imod mig. De (Borgerne og Knægtene) kunde nu gjøre, hvad de vilde.» Et Møde blev derpaa aftalt til den næste Dag. Men Søren Norby lod imidlertid sende Bud efter alle de Ryttere, han havde liggende paa Landet, og omtrent 150 indtraf i Lobet af Natten. Nu var han den stærke. Den følgende Dag drog han, ledsaget af de danske Herrer og Sebastian Frolich og medtagende sine Ryttere, til Mødet, som holdtes paa en Slette udenfor Byen. Og nu faldt Knægtene til Foje, svor ham atter Troskab og droge tilbage med ham paa Slottet. De danske Herrer tillod han derpaa at drage bort med deres Penge og Gods.

Det var en kjedelig og lidet værdig Situation, hvori Anders og Eske Bille vare komne; men den var velfortjent, hvis man kan fæste Lid til Søren Norbys Beretning. De opfordrede ham endnu engang til at følge med dem til Kjøbenhavn, saaledes som han havde lovet. Men Norby, som mærkede, at der var Uraad paa Færde, vidste at sno sig fra dem paa en snild Maade. Man havde nemlig forsømt at medgive Anders Bille et Sikkerhedsbrev til Krigsfolket, hvori dette fritoges for alt Ansvar for, hvad der var skét i denne Fejde, og da Folkene derfor nægtede at begive sig til Danmark, før et saadant Brev var indtruffet, og ikke lode sig bevæge af de danske Herrer Opfordringer og Løfter, erklærede Norby, at han ikke kunde forlade sine Folk. Overlistede paa alle Punkter maatte Sendebudene den 26de Oktober skuffede og misfornøjede forlade Gulland. Fra Kalmar underrettede de Gustav Vasa om Søren Norbys «Forræderi»; de droge derpaa ad Landevejen og besøgte under Vejs Fru Sofie Krummedige paa Ellinge, hvem Eske havde givet Befaling til at lade noget Vin «absvelen» (afsvale?), for at han kunde byde sine Gjæster Velkommen. Vel bifaldt Kong Frederik sine Sendebuds Fremfærd, men at Resultatet var

ligt Nul, kunde ikke skjules. Søren Norby sad atter fast i Sadlen og begyndte paa ny sit gamle Fribytterliv.¹⁾

Det følgende Aar skulde Eske Bille atter stifte Bekjendtskab med Hr. Søren. Bondeoprøret i Skaane ramte ogsaa ham føleligt, idet hans Gaard Ellinge blev ødelagt af Bønderne. Eskes Foged havde sendt 4 «Dannemænd» til Søren Norby med Bon om, at Gaarden maatte blive skaanet. Hr. Søren lovede ogsaa «paa sin Dannesvendsdomme», at den skulde være urørt i 14 Dage, indtil Eskes Bud kunde komme til ham og tinge for Gaarden. Men 3 Dage efter kom der 4 à 500 Bønder til Gaarden; de sloge alle Dorene ind og borttoge, hvad der fandtes af Mad og Ol. Fogden maatte skjule sig et helt Døgn «i det nye Mag», ellers var han bleven dræbt. Derpaa afbrændte Bønderne Hovedgaarden, medens derimod Avlsgaarden fik Lov at staa. Fogden glæder sig i et Brev af 31te Juli til Eske over, at «Ymperne gro allesammen, og Valdødtræerne gro; altsammen er vel ved Magt og Humle-gaarden desligeste, og Gaarden er og aldeles vel ved Magt undtagen 2 Senge, som Bønderne sloge i Stykker». Ligeledes var det lykkedes ham at redde Eskes Klæder og Kister med Undtagelse af én; al Kvæget var tilstede undtagen 3 Par Øxne, af hvilke han oven i Kjøbet vidste, hvor de to vare. Derimod vare hans Heste tagne og tillige alt Korn, Havre, Kjød, Flæsk, Sild etc. Kjedler og Gryder havde Fogden ført ud i «den østre Sø»; men det var røbet for Hr. Søren's Folk, som havde fisket det op og ført det til Lund, hvor heldigvis alt endnu fandtes undtagen 2 Gryder. Man ser af

¹⁾ Allen IV, 2. S. 424—47. Breve fra Eske Bille til hans Hustru og Svigermoder, Visborg, ², ²², (2 Breve) og ⁵₁₀ 1524 i D. Ad. Br. 7. 23, 22, 26 og 24. Eske Bille, Markv. Tidemand og Sebastian Frølich t. Bernh. v. Mehlen, Wysby, freitag n. s. Marientag (¹⁹₂). Conc. i D. Ad. Br. 7. 25. Bernh. v. Mehlen til Eske Bille, Lejren for Visby, ²⁴₃. D. Ad. Br. 46. 76. B. v. Mehlen's Lejdebrev til E. Bille, ²⁶₃. D. Kgrs. Hist. Fasc. 10. Søren Norbys Beretning hos Ekdahl, Christiørn II.'s Arkiv I. 97 ff.

hans Brev, at alle Egnens Bønder sluttede sig til Opstanden og nægtede at hjælpe ham med at føre Boskabet bort fra Gaarden.¹⁾

Da Opstanden var dæmpet, høstede Eske Bille ogsaa sit Udbytte af Sejren. Han fik Ejendomsbrev paa 2 Gaarde, som havde tilhørt Niels Brahe, Søren Norbys gode Ven, og vare ham pantsatte, og tillige en Gaard i Pant, som laa lige ved Ellinge, og som Per Knutsson, der havde opgivet Aahus Slot, var Arving til, ligesom de Bønder, som havde plyndret Ellinge, bleve straffede med høje Bøder.²⁾

De følgende Aar hengik uden større indholdsrige Begivenheder for Eske Bille. Da modtog han i Oktober Maaned 1528 følgende Brev fra Kong Frederik:

«Kjære Eske, bede vi Eder kjærligen, at I med det aller første give Eder personlig til os med de Forleningsbreve og andre Breve, som I have af os og vore fremfarne Konger udi Danmark paa vort Slot Hagenskov. Vi ville gjøre med Eder en Handel derom, som Eder «belevet» skal være. Flensborg Slot, Mand. n. e. s. Luce evang. Dag (19 10) 1528.»³⁾

Eske opholdt sig netop i denne Maaned paa Ellinge og kunde derfor først saa sent besvare Kongens Brev, at Kongen blev utaalmodig og sendte ham en ny Opfordring⁴⁾. Hurtig ilede han til Gottorp, og efter Forhandlinger frem og tilbage udstedte Kongen den 23de December 1528 følgende aabne Brev:

«Vi Fr. etc. gjøre alle vitterligt, at vi have lovet og tilsagt os elsk. Eske Bille etc., at han nu Paaske

¹⁾ Fgd. p. Ellinge til Eske Bille, Ellinge, ³¹ 7 1525. Or. i D. Ad. Br. 7. 30.

²⁾ Kong Fr. I's Registranter S. 89 og 94. D. Mag. 4. R. IV. 345.

³⁾ Or. i D. Kgrs. Hist. Fasc. 11 b. 1528 Nr. 2.

⁴⁾ Dateret Sønderborg Slot, ²⁵ 10 1528. Ibid. Nr. 4.

næstkommende skal annaume vort og Norges Krones Slot Bergenhus og det beholde udi Forlening af os paa Regnskab; og dersom der kommer nogen Hinder derpaa, saa det ikke ske kan, da have vi lovet og tilsagt etc. fornævnte Eske Bille etc. at forlene ham med et af vore og Kronens Slotte i vort Rige Danmark, der saa godt og bedre være skal, paa Regnskab, saa ham skal nojes. .¹⁾

Hermed vare de Forhandlinger indledede, der skulde føre Eske Bille ind i en rig og storartet Virksomhed, stille hans Evner og Karakter paa den strængeste Prove og knytte hans Navn til et af de begivenhedsrigeste Tidsrum i Nordens Historie.

b. ESKE BILLE

som Lensmand paa Bergenhus 1520—34.

Eske Billes Forgænger som Lensmand i Bergen var hans nære Slægtning *Vincent's Lunge*, Dr. Vincent's, som han kaldtes, fordi han i Udlandet havde taget den juridiske Doktorgrad. Denne højtbegavede, ærgjerrige unge Mand havde i Norge fundet rig Lejlighed til at tilfredsstille sin Ærelyst og Magtsyge. Norge havde i hine Dage et ilde Ry paa sig. Gustav Vasa kaldte det «en Roverrede» og Frederik I. et «Tilflugtssted for fortvivlede Mennesker». Det er bekjendt nok, at Landet i Unionstiden mere og mere havde mistet sin Selvstændighed. Dets Stormandsslægter stode paa Nippet til at uddø, dets Rigsraad havde ingen Indflydelse, danske Adelsmænd beklædte de vigtigste Poster i Landet, og hanseatiske Kjobmænd beherskede dets Handel. Vincent's Lunge, som 1523 blev sendt op til Norge som

¹⁾ Langebeks Diplomatar. ²³ 12 1528.

Lensmand i Bergen og Statholder i det nordentjeldske Norge, fattede da den dristige Plan at puste nyt Liv i de gamle Former, vække Nationalitetsfølelsen og skaffe det norske Rigsraad den samme indflydelsesrige Stilling i Norge, som det danske havde i Danmark. Ved sit Giftermaal med Margrethe Gyldenlove, en Datter af den norske Rigshovmester Niels Henriksen Gyldenlove og den rige Fru Inger til Østraad, blev han indlemmet i den norske Adel; selv folte han sig som indfødt Nordmand og udfoldede nu en betydelig Energi for at samle alle Kræfter om det Maal, at bevare Norges Selvstændighed. I Begyndelsen havde han Lykken med sig; den af Frederik I. underskrevne, af Vincents Lunge til Danmark forte, Haandfæstning indeholdt flere Bestemmelser til Betyggelse for Norges frie Kaar. Da blev han imidlertid stærkt kompromitteret ved den Hjælp, han og hans Svigermoder havde ydet den svenske Æventyrer, Daljunkerens kaldet, der var optraadt under Sturernes elskede Navn i Dalarne og havde forsøgt at styrte Gustav Vasa. Da dette mislykkedes, var han flygtet til Norge, hvor Vincents Lunge tog sig af ham, troede med en fast ubegribelig Lettroenhed paa hans Udsagn og fik ham forlovet med sin Svigerinde. Støttet fra Norge gjorde den falske Sture et nyt ligesaa uheldigt Forsøg som tidligere paa at styrte Gustav Vasa. Men nu krævede denne Straf over Daljunkerens Hjælpere i Norge, og Frederik I. var nodsaget til at tage Hensyn til Gustavs Klager over Vincents og Fru Inger. De maatte sende Daljunkerens ned til Danmark (han undflyede dog under Vejs), og Hr. Vincents selv blev den 17de Oktober 1528 afskediget fra sin Post som Lensmand og Statholder og maatte love Kongen paa sin Ære og Redelighed at overlevere Slotsloven næste Paaske til den, hvem Kongen vilde overantvorde Slottet. Skjønt han beholdt andre betydelige Len i Norge og sit Sæde i det norske Rigsraad, var dog Grundvolden for hans store Indflydelse i Norge rokket, og den Mand, der

skulde blive Arvetager efter ham, maatte tage et ganske andet politisk Sigte end Hr. Vincents.

Denne Opblussen af norsk Selvstændighedspolitik havde selvfølgelig ikke været velset i Danmark. En af Hovedmodstanderne mod denne var Eskes Svigerfader Henrik Krummedige. Det var ham, der 1523 havde bragt det søndenfjeldske Norge til at underkaste sig Frederik I., og i Modsætning til Vincents Lunge havde han gjort alt for at sikre Bevarelsen af de Baand, som knyttede Norge til Danmark.¹⁾ Han var en af Norges største Lensmænd, besad selv store Godser i dette Land og var i høj Grad yndet af Almuen, som han i Modsætning til saa mange af sine Standsfæller behandlede med Læmpe og Venlighed. En saadan Mand maatte Vincents Lunge have skubbet til Side for selv at faa Plads, og det var ogsaa lykkedes ham. Det norske Rigsraad fratog ham 1524 alle hans Len og klagede til Kong Frederik over ham, beskyldte ham for Uredelighed og Uretfærdighed og erklærede, at det ikke vilde tillade ham at forblive i Norges Rigsraad, ja end ikke at blive boende i Landet. Paa Ribe Slot kom det til et hæftigt Optrin mellem Eskes Svigerfader og Vincents Lunge, der var Overbringeren af det norske Rigsraads Brev og vel den egentlige Ophavsmand dertil. Den gamle Krigsmand erklærede de norske Rigsraader for Forrædere og lovede Hr. Vincents, at han ikke uplukket skulde komme over Hallands Aas. Han sendte Vincents Lunge Fejdebreve og rensede sig med 24 Adelsmands Ed for de af Nordmændene mod ham rejste Klager. Men sine norske Len fik han ikke tilbage, saa længe Hr. Vincents sad paa Bergenhus. Kong Frederik greb ikke kraftig ind til Fordel for ham, ligesom han i det hele lod Tingene i Norge gaa sin Gang, indtil Forholdene i Danmark gav ham friere Hænder til at øve et kraftigt Tryk paa de norske Forhold. Begyndelsen hertil skete allerede i 1527, da den norske

¹⁾ Allen IV. 2. S. 448.

Ridder Hr. Olaf Galle blev afsat fra sin Post som Lensmand paa Aggershus og erstattet af Eske Billes Fætter, Mogens Gyldenstjerne. Kort før var en anden af Eske Billes Fætre, Klavs Bille, blevet Lensmand paa Bahus Slot, og da nu endelig Eske selv blev udset til Befalingsmand i Bergenhushus, vare Norges tre Hovedfæstninger i de tre danske Fætters Haand. Vincents Lunges stolte Planer vare kuldkastede, den gamle Henrik Krummedige havde faaet Oprejsning for den Forsmædelse, han havde lidt. Samme Dag, Hr. Vincents maatte love at opgive Slotsloven paa Bergenhushus, fik Hr. Henrik flere af sine norske Len tilbage.

At Valget til Hovedsmand paa Bergenhushus faldt paa Eske Bille, synes at have vakt almindelig Overraskelse, og ikke mindst kom det uventet paa ham selv og hans Svigerfader. Den almindelige Mening var den, at Mogens Gyldenstjerne, der paa Aggershus havde vist sig som en særdeles tro og paalidelig Mand, skulde have haft Bergenhushus. Biskop Anders Mus i Oslo, en god Ven af Henrik Krummedige og Eske, mente, at i saa Tilfælde kunde der blive Plads for Eske paa Aggershus og anbefalede ham ivrig hos Kongen til denne Post. Det samme formaaede han Mogens Gyldenstjerne til at gjøre, uden at nogen af Parterne havde Anelse om, at Kongen allerede havde kastet sine Øjne paa Eske til den Post, Hr. Mogens selv attraaede. Baade Bispen og Mogens Gyldenstjerne begave sig ned til Danmark i Januar Maaned 1529, men kom for sent til at indvirke paa Sagens Gang.¹⁾ Man spørger uvilkaarligt, hvem der har ledet Kongens Tanke hen paa Eske. Muligvis er det Anders Bille, der havde en saa vigtig Stemme i Raadet i Kong Frederiks Tid. I de samme Dage, da Hr. Vincents opgav Slottet, befandt han sig i Flensborg hos Kongen, tilligemed Tyge Krabbe og Ove Vincentsen Lunge, der begge vare Vincents nærmeste Slægtninge og ivrige Forsvarere, samt Mogens

¹⁾ Anders Mus t. E. B., Oslo 17/12 1528. Rigsark. Chr. II. 54 a 2.

Goye, der synes at have staaet udenfor hele Sagen, og Hr. Hans Krafse.¹⁾ Det ligger ogsaa nær at gjætte paa den indflydelsesrige tyske Kansler, Wulfgang v. Utenhof, der var og til det sidste vedblev at være Eskes gode Ven. Vi skulle endelig som den sidste og maaske væsentligste Støtte for Eske Bille nævne hans Hustrus nære Slægtning paa modrene Side, den ansete Oluf Holgersen Rosenkrands paa Vallo, der i alle Tilfælde overværede de foreløbige Aftaler mellem Kongen og Eske i December Maaned 1528 og senere gjorde sit bedste for at stemme Rigshovmesteren Mogens Goye gunstig for Valget af Eske. Hvorom alting er, bliver Valget i alt Fald et Vidnesbyrd om den Tillid, man nærrede til Eske Bille ved at anse ham for skikket til at overtage en saa vigtig og ledende Post som Styrelsen af det nordenfjeldske Norge.

Efter sin Hjemkomst fra Holsten til Hagenskov meldte Eske Bille strax sin Svigerfader, hvad der havde været paa Tale mellem ham og Kongen, og udbad sig hans Raad i denne vigtige Sag. Kongen havde ønsket hurtigt og endeligt Svar og tillige befaleet ham at holde Sagen hemmelig; Svigerfaderen maa derfor svare ham strax, thi han vil rette sig fuldstændig efter hvad denne tilraader ham. Svaret kom da ogsaa øjeblikkeligt. Hr. Henrik var begejstret ved Tanken om at se sin Svigersøn afløse den forhadte Vincents Lunge. I sit Svar beskriver han Kongsgaarden i Bergen med de mest tillokkende Udtryk. «Der er meget ferskt Vand inde, og salt Vand kan ham ikke formenes (tilføjer han humoristisk); Slottet er vel bygget af Mur, det staaer vel at holde og er meget fast. Jeg veed intet Sted, hvor man lettere kan komme til Spisning til en lang Belejring end dér; thi der er Malt og Mel nok paa Bryggen, Aar og Dag kommer der Skibe, og Smør faar man dér nok af, og alle Haande Spæk og Fisk

¹⁾ Brev fra Jørgen Kok til Henrik Krummedige, Flensborg, ²⁴ 10 1528. Sejdelin, Diplomatar. Flensborg. II. 951.

er der altid nok til Fangs; og alt det bedste baade Spisning og Klenodier og andet, hvad paa Bryggen og i Bergen er, det kommer alt ind paa Gaarden, om noget paakommer.» Men Eske maa skynde sig med at faa Sagen afgjort, thi Mogens Gyldenstjerne og Mikkell Blik ere paa Vejen til Kongen, og Rygtet gaar, at Mogens vil bytte Aggershus for Bergen og give Mikkell Blik Aggershus. Samtidig skrev den livlige gamle Mand et Brev til Datteren i samme Anledning. Hun skal tilraade sin Mand paa det kraftigste at modtage Bergenhus «mest for Haanheds Skyld, efter det er ham til-sagt». Men forevrigt kjender han ikke noget Sted i Norge eller Danmark, hvor han hellere vilde være, end i Bergen. Stod det ham til Buds, da tog han det strax, «dér er man altid fri for de Svenske, og hele Bergen skal blive fordærvet, før Slottet skader». Han slutter med at sige: «Raad Eske, at han tager ingen Snak eller sød Tale for det Bud om Bergens Slot og gjør en fuld Ende paa det strax, før Hr. Mogens kommer til vor naadige Herre.» To Dage efter sendte han paa ny nogle opmuntrende Ord til Svigersønnen for at bortvejre selv den mindste Vaklen fra dennes Side. «I skal snart fornemme, naar I komme dér, hvad norske Len ere bedre til Fordel end danske,» skriver den i norske Forhold saa vel bevandrede Herre.¹⁾

Samtidig underrettede Eske Bille Mogens Gøye om Kongens Tilbud og sendte ham tillige et Anbefalingsbrev for sig fra Oluf Rosenkrands. Mogens Gøye svarede, at han kunde være sikker paa, at Kongen vilde holde sit Løfte; selv kunde han ikke strax begive sig til Kongen og virke for Sagen, men naar han i Begyndelsen af Februar kom ned til Kongen, skulde han gjøre alt, hvad der kunde tjene Eske til «Bedste og Bestand».

Midt i den almindelige Glæde over Eskes Forfremmelse

¹⁾ Diplomatar. Norveg. XI. 562—70.

²⁾ Mog. Gøye til E. B., Dragsholm ³⁰/₁₂ 1528. Or. i D. Ad. Br. 7. 52.

lød der dog én advarende og mismodig Stemme. Det var Eskes Svigermoder, Anna Rud. Skjønt ogsaa hun maatte tilraade ham at modtage det ærefulde Tilbud, da hun — som hun skriver — hørte hver Mand sige, at det var et fast Slot og godt Len, kunde hun dog ikke tilbageholde sine Bekymringer. «Mig gruer saare,» skriver hun til Datteren, «at Du skal saa langt op i Landet; Gud give, Din Fader og jeg kunde faa noget der i Landet, vi kunde sidde livsfrit paa, da vilde vi gjerne være der hos Dig.» Jo nærmere Adskillelsens Stund kom, desto mere opfyldtes hun af bange Anelser, og da hun endelig maatte give Afkald paa sine kjære Børn, var hendes Tanke udelukkende henvendt paa atter at formaa dem til at vende tilbage til Danmark.

Eske Bille fik nu en travl Tid med at bringe Forhandlingerne med Kongen til Ende og en endnu travlere med at ordne sine private Forhold, inden han forlød Landet. I Slutningen af Januar 1529 drog han over til Gottorp, uden Vanskelighed fra nogen Side blev Sagen ført til Ende, Kongen holdt, som Mogens Gøye havde sagt, sit Ord og udstedte den 6te Februar og følgende Dag en Del aabne Breve til Almuen og Fogderne i de til Bergenhus liggende Len, hvori han befalede dem at adlyde den nye Lensherre, ligesom Besætningen paa det kongelige Krigsskib Hamborgerbarken fik Ordre til at adlyde Eske Bille og være rede til at stikke i Søen, naar han befalede det.¹⁾ Ved Paasketid forlød han Hagenskov Slot med sin Hustru, der drog over til Sjælland, hvor hun mødtes med Moderen i Roskilde, og derfra til Ellinge. Hun var højt frugtsommelig og skulde her afvente sin Nedkomst. Eske Bille selv skulde sørge for Udrustning til sit forestaaende Togt; Johan Urne, Lensmanden paa Kjøbenhavn Slot, skulde forsyne ham med Levnedsmidler og Krudt. Men Johan Urne var ikke meget villig dertil, da han havde fuldt op om Ørene med at udruste den Flaade,

¹⁾ Langebeks Diplomatar.

som ved Sommertid skulde føre Kong Frederik op til Norge, hvor efter Bestemmelsen Kroningen skulde finde Sted. Spydig bemærkede han, at Kjøbenhavn havde lige saa stor Betydning for Kongen som Bergenhus; «før skulde Bergen altid bespise Kjøbenhavn, og Kjøbenhavn ikke Bergen, men jeg kan tro, at det skal være nu, som kongelig Majestæt vil have». ¹⁾ Der maatte gjentagne Kongebreve til, for at faa ham til at fremskynde Udrustningen, og dog fik Eske Bille ikke alt, hvad der var ham tilsagt. Det kneb med rede Penge for Eske, og, som sædvanligt, var det ikke muligt at faa Kongen i Tale paa dette Punkt. Eske ønskede 2 à 300 Gylden til Laans og tillige Erstatning for den Bygning, han havde opført paa Hagenskov. Men Kongen vægrede sig ved at betale ham strax, ja end ikke 300 Mark, som Eske havde forstrakt ham med under Belejringen 1523, kunde han faa. ²⁾ Dog det var Bagateller, som Eske med sine rige Svigerforældre i Ryggen vel kom ud over. De hjalp ham med at bygge et nyt Skib, som skulde følge med ham til Bergen, de paa-tog sig som sædvanlig Omsorgen for hans Børn, der efter Tidens Skik opdroges hos Bedsteforældrene, og de skaffede ham ogsaa de fornødne Pengemidler. Til Gjengjæld benyttede han sin Indflydelse hos Kongen til deres Fordel. Henrik Krummedige fik Løfte om at tilbagefaa alle sine norske Len ³⁾, og Kongen tilskjødede ham Pederstrup i Sønderhal-land, som havde tilhørt den henrettede Niels Brahe.

Der var dog én Sag, der fremfor alle laa Eske Bille paa Hjertet. Det var, at faa Skiftet efter Forældrene og særlig Overdragelsen til sig af Svanholm bragt til en endelig Afgjørelse inden sin Afrejse. Efter Moderens Død 1521 skulde der have været afholdt Skifte, men det blev udsat, og da Ove Bille i September 1523 paa ny indvarslede alle

¹⁾ Johan Urue til Eske Bille, Haffnie ⁹/₃ 1529. Or. i D. Ad. Br. 59. 35.

²⁾ Dipl. Norveg. VIII. 599, X. 596—97.

³⁾ Den danske Kansler fik 20 Gylden for at virke hen dertil.

Søskende til et Møde hos sig i Aarhus, kom der Forhindringer for Knud Bille.¹⁾ Endelig samledes dog alle Arvingerne paa Kroningsrigsdagen i Kjøbenhavn i Juli Maaned 1524, men Resultaterne af Forhandlingerne blev kun et foreløbigt, ikke noget endeligt Skifte. Det herom udstedte Dokument lod saaledes:

Vi Ove Bille, Bisp i Aarhus, Henrik Aagesen til Hagestad (o: Hageles) paa min Datters og Erik Billes Børns Vegne, Joakim Lykke til Østrup, Laurids Skinkel til Egeskov, Knud Bille til Gladsaxe, Eske Bille til Hagenskov, Mogens Bille til Svanholm og Mogens Lavridsen, Brødre, Søskende, Samfrænder og rette Arvinger efter hæderlige og velbyrdige Mand Peder Bille og hans Husfru, Fru Anne, hvis Sjæle Gud naade, nu forsamlede her i Kjøbenhavn, gjøre alle vitterligt, at vi nu have siddet over et venligt Søskendeskifte i saa Maade, at vi have gjort mellem os et Tokkeskifte, udsat og parteret fornævnte Peder Billes og Fru Annes Gods i Sjælland, Fyn og Jylland liggende imellem os paa Register og Skrifter, og hver haver annammet til sig en besynderlig Skrift paa den Del og Part, som ham er tilskiftet og tokket, og skal hver beholde, nyde og bruge eftersom saadanne Skiifter, der hver af os haver annammet, udvise, saa længe at Lejligheden begiver sig saa, at vi kunne forsamles igjen og gjøre en endelig Ende derpaa. Og hvilke Skove, store og smaa, som findes til samme Gods, skulle her forinden stande og blive os alle til Gode. Derpaa forpligte vi

¹⁾ Ove Bille skriver ²⁶ 1523 til Eske Bille: «Som Du skriver om det Møde, som skulde nu været mellem vore Medarvinger om det Skifte og Arv, som os imellem er, da formodede vi visselig, at vore Brødre skulde været herover siden; men vi formærke, at Knud Bille kan ikke hertil komme hid over for den Lejlighed, som sig begiver i Skaane mellem Malmö By og Landsens Indbyggere.» Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e Fol.

os med dette samme vort Brev at komme tilsammen og ville besøge et venligt Møde her i Kjøbenhavn eller andensteds inden S. Mikkels Dag et Aar næstkommende, hvor som min Herre Bispen af Aarhus vorder os tilskrivendes, og da gjøre en endelig Ende paa samme Skifte; og skal dette samme Tokkeskifte, som nu er gjort, ikke komme da eller nu nogen af os til Skade eller Brøst i nogen Maade. Til Vidnesbyrd etc. Kjøbenhavn, Onsdagen næst efter S. Ketilli confessoris Dag (13de Juli) 1524.»¹⁾

Det i Brevet omtalte «endelige» Skiftemøde, der skulde afholdes i Aarhus, blev først udsat til Mortensdag 1525 og senere, paa Grund af Forhindringer fra Biskop Ove Billes Side, til Midfaste Tid 1526²⁾. Om det da blev afholdt, vides ikke; i alle Tilfælde blev intet afgjort, thi i Maj Maaned 1528 var et nyt Skiftemøde indvarslet i Kjøbenhavn, til hvilket Joachim Lykke gav Eske Bille og Lavrids Skinkel Fuldmagt til at handle paa hans og hans Børns Vegne.³⁾ Ogsaa dette Møde forløb uden noget endeligt Resultat. Eske Bille mødte en haardnakket Modstand fra sine Brødre, Knuds og Mogens' Side, der begge ligesom han synes at have ønsket sig Svanholm udlagt. Nu, da Afrejsen til Norge stundede til, vilde Eske have Sagen afgjort. Han forhandlede særskilt med sine Brødre og Svogre, og efter hans eget Sigende fik han ogsaa deres Indvilligelse. Der blev aftalt et Møde hos Biskop Ove i Aarhus i Begyndelsen af Marts 1529. At Udsigterne dog ikke vare gunstige, fremlyser af et Brev fra Fætren Torben Bille, Ærkedegn i Lund, til Eske Bille, hvori han ytrer: «Jeg forfarer af Eders Skrivelse, at I

1) Or. i Danske Selskabs Papirer. Opt. o. Parterne i D. Ad. Br. 6.

2) Ove Bille t. Eske Bille, Egisgaard 2.10 1525. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e Fol.

3) Fuldmagtsbrev, dat. Østrup, 2.5 1528. D. Ad. Br. 45. 32.

skulle være til Møde med Eders Medarvinger; da hører jeg gjerne, at samme Møde skal være i min Herre Bispens Overværelse udi Aars; thi jeg veed, at I af hans Naade gode Raad og ingen onde fangendes vorde, saa mig haabes I blive siddende udi Vilje, Venskab og Kjærlighed, som Sorskende bør at gjøre.»¹⁾ Men det var, som om alle onde Magter skulde sammensværge sig for at hindre Gjennemførelsen af Eskes Yndlingsplan. Biskop Ove, som opholdt sig paa Aakjær Slot, blev syg og kunde ikke begive sig til Aarhus, men ønskede Modet udsat til 8 Dage efter Paaske, i Begyndelsen af April.²⁾ Eske ses at have besøgt Ove Bille paa Aakjær Slot de første Dage af Marts³⁾, og det var ogsaa hans Mening under alle Omstændigheder at give Møde hos Biskop Ove i Begyndelsen af April. Men nu kunde Knud Bille ikke møde, og Sagens Afgjorelse blev da henskudt til Herredagen i Kjøbenhavn i Maj Maaned 1529.⁴⁾ Men saa længe kunde Eske Bille ikke vente; Kongen opfordrede ham indtrængende til hurtigst mulig at rejse op til Norge; han maatte derfor lade sig nøje med at samles med nogle af sine Sorskende paa Hagenskov og i Odense, hvilke ogsaa lovede at udlægge ham deres Parter i Svanholm. Han overgav derpaa sin Svigerfader Henrik Krummedige paa hans Vegne at forhandle med Brødrene. Men, som det var at vente, gik Herredagen over, uden at der blev rørt ved Sagen, og i bitre Ord beklagede Eske sig senere for Biskop Ove over, at Brødrene saaledes havde svigtet ham. Hovedskylden lægger han paa Mogens Bille, der vel ogsaa har været den vanskeligste at komme til Rette med. Det

¹⁾ Torben Bille t. Eske Bille, Lund ¹⁰ 2 1529. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e Fol.

²⁾ Ove Bille t. Eske Bille. Aakjær. ² 3 1529. Smstds.

³⁾ Eske Bille t. sin Hustru. Aakjær. ⁷ 3 1529. Or. i D. Ad. Br. 7. 88.

⁴⁾ Johanne Henriksdatter Sparre t. Eske Bille. Soborg, ¹⁷ 3 1529. Or. i D. Ad. Br. 7. 251.

var i alle Tilfælde først efter hans Død, at Eske fik sin Vilje med Hensyn til Svanholm.¹⁾

Da det rygtedes, at Eske Bille skulde forflyttes til Bergen, Nordens største og rigeste Handelsstad, blev han overlæst med Anmodninger af forskjellig Art. Hanseatiske Kjøbmænd bad ham om at skaffe deres Sønner Ansættelse hos dygtige og ansete Kjøbmænd i Bergen, «ikke ved Hoffet eller i Sadlen»; Jørgen Kock i Malmø foreslog ham Oprettelsen af et Slags Handelskompagniskab, saaledes at Jørgen skulde hvert Foraar sende ham Mel, Malt og Flæsk imod at faa Fisk i Bytte. Den snilde Kjøbmand vilde give det Udseende af, at han kun handlede af Patriotisme. «I skulle

1) Eske Bille skriver fra Bergen, den 31. August 1529 til Ove Bille: «Haver jeg og forfaret, siden jeg hid kom, at den Handel og Tale, som var imellem E. N. og flere af vore Soskende og Medarvinger om vort Fædrene Gods Svanholm og Arv, at nogen af vore Slægt og Venner skulde møde paa Svanholm og gjøre det dér til en endelig Ende om Gaard og Gods, hvilket jeg og haver forfaret udi Sandhed, at efter alles vor Vedtægt og Samtykke, som da tilstede var baade i Odense og paa Hagenskov, er nederlagt og aldeles forladt; hvilket mig storlig forundrer, at vi saa skulle sidde i slig en Fællig og Fled med hverandre, som vi her til Dags gjort haver, os og vore Børn til Skade og Fordærv. Kjære Broder, thi beder jeg E. N. ydmygelig, at E. N. vil værdes til for alles vort Bedste og Bestands Skyld at hjælpe og raade derudi, at vi dermed maatte komme til en endelig Ende, og hver maatte vide sit. Kjære Broder, skete det saa, det Gud forbyde, at nogen af vores Brodre eller Søstre afginge, da havde min Broder Mogens at handle og tale med fremmede Folk, som han nu haver sine Brodre og Søstre (at handle med). Hvad Bestand dér vil følge med, det forstaar E. N. vel bedre end jeg kan skrive. Kjære Broder, uden al Tvivl har E. N. vel tidt hort, at Regnskab er ingen Betaling. Thi beder jeg E. N. ydmygelig gjerne, at for al den gode Tro og Love, jeg har til E. N., at E. N. vil værdes til og være mig behjælpelig med mine Brodre og Medarvinger, at jeg dér maatte komme til en endelig Ende med og besynderlig om Svanholm, og E. N. vil værdes at ramme og vide mit Bedste derudi. Og er der nogen af dem, naar de ville sige Sandhed, at hver af dem haver lovet mig sin Part.: Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e Fol.

vide,» skriver han, «i Sandhed, at jeg dette ikke agter for den store Fordel, jeg venter mig deraf, men, Gud veed det, mere for Landets Forbedring og Bestand, fordi her er dyrt Kjob paa tor Fisk.» Kongens tyske Kansler ønskede, at han skulde sende ham Løsseskind, og Anmodninger af lignende Art strømmede ind fra alle Kanter.¹⁾ Ogsaa alvorlige og i høj Grad udviklede Sager fik han allerede nu kongelig Befaling til at afgive sit Skjon om. Imellem Vincents Lunge paa Fru Ingers Vegne og Otte Holgersen Rosenkrans's Born verserede en meget udviklet og bitter Arvestrid, som han strax efter sin Ankomst til Bergen skulde undersøge. En gammel og meget alvorlig Trætte mellem de hanseatiske Kjobmænd paa Bryggen og de skotske Kjobmænd i Bergen angaaende et Overfald paa disse sidste i Aaret 1523 ventede ogsaa paa hans Mellekomst, ligesom en Klage fra Kjobmænd i Amsterdam over Vincents Lunge, der havde frataget dem Skibe og Skyts. Alt tydede paa, at hans Embedsgjerning skulde blive en tornefuld Vej og lægge Beslag paa al hans Energi og Retsfolelse. Hans i norske Forhold saa bevandrede Svigerfader gav ham et godt Raad med paa Vejen, som ikke syntes ilde anbragt netop paa Eske. «Beder jeg Dig, kjære Datter,» skriver han, «at Du raader altid Eske til det bedste, og at han holder Venskab med alle og særdeles med de Bisper, uden at han nodes til med Urette, og at han haver Naade over fattig Almue, om de komme for Brøde, da tor Eder intet tvivle, at det gaar Eder og Eders Born vel baade til Liv og Sjæl²⁾. I Begyndelsen af Maj lettede Hamborgerbarken Ankret og styrede ad Bergen til. Fra «Barken» har Eske Bille den 9de Maj sendt sin Hustru en Afskedshilsen³⁾.

Den 17de Maj 1529 ankom Eske Bille til Bergen. Han

¹⁾ Jvfr. som Exempler Dipl. Norveg. X. passim.

²⁾ Norsk hist. Tidsskr. III. 288.

³⁾ Dipl. Norveg. XI. 582 f.

var ikke uforberedt paa, at der mulig ventede ham Vanskeligheder ved Ordningen af Mellemværendet med Vincents Lunge. Hans Svoger Joakim Lykke, hvis Søn Niels kort før var bleven gift med Vincents's Svigerinde Elline, skrev ham til, at Hr. Vincents havde «siddet paa Nyborg i Niels Lykkes Bryllup» og dér sagt, at han ikke vilde overlade Eske Bergen.¹⁾ Et slikt Praleri var ikke noget usædvanligt i Vincents Lunges Mund, og Eske har formodentlig ikke agtet synderligt derpaa. Hans Anelser gik i en anden og, som det viste sig, rigtig Retning. Dagen før sin Afrejse skrev han til Kongen og beklagede, at han kun havde faaet ringe Levnetsmidler og Krigsfornødenheder udleveret af Johan Urne.²⁾ Han frygtede for, at han paa Kongens Vegne skulde komme i stor Gjæld, thi han ventede kun et daarligt Inventarium, og «Gud forbyde, at han skulde komme til at købe Varer hos Kjøbmændene paa Bryggen».³⁾ Hans Frygt viste sig begrundet. Vincents Lunge gjorde vel ingen Vanskeligheder ved at overlevere Slottet til ham den 20de Maj, men Inventariet paa Bergenhus var i den sletteste Tilstand.⁴⁾ Forgjæves gjorde han Indvendinger og forestillede Vincents Lunge, at det Inventarium, han overdrog ham, ikke paa langt nær kunde sammenlignes med det, han havde modtaget ved sin Tiltrædelse af Slottet. Hr. Vincents svarede kun, at han i Forvejen havde tilskrevet Kongen, hvor meget han vilde efterlade paa Slottet. Lige saa uvillig viste han sig til at efterkomme Kongens Befaling om at udlevere det Skyts og Krudt, han havde taget fra Hollænderne; han havde

¹⁾ Dipl. Norveg. IX. 621.

²⁾ Han fik 1 Halykartove, 1 Halvslange, 2 Falkonetter, 50 Jernkloder, 2 Sk. Bly, $\frac{1}{2}$ Læst, 1 Fjerding Kornkrudt, 200 Sider Flæsk og 2 Td. Ærter.

³⁾ Udat. Brev i Eske Billes Kopibog for Aaret 1529. Rigsark. Norske Samlinger.

⁴⁾ Fort. over Inventariet i Dipl. Norveg. VI. 741—43.

gjort det paa egen Risiko og intet af, hvad han havde taget, fandtes paa Slottet.¹⁾ Selv flyttede han ned til Nonneseter Kloster i Bergen, som Kongen havde skjænket ham, og som efter ham blev kaldet Lungergaarden. Eske Bille havde saaledes faaet denne urolige og ærgjerrige Mand i sin umiddelbare Nærhed.

En anden og endnu større Vanskelighed beredte denne snilde og tvetydige Mand Eske Bille. Han vilde ikke udlevere Jordbogen til Bergenhus, uden hvilken Eske ikke vilde have Midler til at indkræve Kronens visse Rente af Lenet. I Overværelse af Lagmanden i Bergen erklærede han, at han aldrig havde haft nogen Jordebog, som han kunde vejlede sig efter, og havde derfor maattet benytte de Registre og Regnskaber, som Fogderne havde indleveret.²⁾

Følgerne af disse Trakasserier fra Vincents Luges Side viste sig snart. Beholdningerne paa Slottet vare hurtig opbrugte, en Del af Maltet var endog saa fordærvet, at det frembragte dødelige Sygdomme blandt Besætningen. Eske Bille maatte forlange Undsætning fra Danmark, men fik, som sædvanligt, hverken hurtigt Svar eller Hjælp fra Regeringen i Kjøbenhavn, der fulgte det Princip at lade Lensmændene i Norge sørge for sig selv. Da han tillige intet fik fra Lenene, af hvilke nogle af de vigtigste (deriblandt Sogn) vare tagne fra Slottet og givne til Vincents Lunge og andre, maatte han ty til Kjobmændene paa Bryggen. I Avgust Maaned 1529 havde han allerede gjort for 3000 Mark Gjæld hos disse. Ingen Under derfor, at han blev utaalmodig. Den 19de Avgust skrev han paa ny til Kongen, at Tilstanden var aldeles utaalelig, og forlangte, at de fra Slottet tagne Len, særlig Sogn, maatte igjen lægges til Bergenhus, indtil Hr. Vincents havde fyldestgjort Inventariet, endvidere indbe-

¹⁾ Eske Bille til Fr. I. ^{31,5} 1529. Or. i Indk. Breve til D. Kancelli.

²⁾ Et af flere Borgere i Bergen udstedt Vidnesbyrd herom af ¹⁵ s. 1529. Langebeks Diplomatar.

talt alle Oppeborsler fra det lobende Aar og tillige de 3000 Marks Gjæld, som Eske havde gjort. Med de smaa Len var han ude af Stand til at holde Slottet længere.¹⁾

Eskes Beklagelser synes endelig at have gjort Indtryk i Kjobenhavn. Mogens Goye forsikrede ham, at han havde forebragt hans Klager for Kongen, og at denne var villig til at hjælpe ham. Men det Brev, som Kongen samtidig afsendte til ham, var just ikke videre imodekommende. Han kunde hverken faa Krudt eller Levnedsmidler, «I maa selv finde Raad dertil og bekoste det for vore Penge og skrive det i vort Regnskab». Med Sogn maa han ikke befatte sig, før han faar Skrivelse fra Vincents. Derimod lovede Kongen, at han vilde skrive til denne om Inventariet og Jordebogen.²⁾ Eske Bille havde saaledes faaet carte blanche til at gjøre Gjæld paa Kongens Vegne, og han benyttede sig ogsaa deraf. Da han 1531 aflagde Kongen Regnskab, var Gjælden naaet op til henved 7600 Mark.³⁾ At dette hverken var til Fordel for ham eller Kongen, siger sig selv.

Efter Tidens Skik kunde man have ventet, at Eskes og Vincents' Strid vilde have givet Anledning til voldsomme Optrin. At dette ikke skete hverken nu eller senere, da Forholdet imellem dem blev endnu mere tilspidset, skyldtes dels Eskes Besindighed, dels den Omstændighed, at Vincents Lunge og hans Svigermoder Fru Inger paa den Tid vare blevne indviklede i en alvorlig Fejde med Ærkebiskop Olaf i Trondhjem.⁴⁾ Denne Prælat, Norges sidste katolske Ærkebiskop, havde hidtil virket i god Forening med Vincents Lunge i dennes Bestræbelser for at gjenoprejse Norges Selv-

¹⁾ Breve af ⁶ 6, ¹⁸ 6, ²³ 6 og ¹⁹ s 1529, i Eske Billes Kopibog.

²⁾ Mogens Goye t. E. B. Kbhvn, ⁴ s 1529. D. Ad. Br. 23. 61. Dipl. Norveg. IX. 648—50.

³⁾ Norske Rigsregistrarer I. 27.

⁴⁾ Om Vincents Lunge og Fru Inger henvises engang for alle til Daaes bekjendte Afhandling, Fru Inger Ottesdatter og hendes Dotre, i Norsk hist. Tidsskrifts 3dje Bind.

stændighed. Men da Hr. Vincents begyndte at slutte sig til den lutherske Lære, ophidsedes den katolske Prælat imod ham; os ubekjendte Personer pustede til Ilden, og just paa den Tid, Eske kom til Bergen, var Fejden brudt ud. Ærkebispens havde bemægtiget sig Hr. Vincents' tidligere Len Finmarken, og Fru Inger kom som en Flygtning til Bergen efter at have mistet alle sine Ejendomme i Trondhjems Stift. Ærkebispens Krigsskibe vare samtidig i Soen og opsnappede et af Vincents Lunges Skibe, der var paa Tilbagerejsen fra Holland til Norge. Den tagne Prise blev fort ind til Bergen, og saaledes kunde Eske ikke undgaa at blive draget med ind i Striden, saa meget mere som det tagne Skib mentes at tilhøre Kongen, skjønt Vincents selv erklærede det modsatte.

Eske Bille var dog altfor forsigtig til at blande sig for dybt ind i denne Privatfejde mellem norske Stormænd. Hans Hverv bestod væsentligst i at tale beroligende Ord og især at formaa Ærkebispens til at lade Kongen og det norske Rigsraad afgive deres Kjendelse i Sagen mellem ham og Hr. Vincents. Denne ønskede det samme og afgav det Lofte til Eske Bille og den danske Adelsmand Niels Jepsen Bryske, der havde fulgt Eske til Bergen, at han vilde udsætte Fejden, indtil Striden havde været forelagt Kongen og Raadet. Han begav sig derpaa i Begyndelsen af Juni med sin Hustru til Oslo, hvorhen Kongen ventedes i Juli; men Ærkebispens vilde ikke vide af noget Forlig, han vilde — som han skrev til Eske — «være paa Hr. Vincents, og Fru Ingers Argeste og Værste, saa meget han kunde». Derimod lovede han, at Kongen ikke skulde lide nogen Skade derved; han vilde sørge for, at Afgifterne af de af ham besatte Len bleve rigtig indbetalte.

Imidlertid stundede det kongelige Besog i Norge til; men i sidste Øjeblik fik Kongen Forhindringer og sendte i Stedet for, sin Søn, Hertug Christian, med en Flaade paa 14 Skibe til Oslo, for at — som det siges — pleje Lov og

Ret og tillige for at faa ham hyldet som Tronfølger. I Begyndelsen af Juli ankom han til Norge, ledsaget af mange danske Adelsmænd, fremfor alle af Henrik Krummedige, der nu havde faaet kongelige Breve paa alle sine norske Forleninger, og hvis Indflydelse nu atter var paa sit Højdepunkt.

I Oslo skulde nu alle de indviklede norske Sager afgjøres, Retsstridigheder og Fejder bilægges, og Landets Fremtid bestemmes ved Tronfølgervalget. Men til Afgjørelsen af disse Anliggender var Ærkebispens Nærværelse nødvendig, og han havde endnu ikke vist noget Tegn til at ville komme. I Midten af Juni havde Eske Bille kunnet meddele, at hverken Ærkebisp eller de andre Bisper vilde besøge Herredagen i Oslo, og han havde derfor fraraadet Kongen at ofre «Kost, Tæring eller Pengespild derpaa.»¹⁾ Men Underretningen herom kom for sent til Danmark, og Hertug Christian skrev derfor, kort efter sin Ankomst til Oslo, til Eske Bille, at hvis han mærkede, at Ærkebisp vilde undslaa sig for at møde, skulde han skaffe ham nøjagtigt at vide, hvad hemmelig Grund han havde dertil.²⁾ Kort efter kom Ærkebisp selv rejsende ned til Bergen, hvor samtidig Bispen af Stavanger indtraf, og Eske undlod da ikke at tilskynde de gejstlige Herrer til at besøge Herredagen. Begge svarede ham yderst imødekommende,³⁾ men da det kom til Stykket, droge de hver hjem til sit, og Herredagen i Oslo forløb altsaa uden noget Resultat af Betydning. Det var et Ojeblik paa Tale, at Hertug Christian skulde begive sig til Bergen, hvad der for Eske Bille vilde have været et højst ubehageligt Besøg paa Grund af de dermed forbundne, store Udgifter. Vincents Lunge arbejdede ivrig derpaa, men Henrik Krummedige forpurrede sandsyn-

¹⁾ Eske Bille til Fr. I. 1° s 1529. Eske Billes Kopibog 1529.

²⁾ Hert. Chr. t. E. B. Aggershus, 14 v. 2¹/₇. Langebeks Diplomatar.

³⁾ Eske Bille t. Ove Bille ³¹ s 1529. Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

ligvis hele denne Plan. Striden mellem Ærkebispem og Hr. Vincents blev altsaa ikke afgjort her, der blev afsendt nogle fornemme norske Herrer til Trondhjem for at bilægge den, men der kom intet Resultat ud deraf. Vincents Lunge drog tilbage til Bergen, hvor han opholdt sig en Del af Vinteren, og som det synes omgikkes ret venskabeligt med Eske, der i Slutningen af Aaret havde haft den Glæde at se sin Hustru lykkelig og vel ankomme til Bergen.

Den 9de Juli 1529 havde Fru Sofie paa Ellinge i Skaane født en Datter, «et skjønt Barn», skrev Mormoderen til Svigersønnen. Hun havde været meget syg, Døden nær, efter hendes Moders Sigende. Men næppe var hun kommet til Kræfter, før hun tænkte paa at drage op til Bergen. Hun medtog sin næstældste Søn Hartvig og den unge Jomfru Karine Lykke, en Søsterdatter af Eske og Søster til Vincents Lunges Svoger Niels Lykke, og i Midten af September gik Rejsen for sig. I Varberg traf hun sin Fader, som var paa Tilbagereisen fra Norge og skulde følge Kongesønnen tilbage til Gottorp. Paa Vejen besøgte hun sin Mands Fætter, Hr. Klavs Bille paa Bahus, men blev der kun een Nat, hvad der forundrede hendes Moder i høj Grad, «at Hr. Klavs vilde lade Dig saa snart fra sig». Over Marstrand gik Rejsen til Oslo, hvor Eske Billes Skib med 36 «Hofmænd» ventede paa hende, og herfra sendte om Norge forbi Kap Lindesnæs. I Slutningen af Oktober naaede hun Bergen, og Kongsgaarden her blev i den følgende Vinter det selskabelige Midtpunkt for en hel Kreds af fornemme Norske og Danske. Fru Inger og hendes Dotre opholdt sig her tilligemed Vincents Lunge og Hustru, samt Svogeren Niels Lykke og dennes Hustru samt en Søster Helvig. Imellem Niels Lykke og Fru Sofie havde der været nogen Spænding, som Faderen, den gamle Joakim Lykke, havde bedt Eske om at hæve. Forholdet imellem Damerne var særdeles venskabeligt; de kaldte hinanden Sostre, sendte hinanden Gaver, udvekslede Breve og mildnede og udglattede vel de Rivninger,

som selvfølgelig maatte komme frem mellem Eske og Hr. Vincents. I Januar Maaned 1530 drog imidlertid Niels Lykke med Hustru og Søster nord over til Trondhjem for at forsøge, hvad han kunde udrette hos Ærkebispem. Efter lange Forhandlinger lykkedes det ham at oprette et Forlig mellem ham og Hr. Vincents. Paa det Tidspunkt, da dette lykkedes, havde ogsaa Vincents Lunge forladt Bergen. I Februar havde han indskibet sig paa en lille Jagt og var sejlet ned til Danmark — med hvilke Planer og Forhaabninger skulle vi strax faa at se.¹⁾ Fru Inger og hendes Døtre rejste kort efter tilbage til Østraat, medens Niels Lykke bosatte sig paa Kongsgaarden Fosen.

I Marts Maaned 1530 døde Eskes Svigerfader, *Henrik Krummedige* paa Mogenstrup Gaard i Skaane. Det sidste Aar havde været et af de lykkeligste i hans bevægede Liv. Han havde set sin Fjende Vincents Lunge ydmyget, havde opnaaet at faa alle sine norske Len tilbage og været Hertug Christians højre Haand paa dennes Tog til Norge. Størst Glæde havde dog Svigersønnens nye Stilling i dette Land skaffet ham. Hans Breve strømme over af Lovtaler over hans Dygtighed og den Anseelse, han nyder baade hos Kongen, Prinsen og Inbyggerne i hans Len. Han havde været Eskes bedste Talsmand hos Kongen og med sin rige Erfaring kunnet give ham mange nyttige og kloge Raad. Under Besøgene i Oslo tilskyndede han Eske til at sende baade Kongen og Hertug Christian hyppige Underretninger om Forholdene. «Jeg veed,» skriver han, «at de vide, at I skriver dem Sandheden til, og det stole de paa og længes fast efter Eders Skrivelse og Tidende.» Alle de Breve, han sender Hertugen, sender denne strax til Faderen, og det

¹⁾ Jvfr. Dipl. Norveg. XI. 610—11. Fra Oslo skriver han ²⁹ a 1530 et Brev til Eske Bille, hvori han udtaler sin Glæde over, at det ikke hidtil er kommet til Forlig med Ærkebispem. Or. i D. Ad. Br. 7.

samme gjør Faderen igjen. Han bør sende Hertugen saa meget Fisk, han kan undvære; senere kan han jo «ramme det igjen» i sit Regnskab. Med Ærkebispens bor han stille sig paa venskabelig Fod, thi «det findes ikke alt, som Doctoren (Vincent's Lunge) skriver». ¹⁾ Eske fulgte hans Raad og vedligeholdt en levende skriftlig Forbindelse ikke alene med Kongen, hvem han opfordrede til ikke at stole paa Rygter fra Norge, før de vare blevne bekræftede af ham ²⁾, men ogsaa med de indflydelsesrigeste danske og holstenske Stormænd. Iblandt dem, som hyppigst forekomme i hans Korrespondance, skulle her nævnes: Mogens Goye, Tyge Krabbe, Johan Friis, Knud Gyldenstjerne, Kongens Kansler Klavs Grjodsen og Rentemesteren Anders Glob, endvidere den tyske Kansler v. Utenhof og Johan Rantzow. Han havde rig Lejlighed til at gjøre sig gode Venner med disse Stormænd ved at sende dem Gaver i Fisk, Hvalspæk, kostbare Skind og deslige norske Produkter, som vare velkomne i de rige danske og holstenske Stormænds Familier. Ogsaa med Ærkebiskop Olaf i Trondhjem stod han stedse paa en venskabelig Fod, og Fru Sofie fandt jævnlig Anledning til at glæde den gamle Herre ved at sende ham syltede Valnødder og Kirsebær og det paa hin Tid opfundne Lægemiddel «Aqua vitæ», som rostes for sin vidunderlige Virkning i alle mulige Sygdomstilfælde.

Henrik Krummediges pludselige Død (han var kun nogle og tredsindstyve Aar gammel) maatte selvfølgelig fremkalde alvorlige Bekymringer hos Eske og hans Hustru. Hvorledes skulde den gamle Fru Anna Rud, der var syg og skrøbelig, kunne klare alle de indviklede Formuesforhold efter Mandens Død, og hvorledes skulde det gaa med de store norske Len, som Hr. Henrik nys havde gjenerhvervet, og hvorom der naturligvis vilde blive en glubende Jagt? Det Spørgsmaal

¹⁾ Dipl. Norveg. IX. 634—36.

²⁾ Eske Billes Kopibog 1529.

maatte da trænge sig paa, om det ikke var klogest at opgive Bergenhus og atter søge tilbage til Danmark. Allerede for Hr. Henriks Dod synes Eske at have haft slige Planer, men det Len, han eftertragede — uvist hvilket —, fik en anden¹⁾, og han maatte vente, at Kongen ikke gjerne vilde give ham Afsked fra hans betroede Post. Just paa samme Tid havde Kong Frederik givet ham et særligt Bevis paa sin Tillid ved at paalægge ham og Ærkebiskop Olaf at være Kongens Repræsentanter i Norge; de skulde hjælpe enhver til Lov og Ret, og i Tilfælde af fjendtligt Angreb paa Riget skulde alle Indbyggerne rette sig efter deres Befalinger.²⁾ Store Foretagender vare allerede paatænkte, saaledes fremfor alt Nedrivningen af den gamle Apostelkirke og af Bispegaarden i Bergen, i den Hensigt at sikre Kongsgaarden, som let kunde angribes fra disse Bygninger. Man kunde vente megen Modstand og ilde Omtale ved dette Foretagende, som derfor maatte udføres paa en paa engang bestemt og dog hensynsfuld Maade. Eske Bille havde allerede i Striden mellem Ærkebispnen og Hr. Vincents vist, at han besad disse Egenskaber, og kun nodig vilde derfor Kongen skilles ved ham paa denne ansvarsfulde Post.

Hertil kom, at de ydre politiske Forhold vare alt andet end sikre. Kong Christierns Rustninger i Holland vakte en stedse større Opmærksomhed i Norden; man vidste ikke, hvor Slaget skulde ramme, men man frygtede, at Norge skulde blive det nærmeste Angrebepunkt. Heri bestyrkedes man, da det i Vinteren 1529—30 rygtedes, at Ærkebiskop Olaf havde haft sine Sendebud i Holland. Da Niels Lykke i Januar 1530 drog op til Ærkebispnen, havde han ogsaa det Hverv at undersøge Sagens Sammenhæng, og de Meddelelser, han fra Trondhjem kunde sende Eske Bille, vare alt andet

¹⁾ Jvfr. Fru Anna Ruds Bemærkninger herom i et Brev af ¹⁴ 1530. D. Mag. 3. R. II. 275—76.

²⁾ Brev til Norge af ¹⁴ 2 1530. Dipl. Norv. IX. 663—64.

end beroligende. Han havde fundet den gamle Herre aldeles «fortvivlet og forbistret» af al den Logn og de Trusler, han havde faaet baade fra Ind- og Udlandet. Men nu mente dog Niels Lykke, at man kunde stole paa ham, thi han havde offentlig paa Raadhuset i Trondhjem og paa Lagtinget erklæret, at alt var Logn, hvad der var bleven paasagt ham, og at han vilde vedblive som altid at være Kongens tro Mand.¹⁾ Eske Bille har dog ikke kunnet lade sig berolige af Niels Lykkes tillidsfulde Ord og maatte have dobbelt Grund til at være paa sin Post.

Imidlertid drev Faren for et Angreb af Christiern II. denne Gang over, og da Eske Bille stadig bestormedes med indstændige Opfordringer fra sin Svigermoder og sine Slægtninge i Danmark, endog Ove Bille, om hurtigst muligt at komme ned til Danmark og varetage sine Sager²⁾, besluttede han endelig at imodekomme deres Ønsker. Hans Hustru ventede tillige sin Nedkomst, der efter Svigermoderens Ønske helst burde finde Sted i Danmark, hvor man kunde gjøre Regning paa Bistand af den ved alle fornemme Damers Barselfærd uundværlige Fru Kirstine Drefeld; og Fru Anna Rud maatte kæmpe en haard Kamp om sin Mands norske Len, af hvilke hun kun havde faaet sikkert Lofte paa Numedals Len baade norden- og søndenfjælds.³⁾ Hvad der endelig bragte ham til at bryde overtværs og paaskynde sin Rejse var den Efterretning, at Rygtet gik i Danmark, at Vincents Lunge skulde have Bergenhus igjen. Vel blev det kort efter meddelt ham, at det var Vincents Lunge selv, der havde udbredt dette Rygte, men saa meget mere nødvendigt blev det ham at undersøge paa nært Hold, hvorledes Sagerne stode. Han ønskede ogsaa at faa sit Mellemværende med

¹⁾ Dipl. Norveg. IX. 665—67, 670—72.

²⁾ Brevene fra Fru Anna Rud i Vedel Simonsen: *Ruderne I*. 175 ff. Ove B. t. E. B., Aakjær ²²/₅ 1530. Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

³⁾ Dipl. Norv. XII. 562.

Hr. Vincents angaaende Inventariet og Jordebogen endelig ordnet, og optog i den Anledning for sin Afrejse Vidnesbyrd om den slette Tilstand, hvori Bergenhus havde befundet sig, da Vincents overleverede ham det.¹⁾ Den 19de eller 20de August sejlede han med sin Hustru paa en Jagt fra Bergen. Som øverste Befalingsmænd paa Slottet, der nylig havde faaet en Forstærkning af 36 Landsknægte, indsatte han Mikkel v. Braunsberg og Truels Jude

Vincents Lunge havde imidlertid tilbragt hele Foraaret og Sommeren i Danmark med at paavirke Kong Frederik og Raadet til sin Fordel. Kongen havde vist sin Misfornøjelse med hans Optræden i Norge ved, uvist naar, at fratage ham Forleningen af Sogn, ligesom Eske Bille paa Kongens Befaling havde lagt Beslag paa en stor Del ham tilhørende Fisk til et Beløb af 600 Mark. Nu vendtes Stemningen atter til Gunst for ham; paa ny fik han Forlening paa Sogn i 10 Aar og dertil Vardøhus og Jemteland, og med dette Udbytte rejste han ad Landevejen tilbage til Bergen i August Maaned. Han ankom den 31te August til Bergen, og efter at have erfaret, at Eske var rejst ned til Danmark, skred han strax til at udføre en Plan, som han maaske allerede havde forberedt i Danmark, da han lod udsprede det Rygte, at Kongen havde forlenet ham med Bergenhus, og indbildte selve Kongen, at Eske havde anmodet ham (Vincents) at forebringe hans Ønske om at blive af med sin Forlening. Han stævnedes strax Medlemmerne af Slotsloven paa Bergenhus til at møde den følgende Dags Morgen Kl. 8 i Graabrødre Kloster. Samtidig ankom der imidlertid et Brev fra Eske Bille, uvist af hvilket Indhold, som foranledigede Hovedsmændene til strax at kalde Lagmanden og Raadet i Bergen op paa Slottet, hvor disse og Besætningen lovede at ville holde den Ed, de havde svoret Eske ved hans Afrejse. Derpaa begavede de sig til Graabrødre

¹⁾ Dipl. Norveg. N. 651.

Kloster, hvor Hr. Vincents mødte og gav dem til Kjende, at Kongen havde givet ham 10 Aars Brev paa Bergenhus med underliggende Len, hvilket han dog ikke vilde lade dem høre. Derimod lod han strax oplæse et Brev paa Sogn, samt angav at have faaet lignende paa Jemteland og Vardohus. Han spurgte dernæst Befalingsmændene, om de vilde opgive Slotsloven til ham, og da disse vægrede sig, fortalte han, at han havde et Brev med fra Kongen til Eske, der indeholdt Kongens Befaling hertil, og at Kong Frederik vilde kræve Slotsloven af Eske Bille, naar denne kom til Danmark og overdrage den til en Riddersmand paa Hr. Vincents' Vegne. Han spurgte dem derpaa, om de i saa Tilfælde vilde oplade ham Slottet, men fik til Svar, at de kun vilde oplade den i Eskes egne Hænder. Hr. Vincents blev nu utaalmodig og ytrede, at Eske selv havde opfordret ham til at hjælpe ham med at blive af med Bergenhus, fordi han ikke kunde taale Luften dér og endog havde skrevet til Kongen derom; «thi maa han vel have lovet Eder, hvad han love vil og løftet sin Haand udi Vejret; hvis han kommer her tilbage, da vil jeg give Eder denne; I erindre vel nok, hvorledes Jørgen Skriver (Christiern II's Lensmand paa Slottet) lovede at komme igjen». Men han fik stadig det samme Svar, og heller intet bedre, da han opfordrede dem til at kalde Eskes Fogeder i Sogn og Jemteland tilbage. Han truede dem da tilsidst med, at han nok skulde vide Raad til at sætte sin Vilje igjennem.

Imidlertid var Eske Bille sejlet syd over, men Storm og hans Hustrus betænkelige Tilstand tvang ham til at vende om. Paa Vejen hjem modtog han Brev fra sine Befalingsmænd, der underrettede ham om, hvad der var forefaldet, og tillige bade ham om at sende saa mange danske Knægte, han kunde undvære, da de ikke trøstede sig til at holde Lenene imod Hr. Vincents' Overgreb. Da han kom til Bergen, vistnok til stor og ubehagelig Overraskelse for Vincents Lunge, modtog han Besøg af to Udsendinge fra denne,

der opfordrede ham til at overgive Slottet. Nu havde imidlertid Hr. Vincents nedstemt Tonen. Han beraabte sig ikke længere paa Kongelig Majestæts Breve, men kun paa, at Kongen «med Haand og Mund» havde lovet ham Slottet, og bad Eske om at sende to Befuldmægtigede med Slotsloven ned til Danmark. Eske svarede blot, at han havde faaet Slotsloven af Kongen og ikke vilde opgive den til nogen «for Blæk og Papir», før han selv personlig havde overdraget den i Kongens egne Hænder. Han underrettede derpaa Kongen om Forholdene, lovede selv at komme ned til Danmark næste Foraar, men tilraadede indstændig Kongen, hvis det virkelig var hans Agt at fratage ham Slottet, da kun at overdrage det til en Mand, som var «jordfast» i Danmark og vederhæftig. Han beklagede tillige, at Kongen atter havde taget Sogn fra Slottet og skjænket Vincents Lunge de Fisk, han i sin Tid havde taget fra hans Foged. Han var nu kommet i saa stor Gjæld til Kjøbmændene paa Bryggen, at hverken han eller Lenet kunde bære dette Tab.

Imidlertid havde Hr. Vincents ogsaa ladet høre fra sig. I Skrivelsen til Kongen og den danske Kansler mindede han om, hvad Kongen havde lovet ham i flere danske Adelsmænds Nærværelse paa Slottet i Kjøbenhavn, og angav endog, at han havde faaet Slottet imod Lofte om en aarlig Afgift af 1000 Mark, det halve Sagefald, 200 Voger Raaskjær, samt at holde et godt Orlogsskib til Kongens Tjeneste. Han fortæller dernæst om sit mislykkede Forsøg paa at faa Landsknægtene til at opgive Slottet og beder derfor Kongen at fratage Eske Bille Lenet og overdrage det til en eller anden Riddersmand, helst Peder Hansen Litle, til Vincents Lunges Haand. Dette Brev er helt igjennem skrevet i den sikreste og mest afgjørende Tone, som om der ingen Tvivl kunde være om, at han havde handlet efter Kongens Befaling. Ligesaa selvsikker er Tonen i et Brev, han samtidig afsendte til M. Klavs Gjordsen, Kongens Kansler, hvori han lover denne store Penge for at skaffe ham Kongens Brev

paa Slottet og beder ham indstændig at sørge for, at ikke «min Handel skal gaa tilbage, som Kongl. Majestæt mig baade med Haand og Mund tilsagt haver». Ikke for Halvdelen af, hvad han ejer, vilde han, at denne «Handel» skulde gaa tilbage, thi det vilde være til stor Skam og Foragt for ham, da menig Mand «havde Munden fuld deraf, at jeg skulde have Slottet, længe før jeg kom hjem fra Danmark».

Havde man kun disse Breve fra Vincents Lunge om denne Sag, maatte man tro, at han havde været i sin gode Ret, da han forlangte Slottet tilbage, skjønt der altid vilde være noget uforstaaeligt ved, at han ikke medførte et kongeligt Brev, der kunde give hans Fordring Kraft. Men nu træffer det sig saa, at der er bevaret et Brev fra Kong Frederik til Hr. Vincents' gode Ven, Tyge Krabbe, skrevet umiddelbart efter, at Kongen havde modtaget Beretningerne fra Eske Bille og dennes Befalingsmænd paa Bergenhus. Han skriver heri: «Forundrer os storligen, at han (V. L.) saadant tager sig til, og kunne ikke vide, hvad hans Agt og Mening er eller af hvem, han det haver, at han saadant begynder, efterdi at han saadant haver gjort uden vor Vilje og Vidende og uden al vor Befaling». Han ønsker Tyge Krabbes Raad i denne Sag; selv mener han, at Vincents Lunge efter denne Optræden ikke længere kan beholde de Len, han har. Til Eske Bille skrev han samme Dag, at han aldrig havde tænkt paa at fratage ham Lenet. Hvad Vinc. Lunge havde gjort og sagt derom, var Kongen ubevidst. Kansleren Klavs Gjordsen underrettede samtidig Eske Bille om, at han havde forhandlet hans Sag hos Kongen, og at denne aldrig vilde overlade nogen anden Bergenhus, saa længe Eske ønskede at beholde det.¹⁾

Sammenhængen i denne mystiske Sag er vel den, at Vincents Lunge under sit Ophold i Danmark har forhandlet

¹⁾ Dipl. Norveg. XII. 567—79, 582—83. Pal. Müller, Grevens Feide II. 15—16.

med Kongen om Gjenerhvervelsen af Bergenhus, under Forudsætning af, at Eske Bille ønskede at fratræde det. Kongen har formodentlig i saa Fald givet ham Lofte derom, og da han nu ved sin Tilbagekomst til Bergen fandt Reden tom, har han tænkt at kunne gjøre et dristigt Kup, som han med sin smidige Pen og Tale nok skulde kunne være i Stand til at forsvare, hvis det lykkedes. Nu høstede han kun Skam og Skade deraf; Kongen var forbitret over Misbruget af hans Ord, og den menige Mand, hvis Spot han frygtede, har vel ikke undladt at gotte sig over det Nederlag, han havde lidt. Han synes at være forbleven Vinteren over paa Lungergaarden i Bergen, hvor ubehageligt Naboskabet med Eske Bille end maatte være. Eskes Slægtninge i Danmark undlode ikke at sende stadige Advarsler til denne om at vogte sig for den rænkefulde og kloge Mand. Fru Anna Rud svævede i en stadig Ængstelse for, at Vincents skulde overliste Eske, men dennes Fasthed og klare Omdømme var et Skjold, som Hr. Vincents ikke kunde gjennembyrde.

Eske Billes Rejse til Danmark var denne Gang bleven hindret, men ingenlunde derfor opgivet. Han havde altfor mange personlige og Lensinteresser at varetage i Danmark, der kun kunde afgjøres ved hans egen Nærværelse. En Rejse derved var en bydende Nødvendighed, og han besluttede derfor at rejse tidlig paa Foraaret 1531, saa at han atter kunde være tilbage i August Maaned. Vinteren forløb rolig, men uhyggelige Rygter om Ærkebispens Forbindelser med den landflygtige Konge holdt Sindene i stadig Bevægelse. Kongsgaarden i Bergen var mere og mere — især siden Christiern II.'s Ophold i Nederlandene — blevet et Punkt af særlig militær Betydning for Bevarelsen af Herredømmet over det nordlige Norge. Dets Befæstning var derfor en Hovedopgave for det 16de Aarhundredes Lensmænd i Bergen. Allerede Kong Christiern II.'s betroede Mand, Jorgen Hansen, der nu færdedes med sin Herre i Landflygtigheden, havde paabegyndt stærke Befæstningsanlæg;

ogsaa Vincents Lunge havde haft Blik for disses Betydning, men det var dog først Eske Bille, der med stor Energi gjennemførte de Anstalter, der skulde sikre Slottet. En Del store Bygninger, Kirke og Klostre, laa i dets umiddelbare Nærhed, og fra deres Taarne kunde Kongsgaarden beskydes med de nu saa forbedrede Ildvaaben. Den berømteste af disse Kirker var Apostelkirken, Norges skjønneste Kirke. Allerede Vincents Lunge havde ladet den rømme og borttaget alle dens Klenodier og Kostbarheder, der senere bleve nedsendte til Danmark. De to Kristkirker, hvoraf den ene var Bergens Domkirke, laa ogsaa her paa Holmen, tilligemed Bispegaarden og et Sortebrødrekloster, der dog allerede i Vincents Lunges Tid var nedbrændt og ikke senere opbygget. Alle disse Kirker indeholdt talrige Minder fra Norges berømmelige Historie, i Kristkirken hvilede dets Konger, og Apostelkirken havde været særlig knyttet til Kongsgaarden som et kongeligt Kapel. Alle disse Bygninger maatte nu af militære Hensyn enten fjærnes eller indlemmes i Befæstningsanlægene. Eske Bille valgte den første Fremgangsmaade, der har skaffet ham et ilde Navn i Norge som «Kirkebryderen». Det bør dog hertil bemærkes, hvad ogsaa nyere Forfattere have fremhævet¹⁾, at det var en militær Nødvendighed og at «Sandsen og Agtelsen for de skjonne Bygninger, Fædrene havde opført, var næsten forsvunden». Det kan tilføjes, at han handlede efter Befaling af Kongen og under Samraad med Bispen og Kapitlet i Stavanger, samt at ingen Stemme i Samtiden synes at have loftet sig derimod.

Strax efter sin Tiltrædelse af Lenet, havde Eske Bille paabegyndt Befæstningsanlæg ved at udbedre og forhøje det gamle Taarn paa Slottet.²⁾ I Aaret 1530—31 foretoges derpaa Nedrivelsen af Apostelkirken, hvis Sten bleve solgte,

¹⁾ Daae i Norsk Hist. Tidsskr. III. og Yngvar Nielsen i Bergens Hist. S. 276.

²⁾ Eske Bille t. Vinc. Lunge ¹⁵: 1529. Eske Billes Kopibog. Jvfr. ogsaa ndfr. S. 495--96.

og Pengene derfor anvendte til Indkjøb af Skyts og Ammunition.¹⁾ Derpaa kom Turen til Domkirken. Allerede i Oktober 1529 fik Eske Fuldmagt af Kongen til at forhandle med Bispen og Kapitlet angaaende dens Nedrivelse, i Tilfælde af at dens Beliggenhed var farlig for Slottet.²⁾ Forhandlingerne herom trak imidlertid i Langdrag og først i Februar 1531 kom det til en Overenskomst, i Følge hvilken Bispen og Kapitlet gave deres Indvilgelse dertil imod at erholde Munkelivs Nonnekloster til Domkirke. Nonnerne skulde til Erstatning have Allehelgens Kirke i Bergen med en tiliggende Gaard, men de forlode alle — med Undtagelse af Abbedissen og fem Søstre — Klostret og vilde ikke modtage Tilbudet. I April 1530 gik endelig Biskop Olaf af Bergen ogsaa ind paa at lade sin Bispegaard nedrive til Borgens Forsvar, og saaledes havde Eske Bille faaet alle Hindringer ryddet af Vejen for Kongsgaardens tidssvarende Befæstning inden sin Afrejse til Danmark.³⁾

Disse Angreb paa Kirker og Klostre maa ingenlunde betragtes som Vidnesbyrd om, at Eske Bille havde sluttet sig til den lutherske Lære. Tværtimod, han vedblev til det sidste at være den gamle Lære tro. Han, Ove Billes Broder, behøvede ingen Paamindelser, saaledes som han fik strax efter at han var kommet til Bergen fra Stavanger, om at holde «den fordømte Vantro og Lutheri» ude af Stiftet.⁴⁾ Da Frederik I. 1529 sendte to lutherske Præster til Bergen, opfordrede han særlig Eske Bille til ikke at lægge dem Hindringer i Vejen.⁵⁾ Han kunde saaledes ikke direkte træde op imod Udbredelsen af den evangeliske Lære, men han fremmede den ikke, og paa mange Maader støttede han

1) Nielsen, Bergens Hist. S. 277. Jvfr. om Stenenes Anvendelse Dipl. Norveg. X. 643—45, 671.

2) Dipl. Norveg. X. 622.

3) Dipl. Norveg. X. 653—62, 699—700.

4) Dipl. Norveg. II. 808.

5) Smstds. VIII. 621—22.

den gamle Læres Tilhængere. Saaledes takker Bispen af Stavanger ham, fordi han understøttede Franciskanermunkene i Bergen, og Ærkebisen fandt særlig Anledning til at takke ham, fordi han, «som en kristen Herre og Dannemand», havde tilbagegivet Kapitlet i Bergen nogle hellige Kar og Messeklæder.¹⁾ Selv udtaler han sig i et Brev til Ærkebisen, hvori han omtaler de paa Rigsdagen i Koln 1531 plejede Forhandlinger i Religionssager, saaledes: «Gud almægtigste unde, at det maatte komme til en god Enighed, og Had, Avind og Usamdrægtighed maatte afstilles og nederlægges og Kjærlighed kristne Mennesker imellem maatte deraf formeres, den menige Kristendom til Nytte og Bestand»²⁾, Ord, der minde om Broderen Oves Stil, og næsten ordret forekomme i Breve fra denne. Nogen original Tænkter var Eske Bille ikke; hans Styrke laa i hans aabne, faste Karakter og klare, praktiske Blik. Disse Egenskaber i Forening med hans religiøse Overbevisning gjorde ham det muligt at samvirke med Ærkebisen. Han gjorde sit bedste for at holde denne tilbage fra den farlige Vej, han havde betraadt ved sine hemmelige Forbindelser med Christiern II., der ikke kunde blive skjulte for Eske. Da Kong Frederik derfor i Begyndelsen af 1531 indbød det norske Rigsraad til en fælleds dansk-norsk Herredag i Kjobenhavn ved S. Hans Dags Tid, opfordrede han indstændig Ærkebisen til at give Møde. Denne lovede det ogsaa, men en stærk Ildebrand i Trondhjem, der ødelagde Domkirken og en stor Del af Staden, var ham et velkomment Paaskud til at afsige Mødet, og han lod sig ikke bevæge, hvor meget end Eske Bille tilskyndede ham med Løfter om, at han «vilde kunne fremme al sin Vilje hos Kongen og Rigsraadet».³⁾

I Begyndelsen af Juni 1531 rejste Eske Bille ned til

¹⁾ D. Ad. Br. 7. 226. Dipl. Norveg. XII. 653—54.

²⁾ Dipl. Norveg. XI. 629—32.

³⁾ Samlinger til det norske Folks og Sprogs Hist. I. 60—61.

Danmark, medtagende sin Hustru, som i Oktober Maaned havde født en Son, der fik Navn efter Morfaderen: Henrik Krummedige Bille, og sine Børn. Hans Hjemkomst blev hilset med Glæde af alle hans Slægtninge og Venner, særlig af hans gamle Svigermoder, der i Brev paa Brev havde klaget over alle de Vanskeligheder, der beredtes hende efter hendes Husbonds Død. Hun ønskede Skiftet opgjort mellem dem og fremfor alt, at Eske og Hustru overtog alle de norske Ejendomme og Len, som det var hende umuligt at bestyre. Hun var skrøbelig, blev syg hver Gang hun «kjørte i Marken», havde Bryderier med utro Fogeder og upaalidelige Skyldnere. Hun længtes saa inderligt efter sine Børn, og nu fik hun endelig den Glæde at kunne samles med dem igjen. Fru Sofie drog op til Vallen og Ellinge, hvor hun var sammen med Moderen og alle sine Børn, medens Eske færdedes rundt om i Riget, snart paa Herredagen i Kjøbenhavn, hvorfra Kongen af forskellige Grunde udeblev, snart i Fyn, hvor han traf Kongen i Nyborg, snart paa Gottorp Slot, hvor han aflagde Regnskab og gav Beretning om Forholdene i Norge. En stor Mængde Kongebreve vidne om Udbyttet af hans Rejse. Den 12te August fik han Livsbrev paa Frihed for Leding og al kongelig Tynge for alle sine Tjenere i Norge, som han havde arvet efter sin Hustrus Fader Henrik Krummedige; endvidere den 16de August Lensbrev paa de to Numedals Len efter Svigermoderens Død, samt Forleningsbrev paa Topdals Laxefiskeri.¹⁾ For at sikre sin Svigermoder lod han sig beskikke til Værge for hende, og udvirkede et Kongebrev, hvorved det forbødes alle og enhver at «dele» paa hans eget eller det Gods, han havde i Værge og Forsvar for Svigermoderen, saa længe han var i Kongens Tjeneste i Norge.²⁾ For Ærkebispens udvirkede han forskellige kongelige Begunstigelser og rostes af Bispen i Stavanger,

¹⁾ Norske Rigsregistrarer I. 26—28.

²⁾ Kgbr. af ²₁₀ 1531. D. Ad. Br. 7. 136.

fordi han havde «baaret Ærkebispens Navn og Rygte som en ærlig from Mand». ¹⁾ Ogsaa en anden norsk Stormand, Johan Krukov, der havde udbedt sig hans Hjælp hos Kongen, understøttede han til Opnaaelsen af hans Ønsker. ²⁾ Endelig fik han aabent kongeligt Brev til Norges Indbyggere om, at Kongen havde befalet ham at give dem nogle mærkelige Hverv og Ærinder til Kjende paa Kongens Vegne, ligesom han fik Fuldmagt til at forhandle med Ærkebiskop Olaf. ³⁾

Samtidig med Eske Bille var ogsaa Fru Inger Rømersdatter og alle hendes danske Svigersønner, Vincents Lunge, Niels Lykke og Erik Ugerup, i Danmark. I Kjøbenhavn mødtes disse Mænd og Eske med alle deres Venner og Slægtninge, og det fejler ikke, at der er blevet anvendt megen Flid paa at forsone Eske og Vincents Lunge. Ogsaa her have Kvinderne ligesom 1529 i Bergen udøvet en stille, men maaske des virksommere Indflydelse for at dæmpe Fjendskabet, og skjønt det endnu den 3dje August kunde skrives til Norge, at de endnu ikke vare forligte ⁴⁾, saa varede det dog ikke mere end 3 Uger, inden Eske kunde tilskrive Kongen, at han nu var forsonet med Hr. Vincents, og tillige bede Kongen om at afkvitte denne 600 Mark i hans Regnskab i Erstatning for den Ladning Fisk, som Eske i sin Tid havde ladet arrestere paa Kongens Vegne og senere afsat. ⁵⁾ Forligets Betingelser kjende vi ikke, men fra nu af vare Eske og Hr. Vincents gode Venner, og de kort efter følgende Begivenheder i Norge bragte dem til at staa fast sluttede sammen til Værn mod fælleds Fjender.

Endnu ved Midsommertide nærrede man ingen Frygt for Angreb fra Christiern II. Men i Begyndelsen af September

¹⁾ Dipl. Norveg. XI. 634, VIII. 676.

²⁾ Johan Kruckhoff t. E. B., Sødrem ^{1,3} 1531. Rigsark. Chr. II. 54 a S. Norske Rigsregistr. I. 28.

³⁾ D. Ad. Br. 7. 130, 152.

⁴⁾ Dipl. Norveg. VIII. 676.

⁵⁾ Dipl. Norveg. IX. 688—89.

1531 fik man Efterretninger om de store Udrustninger, han havde foretaget i Nederlandene, og skjønt man endnu ikke kjendte deres Maal, maatte man sige sig selv, at Havet fra nu af vilde blive usikkert at befare. De norske Stormænd med Undtagelse af Niels Lykke, der blev tilbage i Danmark, maatte derfor paaskynde deres Rejse hjem, og Eske Bille fik det Raad af Rentemesteren Anders Glob at drage over Land til Norge paa Grund af Frygten for Christiern II.¹⁾ Den 19de September var Eske Bille paa Vallen i Nordhalland²⁾, hvor han og hans Hustru toge Afsked med Svigermoderen og alle deres Børn, som bleve efterladte til hendes Omsorg, en Uge efter var han paa Bahus Slot hos Klavs Bille, hvorfra han tilskrev Ærkebispens om forskellige Lenssager, Kongen havde overdraget ham at forhandle med ham om.³⁾ Da nu alle Slags Rygter surrede i Luften, da man vidste at fortælle om Gustav Trolles Ophold hos Ærkebiskop Olaf, ja endog om, at denne i Løbet af Sommeren havde været i Nederlandene hos Kong Christiern⁴⁾ (hvad der var usandt), maa Eske Bille have ilet med at komme hjem til Bergen. Fra Bahus advarede han i ovennævnte Brev Ærkebispens mod Gustav Trolle. Hvornaar han naaede hjem, vides ikke, Vincents Lunge og hans Slægtninge vare allerede hjemkomne i de første Dage af Oktober.

Det var paa høje Tid, thi næppe 14 Dage efter lettede Kong Christierns Flaade Anker og sejlede til Norge. Storm og Uvejr forslog en Del af hans Skibe, men i Begyndelsen af November landsatte han dog den største Del af sine Folk ved Oslo, og begyndte Belejringen af Aggershus, der tappert forsvarede af Eskes Fætter Mogens Gyldenstjerne. I Løbet af faa Uger sluttede alle Bisper og Lensmænd i det sønd-

1) Dipl. Norveg. V. 787.

2) Han udsteder nævnte Dag en Fuldmagt for sin Tjener Niels Berildsen paa Vallen. Or. i D. Ad. Br. 7. 166.

3) Dipl. Norveg. VII. 739—41.

4) Dipl. Norveg. IX. 692—93.

fjældske Norge sig til Kongen, medens samtidig Ærkebiskop Olaf i Trondhjem aflagde Hyldingsed til Gustav Trolle paa Kongens Vegne.¹⁾

I Bergen troede man endnu i Begyndelsen af December, at Angrebet gjaldt Danmark. «Det gjælder Danmark først», skriver Vincents Lunge, og saa Sverig; han mener alt at ville faa Norge med et Stykke Papir». ²⁾ Det varede dog ikke længe, inden denne tillidsfulde Stemning maatte forsvinde ligeoverfor den alvorlige Fare, som nu ogsaa truede Vestnorge. Kong Christiern rettede nemlig strax sit Blik paa Erobringen af Bergen. Vel kun for en Forms Skyld sendte han den 26de November en Opfordring til Eske Bille om at erklære sig for Ven eller Fjende; han maatte jo vide, hvor nær denne og hele hans Slægt havde sluttet sig til det nye Kongehus. Fra to Sider truedes Bergen. Ærkebiskop Olaf, der var draget ned til Oslo, hvor han i Slutningen af December havde en Sammenkomst med Kongen, skulde fejde paa alle dennes Fjender, særlig Fru Inger og hendes Sviger-sønner. Efter sin Tilbagekomst indtog han deres Len, fangede Fru Inger og hendes Datter Elline, plyndrede og hærgede hele Landet til lidt nord for Bergen, hvor Bispens Gaard Ask blev brændt, fordi han holdt med Kong Frederik. Syd fra trængte Jørgen Hansen, den tidligere Befalingsmand paa Bergenshus, frem med en lille Flaade³⁾; hans Folk besatte Stavanger, hvis Biskop maatte slutte sig til dem, dræbte Eskes Fogder og Svende, og nærmede sig Bergen. Jørgen Hansen selv gik som Sendebud til Kejseren for at skaffe Hjælp.

Forst i Midten af Januar synes man i Bergen at have

¹⁾ Om disse og følgende Begivenheder henvises fremfor Alle til Heise, Kristiern II. i Norge. Kbhvn. 1877.

²⁾ Dipl. Norveg. VIII. 683.

³⁾ Jørgen Hansen sender fra Tonsberg ^{10/11} 1532 K. Chr.'s Breve til Eske Bille, og tilføjer «det skal være Eder svært at staa H. N. imod, efterdi hele Landet er ham tilfaldet. D. Kongers Hist. Fasc. 12.

været fuldstændig klar over den farlige Stilling, hvori man befandt sig. Eske havde sendt Ilbud til Ærkebispem, men Budet vendte tilbage med den Efterretning, at Ærkebispem var draget til Kong Christiern.¹⁾ I Bergen opholdt sig Vincents Lunge. Han havde særlig Grund til Frygt, thi hans to Dodsfsjender, Kong Christiern og Ærkebispem, havde nu Magten, og talrige Breve vidne om, at de ikke vilde have ladet ham slippe med Livet, hvis han var faldet i deres Vold. Efter Aftale med Eske forlod han derfor Lungegaarden og begav sig med Hustru og Svigerinde samt en Del «Hofmænd» til en afsides liggende Vig i Hardangerfjorden, hvorfra han udsendte smaa Fartøjer, der skulde tage Kampen op med Ærkebispem's Skibe. Hans Børn, tilligemed Niels Lykkes, bleve i Bergen under Tilsyn af Fru Sofie. Eske selv forberedte alt til Forsvar. Allerede i Januar havde han opfordret Bispem af Bergen til at befæste Munkeliv Kloster, for at der ikke derfra skulde ske noget Angreb paa Kongsgaarden. Nu udsendte han nogle Skibe under Anførsel af Sti Bagge, som dog maatte trække sig tilbage for Overmagten efter at have mistet mange Folk.²⁾ Med Glæde modtog han derfor et Tilbud fra den ansete norske Rigsraad Johan Kruckov om Hjælp til Forsvaret.³⁾ Det gjordes ogsaa højst nødvendigt. Stemningen i Bergen var højst upaalidelig. Borgerne erklærede, at de ikke vilde yde nogen Hjælp, før Tyskerne, Skomagerne, Skrædderne og Guldmedene vilde gjøre det, Kjobmændene paa Bryggen forhandlede Ærkebispem's Varer, og Eske kom endog i Strid

1) I et Brev af 7² til Johan Kruckov skriver Eske, at han først for 8 Dage siden erfarede, at Ærkebispem var faldet fra Kong Frederik. D. Kgrs. Hist. Fasc. 12. Smstds. Breve fra Eske til Ove Bille, Johan Rantzov og Kg. Frederik om Ærkebispem's Holdning, dat. 7—9 Febr. 1532.

2) Eske Bille til K. Fr. I. 19² 1532. D. Kgrs. Hist. 12.

3) Johan Kruckov t. Eske Bille, Sudrem 2². Eskes Svar 7². D. Kgrs. Hist. 12.

med dem i Anledning af et Skib, som hans Folk havde taget, og hvori der fandtes Varer, der tilhorte Ærkebispem og hans Tilhængere. Han havde kun faa Landsknægte og Skibe, og det er et Spørgsmaal, om han virkelig vilde have kunnet forsvare sig, hvis Christiern II.'s Tilhængere havde foretaget et alvorligt Angreb paa Bergen. Men saa vidt kom det ikke, og snart indtraf Hjælp fra Danmark. I Slutningen af April Maaned ankom Otto Stigsen med 2 Jagter og en Del Landsknægte, og nu besluttede Eske at gaa angrebsvis til Værks mod Ærkebispem. Han afsendte Otto Stigsen tilligemed Lagmanden i Stavanger Niels Klavsens og den danske Adelsmand Thord Rød til Trondhjem. Og nu kom Gjengjældelsens Dag. Under Rov og Plyndring paa Kysterne naaede de i Begyndelsen af Juni Trondhjem, hvor Bispegaarden blev brændt, medens Byen brandskattedes. Ærkebispem maatte indeslutte sig i sin stærke Fæstning Stenviksholm, Fru Inger og hendes Datter bleve befriede, og med rigt Bytte vendte den lille Flaade i Slutningen af Juni tilbage til Bergen.¹⁾

Paa denne Tid var al Fare fra Christiern II. forbi, skjønt man endnu ikke kunde have fuld Vished herom i Bergen. Den 3dje Juli beseglede Kong Christiern den ulykkebringende Kontrakt, der skulde føre til hans livsvarige Fangenskab. Den 8de Juli skrev Jesper Brochmann til Eske Bille: «Gud haver synderlig virket og drevet denne Handel, vi føre vor Fjende hjem med os. Gud give fremdeles en god Ende paa alle Ting». ²⁾ Kort efter ankom Niels Lykke, der som kongelig Kommissær havde taget væsentlig Del i Forhandlingerne med Christiern II., til Bergen. I Forening med Vincents Lunge skulde han tvinge Ærkebispem til Lydighed, og de to Svogre ilede strax mod Nord og fuldførte deres

¹⁾ Heise, Kristiern II. i Norge S. 68—69. Norsk hist. Tidsskr. III. 307—308.

²⁾ Or. i D. Kgrs. Hist. 12.

Mission, som det ikke her er Lejligheden at skildre.¹⁾ Niels Lykkes Hustru døde i Løbet af Sommeren i Bergen, og deres Born bleve nu ogsaa stillede under Tilsyn og Pleje af den fortræffelige Fru Sofie, der af sine egne Børn kun havde den yngste Søn Henrik hos sig. Alt var nu saaledes bragt til Ro i Bergen. Kun nogle Efterdønninger fra Krigen, bestaaende i Kiv og Strid mellem Eskes Folk angaaende Delingen af Byttet, mærkedes endnu, og Kong Frederik maatte udstede et alvorligt Brev til Krigsfolket for at berolige Sindene. Eske selv modtog Kongens Tak for den Troskab og gode Tjeneste, han havde vist under Fejden med Christiern II.²⁾, der jo ogsaa havde bragt ham ikke alene store Bekymringer og Vanskeligheder, men ogsaa store Udgifter. Desværre viste Kongen sig som sædvanlig utilgængelig, naar Talen var om Penge. Rentemesteren Anders Glob, der kjendte sin Herre ud og ind, raadede derfor Eske Bille at gjøre sig betalt af de Penge, som vare indkomne ved Brandskatningen af Trondhjem, «thi jeg giver Eder til Kjende, at kongl. Majestæt er ganske ilde tilfreds med at betale saadanne Penge, som Hans Naade saaledes skyldig bliver paa Hans Naades Slotte og Len». ³⁾

Til Bergenhus laa i Eske Billes Tid følgende Len: 1) Helgeland, delt i 4 Fogderier: Rødø, Senjen, Salten og Stegen, samt Loføten og Vesteraalen; 2) Nordhordeland og Søndfjord, der dannede 1 Fogderi; 3) Søndhordeland; 4) Fjordene og Karmsund; 5) Jæderen og Dalerne. Hertil kom endnu de to Byer Bergen og Stavanger, der særskilt indleverede deres Afgifter. Den aarlige Indtægt af disse Len kan ikke angives. Der haves et Regnskab, aflagt af Eske Bille 1531; men det er for 2 Aar og desuden med den udtrykkelige Angivelse,

¹⁾ Om Niels Lykkes Liv og Personlighed henvises til Heise, Kristiern II. i Norge, S. 59—62, 142.

²⁾ Dipl. Norveg. IX. 728.

³⁾ Anders Glob t. Eske Bille, Kbhvn. ³¹ 9 1532. Or. i D. Ad. Br. 24. 48.

at han ikke havde faaet noget vist Regnskab af Helgeland for det første Aar. Indtægterne bestode væsentlig af Fisk (Roskjær), Sæl- og Hvalspæk, Talg, Skind og Huder. I rede Penge indkom kun faa — for de 2 Aar 1529—31 386¹/₂ Mk., foruden Ledingspenge af Stavanger 150 Mk. og forskellige Grundleje- og Midsommerpenge i Bergen samt Leding af Bryggen og af Byen ialt 354 Mk. Af Korn var der kun indkommet i de 2 Aar 370 Tdr. Havre, af Smor 4 Læster og 4 Tdr. Eske Bille havde Lenet som Regnskabslen, det vil sige, han skulde gjøre Regnskab for Indtægter og Udgifter og indbetale det overskydende til Kongen. Han nød en fast Løn, hvis Størrelse vi imidlertid ikke kunne angive. Det maatte derfor være af Vigtighed, at Slottet forsynedes med de nødvendige Fødemidler saa billigt som muligt. Eske Bille ønskede derfor direkte Tilførsler fra Danmark, og da han — som ovenfor omtalt — ikke kunde opnaa dette, saa meget mere som Høsten i disse Aar var mislykket i Danmark og Priserne derfor saa høje, som man ikke i mange Aar havde kjendt dem, blev han nødsaget til at kjøbe hos Kjøbmændene paa Bryggen, og hans eller rettere Kongens Gjæld til dem var derfor løbet betydeligt op.

Hertil kom Udgifterne ved de store Bygningsarbejder, som han lod foretage paa Kongsgaarden, og ved Nedbrydningen af Kirkerne og Bispegaarden, hvor dog Salget af Stenene muligvis har dækket Udgifterne. Eske Bille har selv givet en Oversigt over de Forandringer og Udvidelser ved Befæstningen af Kongsgaarden, han lod foretage. Da dette Aktstykke ikke hidtil foreligger trykt, skulle vi give et Uddrag af de vigtigste Poster.

Arbejdsstyrken bestod af 30—60 Mand om Dagen, Tømrere, Murere, Kalkslagere og andre Arbejdsfolk, der fik Dagløn; desuden af en Del saakaldte Hjælpefolk, der udgjordes af Borgerne i Bergen, Nordlandsfarere og «Garpekoner» (de tyske Kjøbmænds Mætresser), der fik Kost. Han lod først alle Skyttegabene forsyne med dobbelte Storm-

skjoldte samt tilmure de Skyttegab, der laa nede ved Jorden og i Kjælderne langs med Søen. Dernæst bleve Fange-taarnene udbedrede og et Stakit opbygget rundt om Slottet. Det vigtigste Arbejde var dog Fuldførelsen af det Taarn, som Jørgen Skriver, Christiern II.'s Lensmand paa Bergenhus, havde paabegyndt; Loftet heri blev gjort saa stærkt, at det kunde bære en Kartove og «mere Skyts, som man derpaa kan sætte». Taarnet blev tillige forsynet med en stor Trappe, ad hvilken Kartoven kunde føres derhen, hvor den skulde bruges. Ogsaa Kongshallen, «den store Sal», blev indrettet til Befæstning og forsynet med en Slange og en Kartove, hvormed man kunde beherske «Vaagen» (Havnen). Det nederste Rum blev forsynet med Skillerum og Døre, samt brolagt, saa at det kunde benyttes som Kjælder. Søporten blev forsynet med et «Kiffuenes», sandsynligvis et Faldgitter, og nogle Vognborge paa Hjul og med Stakit bleve indrettede til at stille op indenfor Muren, hvis der skulde blive skudt Breche. Endvidere bleve Broerne over Gravene opbyggede af nyt eller reparerede, Brønde rensede og nygravede, en ny Badstue indrettet, Gaarden brolagt «for Skjørbug, Stank og anden Forgift, som kunde paakomme», endelig Slottet forsynet med Ammunition af alle Slags. Eske havde endvidere bygget 4 Jagter, af hvilke han selv benyttede den ene, medens de andre benyttedes i Kongens Ærinder. Til Slutning skal endnu nævnes en Skrue til at skrue Fisk med, hvorom Eske Bille med en vis Selvfølelse siger, at en saadan «kunde aldrig nogen Lensmand tilforn afstedkomme». Med Rette paaminder han Kongen om, at Slottet desuden bør «bemandedes og bespises», for at han ikke, hvis noget paakom, skulde være udsat for at miste «et stort Hjørne af hele dette Kongerige».

Besætningen og hele Befolkningen paa Slottet bestod af følgende Personer, som stadig fik deres Kost paa Slottet. Først Slotsherren selv, der havde 5 Karle til sin Opvartning, hvoraf den ene havde Nøglen til hans egen Kjælder og en

anden huggede Ved til hans egen Stue, og Fru Sofie, der havde en Jomfru (Eskes Søsterdatter Karine Lykke), en Karl og 3 Piger. Deres nærmeste Omgivelser vare Kapellanen, den danskfødte Peder Skriver, der førte den danske Korrespondance, og den tyske Skriver. Til Skriverne regnedes ogsaa Skrædderen, der havde sin Bolig i den gamle Badstue og en Svend til Medhjælp. Besætningen bestod af 3 Bøsseskytter, hvoriblandt den meget omtalte Hans Prydtz, der berømmes for den Kunst, hvormed han fik nedrevet det store Taarn paa Kristkirken, samt 60 Landsknægte med deres Hovedsmand Mikkell v. Brunsberg, og en Gaardfoged. Endvidere fandtes der i Kjøkkenet, Bryggerstet og Kjælderen 2 Kokke, 2 Kokkedrenge, 1 Stuekone, 3 Bryggere, 3 Bagere, 3 Smede og 2 Kjældersvende. Endelig nævnes 1 Tolder, 1 Portner, 2 Vægtere og 2 Møllerkarle, samt 4 Baadsmænd, 7 Skovkarle og en Mesterman. Jævnlig maatte ogsaa Fogderne i Lenene beværges; de 4 Fogeder i de sydlige Len siges at komme til og fra «som Lejligheden begiver sig», og havde i Almindelighed 4 Mand med sig. De 4 nordlandske Fogeder kom derimod kun om Sommeren, men bleve da ogsaa paa Slottet henved 6 Uger.¹⁾

Med Familien Lunge paa Lungegaarden vedligeholdtes trods Rivningerne mellem Eske og Vincents et tilsyneladende venskabeligt Forhold. Med Undtagelse af Tiden kort efter Vincents Lunges Forsøg paa at bemægtige sig Slottet, i hvilken Omgangen sandsynligvis har været brudt, finde vi talrige Vidnesbyrd om Fortrolighed og Hjærtelighed mellem de to Familier. Svogeren Niels Lykke gjorde alt for at bane Vejen herfor. Hans Talent som Mægler baade i private og politiske Forhold var ikke ringe, og hans Mellemkomst spores ved alle Lejligheder. Særlig efter at Udsoningen

¹⁾ Fortegnelse over Lenene og deres Indtægter, Eske Billes Beretning om, hvad han har ladet bygge paa Kongsgaarden, samt Fortegnelsen over Slotsfolket findes alle i D. Kgrs. Hist. Fasc. 11 B.

mellem Eske og Vincents havde fundet Sted, blev Forholdet meget intimt. Baade Vincents' og Niels Lykkes Børn betroedes til Fru Sofies Omsorg, og i Vinteren 1532—33, da Hr. Vincents og hans Hustru begave sig til Jemteland, førtes en livlig Korrespondance imellem de to Familier, i hvilken vi bestandig møde overstrømmende Taksigelser for den «store Ære og Dyd, kjærlig Tilsyn og mangfoldig Elskning, som Du (Fru Sofie) bevist haver og ideligen bevist haver og idelig beviser baade mig og mine smaa Børn, hvilket Du skal baade af Hu og Hjærte finde mig velvillig til at forskyldes af min yderste Magt og Formue. Thi, kjære Sofie, al min Trøst og Lid er nu til Dig om de fattige smaa Børn og ligervis, som jeg havde en kjødelig Søster i Dig i alle Maader». ¹⁾ Ogsaa Fru Inger paa Østraat og hendes Datter Lucie vare jævnlige Gjæster paa Bergenhus, og efter deres Ophold i Danmark Sommeren 1531 havde Damerne talrige Tilknytningspunkter i fælleds Bekjendte og Venner, om hvis Forhold man korresponderede med levende Interesse, særlig naar det gjaldt Trolovelser og Giftermaal. ²⁾ Man sendte hinanden Gaver: Vin, Frugter, Øl, kostbare Skind og lignende. Vincents Lunge havde saaledes ladet brygge en ny Slags Øl med det vidtløftige Navn «Sogne Bastert Hamborger Øl», «paa hvilket Frost ganske og aldeles ingen Skade haver gjort». Hans Hustru sendte engang Sofie Krummedige en levende Hare og en tam Due, og Vincents, der ledsagede Gaven med et Brev, tilføjer herom følgende malende Beskrivelse af Jagten og Naturen i Norge: «naar hun en anden Tid med Hunde og Høg udi Jagt ridendes vorder, forhaabes hende det at forbedre skulle. Disse høje, farlige, svare og ufarbare Bjærge og Klipper borttage hendes Hunde deres «Luf» og Haren slipper bort, man veed ej hvor-

¹⁾ Margrethe Nielsdatter Gyldenlove til Fru Sofie, Østraat $\frac{1}{1}$ 1533. D. Ad. Br. 7. 198.

²⁾ Dipl. Norveg. XI. 679.

hen». ¹⁾ Men Hr. Vincents var ogsaa sin Tids fortrinligste Brevskriver, der altid vidste at finde rammende og karakteristiske Udtryk for sin Tanke.

Blandt Omgangsvenerne i Bergens Nærhed møde vi jævnlig Jfr. Magdalena Olufsdatter paa Hatteberg i Hardanger. Hun hørte til Slægten Bagge, var en rig og fornem Dame, uagtet hun i sine Breve altid kalder sig «Eders fattige Ven». Jævnlig var hun Gjæst paa Bergenhus, og da Fru Sofie havde født en Son, blev hun indbudt til at staa Fadder til Drengen. Det var midt i Vintertiden, og den gamle Dame turde ikke vove sig ud i den strænge Vinterkulde, da hun ikke var vel tilpas, ellers «vilde hun gjerne være kommet, var det end tusind Gange saa langt som det er». Hun sendte sin lille Gudson en Ring til «Amindelse», men lovede at forbedre denne Gave. Hun holdt ogsaa Ord og skjænkede ham senere en Gaard i Bergen, som hendes afdøde Moder havde givet til et Alter i den nu nedbrudte Korskirke til Messers Afholdelse. ¹⁾

Eske Bille var imidlertid ikke tilfreds i Bergen. Altfor mange Interesser havde han nu at varetage i Danmark, hvorfra han og Hustru ogsaa fik idelige Opfordringer til at vende hjem. Svigermoderen blev stedse svagere og svagere, og hendes Længsel efter Børnene selvsølgelig stærkere og stærkere. Hun fortaber sig stedse i Klager over sin elendige Tilstand; ager hun én Dag, er hun syg i to Dage, Godset har siden hendes Mands Død lidt for mere end 1000 Mark Skade. Fra Januar 1533 ophøre hendes Breve; kort efter døde hun, og der maatte saaledes være al Grund for Eske til at styre Kursen hjem. Hertil kom, at Eske Bille ikke trivedes i den bergensiske Luft. Det omtales, at han ikke kunde udholde Luften, at han var «skrobelig», hans Ben var angrebet af en eller anden Sygdom, for hvilken han søgte Lægedom i Lübeck; Fru Inger paa Østraat sendte ham saaledes engang

¹⁾ D. Ad. Br. 7. 105, 171. Dipl. Norveg. I. 789.

en Salve til hans syge Ben. I Foraaret 1533 besluttede han sig da ogsaa til at opgive sin Forlening. Hele Norge var nu bragt til Ro, han havde endog faaet foreløbigt bilagt den i mange Aar herskende Strid mellem Tyskerne paa Bryggen og Skotterne i Bergen; i Bevidsthed om de Fortjenester, han havde indlagt sig ved sin besindige og faste Optræden, der havde gjort ham afholdt hos alle, troede han nu med Ære at kunne trække sig tilbage fra sin ansvarsfulde og besværlige Post. Den 17de April 1533 sendte han derfor Mikkel v. Brunsberg til Holsten for at overlevere Slotsloven til Frederik I. Til Efterfølger havde han udset Mogens Gøyes Son, Albert Gøye, med Forbigaaelse af Vincents Lunge, for hvem Tyge Krabbe interesserede sig i høj Grad og havde gjort alt for at formaa Eske Bille til at anbefale ham. Men denne blev sin Grundsætning tro, at Norges Len kun burde betros til «vederhæftige og i Danmark jordfaste Mænd», og Vincents Lunges Karakter og Handlemaade var ham altfor godt bekjendt, til at han skulde kunne overvinde sig til at anbefale ham som sin Eftermand. Mikkel v. Brunsberg sejlede først til Lübeck, hvis Borgemestre og Raad udstedte Pas og Lejdebrev for hans Herre med sine Tjenere at udføre deres Hverv og Forretninger i Staden og dens Gebet. Ved Ankomsten hertil erfarede Brunsberg, at Kong Frederik var død paa Gottorp den 10de April 1533. Han overleverede derpaa Eskes Skrivelse til Mogens Gøye og Ove Bille, der foreløbig opfordrede Eske til at forblive paa sin Post, indtil Rigsraadet, som var indvarslet til Møde i Kjøbenhavn i Juni Maaned, kunde give ham Svar. Ogsaa disse ønskede, at Albert Gøye skulde blive hans Eftermand, dog med den særlige Motivering, at han, som var blevet trolovet med en af Otte Holgersen Rosenkrans's Dotre, og med hende havde faaet alt hans Arvegods i Norge, kunde betragtes som en indfodt norsk Riddersmand.¹⁾

¹⁾ Ann. f. nord. Oldk. 1853 S. 29—32. Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II. Diplom. 132—34.

Disse Efterretninger maatte gjøre Eske Bille klar over, at han maatte forblive paa sin Post under de Begivenheder, som nu efter Kongens Død vilde udvikle sig i Danmark og Norge. Hans Nærværelse her gjordes saa meget mere nødvendig, som det var let at forudse, at det Parti, som ønskede Norges Selvstændighed og Uafhængighed af Danmark og det danske Rigsraad, paa ny vilde rejse Hovedet. Hvor vigtige personlige Interesser han end havde at varetage i Danmark, sejrede dog hans Pligtfølelse. Vi skulle senere se, hvilke Følger det fik for ham og hans Familie

3.

KNUD BILLE, Lensmand p. Gladsaxe (til 1533)

og

MOGENS BILLE, Lensmand p. Koldinghus (til 1533).

Knud Bille maa — som opkaldt efter Morfaderen — have været den næstældste af Peder Billes og Ane Gyldenstjernes Sønner. Vi møde ham første Gang, da han 1505 blev forlenet med Gladsaxe Len i Skaane, som hans Farbroder Sten hidtil havde haft. Under alle den følgende Tids Omskiftelser beholdt han dette Len uanfægtet og skriver sig altid til Gladsaxe. Han havde først Lenet samt By-skatten af Cimbrishamn og Fogediet sammesteds paa 20 Aar imod aarlig at give 300 Mark samt Halvdelen af Sagefald og Oldengjæld. 1523 fik han det paa samme Vilkaar for Livstid, men fratraadte det dog allerede 1543, 12 Aar før sin Død. 1532 havde Birger Jensen Ulfstand faaet Ventebrev derpaa efter Knud Billes Død, men det blev dog ikke ham, men Herluf Trolle, der fik Lenet efter Hr. Knud.¹⁾

¹⁾ Frederik I.'s Registanter S. 14. Erslev, Danmarks Len og Lensmænd, S. 6.

Gladsaxe var en gammel Herregaard, der paa Dronning Margrethes Tid var kommet i Kronens Besiddelse. Den laa paa et Højdedrag i Nærheden af Cimbrishamn i det sydøstlige Skaane. Til Slottet laa det nord for, langs med Østersøen liggende Albo Herred.¹⁾ Her henlevede Stamfaderen for den nulevende Bille-Brahe-Æt Størstedelen af sit Liv. Vi kjende ikke stort andet til hans Bestyrelse af Lenet, end hvad vi erfare gennem Kvitteringerne for de aarlig indbetalte Afgifter. Dog kan det bemærkes, at Kong Christiern II. opholdt sig paa Gladsaxe i Maj 1514, da han afgjorde en alvorlig Strid, der var opstaaet mellem Bønderne i de nærliggende Ingelstad- og Jerrestedherreder angaaende Brugs- og Ejendomsretten til en Del Skove. Knud Bille selv var indviklet i disse Stridigheder, thi kort efter Kongens Bortrejse maatte han sende en Bonde til Kjøbenhavn, der havde «gjort Oprejsning paa Kongens og gode Mænds Skove, som her nu tit gjort er». En Del af Bondens Staldrødre, der havde holdt sig skjult, medens Kongen opholdt sig paa Gaarden, havde nu rottet sig sammen igjen, og han mente derfor ikke at kunne beholde Bonden paa Gaarden, da hans Venner vilde udløse ham med det gode eller onde, hvad de end skulde vove derpaa.²⁾

Knud Bille blev 1523 optaget i Rigsraadet og ved Kroningen 1524 slaet til Ridder.³⁾ Han sluttede sig i et og alt til sin Broder Ove, var en ivrig Tilhænger af Katolicismen og Rigsraadsvældet, men synes ikke personlig at have øvet nogen Indflydelse. Han traadte i Skygge ikke alene for sine Brødre Ove og Eske, men ogsaa for de dygtige og energiske Medlemmer af det skaanske Rigsraad: Henrik Krummedige, Tyge Krabbe, Albert Ravensberg, og hans

¹⁾ D. Kgrs. Hist. Fasc. 10. Nr. 19.

²⁾ Allen, IV. 1. S. 64—65. To Breve fra Knud Bille til K. Chr. II., dat. Gladsaxe, 20. og 23. Maj 1514. Saml. Chr. II. 34. 6—7.

³⁾ Han nævnes allerede som Rigsraad den 9de Juli 1523, da han i Lejren for Kjøbenhavn hylkede Frederik I. D. Kgrs. Hist. Fasc. 10. Nr. 14 a.

Naboer Ulfstanderne paa Glimminge. Han kom derfor heller ikke til at spille nogen betydelig Rolle i sin Tids Historie, og benyttedes hverken som Diplomat eller Krigsmand. Han var to Gange gift, først med Dorte Olufsdatter Daa, der døde 1512 og efterlod ham en Søn, Peder, der døde ganske ung; anden Gang giftede han sig med Birgitte Markvardsdatter Ronnov, en Kusine til hans Farbroder Stens Hustru. Brylluppet stod i Svenborg den 23de September 1515¹⁾, og paa Gladsaxe fødte hans Hustru ham 7 Børn, Tvillingerne Erik og Hilleborg 1520, Sten, fra hvem Bille-Braherne nedstamme, 1522, Lisbet 1524, samt Peder, der formodentlig var den ældste, Anne og Sofie. Hans anden Hustru var død før 29de Juli 1528; thi nævnte Dag tilskrev Knud Bille sin Svigerinde Sofie Krummedige et Brev, hvori han beklager, at han ikke kan skjænke hende de «fletter» (Fletninger eller Fryndser), som hans Hustru, hvis Sjæl Gud naade, ejede. De vare blevne borte i hans «Follebod» den Tid det Oprør var, hvori han mistede saa meget af sit Gods.²⁾ Hermed hentyder Knud Bille til Bondeoprøret og Søren Norbys Opstand 1525. I Marts Maaned nævnte Aar blev nemlig Gladsaxe opbrændt af Bønderne, der tillige grebe Knud Billes Hustru og førte hende til Aaahus.³⁾ Muligvis er det Følgerne af denne Overlast, der have voldt hendes Død. Knud Bille sad senere i den Domstol, der dømte en af Opstandens Hovedledere, Adelsmanden Niels Brahe, til Døden; han deltog ogsaa i den sidste afgjørende Kamp, da Søren Norby for stedse blev fordrevet fra Norden, og han fik Erstatning for sit under Oprøret lidte Tab, da Kongen den 1ste August 1526 skjænkede ham 6 Gaarde og en Mølle, der havde tilhørt Niels Brahe.⁴⁾

¹⁾ Egter Brockenhus's Antegnelser S. 13.

²⁾ Dat. Gladsaxe, ²⁹/₇ 1528. D. Ad. Br. 7. 49.

³⁾ Heise, Fam. Rosenkrantz Diplomatar. S. 64.

⁴⁾ Frederik I.'s Registranter S. 72, 106. Gustaf I.'s Registratur III. 411-12.

Knud Bille stod i venskabeligt Forhold til sine Søsken-
de, ogsaa til Eske, uagtet han, saavidt man kan skjønne, støttede
Broderen Mogens i dennes Bestræbelser for at hindre Eske
i at erhverve Svanholm. Et lille Brev fra ham vidner om,
hvilken Forsigtighed man i hine Tider maatte iagttage ved
Benyttelsen af Arvegodset, naar dette henstod uskiftet mellem
Søskendene. Han meddeler nemlig Eske, at han har talt
med sine Brødre og Søstre om «den Lejlighed, som sig be-
giver med min Husfru Beritte, og var jeg begjærendes af
dem, at de vilde tilstæde, at hun maatte blive paa Svan-
holm indtil saa længe, at Gud vilde, at vor Herre vilde føje
det anderledes med hende». Han beder derfor Broderen
indrømme dette, og tilføjer karakteristisk: «og maa Du vide,
at det er ikke gjort i nogen anden Mening end den, som
god er, og ej Dig eller nogen af mine Søsken-
de til *Hovmod* eller *Argelist* i nogen Maade». ¹⁾ Da Eske drog til
Bergenhus, overdrog han Broderen et Slags Tilsyn og Værge-
maal for sit Gods og sine Børn, og Knuds egne Børn op-
droges ogsaa sammen med Eskes hos Fru Anna Rud paa
Vallen. Med denne Dame stod han paa den venskabeligste
Fod, og i sine Breve titulerer han hende kjære Anne og
med det fortrolige «Du». ²⁾

Broderen *Mogens Bille* siges allerede 1502 at have
foretaget en Pilegrimsrejse sammen med Morbroderen Henrik
Knudsen Gyldenstjerne til Jerusalem. ³⁾ Hvis der her ikke
foreligger en Forvexling med en anden Mogens, f. Ex. Mo-
gens Gøye, maa han paa den Tid have været meget ung,
ja endog fuldstændig Barn. Thi fra Aaret 1504 opdrages
han i Skotland sammen med Christoffer eller Christiern, en

¹⁾ Ex Odense, die s. Anne, uden Aar. Or. i D. Ad. Br. 7. 236.

²⁾ Knud B. til Fru Anna, Gladsaxe ^{21,10} 1530. Or. i D. Ad. Br. 36, 259.
Anne Matzdatter til Sofie Krummedige. Uden Datum. Or. i D. Ad.
Br. 7. 284.

³⁾ Köhrich u. Meisner, Deutsche Pilgerreisen S. 344. Jvfr. om andre
danske Pilegrimme Allen IV. 1. S. 157—59.

Søn af Elisabeth, der kalder sig Kong Christierns (I.) Datter.¹⁾ Han opdroges her ved det skotske Hof, der jo var nær beslægtet med det danske Kongehus og stod i livlig politisk og venskabelig Berøring med dette. I Begyndelsen af Aaret 1513 vendte han tilbage til Danmark. Kong Jakob havde overdraget ham nogle politiske Hverv, han skulde foredrage for den danske Konge. Han roser ham for hans Troskab og Tavshed, omtaler, at han er blevet opdraget sammen med en Del skotske, adelige Ynglinge, og medgiver ham tillige Anbefalingskrivelser til Dronningen og til Broderen Ove Bille.²⁾ Ved sin Hjemkomst fandt han Forholdene forandret; Kong Hans var død og Christiern II. havde, støttet af Billerne, bestøget Tronen. Han blev nu i Hjemmet, sandsynligvis i det Haab, at hans indflydelsesrige Slægt skulde skaffe ham indbringende Stillinger og Hædershverv i Danmark. Men heraf blev der foreløbig intet, og vi træffe ikke Mogens Billes Navn i Historien for 7 Aar efter, da han deltog i Toget mod Sverig og den 6te Marts 1520 var tilstede i Upsala ved Overenskomsten mellem den danske Hærs Anførere og det svenske Rigsraad. Han overværede Blodbadet i Stockholm den 8de November, thi 4 Dage efter gav Kongen ham Forleningsbrev paa den i Aaret 1516 afdøde svenske Adelsmand Sten Christiernsen Oxenstjernes Gods i Danmark.³⁾ Sandsynligvis er han ogsaa bleven benaadet med Ridderlaget ved Kroningen i Stockholm ligesom Fætteren Klavs Bille.

Mogens Bille horte ogsaa til dem, som ved det nye Kongehus's Tiltræden blev «forsørget» med Kronens Len. Foreløbig maatte han dog lade sig nøje med det lille Len *Gjelstrupsgaard* i Ods Herred, hvoraf endnu Voldstedet ses

¹⁾ Hist. Tidsskr. 5. R. V. 94.

²⁾ Epistolæ regum Scotorum I. 168—74. Aarsberetn. fra Geheimarch. I. 67. Becker, De rebus inter Daniæ Gallorū Scoticeque reges a 1511—14 actis. S. 81—85.

³⁾ Hadorph, Bilagor t. Sw. Rimkroniken S. 437. Suhm, Nye Saml. II. 3—4, S. 178. Jvfr. Allen II. 562, Anm. 63.

i Gjelstrup By, i Egebjerg Sogn i en nu tilgroet Sø.¹⁾ Kort efter hjemførte han her sin Brud, Sofie Gøye, Datter af Righovmesteren Mogens Gøye. Deres Bryllup stod den 31te Januar 1524 samtidig og maaske endog sammen med Fætteren Klavs Billes Bryllup med Lisbet Ulfstand.²⁾

Mogens Bille skriver sig i Almindelighed til Svanholm, saaledes i Tokkeskiftet mellem ham og hans Søskende den 13de Juli 1524. Han har dog aldrig ejet Gaarden, thi, som allerede bemærket, enedes man ikke i hans Levetid om, hvem der skulde udløse Brødrenes og Søstrenes Parter. Ved sit Giftermaal med den rige Mogens Gøyes Datter, har han sandsynligvis haft Midler til at udløse Parterne, ligesom Eske havde faaet det ved sit Giftermaal. Den ene undte ikke den anden Slægtens gamle Fædrenegaard, og Spørgsmaalet henstod saaledes uløst, til Mogens var død. At han heller ikke har kunnet bo paa Gaarden, fremgaar af det ovenfor anførte Brev fra Knud Bille. Naar der under saadanne Forhold, som de i Brevet anførte, skulde indhentes saa mange Tilladelser, for at Fru Birgitte kunde finde et Fristed her under sin Sygdom og efter at hendes Ægtefælles Gaard var brændt, er der ingen gyldig Grund til at tro, at Mogens Bille og Hustru have boet paa Gaarden. Det varede heller ikke længe, inden Hr. Mogens kunde ombytte det tarvelige Gjelstrup med en større og prægtigere Bolig. 1526 blev han nemlig forlenet med Nykjøbing Slot paa Falster. Kongen og Rigsraadet havde den 29de August 1525 henlagt dette Slot tilligemed Aalholm og Ravnsborg til Livgeding for Dronning Sofie. Efter Udstedelsen af Brevet drog Kongen fra Kjobenhavn til Nykjøbing, hvorhen Mogens Bille fulgte ham. Thi den 11te September gav han herfra Hr.

¹⁾ Frederik I.'s Registr. S. 14.

²⁾ Anders Bille fortæller, at han har været tilstede ved begges deres Bryllup. D. Ad. Br. 5. 61.

Mogens et Forleningsbrev paa 10 Aar paa Gjelstrup. I Maj Maaned 1526 overdrog Kong Frederik ham Nykjøbing Slot og forbedrede denne Forlening ved 2 Maaneder efter at lægge Gedser Gaard og Len, som Lavrids Knob havde, til Nykjøbing Slot.¹⁾

Disse Begunstigelser skulde imidlertid blive en Kilde til Sorg og Ulykke for Mogens Bille. Hans Forgænger i Nykjøbing havde været Jørgen von der Wisch, en holstensk Adelsmand af en meget bekjendt og rig Slægt. Sandsynligvis har det krænket og ærgret denne Mand og hans Slægt, at Mogens Bille havde fortrængt ham fra hans Forlening, og saaledes kan det forklares, at det paa Nykjøbing Slot kom til et heftigt Sammenstød mellem Hr. Mogens og Jørgens Slægtning Hartvig v. d. Wisch, ved hvilket Mogens Bille blev, som det hedder, «saaledes hugget og hamlet», at han aldrig forvandt Følgerne. Da Overfaldet eller Sammenstødet — hvad man nu kan kalde det — var foregaaet paa hans eget Slot, maa Drabsmanden være bleven grebet og holdt fast. Mogens Bille lod strax sammenkalde et Mode af sine nærmeste Frænder og Venner, og den 12te Marts 1527 udstedte 15 Adelsmænd, blandt hvilke vi af Billederne dog kun træffe Anders Bille, paa Nykjøbing Slot en Erklæring, hvori de tilraade Hr. Mogens at lade Hartvig v. d. Wisch føre for Landstinget og der lade ham straffe efter Loven og Haandfæstningen. Dernæst forpligtede de sig til at staa last og brast med Hr. Mogens, dersom v. d. Wisch's Slægt og Venner i den Anledning vilde forfølge ham med Rettergang eller Fejde. Hvis nogen af dem svigtede den fælleds Sag, skulde han kaldes en lovlos og æreløs Mand.²⁾

I Følge denne Erklæring maa v. d. Wisch være bleven anklaget paa Landstinget for forræderisk Overfald paa Mo-

1) D. Kgrs. Hist. Fasc. 11 a. 1525. 53—54.

2) Or. i Rigsark. Adelen i Danmark Fasc. 16, Nr. 5, og i D. Ad. Br. 6. 136. Tr. i Orion, Kvarialsskrift I. 233—36.

gens Bille. Vi kjende ikke Sagens Udfald, men der er meget, der taler for, at v. d. Wisch kort efter enten maa være faldet som Offer for en Blodhævn eller være bleven dønt til at miste Livet. I Begyndelsen af 1529 var han nemlig død, og Fejden mellem Billerne og hans Slægtninge havde da allerede længe været i fuld Gang. Sandsynligvis har Sagen været ført for Rigsraadet paa Herredagen i Odense August 1527. Thi under denne forlangte og fik Mogens Bille et Vidnesbyrd om sin Optræden i Krigen mod Sverig 1520, der synes at være fremkaldt af og et Led med i Processen mod v. d. Wisch. Den 19de August lod nemlig Mogens Bille «aabenbar spørge sig for her i Odense i vor naadige Herres Bispens Borgestue, over menig Borgebord, om der var nogen Dannemand eller Dannesvend, fattig eller rig, der vidste, hvorledes han havde skikket sig i Sverig eller andetsteds imod Rigets Fjender. Dertil svarede ærlig og velbyrdig Svend Jens Daa og Oluf Skytte og Severin Jude med mange flere Dannesvende, som med havde været i Sverig og andetsteds imod Rigets Fjender med fornævnte Hr. Mogens Bille, at de aldrig havde andet set eller hørt om fornævnte Mogens Bille, end han haver altid stillet sig baade imod Fjenden og i andre Maader ærlig og vel, som en ærlig og oprigtig Ridder og Riddermandsmand burde at gjøre, og kan ingen ham andet paasige med nogen Skjæl og Ret i nogen Maade». ¹⁾

Der udbrod nu en Fejde mellem v. d. Wischernes mægtige og ansete Slægt i Slesvig og Holsten og Billerne med deres Frænder og Venner. Kongen søgte at bilægge den, idet han befalede den holstenske Marsk, hans højtbetroede Mand, Melchior Rantzau at mægle mellem Slægterne. Dette mislykkedes imidlertid, og et nyt Forsøg, som Kongen lod sin Son Hertug Christian gjøre i Foraaret 1529, havde ikke

¹⁾ Or. i D. Ad. Br. 6. 137. Begyndelsen tr. i D. Mag. 3. R. III. 236—37.

bedre Udfald. Ingen af Billerne kunde komme ned til Gottorp, uden at Kongen først befalede v. d. Wischerne at udstede Lejdebrev for dem. Endnu 1531, da Eske Bille var i Danmark, forlangte han et saadant, før han rejste til Gottorp. Og at Striden ikke blev bilagt i Mogens Billes Levetid, fremgaar af, at denne lige til sin Død 1537 nærede stadig Frygt for Overfald fra sine Fjenders Side, og da han, efter at være bleven berøvet sit Len 1536, syg og elendig tog Ophold i St. Jørgens Hospital udenfor Kolding, beholdt han alle sine Folk og Svende hos sig, fordi han, som Forstanderen for Hospitalet skrev til Eske Bille, altid «befrygtede sig, at de v. d. Wischer skulde gjøre ham Overfald, fordi han laa der i en aaben Gaard». ¹⁾

Jorgen v. d. Wisch havde faaet Aalholm Slot i Forlening 1526, og var saaledes Nabo til Mogens Bille. Heri maa man vel søge Grunden til, at Hr. Mogens kun forblev et Aar som Befalingsmand paa Nykjøbing Slot. Paa ovennævnte Herredag i Odense, i August Maaned 1527, enedes Holger Rosenkrans, Lensmand paa Koldinghus, og Mogens Bille om at bytte Len. Hr. Mogens drog altsaa til Koldinghus og Holger Rosenkrans til Nykjøbing. Den 8de September fik den sidstnævnte Kongens Følgebrev til Nykjøbing Len, den 12te og 13de November udleverede de gjensidig Inventariet til hinanden, og den 30te November kvitterede Rentemesteren Anders Glob Hr. Mogens for Regnskabsaflæggelse af Lenet i Tidsrummet fra Trinitatis Sondag (²⁷ 5)

¹⁾ K. Fr. t. Hert. Chr. dat. Nyborg, ²⁵ 4 1529. Afskr. i Voss' Saml. i Rigsark. F. VII. 11. Af dette Brev fremgaar, at Hartwig v. d. Wisch da var dod. Lejdebrev f. Eske Bille, Gottorp ³⁰ 1 1529. D. Kgrs. Hist. II b. 1529. 17 a. K. Fr. t. Eske Bille, Gottorp, ²⁴ 7 1531. Or. i D. Ad. Br. 24. 7. Kongen meddeler, at v. d. Wischerne ikke for Øjeblikket ere saa ved Haanden, at han kan forhandle med dem om Lejdet. — Hans Knudsen, Forst. f. St. Jørgens Hosp., til Eske Bille, Ribe, ²⁵ 11 1547. Or. i D. Ad. Br. 6. 163.

1526, da han først fik det, og til Mortens Dag 1527, da han opgav det.¹⁾

Koldinghus Len var et af Landets største Len. Under det laa 4^{1,2} Herreder: Brusik, Jerlev, Holmans, Tørrild og Halvdelen af Andst Herred. Mogens Bille fik endvidere henlagt dertil Nørre og Øster Herreder. Hertil kom, at Koldinghus med sit store, prægtige og velbefæstede Slot var et jævnligt Opholdssted for Kongerne paa deres Rejser fra Hertugdømmerne til Kongeriget. Inventarielisten beskriver Kongens Seng i «vor kærester naadigste Herres Stue», der altid stod opredt med Dynner, Lagen og et nürnbergsk Sengeklæde; tillige Kongens Smaasvendes Seng, «der altid ligge for Hans Naades Seng». Slottet var derfor altid vel-forsynet og Holger Rosenkrans havde efterladt det i bedste Stand. Her opholdt Mogens Bille og Fru Sofie sig under de følgende Aars mærkelige Tildragelser, og hans Stilling samt mægtige Familieforbindelser (Mogens Gøye og Ove Bille) — maaske mere end hans Evner — førte ham senere frem til vigtige Æresposter og Stillinger. I Kong Frederiks Tid blev han endnu ikke synderlig anvendt og opnaede f. Ex. ikke Rigsraadsværdigheden. Derimod var han Medlem af den Kommission, som 1531 ved Efterretningen om Christiern II.'s Angreb blev nedsat til at tilse Udrustningen i Nørrejylland og pleje Retten. Hermed hænger det maaske ogsaa sammen, at han det følgende Aar fik Befaling til at stævne de «mange tvivlsomme Love i Rette», som vare udgivne i Kolding Len. Han fik senere det Vidnesbyrd af Almuen, at han havde været dem en «eragtig» Lensmand, og at de takkede ham for al Ære og godt.²⁾

Jævnlig besøgte han sit Fædrenehjem og droges hertil

1) Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplom. S. 75—78. Anders Glob's Kvittering, dat. Kbhvn. ³⁰ 11 1527 i D. Ad. Br. 24. 5.

2) Nye d. Mag. VI. 130. 134. K. Fr. I.'s Registr. S. 472. Nielsen, Gamle jydskes Thingsvidner S. 48—49.

af Onsket om at erhverve sig Svanholm. Han skriver sig altid til denne Gaard, og et Vidnesbyrd om, hvor levende dette Onske var hos ham, er det, at han 1529 forpagtede alle Antvorskov Klosters Gaarde i Horns Herred imod at betale Klostret Kornrenten og udrede 4 Marsvin aarlig. Derimod skulde han selv have al Smaaredsel frit i 5 Aar.¹⁾ Eske Billes uvenlige Stemning imod Broderen er ovenfor omtalt. Det bør dog tilføjes, at Mogens Bille søgte at bevare et tilsyneladende venskabeligt Forhold med Broderen og Svigerinden. Han tilbyder Fru Sofie at være hendes Bud, naar hun har noget at afgjøre i Jylland, og beder hende betragte ham som en kjødelig Broder.²⁾ Ogsaa til Eske skrev han venlige og hjærtelige Breve, og senere under hans stedse tiltagende Sygdom udviklede der sig det venskabeligste Forhold mellem de to Brødre og Svigerinder. Sofie Krummedige sendte ham aqua vitæ, Urter, Skjorter, trøstede ham i hans Sygdom og opfordrede ham til ikke «at tage sig for megen Sorg eller Græmmelse til, men være ved det letteste Sind».³⁾ Dette Raad har han utvivlsomt trængt til, thi baade han og hans Hustru vare stedse svagelige, deres Ægteskab forblev barnløst, og andre tunge Sorger ramte dem — som vi senere skulle se — paa deres sidste Dage.

4.

ANDERS BILLE.

Lensmand paa Stege (til 1533).

Frederik I.'s Tidsalder er Glansperioden i Anders Billes Liv. Han udfolder i disse 10 Aar en rastløs Virksomhed i

¹⁾ Dok. af ¹⁴ 1529 i Horns Herred 5. Archivregistraturer IV. 169.

²⁾ Mogens Bille til Fru Sofie Krummedige, Haffnie, ³⁰ 1529. Dipl. Norveg. XI. 594.

³⁾ Udat. Brev i D. Ad. Br. 7. 287.

Statens Tjeneste, medens han paa samme Tid aldrig taber sine egne Interesser af Syne. I høj Gunst hos Kongen indtager han under dennes hyppige Fraværelse fra Riget en Slags Statholderstilling paa Sjælland. I Rigsraadet er han en af det katolske Partis Førere, men savner paa samme Tid ikke Blik for de Fordele Kirkens Opløsning kan bringe ham og hans Standsfæller. I denne mærkelige Overgangsperiode i Danmarks Historie, hvor den gamle og den nye Tid uophørlig prøve Kræfter med hinanden, hvor Mellemandpunkter opstaa og atter forgaa, hvor politiske og personlige Interesser uophørlig indvikles i hverandre, møde vi overalt Anders Billes smidige Skikkelse.

Ved S. Hansdags Tid 1523 havde han hyldet Kong Frederik i Lejren foran Kjøbenhavn (se ovfr. S. 415), og Kongen fandt det formaalstjenligt at beholde den med Forholdene i Kjøbenhavn saa velbekjendte Mand i Lejren. Efter et kort Ophold i Stege vendte han derfor tilbage til Hæren, medens samtidig Kommandoen paa Stege Slot overdroges Oluf Holgersen Rosenkrans og Klavs Eggertsen Ulfeld til Elmelunde. Anders Bille medførte to Jagter, smaa Krigsfartøjer, der i de følgende Maaneder tumlede sig lystigt med Kjøbenhavnerne og Malmøboernes Krigsskibe. En af deres Bedrifter er ret karakteristisk for Tidens Opfattelse af Folkeretten i Krigstid. To Skibe med Proviant til Belejringshæren bleve opsnappede af Malmøboerne, men atter tilbageerobrede af Anders Billes Fartøjer. Disse førte Proviantskibene til Kjøge og solgte dér baade Fartøjerne og Provianten som god Bytte. Da der senere rejstes Tiltale imod Anders Bille for denne Fremgangsmaade, domte Kongen ham sagesløs. Forøvrigt blev den ene af hans Jagter taget af Kjøbenhavnerne, og efter sit eget Udsagn led han stort Tab ved Byttedelingen, idet han udbetalte Kongen dennes Part af Byttet i gode Penge, medens han selv kun havde faaet en ringe Del af det, der var indkommet ved Salget, og det endda kun i Christiern II.'s daarlige Mont, de saakaldte

Klippinger, da Borgemesteren i Kjøge, der havde forestaaet Salget, var død uden at have betalt ham hele Summen.¹⁾

Imidlertid færdedes Anders Bille selv ved Kjøbenhavn som en af Befalingsmændene i Lejren. Overansforselen var, som bekendt, betroet til Johan Rantzau, uagtet den unge Hertug Christian befandt sig i Lejren og bar den stolte Titel af «overste Felthovedsmand over kgl. Mts. Krigsfolk». Anders Bille var utvivlsom nidkjær i sin nye Tjeneste. I alle Tilfælde viste han megen, ja for megen Tjenstiver, da han i Forening med Grev Johan af Høya udsendtes for at straffe de oprørske Bønder i Sjælland. I 14 Dage droge de omkring fra Herred til Herred og toge blodig Hævn over den modvillige Almue. De kom ogsaa til Stævnns Herred, som Anders Bille nylig havde faaet i Panteforlening, og Bønderne her maatte betale høje Bøder. Hr. Anders beholdt selv de inddrevne Bøder og fik saaledes mere end fuld Dækning for den Sum, han havde betalt Kongen for Pantet. Dette ejendommelige Forsøg paa at faa sine udlagte Penge ind igjen med Renter, blev dog ikke godkjendt af Kong Frederik. Allerede en Maaned efter, paa Herredagen i Odense Decbr. 1523, klagede Kongen over dette Indgreb i hans Rettigheder — thi Beskatningen var foretaget uden hans Befaling — og krævede Summen indbetalt i Rentekamret. Rigsraadet svarede, at Hr. Anders Bille selv maatte svare for, hvad han havde gjort. Hvorledes Sagen blev ordnet, turde fremgaa af følgende Oplysninger. I Novbr. Maaned 1523 udbetalte Anders Bille c. 700 Mark (1 Td. Rug kostede dengang 12 β), mod Pantet i Stævnns Herred; men det følgende Aar i Septbr. Maaned udstædte Kongen Pantebrev til ham i samme Herred paa c. 7000 Mark. Dette store Beløb, som aldeles ikke modsvarede den Værdi, Herredet repræsenterede som Pant,

¹⁾ Anders Billes Optegn. i D. Ad. Br. 5. 61. Jvfr. ovfr. S. 415, Amn. 1, og Nielsen, Kjøbenhavns Hist. II, 73, Amn. 1. ¹¹⁾ s. 1524 kvitterer K. Fr. I. Anders Bille for sin Part af Byttet. Or. i D. Kgrs. Hist. Fasc. 10.

kan kun forklares derved, at Anders Bille har indbetalt Kongen de fra Bønderne inddrevne Bøder. Skjønt Indtægterne af Herredet ikke kunde erstatte Renten af den ovennævnte betydelige Sum (c. 9000 Tdr. Rug), har Anders Bille dog gjort en god Forretning med Kronen, forudsat at Pantebrevets Bestemmelse om, at han skulde beholde Lenet, indtil Kongen indløste Pantet, er blevet opfyldt. Det maatte være af Interesse for Hr. Anders at faa det indløst saa hurtig som muligt, og nu ses det virkeligt, at Johan Urne, Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, paa Kronens Vegne har indløst det i Aaret 1527. I Begyndelsen af det følgende Aar var der nemlig en Retsstrid mellem ham og Anders Bille angaaende nogle Afgifter af Herredet, som faldt ud til Fordel for sidstnævnte; men da vi ikke have Indløsningsbrevet, kunne vi ikke se, om Hr. Anders virkelig har faaet sig hele Beløbet udlagt.¹⁾

Anders Bille deltog selvfølgelig i Forhandlingerne angaaende Kjøbenhavns Overgivelse, og efter at denne havde fundet Sted, var han i Forening med Lage Urne, Mogens Gøye, Hans Bille og Oluf Rosenkrans kongelig Statholder i Sjælland.²⁾ Han forblev i Kjøbenhavn indtil Kongen selv ved Pinsetid 1524 kom til Hovedstaden, og i den nu afholdte Kroningsrigsdag finde vi ham som Deltager i alle de vigtige Statshandlinger, som her fandt deres Afgjørelse.

I Slutningen af Avgust fulgte han med Kongen over til Malmø og deltog i det store Møde med Kong Gustav og de vendiske Stæders Sendebud. Den svenske Krønikeskriver Peder Swart har bevaret en karakteristisk Anekdote om Anders Billes Opræden ved dette Møde. Der blev ivrig disputeret om Gullands Forhold til Danmark og Sverig, og Gustav selv tog levende Del i Debatten. Da, fortæller

¹⁾ Ny danske Mag. V. 13, 18. Anders Billes ovennævnte Beretning. Hert. Chr.'s Kv. t. A. B., dat. Lejren f. Kbhvn., ⁴ 11 1523. Kgl. aabne Breve. Frederik I.'s Registranter S. 51. Dok. af ²⁰ 2 1528 i Top. S. p. Pap. Store Heddinge 1.

²⁾ D. Mag. 4. R. IV. 240—41.

Peder Swart, «rejste en gammel dansk Ridder ved Navn Hr. Anders Bille sig, gik frem midt for alle Herrerne (Mødet holdtes i Malmö Hovedkirke) og bad om Lov til at tale et Sandheds Ord i Sagerne. Da Kongerne og alle havde bifaldet det, sagde han: I gode Konger og alle I andre gode Herrer, dersom I ville være ærlige, saa maa I ogsaa erkjende, at I slet Intet vide om de gamle Sager og fremfor alt om Gulland, som I tale saa meget om. I ere alle for det meste ganske unge Mænd, som hverken kunne tænke eller vide noget langt tilbage i Tiden. Vor kjære naadige Herre Kong Frederik har ikke været her i Landet, men altid opholdt sig i sin lune Rede («behagelige næste») Land to Holsten, derfor kan hans Naade kun vide lidet eller intet derom. Hvad Kong Gustav angaar, saa kan han heller ikke vide meget, efterdi han er en ganske ung Mand. Derfor maa jeg sige for sandt, at her er ikke mere end to Mænd til Stede, som vide ret Besked om Tingen, og det er Hr. Thure (den svenske Rigshovmester, som Peder Swart beskylder for at være bleven underkjøbt af de Danske til ikke at udtale sig kraftig nok til Gunst for de Svenskes Fordringer paa Gulland) og jeg. Da stod Kong Gustav op og svarede ham strax paa Stedet: Hvad er det I siger, kjære Hr. Anders Bille? Og hvad vil I bevise dermed? Er der ikke et gammelt Ord, der siger, at en ung kan jo spørge saa langt tilbage, som en gammel kan tænke eller huske? Dette Svar gjorde Hr. Anders saa forbløffet, at han ikke vidste, hvad han mere skulde sige». ¹⁾ Det var første, men blev ikke sidste Gang, at Kong Gustav stoppede Munden paa Hr. Anders Bille. Henved 20 Aar efter, paa Mødet i Brømsebro 1541, foregik en lignende Scene; mundrappe vare de begge, og med Venskabet dem imellem var det ikke synderlig bevendt, om end Kong Gustav ved given Lejlighed kunde vise Hr. Anders smaa Opmærksomheder. Anders

¹⁾ P. Swart, Gustaf I.'s Kronika, udg. af G. E. Klemming, S. 94.

Billes gode Ven og Slægtning Gustav Trolle var jo Kong Gustavs arge Fjende, og den stolte danske Adelsmand har vistnok aldrig ret kunnet bekvemme sig til at respektere Kongen i sin fordums Ligemand.

Anders Billes Kjendskab til Gullands Forhold har dog betydet noget mere i Kong Frederiks end i Gustavs Øjne; thi lige fra Mødet i Malmø drog han paa sin ovenfor S. 451 omtalte Sendefærd til Visby, hvis Resultat dog ikke var saa godt, som Anders Bille selv havde ventet. Foruden det store Uheld, da Søren Norby overlistede ham, havde han ogsaa haft mindre Uheld, som han senere fandt Grund til at beklage sig over. Saaledes havde han forstrakt Hr. Søren med 1200 Mark, og da han mærkede, at denne ikke vilde følge med ham til Danmark, forlangte han Pengene tilbage. Men nu kunde Søren Norby kun betale ham med sine egne elendige Penge, han havde ladet mønte paa Gulland¹⁾, og da Anders ikke vilde modtage disse, maatte han finde sig i at tage alle Haande Kræmmervarer i Bytte, og oven i Kjøbet tage det for 3 Penninge, som ikke var 1 Penning værd.²⁾ Endvidere havde han den Tort, at Søren Norby lod udsprede det Rygte om ham, at han ved Nattetid havde ladet fratage Hr. Søren nogle Heste, som græssede paa den lille Ø Vestergarnholm ved Gulland, og tillige beskyldte ham for, at han havde handlet som en Forræder imod ham paa Gulland og forebragt ham falske Hverv, som Kong Frederik aldrig havde befalet ham. Da Søren Norby det følgende Aar maatte overgive sig i Landskrone, var Anders Bille dér til Stede og forlangte strax en Erklæring af ham. En saadan fik han ogsaa, men da den kun gik ud paa, at Hr. Anders ikke havde frataget ham de omtalte Heste, bragte Anders Bille Sagen for Kongen. Den 10de Avgust 1525 tiltalte han i Kongens og Rigsraadets Nærværelse Søren Norby for at

¹⁾ Anders Bille tilføjer «som kaldtes Skaaff».

²⁾ Anders Billes Beretning i D. Ad. Br. 5. 61.

have fremført disse ærerørige Beskyldninger imod ham, og nu maatte Hr. Soren udstæde en ny Erklæring, hvori han udtalte: «at han ikke vidste andet om bemeldte Anders Bille, end at han var en ærlig og from Ridder, og at han kun havde forhandlet med ham, hvad han havde i Befaling at forhandle med ham om, samt at Hr. Anders heller ikke havde taget eller fort nogle Heste bort dér fra Landet, men at han takkede ham for alt godt osv. ¹⁾

Den 26de Oktober rejste han fra Gulland; i Kalmar købte han 6 smaa Klippere (svenske Heste) og red derpaa gjennem Landet til sit Hjem. Den 15de Novbr. kom han til Stege, men rejste strax efter med Eske Bille til Gottorp for at forebringe Kongen Resultatet af sin Rejse. Denne udtalte, som anført, sin Tilfredshed dermed, og Anders Bille kunde saaledes atter vende tilbage til sin Forlening. Næppe hjenkommen modtog han den højst ubehagelige Efterretning, at Otte Holgersen Rosenkrans havde indmanet ham som en af Kavtionisterne for det store Laan, Kong Christiern 1519 havde gjort hos Hr. Otte Holgersen, til et ridderligt Indlager i Kiel. Herved forstodes, at han skulde forblive paa egen Bekostning i et bestemt anvist Hus i Kiel, indtil Summen med Renter var betalt. Strax efter Jul maatte han da afsted paa ny; men Indlageret blev dog ikke af lang Varighed, thi Kong Frederik, der — som Anders Bille udtrykker sig — «havde lovet Danmarks Indbyggere at holde dem alle de Løfter skadesløse, som vi havde lovet for Kong Christiern (II), og derfor gave Danmarks Indbyggere vor naadige Herre 100,000 Gylden», lod sin Kansler Wolfg. v. Utenhof forhandle med Hr. Otte Holgersen om, at Anders Bille maatte fritages for sit Indlager. Dette var for Ojeblikket saa meget mere nødvendigt, som Anders Bille paa Rigsraadets Vegne skulde forhandle med Kongen. I Slutningen af Januar 1525 var han da ogsaa paa Gottorp Slot, hvor han forebragte Kongen

¹⁾ Or. i D. Kgrs. Hist. Fasc. 11 a. 1525. Nr. 45 og 47.

sine Hverv og den 1ste Febr. modtog dennes Svar gjennem den danske Kansler Klavs Gjordsen. Det synes imidlertid, som om han har maattet betale Otte Holgersen 1000 Mark; thi denne Sum laante han hos den holstenske Adelsmand Jorgen von der Wisch. Hans Søster Karen, Henrik Gyldenstjernes Enke, kavtionerede for ham og blev det følgende Aar i denne Anledning indmanet til Kiel. Sine Udgifter paa denne Rejse fordrede han sig senere erstattet af Kongen, henholdende sig til Kongens ovenfor omtalte Løfte.¹⁾

De Forhandlinger, Anders Bille førte med Kongen, have sandsynligvis angaaet Søren Norby. Man nærede netop i de samme Dage den største Frygt for et Angreb fra denne dristige Mand, og det skulde ogsaa snart blive til Virkelighed. Næppe en Maaned efter landede hans Hær i Skaane. En af Hovedanførerne for denne var Adelsmanden Otte Stisen, Broder til Anders Billes Husfoged paa Stege, Hans Stisen. Denne havde det foregaaende Aar været med sin Herre paa Gulland, og det er ikke for dristigt at antage, at den upaalidelige Otte Stisen, der altid var rede til at svigte den Sag, han tjente, har ladet Broderen tilflyde Meddelelser om Søren Norbys Foretagende. Anders Bille med hele den sjællandske Adel saa roligt paa, at Skaane i Løbet af Marts og Begyndelsen af April blev hærget og odelagt af de oprørske Bønder, og det var først, da Johan Rantzau med nogle hundrede Mand i April Maaned kom over til Sjælland, at denne Landsdels Adel fandt for godt at understøtte deres Standsfæller i Skaane. I Slutningen af Marts var Anders Bille i Kjøbenhavn, men først den 23de April drog han med 14 Heste over til Skaane, hvor han sandsynligvis har del-

¹⁾ Anders Billes Beretning. D. Ad. Br. 5. 61. Fr. I. t. A. B., Gottorp ²²/₁ 1525. Samme t. Nic. Görtze, Gottorp ¹/₂ 1525. Sammes Kvittering til A. B. for Landehjælp af Stævn's Herred m. m., Gottorp ²/₂ 1525. Or. i D. Kgrs. Hist. Fasc. 11 a. 1525. Nr. 36, 25, 56. Jvfr. Heise, Fam. Rosenkrantz II. 136. Karine Billesdatter t. Eske Bille, Kiel ²⁴/₁ 1526. Or. i D. Ad. Br. 7. 41.

taget i Kampene ved Lund og Brunktoftelund. Det var efter det sidste Slag, at Bonderne udleverede Otte Stisen. Anders Bille holdt sin beskyttende Haand over ham, og efter at han først i et Forhør havde aabenbaret alle Søren Norbys Hemmeligheder, førtes han i Fængsel paa Kjøbenhavns Slot. Det lykkedes Anders Bille at faa Kongen til at tilgive ham, og Hr. Anders kunde endog udlevere alt det fra ham tagne Gods, Penge og Klæder til Broderen, Hans Stisen, paa Otte Stisens Vegne. Anders Bille var til Stede under Belejringen af Landskrone, indtil Forliget var sluttet med Søren Norby. Dagen efter, den 29de Juni, vendte han atter tilbage til Sjælland. I sin Beretning om hvad han har udført i Kong Frederiks Tid, skriver han, at hvis han ikke havde haft Len af Kronen, havde han ikke behøvet at blive der saa længe. Hans Udgifter paa dette Tog beløb sig til 435 Mark.¹⁾

I de to Aar, som vare hengaaede siden Anders Bille hyldede Kong Frederik, havde han været i uafbrudt Virksomhed. Nu kunde han atter vende tilbage til Stege og Søholm, og det følgende Aar synes han at have henlevet i fuldstændig Ro. Da fik han og hans Hustru i Marts Maaned 1526 Opfordring fra Kong Frederik til at ledsage hans Datter Dorothea paa dennes Bryllupsrejse til Königsberg. 3 Uger før S. Hans Dag skulde han indfinde sig med 12 af sine

¹⁾ Om Otte Stisen, se Allen V. 14—15, 66—68. Norsk hist. Tidsskr. III. 306—307. Hans Stisen kalder sig i et Brev af ²¹ 8 1524 til Anders Bille «Eders Tjener». D. Kgrs. Hist. Fasc. 2. 30. ²⁹ 8 1525 antvorder Hr. Hans Varder, Søren Norbys Kapellan, Anders Bille i Landskrone 50 Lod Sølv, 20 Stkr. Guld (deraf 11 paa en Snor), en Knægts Degen, beslaget med Sølv, en sort Damaskes Kjortel, en rød Damaskes Troje, en rød Bonet af engelsk Uld, samt et Guldspan, som tilhorte Otte Stisen, til Povl Stisens Behov. Or. i D. Ad. Br. 5. 52. ^{11,7} 1525 kvitterer Hans Stisen, Væbner, paa Søholm Anders Bille for Modtagelsen af ovennævnte Effekter paa sin Broder Povls Vegne. Or. i D. Ad. Br. 56. 124. Hans Stisen forekommer som Byfgd. p. Stege Slot lige til 1534, da han dræbes af Borgerne.

Svende i Kjøbenhavn, og han fik særlig Paalæg om at medtage sine bedste Klæder og Klenodier. Fru Pernille tildeltes det Hædershverv at følge Prinsessen som Hofmesterinde, og ogsaa hun skulde medtage sine «statelige Klæder, Kjæder, Halsbaand og andre Smykker». ¹⁾ I Februar Maaned havde Kongen sluttet Ægteskabskontrakten med den nu protestantiske Hertug af Preussen. Ægteskabet havde vakt stor Forbitrelse hos det katolske Parti i Danmark og Hertugdømmerne, men den indflydelsesrige tyske Kansler Utenhof og Johan Rantzau havde vidst at overvinde alle Hindringer. Den førstnævnte kunde endog senere meddele Hertugen, at de danske Adelsmænd, som havde modsat sig Ægteskabet, nu vare vundne derfor. ²⁾ Foruden Anders Bille og Hustru deltog ogsaa af Danske den belevne og højt dannede Albert Jepsen Ravensberg samt Anders' Fætter Knud Henriksen Gyldenstjerne i Brudetoget; endvidere Holstenerne Johan Rantzau, Wulf Pogvisk og Henning Sehested. Hertug Christian og Mogens Goye skulde have ført Toget, men maatte blive hjemme paa Grund af Frygt for Angreb fra Christiern II. Den 22de Juni 1526 afsejlede Flaaden fra Kjøbenhavns Red, og paa Slottet Fischhausen nær ved Königsberg modtog Hertug Albrecht sin Brud. Opholdet i Preussen var kun kortvarigt. Allerede den 6te Juli brød man op, paa Tilbage rejsen aflagdes et Besøg i Danzig og paa det berømte Marienburg Slot, som de Danske havde ønsket at bese. Hertugen havde i den Anledning befalet sin Skatmester at vise dem al mulig Opmærksomhed, tilstæde dem Adgang til Slottet og gjøre dem bekendt med Lokalteterne der. Den 3dje August vare de atter i Kjøbenhavn, hvor de overleverede Hertuginde Dorotheas Livgedingsbrev i Kongens egne Hænder. Anders Billes Udgifter paa denne Rejse har han opgivet at være 130 Gylden (c. 400 Mark). ³⁾

¹⁾ Danske Mag. VI. 189—90.

²⁾ Neue preusz. Provinzialblätter XII. 27—28.

³⁾ Allen V. 243—45. Hist. Tidsskr. 4. R. VI. 178—83. Neue preusz. Provinzialbl. XII. 29. Fr. 1.'s Registr. S. 106.

I de samme Dage, Hr. Anders og hans Medbrødre hjemkom fra Königsberg, herskede der stor Uro og Frygt i Danmark. Fra Tyskland meldtes, at Kong Christiern havde taget store Hobe af Landsknægte i sin Tjeneste og forberedte et Angreb paa Landet syd fra. Samtidig var Søren Norby paa Spil. Han skulde have deltaget i Toget til Königsberg, men havde under alle Haande Paaskud nægtet at stode til Flaaden med sit Skib. Kort før Flaaden sejlede fra Kjøbenhavn havde han underrettet Kongen herom og samtidig meddelt, at han med flere Skibe og 700 Mand agtede at angribe Kong Gustav, der paa mange Maader havde drillet og skadet ham. Han udførte sit Forsæt, de svenske Kyster bleve hærgede, og Søren Norby spillede for sidste Gang sin gamle Rolle som Herre paa Østersøens Vover. Samtidig viste Skipper Klement, Kong Christierns tro Tilhænger, sig i de danske Farvande, og det var nu klart, at et stort kombineret Angreb truede Kong Frederik og hans Throne. Det var derfor paa høje Tid, at den danske Flaade vendte hjem fra Königsberg. Medens den skaanske Adel under Tyge Krabbes og Klavs Billes Befaling drog mod Sylvesborg og Aarhus, Søren Norbys Forleninger, sejlede Flaaden ud for at opsøge Søren Norby. Den 24de August stod det store Søslog, som afgjorde Søren Norbys Skæbne og for stedse fordrev ham fra Norden.¹⁾

Under disse truende Forhold var Anders Bille forblevet i Kjøbenhavn. Den 19de August har han her beseglet Kongens Brev til Aage Jepsen Sparre paa Lunde Stift. Efter Søsloget, om hvis nærmere Omstændigheder vi mangle Underretning, drog han over til Stege, og herfra kunde han den 7de September meddele Kong Frederik, at han havde gjort sine Skibe færdige til at forfølge to af Søren Norbys Jagter, der vare løbne ind ved Ulvshale, men havde opgivet det, da de strax vare sejlede ud i Østersøen igjen. Han advarede

¹⁾ Jvfr. Bilager til Gustaf I.'s Registratur III. 390 ff.

tillige Kongen mod Skipper Klement, der efter hans Mening tænkte paa at opsnappe Kongen og hans Følge, naar denne fra Kalundborg vilde sejle over Bæltet.¹⁾ Stege Slot var et ikke uvigtigt Punkt, som det derfor gjaldt om at holde godt bevogtet. Borgerne i Byen nærrede intet venligt Sindelag mod Hr. Anders, og der var endog dem, der tænkte at kunne udbytte dette til at foretage et uventet Angreb paa Slottet. En af Christiern II.'s Tilhængere foreslog kort efter Søren Norbys Nederlag at sende nogle Skibe til Stege, Borgerne ville da strax rejse sig, «og skulde Hr. Anders Bille da have fuldt lidet Rum i Stege», skriver han til Kongen.²⁾ Heraf blev dog intet, men det blev dog nødvendigt i de følgende Aar at sikre Slottet ved at udbedre og befæste det. Bønderne paa Møn fik derfor 1527 Ordre til at føre hver 3 Læs Ved til Slottets Teglovn, «efterdi Kongen har befalet Hr. Anders at bygge og forbedre paa Slottet.»³⁾

Anders Bille blev i dette Aar paa ny mindet om sine Forpligtelser som Kavtionist for Kong Christierns Gjæld. Fra to holstenske Adelsmænd, Klavs v. Alefeld og Siverd v. d. Wisch, modtog han Stævning til at indfinde sig Helligtrekongers Dag 1527 i Kiel til et ridderligt Indlager i Arendt Kolves Hus, indtil han havde betalt 6000 Mark Hovedstol og 360 Mk. i Rente. Han var til Stede paa Herredagen i Odense Decbr. 1526, og i Slutningen af Januar 1527 finde vi ham paa Gottorp hos Kong Frederik. Indlageret kan altsaa ikke have været af lang Varighed.⁴⁾ Udgifterne paa denne Rejse, ligesom i 1526, da Otte Holgersen indmanede

¹⁾ Langebeks Diplomatar. 7, 9 1526.

²⁾ Allen, Breve og Aktst. I. 451.

³⁾ Brev af ¹³/₁₂ 1527. Or. i Top. S. p. Pap. Stege 26.

⁴⁾ Breve af ⁴/₅ og ³⁰/₁₀ 1526 i Saml. Chr. II. 54 a 4, og i D. Ad. Br. 5. 55. Jvfr. Allen III, I. S. 361, Anm. 6. ²⁷/₁ 1527 under K. Fr. And. Bille 2 Bønder, som ere fødte paa Kronens Gods. D. Kgrs. Hst. Fasc. II a. 1527. 2.

ham, fordrede han sig erstattede af Kongen, i Henhold til det af Kong Frederik tidligere givne Løfte.¹⁾

Efter Soren Norbys Flugt fulgte en forholdsvis rolig Tid, der først afbrødes, da Christiern II. ved sin Overgang til Katolicismen skaffede sig Kejsereus Hjelpe til Gjenerobring af sit Rige. Man maatte dog stadig være forberedt paa at møde eventuelle Angreb, og under Kongens hyppige Fraværelse fra Riget var det derfor nødvendigt at koncentrere Myndigheden i de enkelte Landskaber i enkelte Mænds Hænder. I Sjælland var det Anders Bille, hvem man betroede Overledelsen. I August 1527 blev han udnævnt til «øverste Hovedsmand i Sjælland, om noget paakommer.»²⁾ Denne overordnede Stilling synes han at have indtaget lige til Kongens Død 1533, om han end til Tider har maattet dele den dels med Oluf Rosenkrans, dels med Henrik Goye.³⁾ Talrige og vigtige Hverv kom nu til at lægge Beslag paa hans Tid og Kraft. Han skulde hvert Aar holde Mønstring over Adelens Rustning i Sjælland, og han havde blandt andet Overtilsynet med Udredelsen af den store Solvskat af alle Kirkerne i Aarene 1531—32, hvorved indkom over 1 Million Kroner i vore Penge.⁴⁾ Han indtog en lignende Stilling i Sjælland som Tyge Krabbe i Skaane og Mogens Goye i Jylland, og opholdt sig derfor nu sjældnere paa det afsides liggende Stege, som styredes af Husfogeden Hans Stisen. Det hænger utvivlsomt sammen med denne Forandring i hans Stilling, at han i disse Aar erhvervede sig Laasebrev paa sin gamle Fædrengaard Soholm. Den 3dje Juni 1527 afholdtes det endelige Skifte mellem ham og hans Søsken i Næstved, hvorved alle Faderens og Moderens spredt lig-

¹⁾ Han forlangte 200 Gylden. And. B.'s Beretning i D. Ad. Br. 5. 61.

²⁾ Vidensk. Selsk. Skr. 5. R. II. 327.

³⁾ Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplomatar. S. 129.

⁴⁾ Kgbr. af 26 7 1528 ang. Mønstringen for 3 Aar, i D. Kgrs. Hist. Fasc. 11 b, 1528, Nr. 8. Ny kirkehist. Saml. IV. 32, 35—40, 43. Saml. t. Fyns Hist. og Top. VII. 304—305.

gende Ejendomme bleve delte mellem Anders og Hans Bille, Fru Karen Bille, Henrik Gyldenstjernes Enke, og Torben Billes Datter Edel, der var bleven gift med Jakob Hardenberg til Hvedholm.¹⁾ Søholm omtales ikke i Skiftebrevet, thi Anders Bille havde allerede tidligere udbetalt sine Søskende deres Parter. I Aaret 1524 havde han saaledes udbetalt Hans Bille paa Torben Billes Datters Vegne 1000 Mark for «den Anpart i Bygning i Søholms Hovedgaard, som hende tilfalden var efter hendes Fader, og som begges vore Samfrænder og forskrevne Barns fædrene og mødrene Frænder, min Broder Hr Anders Bille og mig imellem gjort og forligt haver om samme Bygning»²⁾ 1529 erhvervede han sig da ogsaa kongeligt Dombrev paa Søholm Hovedgaard og Gods. De Gaarde, som Forældrene havde ejet i Kjøbenhavn, Kjøge og Odense, bleve udlagte henholdsvis Anders og Hans Bille samt Jakob Hardenberg.

Alt syntes saaledes at være i bedste Orden med Hensyn til Skiftet. Da optraadte i Juli og August Maaned 1530 baade Jakob Hardenberg og Fru Karen Bille med Paastand om, at de vare blevne forurettede ved Skiftet. De begrundede deres Klage derpaa, at Anders Bille havde taget Arv efter sine Særsoskende, Bent Billes og Fru Ermegaards Børn af første Ægteskab, uagtet han først var født efter disse Børns Død. Fru Karen tog derfor Gjenbrev mod Anders Billes Laasebrev paa Søholm, og Jakob Hardenberg fremlagde et Vidnesbyrd af Mænd, der havde været til Stede ved hans Bryllup, om, at Anders Bille den anden Bryllupsdag havde lovet at ville gjøre ham Fyldest, dersom han ikke havde faaet Fyldest i Søholm. Ogsaa Broderen Hans Bille støttede Søsteren og Broderdatteren.³⁾ Herimod ind-

1) Skiftebrevet i Rigsark. Stævn's Herred.

2) Hans Billes Kvitt. t. A. B., Kbhvn. 16⁶ 1524. Afskr. i Ny Kgl. Saml. 1301 e. Fol.

3) K. Fr. L's aabne Breve af 10⁷ og 12⁸ 1530 i D. Ad. Br. 31. 51 og D. Kgs. Hlist. Fasc. 11 a 1525. Nr. 55.

vendte nu Anders Bille med Rette, at der paa det forelobige Skifte aldrig var rejst Indvendinger imod hans Ret til Arv efter hans Stedsoskende, og henviste til, at Hr. Henrik Gyldenstjerne og Torben Bille vare vel saa vise og forstandige, at dersom de havde vidst, at de havde Ret til mere Arv end jeg, da skulde de «nowe» have undt mig at gaa lige i Skifte med dem». Han kunde ogsaa fremlægge et Vidnesbyrd af den gamle Fru Gundel, som nu boede i Næstved, om, at han havde været til Stede ved Lavrids Knobs Bryllup, under hvilket Bent Billes Datter af første Ægteskab blev syg og dode¹⁾ Sagen blev henvist til Afgjørelse af Samfrænder, og disse domte den 13de Juli 1531, at Hr. Hans Bille og Fru Karen maatte bevise deres Paastande med «Brev og Indsegl eller og skjellige levende Mænds Rost, før de kunde faa nogen Arv ud fra Hr. Anders Bille efter samme Særsoskende og imod Søskeneskifte og beseglede Breve». ²⁾ Jakob Hardenberg og Hans Bille fandt det fornuftigst at forlige sig med Anders Bille paa Grundlag af de bestaaende Forhold, men Gyldenstjerne vilde ikke give tabt, og der udviklede sig i de følgende Aar en meget alvorlig Strid, særlig mellem Knud Gyldenstjerne, Bisp i Fyn, og Anders Bille. Kløften mellem de to Slægter udvidedes end mere, da Anders Billes Datter Klara blev trolovet med Henrik Rosenkrans faa Dage efter, at dennes Trolovelse med Margrethe Gyldenstjerne, Knuds Søster, var blevet hævet. Kongen søgte forgjæves at bilægge Striden. Endnu ved Juletid 1532 omtaler Anders Billes Søn Bent, der studerede i Paris, Fjendskabet mellem Faderen og Knud Gyldenstjerne og beder Moderen underrette ham, om de ere forligte. I Marts Maaned 1533 kom det endelig til en Udsoning. Anders Bille synes at have gjort det første Skridt. Han rejste over til Sorup,

¹⁾ Optegnelser af Anders Bille i D. Ad. Br. 5. 8. Fru Gundels Vidnesbyrd er trykt ovfr. S. 251.

²⁾ Mag. f. dansk Adels hist. I. 41—42.

Bispens Gaard paa Lolland, men traf ikke Knud Gyldenstjerne. Isen var imidlertid brudt; Bispens skrev nu et venligt Brev til Hr. Anders, hvori han beklagede, at denne var rejst forgjæves. Begges Fætre, Johan Oxø og Knud Pedersen Gyldenstjerne, mæglede derpaa et Forlig, hvori de gjensidig lovede aldrig at ville lade sig bevæge til Strid med hinanden og tilsagde hinanden Bistand mod enhver, som vilde fejde paa dem.¹⁾

I August 1528 var Anders Bille (i Forening med Bispens i Vendsyssel, Holger og Trud Ulfstand samt Hans Krafse) Kongens Befuldmægtigede paa Mødet i Lødese med Kong Gustav og det svenske Rigsraad. Det var atter Spørgsmaalet om, hvem Gulland med Rette tilhørte, der var Hovedgjenstand for Debatten mellem Kongen og Hr. Anders. Man kom ikke til noget Resultat, fik kun Lejlighed til at sige hinanden nogle Ubehageligheder, og udsatte derpaa Afgjørelsen til et følgende Møde. Hr. Anders maa dog have forstaaet at vinde Kongen, thi han, som var en driftig Handelsmand og drev en stor Forretning med Kjøbmænd i Lübeck, Rostock, Wismar, Stralsund og Danzig, fik Kongens Tilladelse til at udvide sine Handelsforbindelser til Stockholm og andre svenske Kjøbstæder.²⁾

Et positivt Resultat kunde Sendebudene dog medbringe fra Mødet. Kong Gustav var gaet ind paa et gjensidigt Forsvarsforbund mod Kong Christiern, den fælles Fjende, som alle frygtede. Intet Aar gik hen, uden at Rygtet vidste at berette om hans farlige Planer; men først fra Aaret 1530 begyndte disse at antage bestemte Former. Kejser Karl V.

¹⁾ Jakob Hardenbergs Forlig med Anders Bille, dat. Kbhvn. 10⁸ 1532. Or. i D. Ad. Br. 5. 81. De mellem A. B. og Knud Gyldenstjerne vexlede Breve i Anledning af Forliget ere dat. 21³, 28³ og 29³ 1533. Or. i Top. Saml. p. Pap. Odense 158—59.

²⁾ Kong Gustaf I's Registratur V. 141—42. Om hans Handelsforbindelser med Kjøbmænd i de tyske Stæder foreligger der en Masse Oplysninger i D. Ad. Br. 5.

havde endt sine Krige mod Frankrig, og Christiern II. havde faaet Lofte om hans Hjælp til Gjenerobringen af sit tabte Rige. Nu var der virkelig Fare paa Færde, og alle Kræfter maatte anspændes for at kunne møde «den umilde Mand», som Anders Billes Svigermoder kaldte Kong Christiern. Først og fremmest maatte Penge skaffes til Veje, og i Juli 1530 bevilgede derfor Prælater og Adel Kong Frederik et Laan paa over 80,000 Mark, for hvilket de fik Pant i deres Len. Disse nye Pantebreve indeholdt den mærkelige Bestemmelse, at selv om Panthaverne forbrød sig mod Kongen eller Kronen (∴ førte Avindskjold mod deres fædrene Rige), skulde Pantet derfor ikke være forbrudt. Ved denne Lejlighed blev *Anders Bille* taxeret for 1000 Mark, *Biskop Ove* for 4000, *Hans Bille* for 500, *Knud Bille* for 300 og *Klavs Bille* for 100 Mark. Pengene skulde dog først indbetales, naar Faren var overhængende.¹⁾ Dette Øjeblik indtraf i Sommeren 1531, da Kong Christiern i Ostfriesland udrustede den store Flaade, der skulde gjøre Landgang i Danmark eller Norge — ingen vidste hvor. En almindelig Skræk betog alle. Kong Frederik turde ikke forlade Got-
torp. Først frygtede han for Angreb syd fra og senere for, at Kong Christierns Flaade skulde spærre Overgangen over Bæltet. I Danmark maatte derfor hver Landsdel selv sørge for Forsvaret.

Medens Tyge Krabbe, Rigets Marsk, ledede Forsvarsanstalterne i Skaane, havde Anders Bille i Forening med Oluf Rosenkrans og Knud Rud Overbefalingen i Sjælland.²⁾ Allerede i September Maaned 1531 havde de samlet Adelen

¹⁾ Herom se Heises Opsats i Danske Mag. 4. R. VI. S. 1 ff. Anders Bille fik ikke Pengene indbetalt i rette Tid, men fik senere Befaling til at betale dem til Anders Glob til Krigsfolkets Lønning. Forsikringsbrevet til A. Bille, dat. Kbhvn. ¹³₁₂ 1531. Or. i T. S. p. Pap. Stege 29. Jvfr. om Laanet ogsaa Erslev, Konge og Lensmand S. 68.

²⁾ Heise har i Fam. Rosenkrantz's Historie S. 186—190 givet en detaljeret Fremstilling af Forholdene 1531—32, hvortil henvises.

og Kjobstædernes Udbud; deres Hovedkvarter var først i Antvorskov, senere i Kjøge og Roskilde. Af de tre Overanførere var Anders Bille den mest krigserfarne. Medens Oluf Rosenkrans synes at have opfattet Stillingen temmelig koldblodig¹⁾, var Anders Bille fuld af Uro og Spænding. Fra Søholm tilskrev han den 12te Oktober Hans Stisen, Niels Jude og Oluf Smed, hvem han havde betroet Befalingen paa Stege Slot, at han havde faaet sikker Underretning fra Kong Frederik om, at «Kong Christiern er visseligen ventendes hid ind i Riget, og kan vel ske, at han agter sig did (til Stege) fremfor noget andet Sted». Han giver dem derfor de mest detaillerede Forskriifter, hvorledes de skulle forberede Forsvaret af Slottet, og meddeler, at han sender Sivert Grubbe til dem som Befalingsmand i hans Fraværelse. Er der Forrædere i Byen eller paa Landet, skulle de strax fængsle dem.²⁾

I November begave Overanførerne sig til Kjøbenhavn; her indfandt ogsaa Rigsraader fra de andre Landsdele sig, og man traf nu Foranstaltninger til at afhjælpe den store Mangel paa Penge. Det blev atter Kirken, der maatte skaffe de nødvendige Midler til Veje; alle Kirkers Klenodier, Kalke og Monstranser, alt deres Sølv skulde indsendes til Kjøbenhavn for at udmøntes i Penge. Anders Bille og Oluf Rosenkrans skulde modtage det og senere aflægge Regnskab for dets Benyttelse. Imidlertid indtraf i December Maaned Efterretninger fra Norge, der viste, at Kong Christierns Angreb gjaldt Norge, og skjønt en Del af hans Styrke samtidig var landet i Bahus Len nær ved Hallands Grænsen, var dog Faren for Angreb paa Kjøbenhavn og de danske Øer foreløbig fjærnet. I Januar 1532 opholdt derfor Anders Bille sig paa Søholm, og blev saaledes ikke Vidne til Ud-

¹⁾ Se Heise, a. St. S. 187.

²⁾ Anders Bille t. Slotsloven p. Stege, Søholm ¹²/₁₀ 1531. D. Ad. Br. 5. 66.

bruddet af den alvorlige Soldatertumult, der i denne Maaned fandt Sted i Kjøbenhavn, og som hans Medbefalingsmand Oluf Rosenkrans havde stor Møje med at dæmpe. Han har dog sandsynligvis begivet sig til Kjøbenhavn i denne Anledning; thi fra Søholm opfordrede han den 23de Januar Lensmanden paa Vordingborg Henrik Gøye til strax at komme til Kjøbenhavn med sine Svende og tillige medbringe alt det Kirkesolv, han havde oppebaaret af Kirkerne i sit Len til at betale Knægtene deres Sold¹). Joachim Rønnev fraaadede dog at sende Adelsens Udbud til Kjøbenhavn, da det let vilde kunne komme til Strid mellem dem og Landsknægtene og Borgerne, det gjaldt først og fremmest om at skaffe Landsknægtene Pengene, og dette Raad blev fulgt. Fra Møntmesteren i Malmø sendtes efter Haanden hvad der blev udmøntet af Kirkesolv, og saaledes stilledes Bevægelsen blandt Krigsfolket. Da Kong Frederik endelig i Marts Maaned kom til Kjøbenhavn, var Oprøret dæmpet.

I de følgende Maaneder var hele Billeslægten, med Undtagelse af Eske Bille, samlet i Kjøbenhavn. Byen var fuld af Krigsfolk, Flaaden udrustedes, som skulde sendes op til Norge, Sendebud fra Hansestæderne, Nederlandene, Frankrig og Sverig forhandlede med Kongen og Rigsraadet, og fra Norge indløb der stadig Efterretninger, som lod gunstigere og gunstigere for Kong Frederik. Da den danske Flaade den 24de Juli sejlede ind paa Kjøbenhavns Red, medbringende den ulykkelige Christiern II., var al Frygt og Fare forbi. Det gjaldt nu kun om at finde Udvej til at omgaa det Lejde, Knud Gyldenstjerne havde givet Kongen. I de Forhandlinger, som herom førtes med de lybske og svenske Sendebud, spillede Anders Bille en Hovedrolle. I Forening med Tyge Krabbe foreslaar han at bryde Lejdet og sætte Kong Christiern i Forvaring paa Sønderborg Slot. Det er ham, der paatager sig det lidet behagelige Hverv at under-

¹) Kbhvns. Diplomatier IV. 466—67.

rette Kong Christiern om, at han ikke kan faa Farbroderen i Tale, og det er ham, som paa tysk og dansk i Helligaandskirken udvikler for de fremmede Gesandter Nødvendigheden af, at man nu benytter sig af det gunstige Øjeblik og for bestandig gjør Ende paa Christiern II's skumle Planer. At Anders Bille gjorde sig til Talsmand herfor, kaster en mørk Skygge paa hans Karakter. Det var hans Fætter og Ven, Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim, der i Sønderborg rev den gyldne Vlies af Kong Christierns Hals og trak ham i Skægget. Det var hans Sosterson, Slægtning af samme Navn, Bispen i Fyn, der anviste de Veje, ad hvilke man kunde finde Undskyldning for at bryde det Lejde, han selv havde givet Kong Christiern, og som lod sig henrive til den usømmelige Ytring: «Man giver saa mangen Portner Brød, man kan da ogsaa give Kong Christiern Brød og holde ham i Forvaring.» Anders Bille var en af de 8 danske og holstenske Raader, ligeoverfor hvem Kong Frederik og Hertug Christian forpligtede sig til aldrig at loslade Kong Christiern¹⁾.

Anders Bille vedblev at beholde Hovedsmandsposten paa Sjælland; da Oluf Rosenkrans i Sommeren 1532 blev Hertug Hans' Hofmester, udnævntes Henrik Gøye 12te Jan. 1533 til hans Medbefalingsmand. Hr. Anders havde det Uheld «ved en Fejltagelse» («jeg tog miste») at bryde det Brev, som Kongen herom havde tilskrevet hans nye Kollega. Han bevidner paa det højtideligste, at han ikke har gjort det med Vilje og først opdagede Fejltagelsen, da han havde læst Brevet²⁾. Man kan tro det, om man vil.

Ved Slutningen af Frederik I.'s Regering stod altsaa Anders Bille i den højeste Agt og Anseelse. Han var et af de mest indflydelsesrige Medlemmer af Rigsraadet, hvad Forhandlingerne med Christiern II. havde godtgjort; han var

¹⁾ Jvfr. Heise, Christiern II. i Norge og Waitz Wullenwever S. 356 ff.

²⁾ A. B. t. Henrik Gøye, Barestad ¹¹/₂ 1533. Or. i Adelen i Danmark Fasc. 16. Bille S. Jvnf. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 251 og Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplomats S. 129—30.

Øverstbefalende paa Sjælland, nær knyttet til de verdslige Ledere af det katolske Parti, Tyge Krabbe og Oluf Rosenkrans. Uagtet sit udpræget katolske Sindelag havde han vidst at bevare et godt Forhold til den evangeliske Konge. Da Klostrene bleve ophævede, lykkedes det ham at faa det rige Dalby Kloster i Skaane i Forlening. Han stod sig ogsaa godt med de gejstlige Stormænd. Joachim Rørnov forlenede ham med Bispetienden af Fanefjord Sogn paa Møen, Abbeden i Skovkloster forlenede ham med en Del Gaarde i Sjælland og Falster, og Jørgen Friis, Bisp i Viborg, gav hans Son Bent Løfte om det første ledigblivende Kannikedømme ved Viborg Domkirke. Hans Hustru og Svigermoder vare strengt katolske Kvinder. Flyer Messer og Gudstjenester op igjen, og Processioner, at den evige Gud vil hjælpe os fra den umilde Mand, skriver Fru Ane Movridsdatter til Anders Bille under Herredagen i Kjøbenhavn April 1532. Med Povl Eliesen stod Anders Bille i venskabelig Forbindelse, ligesom med Frands Vormordsen, inden denne var traadt over til Luthers Lære. 1528 dedicerede den sidstnævnte Anders Bille og Hustru sin Oversættelse af Psalmerne, som han havde foretaget efter deres indstændige Opfordring og med Hjælp af Povl Eliesen. Naar Mogens Goye af et Brev fra Anders Bille tager Anledning til at udtale, at han ikke vil sætte nogen af sine Børn til Skolen i den Hensigt, «at de skulde komme udi den gejstlige Stand, hvor sligt Nederfald dagligen tager og ydermere gjøre vil,» kan man sikkert sige, at han ikke heri har truffet Anders Billes Mening. Tværtimod, han sendte sine Dotre i Klostrene for at undervises af Nonnerne, han sendte sin Son Bent til Paris for at studere Theologi, og at han benyttede sin Indflydelse til at skaffe denne Son det ene gejstlige Prælatur efter det andet. Han regnedes da ogsaa til en af Katolicismens bedste Støtter, og da Hertug Albrecht af Mecklenburg under Interregnet efter Kong Frederiks Død den 10de April 1533 mente Lejligheden gunstig til at spekulere i den danske Krone, var Anders Bille

en af de Rigsraader, hvem han opfordrede til at træde ind i et hemmeligt katolsk Forbund og at modsætte sig Hertug Christians Valg til dansk Konge¹⁾.

5.

HANS BILLE

til Egede, Lensmand paa Skjoldenæs (1532—33.)

Hans Bille var, som vi allerede have set, den første sjællandske Adelsmand, der sluttede sig til Kong Frederik, og han fik selvfølgelig sit tabte Len, Skjoldenæsholm, tilbage. Det fortæltes, at han ogsaa havde faaet Brev paa alt Henrik Gøyes Gods i Sjælland; men noget sikkert vides ikke herom, og efter Henrik Gøyes senere Udsoning med Kongen har

¹⁾ Om Anders Billes Forlening med Dalby Kloster se Hist. Tidsskr. 4. R. III. 498—99, smilgn. Frederik I.'s Registranter S. 277—78. ¹⁷ 3 1530 overlader Henrik Jensen, Provst i Dalby, Klostret til A. B. mod en aarlig Afgift af 32 Mark. Or. p. Perg. i Rigsark, Saml. Chr. II. 54 a 9. Inventar over Dalby Kloster i Wieselgreen, De claustris Sveo-Gothicis I. 50. ¹⁸ 11 1529 forlener Joachim Rønno A. B. med Fanefjords Bispe-tiende. Paludan, Moens Beskriv. II. 306. Kasinus Daa, Abbed i Skovkloster, forlener A. B. ⁴ 2 1526 med Klosters Tjenere i Faxinge og Oregaard (Beltringe S. Baarse Herred) samt ¹⁷ 1 1529 med en Del Gods i Sjælland og Falster, Or. i Top. S. p. Pap. Faxinge I, Skovkloster 5 og 7, D. Ad. Br. 5. 78. ⁹ 7 1532 udstæder Jørgen Friis, Biskop i Viborg, et aabent Brev, at han til Løn for de Tjenester, Anders Bille har gjort Viborg Domkirke, og for det gode Haab, han har om hans Søn Bent, at han skal blive ved den hellige Kirke og en af dens Personer, giver forn. Bent Ventebrev paa et Kannikedømme. Or. i D. Ad. Br. 5. 72. Hans Svigermoders Brev, dat. Bistrup ⁸ 4 1532. D. Ad. Br. 5. 9. Frands Vormordsens Dedication, Kbhv. ²⁵ 4 1528, i Dän. Bibl. III. 77. Mogens Gøye til A. B., Aynsbierg ⁷ 1 1530. Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. I. 27. Om Dotrenes Klosterundervisning se Brasch, Bregentved S. 119—20. Bent Billes Studeringer i Paris se Danske Mag. 4. R. IV. 347. Hert. Albr. af Mecklenburgs Brev t. A. B., Schwerin ¹⁵ 4 1534 i Danske Mag. II. 100—102.

han da i alt Fald mistet det igjen, uden at der forlyder noget om, at han paa anden Maade har faaet Erstatning. Skjoldenæs Len fik han paa Afgift mod at udrede 300 Mark aarlig og Halvdelen af de uvisse Indtægter (Sagefald m. m.). 1526 fik han imidlertid Lenet frit for Livstid og 1531 — som ovenfor anført — Pant i det for 500 Mark. 1529 sikrede han sin ældste Son Lenet efter Faderens Dod i 6 Aar. Han kom ikke bedre ud af det med Bønderne i Kong Frederiks end i Kong Christians Tid; men nu vare Forholdene forandrede, og han risikerede ikke at miste sit Len af den Grund. Efter Niels Brahes Fald fik han Brev paa alle dennes Ejendomme i Sjælland. Forøvrigt var han et flittigt Medlem af Rigsraadet; han fulgte sin Fætter Oves kirkelige Politik i et og alt, og hans rige Erfaring gav ham en vis Anseelse, der undertiden affodte enkelte Æreshverv. Saaledes var han 1523 en af de 4 Statholdere i Sjælland, og 1531 en af Regeringskommissærerne med den særlige Opgave at forestaa Retsplejen. Ligesom Broderen Anders færdedes han meget i Kjobenhavn, hvis Borgere synes at have vist flere af Billerne — saaledes Eske, Anders og Hans — særlig Tillid. Det var da ogsaa kun Gjengjæld, naar han og Anders Bille anbefalede Borgernes Anmodning til Kongen om at skjenke dem Serridslev By.

Hans huslige Forhold ere os saa godt som ukjendte. Han boede afvexlende paa Egede og Skjoldenæs og havde i sit andet Ægteskab med Inger Ronnov 8 Born, paa hvilke Fru Anne Movridsdatters Ytring til Anders Bille fandt en passende Anvendelse: Ægteskaber ere nu sjældne her i Verden». Thi ingen af alle disse nu voxne Born giftede sig.

6.

Sten Bille til Lyngsgaards Sønner til 1533.

a.

TORBEN BILLE, Ærkebisp i Lund.

Sten Bille til Lyngsgaards to Sønner, *Torben* og *Klavs*, frembyde den Mærkelighed, at den ældre efter Farfaderen opkaldte Søn træder ind i den gejstlige Stand, medens den yngre, efter Morfaderen Klavs Rønnovs opkaldte Søn arver Familieejendommene og forer Slægtens Navn videre. Sten Bille var en religiøs anlagt og tillige kundskabsrig Mand; den bekjendte svenske Biskop Hans Brask omtaler saaledes en Ytring af ham til Dr. Anders i Helsingør, at de Danske og Norske vare ældre i Christendommen end de Svenske¹⁾. Han har utvivlsomt ønsket, at en af hans Sønner skulde blive Gejstlig, og han har vel ogsaa haft det rette Blik for, hvilke Udsigter til Magt og Rigdom den gejstlige Stand frembød for en Mand af højadelig Slægt, naar han netop lod sin ældste Søn vælge denne Vej til Ros og Magt. Torben har studeret i Udlandet og her erhvervet Magistergraden. 1507 var han Kannik i Lunds Domkapitel, og 1519 havde han opnaaet Dekanværdigheden. Samtidig hermed fungerede han imidlertid som Sekretær i Kongens Kancelli, og ved Ærkebiskop Birgers Død den 10de Decbr. 1519 opholdt han sig som tjenestegjørende kongelig Sekretær i Kjøbenhavn. Bispvalget gav som bekjendt Anledning til Strid mellem Kongen og Kapitlet; dette valgte, trods Kongens Befaling til at udsætte Valget indtil videre, Aage Sparre til Ærkebisp; men Kongen sendte som Svar derpaa Diderik Slagheck med nogle Ryttere, som skulde indkvarteres hos Kapitalsmedlemmerne, over til Lund, og Kapitlet maatte nu udskrive sine Medlemmer til et nyt Valg, der fandt Sted den 5te Januar 1520

¹⁾ Gustaf I.'s Registratur III. 421—24.

og efter Kongens Ønske faldt paa hans meget betroede Sekretær, Jørgen Skodborg. Torben Bille synes ikke at have været til Stede ved noget af Valgene. I Skrivelser af 21de December 1519 erkjender han at være kaldet til Deltagelse i Valget, samtykker i at dette sker, men beklager paa Grund af ulovligt Forfald ikke selv at kunne være til Stede. Hans dobbelte Stilling som Sekretær hos Kongen og Dekan i Kapitlet har sandsynligvis været det lovlige Forfald, som hindrede ham i at opfylde sin Pligt¹⁾.

Imidlertid oprandt der trange og alvorlige Tider for Lunde Domkapitel. Kongen krævede, at Stiftet skulde tilbagegive Kronen Bornholm og de Herreder, det besad i Skaane, tillige med Kjøbstaden og Slottet Aarhus. Da baade Ærkebisp og Kapitlet afslog dette og endog nægtede at forelægge Stiftets Adkomstbreve, faldt Jørgen Skodborg i Unaade; Kongen indsatte Diderik Slaghek til Ærkebisp, og efter dennes Henrettelse, den 24de Januar 1522, satte han sin Vilje igjennem med Magt. Domherreerne bleve kaldte til Kjøbenhavn, kastede i Fængsel og tvungne til at overdrage Kronen Bornholm og Aarhus. Torben Bille, som den 22de Januar fra Kjøbenhavn af havde tilskrevet Kapitlet, at han paa Grund af Upasselighed ikke kunde komme over til Lund, var ogsaa blandt dem, som kastedes i Fængsel, og han har fra Fængslet underskrevet en Opfordring til sine i Lund tilbageblevne Kolleger om at gaa ind paa Kongens Forlangende. Derpaa gennemførte Kongen Valget af Udlændingen Johan Veze til Ærkebisp i Lund, men det er bekjendt nok, at Kong Christierns Overgreb ved denne Lejlighed

¹⁾ 1507 Kannik i Lund, se D. Ad. Br. 10, 67. Breve af 21de og 22de Decbr. 1519 fra Torben Bille til Kapitlet, dat Kjøbenhavn, i Lunde Kapitels Registrant. Afskr. i Ny kgl. Saml. 725 d. Fol. S. 271. I disse Breve kalder T. B. sig Dekan i Lund, og det kan saaledes ikke være rigtigt, naar Allen III, 2. S. 68 siger, at Aage Jepsen Sparre var Dekan. Allerede 1518 var T. B. kgl. Sekretær, og han var det endnu 22de April 1520. Suhm, Samlinger II, 1. S. 192—93.

vakte Gejstlighedens højeste Forbitrelse og særlig bidrog til, at Prælaterne sluttede sig til Opstanden 1523¹⁾.

I de følgende Aar høre vi ikke Torben Bille synderlig omtale. Vi vide kun, at han med de øvrige Domherrer i Lund, efter Johan Vezes Bortrejse med Kong Christiern, paa ny valgte Aage Sparre til Ærkebisp i Lund og hævdede hans Valg imod den af Kong Frederik I. støttede Jørgen Skodborg. 1526 lod dog Kong Frederik Jørgen Skodborgs Sag falde, men Aage Sparre kunde ikke opnaa pavelig Bekræftelse, og da den gamle Mand trættedes i den stadige Kamp med Reformatorerne, hvis Hovedkvarter, Malmø, netop laa i hans Stift, modnedes den Tanke hos ham, at overdrage Styrelsen af Stiftet til en yngre og kraftigere Mand. To Mænd kunde særlig komme paa Tale: Domprovsten Klavs Urne og Dekanen Torben Bille. Den forstnævnte roses af Reformatoren Peder Laurensen for sin Fromhed og Lærdom; men netop den gode Omtale, han faar af Reformatoren, kan have været hindrende for hans Valg til Ærkebisp, og Torben Bille, om hvis ivrige katolske Sindelag ingen af Kapitlets Medlemmer har kunnet været uvidende, gik af med Sejren. I Sommeren 1532 rejste Torben Bille over til Kjøbenhavn for at forhandle med Kongen om Valget. Støttet af sin mægtige Slægt og begunstiget af de daværende vanskelige politiske Forhold (Christiern II. i Norge), lykkedes det ham at træffe en Overenskomst med Kong Frederik, som i visse Henseender var gunstigere end de Forpligtelser, Knud Gyldenstjerne, Joachim Ronnov og Oluf Munk havde maattet gaa ind paa for at opnaa Odense, Roskilde og Ribe Stifter. Vel maatte han love «at ville og skulle udi Lunde Stift lade prædike det sande Guds Ord, det hellige Evangelium rent og klart, som det med den hellige Skrift skriftligen udtydes og bevises kan, den almægtigste Gud til Lov og Ære og

¹⁾ Torben Bille i. Kapitlet i Lund, Kbhvn 22. Jan. 1522. Ny kgl. Saml. 725 d. Fol., S 275. Jvfr. Allen III. 2. S 227.

kristne Mennesker til deres Sjæles Saligheds Bestand, og ej med Vold og Uret overfalde dem, som det hellige Evangelium prædike, som foranskrevet staa, besynderlig udi Malmø og andre Hans Naades Kjøbstæder, og ej med Vold og Uret hindre Præster paa deres Giftermaal, om der er nogle, som dem gifte ville og faa ægte Hustruer : endvidere love at være Kongen huld og tro, ramme hans og hans Børns Bedste og ikke staa Kong Christiern bi i nogen Maade. Derimod savnes de vigtige Bestemmelser, som fandtes i Joachim Ronnovs og Oluf Munks Reverser, at de navnlig skulde ramme den af Kongens Børns Bedste, som blev udvalgt til Konge i Danmark, og endvidere anerkjende Kongen og Raadet som overste Værneting for de Fripræster, over hvilke de havde noget at klage. Forpligtelsen var altsaa et Kompromis, hvorved Kongen paa sin Side søgte at sikre sine evangeliske Venner mod den ivrige Katolik og hans indflydelsesrige Venner i Lunde Domkapitel, medens Torben Bille holdt sig en Udvej aaben til efter Kongens Død at gaa frem med Strængighed mod sine Modstandere. Hans Broder Klavs, hans Fætter Anders og hans kjære Frænde Tyge Krabbe, alle strænge Katoliker, gik i Borgen for at han vilde holde sine Forpligtelser, og lovede i modsat Fald at staa til Rette derfor¹⁾.

Nu kunde Valget foregaa, og den 27de Juli 1532 samledes da ogsaa den gamle Ærkebisp med sine Domherrer i Kapitelshuset i Lund og erklærede, at han paa Grund af Alder og Skrøbelighed og med Kong Frederiks og Kapitlets Samtykke overdrog sin Ret til Stiftet til Dekanen Torben Bille, hvem han udnævnte til sin Coadjutor og Efterfølger. Dog forbeholdt han sig sin Ret til Stiftet, hvis Torben Bille

¹⁾ Torben Billes Revers til K. Fr. I., dat. Kbhvn., Mand. e. s. Knud Konges Dag 5: 15de Juli, er trykt i Rørdams Udg. af Malmøbogen S. XLV—XLVI. Om Reversets Betydning jvfr. de oplysende Bemærkninger hos Heise, Herredagen i Kjøbenhavn 1533 i Hist. Tidsskr. 4. R. III. 305—307.

skulde dø eller ønske at træde tilbage, og fik til Underhold, saa længe han levede, Indtægterne af Froste Herred, to Klostre i Lund og Bosie samt Hæglinge Sogn med al kongelig og ærkebiskoppelig Rettighed. I et Brev af samme Datum til Pave Klemens tilmeldte Kapitlet denne Valget og bad om Torben Billes Konfirmation, idet det tilføjede, at den gamle Ærkebisp formodede, at han selv havde haft Udsigt til at opnaa pavelig Konfirmation, og tillige fremhævede Nødvendigheden af Pavens Indvilligelse i Valget paa Grund af de vanskelige Forhold, som det stadig mere og mere om sig gribende Kjættereri fremkaldte i Stiftet. Torben Bille udnævnte tillige tre Prokuratorer, som skulde forhandle med Pavehoffet angaaende Konfirmationen¹⁾. Udsigten til at opnaa et gunstigt Resultat i Rom var kun ringe. Ikke mindre end tre Mænd kunde med større eller mindre Ret opstille deres Fordringer paa Stiftet: Kardinal Paolo de Cesis, hvem Paven allerede 1520 havde tildelt Stiftet, Jørgen Skodborg, som havde udbetalt Kardinalen en Pengesum og derpaa havde faaet Pavens Bekræftelse, samt endelig Johan Veze, der ikke havde renonceret paa sin Ret, uagtet han ligeledes havde faaet Pavens Brev paa Roskilde Stift, og som desuden havde kraftige og formaaende Talsmænd blandt de katolske Fyrster. Torben Billes Fuldmægtiges Anstrængelser i Rom vare derfor forgjæves, og en ny Skrivelse fra Aage Sparre til Kardinal de Cesis af 10de November 1532 havde ikke den forønskede Virkning²⁾. Dette hindrede dog ikke Torben Bille i at overtage Styrelsen af Stiftet. Saaledes overdrog han allerede 24de August 1532 Knud Sparre Godset til Højby Kirke i Baarse Herred; i December Maaned traf han nogle Foranstaltninger med Hensyn til Væsby Kirke, og 1ste April 1533 forlenede han Ejler Rønnov og Hustru

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II 389—98; jvfr. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 504.

²⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II. 398—99.

med Lunde Sædes Len, Gods og Tjenere i «Stinchelsjø» i Sjælland¹⁾). Uden Penge kunde intet udrettes i Rom, og det var derfor en velkommen Gave, da Aage Sparre den 5te Marts 1533 overdrog Torben Bille hvad der var tilbage af de 5000 Dukater, han havde staaende i Fuggernes Bank i Rom og i Lübeck, til at anvende til Opnaaelsen af Konfirmationen i Rom. Til Gjengjæld lovede Torben Bille at holde Aage Sparre og Lunde Stift skadesløs for M. Jorgen Skodborgs, Kardinal de Cesis og andres Fordringer paa Stiftet²⁾). Torben Bille opnaaede dog aldrig den pavelige Bekræftelse paa sin Værdighed, og da han i de af Kapitlet og Ærkebisen udstedte Breve altid benævnes Coadjutor og eventuel Successor, samt da Aage Sparre tillige ses selv efter sin Tilbagetræden at have udøvet ærkebiskoppelige Forretninger³⁾), har der sandsynligvis bestaaet et Slags Condominium imellem dem, ihvorvel Torben Bille i de følgende Aar udadtil optræder som Stiftets rette Indehaver.

Af det katolske Parti hilsedes Torben Billes, Ove Billes Fætters, Overtagelse af Landets højeste gejstlige Embede med Glæde. Han synes at have været en lidet overlegen Personlighed med væsentlig verdslige Interesser, og som i alle politiske og kirkelige Spørgsmaal fulgte i sin Fætters Kjølvand. Af de Evangeliske skulde han snart gjøre sig forhadt paa Grund af sin voldsomme Optræden imod Reformatorerne i Lunde Stift, og fra en af hans Jævnlige forekommer der strax i Begyndelsen af hans Embedsvirksomhed en karakteristisk Ytring om ham, som tillige giver et Vidnesbyrd om det Had, som selv Landets fornemste Adelsmænd

1) Or. paa Papir i Rgsark. Registr. 12. Nr. 26. Ny kgl. Saml. 725 d. Fol. S. 171. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 505.

2) Rordam. Hist. Kildeskr. 2. R. II. 400—401. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 504—505.

3) Se Brev af 12. Decbr. 1532, hvorved en Del Adelsmænd i Lunde Stift tilsikrer Gejstligheden dens tidligere Indkomster af Almuen. Ny kirkeh. Saml. II. 697.

nærede imod de rige og overmodige Bisper. Den bekjendte Rigsraad Peder Lykke skriver nemlig den 28de Januar 1533 til Anders Bille følgende: «Maa I vide, kjære Hr. Anders, at Electus M. Torben Bille lod i Aar med sin Magt tage fra mig det Fiskerleje paa Barsebæk, Penge, Sild og hvad anden Rettighed, jeg skulde have dér, som de gode Mænd have nydt, der have haft Barsebæk Gaard for mig, hvilket mig tykkes at være ganske stor Uret. De ere ikke andet end Riddersmændsmænd, saa vel som vi ere, og strax de faa Magt, skal de strax tage fra os imod en skreven Lov, at hver Mand bør at tale sig til Rette. Kjære Hr. Anders, saa giver jeg Eder det kjærligen til Kjende og vil ydermere kære derpaa for vor naadige Herre og Danmarks Raad og alle mine Venner, til saa længe jeg faar dér en Husvalse for. Hans Klager fandt Medhold hos Rigsraadet, der paa Herredagen 1533 tilkjendte ham Fiskerlejet¹).

b.

KLAVS BILLE

t. Lyngsgaard. Lensmand paa Bahus til 1533.

Klav Bille, Sten Billes og Margrete Ronnovs yngre Søn, er opkaldt efter Morfaderen, Marsken Klavs Ronnov. Hans Fødselsaar er ukjendt, men da han allerede 1520 blev slaaet til Ridder, tør han antages at være født ca. 1490. Hans Navn forekommer første Gang i et Brev af 23de August 1517, hvor han optræder som Befuldmægtiget i en Strid mellem Niels Brahe til Vandaas og Ærkebisp Birger paa den førstnævntes Vegne. To Aar efter fik han Ventebrev paa Vesterstad Len efter Faderens Død, og det følgende

¹ Saml. t. Fyens Hist. VII. 305—307. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 507—509.

Aar kom han til at tage fremragende Del i Christiern II.'s Felttog i Sverig. Han var til Stede i Upsala den 6te Marts 1520 ved Overenskomsten med det svenske Rigsraad, og efter Indtagelsen af Stockholm laa han i Slotsloven der som en af de overste Befalingsmænd. Efter Kroningen i Stockholm blev han — sammen med Otto Krumpen, Soren Norby, Mogens Gyldenstjerne og Niels Lykke — slaaet til Ridder af Christiern II., og i Følge svenske Beretninger skal han have gaaet Kongen til Haande ved Blodbadet i Stockholm ligesom sin Fætter Niels Lykke. I den af Gustav Vasa forfattede Smædekronnike, som udkom 1558, faar han følgende slette Skudsmaal:

Her Claes Bille then gamle rädd
 Hölt sigh i Sweriige ta fast gäff.
 Han kunde ock wäl både liuge och waske
 Han luskede mykit the Swenskes taske
 När the til doden moene gå,
 Ther han them lät ther's huffuud äfsä.
 Han hölt sigh som en bödel wed lyke,
 Thet lofford haiffuer han i Sweriges rijke.
 Han war i sin tijd en gammel Pagost.
 Han får nepligen lott medh Jesu Christ.
 Sijn odygd haiffuer han ey welet latet,
 Vten christelig lärdom oc Gudzord förhatet.
 Han hölt fast aff sijn Discopz slächt
 Mykit ondt haiffuer han ther met opwächt.
 Han war alt aff the Phari-se-rske bloodh
 Han bliffuer rät aldrig the Christne godh.

At Klavs Bille har spillet en Rolle med ved det stockholmske Blodbad, er sandt. I Forening med Soren Norby fængslede han om Eftermiddagen den 7de November de svenske Adelsmænd og Bisper, som skulde henrettes den følgende Dag. Men han har selvfølgelig kun udført de Ordre, som bleve ham givne af Kongen, og den Bitterhed, hvormed Kong Gustav omtaler ham i Kroniken, skyldes utvivlsomt ikke saa meget hans Optræden under Blodbadet, som den Energi, hvormed Klavs Bille langt senere optraadte

imod Overgreb fra Kong Gustavs og de Svenskes Side. Kongen har da grebet denne Lejlighed til at give sit hadefulde Sindelag imod Klavs Bille som forøvrigt mod alle mere fremragende danske Mænd Luft. Hans ondskabsfulde Ytringer om Klavs Bille kunne derfor heller ikke have nogen Beviskraft, ligesaa lidt som, naar han et andet Sted i samme Krønike, hvor han ophidser Normændene imod de Danske, atter griber Lejligheden til at give Klavs Bille et Hib:

•På Bogehws satt then onde Bille
The Norske monde honom litet gille.
Han skrapade them theris stöff ifrå
Jagh troor the skola icke mykit förmå¹.

Efter Faderens Død arvede Klavs Bille Lyngsgaard og Allinde samt overtog dennes Len Vesterstad i Fers Herred og Nederby i Ingelstad Herred. Han synes ogsaa en Tid at have haft Lykaa Len i Bleking, Grænselenet mod Sverig, som de Svenske besatte ved deres Angreb paa Danmark i Foraaret 1523. Han havde ogsaa noget Gods i Værge, som tilhørte den svenske Adelsmand Peder Turesen Roos, men var inddraget af Kong Hans. Dette maatte han dog allerede opgive 1523, ligesom Lykaa Len, der blev overdraget Hans Skovgaard 1524. Han indtog saaledes en anset Stilling blandt den ostdanske Adel, da Revolutionen 1523 og Gustav Vasas Angreb paa de skaanske Provinser fandt Sted. Som Befuldmægtiget for det skaanske Raad afsluttede han og Axel Ugerup den 12te Maj 1523 i Aahus en Vaabenstilstand til S. Hansdag med den svenske Befalingsmand Berend von Melen og afværgede derved Faren for Landets Erobring af Svenskerne²). Den 9de Juli hyldede han i Lejren foran Kjobenhavn Kong Frederik, Dagen før havde han faaet kongeligt Ejendomsbrev paa en Gaard i Landskronc. Hans

¹) Genswar på then danske Cröneke, Stocholm 1558 (Klemings Udg.), Fil., Gv.

²) Gustaf I.'s Registratur I. Jvfr. Boeszoermy, Danzigs Theilnahme a. d. Kriege gegen Chr. II. III. 11 - 12.

diplomatiske Evner bleve strax paaskjønnede og udbyttede af den nye Regering. I Sommeren 1523 sendtes han og Wulff v. der Wisch til Gulland for at formaa Søren Norby til at svigte Christiern II.'s Sag. Klavs Bille og Norby vare gamle Krigskammerater, og han opnaaede ogsaa, at Søren Norby lovede at underkaste sig, naar Kjøbenhavn havde overgivet sig¹⁾. Men Hr. Søren holdt som bekjendt ikke sit Ord, og da Klavs Bille og han næste Gang traf sammen, var det for at prove Sværdenes Leg.

Imidlertid havde Klavs Bille giftet sig. Den 31te Januar 1524 holdt han sit Bryllup med Lisbet Ulfstand, Datter af den berømte Sohelt Jens Holgersen Ulfstand til Glimminge, der var død 1523²⁾. Brylluppet stod paa Lyngsgaard hos selve Brudgommen; thi begge Brudens Forældre vare døde og ingen af hendes Brødre endnu myndige. Et Par Aar før havde Jens Holgersen holdt to af sine ældre Døtres Bryllup — Sidsels og Kristenses — paa samme Tid i Ystad med Knud Pedersen Gyldenstjerne og Tonne Tonnesen Viffert³⁾. Lisbet Ulfstand havde arvet sin Faders udmærkede Egenskaber og blev Hr. Klavs en dygtig og trofast Hustru. Om deres lykkelige Ægteskab har Lyskander i sin Rimkronike skrevet nogle smukke og varmtfolte Vers, til hvilke vi senere skulle komme tilbage. De nygifte toge Ophold paa Lyngsgaard, hvor Fru Lisbet den 28de Februar 1525 fødte sin ældste Datter Margrete Bille.

Netop i de samme Dage landede Søren Norbys Hær i Skaane, hans Befalingsmand Otte Stisen erobrede Aalus med

1) Allen IV, 2. S. 400. Jvfr. Boeszoermyen, Danzigs Theilnahme etc. III, 19.

2) Ejler Brøkkenhus's Kalenderantegetnelser S. 14 og Corn, Hamsforts Optegnelser i Saml. 1, Fyens H.st. VIII, 238.

3) I et Brev, dat. Glimminge, S. Thomas Aften (20te 12), men Aarstallet er ulæseligt, indbyder Jens Holgersen Hr. Henrik Krummedige til at overvære to af hans Døtres Bryllup, som han agter at afholde i Ystad Sondag efter 20de Dag Jul. Or. i D. Ad. Br. 53. 45.

den hosliggende Borg, og fra dette faste Punkt som Centrum udbredte Oprøret sig over hele Skaane og Bleking Klavs Bille maatte forlade sin Hustru og sit nyfødte Barn og i Forening med Tyge Krabbe samle, hvad der fandtes af Landsknægte og vaabenføre Mænd og føre disse imod Fjenden. Allerede den 9de Marts havde de lejret sig omkring Aarhus, og to Dage efter førte Klavs Bille 500 Landsknægte imod de skaanske Bønder, som bleve slagte paa Flugt. Han var imidlertid ikke i Stand til at holde de tojløse Landsknægte i Tomme, der plyndrede den aabne By Solvisborg og dræbte alle Indbyggerne. Efter en hel Maanedes forgjæves Belejring af Aarhus maatte Tyge Krabbe og Klavs Bille trække sig tilbage, forfulgte af Søren Norby. En Del af Tropperne trak sig ind i Malmö, Klavs Bille og hans Fænnike Landsknægte maatte først tye til Landskrone og senere, da Søren Norby nærmede sig, ogsaa forlade denne By og begive sig til Helsingborg. Og nu gik det ud over det rige, aabne Land og dets mange Adelsgaarde. Vi have allerede omtalt, hvorledes Gladsaxe blev brændt, og Knud Billes Hustru her fik sin Helsot. Nu gik ogsaa Billernes gamle Herresæde, Lyngbygaard, som ejedes af Knud Pedersen Gyldenstjerne og Sidsel Ulfstand, op i Luer, ligesaa Ellinge, Eske Billes Gaard, Bollerup, Mourits Olsen Krognos' Gaard, og det stærke Lillo. Som Tyge Krabbe skrev til Kong Frederik: «med faa Ord, alle gode Mænds Gaarde her i Landet ere brændte og røvede undtagen Hickeberg og Glimminge og den Førræder Niels Brahes Gaard. Lisbet Ulfstand og hendes lille Datter have sandsynligvis søgt Tilflugt paa det stærke, uindtagelige Glimminge, thi ogsaa Lyngsgaard var gaaet op i Luer. En Hoben Bønder med en forloben Munk i Spidsen havde afbrændt Gaarden og borttaget alt, hvad Klavs Bille havde. Da Lykken senere vendte sig, fik Hr. Klavs Hævn. Den 9de Juni skrive Rigsraaderne i Lejren foran Landskrone til Kong Frederik: «Formode vi, at Hr. Klavs Bille lader brænde samme Munk i

Dag udaf de samme Stumper, som bleve ubrændte af Gaarden. Da var Soren Norbys Lykkestjerne dalet: den 28de April og 4de Maj havde Johan Rantzau og Tyge Krabbe overvundet Bønderne i Slagene ved Lund og Brunktoftelund. Lyskander fortæller i sit Rimværk, at Klavs Bille deltog i Slaget ved Lund, hvad der rimeligvis er sandt. Han var ligeledes med at undertegne Forliget med Soren Norby i Landskrone den 27de Juni, og da Sejrherrerne senere delte Byttet, fik Hr. Klavs ogsaa sin Del og det endog en meget rigelig Del. Den 8de December 1525 fik han nemlig kongeligt Ejendomsbrev paa Niels Brahes Ejendom Vandaas i Gjonge Herred, og tillige paa Sponge Mølle og 4 Gaarde i Vandaas By. Kongen skjænkede Hr. Klavs 1 Læst Korn i disse Ejendomme, for Resten betalte han 84 Mark. Da Kongen 1528 gav Jens Holgersens Arvinger Ejendomsbrev paa det Gods, Jens Holgersen havde haft i Pant af Niels Brahe, overtog Klavs Bille en stor Del deraf som Arvepart¹⁾.

I de følgende Aar har Klavs Bille haft travlt med at gjenopbygge Lyngsgaard. Han synes ikke strax at have taget Bolig paa Vandaas, ligesaa lidt som paa Allinde, thi hans Hustru fødte den 29de April 1526 en Datter, Beate, paa Skarhult, Hr. Klavs' Svogers, Jens Torbensen Rosen-sparres Gaard, som laa i Frosta Herred i Malmøhus Len. Senere flyttede han dog til Vandaas, thi her fødtes hans ældste Son Sten den 14de November 1527, og denne Ejendom blev nu Billernes Slægtgaard, hvor senere baade Sten og dennes Son Anders Bille opslog deres Hjem. Klavs Bille skulde dog snart forlade den Landsdel, hvor han og hans Slægt havde sin egentlige Rod, og hvor han i Forening med Tyge Krabbe havde haft saa stor en Indflydelse. Han længtes efter en større Virksomhed som Lensmand end den,

¹⁾ Allen V, 15--19, Rordam. Hist. Kildeskr. I. 1. S. 60--61, Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist., Diplom. S. 67, Frederik I's Registranter S. 93 og 183, Danske Kongers Hist. Fasc. II a, Nr. 12 og 59.

de ubetydelige skaanske Len, han besad, kunde skaffe ham. Allerede længe havde han haft sin Opmærksomhed henvendt paa Bahus Len og Slot, denne vigtige norske Fæstning, som beherskede Gøtaelven og dannede Bindeledet mellem Danmark og Norge, medens den samtidig var en stadig Trusel imod Sverig. Lenet indehavdes siden 1522 af Hans Eriksen, en norsk Adelsmand, der 1523 havde faaet sit Lensbrev fornyet paa 4 Aar. Dette udløb altsaa i Aaret 1527, og Klavs Bille havde derfor faaet Kongens Løfte om at faa Brev paa Lenet, naar Hans Eriksen fratraadte det. I Begyndelsen af 1527 erfarede han imidlertid, at Henrik Krummedige, som i sin Tid havde været Lensmand paa Bahus, vilde benytte sin Indflydelse til at skaffe Hans Eriksen Fornylselsbrev paa Lenet. Han skrev ham derfor til og bad ham om «ikke at være ham i denne Sag under Øjnene», men raade ham det bedste han kunde¹⁾. Det lykkedes ham ogsaa at sætte sit Ønske igjennem. Den 21de August 1527 fik Hr. Klavs Bille Brev paa Bahus i 10 Aar, mod at svare den samme Atgift, som gaves deraf i Kong Hans' Tid og gjøre Regnskab for Strandvrag, som faldt i Lenet²⁾. Han maatte til Gjengjæld opgive Nederby Len, som Oluf Holgersen Ulfstand fik Livsbrev paa³⁾.

Bahus Slot var en af de stærkeste Fæstninger i Norden og er aldrig blevet indtaget af nogen Fjende. Den laa to Mile nord for den svenske Fæstning Elfsborg paa en Holm midt i Gøtaelv, netop paa det Punkt, hvor Elven deler sig i 2 Arme, der omslutte Øen Hisingen. Oprindelig anlagt 1308 af Kong Hakon V. som en almindelig Træbygning, var det senere blevet udvidet og forstærket, og var nu en mægtig Borg, omgivet af Mure, i hvis Hjørner der var anlagt Taarne. Den beherskede Elvens øvre Løb og var saa-

1) Klavs Bille til Henrik Krummedige, Lynxgor, onsd. s. Dorothee Dag (6 2). Or. i Sv. Jordebøger 51 a. 3.

2) Norske Rigsregistr. I. 12.

3) Frederik I's Registr. S. 131.

ledes en utaalelig Hindring for Svenskernes Sejlads paa Elven, deres eneste Adgang til Kattegattet. Befalingsmanden her havde det i sin Magt at fortrædige den svenske Handel, og vi kunne derfor forstaa det fjendtlige Sindelag, Kong Gustav senere nærede mod Klavs Bille, der viste sig alt andet end hensynsfuld ligeoverfor hans Undersaatter. Slottet var forøvrigt paa den Tid forfaldent, og Hr. Klavs maatte anvende store Summer for at bringe det i god Forsvarsstand¹⁾. Til Slottet laa en Landstrækning, som indbefattede Halvoen mellem Gotaelv og den Vig af Kattegattet, som skjærer sig ind til Staden Uddevalla. Det nord herfor liggende Kystland indtil Svinesundet kaldes Vigen og hørte i den senere Unionstid ind under Bahus, men 1524 havde Gustav Vasa erobret Vigen og fastholdt sin Ret hertil i adskillige Aar trods talrige Indsigelser fra dansk Side. Her var altsaa et Stridspunkt, som strax maatte fremkalde et fjendtligt Forhold mellem den nye Lensmand og den svenske Konge, og i flere Aar skulde Spørgsmaalet om, hvem Vigen med Rette tilhørte, sætte ondt Blod mellem Nabofolkene²⁾.

Allerede i Begyndelsen af 1529 fandt Gustav Vasa Anledning til at klage over Klavs Bille, fordi denne vilde lade de Markeder, som plejede at holdes i Lødese, afholde paa den norske Side af Elven, saa at Tolden af Varerne kunde betales i Bahus i Stedet for paa Elfsborg. De svenske Rigsraader i Vestergotland fik derfor Befaling til at forhandle med Klavs Bille og faa ham til at afstaa fra sit Forsæt³⁾.

1) Der er faldet 5 svare Stykker ned af Muren siden jeg fik det, og haver jeg ladet bygge der mere paa i disse 2 Aar end der har været bygget tilforn i 20 Aar, og dertil ladet opført al min Rente, jeg har her i Danmark. skriver Klavs Bille ²²/₁₀ 1530 til Kong Frederik. Dipl. Norge. XII. 579—81

2) Om Bahus se Styffe, Skandinavien under Unionstiden S. 355—57. Allen I, 269—70 jvfr. IV, 2. S. 575. Anm. 50. En Afbildning af Bahus findes hos Vaupell, Den nordiske Syvaarskrig S. 61.

3) Gustav Vasa til Rigsraadet, 26—28. Febr. 1529. Gustaf I.'s Reg. VI. 5.

Vi høre ikke oftere Tale om denne Sag, som muligvis er død hen af sig selv. Det følgende Aar deltog Klavs Bille i Forhandlingerne i Varberg med de svenske Sendebud om Vigen, hvor det bestemtes, at Sverig endnu i 6 Aar skulde beholde Vigen, men derefter skulde det falde tilbage til Norges Krone. Forinden disse Aar endnu vare udløbne, kom det dog til en Overenskomst med Kong Gustav. Det var Klavs Bille, som bragte denne i Stand. Den 7de April 1532 havde han faaet sit Lensbrev paa Bahus fornyet paa tre Aar, i hvilke han ikke skulde betale nogen Afgift, men kun forpligte sig til at bespise Slottet. Efter de tre Aars Forløb skulde han have Slottet paa Livstid imod at give 1 Læst Smør aarlig. Men dernæst hedder det i Lensbrevet: Kan Kongen det saa forhandle, at han kan igjen komme til sit og Kronens Len Vigen, da skal Hr. Klavs Bille ogsaa faa dette for Livstid med al kongelig Rente og Rettighed, Bondegods og Krongods mod 500 Mark danske i aarlig Afgift¹). Klavs Bille drog kort efter op til Kong Gustav, hvem han traf paa Svartsjø Slot i Södermanland. Gustav Vasa viste sig villig til at forhandle paa Grundlag af en Erstatningssum for de Aar, han endnu havde Ret til at beholde Vigen. Den 16de Maj kom derpaa et Forlig i Stand, i Følge hvilket Kongen afstod Vigen til «Danmarks Krone» imod en Sum af 1200 rhinske Gylden, som Klavs Bille skulde betale 14 Dage efter Hellig tre Kongers Dag til Herman Sijkman i Lübeck. Vigen kom saaledes atter ind under Bahus Len, og Indbyggerne fik Befaling til at udlægge Hr. Klavs Bille deres aarlige Afgifter, som de «efter Norges beskrevne Lov» vare pligtige at udrede. Klavs Bille fik Pant i Lenet for de 1200 rhinske Gylden, han havde udbetalt Kong Gustav²). At denne Sag gik saa let fra Haanden, skyldtes den fælles Fare, som truede begge de nordiske Konger

¹) Norske Rigsregistrarer I. 33.

²) Gustaf I.'s Registratur VIII. 76—79, 374—75, smlgn. S. 216.

ved Christiern II.'s Indfald i Norge og det Angreb, han kort for havde rettet paa Vigen. Tillige stod Gustav Vasa samtidig i spændt Forhold til Lübeck, og det var ham da klart, at Venskab med Danmark maatte han have, skulde han end ofre noget.

De gunstige Vilkaar, paa hvilke Klavs Bille i April 1532 havde faaet Forleningsbrevet paa Bahus fornyet, skyldtes utvivlsomt den Dygtighed, hvormed han havde ledet Forsvaret af sit Len og sin Borg mod Christiern II. Allerede i Begyndelsen af November 1531 havde Kong Christierns Tropper vist sig i Vigen og Bahus Len, og det regnede med Opfordringer til Klavs Bille om at slutte sig til hans fordums Herre. Gustav Trolle havde tidligere (i August 1530) sendt ham indtrængende Skrivelser, affattede i en Tone, som skulde give det Udseende af, at Klavs Bille stod i hemmelig Forstaaelse med ham og Kong Christiern. Hr. Klavs sendte imidlertid Brevene til Frederik I og afværgede derved enhver Mistanke fra sig¹). Nu begyndte det samme Spil. De landflygtige Svenskere Thure Jonsson og Biskop Magnus af Skara, opfordrede ham til at overgive Bahus, men fik følgende for Klavs Billes Skrivemaade karakteristiske Svar:

«Hilsen efter Tidens Lejlighed. Maa Du vide Thure Jonsson, at jeg fik igaar Din Skrivelse med nogle løsagtige Ord og Tale, hvormed Du agtede at bedrage mig for min Ære og Lempe, og besmitte min Redelighed, Ed og Ære, og gjøre mig til en saadan løsagtig og besmittet Mand, som Du selv er, hvilket Gud skal Dig forbyde, som bevarer alle ærlige Mænds Samvittighed. Imod mangan bedragelig Tale, som Dit Brev indeholder, da bekjender jeg mig af Guds Forsyn at være Dig for god at give Dig andre og bedre Svar end som dette Dit Brev formelder; thi Du har saa tidt vendt og slidt Din Kappe, at hun er nu saa jammerlig slidt paa begge Sider, at hun ikke vil tjene blandt nogen ærlig

¹) Dipl. Norveg. XII. 564—67, 579—81.

Mands Klædebon. Intet mere paa denne Tid, uden jeg befaler Dig den, som Gud Fader befalede den Mand, som forraadte hans eneste Søn. Af Bahus, Søndagen før Vor Frue Dag (19 11) 1531¹⁾).

I Begyndelsen af December samledes Kong Christierns Tropper i Konghelle, en halv Mil vest for Bahus, under Anførsel af Kort Pfenning. En Del af Indbyggerne i Marstrand og Konghelle flygtede op paa Bahus Slot, som hurtig var blevet forsynet med Levnetsmidler, saa at den kunde udholde en længere Belejring. En Del Kvinder, som ikke havde forlangt Lejde, bleve tagne til Fange af Kort Pfenning, der dog efter sit eget Sigende holdt dem «i Dyd og Ære». Han indledede derpaa Forhandlinger med Klavs Bille, der havde ladet Vindebroen til Slottet afbrænde og saaledes tilkjendegav, at han vilde holde Slottet til det yderste. Enkelte Moder mellem Bille og Christiern II's Befalingsmand synes at være blevne holdte, men selvfølgelig uden Resultat. Derimod erobredes den svenske Fæstning i Vigen Karlsborg af nogle fra Norge udsendte Tropper, der senere sluttede sig til Hovedstyrken i Konghelle. Klavs Bille havde imidlertid ogsaa faaet Undsætning fra Danmark, og han var, som Fættøren Trud Ulfstaad paa Varberg, med hvem han i denne Farens Stund vedligeholdte næsten daglig Forbindelse, skriver, «ved et frit Mod.» En svensk Styrke, som laa i det nærliggende Nylødese, tilbød at yde ham al den Hjælp, han ønskede; «men,» skriver Ulfstand stolt, «han tager ingen af deres Hjælp ind mere end de Bud, der gænger dem imellem.» Dog fik han ved Hjælp af de Svenske 30 Læs Hø bragt ind paa Borgen, hvad der var ham til stor Hjælp, da han havde mange Heste og Køer derinde. Mærkelig nok vovede Fjenden ikke et Angreb, men i Slutningen af Januar 1532 ankom Kong Christiern selv til Konghelle, hvor der nu var 4,500 Mand samlede, en Styrke, som nok kunde vække bange

¹⁾ Gustaf I. Registratur VIII. 559 60.

Anelser hos Besætningen paa Bahu. Den 25de Januar afsendte Christiern II. en Opfordring til Klavs Bille om ufortøvet at opgive Slottet med Trusel om den haardeste Straf, hvis han ikke adlød. I de følgende Dage er der sandsynligvis underhandlet for at trække Tiden ud, indtil de fra Danmark daglig ventede Forstærkninger ankom. Thi den 30te og 31te Januar udvexles der Lejdebreve for Klavs Bille og Gustav Trolle til en Sammenkomst ved Høgebro, om hvis Forløb vi imidlertid ere uden Underretning. Men snart afbrødes alle Forhandlinger, da Hjælpen fra Danmark indtraf. De forenede Svenske og Danske gik nu angrebsvis tilværks, men bleve kastede tilbage fra Konghelle. Ikke bedre Held havde Kong Christiern, da han forsøgte et Angreb paa Nylødese. Sandsynligvis har han ogsaa forsøgt et Angreb paa Bahu, men lidt efter lidt hendøde Kampen, og ugunstige Efterretninger fra Norge tvang Christiern II. til i Slutningen af Februar at ile tilbage til Aggershus med hele sin Styrke. Al Fare for Bahu var nu forsvundet, og Klavs Bille kunde atter aande frit¹⁾.

Klavs Bille var i Slutningen af Frederik I.'s Regeringstid blevet Medlem af saavel Norges som Danmarks Raad. Allerede 1530 ved Modet i Varberg nævnes han som Rigsraad, men det er ikke klart, om der paa dette Sted menes det norske eller danske Rigsraad. En lignende Dobbeltstilling indtog Eske Bille, og de to Fættre maa i det Hele taget betragtes som Hovedstøtterne for det Parti, der ønskede Norges og Danmarks fuldstændige Forening. Klavs Bille fik da ogsaa i August 1532 det vanskelige Hverv at pacificere Norge. I Forening med Fættren Trud Ulfstand og den norske Bisp Hans Reff sendtes han som kongelig Kommissær til Norge med ubegrænset Fuldmagt til at handle, tale og beslutte med Norges Riges Raad, Bisper, Prælater, Rid-

¹⁾ Dipl. Norveg. XII. 596—605. Jvfr. Heise, Christiern II. i Norge. S. 30—35. Kong Frederik siger udtrykkeligt, at Aggershus og Bahu er blevet «mit gewaltt belegertt ved angangen». Aktst. til Grevens Fejde II. 2.

dere, Riddermændsmænd, Kjøbstadmænd, Bønder og menige Almue i Norges Rige bosiddende, om Forbund, Fred og Enighed, disse Riger hertil imellem været haver og herefter at blive skulle til evindelig Tid»¹⁾). Efter en tidligere Fuldmagt af Kong Frederik havde allerede Vincents Lunge og Niels Lykke med væbnet Haand tvunget Ærkebispens af Trondhjem til at hylde Kongen. De nye Kommissærer, som ankom til Trondhjem i Slutningen af Novbr. 1532, afgjorde Sagerne med de kompromitterede norske Stormænd saaledes, at disse maatte udrede betydelige Bøder (Ærkebispens 15,000 Lod og Bisp Mogens af Hammar 2,500 Lod Sølv), og det i Trondhjem forsamlede norske Rigsraad bekræfte de Forbund, som fra gammel Tid af havde bestaaet mellem Danmark og Norge, samt henstille al videre Forhandling om begge Rigers «Fred, Endrægtighed og Bestand» til et fælles dansk-norsk Rigsraadmøde. Med denne Forbundsakt vendte Kommissærerne i Begyndelsen af Aaret 1533 tilbage til Danmark. I Januar og Februar synes en Del af det skaanske og sjællandske Rigsraad at have været samlet dels i Kjøbenhavn, dels i Lund, for hvilke Klavs Bille og Trud Ulfstand have forelagt Resultatet af deres Sendelse. Men først i April begave de sig med Forbundsakten til Kong Frederik paa Gottorp. De traf ham paa Dødslejet, og det blev dem, hvem det i Forening med Sekretæren Johan Friis blev overdraget at bringe Budskabet om Kongens Død til det danske Rigsraad og overlevere Skrivelser fra Enkedronningen og Hertug Christian til Raadet, hvori de bade dette om at mindes den afdøde Konges Velgjerninger imod Danmarks Rige og lade hans Efterladte nyde Godt af disse hans Fortjenester²⁾).

¹⁾ Norske Samlinger II. 241—42.

²⁾ Jvfr. Pal. Müller, Grevens Fejde II. 34—40, 94—96. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 248—51. 5. Febr. 1533 ere forsamlede i Lund: Torben, Klavs, Hans, Anders, Knud Bille, Holger og Trud Ulfstand, alle Medlemmer af Rigsraadet. Top. S. p. Pap. Fultofte 2.

V.

Herredagen i Kjøbenhavn 1533

og

Grevens Fejde.

Kong Frederiks Død den 10de April 1533 paa Gottorp Slot indtraf i et for Riget yderst ugunstigt Ojeblik. De vigtigste indre og ydre politiske Sager: Tronfølgerspørgsmaalet, det kirkelige Spørgsmaal, Forholdet til Norge, til Lübeck og Nederlandene henstode uafgjorte. Alle disse Sager skulde have været behandlede paa en af Kongen til den 8de Juni indkaldt Herredag i Nyborg. Men nu stod Riget uden Hoved, og alt var henvist til Rigsraadet, af hvis Beslutninger Danmarks Skæbne i en uoverskuelig Fremtid skulde afhænge. Denne mægtige Forsamling, der nu talte henved 50 Medlemmer, havde i Kong Frederiks Tid udvidet sin allerede i Forvejen store Indflydelse paa Rigets Anliggender, men ingen-sinde havde Ansvaret hvilet saa tungt paa dens Skuldre som nu. Med spændt Forventning maatte alle inødesse det Tidspunkt, da Herredagen, som blev indkaldt til Midsommerdag, gav Møde i Kjøbenhavn. Det skulde nu vise sig, hvilken Statsmandsdygtighed Rigsraadet sad inde med.

Ingen Slægt var paa denne Tid saa talrigt repræsenteret i Rigsraadet som *Billerne* og deres Frænder.

Med Svogre og Fætre besatte den 14 Pladser i Raadet, og alle — med Undtagelse af Biskop Knud Gyldenstjerne — stode samlede i en Falanx om Biskop Ove Billes gammelkatoleske Politik. Partiet var yderligere blevet styrket ved, at *Torben Bille* 1532 havde opnaaet Ærkebispeværdigheden. Herved var et af dets Medlemmer blevet — som Klageskriftet mod Bisperne udsiger — „det største og principale Hoved for Rigens Raad, og alt Regimentet og Rigens Handel haver mest hængt ind paa hannem.“ At han kun var

«electus», idet hans Valg endnu ikke var anerkjendt af Paven, har ikke kunnet hindre ham i at indtage sin Plads som Formand i Raadet. Der er da ogsaa flere Vidnesbyrd om, at Torben Bille i Begyndelsen af Interregnet har indtaget den Stilling, der tilkom ham. Hans Navn nævnes først i de af Rigsraadet udstædte Breve til Norge, hvorved Kongens Død tilmeldes Ærkebispens i Trondhjem og det norske Folk. Bispens af Slesvig tilskriver særlig ham, at han ikke kan møde paa Herredagen. I Rigsraadets Brev af 13de Juli 1533 til Paven angaaende Bekræftelse af Torben Billes Valg hedder det udtrykkelig, at Lunde Kirkes Overhoved «efter gammel Sædvane har Rigets Styrelse (moderamen) i sin Haand, naar Tronen, som nu, er ledig». Efter Herredagen synes han derimod fuldstændig at være traadt i Skygge for Storkansleren Joachim Rønnow, og kun rent formelt nævnes hans Navn i Spidsen for Rigsraadet i kongelige Dombreve, udstædte af Rigens Kansler Niels Arenfeld.

Billerne i Sjælland og Skaane vare forsamlede i Kjøbenhavn i Slutningen af April Maaned 1533 til et Rigsraadmøde, under hvilket *Anders Bille* havde den Sorg at miste sin Hustru, der Natten mellem den 26de og 27de April døde under et Besøg hos sin Datter Ermegaard, der var gift med Jørgen Podebusk, Lensmand paa Svenstrup ved Kjøge. Om trent samtidig samledes det jydske Rigsraad i Karup, hvor det udnævnte 4 Befalingsmænd, deriblandt *Mogens Bille*, til at værgе Landet under dets Fraværelse paa Herredagen i Kjøbenhavn. *Ove Bille* havde personlige Sammenkomster paa Aakjær Slot med Mogens Gøye den 22de og 28de Maj. Umiddelbart efter det sidste Møde drog han over til Kjøbenhavn, hvor Herredagen i Følge Ove Billes egne Ord skulde aabnes Pinsedag (1. Juni)¹).

En saa tilspidset Situation som den, under hvilken Rigsraadet i Juni og Juli Maaned 1533 skulde træffe sine Af-

¹) Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplom. S. 133.

gjørelser, kjender vor Historie ikke. Kampen mellem Religionspartierne, den gærende Uro og Misfornøjelse hos Almuen, Foreningen med Norge og Hertugdømmerne, det vigtige politiske Spørgsmaal om Danmarks Stilling til Lübecks og Hollændernes Kamp om Østersøhandelen, alle disse forskjellige Spørgsmaal krævede nu deres Afgjørelse og alle mandede de ud i det ene store: Kongevalget. Hertug Christians Valg betød den evangeliske Sags Sejr, nøje politisk Forening med Hertugdømmerne og Tilslutning til Hollænderne, med hvilke Hertug Christians dygtige Raadgiver, Melchior Rantzau, allerede havde truffet Aftaler. Valgte man derimod den unge Hertug Hans, som opdroges i Danmark og i Følge tidligere Udtalelser af Rigsraadet kunde gjøre sig grundet Haab om Tronen, vilde Afgjørelsen af alle ydre og indre politiske Spørgsmaal udelukkende ligge i Rigsraadets Haand. Dettets Sammensætning borgede i saa Tilfælde for, at Katolicismen vilde blive værnet, den holstenske Indflydelse udelukket, Foreningen med Norge bevaret, og den politiske og religiøse Udvikling i det hele ikke tage en saa brat og hovedkulds Vending, som ellers stod at befrygte.

I denne Slægthistorie, hvor der selvfølgelig ikke kan være Tale om en detailleret Indgaaen paa og Bedømmelse af Fortidens store politiske Begivenheder, maa vi paa dette Punkt henvise til de af Paludan-Müller og særlig af Heise (Hist. Tidsskr. 3. Række IV.) med saa stor Udførlighed og Skarpsindighed givne Fremstillinger af den religiøse og politiske Kamp, der udviklede sig paa Herredagen 1533 og fortsattes samt afsluttedes i den mindeværdige Grevens Fejde. Men da Billeættens Stilling til denne Strid blev af den mest indgribende Betydning saa vel for Danmarks Historie i de følgende Aar som for dens egen politiske og sociale Stilling, vil det være nødvendigt at søge at paapege de Synspunkter, som bleve bestemmende for dens Optræden.

Slægtens Magtstilling i dette Øjeblik var aldeles ene-

staaende; den finder intet Sidestykke i Samtiden og kan kun sammenlignes med de 7 Axelsønners i Unionstiden. Et stærkt Sammenhold, Enighed i politiske og religiøse Spørgsmaal og fremfor alt fast Fod og stor Indflydelse i begge Unionens Lande dannede Grundlaget for dens Magt.

Med stor Kløgt og Forudseenhed havde Slægten under Frederik I. arbejdet hen imod det Maal at være stærk nok til ved Kongens Død at gennemføre sine politiske Idealer: Katolicismens Styrkelse og Bevarelse af Unionen med Norge. Torben Billes Valg til Ærkebiskop og deraf følgende Rigsforstanderskab under Interregnet, Eske og Klavs Billes ledende Stilling i det norden- og søndenfjældske Norge, Ove Billes Førerskab i den gammelkatolske Lejr, endelig Anders og Mogens Billes militære Stillinger som Hovedsmænd i Sjælland og Jylland ere alle Led i en Kjæde af Bestræbelser for at naa ovennævnte Maal. Nu stod Øjeblikket for Døren, da man ventede at høste Frugten.

Rigsraadets Forhandlinger indlededes den 8de Juni med Forelæggelsen af de Punkter, som Raadet skulde overveje og tage Beslutning om. Denne saakaldte «Fremstilling» er affattet i stræng hierarkisk Aand, idet den opfordrer Rigsraadet til at sørge for, at Kirker, Klostre, Gudshuse og Guds Lov, Ære og Tjeneste komme til deres Magt og rette Skikkelse igjen, samt nærmere udvikler det gammelkatolske Partis Program. Den politiske Del af Fremstillingen indeholder ligeledes et Program. Kongevalget stilles i første Række; men der henvises udtrykkelig og med fuld Ret til Nødvendigheden af det norske Rigsraads Deltagelse i Valget og den deraf følgende Udsættelse af Kongevalget, indtil Normændene kunne give Møde. Om Regeringens Førelse i denne Mellemtid er Fremstillingen ikke uden Vejledning. Der bør gjøres en god Skikkelse og godt Regimente» over hele Riget, hedder det, og Rigsraadet opfordres til at anmode Enkedronningen om at begive sig ind i Riget og

hjælpe at raade og daade med Danmarks Raad og Rigets Gavn og Bedste.¹⁾ At der herved sigtes til Dannelsen af en Centralstyrelse under det eventuelle Interregnum, synes umiskjendeligt. Helt igjennem bærer dette Aktstykke Indtrykket af at være forfattet af en Gejstlig²⁾ og af en i Regeringssager særlig kyndig Mand, og Formodningen om, at den er udgaaet fra *Ove Billes* Kancelli, vinder herved i Styrke. Af alle Danmarks Prælater havde ingen saa grundigt et Indblik i disse som han.

Forhandlingerne i Rigsraadet synes at være førte med stor Lidenskab. Mægtige Interesser stode paa begge Sider paa Spil. De evangelisk sindede Rigsraader med Mogens Gøye og Erik Banner i Spidsen, understøttede af en Del af den udenraadske Adel og af Borgerne i Kjøbenhavn, krævede et øjeblikkeligt Kongevalg. Til dem sluttede sig enkelte katolske Rigsraader, saaledes Oluf Rosenkrans, Hovmester for den unge Hertug Hans. Direkte og samtidige Efterretninger om disse Debatter ere ikke komne til os, saa at vi ikke ere i Stand til at bedømme de Argumenter, der fra begge Sider førtes i Marken. Kun saa meget turde være sikkert, at de fra *Eske Bille* i Norge indløbne Efterretninger have lagt et afgjørende Lod i Vægtskaalen. Thi her paatænkte man — efter *Eskes* Formodning — at foretage et særskilt Kongevalg, hvis det danske Rigsraad alene, uden at tage Normændene med paa Raad, afgjorde Kongevalget. For *Ove Bille*, der stadig stod i livlig Korrespondance med Broderen om de politiske Forhold i Norge, maa dette Hensyn have været afgjørende, og der er Grund til at formode, at *Klavs Bille*, der selv for nylig havde lært de norske Forhold at kjende paa nært Hold, har støttet ham.

1) Denne Artikel i Fremstillingen synes ikke tilstrækkelig paaagtet af Heise eller af Paludan-Müller.

2) I Slutningen hedder det: »Beder og kjærlig begjærer Rigens Prælater paa deres egne og den menige gejstlige Stats Vegne etc.

Hensynet til Norge synes saaledes, som det ogsaa stadig hævdes i de officielle Aktstykker, at have været det afgjørende Moment, og Udsættelsen af Kongevalget til St. Hansdag 1534, hvilket Rigsraadet tilmældte Normændene den 18de Juni, skyldes i saa Tilfælde væsentligst Billerne¹⁾).

Udsættelsen af Kongevalget fik siden Skylden for alle de Ulykker, der ramte Landet i de følgende tre Aar, og det sejrende evangeliske Parti undlod ikke at rette Anklagen herfor direkte mod de Mænd, der havde hindret Valget. I Klageskriftet mod Bisperne 1536 hedder det: «Først, hvor uskikkelig Bisperne efter Kong Frederiks Død ere omgængne med Kaar og Udvælgelse, og hvorledes de som de øverste Hoveder og Regenter have draget til dem deres Brødre og andre deres Venner og Rigens Raad, og samme Kaar og Udvælgelse udsat til deres Fordel og ingen Konge kaaret og udvalgt, men have forbundet dem med hverandre, at de ingen Konge den Tid kejsse eller kaare vilde, men vilde selv regere over Riget, og efter deres Lejlighed holde det til dem selv, og vilde derfor afværge al indenlandsk og udenlandsk Vold og Magt — saadant vide vi alt ved deres Breve og Segl at bevise, endskjønt vi ogsaa selv vide, at nogle af Rigens Raad ikke haver samtykt heri, men Bisperne alene med deres Tilhængere haver været de højeste, som have drevet dette Spil, hvoraf dette Oprør mest er kommet.»

Ærkebiskop *Torben Bille* bebrejdes det først og fremmest, at han, hvis Pligt det havde været at formaa Riget til strax at vælge en Konge, ikke alene ikke har fremmet denne Sag, men «haver det af sin højeste Formue hindret, og ganske ilde forestaaet Riget udi sin Tid og Administration»;

¹⁾ Jeg underkjender selvfølgelig ikke den Rolle, Joachim Rønnow kan have spillet ved den Lejlighed, men hans Personlighed var ikke af den Slags, der bliver Midtpunktet for et Parti, og alle de Ukvemsord og ubesindige Handlinger, der i Klageskriftet mod Bisperne lægges ham til Last, antyde ogsaa, at han har været stærkere i Ord end i Handling. Han forseglede ikke engang Recessen af 4de Juli.

«saa er han og en ret principal Aarsag til hele Krigen og Oprøret, hvilket han vel maatte have kunnet forekomme og afvende, og med Rette være pligtig og skyldig at gjøre det». Mindre haard lyder Anklagen mod *Ove Bille*: «Denne Biskop haver fast været Hovedet for alt Papisteri og haver for Pavens og hans egen Modvilligheds Skyld hindret Kongens Kaar og Udvælgelse», «han har af de andre Bisper ladet sig lede og føre fra den rette Vej, saa han ikke har agtet og besindet Rigets menige Nytte, Gavn og Velfærd».

Af et Partiskrift, der ikke engang finder Anledning til at berøre det Hovedsynspunkt, som Modstanderne selv have angivet som det, der væsentligst har ledet deres Handlemaade, kan man ikke vente en retfærdig og uvillig Betragtningmaade. Det bør derfor fremhæves, at med Undtagelse af de Udtryk, som tillægges Joachim Rønnow, fremfører selve Klageskriftet intet Bevis for, at det katolske Parti har udsat Valget for selv at regere over Riget og, som det siges, «holde det til dem selv».

Men Ulykken var, at det ikke lykkedes at faa dannet en fast Centralstyrelse under Interregnet. Vi have ovenfor paapeget, at «Fremstillingens» Forfatter eller Forfattere mulig have tænkt sig en saadan med Enkedronningen som Midtpunkt. At man har henvendt sig til hende derom, fremgaar af hendes egen Skrivelse til Rigsraadet, afsendt med de holstenske Gesandter, som indtraf i Kjøbenhavn under Herredagen. I denne Skrivelse hedder det: «Deslige hendes Naade undskylder sig ikke paa denne Tid at kunne komme ind i Riget efter Danmarks Raads Skrivelse». Man kunde da have valgt en Rigsforstander; men den Mand, som i Følge sin Anseelse og Stilling maatte have været selvskreven dertil, Rigshovmesteren Mogens Goye, havde det katolske Parti stødt fra sig ved sin hensynsløse Optræden i det religiøse Spørgsmaal. Paa dette Punkt kan der rettes en berettiget Klage imod det katolske Flertal i Rigsraadet. I sin Forbitrelse mod det stadig voxende evangeliske Parti, der

talte saa fremragende Medlemmer af Rigsraadet som Mogens Gøye og Erik Banner, og, saavidt det skjønnes, ogsaa havde talrige Venner blandt den menige Adel foruden i Borgerstandens store Masse, gennemførte det ved Beslutningerne af 3dje og 4de Juli 1533 en saa fuldstændig Reaktion i kirkelig Henseende og en saa vilkaarlig Behandling af sine Modstandere, at intet Forlig var muligt. At *Billerne* have haft en væsentlig Skyld heri, fremgaar af, at vi finde dem samlede i Trup og rede til at give deres Stemme og Segl til de videstgaaende Skridt i denne Retning, saaledes Dommen over Hans Tausen og Udstedelsen af Enighedsbrevet af 14de Juli, ved hvilket alle Bisperne (undtagen Knud Gyllenstjerne) og Billerne endog forpligtede sig til ikke at vælge nogen Konge uden hele Rigsraadets Samtykke. Det var et tveægget Vaaben, der ramte dem selv lige saa haardt, som det var tiltænkt Modstanderne. Thi dette Brev blev Grundlaget for de Anklager, der 1536 rejstes mod dem, og som kostede Bisperne deres Embeder og Billerne deres Plads i Rigsraadet. Allerede forinden havde Mogens Gøye og Erik Banner med deres Tilhængere hemmelig forladt Kjøbenhavn, idet de nedlagde Protest imod Rigsraadets Handlemaade. Herredagen var sprængt, og kun Bisperne og Billerne med deres nærmeste Tilhængere holdt ud til henimod Slutningen af Juli Maaned.

I det ofte nævnte Klageskrift mod Bisperne hedder det: «Have de og samme Tid (1533) i Kjøbenhavn delt, byttet og partet meste Delen af alt Riget, alle Kronens Slotte og Len imellem dem, at beholde deres Livstid, en Part paa nogle Aar, en Part paa deres Børn forbrevet og forskrevet . . . og er blevet rygtet overalt i Kjøbenhavns Stad, at man ikke kunde faa saa meget Vox til Kjøbs for Penge, som Rigets Raad havde behov til deres Forseglinger.» Skjønt denne Beskyldning maa anses for at være i høj Grad overdreven, kan det dog ikke nægtes, at den — taget i noget videre Omfang — for Billernes Vedkommende har noget

paa sig. Vi kunne anføre en Række af Udtalelser og Begunstigelser fra Herredagen til Fordel for Slægten. Først og fremmest det katolske Flertals Skrivelse til Paven angaaende Bekræftelse af *Torben Billes* Valg med dens saa karakteristiske Fremhæven af Slægtens Betydning (se ovfr. S. 420) og de — som Heise siger — næsten truende Udtryk, hvori Begjæringen bliver fremsat. Dernæst *Mogens Billes* Optagelse i Rigsraadet, hvorved nu alle 4 Brødre fra Svanholm vare blevne Medlemmer af denne mægtige Forsamling. Det er ofte paapeget, at Rigsraadet her begik et Overgreb ved at tiltage sig kongelig Myndighed, og Klageskriftet undlader da heller ikke at revse det med skarpe Ord.

Endelig møde vi paa denne Herredag *Anders Bille* i sit rette Element. Om hans personlige Deltagelse i Forhandlingerne og Begivenhederne vide vi kun, at han i Forening med Tyge Krabbe benyttedes som Underhandler med de lybske Sendebud. Men hans veltalende Rost har sikkert jævnlig ladet sig høre i disse bevægede Dage, og han forstod at skaffe sig Fordele og Begunstigelser af forskjellig Art. At han er optraadt som Modstander af «Propositionen»s Forslag om, at Herreklostrene atter skulde tilbagegives Kirken, er en Selvfølge. Og han naaede ogsaa, som bekjendt, at hindre dette, ligesom han fik Rigsraadets Stadfæstelse paa sit Forleningsbrev paa Dalby Kloster. Mere graverende og overensstemmende med Klageskriftets Ord er det, at han fik Rigsraadet til at overdrage sig Kallehave By i Værn og Forsvar; thi Kallehave havde hidtil ligget til Vordingborg Slot, og ved dets Overdragelse til Anders Bille berøvede man altsaa Kronen en Del af dens Indtægter. Mogens Gøye, som ikke havde beseglet dette Brev, fandt kort efter Anledning til at give Hr. Anders en hvas Reprimande, som utvivlsomt hentyder til denne Sag. Den 1ste August 1533 skriver han til ham:

«Som I og skrive, at den Tolder der paa Landet (Møn) har nu i nogle Aar krænket Kronens Frihed, Rente og

Rettighed, begjærendes derudi mit gode Raad, efterdi I stedse har formærket mig som den, der altid vil haandhæve og forsvare Kronens Frihed, thi, kjære Hr. Anders, veed jeg i den Sag ikke andet end at baade I, jeg og enhver, som har Kronens Len, er pligtig til at forsvare og ved Magt holde Kronens Ret, Rente og Rettighed, og ej tilstæde, at den udi nogen Maade krænkes; thi vore Forældre, vi og vore Venner have nydt og nyde endnu daglig meget godt af Kronens Len, og derfor vil jeg for min Part (saa vel her-efter som til denne Dag) forsvare og beskytte Kronens Ret og Rettighed, at den ikke skal forkrænkes i nogle af de Len, jeg nu har af Kronen og Riget, saa længe indtil Gud giver os en Herre og Konge igjen, som selv kan forsvare og beskytte Kronens Ret og Rettighed, forhaabende og ikke tvivlende paa, at I og vorder dertil tænkendes, som I er pligtig og I ville og kunne forsvare».

Katolicismen havde atter faaet Vind i Sejlene, og Hr. Anders var Mand for at benytte sig af det gunstige Øjeblik. Hans Søn Bent, der studerede Theologi i Paris og snart kunde ventes hjem¹⁾, skulde ved sin Hjemkomst strax finde Vejen banet for sig. Allerede 1532 havde Biskop Jørgen Friis lovet ham det første ledige Kannikedømme i Viborg, men dette blev ikke til noget, og paa Herredagen 1533 for-maaede han da sin gode Ven Anders Glob, Provst i Odense og Degn i Bergen, til at udvælge Bent til sin «aandelige Søn» og Arving til Degnedømmet i Bergen. Baade Ove og Torben Bille sendte deres bedste Anbefalinger for den unge Mand til Ærkebiskop Oluf i Trondhjem og Bispen i Bergen; men der var mange Hunde om det Ben, og Bent naede kun at faa Løftbrev. Det var derfor en glædelig Begivenhed for Anders Bille, da han i Oktober 1533 fik Brev fra

¹⁾ Han var endnu ikke vendt hjem, som Heise i Hist. Tidsskr. 4. R. III. 403 mener; Anders Bille skriver om ham ¹⁰ 7 1533, at han nu er i Paris og studerer. Dipl. Norveg. XII. 673—74.

sin Fætter Ove om, at denne havde skjænket Sønnen et ledigtblevet Kannikedomme ved Aarhus Domkirke.

Herredagen i Kjøbenhavn 1533 er Kulminationspunktet i Slægtens Historie: dens religiøse og politiske Synspunkter vare gaaede af med Sejren, Begunstigelser af forskjellig Art vare regnede ned over den, dens Indflydelse i Rigsraadet yderligere forøget. Men det blev en dyrekjøbt Sejer, vundet, som den var, gennem en Kamp mod de Retninger i Tiden, som bare Livsspiren i sig. Om Billernes oprigtige katolske Sindelag kan der imidlertid ikke næres Tvivl. Lige fra Ove og Eske til Klavs og Mogens vare de alle som en overbeviste om den gamle Tros og den aristokratiske Regeringsforms Fortrin og Fjender af den demokratiske Retning, som bar Reformationen frem paa sine stærke Vinger. Vi skulle senere for de enkeltes Vedkommende fremføre Vidnesbyrd herom; her maa det være nok at anføre en Udtalelse af Peder Billes Born, Soskendene fra Svanholm, der fremkom flere Aar efter Reformationens Indførelse under en Arvestrid med Gyldenstjerne om Retten til en Del Gods, som begge Slægters fælles Forfædre havde skjænket til Kirker og Klostre til Sjælemessers Afholdelse. «Saafremt» — sige de — «fornævnte Guds Lov og Tjeneste maatte herefter blive udi sin Magt, som den af vore døde og afgangne Forældre stiftet og funderet er, da kjende Gud, at vi saa det ganske gjerne, og senere tilføje de: «Haver Gud det saa forsét, at den gamle Skikkelse, Kirker og Klostre, Guds Lov og Tjeneste, maa herfter igjen opkomme, som den funderet og skikket er, da ville vi være velvillige til, at hvad vi have og os tilkommer af fornævnte Gods, maa og skal komme til Guds Lov og Tjeneste, som vore kjære Forældre det skikket og gjort have»¹⁾.

Det er ikke fuldt oplyst, hvor længe Herredagen varede. Sandsynligvis er den opløst den 17de Juli, men enkelte

¹⁾ Or. i Rigsark. Personallhist. Saml. I. 1523—1600. Bille.

Medlemmer af Rigsraadet bleve dog endnu nogen Tid i Kjøbenhavn, og hvis et af *Knud Bille* skrevet Brev til *Eske Bille* om Hans Tavsens Proces er rigtig dateret, vare han og *Ove Bille* endnu den 28de Juli i Staden, men paatænkte forøvrigt begge at rejse derfra den følgende Dag. *Klavs Bille* var tidligere draget bort, thi den 26de Juli besøgte han Tyge Krabbe paa Vegholm i Skaane og var da paa Rejsen til Norge, hvor han skulde overvære et Rigsraads-møde i Bud i Romsdalen¹⁾.

Efter Herredagens Opløsning fandtes der ikke længer noget fælles Midtpunkt for Landets Styrelse. De udenrigske Affærer synes at være blevne varetagne med næsten uindskrænket Myndighed af Joachim Rønnow som Storkansler, og den militære Overledning var, som i Kong Frederiks sidste Regeringsaar, overdraget til enkelte Rigsraader: Tyge Krabbe i Skaane, *Anders Bille* i Sjælland, og 4 Raader, blandt hvilke *Mogens Bille*, i Jylland. Vi møde enkelte Spor til, at kongelige Dombreve udstædtes i hele Rigsraadets Navn²⁾, og da med *Torben Billes* Navn i Spidsen, men forøvrigt foreligger saa godt som intet Vidnesbyrd om Rigets indre Styrelse under Interregnet. Det synes, som om man har villet erstatte Mangelen af Centralstyrelse ved Afholdelsen af hyppige provinsielle Rigsraadsmøder. For Østdanmarks Vedkommende vides saadanne at være afholdte i Slutningen af September 1533 og i Februar 1534 i Helsingør³⁾, og lignende maa selvfølgelig være afholdte i Jylland. Af større

¹⁾ Dipl. Norveg. XIII. 665—66.

²⁾ Jvfr. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 513—14. Det her anførte Vidnesbyrd om, at Rigsraadet den 29de Juli 1533 var i Slagelse, holder ikke Stik. Thi Brevet er kun et af de sædvanlige i den overste Regeringsmyndigheds Navn udstædte Breve af Rogens Kansler, hvilke ikke ere Bevis for, at Rigsraadet selv var til Stede ved deres Udstedelse (teste Nicolao Arenfeld). Jvfr. ovfr. S. 554.

³⁾ Dipl. Norveg. VII. 757—58. O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatar. II. 243.

Betydning var Herredagen i Odense i November 1533, der kan betragtes som en Fortsættelse af Herredagen i Kjøbenhavn. Af Billederne vare her til Stede: *Ove, Klavs* og *Mogens Bille*; derimod savnes *Torben, Anders, Knud* og *Hans*. Vigtigere var det dog, at det evangeliske Parti ikke havde givet Møde. Hverken *Mogens Goye, Erik Banner* eller nogen af deres politiske Venner have beseglet Rigsraadets Lejdebrev til Ærkebiskop *Oluf* og det norske Rigsraad. En uheldsvanger Splittelse herskede saaledes bestandig indenfor Raadet, og det tør maaske betragtes som et Forsøg fra Flertallets Side paa atter at vinde Mindretallet, at man netop valgte særlig udprægede Medlemmer af dette (*Mogens Goye, Erik Banner, Erik Krummedige*) til i Forening med blandt andre *Ove* og *Mogens Bille* at overbringe Hertug *Christians* Fuldmægtige i *Kolding* Forbundsbrevene af 20de November, hvorved Hertugdømmerne og Riget sluttede sig sammen imod fælles ydre Fjender¹).

Imidlertid nærmede Tidspunktet sig, da det store dansk-norske Fællesmøde i Kjøbenhavn skulde tage Bestemmelse om Kongevalget. Rundt om i Europa havde man Opmærksomheden henvendt paa Danmark. Kejser *Karl* og hans Raadgivere fulgte Forholdene i Danmark med den mest levende Interesse, tyske Fyrster haabede som sædvanlig at faa anbragt deres yngre Sønner paa en ledig Kongetrone, selv i England hørte man Tale om Spaadomme om, hvem der skulde være Konge i Danmark. Hertug *Albrecht* af *Mecklenburg*, der var gift med *Christiern II.*s Søsterdatter, sendte Brev paa Brev til indflydelsesrige danske Stormænd, som *Torben, Anders* og *Ove Bille, Joachim Rønnow* og *Otte Krumpen*, om at holde fast ved den katolske Tro, og op-

¹) Dipl. Norveg. XIII. 493. Nye danske Mag II. 255-56. Mødet i Odense varede i det mindste til 25de November (Pal.-Müller, *Grevens Feide* I. 129); *Torben Bille* udstæder 26. Nov. et Brev i Sofde (i *Færs Herred*) og kan saaledes ikke have været til Stede i Odense. Ny kgl. Saml. 725 d. Fol. 282.

fordrede dem til at bevæge Rigsraadet til at indtræde i et hemmeligt Forbund med de tyske Kurfyrster til Værn for den gamle Religion, og at modsætte sig Hertug Christians Valg til Konge¹⁾. At Stemningen i Danmark ogsaa har gaaet højt, tyde flere Tegn paa. Henrik Rosenkrans paa Gulland skriver til sin Svigerfader *Anders Bille*: «Rygtet gaar, at somme vil have den ene til Konge, somme den anden. Kjære Fader, det er paa Tide at betænke det vel, hvad man gjør og handler i den Sag, thi der følger efter stort Had, Skade og Fordærv.» Man vidste og at fortælle, at Mogens Goye og Erik Banner paa et Jagtparti ved Kolding havde truffet sammen med Hertug Christian, som i denne Vinter jævnlig opholdt sig paa Haderslev, og hvad dér var bleven forhandlet, kunde man jo nok gætte.

Ove Bille synes at have været Midtpunktet for alle om Kongevalget førte Forhandlinger. Til ham sendte den gamle Biskop af Fyn, Jens Andersen Beldenak, som den Gang opholdt sig i Lübeck, sin mærkelige Udtalelse om det danske Rigsraads «frie Kaar» (Valg), som han endog tilspidsede i den vovede Sætning, at Rigsraadet havde Ret til at undlade at vælge nogen Konge. Disse Udtalelser sendte *Ove Bille* til *Anders Bille*, med hvem han i det hele stod i livlig Forbindelse under Interregnet. Særlig til ham henvendte Hertug Albrecht sig med sine ovenfor anførte Planer, og Joachim Rønnow henviste Hertugen i sit Svar paa dennes Brev til, hvad Aarhusbispens vilde svare ham. *Ove Billes* egne Anskuelser træde tydeligt frem i to Breve, han med faa Dages Mellemrum (i Maj Maaned 1534) tilsendte Hertug Albrecht og den unge Hertug Hans. I Brevet til den førstnævnte udtaler han, at han vil forebringe Hertugens Forslag for Rigsraadet, og at han ikke tvivler om, at dette vil være rede til at forhandle om disse saa «paatrængende vigtige og nyttige» Hverv. Vigtigst er dog Brevet til Hertug Hans, i

¹⁾ Danske Mag. II. 100—102.

hvilket han giver Hertugen Lofte om at opnaa den danske Krone. Heri hedder det: «Vi bede Eders Naade kjærlig og ydmygelig raade, at E. N. skikker sig imod den almægtige Gud, den hellige Kirke og Danmarks Raad etc., som en kristen Fyrste, at Eders Naades fyrstelige Rygte og Ord udi hver Mands Mund til alt godt og dydigt siges og forkyndes kan. Hvilket vi raade E. N. udi en god Agt og Mening, og skal det næst Guds Hjælp give en stor Aarsag til E. Naades Velfærd, Bedste og Fremgang udi Fremtiden, som vi have befaleet vor Broder *Knud Bille* ydermere at sige og undervise E. N.»

Vi se heraf, at det har været Ove Billes og med ham det katolske Flertals Mening at anbefale Hertug Hans's Valg til Konge i Danmark og Norge. At dette vilde være lykkedes, tør der vel ingen Tvivl være om. I Maj Maaned 1534 har der formodentlig været afholdt Møder i Jylland mellem betroede Mænd fra forskjellige Dele af Landet¹⁾. Men hvilke Planer og Forhaabninger der end har været i Gærde, saa strandede alt paa de uforudsete Begivenheder, som i Lobet af faa Uger skulde gjøre Danmark til Skueplads for den vildeste Kamptummel, Landet nogensinde havde gennemgaaet.

Beslutningerne paa Herredagen 1533, som gjengave Bisperne deres Jurisdictionsmyndighed og indrømmede dem Ret til at beskikke Præster i deres Stifter, vare bragte til Udførelse med stor Kraft af enkelte Prælater. Fra Aarhus Stift forlyder intet, derimod er det bekjendt, at Bispen i Viborg, Jørgen Friis, gik frem med stor Strængthed mod de evangeliske Prædikanter, og *Torben Bille* i Lund synes ikke at have givet ham noget efter i saa Henseende. Allerede paa Herredagen i Kjøbenhavn skal Ærkebisen offentlig i «Borgernes og den menige Mands Nærværelse» have udstædt et

¹⁾ ¹⁵ 1534 er Joachim Rønnow paa Kallo hos Erik Banner, og samtidig er Knud Bille hos Broderen i Aarhus.

Anathema over alle evangeliske Prædikanter¹⁾, og efter hans Hjemkomst fra Herredagen begyndte Forfølgelserne. Præsterne i Helsingborg, Landskrone og Trælleborg blev afsatte fra deres Embeder, og Malmø Borgere fik strænge Befalinger fra Ærkebispens og Tyge Krabbe til at bortsende deres Prædikanter. Da de nægtede at gjøre dette, svarede man dem, at hvis de ikke vilde tro paa den katolske Kirke, skulde de ligesom Jøderne blive skilte fra Land og Rige. Deres haardnakkede Vægning benyttede Torben Bille til at skride ind mod Lutheranerne ad retslig Vej. I Følge Borgernes Klageskrift forfulgte han dem med «verdslige Retter», indsatte en Dommer, som paa Torben Billes Befaling erklærede Borgerne for overbeviste Kjætttere, og lod endelig paa Lunde Landsthing «hugge Freden» af alle evangeliske Prædikanter og af alle Kjobstæder, som ikke vilde opgive deres Præster. Dette Skridt benyttedes snildt af Borgerstandens Førere. Den 29de Maj 1534 bemægtigede Borgerne i Malmø med Jørgen Kock i Spidsen sig Malmø Slot under det udtrykkelige Paaskud, at Ærkebispens ellers vilde have kunnet benytte sig af Slottet til at gjøre sig til Herre over Byen og straffe dem paa Livet. «Hellere end at lade os tvinge og trænge fra vore Prædikanter», sige de, «ville vi miste baade Liv og Gods»²⁾.

Efterretningen om Oprøret i Malmø vakte stor Bestyrelse. Rygter — som dog bleve modsagte af Raadet i Malmø — fortalte, at Borgerne havde udsendt 60 Ryttere, som skulde fange Ærkebispens og Hr. Axel Brahe. Tyge Krabbe rejste strax over til Sjælland og forhandlede med Joachim Rønnow; det af Rigsraadet opbudte Mandskab, der skulde komme Hertug Christian til Hjælp mod Grev Christoffer af Oldenburg, som i Slutningen af Maj havde gjort

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 163.

²⁾ Laurensen, Malmøbogen. Indl. S. XLVII—LX. Danske Saml. I. 374—83. Hist. Tidsskr. 4. R. IV. 436—45.

Indfald i Holsten, stansedes i Korsør. *Anders Bille*, hvis Børn holdtes i Forvaring i Malmø, og hvis gode Ven Ærkebisp Gustav Trolle var bleven fængslet af Borgerne tillige med flere danske Adelsmænd, sendte Skrivelser og Sendebud til Malmø. Jørgen Kock forstod imidlertid at berolige ham ved en af de snilde Skrivelser, hvori han var en Mester. Dog har Hr. Anders vel nok anet, at der bagved Paaskudet om de religiøse Forfølgelser laa politiske Planer og fremfor alt hemmelige Forbindelser med Lübeckerne og Grev Christoffer. Vi savne imidlertid Underretning om, hvad Anders Bille som overste Befalingsmand paa Sjælland har foretaget sig for at modvirke Bevægelsen. Han forblev, som det synes, roligt paa Stege, og rimeligt er det, at han betragtede Oprøret i Malmø som en det sjællandske Rigsraad uvedkommende Sag. Manglerne ved den uheldige Administration under Interregnet traadte her klart for Dagen. Den kostbare Tid gik hen, uden at der udrettedes noget til Sjællands Forsvar¹⁾.

Imidlertid havde de politiske Forhold udviklet sig med rivende Hurtighed. I Marts 1534 sluttede Lübeck Stilstand med Hollænderne, og dets geniale, men dumdristige Borgemester, Jürgen Wullenwever, bragte nu de Planer til Udførelse, som efter hans Mening atter skulde give den gamle Hansestad Herredømmet over Østersøen. Hemmelige Forbindelser med Borgerstandens Ledere i Danmark, Jørgen Kock og Ambrosius Bogbinder, sikrede Lübeckerne en gunstig Modtagelse i Danmark, og Forbundet med Grev Christoffer af Oldenburg og senere med Hertug Albrecht af Mecklenburg gav det Udseende af, at man tilsigtede Christiern II.s Gjenindsættelse, medens Lübecks virkelige Hensigt kun var at naa sit store Maal: Østersøherredømmet og Gjenoprettelsen af dets politiske Indflydelse i de tre nordiske Riger.

¹⁾ Pal. Müller, Aktst. I. 82—84, II. 15—16. Bgm. og Raad i Malmø til Anders Bille, Mand. n. e. corp. Christi (1534). De tilbagesende Hr. Anders's Tjener, Hr. Peder, med Svar paa dennes Hverv. D. Ad. Br. 597.

I Maj Maaned opfordrede Grev Christoffer Hertug Christian og det danske Rigsraad til at løslade Kong Christiern og kort efter faldt han ind i Holsten. Oprøret i Malmø og Angrebet paa Holsten staa utvivlsomt i Forbindelse med hinanden, og der hørte ikke megen politisk Skarpsindighed til at se, hvorhen disse Begivenheder vilde føre. Det var klart, at Herredagen ikke kunde finde Sted til den fastsatte Tid, lybske Skibe hindrede allerede Samkvemmet mellem de forskjellige Landsdele. I Jylland holdtes derfor et Rigsraads-møde i Rye i Begyndelsen af Juni, hvori *Ove Bille* deltog, og hvor der blev forhandlet om og givet Svar paa det Hverv, som Hertug Christians Sendebud overbragte Raadet. Paa Øerne spore vi derimod intet Tegn til fælles Sammenkomster mellem Rigsraaderne; hver Rigsraad sad paa sin Forlening og afventede den truende Storm. Og denne kom. Den 19de Juni afsejlede Grev Christoffer fra Travemünde med den lybske Flaade. Natten mellem den 20de og 21de var Flaaden under Møen, hvor *Anders Bille* fra Stege Slot underrettede Joachim Rønnow om Skibenes Antal og udtalte sin Frygt for, at Angrebet gjaldt Møen, som Lübeckerne fra gammel Tid af havde et godt Øje til. Men heri tog han fejl. Den 21de Juni om Eftermiddagen laa Flaaden udenfor Dragør, og den 22de landsattes Hæren ved Skovshoved. Jørgen Kock, Ambrosius Bogbinder og *Gustav Trolle* sluttede sig strax til Greven. Saaledes var «Grevens Fejde» begyndt, og det bliver nu vor Opgave at skildre de Omkiftelser, som skulde give Billernes stolte Slægt et haandgribeligt Bevis paa Lykkens Foranderlighed.

Anders Bille var den første, der iagttog den lybske Flaades Ankomst. Som overste Befalingsmand havde det været hans Pligt at ile over til Sjælland og samle alle de

paa Øen for Haanden værende Stridskræfter. Han lod sig imidlertid nøje med at befale Axel Gøye øjeblikkelig at sende Krigsfolket til Kjøbenhavn. Selv forblev han paa Stege Slot i den Tanke, at Lübeckerne vilde vende om og angribe Moen, muligvis ogsaa af Frygt for, at Stege Borgeres fjendtlige Stemning imod ham skulde komme til Udbrud, hvis han hovedkulds forlod sin Forlening. Denne Tøven blev imidlertid skæbnesvanger saa vel for ham selv som for Forsvaret af Sjælland. Her manglede fuldstændig Overledelse, det pludselige Angreb lammede alles Handlekraft, og Grev Christoffer kunde uden at møde nogen Hindring strax marchere tværs igjennem Øen først til Roskilde og siden til Kjøge, hvor han ankom den 24de Juni. Herfra udsendte han Strejfkorps, som skulde underkaste sig de Adeliges Borge, og et saadant, ført af ham selv, lagde sig udenfor Søholm.

Anders Bille havde imidlertid, uvist naar, begivet sig paa Vejen til Kjøbenhavn, efterat have overgivet Befalingen paa Stege Slot til 4 Adelsmænd og 4 Borgere. Han efterlod sine Børn, deriblandt Klara, som var forlovet med Henrik Rosenkrans, paa Slottet. Næppe var han bortdraget, før Slotsfogden, Hans Stisen, blev lokket ned i Byen og her overfaldet og dræbt. To Adelsmænd, som fulgte ham, maatte haardt saarede flygte tilbage til Slottet, forfulgte af Borgerne. Ved Forræderi fra de Borgeres Side, hvem Anders Bille havde betroet Slotsloven, aabnedes Slottets Porte. Den vilde, ophidsede Mængde trængte ind i Borgen, røvede hvad der fandtes af Kostbarheder, tog Jomfru Klara og to andre adelige Damer til Fange og sendte disse tillige med de øvrige adelige Fanger til Grev Christoffer efter først at have frataget dem deres Klæder og Klenodier. Slottet blev nedbrudt og hvad der fandtes af Kvæg, Korn og Fødevarer paa Slottet, blev fordelt mellem Borgerne, der med Henrykkelse greb Lejligheden til at hævne sig paa Anders Bille,

hvis vidtdrevne Kjøbmandsforretninger og strænge Regimente havde gjort ham saa forhad¹⁾.

Det var aabenbart Anders Billes Hensigt at naa ind til Kjøbenhavn og overtage Befalingen her. Han nærrede store Forhaabninger om, at hans Indflydelse hos Borgerne i Kjøbenhavn skulde kunne bringe dem til at holde Stand. Joachim Rønnow havde sendt Brev paa Brev til ham, Baade laa beredte, som skulde bringe dem Underretning om, naar han nærmede sig, for at de da kunde rykke ham til Undsætning. Men han fandt Vejen spærret. I Sundet laa de lybske Skibe, med rivende Fart havde Grevens Folk besat hele det østlige Sjælland, og Anders Bille havde ikke andet at gjøre end at søge Tilflugt paa sin Fædrenegaard, Søholm. Her udholdt han nogle Dages Belejring, men da Greven havde ladet hente Skyts fra Skibene og dermed beskød Slotet, saa at en Del af Muren var i Færd med at styrte sammen, kom det til Underhandlinger mellem Greven og Anders Bille. Det var *Gustav Trolle*, Anders Billes Søstersøn, der ved denne Lejlighed kom til at spille en Hovedrolle, og vi skulle derfor et Øjeblik dvæle ved denne mærkelige Mands Livsforelse, der har grebet saa forunderligt ind i Nordens Historie i dette Tidsrums mest afgjørende Momenter. I Aaret 1522 var Gustav Trolle draget ned til Danmark, da Opstanden i Sverrig paany havde berovet ham hans gejstlige Virksomhed. I Danmark fandt han en trofast Støtte hos Billerne, særlig Anders og Hans Bille, og selv efter Revolutionen 1523 havde han ingen Vanskelighed ved at finde sig tilrette i sin Moders Hjemstavn. Han nød den store Ære at krone Frederik I., og saavel Kongen som hans Slægtninge søgte at bevæge Gustav Vasa til at tillade ham

¹⁾ Om Stege Slots Erobring se Hvidtfeldt S. 1422, Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplom. S. 154, Danske Mag. 4. R. VI. 178. Slotsfogdens Lig blev liggende tre Dage paa Gaden. Baade 1528 og 1532 nærrede Anders Bille Frygt for, at Borgerne i Stege skulde begaa Forræderi imod ham.

at vende tilbage til Sverrig. Men den urolige og ustadige Mand med det vilde Sind, der — for at bruge Povl Eliesens Udtryk — aandede Død og Fordærvelse mod alle, hvem han vilde det ilde, foretrak at bygge sin Fremtid paa Christiern II.s usikre Skæbne. Trods Advarsler og Raad fra sin Slægts Side drog han ned til Nederlandene og virkede senere som Christiern II.s Kommissær for dennes Sag i Norge. Men Ulykken fulgte ham; med Christiern II. maatte han overgive sig til Knud Gyldenstjerne, og efter sin Ankomst til Danmark blev han indsat i Kjøbenhavns Slots-taarn. Selv nu viste Anders Bille sig som hans sande Ven, idet han udvirkede Tilladelse for ham til at komme ud af Taarnet imod at forpligte sig til at blive indenfor Slottets Porte og i alt underkaste sig Slotsherrens, Johan Urnes Befalinger. Efter Frederik I.s Død fik han sin fulde Frihed, idet Anders og Hans Bille samt Klavs og Knud Bille tilligemed Oluf Rosenkrans og Johan Bjørnsen den 24de April 1533 gik i Borgen for, at han ikke uden Rigsraadets Samtykke forlod Danmark og ej »argede» ind paa Riget og dets Indbyggere. Paa Herredagen 1533 var han til Stede, og ligeledes her gik Anders Bille i Borgen for ham, da han lovede ikke at ville stemple noget imod Kong Gustav. Sandsynligvis har han under Interregnet været Anders Billes Gæst; da Jørgen Mønter lod ham fængsle i Malmø i Maj 1534, lovede Borgemesteren udtrykkelig Anders Bille, at Gustav Trolle ingen Skade skulde lide. Og dette kunde den snu Borgemester saa meget lettere love, thi hvad enten nu Gustav Trolle før Oprøret i Malmø eller først under sit Ophold i Jørgen Mønters Hus er blevet indviet i dennes Planer, saa meget er vist, at han beredvillig sluttede sig til den demokratiske Bevægelse og var den første, der stødte til Grev Christoffer, da denne landede i Sjælland. Med ham fulgte han til Roskilde, hvor Greven lod ham udraabe til Biskop, og senere til Kjøge, og saaledes finde vi ham i Lejren foran Søholm, beredt til at række sin Slægtning en

hjælpsom Haand. Ved hans Mægling tilvejebragtes den 4de Juli en Overenskomst, der for bestandig satte en Plet paa Anders Billes Navn. Nævnte Dag tilsagde han Grev Christoffer «Huldskab, Mandskab og tro Tjeneste» og den følgende Dag gav denne ham tilbage Halvdelen af det Gods, som Stege Borgere havde røvet fra ham og som var tilfaldet Greven. Hans Godser og Ejendomme tilsikredes ham, og i Stedet for Stege fik han Vordingborg til Len, frit, uden at betale Afgift, imod at tjene med 12 Heste eller lige saa mange Karle til Skibs. Forliget besegledes ved et Festmaaltid, som samme Aften afholdtes i Grevens Lejr¹⁾.

Da Jørgen Wullenwever i Januar 1536 blev underkastet et pinligt Forhør, lod Kong Christian gennem Melchior Rantzau stille ham følgende Spørgsmaal til Besvarelse: «Blev Hr. Anders Bille ved Grevens Ankomst til Danmark overfaldet med Vold og Magt og uforvarende, eller har han staaet i hemmelig Forbindelse med Greven, Jørgen Mønter, Ambrosius Bogbinder eller nogen anden om, at man saaledes «per qwantzweise» skulde overfalde ham»²⁾. Desværre kjendes Svaret herpaa ikke, eller muligvis har Wullenwever slet ikke afgivet noget Svar. Spørgsmaalet viser imidlertid, at det maa have været en udbredt Tro, at Anders Bille har været Medvider i Sammensværgelsen, og at den nye Tingenes Orden hverken kom ham uventet eller var ham ukjær. Vi mangle imidlertid fuldstændig Midler til at afsige nogen

¹⁾ Om Soholms Belejring og Overgivelse se Waitz, Wullenwever II. 320—29; Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplom. S. 155, Hvitfeldt S. 1420. Kordam, Hist. Kildeskr. 2. R. II. 215, Pal. Müller, Aktst. I. 101, Ny danske Mag. V. 127—29. Om Gustav Trolle se Ekdahl, Chr. II.s Arkiv S. 1655—56. Danske Saml. 2. R. II. 352—54, Hist. Tidsskr. 4. R. II. 501. Vidisse af Gustav Trolles Brev til Anders Bille af ¹ 11 1522, udst. i Kjobenhavn ¹¹/₇ 1532. Ny kgl. Saml. 1301 c. Fol. Anders B. t. G. Tr., Stege ¹⁵/₄ 1528. D. Ad. Br. 57—65. Gustav Trolles Forpligtelsesbrev til A. B. og M. Anders Glob, Kbhvn. ²¹/₉ 1532. D. Ad. Br. 57. 61.

Waitz, Wullenwever II. 487.

Kjendelse i denne Sag. Hans venskabelige Forhold til Gustav Trolle, Jørgen Monter og de andre tvetydige Mænd, der førte hele denne Sag igjennem, saaledes ikke mindst den bekendte Æventyrer, Bernhard v. Mehlen, med hvem han stod i intim Brevvexling, hans omfattende Handelsforbindelser i Hansestæderne og den hurtige, uventede Maade, hvorpaa han, Overgeneralen paa Sjælland, underkastede sig de nye Forhold og med Liv og Sjæl virkede for Grevens Sag, maatte nødvendigvis fremkalde en Mistanke som den ovennævnte. Men vi behøve paa den anden Side ikke at stikke Sonden saa dybt i Anders Billes Karakter for at finde Egenskaber hos ham, der let kunne give en anden Forklaring af hans holdningsløse og svage Optræden, da Faren truede. Povl Eliesen bruger følgende livasse Udtryk om de mange Adelsmænd, der uden Modstand hyldede Grev Christoffer: «Hos alle regerede een Herskerinde, Havesygen, hos Edens Afkrævere, for at de kunde vinde Herredømmet, hos Edsflæggerne, for at de ikke skulde miste Herredømmet, ja for ikke at sætte Gaard eller Gods til, vare de rede til at sværge paa, hvad det skulde være, hvor ubillige Betingelserne end vare¹⁾. Karmelitermunken har utvivlsomt truffet Hovedet paa Sømmet, og Udtrykkene passe, som om der med dem kunde være tænkt paa Anders Bille. Gridskhed efter Gods og Guld med Tilsidesættelse af moralske Hensyn var et Grundtræk i hans Karakter. Og i dette Øjeblik truedes han for anden Gang i sit Liv af en fuldstændig Ruin: Stege Slot nedbrudt og Søholm truet af samme Skæbne — det var fuldgyltige Grunde for ham til at lytte til Gustav Trolles Overtalelser og at svinge den Sag, han selv var sat til at være Bannerfører for.

Der mangler imidlertid ikke Antydninger til, at han, Manden med de mange Udveje og de store Tanker om sig selv, har troet sig i Stand til at beherske Forholdene og

¹⁾ Skibykrøniken, Heises Oversættelse S. 184.

føre dem ind i en anden Gænge. Hans Svigersøn, Henrik Rosenkrans paa Gulland, som gjennem Anders Bille havde faaet Grevens Lejdebrev til at komme til Kjøbenhavn inden Mortens Dag, udtaler følgende Opfattelse af Svigerfaderens Opfordring og Handlemaade: »Og kan jeg ingenlunde for- tænke Hr. Anders Bille heri, saaledes som hans Stilling var, og har han utvivlsomt gjort det i den Tanke, at Fjenden ikke i Mellemtiden skulde angribe denne Egn (Gulland). Imidlertid har Hr. Anders et vaagent Øje med deres Foretagender, skjønt de ikke tiltro ham sligt, og han har særlige Anslag for, som er til Rigets Gavn og Bedste, men som jeg nu ikke skriftlig tør meddele»¹⁾. Vi træffe utvivlsomt Sandheden nærmest, naar vi formode, at han af Frygt for at miste Gods og Guld blev Grevens Mand, men at han for sig selv og for andre har besmykket sit Frafald dermed, at han med sin Snildhed og diplomatiske Kløgt skulde kunne faa Magten over Grev Christoffer og benytte denne til at gjennemføre sine Planer. Heri tog han nu ikke helt fejl, men han undlod at tage andre Faktorer med i Beregning, som til Slutning skulde blive de afgjørende og tilføje Hr. Anders et knusende Nederlag.

Anders Bille var den første danske Stormand, der hyl- dede Grev Christoffer. Det er aabenbart ham, der over- beviste Greven om Nyttens af at faa de sjællandske og skaanske Stormænd over paa sin Side og fik ham til at betale disses Overgang paa samme rigelige Maade som ham selv. Grevens demokratiske Raadgivere, Jørgen Mønter og Ambrosius Bogbinder, traadte nu i Baggrunden, og Be- vægelsen fik til Dels et andet Præg end oprindeligt paatænkt. Inden Udgangen af Juli havde Stormændene paa Sjælland og Smaaøerne hyldet Greven og faaet nye og bedre For- leninger til Løn for deres Tilslutning. Anders Billes Med- virkning hertil spores overalt; Johan Urne paa Kjøbenhavns

¹⁾ Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplom. S. 154.

Slot forhandler med Greven gennem ham, ligeledes Broderen, Hans Bille paa Skjoldenæs, Knud Pedersen Gyldenstjerne paa Nykjøbing Slot, Johan Oxe paa Ravensborg, Fru Anna Meinstrup paa Sæbygaard i Love Herred og flere. Inden Juli Maanedes Udgang var Greven omgivet af en Skare Stormænd, der som «Rigets Raad nu forsamlet i Kjøbenhavn» fører Forhandlinger med Skaanes og Jyllands Rigsraad om Tilslutning til Grev Christoffer.

Med Rigsraadet i Skaane var Anders Bille allerede faa Dage efter Solholms Overgivelse traadt i Berøring. Den skaanske Adel havde først tænkt at forsvare Landet, og det var ogsaa lykkedes at samle Adelsopbudet i Landskrone. Adelen i Sydskaane havde den 26de eller 27de Juni forenet sig med Ærkebiskop *Torben Billes* Lensmænd. Denne var endnu den 28de Juni i Lund, hvor han udstædte Befalinger om Forholdsregler til at forsvare Byen og Lunde-
gaard i hans Fraværelse. I Begyndelsen af Juli finde vi baade *Torben*, *Knud* og *Klavs Bille* i Landskrone, hvorfra de i Forening med de øvrige skaanske Rigsraader den 10de Juli sendte Anders Bille Lejdebrev til at underhandle med dem paa Grevens Vegne. Indledningsordene i det til Hr. Anders rettede Brev: «Hilsen efter Tidens Lejlighed» minder om Klavs Billes Hilsen til Forræderen Ture Ionsson (ovfr. S. 549) og synes ikke at antyde nogen særlig velvillig Stemning. Da man tillige véd, at Skaaningerne i Lobet af Juli Maaned have sluttet sig til det af det jyske Rigsraad i Ry Kirke foretagne Valg af Hertug Christian til Danmarks Konge, spørger man uvilkaarlig, hvilke overbevisende Grunde Anders Bille har kunnet fremføre for at faa dem til at følge hans Exempel og hylde Grev Christoffer. Thi dette lod ikke længe vente paa sig. Den 24de Juli udbad Raadet i Skaane sig Lejdebrev for dets Sendebud, mellem hvilke *Knud Bille* var, til en Sammenkomst med Greven i Kjøbenhavn, og allerede 6 Dage efter var man saa vidt, at Tyge Krabbe i Forening med Sendebudene havde hyldet Greven, der lovede Til-

givelse for alt, hvad der var gjort Kong Christiern II. imod, og særlig indrømmede Ærkebisp *Torben Bille* og Kapitlet i Lund alle Friheder og Rettigheder. Kort efter drog Greven over til Skaane, hvor Hyldingen fandt Sted paa Libors Høj den 10de August. Alle Lensmænd beholdt deres Forleninger, saaledes ogsaa *Knud Bille* Gladsaxe. *Klavs Bille* har som norsk Rigsraad ikke deltaget i Hyldingen: han var forinden draget tilbage til Bahus, hvor han afventede Begivenhedernes Gang. Vincents Lunge, der fra Norge var kommet ned til Danmark og havde været til Stede i Landskrone den 10de Juli, vendte tilbage til Norge. I sit kraftige Sprog udtrykte han sin Harm over sine Landsmænds Færd: «Levede nu de gode, ærlige, trofaste Oldinge, Danmarks Riges Raads fremfarne Ædlinge, da skulde de hellere anden Gang ville gaa i Døden end fordrage slig en Forhandling imod og i deres Fædreland»¹⁾.

Anders Bille var nu en mægtig og indflydelsesrig Personlighed, hvis Gunst og Medhjælp blev søgt af Hoje og Lave. Kurfyrst Johan Frederik af Sachsen overdrog Bernhard v. Mehlen at sende Otte Stisen til Danmark for at forhandle med Hr. Anders om Kurfyrstens mulige Valg til Konge; hans Kolleger og Standsfæller søgte hans Bistand til at opnaa Forleninger og andre Begunstigelser, hans Slægtninge overdroge ham Forsvaret for deres Ejendomme for at sikre disse imod Ødelæggelse og Plyndring. Selv benyttede han Lejligheden til at skaffe sin kjære Søn *Bent Bille*, der var kommet hjem fra Paris, Degnedømmet i Kjøbenhavn, og til at faa Stege Borgere strengt straffede for deres Forræderi, ja Greven fornyede endog hans Forleningsbrev paa Stege Slot og Møn. En stærk Følelse af hans Betydning og Indflydelse skinner gjennem det Brev, hvori

¹⁾ Pal. Müller. Aktst. I. 94—95, II. 34—35. Nye danske Mag. V. 127—133. Danske Mag. III. 73—74. *Torben Bille* til Kapitlet i Lund om Stadens Forsvar i Ny kgl. Saml. 725 d. Fol. 283, Nr. 830. Vincents Lunge til Eske Bille, Lungegaard ³/₁₀ 1534. D. Ad. Br. 8. 66.

han opfordrer det jydsk Rigsraad til at sende Udsendinge til Sjælland og undrer sig over, at det tager denne Sag saa let¹).

Den 2den Juli 1534 sejlede en Jagt, kommende nord fra, forbi Helsingør og Krogens Slot og styrede Kursen mod Kjøbenhavn. Ombord befandt *Eske Bille* sig med sin Hustru, to Børn, Jomfru Helvig Lykke og nogle af sine Svende. Ingen af dem anede, hvad der var foregaaet i Danmark i Løbet af de sidste 8 Dage, og det vakte derfor heller ingen Mistanke hos dem, at et mellem Helsingør og Helsingborg liggende lybsk Skib satte Sejl til og fulgte efter dem. I Nærheden af Kjøbenhavn — efter Sigende ved St. Anne Bro — blev Skibet anholdt af de lybske Udliggere, som vare stationerede her, og til sin store Forbavselse erfarede Eske Bille, at han og hans Følge nu vare Fanger. Forgjæves foreviste han det Lejdebrev, han forrige Aar havde faaet af Lübeckerne, det blev erklæret for forældet, og ligesaa lidt nyttede det, at han beraabte sig paa sin Stilling som norsk Lensmand og at han var kommet i god Tro; han maatte finde sig i at blive erklæret for Krigsfange og hans Skib og Gods for Krigsbytte²).

Eske Bille var imod sit Ønske blevet paa sin Post i Norge efter Frederik I.s Død. Rigsraadet havde fra Herredagen i Kjøbenhavn indstændig opfordret ham til at beholde Bergens Slotslov, indtil Kongevalget havde fundet Sted, og hans Nærværelse her gjordes ogsaa nødvendig. Han havde meddelt det danske Rigsraad sin Frygt for, at Ærkebispem og dennes Tilhængere skulde benytte Lejligheden til at iværksætte et særligt norsk Kongevalg, og det blev nu

¹) Waitz, Wullenwever II. 297—98. Nye danske Mag. V. 133. Pal. Müller, Aktst. II. 41—42. D. Ad. Br. 24. 13.

²) Waitz, Wullenwever II. 327. Udat. Concept i D. Ad. Br. 8. 3.

hans og de andre dansk-norske Lensmænds Opgave at hindre dette. Da Ærkebispem sammenkaldte det norske Rigsraad til et Møde i Bud i Romsdalen, bad Eske ham om at aflyse dette og i Stedet for indlyse et Rigmøde til næste Foraar, for at de norske Rigsraader i Forening kunde drage derfra ned til Valgrigsdagen. Samtidig anbefalede han Albert Gøye som sin Efterfølger i Bergen og forkyndte, at han selv i Løbet af Sommeren vilde drage ned til Kjøbenhavn for at varetage sine personlige Interesser. Heraf blev dog intet. Ærkebispem vilde ikke opgive det allerede fastsatte Møde, der ogsaa fandt Sted i Slutningen af August og Begyndelsen af September 1534. *Klavs Bille* var ligeledes til Stede her, og det lykkedes at faa vedtaget en Beslutning om, at Normændene skulde møde paa Valgrigsdagen i Kjøbenhavn; endvidere besluttedes det, at alle Norges Slotte skulde holdes til det norske Rigsraads Haand og at de nuværende Lensindehavere skulde beholde deres Len, indtil Kongevalget havde fundet Sted. Eske Bille var altsaa nu det norske Rigsraads Lensmand og han synes selv at være blevet optaget i Raadet paa Mødet i Bud. I det følgende Efteraar høre vi intet om Eske Bille; det skyldes sandsynligvis et alvorligt Sygdomsanfald, hvoraf han først var kommet til Kræfter ved Juletid 1534. Derimod var han i Løbet af Foraaret 1534 ivrig sysselsat med at skaffe Ærkebispem, der begyndte at angre sit Lofte om at give Møde i Kjøbenhavn, alle mulige Garantier for, at han sikkert kunde møde. Mogens Gøye og flere andre Rigsraader havde ikke besejlet det almindelige Lejdebrev, der var givet hele det norske Rigsraad; men Eske Bille skaffede selvfølgelig med Lethed deres Indvilgelse til Veje, skjont Mogens Gøye og Ove Bille ikke undlode at udtale deres Forundring over Ærkebispem's Mistænksomhed. Ikke desto mindre fandt denne Anledning til i sidste Øjeblik at undslaa sig for at drage ned til Danmark, og Eske Bille fik derfor Fuldmagt til som «Ambassat og Sendingebud» at handle paa Ærkebispem's og

de andre nordenfjældske Raaders Vegne, ligesom Mogens Gøye og *Ove Bille* fik disses Fuldmagt i samme Anledning, for at Kongevalget ikke af den Grund skulde hindres. Den 6te Juni sendte Eske sin Tjener, Peder Skriver, ned til Danmark med særlige Hverv, han skulde forebringe Rigsraadet, og efterat han den 23de Juni havde overdraget Befalingen paa Bergenhus til sine betroede Mænd, Thord Roed, Stig Bagge og flere, afsejlede han den følgende Dag fra Bergen og ankom, som ovenfor sagt, den 2den Juli paa Kjøbenhavns Red, hvor han først erfarede de Omvæltninger, der havde fundet Sted, og til sin Sorg maatte skjønne, at der ikke mere kunde være Tale om Herredag og fælles Kongevalg¹⁾.

Med Førerne for de lybske Skibe, Jost Kysel og Henrik Adermann, traf Eske Bille den Overenskomst, at han og hans Familie indtil videre skulde opholde sig i Malmø, hvor Eske ejede to Gaarde, mod Løfte om at indstille sig, naar det fordredes. Forinden sin Afrejse til Malmø begav Eske sig til Grev Christoffer i Kjøge, og her traf han sin Fætter, *Anders Bille*. De to Slægtninge synes ikke hidtil at have staaet paa nogen særlig fortrolig Fod med hinanden, men de fælles Ulykker knyttede dem nu sammen, og Anders Bille paatog sig Forsvaret af alt Eskes og hans Hustrus Gods i Sjælland. Det synes, som om Hr. Anders's vidunderlige Overtalelsesevner har virket paa den ellers saa karakterfaste Eske Bille. Thi paa anden Maade kan det ikke forklares, at denne sluttede sig til Hans og Anders Bille i deres Opfordring til Fætteren Knud Pedersen Gyldenstjerne om at overgive Nykjøbing Slot til Grev Christoffer.

¹⁾ Annaler f. nord. Oldk. 1853 S. 32—36. Dipl. Norveg. VI. 757—58. X. 687—94, 699—701. Niels Lykke til Fru Sofie om Sostren Helvig. Or. i D. Ad. Br. S. 62. Mogens Gøye til E. B., Skanderborg ²⁷ 5 1534. Or. i D. Ad. Br. 23. 165. Heise, Fam. Rosenkrantz, Dipl. S. 144—45. Eske Billes Anbefalingsskr. f. Peder Skriver, Bergenhus ⁶ 5 1534. Conc. i D. Ad. Br. S. 37

Der er nemlig intet Vidnesbyrd om, at Eske Bille¹⁾ har hyl-
det Greven paa Christiern II.s Vegne, og den forsigtige og
kloge Mand afholdt sig i det hele taget under sit følgende
ufrivillige Ophold i Danmark fra ethvert Skridt, der kunde
kompromittere ham. Skydende sig ind under sin Stilling
som norsk Lensmand og Rigsraad, indtog han en fuldstændig
neutral Holdning. Han nægtede saaledes at lade sin Svende
slutte sig til de andre skaanske Herrers Opbud imod Sven-
skerne under det Paaskud, at han ikke vilde være Aarsag
til en Fejde mellem Sverig og Norge²⁾.

Fra Kjøge begav Eske Bille sig tilbage til Skibene paa
Reden, og herfra sendte han den 13de Juli Skrivelser til
Raadet i Lübeck, en Del af hans Handelsvenner samme-
steds og til den gamle Biskop i Odense, Jens Andersen
Beldenak, der i Lübeck havde fundet Ly efter et stormfuldt og
bevæget Liv. Han beraabte sig paa Raadets Lejdebrev og
krævede, at man strax skulde give Befaling til at løslade
ham og udlevere hans Gods. Fra Reden begav han sig til
Malmø, medens Fru Sofie foreløbig blev tilbage paa Sjæl-
land og ved Anders Billes Hjælp fik Lejde af Grev Chri-
stoffer til at rejse, hvor hun vilde i Landet. I det hele
viste Greven Eske Bille store Begunstigelser, idet han ud-
stædte Beskærmelsesbreve for ham og alt hans Gods i Sjæl-
land, Skaane og Halland, og tillod ham og hans Hustru at
beholde alt det Kvæg og Gods, de havde staaende i Vor
Frue Kloster i Roskilde, som den afdøde Fru Anne Rud
havde haft i Forlening³⁾.

I Malmø havde Eske Bille den Glæde at samles med
sine Sønner *Peder* og *Førgen Bille*. Den forstnævnte, der

¹⁾ Holger Ulfstand udtaler i et Brev til Fru Sofie (Engelholm ⁸/₁₂ 1534),
at Eske ikke har hyllet nogen anden Herre siden Kong Frederik.
D. Ad. Br. 58. 130.

²⁾ Ann. f. n. Oldk. 1853 S. 38. Eske Bille til Fru Sofie. Aalholm ⁵/₁₁
1534. Conc. i D. Ad. Br. 8. 45.

³⁾ Annal. f. nord. Oldk. 1853 S. 38—41. Nye danske Mag. V. 130.

nu var 17 Aar gammel, opdroges hos Lensmanden paa Malmøhus, Mogens Gyldenstjerne, der var blevet taget til Fange af Jørgen Kock d. 29de Maj 1534. Begge Sønnerne opholdt sig nu i dennes Hus tillige med Sønner af Knud og Anders Bille, der alle opdroges af den bekjendte Reformator og Skolemand Frands Vormordsen. Malmø var endnu den eneste Stad i Skaane, der havde hyldet Grev Christoffer, medens den skaanske Adel endnu stod under Vaaben for at afværge Lübeckernes Angreb. En Del af Eske Billes Svende, som havde faaet Tilladelse til at opholde sig paa hans Ejendomme i Skaane og Halland, bleve paa Vejen dertil fængslede af Tyge Krabbe og fik først deres Frihed igjen, efterat Skaaningerne vare gaaede over til Greven. Fra Malmø vedligeholdte Eske Bille stadig Brevvexling med sin Hustru, der opholdt sig i Kjøbenhavn, efterat Staden den 24de Juli var gaaet over til Greven. Hun skulde udbetale og indkassere Penge, forhandle med Skipperne om Udleveringen af hendes Klæder, være hans Bud hos Greven, Anders Bille eller Oluf Rosenkrans¹⁾, og særlig sørge for, at to Kister med Breve og Registre, som Eske havde ført med sig fra Bergen, bleve vel forvarede og ikke opbrudte af Lübeckerne. Da det skaanske og sjællandske Raad i Slutningen af Juli vare samlede i Kjøbenhavn, nærrede Eske et Øjeblik Haab om, at han ved dets Mægling skulde kunne opnaa sin Frihed. Men det lykkedes ikke Fru Sofie at faa noget Svar af Raadet, hvad der forøvrigt heller ikke kunde ventes, da Eske jo var Lübeckernes og ikke Grev Christoffers Fange. Fra Lübeck indløb der imidlertid i Begyndelsen af August Svar paa hans Anmodninger. Raadet tillod ham at opholde sig, hvor han vilde, paa sine Godser i Skaane og Halland, men han maatte forpligte sig til paa Opfordring øjeblikkelig

¹⁾ I Brev af ⁵, 1534 skriver Eske Bille: «Haver jeg hort, at Hr. Oluf Nielsen er ventendes til Byen (Kjhbvn.)». Oluf Rosenkrans synes saaledes paa denne Tid at have sluttet sig til Greven. Jvfr. Heise, Fam. Rosenkrantz II. 211.

at indstille sig som Fange i Lübeck. Den 7de August udstædte derpaa Jost Kusel Pas og Lejdebrev for ham, og samme Dag kaldte han sin Hustru tilbage fra Kjøbenhavn, hvor der paa den Tid herskede megen Sygdom. Biskop Jens Andersen havde tilraadet ham at begive sig personlig til Lübeck, «en Stad imod Vold», siger Bispen, «derfor sker Eder ingen Uret», Men Eske fulgte ikke hans Raad. I Midten af August begav han sig med sin Hustru og sine Børn først til Ellinge og Mogenstrup, hvor han traf sammen med sin Broder *Knud Bille* og Axel Brahe, og senere til Vallen i Halland. Her opholdt han sig i Ro de to følgende Maaneder, forøvrigt lidende af sin gamle Sygdom. Han opgav ikke Haabet om at blive løst fra sin Forpligtelse om at møde i Lübeck, og fik endog Grev Christoffer til at intercedere for sig. Men Forholdenes Udvikling i Løbet af Efteraaret medførte, at hans Person fik en Betydning for Lübeckerne, som den ikke havde haft før, og han maatte da sande, at han havde gjort klogere i at følge Bispens Raad paa et Tidspunkt, hvor han lettere vilde have kunnet opnaa Overenskomst med Magthaverne i Hansestaden¹⁾.

Billerne i Øst-Danmark havde nu alle sluttet sig til Greven, kun *Klavs Bille* gjorde en Undtagelse. Denne energiske og karakterfaste Mand havde ikke ladet sig rokke i sin Pligt af Hensyn til personlig Fordel eller Tab. Og dog stod saa godt som hele hans Velfærd paa Spil. Allinde i Sjælland, Ljungsgaard i Skaane, hans Hustrus Arv, alt var

¹⁾ Jvfr. i det hele Pal. Müllers Athandling om Eske Billes Fangenskab i Ann. f. nord. Oldk. 1853. I D. Ad. Br. Fasc. 8 findes talrige Breve fra og til Eske Bille og hans Hustru fra Slutningen af Juli og Begyndelsen af August. Axel Brahe til Eske B., Krogholm ¹⁵/₈ 1534. D. Ad. Br. 10. 143. Knud B. til E. B., Gladsaxe ¹²/₈, ¹⁴/₉ og ¹⁸/₉. ibid. 8. 29, 30 og 36. Holger Ulfstand til E. B., Laholm, ²⁷/₈ 1534, ibid. 9. 254. Ligeledes mellem Fru Sofie og hendes kvindelige Slægtninge vexledes mange Breve i disse Maaneder. Anna Olufsdatter til Fru Sofie, Krapperup ⁹/₉ 1534, ibid. 8. 26. Lene Hackisdatter til samme, Harrested ¹⁴/₉ 1534, ibid. 31. 4.

hjemfaldet til Plyndring eller Brandskatning, naar han ikke fulgte sine Standsfæller. Ikke desto mindre undlod han at hylde Greven, og som Lensmand paa det uindtagelige Bahu og som norsk Rigsraad indtog han en uafhængig Stilling, hvor han snart skulde komme til at spille en vigtig politisk Rolle og blive Hertug Christians vigtigste Stotte i disse Ægne.

I Jylland havde Forholdene imidlertid taget en anden Vending. Skarpere end i nogen anden Landsdel stode her de religiøse og politiske Modsætninger imod hinanden. Mogens Gøye og Erik Banner med Størstedelen af den menige Adel, og *Ove Bille* med de haardhalsede jyske Bisper og Rigsraader skulde udkæmpe Striden om Kongevalget og Religionen. Mærkeligt nok synes det personlige venskabelige Forhold mellem Mogens Gøye og *Ove Bille* aldrig at være bleven afbrudt trods politiske og religiøse Modsætninger, et Vidnesbyrd om de to Føreres overlegne Personligheder og Fædrelandskærlighed. I Begyndelsen af Juni 1534 havde det jyske Rigsraad været samlet i Ry ved Himmelbjærget i Anledning af Grev Christoffers Indfald i Holsten. Ved Efterretningen om Grevens Angreb paa Sjælland sammenkaldtes paa ny et Rigsraadsmøde i Ry den 4de Juli. Men denne Gang mødte tillige store Skarer af den menige Adel, og da Forhandlingerne om Kongevalget trak ud paa Grund af Bispernes Modstand mod Hertug Christians Valg, fandt det bekjendte Optrin Sted, hvorved Bisperne bleve tvungne til at give efter. Om *Ove Bille* fortælles det, at han «med grædende Taarer» indvilgede i Kongevalget, og man forstaar de Følelser, der i dette Øjeblik overvældede ham, da han saa nær ved Maalet saae alle sine Forhaabninger og Planer styrte sammen og nu kunde forudse den Sags Nederlag, han havde viet alle sine Kræfter. Han blev dog skaanet for den Ydmygelse, der overgik hans Kollega Styge Krumpen, der med Mogens Gøye og to andre blev valgt til at overbringe Hertug Christian Meddelelsen om Valget. Da Hertugen i Slutningen af Juli kom til Jylland, drog *Ove Bille* til Kolding, hvor han sammen

med Broderen *Mogens Bille* sluttede sig til den nye Konge, hvem han fra nu af tjente med samme Redebonhed som de tidligere Konger. I Forening med Mogens Gøye blev han udnævnt til Statholder i Nørrejylland, og alle Forsøg fra Anders Billes og andres Side paa at formaa ham til at knytte Forbindelser med Greven strandede. Mogens Bille, hvis Stilling som Svigersøn af Mogens Gøye og Broder til Ove Bille maa have frembudt store Vanskeligheder, beholdt sin Post som Lensmand paa det vigtige Kolding Slot. Der haves et Vidnesbyrd af 30te Juli 1534, udstædt af Bønderne i et af de ham underlagte Herreder, hvori det hedder, at Mogens Bille havde været deres Lensmand som «eragtig Dannemand og at de takkede ham for alt godt og gjerne vilde være den gode Herre og Danmarks Raad lydig». En Del af Udbetalingerne af Sold til Hertug Christians Krigsfolk gik igjennem hans Hænder¹⁾.

Den Tilstand var nu indtraadt i Danmark, som Vincents Lunge saa træffende skildrer: «Det er nu en ganske sælsom og underlig Verden, vi leve i, som Faderen er imod Sønnen, Sønnen mod Faderen, Broder mod Broder, og saa fremdeles den ene Slægt og Blodsforvandt imod den anden . . .»²⁾. Mogens Goyes Søn Axel førte Grev Christoffers Rytteri paa Toget imod Fyn i August Maaned, hvor saa mange danske Adelsmænd bleve fangne eller dræbte, Knud Billes Svende deltog i det samme Tog imod Broderen Mogens's Krigsfolk, Mogens Gyldenstjerne stod i den modsatte Lejr af Broderen Anders Gyldenstjerne, paa Nyborg Slot toges til Fange en Søn af Hans Bille, medens Faderen sad i Grevens Raad, og saa fremdeles. Landets Søndersplittelse var indtraadt, og et almindeligt «sauve qui peut» blev alles Løsen. Forgjæves spejdede man efter Holdepunkter, der kunde antyde, hvilken

¹⁾ Om Mogens Bille se Nielsen, Gamle jyske Thingsvidner S. 48—49.
En Del Gjældsbreve i Rigsarkivet, Samling Gjældsbreve Fasc. 21.
Jvfr. iøvrigt Pal. Müller, Grevens Feide I.

²⁾ D. Ad. Br. 8. 66.

Sag der vilde blive den sejrende. Fyns Erobring af de grevelige og den jydsk Adels Nederlag ved Svenstrup i Oktober Maaned vidnede om den Kraft, Folkebevægelsen havde udviklet. Men snart indtraadte Omslaget: Johan Rantzaus Indtrængen i Jylland og Gustav Vasas Angreb paa de skaanske Provinser maatte atter giøre dem vaklende, der havde sluttet sig til Grev Christoffer, og nye Forhold indtræde, der faa en afgjørende Indflydelse paa de Mænds Skæbne, vi i dette Værk skulle skildre.

Anders Bille var ved sin hurtige Overgang blevet Grev Christoffers fornemste Raadgiver. Han havde hyldet denne i Christiern II.'s Navn, men han var sikkert nøje underrettet om, at Lübeckerne ikke tænkte paa at sætte Christiern II. paa Tronen, men tværtimod havde forbeholdt denne et hæderligt Fangenskab i Lübeck, hvis det lykkedes Greven at befri ham. At Grev Christoffer i saa Tilfælde ogsaa vilde vedblive at være Rigsforstander i Danmark og sandsynligvis efter Kongens Død bestige Tronen, var at forudse, og det er vel denne Mulighed *Anders Bille* havde i Sigte, naar han — som det synes — saa energisk støttede Greven. Desværre er der nu atter en Løkke i *Anders Billes* Arkiv ligesom for Aaret 1523. Det synes, som om han senere, da Ulykkerne styrtede ind over ham, har fundet Lejlighed til at fjerne ethvert kompromitterende Vidnesbyrd om sit personlige Forhold til Greven. Men vi vide dog fra andre Sider tilstrækkeligt om hans Optræden i disse Maaneder til at kunne karakterisere hans Færd. Ham skyldtes det utvivlsomt, at Greven væsentligst støttede sig til Rigsraadet, der vedblev at fungere paa samme Maade som under en regelmæssig valgt Konge. Det var saaledes Rigsraadet, der paa Herremødet i Kjøbenhavn i Oktober 1534 bevilgede Grev Christoffer Penge til Fortsættelsen af Krigen og særlig Sølv og Klenodier fra Kirker og Kløstre. *Anders Bille* maatte for sit Vedkommende indsende Klenodier fra Dalby Kloster, og *Torben Bille* maatte love at udrede 12,000 Mark. «En Ven

i Kjøbenhavn» skriver udtrykkelig til Klavs Bille, at Greven «ikke vil aflægge al Øvrighed, baade gejstlig Stat og verdslig»¹⁾), og det var Følelsen heraf, der gjorde Anders Bille og hans Standsfæller til Grevens Forbundsfæller og formaaede dem til at søge at knytte Underhandlinger med det jydsk og det norske Rigsraad om en Udjævning af Stridighederne og for det sidstes Vedkommende om Anerkjendelse af Grev Christoffer som Rigsforstander. Anders Bille har især virket i denne Retning. Herom vidner den fra Herredagen i Kjøbenhavn udsendte Skrivelse til Ove Bille, Mogens Gøye og Erik Banner, hvori han undrer sig over, at de ikke have besvaret de østdanske Raaders Opfordring til Underhandlinger. Denne Skrivelse har uden Tvivl baaret Frugt, thi det kan kun have været efter stedfundne Forhandlinger mellem Raaderne indbyrdes, at det lykkedes at formaa Hertug Christian og Grev Christoffer til at gaa ind paa et personligt Møde. Anders Bille ledsagede Greven til denne Sammenkomst, der fandt Sted paa Koldinghus i December Maaned, men som bekjendt endte med et flagrant Brud. Kort før havde Hertug Christian for Hertugdømmernes Vedkommende endt Krigen med Lübeck ved Stockelsdorperfreden, der gav begge Parter frie Hænder til at fortsætte Kampen om Danmark, og samtidig med Mødet paa Koldinghus sejrede Johan Rantzau ved Aalborg. Underhandlingernes Tid var forbi, og Sværdet maatte nu afgjøre, hvem der skulde blive Konge i Danmark.

Julen 1534 tilbragte Anders Bille paa Søholm i sine Børns Kreds. Truende Uvejrsskyer trak op fra alle Sider. Grevens nøje Tilslutning til Rigsraadet og Adelen havde været en Torn i Øjet paa Folkepartiet i Kjøbenhavn og Malmø og vakte tillige Mistanke hos Lübeckerne. Man beskyldte ham for at lade sig føre bag Lyset af de snedige Raadsherrer, der kun tænkte paa, hvorledes de bedst skulde

¹⁾ Dipl. Norveg. VIII. 770-72.

faa ham ud af Riget igjen. I Lübeck fattede man derfor nye Planer; Hertug Albrecht af Mecklenburg opfordredes til at overtage Regeringen i Danmark, og allerede i Oktober udkastede man i Hansestaden den Plan, som først kom til Udførelse tre Maaneder senere, at fængsle de danske Rigsraader. De Hjælpetropper, som i December Maaned under Anførsel af Bastian v. Jessen og Markus Meyer sendtes til Danmark, betragtedes derfor med Mistro saa vel af Grev Christoffer som af de danske. Forholdene i Øst-Danmark vare nu saa indviklede og Knuden saaledes strammet, at Afgjørelsen ikke længe kunde lade vente paa sig. Det blev Skaaningerne, som overhuggede Knuden, og derved reddede sig selv, medens de lod deres Venner i Sjælland i Stikken.

Skaaningerne havde i Begyndelsen af Grevens Fejde haft en forholdsvis rolig Tid. Ingen Bondebevægelse, ingen Occupation af fremmede Tropper havde foruroliget de skaanske Adelsmænd, der rolig havde siddet paa deres Forleninger og afventet Begivenhedernes Gang, efterat de havde sluttet sig til Grev Christoffer. Paa Herremødet i Kjøbenhavn Oktober 1534 vare de mødte under Ledelse af Tyge Krabbe og *Torben Bille* og havde her maattet forpligte sig til at udrede store Summer til Krigens Førelse. *Knud Bille* paa Gladsaxe havde ikke overværet Mødet, da han var alvorlig syg den største Del af Efteraaret. Fra sin Svigerinde Fru Sofie fik han Lægemedler tilsendte, men uden Virkning. Midt under sin Sygdom blev han opskræmmet ved Efterretningen om, at Grev Christoffer vilde inddrage de Parter i Svanholm Gaard og Gods, som tilhørte de Arvinger, der ikke havde hyldet ham, altsaa Oves, Mogens's, Eskes og de gifte Søstres Parter. Han skrev strax til Anders Bille og bad ham om at formaa Greven til at lade Sagen staa hen, indtil han selv var blevet saa rask, at han kunde komme over til Kjøbenhavn og forhandle med Greven «at der ej skulde komme Ulve i vor Faaresti». Men hans Sygdom vedvarede, og først i Midten af December var han saa rask, at han

atter kunde begive sig bort fra Gladsaxe¹⁾. Han overdrog derfor *Eske Bille* at varetage deres fælles Interesser. I Midten af Oktober havde denne modtaget en stræng Opfordring fra Raadet i Lübeck til at indfinde sig i Lübeck og holde sit Fængselsløfte. Denne Indmaning krydsedes med en af Grev Christoffer afsendt Skrivelse til Lübeckerne, hvori han opfordrede dem til at tillade Eske Bille at forblive i Danmark, men Eske afventede ikke Svaret og afrejste i Midten af Oktober. Han var til Stede i Kjøbenhavn under Herredagen, og tog derfra over Tryggevælde og Vordingborg til Nielstrup paa Laaland, hvor han opholdt sig hos sin Fætter Johan Oxe fra den 1ste til 4de November. Han tilbragte derpaa nogle Dage paa Aalholm Slot, hvor han afventede yderligere Besked fra Raadet i Lübeck, til hvem han havde sendt sin Svend Berndt Koffart, og tillige Lejdebrev og Pas fra Hertug Christian, som dengang belejrede Lübeck. Her modtog han Raadets Svar, der lød paa, at han foreløbig skulde begive sig til Rostock, og efterat han ogsaa havde faaet Lejdebrev fra Hertug Christian, begav han sig til Gedsergaard paa Falster og derfra med Skib til Rostock, hvor han ankom den 20de November. Gjennem talrige detaillerede Skrivelser havde han instrueret Fru Sofie om alle de Regler, hun skulde iagttage ved Gaardens Bestyrelse, Børnenes Opdragelse, Forholdet til Greven, Vallens Befæstning o. s. v. I Rostock forblev han til den 8de December og boede her hos Borgemesteren Hr. Henrik Boldewan. Den ansete Befalingsmand paa Bergenhus, der havde talrige Forbindelser med Hansekjøbmændene, modtoges overalt med Velvillie, og hans Fangenskab maa ikke opfattes med Nutidens Begreber om Fængsel. Han havde frit Lov til at bevæge sig, hvor han vilde, naar han ikke overtraadte sit Løfte om ikke at forlade Byen. Det

1) Knud B. t. Eske B., Gladsaxe ¹⁴/₉ 1534, og til Fru Sofie, Ellinge ¹⁶/₁₂.
D. Ad. Br. S. 36 og 54.

lykkedes ham her at udvirke Tilladelse til, at hans Svende, som paa Vejen til Lübeck vare blevne opholdte af Modvind, maatte forblive i Danmark. Den 8de December rejste han i Følge med lybske Sendebud til Lübeck. Han erfarede her, at han vilde have gjort klogest i at afvente Lübeckernes Svar paa Grev Christoffers Anmodning. Dette havde nemlig været imødekommende og indrømmet Eske Tilladelse til indtil videre at forblive i Danmark. Nu, da han alligevel var kommet, var man vel tilfreds. Den mægtige dansk-norske Stormand kunde afgive en god Gissel paa et Tidspunkt, da Lübeckerne selv sendte flere af deres vigtigste og betydeligste Mænd, som Markus Meyer og Jørgen Wullenwever, til Danmark. Eske Billes — i Breve til Hustruen — bestandig udtalte Forhaabninger om hurtig at komme løs gik derfor ikke i Opfyldelse¹⁾.

Omtrent paa samme Tid som Eske Bille forlod Vallen, rykkede svenske Tropper ind i Halland i Følge en mellem Kong Gustav og Hertug Christian sluttet Aftale. Og nu indtraadte en for de skaanske Adelsmænd yderst vanskelig Situation. Halmstad overgav sig til Svenskerne, der derpaa belejrede Trud Ulfstand paa Varberg. Hele den skaanske og sjællandske Adel samledes derfor ved Engelborg i Skaane, men da Greven kun kunde sende dem en Fænnike Landsknægte til Hjælp, vovede de ikke at angribe Svenskerne, ligesom disse paa deres Side heller ikke kunde tænke paa at rykke længere syd paa, før de havde faaet Undsætning af Landsknægte fra Hertug Christian i Jylland. Fru *Sofie*, hvis Gaard Vallen laa i Sydhalland, var derfor vanskelig stillet, da hun opfordredes til at stille 10 Heste mod de Svenske. Dette nægtede hun efter Samraad med sin Husbond for ikke — som Eske skriver — at give Anledning til Ufred mellem Sverig og Norge. Hun vedligeholdt Forbindelse baade med de Svenskes Anførere, der udstædte

1) Ann. f. nord. Oldk. 1853 S. 43—48.

Beskyttelsesbreve for hendes og Eskes Ejendomme¹⁾, og med Befalingsmændene i Lejren ved Engelholm, hendes gode Venner og Slægtninge, Holger Ulfstand og Knud Pedersen Gyldenstjerne. De imellem hende og dem vaxlede Breve bære tydelig Vidnesbyrd om, at de skaanske Adelsmænd begyndte at belave sig paa at udnytte Situationen til ved første gunstige Lejlighed at forlade Grevens Parti og slutte sig til Hertug Christian. Lejligheden kom, da de fra Lübeck afsendte Tropper landede i Danmark. Forvirringen naaede da Toppunktet, idet Grev Christoffer frygtede for, at de skulde benyttes til at fratage ham Ledelsen af Foretagendet. Holger Gregersen Ulfstand skriver herom til Fru Sofie: «Maa I vide, at igaar fik Knud Pedersen (Gyldenstjerne) min Herre Grevens Bud, at der ventes nogle Landsknægte fra Tyskland her ind til Søs at straffe og nederlægge os her i disse Lande, som ere gaaede min Herres Naade til Haande paa Kong Christierns Vegne, derfor skulde Knud have god Varetægt paa Krogen og lade holde Strandvagt. Saa formærker jeg, at dersom de Svenske ikke kan slaa os nok, da faa vi Hug nok paa den anden Side. Gud unde os en god Ende paa denne farlige Tid²⁾. *Knud Bille*, som ikke havde været til Stede i Lejren, fik nu Brev om at give Møde; han begav sig strax afsted trods sin Sygdom, og var den 18de Decbr. paa Ellinge, hvorfra han agtede sig til Engelholm. Da havde de skaanske Adelsmænd allerede knyttet de Forbindelser med de svenske Anførere, som førte til deres endelige Frafald.

Forbindelsesleddet mellem Skaaningerne og Svenskerne var utvivlsomt *Klavs Bille* paa Bahus. Han havde ikke hyldet Greven, men var heller ikke afgjort traadt over paa Hertug Christians Parti. At han dog mest hældede til den

¹⁾ Sophie Krummedige t. Holger Ulfstand, Vallen, ⁴/₁₂ 1534. Or. i D. Ad. Br. S. 16.

²⁾ Brev, dat. Engelholm, Onsd. e. v. Frue Dag (⁹/₁₂) 1534. D. Ad. Br. S. 12.

sidstnævntes Side fremgaar af en Ytring af den norske Biskop Hans Reff, der besøgte ham i November Maaned. «Hr. Klavs er endnu ubevaret baade med Hertug Christian og med Greven, dog er han mere Hertugen tilfalden, som vel og Ret er¹⁾. Med sine Venner paa Sjælland og i Skaane stod han i stadig Forbindelse, og det vides saaledes, at Knud Gyldenstjerne hemmelig sendte ham Kopier af Grev Christoffers Breve for at underrette ham om Sagerne Stilling²⁾. I November Maaned knyttede han Forbindelse med Anføreren for de svenske Tropper i Nørrehalland, Johan Tureson Roos, og denne kunde den 13de December underrette Ove Bille og Mogens Goye om, at Hr. Klavs var villig til at understøtte ham med Raad og Daad paa Hertug Christians Vegne, og at han, hvis han opfordredes af Hertugen, vilde ledsage Svenskerne paa deres forehavende Tog mod Skaane³⁾. I December Maaned belejrede de Svenske Varberg, hvor Klavs Billes Fætter Trud Gregersen Ulfstand førte Befalingen. Hr. Klavs indfandt sig i Lejren og forhandlede personlig med sin Fætter om Overgivelsen af Slottet til de Svenske⁴⁾. Han syntes nu altsaa definitivt at være traadt ud af sin tilbageholdne Stilling og, som Svenskerne sagde, fast paa den Side, som han burde, Hertug Christians Mand. Imidlertid forklarer han selv i et Brev til Ærkebiskop Oluf, at han kun har forhandlet med Svenskerne for at hindre dem i at angribe hans Len, og at han ogsaa havde faaet deres Brev paa, at de vilde lade ham være uangrebet. Til Gjengjæld havde han maattet give dem Forsikring om ikke at ville angribe dem, naar de rykkede syd paa⁵⁾. Den hele Sandhed har han dog ikke udtalt til den tvetydige Ærkebiskop, og den Rolle, han efter Skaaningernes Overgang til

¹⁾ Dipl. Norveg. VIII. 770.

²⁾ Nye danske Mag. V. 144—45. Pal. Muller. Grevens Feide I. 303.

³⁾ Pal. Muller, Aktst. I. 252 f.

⁴⁾ Gustaf I's Registratur IX. 386—88.

⁵⁾ Dipl. Norveg. VIII. 770—72.

Svenskerne kom til at spille, tyder hen paa, at Johan Tureson havde Ret i at karakterisere ham som Hertugens Mand¹⁾.

Den ydre Anledning til den skaanske Adels Frafald fra Grevens Sag var de nye Hjælpetroppers Ankomst til Danmark og en af Grev Christoffers Anføreres, den raa og voldsomme Bastian v. Jessens Optræden imod *Torben Bille*. Den 17de December havde den skaanske Adel opløst Lejren ved Engelholm og var draget sydpaa henimod Landskrone. Denne tilbagegaaende Bevægelse har formodentlig fremkaldt Mistanke om Forræderi hos Bastian v. Jessen. Med sine Ryttere drog han til Lund, efterladende Fodfolket i Landskrone. Paa Vejen mødte han Ærkebiskop *Torben Bille*, der var undervejs til et af sine befæstede Slotte. Den intet fjendtligt anende Ærkebiskop blev anholdt og ført til Helsingborg, hvor han indsattes i Sortebrødreklostret. Hr. Bastian skal have skrevet til Tyskland, at han havde fanget en Fugl, der skulde erstatte ham alt, hvad han havde udlagt, og gjøre ham til en rig Mand²⁾. Om Natten vendte han tilbage til Landskrone i den Tanke at fange de skaanske Adelsmænd, som han ligeledes regnede for godt Bytte, og af hvem han kunde vente store Løsepenge. Men Adelen havde fattet Mistanke, og i Stedet for at gaa til Landskrone red den østepaa ind i Landet til Væ. Her sluttede blandt andre *Knud Bille* sig til den. Af et Brev fra Kong Gustav synes det, som om Knud ogsaa, ligesom Arvid Ugerup i Bleking, allerede i Efteraaret havde paatænkt at falde fra Greven³⁾. Herom vides dog intet sikkert. En af *Klavs Billes* Svende var i disse Dage i sin Herres Ærinde i Skaane; han har sandsynligvis skullet underrette dem om, at 2000 Landsknægte ventedes at komme fra Jylland til Svenskernes Und-

¹⁾ Fru Sofie skriver til Oluf Rosenkrans i Decbr. Maaned, at Kl. Bille er hos de Svenske med 60 Heste. Se Olufs Skriv. t. Fru Sofie, 2¹/₁₂ 1534. Heise, Fam. Rosenkrantz, Dipl. S. 165—66.

²⁾ Danske Mag. V. 311—12.

³⁾ Gustaf Ps Registr. IX. 313—15.

sætning. Holger Ulfstands ovenanførte Ord, at de kunde vente Hug fra begge Sider, syntes nu at skulle gaa i Opfyldelse, og de skaanske Herrer saa da ingen anden Udvej end at slutte sig til Svenskerne. Juleaften 1534 foretog de det afgjørende Skridt, idet de sendte Befuldmægtigede til Johan Tureson og paa visse Betingelser lovede at slutte sig til den svenske Hær. Efter at have sendt Axel Gøye med Opsigelsesbrev til Grev Christoffer, rykkede de gennem Gønge Herred nordpaa for at forene sig med Svenskerne, hvis ringe Styrke nu følte sig stærk nok til at foretage en fremadgaaende Bevægelse, der ledte til det berømte Slag ved Helsingborg den 12te og 13de Januar, hvor Tyge Krabbes Forræderi afgjorte Kampen til de forenede Dansk-Svenskes Fordel. *Knud Bille* og hans Fætter Hans Billes Son *Bent Bille* have forseglet Fuldmagten for Sendebudene til Johan Tureson og formodentlig ogsaa deltaget i Kampen. *Torben Bille*, der af Tyge Krabbe var taget ud af Fængslet, har fra Helsingborg Slot kunnet være Vidne til den Forvirring, Hr. Tyges Kanoner fremkaldte i den lybske Hær. Skaaningerne hyldede nu Hertug Christian og modtog hans Tak, fordi de havde bragt Landet ind under ham.

Den skaanske Adels Frafald og Tyge Krabbes Forræderi vakte den største Forbitrelse i Kjøbenhavn. Her opholdt sig Wullenwever og Sendebud fra Hertug Albrecht af Mecklenburg, og da Jørgen Kock efter Nederlaget ved Helsingborg kom til Staden, besluttede man straks at udføre den forlængst fattede Plan at fængsle de danske Rigsraader. Grev Christoffer maatte, hvor nødigt han end vilde, give efter for Folkestemningen, og i Midten af Januar 1535 begyndte da den store «Adelsjagt», da Borgere og Soldater gennemstrefede Sjælland og Smaaøerne, plyndrede Herre-

gaardene og førte Rigsraader og andre Adelsmænd til Kjøbenhavn.

Anders Bille finde vi den 18de Januar i Kjøbenhavn. Om han frivillig har begivet sig til Staden i Henhold til en Befaling af 10de Januar fra Grev Christoffer, eller om han, som Jørgen Kock siger, er ført til Hovedstaden som Fange, er ikke ganske klart. Sandsynligheden taler dog for den første Antagelse. Greven havde nemlig udtrykkelig lovet ham at holde Slottet aabent for ham, naar han i Forvejen lod et Bud melde ham sin Ankomst, og nogle Dage efter udstødte Greven tillige et Beskærmelsesbrev for Hr. Anders, hans Familie, Gods og Tjenere, hvori han særlig betonedes, at Anders Bille siden Overgivelsen af Søholm ikke havde vist ham andet end Troskab, og at han nu personlig var mødt hos Greven med sine Svende og Heste i Rigets Tjeneste. Dette Brev er udstædt den 23de Januar, og han var altsaa den Dag endnu ikke fangen. Man nærrede dog stærk Mistanke til ham, og efter eget Sigende blev han saa skarpt bevogtet, at han ikke kunde skrive til nogen af sine Venner. Der fattedes kun et ydre Paaskud til at fængsle Grev Christoffers mest betroede Mand, og dette fik man snart. Hans gode Ven *Johan Friis*, der, forinden det store Omslag fandt Sted, havde faaet Grevens Tilladelse til at rejse til Wittenberg, opholdt sig foreløbig paa Søholm, men skulde nu ogsaa have været ført til Kjøbenhavn. Det lykkedes ham imidlertid at slippe bort til Skibs fra Søholm, og nu beskyldte man Anders Bille for at have staaet i Ledtog med ham og ladet ham hjælpe bort. Af den Grund, siger Hr. Anders selv, blev han indespærret i et Kammer paa Slottet i Kjøbenhavn¹⁾.

¹⁾ Jvfr. Ann. f. nord. Oldk. S. 90 ff. Anders Billes Brev til Johan Friis, Luptz. Lörd. e. Sønd. Lætare (14) 1536: «I har uden Tvivl hørt og forfaret, hvorledes det er gaaet mig, siden jeg talte med Eder etc. Havde jeg vidst, at I vænne havde været saa kort, havde (det) ikke skullet ske mig uforskyldt, jeg havde vel fundet gode Raad dertil.

Anders Billes Indespærring varede 3 Uger. Gjennem forskellige Mellemmænd søgte han at formaa Grev Christoffer til at indrømme ham en personlig Sammenkomst, men det lykkedes ham først at faa Greven i Tale, efter at han i en Skrivelse indtrængende havde mindet om sin Skyldfrihed og sin Iver i hans Tjeneste. Mødet førte til en Overenskomst, i Følge hvilken Hr. Anders kom ud af Arresten, men lovede indtil videre at forblive i Kjøbenhavn. Som Betaling for sin Frihed forpligtede han sig til at give Greven Søholm i Pant, dog paa den Betingelse, at hans Søn Bent, der sammen med Faderen var bleven holdt tilbage i Kjøbenhavn, skulde følge med Grevens Folk til Gaarden og paasee, at alt hvad der fandtes paa Gaarden blev vel forvaret, og at Hr. Anders og hans Børn fik Betaling for, hvad Krigsfolket fortærede der. Greven sendte derpaa Bastian v. Jessen, der for et Par Maaneder siden havde taget Ærkebiskop Torben Bille til Fange, med nogle Soldater til Søholm.

Paa Søholm befandt sig dengang Anders Billes Datter Fru Ermegaard tillige med hans yngre Børn, deriblandt Klara, der var forlovet med Henrik Rosenkrans. Befalingsmand paa Slottet var den meget betroede Foged Oluf Svenske. De raa Gæster, som Fru Ermegaard fik i Indkvartering, viste strax deres sande Sindelag. Alt hvad der fandtes paa Gaarden af Skyts, Krudt, Vaaben og Heste blev sendt bort, og nogle Kister med Breve, Sølv, Penge og

Som vor Aftale var, da vi skiltes sidst, at jeg skulde skrive Eder til om de Ærender, som I vel vide, da maa I vide, at jeg var saa vel vogtet af gode Mænd, som jeg omgikkes med, at jeg kunde hverken skrive Eder eller nogle andre Venner til, men Gud véd, at det var mig haardt bebrejdet, at I var paa min Gaard, men især at I kom derfra til Skibs; det maatte intet andet være, end det skulde være «bestongeth» Værk mellem Eder og mig; men hvorledes derom er, vide I vel selv, at deres Mening ikke var Ret, men I har uden Tvivl ikke forglempt, hvad Tale der var os imellem.» Konc. i Anders Billes Arkiv.

Klenodier var et velkomment Bytte for den begærlige Hr. Bastian. Han havde paa ny fanget en Fugl, der kunde fylde hans tomme Lommer. Det synes, som om Bent Bille, der var fulgt med ham til Søholm, har fundet Lejlighed til at redde nogle Penge, thi han var paa Vejen til Kjøbenhavn med 350 Mark og 28 Gylden, da Hr. Bastian indhentede ham i Kjøge og berovede ham den sidste Rest af Faderens Penge. Endelig truede Bastian med at føre bort fra Gaarden alt Bohave og alle Kreaturer — intet uden de nøgne Vægge og Jorden skulde blive tilbage paa Søholm.

Fru Ermegaard var en modig og foretagsom Kvinde. Hun begav sig strax til Kjøbenhavn og meddelte sin Fader de sørgelige Nyheder. Forgjæves klagede Anders Bille til Greven, forgjæves fik han en Del Borgere i Kjøbenhavn til at forestille denne, hvilken Uret der var overgaaet ham, forgjæves bad han om, at i det mindste de Penge og Klenodier maatte skaffes til Veje, som han havde haft i Forvaring for Fru Mette, Johan Oxes Enke. Greven indrommede ham vel en Samtale paa Kjøbenhavns Slot, hvori han lovede at holde sine Løfter til ham. Men det var falske Ord, thi samme Nat lod han ham atter gribe i hans Bolig i Kjøbenhavn og føre over til Malmø. Dette skete den 13de Marts 1535.

Allerede tidligere havde Greven berovet ham hans Forleninger Vordingborg og Stege. Med Rette kunde Anders Bille klage over, at han ikke havde beholdt andet tilbage end «den blotteste Jorden». Selv hans Breve havde man frataget ham og ført til Kjøbenhavns Slot, hvorfra de siden vandrede med Greven til Tyskland. Og ligesom han mistede alt sit Gods paa Sjælland, gik ogsaa alt tabt hvad han ejede i Malmø. Borgerne her, klagede han senere, havde imod Tro og Love plyndret ham for alt, hvad han havde ladet indføre i deres Stad i Fejdens Tid.

Som det gik Anders Bille, gik det ogsaa de fleste andre sjællandske Herrer, der havde Sæde i Rigsraadet. Broderen *Hans Bille* og Anders's Søn *Bent* holdtes begge

fængslede i Kjøbenhavn; men forøvrigt kjende vi kun lidet til deres Tilstand under Fangenskabet¹⁾, førend det i Slutningen af Aaret 1535 blev besluttet at sende de 12 fængslede Adelsmænd til Mecklenburg. Grev Christoffer og Hertug Albrecht ønskede at benytte dem som Gisler, der kunde skaffe dem taalelige Vilkaar, hvis Krigen skulde gaa dem imod, og hertil var der paa det givne Tidspunkt al Udsigt.

Den 26de Januar 1536 fortes da Anders Bille til Kjøbenhavn, og kort Tid efter afsejlede han og de øvrige Adelsmænd, deriblandt Hans og Bent Bille, som det synes i to Hold, til Mecklenburg, hvor der i Forvejen var beredt dem Ophold paa Slottene Lübtz og Neustadt, to gamle Fangetaarne, hvoraf der endnu findes velbevarede Levninger. De skulde behandles godt, men ikke have Tilladelse til at bevæge sig udenfor Borgen ej heller til at skrive til nogen. Den sidste Bestemmelse synes dog ikke at være bleven overholdt, thi Hr. Anders, der var en flittig Brevskriver, har opsat talrige, endnu bevarede Koncepter til Breve, rettede til Grev Christoffer, Ove Bille, Johan Friis, Fogeden Oluf Svenske og flere andre, fulde af Klager over den Tort, der var overgaaet ham, og over de store uforskyldte Tab, han havde lidt. Og det maa ogsaa indrømmes, at han mindst af alle kunde have ventet en saadan Medfart af Grev Christoffer. Thi derom kan der ikke tvivles, at han jo med den største Iver har varetaget Grevens Interesser og at der ikke findes Spor til, at han lige overfor ham har pønset paa Forræderi. Ikke desto mindre maa det betragtes som en Nemesis, der ramte de to Brødre, Anders og Hans Bille. Disse ivrige Tilhængere af Katolicismen og den gamle Tids Statsskik havde af selviske Grunde sluttet sig til en Bevægelse, hvis inderste Kjærne var dem saa

¹⁾ 24. 1535 skriver Verner Parsberg til Fru Sofie, at Knud Pedersen paa Grund af Sygdom har faaet Tilladelse til at bo hos en Borger i Malmo, men at de andre gode Mænd endnu sidde i Fangetaarnet. Or. i Ad. Br. 51. 4.

fremmed, og hvis Sejr vilde have undergravet Grundvolden i den Samfundsbygning, de selv mere end nogen anden havde værnet om. Dristig havde de vovet Riddet paa den usadlede Hest, hvis Løb de ikke kunde standse. Og nu laa de kastede til Jorden, forladte og haanede af Venner og Fjender, medens deres Sag var redningsløst fortabt, hvad enten det ene eller det andet Parti sejrede¹⁾.

Fangerne i Mecklenburg bleve først indsatte paa Slottet Lübtz, hvor Anders Bille endnu befandt sig i Begyndelsen af April 1536. Senere blev han og Broderen tilligemed tre andre Lidelsesfæller indsatte paa Neustadt, hvor de forbleve, indtil Kjøbenhavn havde overgivet sig til Christian III²⁾.

Gunstigere havde Forholdet stillet sig for de Mænd af Slægten, hvem en heldig Skæbne eller eget Valg i rette Tid havde ført over paa det sejrende Partis Side.

Kun nødtvungne havde *Ove* og *Mogens Bille* sluttet sig til Kongevalget i Ry, men da Skridtet var gjort, finde vi dem begge fra den Tid af i Virksomhed for Kongens Sag. Ove Bille tilligemed Biskop Knud Gyldenstjerne og 9 andre Riddere vare Gisler for Grev Christoffer under dennes Sammenkomst med Hertug Christian i Decbr. 1534³⁾; men forøvrigt kjende vi kun lidet til oplysende Enkeltheder om

¹⁾ Ann. f. nord. Oldk. 1853 S. 90 ff. Rørdam. Hist. Kildeskr. 2. R. II. 220, 223. Breve skrevet af Anders Bille paa Lübtz ³¹/₃ og ¹/₄ 1536 findes i Koncept i Rigsarkivet, Personalhist. Samling, Bille, og i Anders Billes Arkiv.

²⁾ Fangerne maatte selv betale deres Underhold i Fængslet. 1543 sendte Gert Reuter og Henrik Carstens en Regning til Anders Bille over hvad de have sendt ham, medens han var i Fængsel i Mecklenburg. D. Ad. Br. 5. 193.

³⁾ Anne Glob t. Fru Sofie, Vallo, ²¹/₁₂ 1534. D. Ad. Br. 8. 43.

deres Virksomhed før i Begyndelsen af Aaret 1535 (jvfr. S. 585 f.)¹⁾. Efterat Opstanden i Vendsyssel var knust, kom Hertug Christian til Nørrejyland i Slutningen af Februar og modtog den 8de Marts en ny Hylding af Jyllands Stænder i Viborg. Her har formodentlig Ove Bille som en af Jyllands Statholdere været til Stede, og samme Dag paalagdes den store Sølvskat, som skulde indbetales af Høje og Lave til Krigsfolkets Lønning. Det af Mogens Bille forfattede Regnskab over Solvskatten i Koldinghus Len viser, at der alene fra dette Len indkom 1535-1536 6900¹/₂ Lod Sølv og fra Øster- og Nørreherred 1943 Lod. I de kongelige Registraturer findes ogsaa Kvitteringer udstædte til Ove Bille og Fru Sofie Gøye, Mogens Billes Hustru, for enkelte mindre Summer; saaledes indbetalte den sidstnævnte 200 Mark paa Tvilum Klosters Vegne, som hun havde i Forlening²⁾.

Forøvrigt optoges hele Interessen nu af Forberedelserne til den kongelige Hærs Overgang til Fyn og af Udrustninger til Forstærkning af Hæren i Skaane. Allerede i den anden Halvdel af Marts Maaned landede Johan Rantzau i Fyn og et Troppekorps paa 2000 Mand i Skaane. Begge Steder kunde man nu gaa angrebsvis til Værks; men Hæren i Fyn trængte stadig til nye Forstærkninger, og Ove Bille fik saaledes Befaling til at lade alle Hofsinder fra Jylland drage over til Fyn. Aarhus var nemlig Samlingspladsen for det af Adelen i Jylland udredte Opbud, og herfra dirigeredes den samlede Styrke til de Steder, hvor Forstærkninger gjordes nødvendig. I Midten af Maj frygtede Kongen imidlertid for et Angreb paa Hertugdømmerne syd fra eller paa Jylland

¹⁾ Der findes Breve fra Ove til Eske Bille, udstædte ²/₁ i Egisgaard og ⁵/₃ i Randers, samt fra Mogens B. t. E. B., udstædt ¹²/₂ i Kolding, Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 443—45 og D. Ad. Br. 8. 119.

²⁾ D. Mag. 3. R. V. 25. Kirkehust. Saml. 3. R. V. 337. Mogens Billes Regnskab i D. Ad. Br. 6. 142; jvfr. Pal.-Müller, Grevens Feide S. 402, Anm.

fra en tysk Havn. Det jydsk Opbud fik derfor Ordre til at forblive i Horsens indtil videre, og det kom saaledes ikke til at deltage i den afgjørende Kamp ved Øxnebjerg den 11te Juni, som alene udkæmpedes af Johan Rantzaus tyske Landsknægte og Ryttere. Vi vide, at Ove Bille samme Dag opholdt sig paa Silkeborg Slot¹⁾.

Efter Sejren ved Øxnebjerg og den faa Dage efter heldig udførte Ødelæggelse af den lybske Flaade i Svenborg Sund, kunde den kongelige Hær forberede Overgangen til Sjælland. I Midten af Julifandt denne Sted, den 17de var Kong Christian i Kjøge og den 24de Juli begyndte Belejringen af Kjøbenhavn.

Sjælland blev nu behandlet som et erobret Land, og alle, der havde sluttet sig til Greven og endnu ikke hyldet Kong Christian, som Oprørere. Deres Len og Ejendomme betragtedes som forbrudte og gaves til Sejrherrens Tilhængere. Saaledes Billernes Len Skjoldenæs, Vordingborg og Stege til Melchior Rantzau, Hans Urne og Albert Gøye, Dalby Kloster i Skaane til Hr. Henrik Jensen, ja Abbeden af Skovkloster fik endog en Opfordring, der lød som en Befaling, til at unde Jørgen Venstermand den Rente af Klostrets Gods i Laaland og Falster, som Anders Bille før havde haft. Ogsaa deres private Ejendomme betragtedes som hjemfaldne til Kronen; paa anden Maade kan det nemlig ikke forklares, at Sigvard Grubbe fik Kongens Følgebrev til Anders Billes Gaard Søholm og Hans Billes Gaard Egede med alt tilliggende Gods²⁾. Dette synes saa meget mærkeligere, som Hans Billes Sønner Torben og Bent strax havde sluttet sig til Kongen og tjente i Belejringshæren for Kjøbenhavn. Men foreløbig herskede den strenge Retfærdighed, og der blev intet Hensyn taget til Mænd, der, uagtet de nu behandlede som Fjender af Grev Christoffer, dog tidligere havde

¹⁾ Dipl. Norveg. XI, 705—706.

²⁾ D. Mag. 3. R. V. 145—46.

fremmet hans Sag efter bedste Evne og nu ikke havde fundet Lejlighed til at skifte Parti i rette Tid, saaledes som Adelen i Skaane.

I *Skaane* havde man efter Tilslutningen til Hertug Christian med Længsel imødeset Ankomsten af Hjælpetropper fra Jylland. I Lund dannede den skaanske Adel en Lejr, og herfra befuldmægtigede den i Midten af Februar Ove Lunge, *Klavs Bille* og Iver Jul til at forhandle med Kong Gustav om Hjælp og særlig om at sende den svenske Flaade ned til Sundet for derved at hindre Forbindelsen mellem Sjælland og Skaane. Klavs Bille, der efter Slaget ved Helsingborg var kommet ned til Skaane fra Bahus, var den rette Mand til disse Forhandlinger. Ingen har stærkere end han betonet Nødvendigheden af de tre Rigers Sammenhold og fælles Kamp imod Lübeckerne¹⁾, og hans Stilling paa Grænsen, hvor de tre Riger stødte sammen, har ogsaa naturlig bragt ham til at indtage en Førers Stilling saa vel i Skaane som i Norge. I Jønkøping traf han den svenske Konge. Personligt Venskab bestod der ikke mellem de to Mænd, og Forholdene skulde snart stille dem lige overfor hinanden som bitre Fjender; men foreløbig maatte Kong Gustav indse det begrundede i den skaanske Adels Forslag. Klavs Bille vendte derfor allerede i Begyndelsen af Marts tilbage med gunstige Svar, og Gustav Vasa viste i den følgende Tid den største Beredvillighed til at staa last og brast med Danmark.

Fra Lejren i Lund, hvor vi jævnlig finde Ærkebiskop *Torben Bille* og *Knud Bille* nærværende, fortælles en stadig Guerillakrig med Borgerne i Malmø og Landskrone og de dér liggende Krigsfolk. Især vare Malmøboerne uforsagte Angribere. «De Malmø Mænd», skriver Eske Billes Foged paa Mogenstrup, «ride ud om Natten og tage Gengærder og andet, hvad de kunne overkomme, og berømme de dem af, at de have meget Folk og ere vel forstærkede, saa de

¹⁾ Dipl. Norveg. VIII. 766—67.

ville slaas med dem, som ere i Lund, naar dem tykkes¹⁾». Borgere fra Landskrone afbrændte Gjedsholm, og ved Værø i Halland landede nogle dristige Krigsfolk og satte Ild paa en af Fru Ingeborg Podebuskes Gaarde²⁾. Men efterat Kong Christians Hjælpetropper den 17de Marts vare komne til Skaane, kunde man skride til Angreb paa Malmø og Landskrone, saa meget mere som de Kongeliges Angreb paa Fyn nødsagede Grev Christoffer til at drage den største Del af Besætningen bort fra de to Byer. Begejstret skriver Holger Ulfstand til Fru *Sofie Krummedige* paa Vallen den 3dje April: «Vi have faaet stor Hjælp, 6 Fænniker Landsknægte og 6 Fænniker Ryttere, vi skulle nu straffe vore Fjender,» og tre Uger efter kunde Verner Parsberg meddele Fruen paa Vallen, at hun nu rolig kunde drage ned til Ellinge, uden at frygte for Overfald; han selv lovede at møde hende i Rønneberg, og Movrits Olsen paa Krapperup ventede sikkert Besøg af hende inden 8 Dage.

Den modige Frue betænkte sig ikke paa at følge Opfordringen. Hun havde haft en ansvarsfuld Stilling i den forløbne Vinter. Efter Eskes Bortrejse havde hun selv begivet sig over til Sjælland for at pleje sin Morsøster Sofie Rud paa Tersløse, der var bleven alvorlig syg. I Begyndelsen af December 1534 var hun atter vendt tilbage til Vallen, indenfor hvis Mure hun følte sig sikker, medens Krigen i Skaane og Halland fandt Sted. Eskes Drabanter havde forøget Besætningen her, og Borgen betragtedes som et godt Tilflugtsted i den urolige Tid. Foruden sine egne Børn havde hun ogsaa i Pleje Knud Billes Søn Sten og hans Datter Lisbet, Tyge Krabbes Søn Erik, og flere Adelsdamer fra Skaane og Halland opholdt sig hos hende Vinteren over. Med *Eske Bille* havde hun kunnet vedligeholde en

¹⁾ Søverin Porsk f. Fru Sofie, Mogenstrup ⁵ 3 1535. Or. i D. Ad. Br. S. 25.

²⁾ Tyge Krabbe t. Fru Sofie, Helsingborg ⁷ 3 og ¹⁹ 3. D. Ad. Br. 35.

levende Brevvexling. Hans Skrivelser røbede den bedste Tillid til Fremtiden. Han blev behandlet af Lübeckerne med stor Hensynsfuldhed og fik endog Raadets Tilladelse til at lade sin Hustru og sine Børn komme over til sig i Lübeck. Der blev udstædt Lejdebrev for dem, ja, Eske sendte endog sin Svend Berndt Koffart med Joachim Wullenwever i Foraaret 1535 til Danmark for at føre hans Familie over til Lübeck. Men Wullenwever og Magthaverne i Kjøbenhavn synes at have sat sig imod Opfyldelsen af hans Ønske, og gjentagne Forestillinger af Eske til Wullenwever nyttede intet. Fru Sofie havde imidlertid ikke opgivet Haabet, og det var formentlig i den Hensigt, at hun de første Dage af Maj forlod Vallen og begav sig ned til Skaane. Hun opholdt sig her for det meste paa Ellinge og Mogenstrup, men besøgte ogsaa sin Svoger *Knud Bille*, med hvem hun den 1ste Juni paa Gladsaxe opgjorde et Pengemellemværende, der længe havde henstaaet. Hun har formodentlig været med ham i Lund, da Kong Christian den 18de August blev hyldet paa Libors Høj af den skaanske Adel, og har kunnet deltage i den Banket, som afsluttede den højtidelige Begivenhed.

Fra Skaane rejste Fru Sofie over til Sjælland, hvor hun forblev hele September og Oktober Maaned. Her traf hun sammen med sine Svogre *Ove* og *Mogens Bille*. Den sidstnævnte var fulgt med sin Svigerfader Mogens Goye over til Sjælland i de sidste Dage af August. Han kunde meddele hende glædelige Efterretninger fra Eske Bille, da han den 22de August havde haft en Sammenkomst med Joachim Wullenwevers Broder Johan i Nærheden af Haderslev. Eske havde bedet denne meddele sine Slægtninge, «at han lider vel, at han maa gaa i Kirke, ud paa Gaden og til Gæst, hvor han lyster». Fru Sofie havde nemlig haft Grund til store Bekymringer for sin Husbond. Hun kan ikke have været uvidende om et i Norge udbredt Rygte, der fortalte, at Eske Bille var blevet fængslet af Lübeckerne, just som han

havde faaet sin Frihed og ledsaget af de fornemste Raader i Staden havde begivet sig ombord paa et Skib, der skulde afsejle til Bergen. Man havde nemlig fundet nogle Breve hos en Brevbærer fra Eske, hvori han underrettede Hertug Christian og Kong Gustav om, hvor stor den lybske Flaade var og naar den vilde udløbe¹⁾. Skjønt dette Rygte nu sikkert havde overdrevet, laa der dog noget til Grund derfor. Onsdag før Pinse (den 12te Maj) 1535 have en Del Bergenfarere erklæret for Raadet i Lübeck, at Eske Bille «intet har indskibet eller indskibe ladet til (Bergen) og ikke heller har opfordret eller ladet opfordre dem til at lade ham sejle med dem.» Dette blev indskrevet i Stadsbogen i Lübeck²⁾. Man ser heraf, at Eske har været mistænkt for at ville benytte sin Frihed til at give Stadens Fjender Underretninger eller til hemmelig at begive sig bort fra Staden.

En ligesaa ubehagelig Sigtelse var imidlertid fremkommet mod ham ved de Fredsunderhandlinger, som i Juli og August Maaned førtes i Oldeslo og Reinfeld mellem Lübeckerne og Kong Christian. Lübecks Syndicus Dr. Johan Oldendorp havde her i Gesandternes Nærværelse sagt, at Eske meget vel kunde være blevet fri for det Løfte, han havde gjort Lübeck, da de indmanede ham til deres Stad fra hans Gaard Vallen; men han havde ikke villet og var saaledes selv Skyld i sit Fangenskab. Denne ærekrænkende Sigtelse fik Eske siden det lybske Raad til at erklære for fuldstændig usand og blottet for enhver Berettigelse; men man kunde dog frygte for, at den havde fremkaldt en Mistanke hos Kong Christian om, at Eske Bille ikke havde handlet i Overensstemmelse med Ærens Love, og det maatte derfor glæde Fru Sofie, da hun gennem Brev fra *Ove Bille* blev beroliget i saa Henseende. Bispren skrev, at han gjentagne

¹⁾ Dipl. Norveg. XI. 707—708.

²⁾ D. Ad. Br. 8. 118.

Gange personlig og ved Bud og Brev havde fremstillet Eskes Sag for Kongen, og at denne stadig havde givet gode og gunstige Svar, som viste, at der ingen Mistanke nærredes mod ham, og at Kongen vilde virke for hans Frigivelse fra Fangenskabet.

I Løbet af Sommeren havde imidlertid Forholdene forandret sig i Lübeck. Krigspartiet var blevet styrtet, og med de nye Magthavere, deriblandt Borgemestrene Niels Brømse og Joachim Gercken, stod Eske paa den bedste Fod. Hindringerne for hans Løsladelse vare saaledes fjernede¹⁾, og den 5te November 1535 fik han sin Frihed efter først at have lovet Raadet ikke at ville hævne sit Fængsel. De praktiske Kjobmænd grebe ogsaa Lejligheden til at forinaa Eske til at skaffe dem nogle Fordele for deres Handel paa Bergen²⁾.

Fra Lübeck begav Eske Bille sig i Midten af November Maaned til Danmark; han rejste gennem Hertugdømmerne og besøgte Kong Christian paa Torning Slot. Uden Betænkning lovede han Kongen at virke for hans Sag i Norge, men han aflagde, trods Kongens indtrængende Opfordring, ikke nogen Hyldingsed, og stod saaledes endnu i den temmelig uafhængige Stilling, han havde indtaget siden Kong Frederiks Død. Han aflagde derpaa et Besøg paa Koldinghus hos sin Broder *Mogens*, der i Slutningen af Oktober Maaned var vendt tilbage til Jylland, efter at have faaet kongeligt Brev paa alt det Gods, der var frataget ham i Sjælland. Hr. Mogens har jævnlig opholdt sig paa Svanholm, hvorfra flere Breve til Fru Sofie ere adresserede. Over

¹⁾ D. 20. Oktober 1535 skriver Fru Sofie fra Roskilde til Eske, at hun glæder sig over, at Lübeckerne have lovet ham hans Frihed. D. Ad. Br. S. 73.

²⁾ Ann. f. nord. Oldk. 1853 S. 48—53. Den 11. 1535 skriver Eske Bille fra Lübeck t. Borgemestrene i de vendiske Stæder om Oldendorps Bagvaskelser, og sender dem det lybske Raads Vidnesbyrd om hans Fængsel. Conc. i D. Ad. Br. S. 114.

Fyn naaede Eske til Roskilde, hvor han havde den Glæde at træffe sammen med sin Broder *Ove*, der i November Maaned var kommen over til Sjælland og i Forening med Mogens Gøye og Joachim Rønnow dannede et Slags Regeringsraad, der i Kongens Fraværelse styrede de indre Anliggender paa Øen og særlig skulde drage Omsorg for Hærens Forplejning og Inddrivelsen af de paalagte Skatter. I Roskilde har han formodentlig ogsaa truffet sin Hustru, og med hende ankom han til Vallen den 1ste December¹⁾. Omgiven af sine Børn, af hvilke dog de tre ældste Sønner, Peder, Jørgen og Hartvig, vare sendte uden Lands, tilbragte han her henved tre Uger i Hjemmets Kreds og forberedte sig til den vanskelige og farefulde Opgave, der var blevet stillet ham, at bringe Orden i de norske Forhold. Den 20de December drog han med sin Hustru fra Vallen, besøgte den svenske Befalingsmand paa Elfsborg, Severin Kiil, og ankom i Slutningen af Maaneden til Aggershus²⁾.

I Norge gik som sædvanlig den politiske Strid Haand i Haand med personlige Rivninger. Striden om Kongevalget knyttedes sammen med den bitreste Tvist mellem de ledende Personer og førtes derfor med en blodig Fanatisme. De to gamle Fjender Vincents Lunge og Ærkebiskop Olaf af Trondhjem vare Hoveddrivfjedrene i den politiske og personlige Kamp. Hr. Vincents, der i Eskes Fraværelse paany havde gjort et frugtesløst Forsøg paa at komme i Besiddelse

¹⁾ 20de Oktober er Fru Sofie i Roskilde, og 25de Oktober beder Fru Karen Rosengaard paa Selso hende om at besøge sig. D. Ad. Br. 8. 93 og 52. 181.

²⁾ Gustav I.'s Registratur N. 375—76.

af Bergenhus, var draget ned til Oslo, og i Forening med de søndenfjældske Rigsraader arbejdede han paa en hurtig Tilknytning til det danske Adelsparti, der havde hyldet Kong Christian III. Heri støttedes han af *Klavs Bille*, der i indtrængende Ord tilraadete Ærkebiskop Olaf at tiltræde Valget i Tide og derved sikre Norges Rige Aerkjendelsen af dets gamle Rettigheder¹⁾. De søndenfjældske Raader erklærede sig i Maj Maaned villige til at antage Christian III til Konge med Forbehold af deres frie Valgret og af Rigets Privilegier. Klavs Bille tiltraadte den følgende Maaned denne af Vincents Lunge redigerede Erklæring²⁾, men Ærkebispem den indtog en afventende Holdning, og trods gjentagne Forhandlinger stod Sagen hen i det uvisse, indtil Kong Christian i Oktober Maaned besluttede at faa en Ende paa Sagen. Han kaldte Klavs Bille ned til Lejren ved Kjobenhavn og formaade ham til i Forening med Vincents Lunge og Bispen af Oslo at begive sig ind i selve Løvens Hule, at drage op til Trondhjem og sætte Ærkebispem Kniven paa Struben. Betegnende er det, at Kongen selv bad Biskop Hans at følge med Klavs Bille til Trondhjem, for at -- som han siger -- «vi kunne have nogle Venner indenfor Døren, naar Hr. Klavs bliver vist udenfor³⁾». At det var et farefuldt Foretagende, var let at forudse. Den gamle Forbitrelse mellem Hr. Vincents og Ærkebispem var paa den Tid paa ny blusset op. Vincents Lunges Svoger, Niels Lykke, hvis Hustru var død, havde indladt sig i et Kjærlighedsforhold med sin Svigerinde Lucie. Hun havde født et Barn, og den krænkede Slægt tænkte nu kun paa Hævn over Forbryderen, der ved Kirkens og Landets Love var hindret i at gjøre sin Uret god igjen ved at ægte sin Svigerinde. Men Ærkebispem saa af politiske Grunde med andre Ojne paa Niels Lykkes Sag, og skjønt

¹⁾ Dipl. Norv. X. 743—45.

²⁾ Pal.-Müller, Aktst. II. 102—103.

³⁾ Dipl. Norv. X. 11. 684.

han selvfølgelig ikke kunde billige hans Handlemaade, holdt han dog en Tid lang sin beskyttende Haand over ham. Et Sammenstød mellem de to mægtigste Mænd i Norge kunde saaledes befrygtes, og Vincents Lunge gjorde sit Bedste for at mistænkeliggjøre Ærkebisen hos Kong Christian. At *Eske Bille* efter sit Fangenskabs Ophør fik Kongens Befaling til at deltage i Mødet i Trondhjem, har utvivlsomt været foranlediget af Kongens Ønske om at lægge en Dæmper paa de ophidsede Gemytter. Eske havde altid indtaget en mæglende Stilling i de norske Stridigheder, og han gjorde nu ogsaa sit Bedste ved fra Vallen at sende Kongen Afskrift af det Fuldmagtsbrev, som Ærkebisen havde medgivet ham, da han drog ned til den paatænkte Valgrigsdag i Kjøbenhavn Juni 1534.

Den 10de December 1535 droge *Klavs Bille* og Vincents Lunge med Biskop Hans Reff til Trondhjem, hvorhen de naaede i Juledagene. Forhandlingerne syntes straks at skulle føre til et gunstigt Resultat; Ærkebisen var imødekommende og lovede at anerkjende Kongens Valg samt at gaa ind paa dennes Fordring om en almindelig Landeskate. Imidlertid var en Del af Almuens strømning til Byen i Anledning af et til den 3dje Januar sammenkaldt Folkemøde. Her kom det til tumultuariske Optrin. Modstanderne af Kongevalget og den nye Landeskate ophidsede Mængden ved ildfulde Taler, Ærkebisen kunde eller vilde ikke dæmpe Bevægelsen, og Mødet endte med, at Folkemassen stormede til Herberget, hvor de kongelige Sendebud havde taget Ophold. Vincents Lunge blev myrdet, og Klavs Bille med Bisen af Oslo førtes fængslede til Klostret paa Tuterøen. Ærkebisen, der samtidig havde ført hemmelig Brevvexling med Kejser Karl og Frederik af Pfalz, Christiern II.'s Svigersøn, kastede Masken eller lod sig rive med af Begivenhederne. Han maatte nu optræde som Modstander af Foreningen med Danmark og som Tilhænger af de Fordringer, Christiern II.'s

Slægt i Tydskland gjorde paa de nordiske Riger. Krigstilstanden var atter indtraadt i Norge.

Eske Bille var imidlertid draget ad Søvejen til Trondhjem, og for anden Gang skulde han falde i et uforskyldt Fangenskab. Ærkebispemændene havde udsendt et Skib, der skulde passe ham op, og dette lykkedes. Snart delte Eske og hans Hustru Fangenskab med Fætteren Hr. Klavs paa den lille Ø i Trondhjemsfjord. Hans Svende bleve anbragte hos Borgere i Trondhjem og forøvrigt behandlede godt¹⁾, ligesom Tilfældet var med Fangerne paa Tuterøen. Tre Maaneder hengik, inden der indtraadte nogen Forandring i deres Stilling. I Mellemtiden havde Ærkebispemændene søgt at rejse Folket. Hans Udsendinge holdt Thing med Almuen og bevægede den til at gaa Pfalzgreven til Haande, og fra Trondhjem udsendtes Krigsfolk for at indtage Hovedslottene Bergenhus og Aggershus. Men begge Steder strandede Forsøget paa Befalingsmændenes Energi. Paa Bergenhus overlstedes Eske Billes tro Mand Thord Rod Ærkebispemændenes Udsending Christoffer Trondsen og tog ham til Fange, og fra Aggershus blev Einar Tjeld vist tilbage af Erik Gyllestjerne med stort Tab.

Ærkebispemændenes Forsøg var mislykket; i Slutningen af Marts naaede de ulykkelige Tidender Trondhjem, og Ærkebispemændene havde nu Valget mellem at fortsætte den fortvivlede Kamp i Haab om Hjælp fra Nederlandene eller at søge Forlig med de fangne norske Stormænd. Han valgte det sidste, og et Forlig kom hurtigt i Stand. Ærkebispemændene lovede at ville anerkjende Kong Christian III. og faa ham valgt til Norges Konge, hvis Kongen vilde tilgive ham alt, hvad han havde forset sig imod ham. Billederne gav til Gjengjæld Ærkebispemændene fri for Tiltale i Anledning af deres Fængsling og lovede at holde deres Slotte til Norges Kroner, Ærkebispemændenes og Rigsraadets

¹⁾ Hans v. Holte t. Fru Sofie Krummedige. Trondhjem (¹/₂ 1536). Dipl. Norv. XI. 721.

Haand samt forpligtede sig til ikke at vælge nogen anden til Konge end den, Rigsraadet vilde have. Tillige gav Hr. Klavs Løfte om at tale Ærkebispens Sag hos Kongen og at arbejde paa en fredelig Udjævning af Striden, ligesom Eske forpligtede sig til at frigive den fangne Christoffer Trondsen¹⁾.

Havde det alene gjaldt om at slippe løs af Fængslet, var denne Overenskomst god nok for Billerne. Men det Hverv, de havde paataget sig at udføre, var ingenlunde sket Fyldest herved. Der var kun aabnet Ærkebispens en ny Udvej til at trække Sagen i Langdrag, og Billerne selv vare bundne ved deres Løfte om at holde Slottene til Norges Rigsraads Haand, indtil et samdrægtigt Valg havde fundet Sted. En anden Sag var det, at de, efter at være komne fri, ikke længer følte sig bundne ved dette halvt aftvungne Løfte. Klavs Bille fastholdt sin tidligere afgivne Hylding til Kong Christian, og Eske Bille var næppe hjemkommen til Bergen, før han erklærede sig for «den unge Kong Christian». Hvorledes begge søgte at forsvare deres Handlemaade, skulle vi senere se. Her maa det være nok at fremhæve, at deres Sendelse var mislykket.

Vi vende atter tilbage til Danmark, hvor en streng Vinter havde tillagt alle Farvandene og hvor Isen endnu i Marts Maaned laa i Alen tyk. Efter de hurtige Sejrvindinger i Juni og Juli Maaned 1535 havde Krigen slæbt sig langsommelig hen, med Belejringer af Kjøbenhavn, Malmø og Landskrone, og de befæstede Slotte Krogen, Kallundborg, Varberg osv. Efterhaanden svandt Modstandernes Antal ind:

¹⁾ Pal. Müller, Aktstykker II. 257—59. Dipl. Norv. VII. 777 f. XI. 734—36.

Landskrone maatte overgive sig i Oktober, Krogen og Kallundborg i Januar og Februar, men endnu i Foraaret laa Belejringshæren udenfor Malmø og Varberg, ikke at tale om Kjøbenhavn, der med Spænding imødesaa den Hjælp, der var lovet fra det burgundiske Hof. Samtidig førtes Fredsunderhandlinger i Hamburg mellem Christian III. og Lübeckerne, der nu atter styredes af det gamle Raad, som Wullenwever havde styrtet. En Fred kom i Stand, og Bevægelsespartiet i Danmark var henvist til sig selv.

Medens Kong Christian fra Slutningen af Oktober 1535 til Begyndelsen af Marts 1536 opholdt sig i Hertugdømmerne, lededes Regeringen i Danmark af det ovenfor omtalte Regeringsraad, i hvilket *Ove Bille* førte Forsædet. Vi se atter her et Vidnesbyrd om den Tillid, denne fremragende Mand har indgydt, og om den administrative Dygtighed, hvoraf han maa have været i Besiddelse. Han, som havde været Leder af det katolske Parti og som havde arbejdet med Haand og Mund imod Hertug Christians Valg, blev ikke desto mindre den, hvem den nye Konge betroede Ledelsen af Rigets indre Anliggender. Og atter her møde vi hos *Ove Bille* dette Grundtræk i hans Karakter, Evnen til at stille sine personlige og Stands-Interesser under Hensynet til det almene Bedste. Nu, da Hertug Christians Valg til Danmarks Konge var en afgjort Kjendsgjerning, maatte i hans Øjne Modstanderne betragtes som Oprørere. Og endnu havde den unge Konge ikke ladet sine reformatoriske Planer skimte frem; mulig har da *Ove Bille* haabet ved sin personlige Indflydelse at kunne lægge en Dæmper paa den Revolution i kirkelig Retning, som alle maatte forudse vilde bryde frem, naar Kampen var endt.

Hele Vinteren 1535—36 finde vi *Ove Bille* i Roskilde¹⁾ sysselsat med Regeringsanliggender²⁾, og han forblev paa

¹⁾ 1ste December er han i Roskilde. Jvfr. Brevene hos Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 445.

²⁾ Som Exempel herpaa kan nævnes det vidtløftige Brev af ¹⁴12 1535 om Skatterne og Hærens Proviantering. Smslds. I. 447—50.

Sjælland, efter at Kongen i Marts Maaned var kommet der over. Ved Paasketid, da Malmø overgav sig, fulgte han med Kongen fra Roskilde til Helsingør, hvorfra han i Begyndelsen af Maj gjorde en lille Udflugt op til Eske Billes Gaard Vallen, for — som han udtaler i et Brev til Broderen — at vise Tjenerne og Bønderne paa Gaarden, at Eske og hans Hustru ikke vare venneløse trods den store Modgang og Sorg, de havde lidt. Paa Vallen opholdt han sig den Gang i 8 Dage, og her fik han Bud fra Lisbet Ulfs-stand, at Eske og Hustru vare blevne frigivne, hvorover han glædedes meget. Han lod strax Kongen, som da opholdt sig paa Esrom, underrette derom ved et Bud. Fogden paa Gaarden, Niels Berelsen, udtalte sig med stor Fryd om dette Besøg: Bispens havde været rundt omkring paa Ejendommen og fundet alt i Orden; med Bornene færdedes han tidlig og silde. Den lille Henrik Bille, som kun var 6 Aar gammel, havde maattet age for ham til Kirken i Bispens egen Vogn, og hans Naade — skriver Fogden — vilde hverken gaa i Kirke eller sætte sig til Bords, uden at ogsaa Henrik og den lille Margrete Bille med Plejesøstren Jfr. Lisbet Bille, Knuds Datter, maatte gjøre det samme. Han havde ogsaa lovet at skaffe Henrik en god Skolemester, og til Afsked havde han givet hvert af Bornene en lille Pengesum. Man ser, at den ærværdige Prælat og Statsmand ogsaa havde et barnligt, kjærligt Sind, og man lærer maaske heraf, at den ofte noget kolde Brevstil i hans Korrespondance kun har været en ydre Skal, der dækkede over et varmt og hjærteligt Sind¹⁾.

Efter sin Tilbagekomst fra Vallen tog Bispens atter Ophold i Roskilde; med stor Deltagelse fulgte han Eskes Færd i Norge, stadig rede med gode Raad og Paamindelser. Efter Kjobenhavns Overgivelse begav han sig ind i Staden, han har formodentlig overværet Grev Christoffers Ydmygelse og

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 454—59. Niels Berelsen t. Eske Bille, Vallen, 11. og 12. Maj 1536. D. Ad. Br. 8. 168 og 212.

det højtidelige Indtog i Hovedstaden den 6te August 1536. Samme Dag sammenkaldtes ved et kongeligt Brev en Rigsdag at møde i Kjøbenhavn den 15de Oktober.

I dette afgjørende Øjeblik, da den blodige Kamp, som i to Aar havde søndersplittet Danmark, stillet Slægt mod Slægt og Broder mod Broder, var afsluttet, skulle vi kaste et Blik over den mægtige Æts Tilstand, som vi ved Tronskiftet for tre Aar siden saa indtage en Magtstilling som ingen anden Slægt i Landet. Tilsyneladende havde den i sin Helhed klaret Skærene. Torben Bille sad som Ærkebisp i Lund, Ove Bille som Bisp i Aarhus, Eske og Klavs havde atter optaget deres betydningsfulde Virksomhed i Norge, Knud Bille sad stadig som Lensmand paa Gladsaxe, og Mogens Bille bestyrede endnu Koldinghus, skjønt hans stedse tiltagende Sygdom vanskeliggjorde ham Hvervet og inden Aarets Slutning tvang ham til at fratræde Lenet. Kun Brødrene Anders og Hans Bille havde Skæbnen ramt med sit tungeste Slag. Endnu sade de i det meklenburgske Fangetaarn, og den Betingelse i Overenskomsten mellem Kong Christian og Grev Christoffer, der bestemte, at de og de andre Fanger i Meklenburg skulde udleveres til Kongen, gav dem kun Udsigt til at ombytte Fængslet med et nyt Fangenskab, hvis de ikke i et og alt vilde gaa ind paa de Betingelser, Kongen maatte anse for nødvendige. Hvorledes disse vilde blive, var let at forudse, efter at Kong Christian faa Dage efter Kjøbenhavns Overgivelse med sine Krigsoversters og Soldaters Hjælp havde omstyrtet Rigets Forfatning. Med denne sank ogsaa Billeættens politiske Magt og Betydning i Gruset.

Kjøbenhavn var i disse Dage opfyldt af Krigsfolk, baade fremmede, især tyske, Lejesvende og dansk Adelsopbud. En Del af Rigsraadets Medlemmer, særlig fra Skaane, havde ligeledes indfundet sig i Staden. Blandt disse træffe vi

Ærkebiskop *Torben Bille* og *Knud Bille* tillige med deres Fætre *Trud* og *Holger Ulfstand*, ikke at tale om *Rigsmarsken Tyge Krabbe*. Flertallet af de tilstedeværende Rigsraader hørte til Bispepartiet, og det tør vel anses for sandsynligt, at det strax indenfor Rigsraadet er kommet til Forhandlinger om Affattelsen af den nye Haandfæstning. At det nu gjaldt om at sikre den katolske Kirkes og Bispernes Stilling lige overfor den unge evangeliske Konge, maatte være klart for alle Tilhængerne af den gamle Statsskik. Naar derfor Kongen i et Brev udtaler, at han strax efter *Kjøbenhavns Overgivelse* havde mærket, at Rigsraaderne og Bisperne paa ny begyndte at spinde Rænker, sigtes herved utvivlsomt til slige Forhandlinger indenfor Rigsraadet. For dette gjaldt det imidlertid om at udsætte Afgjørelsen, indtil Hæren var aftakket, for Kongen derimod om at handle saa hurtigt som muligt. En Herredag og Rigsdag var allerede den 6te August bleven indvarslet til Møde i *Kjøbenhavn* den 15de Oktober, men saa længe kunde Hæren ikke holdes samlet paa Grund af de store Udgifter til den. Paatrængende nødvendigt var det derfor strax at skaffe Midler til Veje til at udrede Sold til Hæren, men her modtes Kongen af en sejt Modstand hos de gejstlige og verdslige Herrer. Saaledes kom den Plan til Modenhed, som allerede længe havde gæret hos Kongen og hans tyske Raadgivere, ved et dristigt Kup at knække Rigsraadets Magt, endnu inden Herredagen var traadt sammen. Det var oprindeligt Hensigten at fængsle hele Rigsraadet — baade dettes verdslige og gejstlige Medlemmer, — men denne Plan blev dog hindret ved Forestillinger af forskjellige danske og tyske Raader. Den 11te August om Aftenen sammenkaldte Kongen sine Krigsoverster til et Møde paa Slottet, og her blev det besluttet endnu samme Nat at fængsle de Bisper, som havde indfundet sig i Staden, at besætte Byens Porte med Vagt og at holde Staden lukket i tre Dage. Udforelsen af denne Beslutning blev strax iværksat, og Kongens fornemste hol-

stenske Raad, Melchior Rantzau, begav sig med en Deling Soldater til Ærkebiskop *Torben Billes* Bolig paa Østergade. Ærkebispen havde samme Dag været til Gjæstebud hos Joachim Rønnow; godvillig fulgte han med Rantzau op til Slottet, hvor han sattes i Forvaring i det blaa Taarn. Her fik han kort efter Selskab af Biskop Oluf Munk i Ribe og den følgende Dag af Joachim Rønnow, der forgjæves havde søgt at unddrage sig Fængsling ved at skjule sig paa Loftet i Bispegaarden¹).

Ove Bille blev derimod ikke fængslet. Han havde i det forløbne Aar tjent Kongen med saa stor Troskab og Flid, ja havde endog — hvis Hvitfeldt staar til Troende — sendt Kongen hele sit Forraad af Sølv til Betaling af Solden, at man nojedes med at kalde ham op paa Slottet den følgende Morgen Kl. 8 for at overvære det Rigsraadsmode, som Kongen havde sammenkaldt. Om dette Møde skriver en af Kongens Tilhængere: «Med dem, som ville stemme med Kongen og Krigsoversterne, har det ingen Nød; den, der modsætter sig, vil blive taget ved Hovedet. Jeg tror dog, at de ville krybe til Korset. Han fik Ret. Samme Dag have Rigsraadets verdslige Medlemmer givet deres Minde til, at Danmarks Riges Regimente efter denne Dag ikke skal afhænge af Ærkebispen eller andre Bisper, men være og blive hos kgl. Mt. og Hans Naades Efterkommere og hos det verdslige Danmarks Riges Raad og deres Efterkommere». De katolske Medlemmer af Rigsraadet maatte udstæde særlige Forpligtelsesbreve til Kongen. At *Knud Bille* hørte til disses Tal, er indlysende²).

Ove Bille har selvfølgelig ikke kunnet godkjende denne Rigsraadsbeslutning, hvorved den katolske Kirkes Dødsdom fældedes. Forelobig undlod Kongen dog at lægge Haand

¹, Rordam, Hist. Kildeskr. I. 200—203. Norsk hist. Tidsskr. III. 475—77.

²) Rordam. Hist. Kildeskr. I. 208—211.

paa ham; han skal endog personlig have udtalt for Almuen i Kjøbenhavn, at han aldrig vilde glemme Bispen den Troskab og Velvilje, han havde bevist hans Fader og ham, særlig i Fejdens Tid. Ove Bille fik da Tilladelse til at drage til Roskilde eller Sorø, hvor han vilde. Imidlertid skred Kongen videre paa den af ham betraadte Vej. De fængslede Bisper bleve satte i Forvaring paa forskellige Slotte, saaledes kom *Torben Bille* til Vordingborg og Joachim Rønno til Krogen. Samtidig udsendtes der Befalingsmænd fra Kjøbenhavn, der skulde indtage Bispernes befæstede Slotte. Allerede den 15de August vare de ærkebiskoppelige Gaarde Lundegaard og Flyginge i Kongens Hænder, og et nøjagtigt Inventarium blev optaget over Gaardenes Besætning og Indbo. Til Aarhus Stift sendtes Johan Rantzau, Erik Banner og Peder Ebbesen Galt. Medens Slotsloven paa de andre Bispestotte strax skulde gaa over til Kongens Haand, stilledes her kun den Fordring, at Befalingsmændene skulde overgive Slottene og derpaa modtage dem igjen til Kongens og Bispens Haand. Denne betydningsfulde Indrømmelse blev dog ikke modtaget af Ove Bille. Hans Befalingsmand paa Silkeborg Slot, Hans Stygge (Rosenkrans), kundgjorde ham den 24de August Kongens Betingelser og Fordringer. Bispen skrev derpaa til Kongen og bad ham betænke, at han havde modtaget Slotsloven af Aarhus Domkapitel og aflagt Ed paa at ville holde den til Kirkens Haand; han vilde altsaa blive en Meneder, hvis han gik ind paa Kongens Fordringer, og han bad derfor Kongen befri ham for denne Tort i Betragtning af den gode Tjeneste, han altid havde vist ham og Danmarks Konger. Ove Bille har utvivlsomt skrevet dette Brev under Indtrykket af en Beretning, han i de samme Dage havde modtaget fra den kongelige Sekretær Jesper Brochmand om en Samtale, denne havde haft med Kongen. Kong Christian havde spurgt Brochmand, om Bispen nu var noget bedre tilfreds. Hertil havde Brochmand svaret, at Ove Bille gjerne vilde skikke sig efter Kongens Vilje. «Da sagde

H. N., at E. N. skal intet vorde at skade og aldeles intet skulde miste ikke saa meget som en Fereken, og E. N. ikke heller skulde tages fra til en Pendinge, men skulde beholde den Del, E. N. haver, og dersom E. N. ikke havde der nok udi, da vilde han give E. N. mere til af sit, og vilde handle med E. N. som en Fader.» Efter alt at dømme har Kongen ønsket at behandle Ove Bille saa lemfældigt som muligt: men i Hovedspørgsmaalet, Opgivelsen af Bispernes verdslige Magt, kunde han ikke give efter. I Klageskriftet mod Bisperne fremhæver han udtrykkeligt, at han ikke vilde have skredet ind mod Bispen, hvis denne ikke — som han siger — med Vold og Magt havde villet forholde ham Silkeborg. Dog selv nu optraadte han paa den lempeligste Maade imod Ove Bille, med hvem han selv har ført personlige Forhandlinger under sit Ophold i Roskilde i Begyndelsen af September. To af Billes gode Venner, Oluf Rosenkrans og Johan Friis, fik Befaling til at forebringe ham Kongens endelige Beslutning, men tillige tilsige ham Kongens uforandrede Gunst og give ham Løfte om rigelig Erstatning. Den 10de September 1536 blev Ove Bille derpaa anholdt i Roskilde og ført til Dragsholm Slot som Fange. Han behandlede med stor Lemfældighed og havde frit Lov til at bevæge sig indenfor Slottets Mure; men Kongens Frygt for, at han — som det hedder i Klageskriftet — ikke vilde være tilfreds, uden at han fik sin Vilje, og derfor vilde lægge Kongen Hindringer i Vejen for den «Reformation og Ordinans», som paatænkte, gjorde det nødvendigt at fastholde ham indtil videre. De biskoppelige Slotte bleve imidlertid foreløbig holdte baade til Kongens og Bispens Haand, og det var ogsaa en almindelig udbredt Mening, at Ove Bille vilde faa Lov til at beholde sit Stift. Hvor fejlagtig denne var, skulde dog snart vise sig¹⁾.

¹⁾ Hvitfeldt S. 1487—88. Nye danske Mag. II. 150—52. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarchivet 1872 S. 11—20. Rørdam, Hist.

I Slutningen af Oktober aabnedes den berømte Rigsdag i Kjøbenhavn, der skulde lægge Grundvolden for en ny Statsorden, en ny Kirke og nye Samfundstilstande i Danmark. Henved 1200 Adelsmænd, Borgere og Bønder havde givet Møde, men ingen Gejstlig var indkaldt til Mødet, og af det stolte Rigsraad, som før Fejden havde talt omtrent 50 Medlemmer, var der nu kun 19 til Stede. Af de øvrige vare en Del døde i Fejdens Tid, enkelte — som *Eske Bille* og hans Svoger Joachim Lykke — vare forhindrede i at give Møde, men Størsteparten var dog udelukket af Raadet, hvad enten den nu havde forskyldt dette ved sin Optræden under Fejden eller ved at nægte at underskrive Reverset af 12te August om Bispernes Fængsling. Af Billerne havde kun indfundet sig *Klavs* og *Knud Bille*, den sørgelige Rest af den Falanx, der 1533 havde staaet tæt sammen om Ove Bille og støttet hans Politik. Eske var i Norge, Ove og Torben i Fængsel, Hans og Anders fastholdte af Kongen i Haderslev, Mogens var syg og sengeliggende paa Koldinghus og formodentlig ogsaa allerede nu udelukket af Raadet¹).

Kildeskr. I. 183—84 og S. 432 (den her anførte Datum: 10. Sept. anser jeg for rigtig, da den stammer direkte fra Ove Bille selv. Hvitfeldt har: 2. Septbr.). Mogens Bille skriver ¹³ 10 1536 fra Koldinghus til Eske B.: «Om Tidender at skrive Eder til herud af Landet, da har det fast underligt begivet sig her udi Riget, siden jeg sidst talte med Eder, og er det uden Tvivl som I vel hort og forfaret haver, hvorledes det sig begivet haver med Bisperne her udi Riget. Gud have Lov, da har min Broder Bispen endnu her til Dags ingen haard Forhindring haft til denne Dag, men alle hans Hovedgaarde ere an-nammede ind til vor naadige Herres og min Broder Bispens Haand til denne tilkommende Herredag, som nu stande skal i Kjøbenhavn.» Or. i D. Ad. Br. S. 269. Utenhofers Udtalelse om Kongens velvillige Stemning imod Ove Bille, se Hist. Tidsskr. 4. R. VI. 247—48.

¹ Jvfr. i det hele Heise i Hist. Tidsskr. 4. R. III. 470—72. Naar Heise støtter sin Argumentation om Rigsraadernes Udelukkelse derpaa, at de kun som Adelsmænd have underskrevet Recessen af 30. Oktbr., maa det dog hertil bemærkes, at Joachim Lykke 1537 nævnes som

Ved Reverset af 12. August havde en Del af Rigsraadet forpligtet sig til at følge Kongen paa hans reformatoriske Bane. Modstandere af denne Sag maatte finde sig i at træde ud af Rigsraadet. Uden Modstand gjennemførtes saaledes de store Ændringer i Danmarks Statsret, som Pal. Müller kort og træffende sammenfatter i følgende Udtryk: Den gamle Kirkes Fald, Biskopsmagtens Afskaffelse, al Magt i Stat og Kirke lagt i Kongens og et verdsligt Raads Haand, Kongemagten styrket, Kronens Arvelighed halv indført, Rigsraadets Magt lige overfor Kongen indskrænket, Norge indlemmet i Danmarks Rige. «Her har været sware handel» paa Færde, som jeg nogen Tid haver kunnet mindes, som Du og vil spørge kunne i Fremtiden,» skriver Knud Bille under Rigsdagen til Eske Bille. Vi kjende imidlertid intet til Forhandlingernes Gang; muligvis har alt været aftalt i Forvejen mellem Kongen og Rigsraadet, thi de nye Statsakter kunde allerede bringes i endelig Form faa Dage efter Rigsdagens Aabning. Kongen har derpaa tilgivet Ridderskabet og Adelen dens Optræden under Fejden, hvorefter Tyge Krabbe med blottet Hoved traadte frem og paa Standens Vegne takkede Kongen for hans Mildhed¹⁾.

Rigsraad (D. Mag. 3. R. VI. 128). Han maa altsaa have været forhindret i at møde i Oktober 1536. Hvad Mogens Bille angaar, turde det fremhæves, at han i Begyndelsen af Oktober ventedes til Sjælland (Sofie Gøye t. Mogens Bille, Jungshoved, ²₁₀ 1536, D. Ad. Br. 22, 113); ¹³₁₀ 1536 skriver han imidlertid til Eske Bille, at han er saa syg, at han ikke kan fjerne sig en Fjerdingvej eller et Pileskud fra Slottet. D. Ad. Br. 8. 269.

¹⁾ Pal. Müller, De første Konger af den oldenborgske Slægt, S. 628. Hist. Tidsskr. 4. R. III. 469—72. Knud Bille til Eske B., Kbhvn. ¹²₁₂ 1536. D. Ad. Br. 8. 200. Wulff Gyler skriver ⁵₁₂ fra Danzig til Hertug Albrecht af Preussen: «In Denmargken sein schwedische gesanten auch e. f. g. rethe für wenig tagen noch zur stett gewesen. Vnd K. Mt. zu Denmarcken haben als hie richterlich mit dem reichs rat, adell vnd ritterschaft vffentliche beredinge vnd anzeigunge vieler geschener dinge gehabt, doch dem adel, ritterschaft, souñ dere auch

Med Vedtagelsen af Bispedømmernes Nedlæggelse og den evangeliske Kirkes Indførelse var *Ove Billes* Rolle udspillet. Fra Dragsholm havde han i indtrængende Ord mindet Rigsraadet om den trofaste Tjeneste, han altid havde vist Danmarks Konger, og paakaldt dets Intervention hos Kongen. Han fremhæver i denne Skrivelse, at Kongen altid havde lovet ham, at han maatte beholde sit Bispedømme for Livstid, og kræver nu, at han skal holde sit Løfte. Dog lover han at ville vedblive at være Kongens tro Mand og Tjener, selv om Stiftet bliver ham frataget, men ønsker snarest at komme ud af sit Fængsel paa Grund af sit svage Helbred. Dette sidste Ønske blev opfyldt. Juleaften 1536 sejlede han fra Korsør til Nyborg, hvor han fik Ordre til at afvente Kongens Tilbagekomst fra Holsten. I Nyborg kunde han bevæge sig frit, hvor han vilde; han havde sin Kansler, den meget betroede Hans Henriksen, hos sig, og tillige — som det udtrykkelig bemærkes — sin Kok. Paa Kongens Vegne førte Johan Friis Forhandlinger med ham, og saalænge disse stod paa, blev der ikke foretaget nogen Forandring med Bestyrelsen af Stiftets Ejendomme. Men, som Hvitfeldt siger, alle Bisperne skulde skæres over en Kani, og hvor mange personlig venlige Udtalelser end Kongen lod falde, naar Talen var om Biskop Ove, saa kunde han dog ikke vige et Haarsbred fra sin allerede fastslaaede Politik. Ove Bille synes ligeledes en Tid lang haardnakket at have fastholdt sin Paastand om Opfyldelsen af det kongelige Løfte, og Kong Christian fandt det da klogt at paakalde Broderen

ihm reichs rat allen misgefallen, furzwiehen vnd furgeben haben, woruff her Tugke Krabbe für allen der erst gewesen, der bloses hauptdes ko. Mtu. gar demutigen — als sein art — gedangkt, wie er auch der erst gewesen, als offenbar, der in Schonen one allen zuangk adir not den grafen von Altenpurg geschwuren, den selben grafen auch dohin beredet, das er sich lies den königlichen tittell zulegen, hinwiderumb ist er auch der erst gewesen. der sich gegen den grafen vnd seinen aigdt gehalten. wie daz ahm tage. Statsarkivet i Königsberg.

Eskes Intervention hos Bispen, idet han bad ham* om at tilraade ham «at lade Folk raade med sig og følge gode Venners Raad». Eske Bille, som havde opfordret sine gode Venner Johan Friis og Oluf Rosenkrans til at tale sin Broders Bedste hos Kongen, har da formodentlig tilraadet Ove Bille at vise Eftergivenhed, og da Kongen endelig – som det synes – i Maj Maaned lod Bispedømmets Ejendomme inddrage under Kronen, faldt Biskop Ove til Føje. Den 1ste Juni 1537 afsluttede han med Johan Friis paa Kongens Vegne paa Nyborg Slot en Kontrakt, hvorved han godkjendte Rigsdagens Beslutninger og til Erstatning modtog Skovkloster i Forlening for Livstid. Alt, hvad der tilhørte ham personlig og fandtes paa Bispedømmets Gaarde, skulde udleveres ham, og tillige skulde alle hans Fogeder gjøre ham Regnskab for Stiftets Indtægter indtil den Dag, han var bleven paagrebet. Fra Skovkloster sendte han derpaa den 10de August Kongen sit Forpligtelsesbrev, forsejlet af de Mænd, som gik i Borgen for hans loyale Overholdelse deraf. Han undertegner sig heri «Eders Majestæts ydmyge tro Mand og Tjener» og lover at tjene Kongen tro og villig¹⁾.

I Klageskriftet mod Danmarks Bisper drager Kong Christian stærkt til Felts mod Ærkebiskop *Torben Bille*. Det bebrejdes ham, at han, som efter Kong Frederiks Død var Rigets Hoved, har hindret Kongevalget, at han ikke har haft Magt og Indflydelse over sine Lydbisper, at han har bidraget til at fremme Ufreden i Riget, at han har forfulgt de evangeliske Prædikanter, lyst Band over Borgerne i skaanske Kjøbstæder, at han har holdt «en arm Mand og Prædikanter» i Fængsel i 7 (?) Aar og kun løsladt ham imod en Kavtion paa 500 lødige Mark og Lofte om aldrig at klage og kære

¹⁾ Rordam, Hist. Kildeskr. I. 248—56. 732—39. Pal. Müller, Aktst. II. 309—10. Nye danske Mag. I. 237—39, II. 153—54. D. Mag. 3. R. I. 168—69, VI. 133. Knud Rud til Eske Bille, Korsør ¹⁷ i 1537. D. Ad. Br. 8. 324. Dipl. Norv. XI. 745.

paa sit Fængsel, og endelig at han har ladet besætte alle Adgange til Malmø Stad, forbudt al Udførsel af og Indførsel til Staden og gjort Borgerne fredløse. Efter hvad vi kjende til Torben Bille, mangler en Del af disse Klager ikke Berettigelse. Han savnede derhos i høj Grad aandelig Myndighed og formaaede ingensinde at hævde den betydelige Stilling, hvormed Familiekoteriet havde beklædt ham. I Tidens store Rivninger lader han sig viljeløs rive med af kraftigere Karakterer, og intet Øjeblik ses han at have gjort selv det mindste Forsøg paa at lede Strømmen ind i et andet Leje eller at spille en selvstændig Førers Rolle. Medens alle med dyb Deltagelse fulgte den retsindige Ove Billes for-gjæves Kamp mod Tidens Strøm, fremkaldte Torben Billes Fald ingen Beklagelse. Ingen rakte ham en hjælpsom Haand, da han som Fange først paa Vordingborg senere paa Nykjøbing Slot afventede sin Skæbne. Paa sidstnævnte Slot underskrev han den 8de August 1537 det ham af Kongen forelagte Forpligtelsesbrev, hvori han godkjendte den nye Tingenes Orden. Nogle Maaneder efter fik han Livsbrev paa Bosjø Kloster i Skaane med noget tilliggende Gods imod at underholde Klosterjomfruene efter deres Stand. Her og i Lund, hvor han paa ny var traadt ind i sin gamle Værdighed som Degn i Kapitlet, tilbragte han Resten af sit Liv i stille Uvirksomhed¹⁾.

Billeættens to mægtige gejstlige Stormænd vare styrtede; men Rigsdagen i Kjøbenhavn havde ogsaa været Vidne til den dybe Ydmygelse, der var overgaaet to af Slægtens verdslige Stormænd: *Hans* og *Anders Bille*.

I Overenskomsten mellem Kong Christian III paa den ene og Grev Christoffer og Hertug Albrecht af Meklenburg paa den anden Side var det bestemt, at de i Meklenburg fangne danske Rigsraader og Adelsmænd skulde løsgives i

¹⁾ Kordam, Hist. Kildeskr. I. 161—64. 224—27. Erslev og Møllerup, Danske Kancelliregistranter 1535—50. S. 57.

Kongens Hænder uden Løsepenge eller nogen Forpligtelse. Til Sikkerhed maatte Greven og Hertugen stille 12 Gisler. Den 13de August 1536 ankom Hertugen til Slottet Lüptz, og den følgende Morgen forkyndte han Fangerne deres Frigivelse af deres nuværende Fængsel. Det maatte staa dem klart, at Bestemmelsen om, at de skulde udleveres til Kongens Haand, tydede hen paa, at Kong Christian vilde gjøre dem ansvarlige for deres Overgang til Grev Christoffer. De forlangte og fik derfor 4 Dage efter i Graabrødreklostret i Güstrow en Erklæring af Grev Christoffer, hvori han løste dem fra den Ed, de havde svoret ham paa Kong Christierns Vegne, og bevidnede, at de havde tjent ham ærlig og redelig, som det anstod ærekyære Adelsmænd. Tillige erklærede de selv, at de havde hyldet Greven, førend Christian III var bleven Konge i Danmark, ja førend nogen kunde vente, at han skulde blive det. For øvrigt vare de rede til at staa den gamle Kong Christiern (II) til Rette, hvis denne kom paa fri Fod og forlangte Dom over dem.

Disse Erklæringer havde uden Tvivl til Hensigt at klare Retsspørgsmaalet lige overfor den nye Konge. Fangernes Standpunkt var det, at de ikke kunde siges at have ført Avindskjold imod deres rette Konge og Herre, fordi de havde hyldet en anden, førend Hertug Christian var valgt til Konge. Og selv efter at det jydsk Raad havde hyldet ham, stod det jo efter deres Mening det sjællandske og skaanske Raad frit for at underkjende dette Valg. Men de glemte, at hele Rigsraadet i Frederik I.s Tid havde forpligtet sig til at vælge én af dennes Sønner, naar Tronen blev ledig. Derfor kunde dette deres Standpunkt ikke holdes lige overfor Kong Christian. Han maatte betragte dem som Oprørere imod sig og sin Slægt, og da de den 24de August kom til Hamburg, hvor Udvekslingen skulde foregaa, mødte Lensmanden paa Segeberg, Godske Rantzow, dem her med den Erklæring fra Kongen, at de skulde give Haandløfte og

love at forblive i Fængsel i Segeberg, indtil Kongen gav dem nærmere Besked.

Dette Budskab satte Fangerne i den største Forbavselse. De havde ventet strax at kunne begive sig ind i Riget, og nu truedes de med et nyt Fængsel. De nægtede foreløbig at give noget Lofte og forbleve i Hamburg, hvorfra de nogen Tid efter skreve til Kongen og bade om Lejde til at stædes for ham og forsvare sig imod dem, som havde Tiltale til dem. Anders Bille skrev særskilt et indtrængende Brev til Johan Friis, hvori han udtalte sin og Fangernes Glæde over Kongens Sejr og deres Skuffelse over den uventede Modgang, de nu havde mødt. «Jeg befrygter,» skriver han, «at vi ere bagtalte for Ko. Mt. af dem, som før have ført os og menige Rigens Indbyggere den Skade paa.» Herved sigtede han til Malmøs Borgemester Jørgen Mynter, der nu havde indsmigret sig hos Kongen og oplyst denne om alle de hemmelige Raad og Anslag, der havde været paa Færde. At Anders Bille ikke er blevet glemt, tør man være overbevist om; imod ham havde jo Kongen særlig Mistanke, da han lod Wullenwever under Torturen udspørge om Hr. Anders's Optræden i Begyndelsen af Grevefejden. Efterat have modtaget kongeligt Lejdebrev (af 14de Septbr.) mødte derpaa alle de fangne Adelsmænd i Rendsborg Søndagen den 24de Septbr. Det viste sig nu, at Kongen vilde lade al Tiltale fare imod de 8 Adelsmænd imod Løfte om Godkjendelse af Religionsforandringen. Derimod forlangte han, at *Anders* og *Hans Bille*, *Otto Krumpen* og *Johan Urne* skulde staa til Rette for Kongen og Rigsraadet og lide Dom for den Tiltale, han havde imod dem. Under de givne Forhold var der ikke andet at gjøre end at gaa ind paa Kongens Betingelser, og medens de 8 Adelsmænd, efterat have udstædt Forpligtelsesbreve, vendte tilbage til deres Hjem, maatte de andre begive sig til Haderslev, hvor de holdtes indmanede, indtil Rettergangen kunde finde Sted.

Om Grunden til den strænge Fremfærd imod de fire

Rigsraader mangle vi sikker Underretning. Det tør imidlertid formodes, at der fra Forhøret over Wullenwever og fra den troløse Jørgen Mynters Angivelser maa være fremkommet kompromitterende Vidnesbyrd om deres Forbindelser med Grev Christoffer og Lübeckerne inden Grevens Ankomst til Danmark (jvfr. ovfr. S. 574). Den ved Hoffet herskende fjendtlige Stemning imod dem fremgaar deraf, at først efter at deres Slægt og Venner «med alle de Fruer og Jomfruer», som vare forsamlede i Kjøbenhavn, havde gjort Forbøn for dem hos Kong Christian, frafaldt denne Tiltalen imod dem og tillod dem at komme til Kjøbenhavn. 6 Rigsraader, deriblandt *Knud* og *Klavs Bille*, maatte gaa i Borgen for, at de vilde forblive i en kjøbenhavnsk Borgers Hus, indtil de havde gaaet ind paa Kongens Fordringer. I Slutningen af November ankom de til Kjøbenhavn, og i Begyndelsen af December maatte de underskrive Forpligtelsesbreve til Kongen af til Dels samme Indhold som de andre fangne Adelsmænds, men med den yderligere Skærpelse, at de oplod til Kongen alle de Len og Pant, som de havde haft af Kronen og Kirken. At de alle foreløbig udelukkedes af Rigsraadet, følger af sig selv¹⁾.

«Med hvad Ret,» siger Paludan-Müller, «betragtede Kongen de i Mecklenburg fangne Adelsmænd som Forbrydere, der kun under visse Betingelser fik Tilladelse til at komme ind i deres Fædreland igjen? At afpresse dem uden Lov og Dom deres Ejendom, deres Pant, er en noget tyrkisk Behandlingsmaade,» og han slutter med den Paastand, at den formelle Ret var ganske imod Kongen i hans Behandling af disse Adelsmænd. Tilvisse var det en haard Straf,

¹⁾ Ann. f. nord. Oldk. 1853 S. 112 ff. Anders Bille t. Johan Friis, Hamburg ¹⁸ 9 1536. Konc. i Anders Billes Arkiv. K. Chr.'s Lejdebrev, Aabenraa, ¹⁴ 9 1536. Sammes aabne Brev om, at Fangerne maa komme til Kbhvn. ² ¹¹ 1536. D. Kgrs. Hist. 16. Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 211—218.

der overgik disse i Forvejen saa dybt bøjede Mænd, hvis Ejendomme vare i Bund og Grund ødelagte, og hvis lange Fangenskab havde forværret deres i Forvejen allerede saa vanskelige Stilling. Men det maa dog imod Pal.-Müllers Udtalelser udtrykkelig fremhæves, at det havde staaet dem frit for — som det hedder i de af dem udstædte Reverser — «at lide Dom og Rettergang for hvad Tiltale, Kongelig Majestæt kunde have til dem», men at de fandt det besværligt at gaa i Rettergang med Kongen om, hvad de havde forbrudt i Fejdens Tid. Heri ligger, at de have frygtet Udfaldet af en saadan Rettergang og selv fundet det raadeligt at modtage Tilgivelse paa de af Kongen foreslaaede Betingelser, fremfor at udsætte sig for en Domskjendelse, der maaske kunde have givet dem endnu haardere Vilkaar. Nu kunde de dog vende tilbage til deres Hus og Hjem, og Fremtiden kunde maaske atter under rolige Forhold stille sig gunstigere for dem og tillade dem at gjenoprette de store Tab, de havde lidt. Men foreløbigt var Slaget tabt, og det maa siges, at Billeætten fremfor alle andre Slægter gik ud af Grevefejden med knækkede Vinger. Dens Magtstilling var ikke alene rokket, men fuldstændig knust under Ruinerne af den gamle Samfundsbygning. Kun eet Lyspunkt for Slægten var at skimte. Det kom fra Norge, hvor *Eske Bille* med Kraft og Klogskab havde kæmpet imod Ærkebiskop Olaf af Trondhjem og sikret Kong Christian Herredømmet over det nordlige og vestlige Norge.

I Begyndelsen af Maj Maaned 1536 vare *Eske Bille* og Hustru atter paa Bergenhus efter to Aars Fraværelse. Hans trofaste og dygtige Befalingsmænd, Thord Roed og Stig Bagge, havde intet Øjeblik vaklet i deres Troskab mod deres

Herre, men kraftig afværget alle Forsøg paa at overrumple Slottet. Nu overtog Eske selv Bestyrelsen og dermed den vanskeligste Opgave, der endnu havde været stillet ham. Ved Forliget med Ærkebisen var han forpligtet til at holde Slottet til det norske Rigsraads Haand, men fra Danmark modtog han advarende Ord fra sine Brødre og Slægtninge, der paamindede ham om Kongens og Rigsraadets Ønsker om, at han skulde holde det til Kong Christians Haand. Biskop Ove tilskrev ham: «Siden Du var hos vor naadige Herre, have vi formærket, at det ligger Hans Naade og flere Danmarks Riges Raader stærkt paa Sinde, at Du ikke vilde oplade Bergenhus Slotslov til vor naadige Herre og hylde H. N., førend Du rejste op, efterdi at Kr. Klavs Bille og Christoffer (o: Erik) Gyllenstjerne baade have svoret og overantvordet begge deres Slotslove til Hans Naades Haand.» Ja han truedes endog med at blive berøvet al sin Arv og Ejendom, hvis han ikke kom ned til Danmark og hyldede Kongen.

At Eske Bille var i en pinlig Forlegenhed, fremgaar af de mange Skrivelser, han strax lod udfærdige til de andre norske Rigsraader, hvori han udbad sig deres Raad. Forinden han fik deres Svar, havde han dog allerede fattet sin Beslutning. At overdrage Slotsloven paa Bergenhus til Kong Christian, forbød hans Ære ham, saa længe han endnu var bundet ved Beslutningerne paa Herredagen i Bud 1534 og ikke havde hele det norske Rigsraads Samtykke dertil. Men ingen kunde anklage ham for Brud paa Tro og Love, fordi han, ligesom de søndenfjældske Raader, ja som selve Ærkebisen tidligere havde gjort, hyldede Kong Christian. Han underrettede Ærkebisen om, at han vilde hylde Kong Christian, og at han derfor maatte fratræde Bergenhus, hvis Ærkebisen og Norges samlede Rigsraad ikke vilde befale ham at holde det til Kong Christians Haand. Det samme Bud, som skulde bringe Ærkebisen denne Skrivelse, skulde efter at have modtaget hans Svar begive sig til de andre norske

Rigsraader og forlange deres Indvilgelse hertil. 8 Dage efter sendte han derpaa sine tro Mænd Stig Bagge, Mikkell v. Brunsberg og Bernt von Koffarde til Kong Christian. I den Instruktion, han medgav dem, fremstiller han sin Opfattelse af Forholdene i Norge. Med særlig Vægt fremhæver han, at i Følge Kong Frederiks Haandfæstning skulde alle Slotslove holdes til Rigsraadets Haand, indtil en ny Konge vælges. Derfor kan han ikke gaa ind paa Kongens Ønsker, men han har medgivet sine Sendebud Fuldmagt til at tilsige Kongen Huldskab og Troskab paa hans Vegne, og han vil værge Slottet imod hvert Forsøg af fremmede Magter paa at fravende Kongen og Riget det. Forøvrigt tilraader han fremfor alt at forhandle venskabeligt med Ærkebispem, hvis Adfærd han søger at fremstille i saa mildt et Lys som muligt.

Denne Stilling frembød ikke faa Vanskeligheder; men Eske Bille har utvivlsomt bedømt de norske Forhold rigtigt. Han kunde sige sig selv, at Ærkebispem og de øvrige norske Raader aldrig vilde kunne enes om at vælge nogen anden Befalingsmand paa Bergenhus. I Danmark var man ogsaa foreløbig tilfreds med Situationen; man lovede at sende Fuldmægtige (*Klavs Bille* og Trud Ulfstand) til Norge for at forhandle med Ærkebispem og Rigsraadet paa et til den 29de Juli i Bergen fastsat Herremøde, hvor Kongevalget skulde afgjores. Kongen bevidnede Eske Bille sin Taknemlighed og overdrog ham Vincents Lunges og den ligeledes i Trondhjem dræbte Niels Lykkes nordenfjældske Len. Men Sendebudene kom ikke afsted, fordi man frygtede for, at de skulde blive opsnappede af den fra Nederlandene ventede Undsætningsflaade til Kjobenhavn¹⁾, og de norske

¹⁾ Anders Pedersen t. Eske Bille, *Bahus* 24. 1536. «Kjære Eske, iblandt anden Tale adspurgte jeg Hr. Klavs, for hvad Aarsag den Herredag til Bergen ikke gik for sig; da sagde han, det blev opsat for nogle Skibe skulde kommet af Vesterledem ind i Sundet, dog mener han, at Skibene skulle i Fremtiden komme til Bergen.» Or. i D. Ad. Br. S. 272.

Stormænd mødte heller ikke i Bergen til den fastsatte Tid. Alt stod saaledes hen i det uvisse, saa meget mere som Ærkebispens havde svaret Eske Bille, at han hverken vilde overlade ham Bergenhus til Kong Christians Haand eller modtage Slottet tilbage og overdrage det til en anden Befalingsmand. De øvrige Rigsraader indvilgede til Dels i Eskes Forlangende, men deres Erklæringer indløb først sent paa Aaret, og da havde Stillingen paa ny forandret sig efter Kjøbenhavns Overgivelse, og efter at det var blevet oplyst, at Ærkebispens atter havde indledet Forbindelser med Pfalzgreven og det burgundiske Hus. Nu maatte den norske Prælat betragtes som en Fjende. Underhandlingernes Tid var forbi, og den 1ste September afgik en lille Flaade fra Kjøbenhavn, som forte c. 200 Mand til Bergen til Eskes Undsætning.

Allerede i Løbet af Sommeren havde Eske Bille virket for Kongens Sag i det vestlige Norge, idet han havde formaet de herværende mest indflydelsesrige Mænd til i Forening med ham at sende Hyldingsbreve til Kong Christian. Nu optraadte han som Ærkebispens Fjende, inddrev den af Rigsraadet i Trondhjem bevilgede Skat over hele Vestlandet og forberedte et Tog imod selve Trondhjem. Efterretningen om, at Ærkebispens havde faaet 4 store Krigsskibe sendte til Hjælp fra Nederlandene, bragte ham dog til at opsætte det paatænkte Tog indtil Foraaret. Imidlertid holdt han sine Tropper samlede i Bergen, hvor de laa i Kvarter hos Borgerne i Byen, og han lod her udstæde en Del Krigsartikler for Soldaterne¹⁾.

Til Rigsdagen i Kjøbenhavn havde Eske Bille sendt sin Skriver Anders, der tillige med Eskes betroede Foged paa Vallen, Niels Berelsen, skulde overbringe Kongen en Gave af

¹⁾ Eske B.s Krigsartikler af 24/10 1536 i Danske Mag. V. 355—59. Jvfr. smstds. S. 12—16 Kong Chr. III.s Skibsartikler dat. Rosk. 19 1536 for det til Norge sendte Krigsfolk, der ligge til Grund for Eske Billes.

2,500 danske Mark. De skulde tillige overgive Kongen forskjellige Breve angaaende Ærkebispem, der havde indtaget Vincents Lunges og Niels Lykkes Len, og endelig medbragte de et Brev om Bergenhus Slotslov, hvis Ordlyd ikke kjendes, men om hvilket vi underrettes gjennem følgende Udtalelse i Kongens Svar: «Som I og skrive om Slotsloven til Bergenhus, da har os elskelige Biskop Hans Reff af Oslo beseglet det Brev, som I sendte os, og siger Hr. Klavs Bille, at han har sagt Norges Riges Raad op ikke at ville være i Norges Riges Raad længere, hvorfor han og undslaar sig for at besegle samme Brev. Vi sende Eder og samme Brev igjen med dette Eders Bud, og have vi skrevet Hr. Gude Galle samt og Erik Ugerup til, at de ogsaa ville forsegle samme Brev. Vi forlade os dog aldeles paa Eder og tvivle ikke paa, at I vil holde os Slotsloven til Bergenhus til tro Haand som en tro, ærlig og oprigtig Mand.» At det her omtalte Brev er et af Eske Bille i det norske Rigsraads Navn udfærdiget Dokument, hvori dette overdrager ham at holde Slottet til Kong Christians Haand, turde være givet. Efter at have faaet Underskrifterne og Beseglingen i Orden, har han endelig i Marts Maaned 1537 overtaget Slotsloven til Kongens Haand. Kong Christian kunde altsaa nu betragte ham som sin Mand¹⁾.

Nogen Misstemning synes der dog at have hersket ved Hoffet imod Eske Bille paa Grund af hans stærke Hævden af det norske Rigsraads Magt over Slotslovene. Saadanne Smaating, som at Kongen hverken vilde modtage Anders Skrifer eller Niels Berelsen, men gav dem Ordre til at udlevere Pengegaven til sin Kammersvend, at den ene Dag efter den anden gik, uden at Kongen vilde give dem Svar, at nye Sendebud, som Eske senere sendte til Kongen, ikke

¹⁾ Chr. III. t. Eske Bille, Kbhvn. ³⁰/₁₁ 1536. Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 248—50. Samme t. Samme, Vestervig Kl. ²/₄ 1537. Pal. Müller, Aktst. II. 308—10.

kunde faa noget endeligt Svar, men kun Henviſning til, hvad kongelige Sendebud senere vilde forebringe Eske, tyde hen paa, at der har hersket en skarp Uoverensstemmelse mellem Konge og Lensmand om, hvad der var Lov og Ret i Norge. Og dette bliver næsten til Vished, naar vi betragte de Bestemmelser, om Norge, som Kongens Haandfæstning kom til at indeholde. «Vi love,» hedder det heri, «at dersom Gud det saa forset har, at vi samme Norges Rige eller noget dets Ledemod, Slotte, Lande eller Syssel, som dertil høre, kan erobre eller bekomme under vor Lydighed, da skal det herefter være og blive under Danmarks Krone ligesom et af de andre Lande Jylland, Fyn, Sjælland eller Skaane, og herefter ikke være eller hedde et Kongerige for sig, men et Ledemod af Danmarks Rige og under Danmarks Krone til evig Tid.» Dette betød Ophævelsen af det norske Rigsraad, af Norges Riges Selvstændighed, og hertil kunde Eske Bille ikke yde sin Haandsrækning¹⁾.

I Løbet af Foraaret havde Eske Bille udsendt en mindre Styrke under Thord Roed for at inddrage Niels Lykkes Len, Søndmør, Nordmør og Romsdal, som Ærkebispens havde besat. Men Vanskeligheden ved at udrede Solden til de i Bergen forblevne Tropper hindrede ham i at støtte Thord Roed, der i Marts vendte tilbage til Bergen. I Lobet af Maaneden havde han dog bragt alt i Orden; under Anførsel af Roed og Adelsmanden Jens Splid afsejlede en vel udrustet Flaade til Trondhjem i de første Dage af April. Da havde allerede Ærkebiskoppen opgivet al Modstand; den 1ste April havde han forladt Trondhjem og var med en Del af sine Tilhængere afrejst til Nederlandene. Forsvaret af sin befæstede Borg Stenvigsholm havde han betroet til sin Ærke- degn Hr. Knud Pedersen og nogle underordnede Befalingsmænd. Allerede 24de April laa Flaaden fra Bergen udenfor

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 251--52, 734-36.

Stenvigsholm, og efter henved 4 Ugers Belejring overgav Besætningen Slottet til Thord Roed den 18de Maj 1537.

I Begyndelsen af Maj var Eske draget fra Bergen med flere fra Danmark komne Skibe for at slutte sig til sine Tropper; Fru Sofie bestyrede Slottet i hans Fraværelse. Opholdt af Modvind naaede han dog først i Slutningen af Maanedens til Trondhjemsfjord, hvor han erfarede Stenvigsholms Overgivelse. Det blev ikke ham, der kom til at udføre den danske Regerings Beslutninger om Ordningen af de norske Forhold. I Trondhjem traf han i Begyndelsen af Juni den kongelige Kommissær, hans egen Fætter, Trud Ulfstand, der nu i Forening med Befalingsmanden for de danske Hjælpetropper, Christoffer Hvitfeldt, overtog Styrelsen. Den 9de Juni kunde han meddele Fru Sofie, at han havde fuldendt sit Hverv og kunde afrejse, saa snart Vinden blev gunstig; og i Slutningen af Juni var han atter tilbage i Bergen¹⁾.

Se vi tilbage paa Eske Billes Virksomhed i Norge, vil det ikke undgaa Ens Opmærksomhed, at Grundlaget for hele hans Opræden har været en stræng og loyal Opfyldelse af sine Pligter lige overfor det norske Rige. Paa intet Punkt har han, selv under de vanskeligste Forhold, givet en Tøddel efter for Tilskyndelser og Opfordringer til at vige ud fra den Linje, han havde afstukket. Skarpest træder hans loyale Handlemaade frem, da han i Sommeren og Efteraaret med Kraft hævder sin Opfattelse af det norske Rigsraads Ret til at raade over Slotslovene. Men ved Siden heraf fremtræder et Maadehold og Besindighed, der skarpt kontrasterer imod

¹⁾ Jvfr. i det hele Pal. Mullers Fremstilling af Eske Billes Forhold i Norge i Grevens Fejde II. 388—408. Følgende Breve kunne endnu anføres: Knud Rud beder ¹⁷ 1 1537 E. B. betale dem af hans Knægte, som ligge i Bergen, deres Sold. D. Ad. Br. S. 324. Thord Roed m. fl. t. E. B., Stensund ¹³ 4. Dipl. Norveg. XII. 713—14. Eske Bille t. Fru Sofie. Oldersund ¹⁹ 5 og ²¹ 5, Herø ²⁹ 5, Trondhjem ⁹ 6. D. A. Br. 56. 136, 8. 282, 242, 235. Trud Ulfstand t. E. Bille, Trondhjem, ¹³ 5 1537. Smstds. 58. 121. Jvfr. Vedel Simonsen, Ruderne II. 119—20.

den Hensynsløshed lige overfor den bestaaende Retsorden, der karakteriserer Regeringen og Stormændene. Gang paa Gang har han prædiket Skaansomhed og Eftergivenhed, hvor meget end den Troløshed, der blev vist ham, kunde have bragt hans Sind ud af Ligevægt. Med Rette har derfor Grevefejdens berømte Historieskriver sat ham det smukke Eftermæle: Gjennem en Række af besynderlige Omskiftninger har han med Klogskab, Mod og Udholdenhed gjort sin Gjerning og fort sin Sag til Sejer.

Ofte havde han ønsket at vende tilbage til Danmark, hvorhen saa mange personlige Interesser kaldte ham. Nu var Timen kommen. I det nye Norge var der ingen Plads for ham; selv kunde han ikke ønske at tage personlig Del i Gjennemførelsen af Haandfæstningens Bestemmelser, og den danske Regering har heller ikke ønsket hans Forbliven her længere, hvor megen Taknemlighed og hvor mange Gunstbevisninger end Kongen lod ham blive til Del for hans kraftige og heldige Virksomhed. Med den danske Flaade, som havde bragt Norge til Lydighed, vendte han og hans Hustru i Juli Maaned 1537 tilbage til Danmark, hilset med Glæde og Forventning af deres talrige Slægtninge og Venner, der trængte til hans kraftige og kyndige Bistand. Men ogsaa nye Forhold ventede ham; et stort Dagsværk skulde han endnu udføre — han skulde bygge med paa det nye Danmark, der rejste sig paa det gamle omstyrtede Samfunds Ruiner.

VI.

Billeættens under Christian III. og Frederik II. indtil Den nordiske Syvaarskrig (1536—1563).

Christian III.'s Tidsalder frembyder som alle Overgangstider en forunderlig Blanding af gammelt og nyt. Paa alle Livets Omraader søgte det nye at fortrænge det gamle. I Kirken og Skolen, i Statens indre og ydre Anliggender, i det daglige Livs Sædvaner arbejdede nye Ideer sig frem, medens den gamle Tids Anskuelse og Sædvaner kæmpede en haardnakket Kamp for deres Tilværelse. Man kunde ikke saaledes paa engang ved et Magtbud tvinge et helt Folks gjennem Aarhundreder fortsatte aandelige Liv ind i et andet Spor. Der krævedes imidlertid en høj Grad af aandelig Elasticitet hos den gamle Tids Mænd til at ordne sig ind under de nye Forhold. Mange gik det vel let nok for, naar de enten som Anders Bille besad den nødvendige Smidighed til at begynde forfra igjen og bygge deres Hus op paa ny, eller naar de i Udsigten til Forøgelse af deres verdslige Midler, som Kirkegodsets Inddragelse og Tilbagegivelsen af det af Forfædrene til Kirken skjænkede Gods forte med sig, fandt en Erstatning for, hvad de i andre Henseender havde maattet give Atkald paa. De færreste vare vel de, der forstod at bevare deres Selvstændighed,

medens de samtidig ikke skyede at lægge Haand og Kraft i det store Nydannelsesarbejde, som Tiden krævede.

Billeætten frembyder Exempler paa Mænd af alle disse Retninger. Vi have skildret disse Mænds Ungdoms- og Manddomsgjerning, da deres og Fædrelandets Historie vare knyttede saa nøje sammen, at de ikke kunne skilles fra hinanden. Endnu staar tilbage at betragte Afslutningen af deres indholdsrige Liv; og da de fleste af dem først afgik ved Døden i de sidste Aar af Christian III.'s Regering, laa der endnu en stor og betydningsfuld Virksomhed for dem at udføre. Men Slægten optræder ikke længere som et mægtigt Parti, af hvis Beslutninger Landets Fremtid afhænger. Under Kongemagtens stærke Stigen i Christian III.'s første Regeringsaar omdannedes de forhen saa uafhængige og stolte Lensmænd til pligttro og underdanige Embedsmænd. Deres Virksomhed er derfor nu kun et Led af Landets Historie; hvor stor og udstrakt den end kan være, griber den dog kun ind hist og her, udfyldende og tjenende, men ikke selvstændig og bestemmende.

1.

MOGENS BILLE († 1538) og SOFIE GØYE († 1537).

Hr. Mogens og hans Hustru havde under Grevefejden for det meste opholdt sig paa Koldinghus. I Efteraaret 1535 havde han dog, som ovenfor omtalt, begivet sig over til Sjælland for at varetage sine Interesser. Her bestyrede han endnu det lille Gjelstrup Len, og paa Svanholm havde han en Foged, Soren Sivertsen, der i hans Fraværelse forvaltede Gaarden. Hvorledes Besiddelsesforholdene paa Svanholm vare ordnede, vide vi ikke. Kun saa meget er sikkert, at han ikke var Eneejer af Gaarden. De grevelige havde aabenbart huseret slent paa Svanholm; iblandt andet havde de, som overalt hvor de bleve Herrer, borttaget Brevkisterne. Kong Christian befalede derfor, at Mogens Bille

skulde have alt det Gods tilbage, som var blevet frataget ham. Men Brevkisterne befandt sig i Kjøbenhavn, i den grevelige Partigænger Otte Andersen Ulfeldts Værge, og Hr. Mogens bad derfor Fru Sofie Krummedige at formaa Oluf Rosenkrans til at tale med Otte Andersen om Tilbagegivelsen deraf. Om det lykkedes at faa dem tilbage, skulle vi ikke kunne sige. Det synes ikke meget rimeligt, thi der findes ikke bevaret mange Dokumenter til Svanholms ældre Historie¹⁾.

Medens Hr. Mogens opholdt sig paa Svanholm i Oktober Maaned, synes han allerede at være blevet angrebet af den Sygdom, som fra nu af ikke skulde forlade ham, men lægge ham i en tidlig Grav. Han takker nemlig i en Skrivelse, dateret Svanholm den 18de Oktober, sin lægekyndige Svigerinde for Tilsendelsen af nogle helbredende Urter. Og da han i November Maaned vendte hjem til Koldinghus, tog Sygdommen Overhaand. Efter Eskes Besøg i November Maaned kunde han ikke mere forlade Slottet. «Siden jeg sidst talte med Eder», skriver han den 13de Oktober 1536 til Broderen, «har jeg ikke været en Fjerdingsvej eller Pileskud her fra Slottet for min Sygdom og Skrøbelighed.» Heri laa Grunden til, at han ikke mødte paa Rigsdagen 1536, og heri maa man vel ogsaa søge Aarsagen til, at han mistede Koldinghus Len. Allerede i Marts Maaned 1536 nævnes Kaj Rantzow som Befalingsmand paa Slottet, men Mogens Bille fratraadte dog først Lenet ved Mikkelsdagstid 1536, og han forblev boende paa Slottet, indtil han i Foraaet 1537 flyttede ind paa St. Jørgens Hospital i Kolding med sine Svende, Heste og sin øvrige Husstand. Forstanderen af Hospitalet, Hans Knudsen, paatog sig Plejen af den syge

¹⁾ M. B. t. S. Kr., Svanholm ²² 10 1535. D. Ad. Br. S. 99. Den ¹¹ 7 1536 kjøbte M. B. af Sorø Kloster 5 Gaarde i Horns Herred. Or. m. Segl i Voss. Horns Herred 6.

Mand, der stadig maatte holde Sengen¹⁾. Hr. Mogens' Hustru Sofie Gøye var nemlig ogsaa blevet ramt af en uhelbredelig Sygdom.

Som bekjendt er *Sofie Gøyes* Navn paa en saare haanende og nedsættende Maade af Skibykrønikens Forfatter Povl Helgesen bragt i Forbindelse med Roskildebispens Joachim Rønnow. Han fortæller, at Hans Tavsens efter den over ham paa Herredagen 1533 fældede Dom søgte Tilflugt hos Mogens Gøye og ved dennes og hans Datter Sofies Mellekomst, hvem Bispen havde fattet Kjærlighed til²⁾», fik Tilladelse til at vende tilbage til Kjøbenhavn. Han tilføjer, at det lykkedes først at opnaa Joachim Rønnows Indvilligelse hertil «ved nærgaaende og indtrængende Forestillinger af begge, baade af Faderen og Datteren³⁾». At Rønnow har været forelsket i Fru Sofie, kan vel ingen modbevise. Hun havde Havelsegaard i Forlening af Bispen mod en Afgift af 10 lødige Mark. Men hvis dette skulde være et Vidnesbyrd for hans varme Følelser imod hende, maa hun finde sig i at dele Æren med mange andre Fruer og Jomfruer. Thi det kvindelige Element er talrigt repræsenteret blandt Roskilde Stifts Lenshavere i Joachim Rønnows Tid⁴⁾. At det ikke har gjort noget Skaar i Mogens Billes og Sofie Gøyes ægteskabelige Forhold, viser den Brevvexling, som førtes mellem Ægteparret, da Fru Sofie i Efteraaret 1536 var taget over til Sjælland for at raadspørge en kyndig Læge

¹⁾ Hr. Mogens Billes Regnskab, som Sti Pors paa hans Vegne «gjordt haver» af Koldinghus Slot og Len og af Norre- og Øster Herred i 5 samfulde Aar fra 1533—1536 ad Mikkelsdag. D. Ad. Br. 6. 142.

²⁾ «filia eb episcopo adamata.»

³⁾ Efter Datteren stod der oprindeligt i Haandskriftet «den Skjøge», men Ordet synes overstreget af Forfatteren selv. Ogsaa Sofies Navn er overstreget i Haandskriftet, men ikke af Forfatteren; thi Hans Henriksen, Ove Billes Kansler, der har forfattet et Udtog af Krøniken, har ogsaa Navnet Sofie. Jvfr. i det hele Heises Udg. af Skibykrøniken S. 165 og Hist. Tidskr. 4. R. III. 464.

⁴⁾ Knudsen, Joachim Rønnow S. 190—193.

om sin Sygdom. Efterat dette Forsøg nemlig var mislykket, tog hun Ophold hos sin Søster Pernille paa Jungshoved Slot og herfra udbad hun sig sin Mands Tilladelse til at drage over til Stettin og konsulere en dérboende bekjendt Læge. Mogens Billes Svar er saa hjerteligt og giver et saa smukt Indblik i hans Karakter og i hans Forhold til Hustruen, at vi her skulle gjengive hans Brev ordret:

«Kjære Sofie. Fik jeg nu i disse Dage Din Skrivelse med Jørgen Nielsen; og som Du skriver mig til, at Din Sygdom og Skrøbelighed er saa stor, at Du ikke gider skrive mig til, saa har Jørgen Nielsen givet mig tilkjende Din Sygdom og Lejlighed, hvilket Du har befalet ham at sige mig. Da vorde Gud almægtigste Din Hjælp og Trøst i Din Sygdom og Skrøbelighed, og raader jeg dig og beder, som jeg Dig pligtig er, at Du haardelig giver Dig ind til Gud almægtigste, og han vorde din Hjælp baade til Sjæl og Liv og Velfærd. Kjære Sofie, som Du lader give mig tilkjende med Jørgen Nielsen, at Du havde forfaret, at der skulde være en Doktor i Stettin, som skulde have hjulpet andre gode Kvinder i slig Sygdom, som Du haver, og at Du agter at give dig over til Stettin til fornævnte Doktor; kjære Sofie og kjære Hustru, saa raader jeg Dig fuldkommelig, at Du besporger Dig enten udi Stettin eller andre Steder udi Tyskland, hvor slig Doktor er eller Arste, som kan hjælpe Dig; og raad og daad med Din Fader og flere af Dine Venner, før Du giver Dig af Landet udi fremmed Egn fra mig og fra flere af Dine Venner, som ikke forlade Dig i Din Sygdom og Skrøbelighed. Og vedst Du ikke, hvad det haver at være udi fremmed Land fra Slægt og Venner. Om Du selv est det begjærendes at give Dig ud af Landet om Hjælp til Dit Helbred, det kjende Gud at jeg det gjerne samtykke vil, og vil jeg ikke spare derpaa Guld eller Penge eller den Del, jeg afsted kan komme. Saa beder jeg Dig, at Du strax med det allerførste handler med Din Søster Fru Mette, at Du kan bekomme 100 Gylden af

hende, om Din Lejlighed begiver sig saa, at Du giver Dig ud af Landet. Jeg vilde gjøre hende Forvaring derfor og holde hende uden al Skade. Kjære Sofie og kjære Hustru, saa maa Du vide, at Guld og Joachimsdalere ere ikke vel at bekomme her udi Landet for den Lejligheds Skyld, som sig her har begivet nu i denne Tid, før end i Foraaret, at man kan da bekomme sliq Mont. Thi handl med Din Søster Fru Mette med det allerførste, og vil jeg med Guds Hjælp tiltænke om Guld og det, Du behov haver, om Du giver Dig ud af Landet, saa Du ingen Brøst skal have. Og vil jeg gjøre dig det Skjel, som jeg Gud lovet haver og som mig bør at gjøre, kjende Gud, at dersom Du var der, hvor jeg er, saa skulde Dig ingen Brøst være for nogen Del, som jeg kunde afsted komme. Og kjende Gud, at det er mig ganske ledt, at Dig ikke vederfares, som Dig burde at gjøre dér, som Du est. Kjære Hustru og kjære Sofie, beder jeg Dig og raader som tilforn, at Du ingen Græmmelse eller Sorg tager Dig til, og stil alt udi Guds Hænder: og naar Du vedst Din Faders Vilje og flere af Dine Venners, saa lad mig strax fange Din Skrivelse derom, da vil jeg saa skikke mig derudi, som mig bør at gjøre. Og har jeg skrevet min Foged Soren Sivertsen til at skikke Dig Penge, naar Du ham tilsiger. Kjære Hustru og kjære Sofie, Gud almægtigste unde mig at spørge Din Helbredelse og Velferd, og var min Lejlighed saa, at jeg noget Steds kunde færdes eller drage, da vilde jeg jeg selv ydermere tale med Dig, end jeg nu kan skrive. Saa vil jeg hermed have Dig Gud almægtigste befalet. Skrevet paa Kolding, anden sancte Dionysii Dag (1°. 16) 1536.

Mogens Biildhe. Ridder¹).

Sofie Gøye, hvis Sygdom bestod deri, at hendes Legeme

¹) Or. i D. Ad. Br. 6. 141. Sofies Brev er dateret Jungshoved, ²) 1536. Or. i D. Ad. Br. 22. 113.

svulmede op «henved saa stor som en Halvtønde», skriver Broderen til Sofie Krummedige¹⁾, rejste med sine Jomfruer i Slutningen af Aaret over til Tydskland. Men her døde hun i Stettin i Marts Maaned. Hun blev begravet i S. Otten Kirke i Stettin, hvorfra hendes Søster Birgitte senere forjæves søgte at faa hendes Lig ført til Danmark²⁾.

Mogens Billes Sygdom forværredes under disse Omstændigheder. Hans Søsterdatter Marine Lovenbalk og hendes Mand Erik Skram tog da til Kolding og plejede deres syge Morbroder. Hans Sygdom slog sig paa Hovedet, og Fru Marine maatte fjærne alle Knive og Vaaben, for at han ikke skulde gjøre en Ulykke paa sig selv. Ogsaa hans Sosterdøtre fra Egeskov, Jomfruerne Skinkel, der havde mistet deres Moder den 1ste September 1536, besøgte ham paa Koldinghus og fandt hans Tilstand meget elendig. «Han formaar sig nu ganske lidet», skrive de til Eske Bille. Det blev først bedre, da Eske kom ned til Danmark. Han rejste strax over til Broderen, forsynet med Tidens Universalmiddel imod alle Sygdomme, det vidunderlige Aquavitæ. Han trøstede og beroligede ham, gav ham gode diætetiske Raad og paatog sig Besørgelsen af de mange Forretnings- og Pengesager, som utvivlsomt har pint den stakkels syge Mand. Først og fremmest gjaldt det om at faa Lensregnskabet opgjort. Dette vidtløftige Regnskab, der ogsaa omfattede Sølvskatten 1534—35, var ikke opgjort siden 1531. Det var derfor et Lettelsens Suk, der undslap Hr. Mogens, da han i November Maaned sendte Eske sin Tak for hans Opgjørelse med den kongelige Rentemester Anders Glob: «Takker jeg

¹⁾ Albert Gøye til S. Kr. Kbhvn. 7¹ 1537. Or. i D. Ad. Br. S. 283.

²⁾ S. t. S., Kbhvn. 26³ 1537; Søren Persen til samme, Mogenstrup 2⁴ 1537: «Hr. Mogens Bille er død, og hans Hustru Sofie døde i Stralsund, saa der var ej mere end en Dag imellem begge deres Død». Niels Berelsen t. Eske Bille, Vallen 8⁵ 1537: «Fru Sofies Jomfruer, som hende førte af Landet, ere tilbage komne». Or. i D. Ad. Br. S. 284, 285 og 278. Becker, Herluf Trolle og Birgitte Gøye S. 9.

den alsommægtigste Gud, at jeg er kommen saa vel til Ende med det». Men dernæst var der en meget vigtig Sag, som Hr. Mogens' Arvinger absolut maatte sørge for at faa bragt i Orden inden hans Død: Arven efter Fru Sofie. Den nøjeregnende Knud Bille paamindede Eske om hemmelig at tale med Broderen og formaa ham til at «tale paa den Arv, som ham er tilfalden efter sin kjære Hustru Sofie, hvis Sjæl Gud naade, at han ikke forsømmer med det første at lade æske til Tinge alle de Steder, hvor han kan tænke, at samme hans Anpart er falden, at det ikke skulde forglemmes ham i hans store Sygdom.» Eske Bille forsømte ikke denne vigtige Opgave, og i mange Aar derefter blev Sofie Gøyes Arv et Stridsspørgsmaal imellem de to Slægter Bille og Gøye. Arven efter den barnløse Hr. Mogens vinkede allerede i det fjerne og fordoblede Interessen for ham og hans Sager. Det var derfor heller ikke for Broderens Skyld, at Knud tillige gav Eske det Hverv at paamine Hr. Mogens om, at han ikke holdt saa mange Folk hos sig paa St. Jørgens Gaard. Har Eske ønsket det samme, er det dog ikke lykkedes ham at overtale Broderen. Thi denne nærede en stadig Frygt for, at v. d. Wischerne skulde overfalde ham i den aabne Gaard, hvori han nu boede, og folte sig kun tryk, naar han var omgivet af sine bevæbnede Svende. Derimod efterkom han Broderens diætetiske Raad, og snart kunde han sidde oppe i sin Seng, og havde Lyst til Mad og Drikke. I Slutningen af Aaret udtalte endog Hans Knudsen Haab om hans Helbredelse, thi, skriver han til Eske, «hans Ben og flere af hans Lemmer begynde at skulle og klø, hvilket jeg haaber næst Guds Hjælp skal være en Begyndelse og en Trøst til hans Sundhed igjen.» Selv udtalte han, at hans Sygdom og Skrøbelighed ikke længere var ham saa tung at bære som før, og i Marts Maaned var han kommen saa vidt, at han besluttede at drage over til Svanholm. Den 26de Marts sejlede han med sit Skib fra Kolding. I Begyndelsen var Vinden god, men

efter et Par Dages Forløb blev Vejret ugunstigt, de maatte krydse frem og tilbage i Farvandet mellem Samsø og Ebeltoftvig; det ublide Vejrlig forværrede Hr. Mogens' Sygdom, og den 5te April 1538 om Aftenen Kl. 6 døde han ombord i sit Skib i Ebeltoft Vig. Der gik strax Bud til Erik Banners Hustru Fru Margrethe Gyldenstjerne paa Kalø, som gjerne ydede sin Slægtning den sidste Tjeneste. Ove Billes Kansler Hans Henriksen, som tilfældig opholdt sig i Aarhus, blev ogsaa hidkaldt, og den følgende Søndag førtes Hr. Mogens' Lig til Aarhus, hvor han Mandagen den 8de April blev begravet i Aarhus Domkirke i Overværelse af sin Fætter Hr. Knud Gyldenstjerne og Hustru, af Fru Margrethe Gyldenstjerne og hendes Folk samt Kjeld Krabbe og Hans Henriksen, Ove Billes Tjenere. Efter Begravelsen førte Hans Knudsen Skibet til Svanholm, hvor alt Hr. Mogens' Gods og Efterladenskaber blev udskibet og dernæst forseget og registreret. Den trofaste Hospitalsforstander begav sig derpaa til Biskop Ove i Skovkloster, der med stor Deltagelse havde fulgt Broderens Sygdom, og underrettede endelig Eske, som dengang var i Frankrig, om Mogens Billes Død. Et stort Arbejde forestod nu Brødrene. Det var ikke alene Skiftet efter den afdøde Broder, men den endelige Opgjørelse og Fordeling af Arven efter Forældrene, som havde henstaaet i det usikre, saa længe Mogens Bille levede¹⁾.

Den 15de Juli 1537 havde Mogens Bille paa S. Jørgens Gaard i Kolding oprettet sit Testament. Heri viser han sig som en troende Katolik. Med rige Gaver betænkte han S. Klara og Graabrødre Klostrene i Roskilde og Odense, men disse Gaver kom ikke de nu ophævede Klostre tilgode, med Undtagelse af S. Klara Kloster i Roskilde. Han havde

¹⁾ Tairige Breve fra Mogens B. t. Eske B. og Sofie Kr. i D. Ad. Br. 8. Knud B. t. Eske B. Halmstad 159 1537, ibid. S. 318. Hans Knudsen t. E. B. Kolding 6 12 1537 og 174 1538, ibid. S. 258 og 9. 61. Rørdam, Hist. Kilde nr. I 47—80.

ligeledes bestemt, at han vilde begraves i St. Hans Kloster i Odense foran det af hans Moder stiftede Alter; Klosteret betænkte derfor med 100 Mark danske og tillige med hans Rustning og hans Stridshingst med Sadel og Bidsel. Men hans sidste Onske kunde ikke opfyldes, S. Hans Kloster var blevet Sædet for Kongens Lensmand, og Kirkens Kapeller vare bortfaldne med de Stiftelser, hvortil de horte. Med stor Omhu betænkte han alle sine Brødre, Søstre og Sosterborn, sine Tjenere og sin Broder Oves Tjenere sine Fogeder og Bønder, sin Sognekirke i Krogstrup og Præsten sammesteds. Til Exekutorer udvalgte han Ove og Knud Bille, Erik Skram og sin Sosterdatter Marine Løvenbalk. Testamentet blev ogsaa overholdt; endnu findes Anmærkninger ved de enkelte Poster, som vise, at alle med Undtagelse af Gaverne til de gejstlige Stiftelser ere komne i de rette Hænder. Gaven til Lejerstedet i S. Hans Kloster blev fordelt mellem Domkirken og Kapitlet i Odense. Biskop Ove gav Afkald paa Broderens Ledste Hest som kaldes Brun Hoilst med Sadel og Bidsel. Derimod tog han imod Hr. Mogens' Guldkjæde, ligesom Eske fik hans Signet og Fru Sofie en lille Guldring, der havde siddet paa hans venstre Haands lille Finger. De ovnige Gaver bestod i Penge, Korn og Fruagelse for at svare Landgilde helt eller delvis det første Aar.

2.

OVE BILLE († 1555)

etter

Reformationen.

De ved Reformationen forandrede Tidsforhold træde skarpt for Dagen i Betragtningen af Billeættens to fremragende Gejstiges Liv efter Reformationens Indførelse.

¹) Danske Magt. VI. 50-54. En kort Udskrift paa Hr. Mogens Billes Testament i D. Au. Br. 6, 147.

Fjærnede fra Deltagelse i Tidens politiske Handlinger forsvinde deres Navne fra Samtidens Statsakter, og kun det heldige Tilfælde, at Eske Billes Arkiv er blevet bevaret, skyldes det, at vi kunne følge Ove Billes private Liv fra 1537 til hans Død. Torben Billes er derimod saa godt som skjult for os.

Af de talrige Breve fra og om *Ove Bille*, som Eskes Arkiv har indeholdt, fremlyser den dybe Veneration, hvormed Slægten har omfattet den fordem saa mægtige og indflydelsesrige Stormand. Hans Ydmygelse føltes af dem alle som en ufortjent Krænkelse. Han betragtedes som en detroniseret Fyrste, og man gjorde alt for dog i det mindste at bevare de ydre Ærbødighedsformer, hvormed man i hans Velmagtsdage havde hædret ham. Som fordem tituleredes han ikke alene med den høje katolsk-gejstlige Rangtiltale: Eders Naade, men ogsaa i Brevudskifterne med sin gamle Værdighed Biskop af Aarhus. Med den kjærligste Omhu værnede man om hans Helbred og søgte at sikre hans økonomiske Uafhængighed. I sit Exil paa Skovkloster var han omgivet af en hel lille Hofstat. I tidligere Tider havde mange unge Adelsmænd tjent i hans Gaard, saaledes blandt andre Sohelten Peder Skram og den unge Svante Sture, Rigsforstanderen Sten Sture d. yngres Søn. Ogsaa nu — om end i mindre Maalestok — træffe vi Adelsmænd i hans Tjeneste, saaledes hans gamle Tjener og Fortrolige Kjeld Krabbe, Jens og Christiern Jul og et Medlem af Slægten Skinkel. Hans Kancelli bestyredes af hans tidligere Kansler, Hr. Hans Henriksen, og 3 Skrivere: Erik, Lavrids og Knud, besorgede de daglige Forretninger. En Kapellan, Hr. Hans, forestod Gudstjenesten. To Kammersvende og en Karl havde han til sin daglige Opvartning. 5 Svende ledsagede ham paa hans Rejser, og naar han kjørte ud havde han en Løber foran sin Vogn. Hertil kom et talrigt Personale i Kjøkkenet (2 Kokke og 1 Kokkedreng), i Bryggeriet, Bageriet, Kjælderen og Stalden, samt endelig den kvindelige

Besætning, der styredes af Anna Olufsdatter og bestod af en Fædeburskvinde med hendes Pige, samt en Mælkedeje (Mejerske) og hendes Piger. En Underfoged, en Portner og en Skovfoged afsluttede Tallet paa Bispens Omgivelser, der i alt bestod af henved 40 Personer¹⁾.

Først og fremmest gjaldt det om at sikre Ove Bille et — som Tiden kaldte det — ærligt Underhold paa sine gamle Dage. Vel havde Kongen anvist ham Skovkloster til Opholdsted og forlenet ham med det tilliggende Gods afgiftsfrit paa Livstid. Men betydelige Udgifter vare dog forbundne med denne Gave; thi Abbeden og Klosterbrødrene skulde underholdes af Klosters Indtægter. At Indtægterne under disse Omstændigheder ikke kunde strække til, er ikke til at undres over. Et lille Vidnesbyrd herom finde vi i et Brev fra Begyndelsen af 1538, hvori Ove Bille klager over, at hans Svende Jens Jul og Skinkel, der havde faaet Indbydelse til at følge Albert Gøye, da han skulde ride ud og modtage sin unge Brud, vare saa daariigt forsynede med Klæder, at de ikke kunde møde i en saa fin Forsamling (enten os eller dem til Ære²⁾). Der var allerede Tale om, at Bispnen skulde flytte over til Skaane og bo paa en af Eskes Gaarde, da Mogens Billes Dod og Arven efter ham forbedrede hans økonomiske Stilling. I Aaret 1538 vare han og Knud Bille — under Eskes Fraværelse i Udlandet — stærkt optagne af Skiftet efter Broderen, og Ove Bille opholdt sig i den Anledning af og til paa Svanholm. Han afslog derfor gjentagne Opfordringer fra Sofie Krummedige til at tage Ophold paa en af hendes Gaarde, uagtet en smitsom Sygdom herskede paa Skovkloster.

Kongen havde imidlertid stadig givet Lofter om, at Biskop Ove skulde faa fuld Erstatning for, hvad han havde

¹⁾ Oplysninger herom ere hentede fra talrige Breve og fra Ove Billes Testament.

²⁾ Ove B. t. Eske B., Skovkloster 1/2 1538. Or. i Ny Kgl. Saml. 1301 e. Fol.

mistet. Det var sikkert et ubetænksomt Løfte, thi Aarhus Stifts Indtægter beløb sig til over 8000 Tdr. Korn, og Tiden gik da ogsaa hen, uden at Løftet blev opfyldt. De Tilbud, som Kongen gjorde, mente Bispen ikke at kunne modtage, og med en for ham aldeles usædvanlig Bitterhed skriver han til Eske: «Saa veed Du vel selv, hvilke gode Løfter og Tilsagn der har været givet baade Dig, os og flere af vore Venner, og hvad Gavn og Profit derefter fulgte. Kjære Broder, thi ville vi endnu som tilforn befale den Sag i Guds Vold og Hans kongelige Majestæts Haand i det Haab, at Hans Naade dog med Tiden anser og betænker vor villige Tjeneste»¹⁾.

Da Eske Bille i Efteraaret 1538 vendte tilbage fra sin Gesandtskabsrejse i Udlandet, tog han sig med vanlig Energi af sin Broders økonomiske Forhold. Han opnaaede ogsaa, at Kongen overdrog Ove Bille Tolløse Gaard og By for Livstid tillige med Byerne Ubberup, Kvarmløse og Vallingerød. Godset havde tidligere tilhørt Roskilde Stift, og Indtægterne deraf beløb sig til c. 160 Tdr. Byg, 65 Tdr. Rug, 40 Tdr. Havre, 1¹/₂ Td. Smør, 10 Sider Flæsk, foruden 4 Koer samt Faar, Lam, Gjæs og Hons. Folgebrevet til Bønderne er udstædt den 9de December 1538, men Forleningsbrevet først den 25de Novbr. 1546. Det samme Forhold fandt Sted med Hensyn til Forleningen med Skovkloster, som Ove Bille paavislig har haft lige siden 1537, skjønt Lensbrevet først er dateret den 3dje December 1540²⁾.

Dette blev ikke det eneste Bevis paa Kongens venlige Stemming imod Bispen. Fra Aaret 1540 af skulde Lensmanden paa Vordingborg aarlig udlevere ham 4 Læster Korn (80 Tdr. Rug og 96 Tdr. Byg) til hans Underhold. 1544 fik han endvidere Forleningsbrev paa Egebjerggaard i Ods

¹⁾ Rordam, Hist. Kildeskr. I. 471.

²⁾ Danske Mag. 4 R. IV. 325-26. Kancelliregistranter 1535-50 S. 154. Rordam, a. St. I. 739-40.

Herred at nyde afgiftsfrit paa Livstid. Endelig fik han 1552 Gjelstrup Len i Ods Herred, som Mogens Bille havde haft¹⁾. Man tør vel saaledes sige, at Kongen har opfyldt en Del af sit Løfte til Ove Bille. Indkomsterne af disse afgiftsfrie Len maa have været fuldt tilstrækkelige til at skaffe ham det værlige Underhold: paa hans gamle Dage, som Riget og Kronen ogsaa vare ham skyldige paa Grund af de Tjenester, han havde vist dem, og den store Virksomhed i Statens Tjeneste, han havde udfoldet.

Eske Bille havde i Forening med Kansleren Johan Friis stædse varetaget Broderens Interesser hos Kongen. Selv viste Eske sit broderlige Sindelag paa en i Sandhed kongelig Maade, da han efter Mogens Billes Død trods haardnakket Modstand fra Knud Billes Side endelig havde naaet sit gamle MaaL, at komme i Besiddelse af Fædrenegaarden Svanholm. Ove Bille havde trofast hjulpet ham i hans Bestræbelser herfor — hvad senere nærmere skal omtales — og af Taknemlighed udstædte Eske Bille den 4de December 1540 (Dagen efter at Kongen havde udstædt Forleningsbrevet paa Skovkløster) følgende Dokument:

Jeg Eske Bille til Svanholm, Ridder, gjør alle vitterligt, at for den store mangfoldige Velgjerning og broderlige Kjærlighed, som min kjære Broder Biskop Ove Bille min kjære Husfrue, hvis Sjæl Gud naade, mig og mine Born altid udi mange Maader haver gjort og bevist, har jeg undt og forienet Hans Naade med min fædrene Gaard Svanholm med alle Gaarde, Gods etc., med saa mange mine Gaarde og Godser mit eget Arv og Eje dér udi Horns Herred liggendes, og som jeg hidtil til fornævnte Svanholm haft haver, at have, nyde og beholde for et kjærligt Laan, frit og kvit udi Hans

¹⁾ Danske Mag. 3. R. I. 169-71, 4. R. I. 32 og IV. 325. Kancelliregistranter 1535-50 S. 273 og 1551-55 S. 196, 207. Ove Bille tæller

²⁾ 1540 fra Skovkl. Eske B. og Joh. Friis for deres Umage, I havde at forhandle samme vore Erinder hos v. n. Herred. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

Naades Livstid i rolig Hævd og Brug for mig og alle mine Børn, saa længe H. N. lever; og maa og skal H. N. samme Gaard annamme, naar og paa hvilken Tid og Dag H. N. selv tykkes. Men naar Gud almægtigst det saa forset haver, at H. N. dør og afgaar, da skal samme Gaard og Gods med al dens rette Tilliggelse uhindret igjen komme til mig og mine kjære Børn og Arvinger. Til ydermere Vidnesbyrd har jeg med min fri Vilje og velberaad Hu hængt mit Indsegl neden for dette mit aabne Brev, kjærligen tilbedende ærlige velbyrdige Mænd Klavs Daa til Ravnstrup og Hans Villumsen, Forstander til Gavno Kloster, samme Brev med mig at forsegle. Datum Skovkloster, S. Barbare virginis Dag (4 12) 1540¹⁾».

Ove Bille overlevede Eske, og efter dennes Død fornyede Sonnen Peder Bille Forleningsbrevet paa Svanholm og to Gaarde i Love Herred den 27de Februar 1552²⁾

18 Aar henlevede Ove Bille paa Skovkloster. Sjælden forlod han dette sit nye Hjem og da kun for at aflægge et kort Besøg hos sine Venner paa Svanholm og Vallen, hos Anders Bille paa Soholm eller Oluf Rosenkrans paa Vallø, eller paa Tølløsegaard midt i sin Slægts gamle Hjemstavn Merløse Herred. Kun én Gang har han af alvorlige tvingende Grunde maattet forlade Skovkloster for længere Tid. Det var i Foraaret 1539, da Danmark truedes med Angreb baade fra Kong Gustav i Sverig og fra Kejser Carl V., der understøttede Christiern II.'s Svigersøn Pfalzgreven. Store Troppe-masser vare samlede syd for Elben, Kong Gustav havde udrustet baade sin Hær og Flaade, og i Holland laa efter Sigende en stor Flaade rede til at afgaa til Danmark. Her var man selvfølgelig ængstelig ved de truende Udsigter til Krig; Hær og Flaade sattes paa Krigsfod, og Kongen drog selv til Hertugdommerne for at væрге Grænsen. Man fryg-

1) Kopi i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

2) Or. i Rigsark. Noss. Svanholm 14.

tede imidlertid ikke alene de ydre Fjender; ogsaa mod de mange i Landet selv, som ansaas for at være Tilhængere af den katolske Religion og mentes gjerne at ville have Bisperne indsatte igjen i deres gamle Værdighed, nærrede man en — vistnok noget ugrundet Frygt. Aaret før havde man ymtet om «et stort Forræderi» i Danmark og udmalet Følgerne, hvis blot én var forhaanden, som vilde straffe og plage Holstenerne, indlemme Slesvig i Riget og gjenindsætte Bisperne¹⁾. Nu syntes der at være Fare paa Færde, thi Pfalzgreven, som kom med Kejserens Hjælp, vilde utvivlsomt søge Støtte hos Katolikerne i Danmark. Det gjaldt derfor om at sikre sig imod, at de katolske Bisper paany kom frem. Joachim Rønnow, der sad fængslet paa Dragsholm, skulde flyttes til et fastere Forvaringssted²⁾, og lige overfor Ove og Torben Bille tog Slægten saadanne Forholdsregler, at man maa formode, at den har næret Frygt for deres personlige Sikkerhed. Det besluttedes nemlig, at Ove skulde begive sig til Vallen og Torben Bille til sin Broder Klavs Billes Borg Vanaas. Paa disse to efter Tidens Fordringer stærke Slotte kunde de være i Sikkerhed under en eventuel Invasion ikke alene for Vold af Fjenderne, men ogsaa for Overgreb fra Kongens og hans holstenske Raadgiveres Side, idet Brødrene paa en vis Maade overtog Ansvar for deres Personer og deres Handlinger.

I Begyndelsen af Marts Maaned 1539 kom Eske Bille med sin Hustru til Sjælland. Han skulde i Forening med Preusseren Jürgen Klingenberg overtage Statholderposten i Kjøbenhavn og dermed Forsvaret af Ostdanmark under en eventuel Krig. Han mødtes derpaa med sine Brødre Ove og Knud paa Svanholm, og endnu paa dette Tidspunkt synes der ikke at have været Tale om nogen Frygt for

¹⁾ Hist. Tidsskrift. 4. R. VI, 272, 294.

²⁾ Statholderne i Kbhvn. t. Chr. III. Kbhvn. 2de 1539, Kongl. i Eske Billes Arkiv.

Bispens Sikkerhed. Men den 3dje April opfordrede Ove Bille indtrængende Eske til at komme til Skovkloster og tale med ham. Bispens vilde «for Aarsagers Skyld» ikke møde Broderen i Roskilde, men bad ham om, uagtet Eske havde faaet Kongens Befaling til strax at begive sig til Kjøbenhavn, «for mærkelige Aarsagers Skyld, vi ikke nu skrive kunne», strax at komme til sig. «Her siges mange mærkelige Tidender, den alsommægtigste Gud bevare alle danske Mænd vel», skriver Kjeld Krabbe Dagen efter til Eske fra Skovkloster. Den 1ste Maj finde vi dernæst Ove Bille i Helsingør. Herfra melder han sin Svigerinde paa Vallen sin Ankomst en af de første Dage; «Efter vore Brodres og flere vore borne Venners Raad og Santykke agte vi i den hellige Trefoldigheds Navn at give os her fra ndi Morgen til Skaane og siden tale med Hr. Tyge (Krabbe), vor kjære Frænde, og derefter strax at komme til Eder, skjønt det ikke kan ske uden vore kjære Brodres og Eders store Umage, Kost og Besvær». At der samtidig har været fort Forhandlinger med Kongen om Ove Billes Person, fremgaar af et Brev fra Knud Bille til Eske, hvori han ønsker at vide, om Eske har faaet Svar fra Kongen paa den Skrivelse, «vi skreve Hans Naade til om vor Broder Bispens».

Den 5te Maj indtraf Ove Bille paa Vallen. I Helsingør havde han faaet Underretning om, at Kong Gustav kun havde rustet til Selvforsvar og ikke til Angreb paa Danmark. Ligesaa havde Eske tilskrevet ham, at Kongen ikke længere nærede nogen Frygt for Angreb denne Sommer. Bispens mente derfor, at det ikke var nødvendigt, at han blev liggende paa Vallen, Eske og hans Hustru til Besvær; men, tilføjer han i sit Brev herom til Eske, «efter den Lejlighed, som begiver sig med os, hverken ville eller kunne vi rejse herfra, forend vi derom faa Din Erklæring og gode Raad». *Klavs Bille* havde besøgt ham paa Vallen, og, skriver han, «forfæredede vi af ham, at han havde været paa Vanaas og beredt alt til hans Broders (*Torben Billes*) Komme, som efter

hans og hans Venners Raad skal ligge og paa nogen Tid blive dér; saa har hans Venner lige saadan Anslag og Mening om ham, som Du og andre vore Venner have om os.

Krigsfaaren trak over denne Gang, som saa ofte siden, uden at slaa ned, og Biskop Ove vendte tilbage igjen til Skovkloster, efterat han under sit Ophold paa Vallen havde haft den store Sorg at se sin Svigerinde afgaa ved Døden. Men at Forholdet til Kongen ikke strax blev klaret, derom vidner en Skrivelse fra Jürgen Klingenbeck til Eske, hvori han beklager, at han paa Grund af Tidens Knaphed ikke har kunnet forebringe Kongen den bevidste Sag angaaende Bispen; men om kort Tid vilde Kongen komme til Kjobenhavn og Sagen vilde da kunne blive ordnet. Om Resultatet af disse Forhandlinger foreligger imidlertid intet¹⁾.

Ligesom Ove Bille i sine Velmagtsdage havde været det ledende Midtpunkt i et mægtigt politisk Parti, saaledes blev han og hans Hjem nu et Midtpunkt for hele hans store Slægt. Intet af Betydning indenfor Slægten kunde foretages, uden at man først havde indhentet hans Raad. Selv omfattede han alle sine ældre og yngre Slægtninge med levende Sympati, altid virksom med Raad og Vejledning, hvad enten det gjaldt vigtige økonomiske Interesser eller Ungdommens Studeringer og Giftermaal. Et særligt varmt Forhold bestod mellem ham, Eske og Sofie Krummedige. Vi skulle senere se, med hvilken Omsigt han gennemførte Eskes Yndlingstanke, Erhvervelsen af Svanholm, og med hvilken Besindighed og Klogskab han ledede Eske under dennes bitre Arvestrid med Goyerne om Arven efter Mogens

¹⁾ Om Krigsfaaren Foraaret 1539 se Danske Mag. 3. R. VI, passim. Breve fra Ove Bille t. E. B. og Fru Sofie, dat. Skovkloster ⁵/₃, Svanholm ¹²/₃, Skovkloster ²/₄, Helsingør ²/₅, Vallen ⁷/₃ og ¹⁴/₅ 1539; Kjeld Krabbe t. E. B., Skovkloster ¹/₄ 1539, alle i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol. Knud Bille t. E. B., Gladsaxe ⁵/₅ 1539 og J. Klingenbeck t. E. B., Copenhagen ¹/₇ 1539, i D. Ad. Br. 7. 199 og 9. 101.

Bille og Sofie Gøye. Samtidig forstod han at bevare det broderlige Forhold til Knud Bille, uagtet han modarbejdede ham i hans Strid med Eske om Svanholm. Knud besøgte ham stadig paa Skovkloster, naar han som Medlem af Rigsraadet kom til Sjælland, og under et Ophold hos Broderen blev han ramt af det Sygdomstilfælde, der medførte hans Død. Af Søstrene synes han at have været særlig knyttet til Hilleborg, der var gift med Lavrids Skinkel til Egeskov, som døde 1533. Han havde den Sorg at miste hende allerede 1536, da hun var draget over til ham i Roskilde for at trøste ham efter hans Fald. Han lod hende begrave i Roskilde Domkirke¹⁾. For hendes Børn var han en trofast Ven; jævnlig sendte han sin Kansler over til Egeskov for at varetage deres Interesser, en Slægtning af dem var optaget i hans Husstand, og Døtrenes Forsørgelse ved gode Giftermaal laa ham varmt paa Hjerte. Hilleborg Skinkel blev saaledes ved hans Medvirkning gift med Klavs Daa til Ravnstrup, en god Ven og Slægtning af Billerne. Ogsaa Søsterdøtrene fra Østrup i Jylland, Joachim Lykkes Børn, omfattede han med levende Interesse, og flere Breve vidne om hans Harme over den Mangel paa faderlig Omhu, den gamle Hr. Joachim viste, da han lod Eske og Hustru paatage sig Udgifterne ved Karen Lykkes Giftermaal med Erik Krabbe²⁾.

Selvfølgelig var det dog Eskes og hans Families Velværd, der særlig laa ham paa Hjerte. Under et Besøg i Roskilde Efteraaret 1538 blev Sofie Krummedige alvorlig syg. Herom skriver Ove Bille i Januar 1539 til Eske: «Kjende Gud, at vi ikke uden stor Sorg og Drovelse været har, siden Du rejste fra os, og vi saadan Din kjære Husfrues Lejlighed forfarede.» Eske bør lægge alt i Guds Haand og fremfor alt «med alle Midler, Ord og Lempe og Undervisning opholde hende, at hun ikke bekymrer eller græmmer

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 737.

²⁾ Jvfr. Lund Danmarks Historie X. 46—67.

sig.» Hvilken fin Følelse og kjærlig Omhu aander ikke ud af disse Ord. Han tilføjer: «Vi have bespurgt os, siden vi hendes Lejlighed forstod, at baade her udi Landet og mange andre Steder i Aar har mange ærlige Dannekvinder vederfares og hændes lige saadan Brøst og ere dog komne til Deres Helbred igjen, og, som os er foresagt, da brugte de Bade dertil»¹⁾. Da Fru Sofie under hans Ophold paa Vallen i Maj 1539 rantes af den samme Sygdom som Aaret før, tilraadede han indestændig Eske, at lade sin Hustru komme til sig og stedse være hos sig. Og da Sygdommen tog Overhaand, sendte han Ilbud efter Broderen og var selv til Stede ved hendes Dødsleje. For hendes Børn var han som en Fader. Peder Bille, Eskes førstefødte Søn, var hans Gudson. Han fulgte derfor med dobbelt Interesse den unge Mands Færden under hans Ophold i Udlandet, understøttede ham og var hans Talsmand hos den strænge, noget nøjeseende Fader, naar Peder Bille trængte til Penge. Særlig synes dog den gamle ensomme Mand at have interesseret sig for de Unges Giftermaal. Det var vel ikke saa meget deres Hjerteanligender, der sysselsatte Bispen, som den praktiske Side af Sagen — at Børnene stiftede rige og ansete Forbindelser. Saaledes arbejdede han med Iver for Peder og Henrik Billes Forlovelse med Birgitte og Karen Rosenkrans, Oluf Rosenkrans til Valøos og Ide Munks rige Døtre. Det var ham, som tilraadede Hr. Oluf at vælge til Bortfæstning af sin 12aarige Datter Birgitte «det Tegn, som er virgo og paa Danske kaldes Jomfru, som falder den Tirsdag og Onsdag næst før Palmesøndag». Han henviser til et Skrift af den lærde Mand Doktor Carion, som siger, at dette Tegn er godt til «at afvænne smaa Børn, item at bygge og fæste sig en Jomfru udi Ægteskab, men dog være hende ubevaret i samme Tegn». Han lovede selv at

¹⁾ Ove B. t. E. B. og Sofie Kr. Skovkloster ¹⁾ 1539. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

overvære den højtidelige Bortfæstning, som foregik paa Vallo ved Paasketid 1542. Han viste herved sin faderlige Kjærlighed til Peder Bille, da han ellers altid nægtede at være til Stede ved store «Værtskaber»; saaledes afslog han Eskes Indbydelse baade til Karen Lykkes og Anne Billes Brylluper. Efter Eskes Død var Peder Bille den, der i hans sidste Leveaar stod ham nærmest.

At en Mand med et saa udpræget katolsk Sindelag som Ove Bille, hvis hele Virksomhed havde været en Kamp for den gamle Kirkeorden, ikke kunde finde sig tilrette under det nye kirkelige Regimente, vil enhver let kunne forstaa. At han maaske ogsaa har næret Haab om at se den gamle Lære paa ny rejse sig og vinde Sejr, turde blandt andet fremgaa af den ovenfor S. 563 anførte Ytring af ham og hans Søkende: «Haver Gud det saa forset, at den gamle Skikkelse, Kirker og Klostre, Guds Lov og Tjeneste, maa herefter igjen opkomme, som den funderet og skikket er», ville de være villige til at tilbagegive Kirken det Gods, som de nu have faaet tilbage ved Kirkegodsets Inddragelse. Et Vidnesbyrd herom finde vi ogsaa i hans indstændige Opfordring til Eske i Begyndelsen af 1539 om ikke at lade sine Sønner studere i Tyskland men ved de katolske Universiteter i Paris eller Lowen¹⁾. Eske fulgte ikke denne Gang hans Raad, idet han sendte sin Søn Hartvig netop til Wittenberg: men senere sendte han dog Henrik Bille til Frankrig, og det er maaske ogsaa efter Tilskyndelse af Biskop Ove, at Klavs Bille lod begge sine Sønner studere i Paris. Men efterhaanden som den evangeliske Lære voxede sig fast i Landet, maatte Ove Bille selvfølgelig opgive ethvert

¹⁾ Vi raade Dig for adskillig Lejligheds Skyld, at Du ikke forsender Dine Sønner af Riget inden paa Foraaret, at dersom Du vil have dem til Studium, da raader vi Dig, at Du enten forsender dem til Paris eller og til Lowen, og at de ville komme til os, førend de komme af Riget, de skulle i alle Maade være os velkomne. O. B. t. E. B.

¹⁾ 1539. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

Haab om Katolicismens Sejr. Selv indenfor Klostret, hvor dog saa meget endnu mindede om den gamle Tro, hvor Munkelofterne krævedes overholdte, Ordensdragten bevarede — om Munkene end havde maattet opgive Tonsuren — og hvor mange katolske Kirkeskikke hemmelig holdtes i Ære, trængte Luthers Lære ubonhorlig ind. Den energiske sjællandske Biskop Peder Palladius undlød ikke paa sine Visitatsrejser ogsaa at tilse Klostrene. Guds Ord skulde jo prædikes her, ligesom i Landets andre Kirker, efter Kirkeordinansen. Som Lensmand paa Skovkloster skulde Ove Bille paasee, at alt gik i Klostret, som det burde, og han maa herigjennem være kommet i hyppig Berøring med Biskop Peder. Et venskabeligt Forhold mellem dem indtraadte; af et Brev af 1552 fra Ove Bille til Kongen fremgaar det, at Peder Palladius har anvendt sin Indflydelse ved Hove til Bedste for ham. Ove Bille skriver nemlig, at han af et Brev fra Dr. Peder Superintendent har erfaret, «at han har givet E. N. Højnægtighed tilkjende mine Vilkaar og Lejlighed, som nu med mig begives paa min Alderdom, og at E. N. kgl. Mt. har dem gunstelig annammet og anset». Iblandt andet har Dr. Peder skrevet, «at E. K. M. er tilneget ydermere mig at forsee, nu forladt hos Verden, og at jeg derfor skulde selv udvælge og begjære noget af E. N. kgl. Mt., hvor mig tykkes her udi Landet belejligt, da vilde E. N. gunstelig mig det unde og forlene». Han udbeder sig derfor Gjelstrup Len, og, som ovenfor omtalt, fik han det ogsaa¹⁾.

Det fortrolige Forhold til Peder Palladius medførte ogsaa et Omslag i Ove Billes religiøse Anskæelser. Inden sin Død vides han at være gaaet over til den evangeliske Tro. Den 1ste Januar 1555 sender Peder Palladius ham en trykt Nytaarshilsen, hvoraf Begyndelsen lyder saaledes: *Matth. XXV. Omni habenti dabitur. Clarissimo et piissimo viro et domino,*

¹⁾ D. Mag. 3. R. I. 169. Kancelliets Brevbøger 1551—55 S. 197 og 207.

domino Avoni Bille episcopo vero ad Christum converso, strenulam hanc pro læto anni novi auspicio Petrus Palladius mittit. Ogsaa hans Kansler, Hans Henriksen, skriver, at han døde «*ad veram et puram evangelii doctrinam in senectute conversus*»¹).

Om Ove Billes Virksomhed som Lensmand paa Skovkloster, Tølløse, Egebjerggaard og Gjelstrup foreligger der kun enkelte Vidnesbyrd. De vise imidlertid, at han med Kraft varetog de ham underlagte Lens Interesser, vaagede over, at intet af deres Gods blev formindsket, og her, som i sin øvrige Livsvandel, har han da ogsaa sat sig et uplettet Minde. Hans Navn vil, ved Siden af Peder Lykkes, altid nævnes blandt Danmarks ypperste katolske Gejstliges.

Ove Bille havde jævnlig været syg og sengeliggende. Allerede som Biskop i Aarhus havde han været angrebet af Sygdom i Benene. Senere slog andre Alderdomsskrøbeligheder sig til. Saa længe Sofie Krummedige levede, sendte hun ham Urter og Lægemedler. Senere konsulerede han Kongens Livlæge, Dr. Capiten, der foreskrev ham forskjellige Ting, der hjalp ham. Han bar altid hos sig en Bøsse med «Præservativer som ere ferske og gode», skriver han 1550 til Peder Bille. Men Aarene krævede deres Ret, og den 10de April 1555 døde han paa Skovkloster. Han blev begravet i Antvorskov Kloster som den sidste af sin Slægt, der hviler i dette Billernes gamle Mausoleum²). Kong Christian viste sin Slægts gamle Tjener den sidste Ære, idet han trods en alvorlig Sygdom i sit Ben fulgte hans Baare til Graven. Paa den over Ove Bille lagte Gravsten fremstilles han i biskoppelig Dragt, støttende sig til Krumstaven i sin højre

¹) Pontoppidan, Ann. eccl. dan. II. 480. Heiberg anfører i sin Biografi af Peder Palladius Fortegnelsen over dennes trykte Skrifter (Theol. Tidsskr. IV. 166): Et Nytaarsonske til Ove Bille 1555. Declaratio verb. Esaie 9. Puer natus est nobis etc. Paa et Folio Blad. Det er ikke lykkedes mig at finde dette.

²) Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 435.

Haand, medens han i den venstre holder Bibelen, hvori han læser med et eftertænksomt og mildt Udtryk. Paa begge Sider af Billedet findes hans fædrene og mødrene Ahnevaaben, og Stenen bærer følgende Indskrift: *Sepultus hic reuerendus in Christo Pater Dominus Avo Bilde, filius Petri Bilde de Suanolm quondam Episcopus Arhusiensis obiit A. D. MDLV eius anima in pace requiescat.* Stenen er ikke bevaret, men Arkivtegneren Abildgaard har i forrige Aarhundrede udført en Tegning deraf, som er aftrykt i Nye Danske Magazins første Bind Side 193 og i Mindesmærker fra Antvorskov.

Ove Bille efterlod sig en ret anselig Formue. Af forskjellige Mageskifter med Eske Bille fremgaar, at han har besiddet en Del Jordegods. Hvorledes dette er fordelt mellem Arvingerne, mangle vi Midler til at konstatere. Derimod yder hans Testament et vigtigt Bidrag til Værdsettelsen af hans Formue i rede Penge og Klenodier. Med stor Omhu har han i sit sidste Leveaar redigeret dette Akttykke, der er delt i to Afsnit: 1) Extract af mit Testament paa Guld, Daler og Pendinge, som jeg Ove Bille haver givet fattige Folk, ad pia loca, og mine egne Tjenere, dateret Skovkloster 21de Maj 1554, og: 2) Extract af mit Testament pro rige cognatis et amicis, dat. 11te Juli 1554. Den samlede Sum, hvorover han har disponeret til Gaver til Fattige og Rige, Slægtninge og Venner, Kirker og Hospitaler, beløber sig til — fraregnet Klæder og Viktualier:

- 313 Guldgylden.
- 328 rhinske Gylden.
- 39 ungerske Gylden.
- 19 Nobler.
- 1 Engelot.
- 640 Daler.
- 1160 Mk. Pendinge.
- 13 Sølvstobe (Bægre).
- 3 Sølvskaale.

- 2 Gobeletter (Bægre).
- 3 Guldkjæder.
- 6 Guldringe og en Signetring.
- 1 Guldske.

Omsat i Mark Pendinge ville ovennævnte Pengesummer beløbe sig til ca. 5400 Mk. (1 Td. Korn = 12 β). Men hertil kommer Værdien af Klenodierne, af hvilke Ove selv havde arvet en Del, saaledes efter Kong Hans, Biskop Lage Urne, Eske og Mogens Bille. Af et Inventarium over Anders Billes Solv fremgaar, at det Sølvbæger med Laag, som han arvede efter Ove Bille, vejede 63¹/₂ Lod¹). De andre Sølvbægere have utvivlsoomt ikke været ringere i Værdi.

Igjennem Gavebrevets Poster faa vi ligesom en Afspejling af Hovedpunkterne i Ove Billes Liv. Vi se hans Virksomhed og Interesser, hans Slægt og Venner kort alt, hvad der var ham kjært i Livet, ligesom passere Revue for os. Fra den lille Sognekirke til Svanholm, Krogstrup Kirke, hvor han vel selv var døbt, føres vi over Roskilde Domkirke, i hvis Kapitel han havde indtaget en fremragende Plads, til Aarhus Bispestæde. Til Domkirken, Kannikerne, Præsterne, Skolen og de fattige i Aarhus skjænkede han betydelige Pengesummer og desuden særlig til Kirken to Sølvkors. Over Skovkloster og Næstved, hvis Abbed, Munke, Præster, Kirker og Fattigfolk betænkes efter en mindre Maalestok, føres vi endelig til hans «Lejersted» i Antvorskov Kloster, og her udfoldes atter en rig Gavnildhed. Klosteret faar Gods og Penge, S. Nicolai Alter i Klosterkirken Bispens Kalk og Disk, en rød Fløjels Hage og Messedragt samt Ove Billes Fløjels Kjortel. Prior, Munke, Præster og de fattige i Slagelse betænkes ligeledes rigeligt. Et Blik paa den Række af Mænd og Kvinder, som nævnes i Testamentet, viser, at Ove Bille var den sidste af Søskenene fra Svanholm. Det blev da Brødre- og Søstrebornene, der kom til at nyde godt

¹) D. Ad. Br. 6. 183.

af hans Gavmildhed, og først og fremmest Brodrene fra Svanholm, Eskes og Sofies Børn. Til dem skjænkes det forgyldte Stob med Laag, gjort af Kong Hans» (Peder Bille), «Sølvstoben gjort af Hans's Signet og Sekret» (Jørgen Bille), Guld kjæden med Guld korset, hvori var fremstillet Kristi Korsfæstelse (Peder Bille), og til alle Eskes Sønner i Forening den Guld kjæde, deres Fader havde skjænket ham. Ogsaa alle de andre Brodersønner fra Svanholm og Kjærsgaard fik hver et Sølvstob, medens Dotrene og Svigersønnerne begavedes med Penge. Af den gamle Slægt levede endnu Anders Bille og Klavs Bille. Medens den førstnævnte og hans Hustru modtog kostbare Gaver i Sølvbægre (et hvidt Stob med Laag), Gobeletter (små Drikkebægre), Ringe og Penge, nævnes ikke Klavs Bille og hans Sønner i Testamentet. Derimod fik hans Dotre en lille Pengesum. Det vilde blive for vidtloftigt her at nævne alle, som Ove Bille havde erindret ved Fordelingen af sit Gods og Guld. Det skal derfor kun til Slutning omtales, at han skjænkede Kongen, Dronningen og den unge Hertug Frederik hver et Sølvstob, Kansleren Johan Friis en Guldring med en stor Safir, samt endelig Dr. Peder Palladius 1 Nobel og 4 rhinske Gylden. Der klinger gjennem disse sidstnævnte Gaver ligesom en Forsoningens Stemme til de Mænd, der havde knust den Aandsretning, for hvilken Ove Bille have været den ihærdigste og nobleste Forkæmper¹⁾

3.

KNUD BILLE til Gladsaxe († 1543) og Efterkommere.

(Lindved- og Kjærsgaard-Linjerne.)

Knud Bille gik uskadt ud af Grevens Fejde, under hvilken han havde spillet en ret passiv Rolle. Først havde Sygdom hindret ham i at indtage den Plads, der i

¹⁾ Nye danske Mag. I. 241—248.

Følge hans Alder og Rigsraadsværdighed tilkom ham blandt den skaanske Adel, og da han endelig indtraf paa Skuepladsen i det afgjørende Vendepunkt, da Adelen ved Nytaarstid 1535 opsagde Grev Christoffer Huldskab og Troskab, var Ledelsen gaaet over i andres Hænder. Om hans Virksomhed i Fejden forlyder ikke meget. I Forening med Joachim Trolle modtog han i Begyndelsen af Marts Hylding paa Hertug Christians Vegne af Almuen i Øst-Skaane¹). Senere laa han i Lejr dels i Lund, dels foran Malmø, og endelig finde vi ham, som ovenfor omtalt, i Kjøbenhavn hin 12te Avgust 1536, da han med sine Fæller i Rigsraadet maatte underskrive Katolicismens Dødsdom. Han overværede selvfølgelig Rigsdagen i Kjøbenhavn 1536. Herfra tilskrev han den 12te December sin Broder Eske, at han nu i henved 7 Uger havde ligget i Kjøbenhavn og forgjæves bestræbt sig for at faa tilendebragt de Hverv, Broderen havde paalagt ham at udføre hos Kongen, paa Grund af de «sware Handel», der havde været paa Færde. Han beklager Ove Billes Skæbne og frygter for, at Sorgen over Søsteren Hilleborgs Død og al den Modgang, Bispen havde haft paa sine gamle Dage, «skal korte fast paa hans Helbred»²). Ved Kroningsrigsdagen Sommeren 1537 var han atter i Kjøbenhavn og blev her udvalgt til Kommissær paa det forestaaende Møde med svenske Sendebud i Halmstad, der skulde afgjøre Tvisten om de Godser i Danmark, Kong Hans 1506 havde berøvet den svenske Adel. Imidlertid kom Eske Bille til Danmark, og Mogens Billes kort efter paafulgte Død 1538 aabnede ogsaa Knud en Udsigt til at komme i Besiddelse af Svanholm. Hvad vi kjende til ham i hans sidste Leveaar, hænger

¹) Dok. herom udstædte af Herredsfogeden Anders Aagesen i Lister Herred ⁶/₃ og af Hrdsgd. i Gønge og Bregne Herreder ⁸/₃ 1535. Or. i D. K. Hist. Fasc. 16, 15—16. Fuldmagt og Hverv i Snøbohm, Skånes beskrifning I. 35—36.

²) D. Ad. Br. 8. 200.

næsten udelukkende sammen med hans Bestræbelser for at hindre Eske i at blive Ejer af Fædrenegaarden. Men da dette Forhold vil blive særlig behandlet i Eske Billes Biografi, skulle vi her kun omtale, at han til Slutning maatte bøje sig for den Modstand, der fra den øvrige Families Side rejstes mod ham, og endelig 1540 mageskifte sin Part i Svanholm med Eske. Forøvrigt stod han last og brast med Broderen i dennes Arvestrid med Gøyerne efter Mogens Billes Død og i andre Familieanliggender, og det gode Sammenhold mellem Brødrene, som var en nedarvet Tradition i Billeslægten, blev ingensinde alvorlig forstyrret ved Striden om Svanholm.

Knud Bille ejede Kjærsgaard i Fyn, til hvilken han efterhaanden havde samlet en Del Gods, men han opholdt sig til Stadighed paa Gladsaxe. 1540 fik han desuden nogle Gaarde i Skaane i Pant af Kongen for et Laan paa 400 Daler. Han var jævnlig plaget af Sygdom, som overhovedet synes at have været en hyppig Gjæst hos Brødrene paa Svanholm. Ogsaa han søgte og fandt Raad hos Sofie Krummedige, men i Sommeren 1540 blev han saa haardt angrebet, at man frygtede hans Liv. Han kom sig dog saa vidt, at han den 27de Avgust kunde møde personlig paa Mogenstrup og afslutte Skiftet med Eske. Men senere tog Sygdommen atter Overhaand. I Februar 1541 takker han Eske for tilsendte Lægemedler og tilføjer mistrøstigt: «Dersom det ej hjælper, takker jeg dig alligevel for Dine gode broderlige Raad og Kjærlighed»¹⁾. Da han i Maj 1542 besøgte Ove Bille paa Skovkloster, blev han saa syg, at man atter frygtede for, at han skulde dø. Bispnen skriver herom til Eske: «Give vi Dig kjærlig tilkjende, at paa 5te Uge siden kom vor Broder Knud Bille hid til os og var meget syg og skrøbelig, saa haver han og siden været meste Delen; men nu ved 8 Dage haver han stedse holdet ved

1) Kn. B. t. E. B. Gladsaxe ^{3,2} 1541. Or. i D. Ad. Br. 9, 161.

Sengen, og sige de, der hannem omgaas, at han næppe-ligen udgaar af denne Sygdom, Gud almægtigste være hans Hjælp og Trost». Bispren har derfor kaldt begge hans Sønner Erik og Sten over til Skovkloster, «thi det var ikke godt, at ingen af dem var til Stede og kunde give sig til Gaarden Gladsaxe, om hans Hoved, det Gud forbyde, noget tilkommer; de kunne faa den Skade derover, som de i lang Tid ej forvinde skulle». Eske bør staa dem bi med gode Raad og særlig udvirke hos Kongen, at en af dem faar Lenet, hvis Faderen dør; thi denne havde laant Kongen en stor Sum Penge, for hvilken han hverken havde Sikkerhed i Gods eller Len¹⁾. Han naaede dog hjem til Gladsaxe²⁾, men døde her i Begyndelsen af 1543 og blev begravet i Gladsaxe Kirke³⁾.

Knud Bille efterlod sig 2 Sønner, *Erik* og *Sten*, samt 4 Dotre, *Hilleborg*, der blev gift med Lavrids Grubbe til Alslev, *Anne* og *Sofie*, der døde ugifte henholdsvis i Maribo Kloster og S. Klara Kloster i Roskilde, samt *Lisbet*, der ægtede Jens Markvardsen Rodsten. Anne opdroges 1537 hos Jomfru Anne Nielsdatter Sparre i Odense. Lisbet var i Huset hos Sofie Krummedige fra 1536—1538. Knud Bille takker 1ste November 1537 sin Svigerinde for hendes Omhu for Datteren. Hun har bedet ham om at sende Datteren «hvad hun skal have, at hun kunde siden følge Dig blandt Folk»; men da der paa hans Egn intet findes til Salgs og han heller ikke har Forstand paa, hvad hun skal bruge,

¹⁾ Ove B. t. E. B., Skovkloster ²⁾ 1542. Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

²⁾ Han fik Befaling til at sende 3 Heste af sit Len paa Tog til Sverig ₁₂ 1542. D. Mag. 3. R. VI. 357.

³⁾ 18. Febr. 1543 var han død, i Følge et Mageskiftebrev mellem Ove og Eske Bille af denne Dag, hvori O. B. kalder ham «vor afdøde Broder». Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol. I Følge Brunius Skånes Konsthist. S. 690 findes i Gladsaxe Kirke Ligsten over «Knud Bille af Gladsaxe, død 1516». Aarstallet er selvfølgelig læst forkert.

beder han Fru Sofie at afkræve Niels Berelsen (Eskes Foged paa Vallen), 100 Mark, som denne skylder ham, og selv kjøbe til Datteren, hvad hun behøver¹). Det følgende Aar sendtes hun til Jomfru Karen Hansdatter (sandsynligvis i et af Røskilde Jomfruklostre), som havde lovet at undervise hende²). Siden blev hun, uvist naar, gift med Jens Rodsten, og døde i Aaret 1601, 77 Aar gammel.

Den fra Knud Bille udgaaende Gren af Ætten deler sig i to Linjer: *Lindved* Linjen og *Kjærsgaard* Linjen. Af Brødrene var *Erik Bille* den ældste. Født 1520 paa Glad-saxe, har han mulig opholdt sig nogle Aar i Udlandet, thi Faderen nævner ham i et Brev af 3dje Februar 1541 som hjemkommet. Efter Faderens Død giftede han sig 1544 med Karen Marsvin Pedersdatter til Lindved i Odense Herred, og denne Gaard blev siden hans Ejendom, til hvilken han sædvanlig skriver sig³). Hans Hustru døde allerede 25de Oktober 1548, men to Aar efter giftede han sig paa ny, denne Gang med den 20aarige Gedske Brockenhus, Datter af Mikkell Brockenhus til Bramstrup og Karen Lykke, hvorved han blev Svoger til den bekjendte Feltherre fra Syvaarskrigen, Frands Brockenhus. 1554 forlenedes han med Salling Herred, som han fik i Pant for 2000 Daler; 1561 indløste han tillige den Part af Herredet, som Jakob Reventlow havde i Pant, og 1559 fik han Pantet end yderligere forhojet med 500 Daler⁴). Fra nu af er han ligesom Broderen Sten knyttet til Fyn, og 1557 mageskifter han til Fætteren Peder Bille til Svanholm Arvegoods i Horns Herred mod Gods i

¹ Or. i D. Ad. Br. S. 315.

² Magdalene Brahe t. Sofie Krummedige, Boserup ²³ s. 38. Or. i D. Ad. Br. 10. 87.

³ Hvorledes han 1557 kunde skrives til Tersløse (i Sjælland), er mig ubekjendt. Frands Brockenhus kvitterer ²⁷ s. 1557 Erik Bille til Tersløse og Hans Barnekov for 4000 Daler til Nyborgs Befæstning. Or. i D. Ad. Br. 11. 23.

⁴ Erslev, Danmarks Lenvæsen S. 36. Registre o. a. Lande ⁹/₁₅ 1559.

Fyn (Vends Herred»)¹). Som Lensmand i Salling Herred maatte han 1556 rejse Anklage mod sin Fætter Frands Billes Svigermoder, Sofie Lykke, Joachim Hardenbergs Enke paa Sandholt, der havde overtraadt Recessen af 1536 ved at have opkjøbt og ladet udføre af Landet et stort Antal Øxne, ikke mindre end 1042 Stykker, som hun ikke selv havde ladet staldfodre. Erik Bille førte Sagen imod hende gennem alle Instanser, og ved kongelig Retterthingsdom af 14de Januar 1557 domtes hun til at have forbrudt til Kronen saa mange Øxne, som hun imod Recessen havde udført. Kongen var meget forbitret paa hende, men paa Dronningens og Prins Frederiks Forbøn lod han sig bevæge til et Forlig, hvorved han opgav sin Ret til at inddrage Fru Sofies Gods, imod at hendes Svigersønner udbetalte til ham 6260 Daler for Øxnene og til Erik Bille 300 Daler i Kost og Tæring²). Det var efter hans Indstilling, at Kongen 1560 bifaldt, at Salling Herredsting skulde holdes ved Hillerslev Kirkegaard³). Forøvrigt maatte han som Lensmand jævnlig ledsage fyrstelige Personer (Enkedronning Sofie, Hertugerne Adolf og Hans), der over Assens rejste til Kjøbenhavn, og selv fulgte han i Februar 1555 Dronning Dorothea og Hertug Frederik til en Bryllupsfest i Wismar, ligesom han 1561 i April ledsagede Kong Frederik paa hans Rejse til Holsten.

I Marts Maaned 1563, da Krigen med Sverig stod for Døren, blev han udnævnt til Skibschef, og den følgende Maaned til Proviantmester i Fyn. Han kom af ukjendte Grunde ikke til at deltage i Krigen 1563, hvorimod han det følgende Aar synes at have været Skibshøvedsmand. I 1565 har han deltaget i Krigen som Befalingsmand i Hæren; thi i Juni Maaned har hans Hustru med flere andre Adelsdamer besøgt ham i Halmstad. Han deltog i Slaget ved

¹) Or. dat. Kbhvn., 23 s 1557. Arkivet paa Svanholm.

²) Bricka, Kancelliets Brevbøger 1556—60 S. 33, 63, 77, 106. Kolderup Rosenvinge, Gamle danske Domme II. 163—71.

³) Bricka, a. St. S. 427.

Svarteraa, men hermed ender ogsaa hans Virksomhed som Officer¹⁾. Fra 1567 til 1568 havde han tillige Odensegaard med 5 underliggende Herreder i Forlening og var saaledes nu Fyns mægtigste Lensmand. Han laante 25de Juni 1568 Kongen 1000 Daler, men allerede 20de Septbr. samme Aar fik han Kongens Befaling til at overgive Lenet til Erik Rosenkrans, hvem Kongen ogsaa havde tilladt at indløse Salling Herred fra ham²⁾. Fra nu af høre vi intet om Erik Bille, førend han den 3dje Juni 1573 døde og den 22de Juli blev begravet i Vor Frue Kirke i Odense.³⁾

Erik Billes Hustru, *Gedske Brockenhus* overlevede sin Ægtefælle i 26 Aar. 1580 tilmageskiftede hun sig af Kronen Rynkebygaard i Renge Sogn, Gudme Herred, og her tilbragte hun sine sidste Aar⁴⁾. Hun døde paa Korsør Slot den 10de Septbr. 1599 og blev begravet ved sin Mands Side den 22de Septbr. Over deres Grav lod den ugifte Datter Sofie, der havde været blandt Dronning Sofies Jomfruer, 1618 oprejse et Epitafium. Deres Sønner *Mogens'* og *Oves* Historie er skildret i dette Værks 2den Del S 450 og 459 ff. Her skal derfor kun nævnes Sonnerne *Knud* og *Peder Bille*. Den førstnævnte skrev sig dels til Lindved, dels til Flintholm. Han giftede sig 1578 med Birgitte Eriksdatter Banner, Enke efter den 1564 afdøde Klaus Bryske⁵⁾. 1580 mageskiftede

1) Tegn. o. a. L. ¹³/₃, ¹⁴/₁, ¹¹/₆ 1563. ²¹/₃, ¹/₉ 1564. Christoffer Gøye t. Birg. Bølle, Halmstad ¹⁵/₆ 1565: Maa Du vide, at Anne Oxe og Margrethe, Erik Rosenkranses, og Maren Bille og Gyesse, Erik Billes, og Mette, Morten Krabbes, ligge her endnu i Byen og ville nu drage tilbage igien». Or. i D. Ad. Br. 22, 55. D. Mag. 3. R. II 95.

2) Tegn. o. a. L. ²¹/₅ 1567, ²²/₆, ²⁵/₆, ¹⁰/₈, ²⁶/₉, ¹/₁₀ 1568. Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. IV. 431—33.

3) Ejler Brockenhus's Antegnelser S. 35.

4) Laursen, Kronens Skjøder S. 232. Jacob Madsens Visitatsbog S. 174, 201.

5) Ejler Brockenhus's Antegnelser S. 43. 19. Septbr. 1578 indbyder han Fru Birgitte Bølle til sit Bryllup i Svenborg den 2den Novbr. Top. Saml. p. Papir Lindved 1.

han med Kronen noget af sin Hustrus Gods i Jylland mod Gods i Fyn og tog derpaa Ophold paa Flintholm, hvorfra han 1582 tilskjødede Erik Lykke sit Arvegods i Salling Herred¹⁾. Begge Ægtefællerne døde samme Aar 1592 og ligge begravne i Flintholms Sognekirke Hundstrup Kirke. Deres Ægteskab var barnløst.

Peder Eriksen Bille skrev sig til Haastrup i Salling Herred. Han tjente 1579 som Hofjunker, var ugift og levede endnu 1586²⁾.

Kjærsgaards Linjens Stamfader er *Sten Bille Knudsen*. Det er kun faa og spredte Efterretninger, vi have kunnet samle om denne Mand, der blev Stamfader for den grevelige Slægt Bille-Brahe. Sten Bille fødtes 12te Marts 1522 paa Gladsaxe. Han opdroges tilligemed Fætteren Jørgen Bille Eskesen af Reformatoren Frands Vormordsen i Malmø. Under Grevefejden opholdt han sig hos Sofie Krummedige paa Vallen, 1540 nævner Ove Bille ham i Anledning af en af Knud Billes Heste, som han fra Paaskemarkedet i Roskilde havde ført til Skovkloster. Han og Broderen bleve hjemkaldte til Faderens Dodsleje, formodentlig fra Kjærsgaard, som denne har ladet dem bestyre. Ove og Eske Bille anstrengte sig forgjæves for at skaffe en af Brødrene Forlening paa Gladsaxe. Sten Bille bosatte sig da paa Kjærsgaard, til hvilken Gaard han nævnes 13de Januar 1550, da han forseglede den fynske Adels Forpligtelsesbrev. Han giftede sig 1552 med Helvig Ulfeid Hartvigsdatter til Højbygaard i Lolland. Brylluppet overværedes blandt andre af Fætrene fra Svanholm. Da Sten Bille ikke overtog Bestyrelsen af noget Len, forekommer hans Navn yderst sjælden i officielle Aktstykker. Vi finde ham til Stede paa Herredage, overtage Synsforretninger over Skove og

¹⁾ Laursen, Kronens Skjoder S. 43, Dombog No. 35 for Aar 1632, Fol. 639.

²⁾ Tegn. o. a. L. 1583 ² 2. Laursen, Kronens Skjoder S. 302.

Gaarde og lignende Forretninger. Men intet offentligt Stats-hverv har været ham overdraget. I Syvaarskrigen nævnes hans Navn intet Steds, derimod laante han Kongen 18de August 1567 3333 Daler, hvad der tyder paa, at han var en velhavende Mand. Ved gjentagne Mageskifter med Kronen lagde han betydeligt Gods til Kjærsgaard, og han nævnes da ogsaa som den første af de fynske Adelsmænd ved Lenshyldingen i Odense i Maj 1580. Han døde paa Kjærsgaard den 21de Oktobr. 1590 og begravedes den 2den December i Brenderup Kirke. Helvig Ulfeld døde ligeledes paa Kjærsgaard 23de Juni 1601 og begravedes i Brenderup den 4de August. Deres Efterkommeres Historie er skildret i Bille-Ættens 2den Del¹⁾.

4.

ESKE BILLE († 1552) SOFIE KRUMMEDIGES († 1538)
og deres Born til 1563

I Juli Maaned 1537 vendte Eske Bille og hans Hustru tilbage til Danmark. De bosatte sig paa Vallen i Halland, Sofie Krummediges Fædrenehjem, og den gamle Borg, hvor Eskes Hustru havde tilbragt sine Barndoms- og Ungdomsaar, og hvor hun under Grevfejden havde fundet et sikkert Tilflugtssted, blev nu snart et Samlingspunkt for Slægten og den store Vennekreds, der var knyttet til Eske og Fru Sofie.

¹⁾ Frands Vormorsøen t. Eske Bille. Malmö ²² s. 34. Knud B. t. Fru Sofie Kr., Ellinge ¹⁷ s. 12 1534. D. Ad. Br. 8. 48 og 54. Ove B. t. E. B. ¹⁷ s. 1540. ²⁸ s. 1542 og ³⁰ s. 1543. Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol. Peder Severinsen t. Peder Bille ¹³ s. 1552. Han beder ham raadføre sig n. l. sine Brødre og Svogre, som komme til Stede til Stens Bryllup. D. Ad. Br. 6. 28 K. Fr. II's Gjældsbr. t. Sten B. t. Kjærsgaard, Kbhvn. ¹⁵ s. 1507. Gjældsbr. og Kvitteringer. Laursen. Kronens Skjoder S. 187, 200 og 304. Saml. t. Fyens Hist. VIII. 145. Ny kirkehist. Saml. VI. 753. D. Samlinger 2 R. V. 60 og Ejler Brøckenhus' Antegnelser S. 97.

Denne fortræffelige Kvinde besad alle de udmærkede Egen-skaber, der prydede hin Tids Kvinder. Handedygtig og praktisk erfaren i alle Livets Forhold, styrede hun under sin Mands hyppige Fraværelse det store Hjem og de mange fra hendes Forældre arvede Godser, Vallen og Pederstrup i Halland, Mogenstrup og Ellinge i Skaane, Brunlaug i Norge, Forleninger og spredte Ejendomme, og samtidig knyttede hun gennem en vidtstrakt Brevvexling unge og gamle Venner til sig. Med moderlig Kjærlighed omfattede hun de unge Mænd og Kvinder, der havde modtaget hendes Vejledning i de første Ungdomsaar, og aldrig svigtede hun dem. Munter og spøgefuld forstod hun at gaa ind paa Ungdommens Tanker og Følelser; derom vidner den utvungne Tone, som er Kjendemærket i de mange endnu bevarede Breve til hende, og som danner en skarp Modsætning til den forretningsmæssige, alvorlige Stil, der gaar gennem hendes Husbonds Brevvexling. «Kjære Sofie», skriver Albert Gøye, «som Du undskylder Dig i Din Skrivelse, at jeg skal ikke fortænke Dig Din skæmtelige Mening, da forhaaber jeg, at den Ernst-aftighed skal ikke endnu findes hos Dig eller mig, at vi jo den vilde bruge og lade i vor Skrivelse og Tale». En anden Gang skriver han: «Kan Du ikke fuldt tro, hvor ondt Din Modgang gjør mig, hvilken jeg har forstandet i Din Skrivelse, at den Kniv er søndergangen for Dig, som jeg gav Dig. Kjære Sofie, saa kan jeg ingenlunde lide, at Du skal tage Dig den Sorg saa nær, thi sender jeg Dig tre andre Knive, som ere Søskende ved den samme, og beder Dig gjerne, at Du vil tage dem for godt; thi Skallerne ere ikke af Kanelbark, som den anden var, dog skal Du fange et Par, der bedre skal være, det første mig stædes Bud til Stockholm, saa længe behjælper Du Dig vel med denne»¹⁾. Helt overgiven skriver Ove Billes Sekretær Kjeld Krabbe til hende fra Skovkloster: «Lader menige Konventsbrødre

¹⁾ Kbhvn. 7/1 og ²⁶ a 1537. Or. i D. Ad. Br. 8, 283 og 284.

sige Eder, Eske Bille og det gode Selskab allesammen (paa Gunderslev ved Nytaarstid 1538) mange gode Nætter med en Skaal ud at drikke, med et Ærinde af en Vise, som hedder: «Saa vide da fløj de Falke to», og lader Abbeden besynderlig sige Karen Lykkesdatter saa mange gode Nætter som der er «syngy» (?) i en Storkerede og Fjedre i en Kattedahle: — maaske en fin Hentydning til hendes forestaaende Ægteskab med Erik Krabbe¹⁾. En vis forsoren Humor kommer frem hos den ærværdige Abbed Henrik Christiensen i Soro, idet han roser hendes Søn Hartvig for hans Dyd og gode Nemme: «Skulde vi giftes i Aar», skriver han ironisk, «og bliver vort første Barn ikke saa godt, da give Gud, at han maa blive hængt i en Galge og Moderen hudstrøgen. I kan aldrig tro, saa saare dyre Kvinder tage paa at vorde i disse Egne, siden Munke og Præster begyndte at gifte sig. Kunde I fly os en god, renlig Kvinde paa den Side, da sige vi hende til paa Tro og Love, at hun aldrig skal faa Hæder og Ære længere end hun kommer i vor Væрге, det skal hun have for det første «forsy fæ» (!), ihvad hun faar til Morgengave²⁾». Med lignende Galgenhumor udtrykker Klavs Daa til Ravnstrup sig, da han var bleven alvorlig syg efter et lystigt Bryllupsgilde paa Gunderslev: «Veed jeg aldrig, hvad jeg har forbrudt imod vor Herre, at han vil lade mig ligge saa og plages mere end en anden, uden det var saa fat, at jeg haver sneget mig til min Moder udi Søvne og brugt Ukyskhed med hende, og det veed jeg ikke, om jeg haver gjort, thi det er en god Stund siden vi laa i Hus sammen. Jeg maa vel sige, at jeg har betalt den Glæde, jeg fik til Bryllupet, uden al Skæmt; og det havde heller ikke gjordts behov, at Du havde sendt de Joachimsdalere hid og gjort Dig slig Umage; thi jeg havde dem ikke behov, for jeg drikker ikke nu saa gjerne, som jeg

¹⁾ Skovkloster, ²²: 1538. D. Ad. Br. 35, 121

²⁾ Soro ⁵:₁₁ 1531. Rigsarkivet. Personalh. Samling.

plejede at gjøre»¹⁾. Fint og ridderligt udtrykker derimod den unge lærde Erik Krabbe, Karen Lykkes Fæstemand og Fru Sofies Plejesøn, sig. Han spørger, om hun og Eske ikke snart ville se «hvorledes os fattige danske Mænd lider. Jeg tror ikke, vi ere endnu aldeles plat forglemte, fordi jeg tror ikke, at en god Moder kan forglemme sin kjære Søn; alligevel hun er ham langt afleden fra ham, kan dog aldrig hendes moderlige Hjærte forvænnens». «Ich weis ein frau ehrentreich und from» skriver han begejstret neden under Brevet²⁾.

En stor Børneflokk omgav Eske Bille og Sofie Krummedige. De havde i alt 13 Børn, hvoraf dog 5 døde som ganske smaa, uden at vi kjende deres Navne. Af de øvrige døde *Moorids*, inden han blev voksen; han nævnes sidste Gang i Januar 1533 og synes stadig at have været en svag og sygelig Dreng. 4 Sonner og 3 Døtre vare altsaa tilbage da Forældrene vendte hjem fra Norge. Efter Tidens Skik havde de fleste af Børnene været borte fra Hjemmet. Saa længe Mormoderen Anna Krummedige levede, opdroges Børnene selvfølgelig hos hende. Men efter hendes Død bleve de spredte for alle Vinde, kun under Grevefejden havde Fru Sofie samlet dem alle om sig paa Vallen. Den ældste Søn Peder opholdt sig nu ved Landgreven af Hessens Hof, Hartvig og Jørgen studerede siden Sommeren 1535 i Leipzig, den ældste Datter Anne var sendt til Klostret i Preetz, den saarige Hilleborg opholdt sig dels hos Johanne Sparre, Erik Billes Enke, paa Hageløse, dels hos sin Farsøster Hilleborg Skinkels paa Egeskov; men efter dennes Dod blev hun til stor Sorg for Jomfruerne Skinkel hentet tilbage til Vallen. Her opdroges hun sammen med sine to yngre Søsken Henrik og Margrethe af den brave Niels Berlsen, der aldrig forsømmer at meddele Forældrene i

¹⁾ Ravnstrup 2 1538. Or. i D. Ad. Br. 12, 55.

²⁾ Hvidkilde 2 1536. Or. i D. Ad. Br. 35, 100.

Norge, at Bornene ere raske og ikke engang «have taget et Hovedværk», siden de rejste, og af Anne Madsdatter, der i sine Breve til Fru Sofie er fuld af Begejstring over Bornene. «Kan jeg aldrig fuldt skrive, hvor smukke de ere», udbryder hun, og med samme Beundring fortæller hun, hvorledes den 7aarige Henrik «lille» og Erik Gyldenstjerne drak saa længe Eskes og Fru Sofies Skaal, at ingen kunde gaa fra hinanden. Dette indbragte hende dog en skarp Reprimande fra Sofie Krummedige, men hun blev ikke Svar skyldig. «Som I skriver om Henrik Bille (her kaldes han ikke «lille»), at jeg ikke skal vænne ham til for stor Drik, da maa I vide, at han ikke nu drikker mere, end han gjorde, da I selv var til Stede». Forovrigt var samme Henrik en rask og kvik lille Dreng. «Maa I vide», skriver samme Anne Madsdatter, «at Henrik lille gjøres nu en stor Karl (han var 8 Aar), og lader han sige Eder, at hvis I ikke kommer snart ned, da vil han gjøre sig færdig med 4 Heste og ride op til Eder med det snarest». Selv skriver den lille Fyr nok saa drabeligt til sin Moder: «Undrer mig storligt paa, hvi I haver intet skrevet mig til, siden I kom til Norge. Kjære Moder, maa I og vide, at jeg er vel «færdig» med en skjon Ganger og beder jeg Eder gjerne, at I ville bede min kjære Fader, at han vilde lade slaa mig et godt Kyrads, at jeg kunde blive vel «færdig», naar Gud vil, I kunde komme til Danmark; thi jeg har dog stor Hu paa at ride i Kongens Gaard, om Gud vil»¹⁾.

Datteren *Anne Bille* kunne vi følge gennem hele hendes Barndom. Først var hun i Pleje hos Mormoderen, som ikke kunde afsee hende og tog hende med paa sine Rejser til Herredagene og paa Besøg hos Venner og Slægtninge. 1532 kom hun i Vor Frue Kloster i Roskilde og nød Undervisning af en af Klosterjomfruerne, Sidsel Bosdatter. Under Grævefejden var hun først paa Vallen; men da Forældrene

¹⁾ Brevene i D. Ad. Br. Fasc. 7 og 8.

droge op til Norge Decbr. 1535, kom hun til Fru Karen Bille, Henrik Gyldenstjernes Enke paa Iversnæs. For at fuldende hendes Uddannelse drog Fru Karen selv med hende ned til Jomfruklostret i Preetz i Holsten i Maj 1536, og her forblev hun, til Forældrene hentede hende hjem i Slutningen af 1537. I smaa Breve til Forældrene udtrykker hun sin Taknemlighed over, hvad de gjøre for hende. «Skal I vide, at jeg vil lære det allerbedste Gud giver mig «Understandelse» til, med Guds Hjælp skulle I «stædhe» det vel, ihvad I koster paa mig», skriver hun fra Klostret i Roskilde, idet hun tillige beder Moderen ikke «tage til Mistykke, fordi jeg haver skrevet ilde» — Brevet er da ogsaa fuldt af Rettelser og Klatter. I Preetz lærte hun at tale og skrive Plattysk, og hendes paa Tysk skrevne Breve ere Mønstre paa Penhed; ingen Rettelser, fortrinlig Haandskrift, saa at man kunde nære Mistanke om et front Bedrag fra de gode Jomfruers Side, hvis ikke alle Brevene vare skrevne med den samme Haandskrift. Hun længtes imidlertid efter Forældre og Søkende og vilde gjerne ud af Klostret. Næppe hjemkommen derfra blev hun forlovet med Jens Brahe til Vid-skøfle¹).

Efter sin Hjemkomst fra Norge havde Sofie Krummedige sine Børn hos sig med Undtagelse af Sønerne, som vare i Udlandet. Hun, der saa trofast havde fulgt sin Ægtefælle og gjerne havde delt Fangenskabets i Lübeck med ham, maatte derimod i sine sidste Leveaar ret hyppig føle Savnet af ham. Thi Eske Billes betydelige Evner og kraftige Personlighed bleve hurtig tagne i Brug af den nye Konge. Strax efter sin Hjemkomst besøgte han sine Brødre Ove og Mogens paa Skovkloster og Koldinghus, og med Bedrøvelse saa han den dybe Ulykke og Sorg, der havde ramt dem begge. Det blev hans Opgave at hjælpe og retlede, og,

¹) Oplysningerne om Anne Bille ere hentede fra talrige Breve i D. Ad. Br. Fasc. 7 og 8.

som vi allerede have set, opfyldte han sine broderlige Pligter i fuldeste Maal. Ved Kongens Kroning i Kjøbenhavn August 1537 blev han Ridder, og i Oktober Maaned ledsagede han Kongen paa dennes Rejse i Skaane. Han fulgte med tilbage til Kjøbenhavn, hvorfra han atter drog over til Skaane med Fuldmagt og Instrux til at forhandle med det skaanske Raad om Befæstningen af Malmø og Inddrivelse af Sølvskatten i de skaanske Provinser. Forholdene havde endnu ikke fæstnet sig efter den ulykkelige Borgerkrig, og Nøden og Elendigheden var stor. Holger Ulfstand paa Laholm skriver herom til Eske: «Kjende Gud, her er Ynk og Nød nok at gjøre paa Stakkarle for denne Skat, at Gud maa sig forbarme derover; jeg kan dog ikke andet gjøre dertil, Skatten skal jo ud, endog han gaar ud med Klander og Haardhed». En vis Jens Olsen i Varberg klager over, at han ikke kan betale Skatten, fordi Ryttere og Skalke have taget alt fra ham, men han vil sætte sin Gaard, der giver 8 Mark i Rente, i Pant, thi Penge har han ikke. Ved Nytaarstid finde vi Eske og hans Hustru som Gjæster paa Gunderslevholm, hvor Mogens Goye fejrede sin Søns Eskils Bryllup med Pernille Gyldenstjerne. Her traf de sammen med Rosenkranser fra Vallo og Braher fra Vidskøfle, og ved denne Lejlighed gjordes de forberedende Skridt til to Trolovelser, nemlig Peder Billes med Birgitte Rosenkrans og Anne Billes med Jens Brahe. Et Besøg paa Skovkloster afsluttede den korte Fornøjelsesrejse, som forøvrigt endte med, at Sofie Krummedige fik en Benskade. I Slutningen af Februar vendte Fru Sofie tilbage til Vallen, medens Eske Bille paa Kongens Opfordring rejste til Neumünster for at følge Kongen til et Møde med de tyske protestantiske Fyrster i Brunsvig. Det gjaldt en nærmere Sammenslutning af alle Protestanter imod Kejseren og tillige Oprettelsen af et Forbund med Kong Frands af Frankrig, med hvem Christian III. allerede det foregaaende Aar havde ført Forhandlinger gennem sin Sekretær Peder Svave. Kongen ledsagedes paa

denne vigtige politiske Rejse desuden af Mogens Gøye, Johan Friis, Ove Lunge, Axel Brahe, Erik Banner, Knud Gyldenstjerne, alle Medlemmer af Danmarks Raad, foruden en stor Mængde Lensmænd med deres Følge¹⁾.

Eske Bille, som endnu den 26de Februar tilskrev sin Hustru et Brev fra Korsør, var den 15de Marts paa Gottorp Slot og den 19de Marts i Neumünster. Det var et pragtfuldt Optog, som en af de følgende Dage bevægede sig herfra og til Brunsvig. En Samtidig fortæller herom: «Kongen og Dronningen kom til Brunsvig med 500 Heste, 27 Karme og Rustvogne, alle hans Folk og Vogne overklædte med rød og gul Farve. Om ham og Dronningen gik 42 Drabanter med lange Hellebarder og klædte i sort Fløjel. Foran red 9 Trompetere og medfølgende Kjedeltrummer. Derefter Kongen og den unge Hertug Hans af Holsten. Siden fulgte Dronningen og hendes Søster Elisabeth med mange af de bedste af Danmarks og Holstens Raad, Fruer og Jomfruer, alle vel og overvætted udstafferede. Da han kom frem imod Byen, da lod de Brunsvigere udrede 900 veludrustede Ryttere i blanke Harnisker, hvilke med al Ære undfinge og ledsagede den ganske Skare udi Byen til deres forordnede

¹⁾ D. Mag. V. 5—6 3. R. VI 189—91. Eske B. t. Sofie Kr., Herridsvad ⁸/₁₀ og Helsingør ¹⁰/₁₀ 37. D. Ad. Br. S. 338, 295, 335. Chr. III.'s Fuldmagt for E. B. at forhandle med Raadet i Skaane. Kbhv. ²¹/₁₀ 1537. Or. i E. Billes Arkiv. Holger Ulfstand t. E. B. Laholm ²⁶/₁₀ 1537. Or. i D. Ad. Br. 58. 159. Jens Olsen t. E. B., Varbjerg ⁵/₁₁ 1537. *ibid.* 8. 275. Idde Munksdatter t. E. B. Vallø ⁶/₁ 1538. *ibid.* 47. 22. Kjeld Krabbe t. E. B., Skovkl., ²²/₁ 1538. *ibid.* 35. 121. Mogens Bille tilraader E. B. at trolove sin Datter med Jens Brahe Kolding ³⁰/₁ 1538. Lund, E. og N.s Historie IX. 120—21. Ove B. t. E. B. Skovkl. ¹/₂ 1538. Indbydelse til at tilbringe nogle Dage hos ham, naar de drage fra Gunderslev. Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol. Klavs Daa t. Sof. Kr., Ravnstrup ⁹/₂ 1538. D. Ad. Br. 12.55. Breve fra Idde Munksdatter og Oluf Rosenkrans t. Sof. Kr. og E. B., 13 og 20. Febr. 1538. Heise, Fam. Rosenkrantz, Diplom. S. 178—80. Sofie Podebusk t. Sof. Kr. Kbhv. ²¹/₂ 1538. Or. i D. Ad. Br. 51. 100. E. B. t. Sof. Kr., Korsør ²⁶/₂ 1538 *ibid.* 9 42.

Herberger.» Indtoget skete den 28de Marts, og de følgende Dage fortos Forhandlinger med Fyrsterne af det schmal-kaldiske Forbund, som førte til Christian III.'s Optagelse i dette. Dernæst udvalgte Gesandter, der skulde gaa til Frankrig og afslutte Forbund med Kong Frands. Eske Bille og Peder Svave overtog Hvervet som Repræsentanter for Kongen af Danmark. Endnu den 16de April var Eske Bille i Brunsvig, hvorfra han underretter sin Hustru om, at han «er udi kongelig Majestæts og Rigets Ærinde behindret, saa at jeg ikke saa hastig kan komme hjem, som jeg havde agtet; thi beder jeg Dig, at Du tager Dig ingen Sorg eller Græmmelse for, thi her er ingen Fare paa Hænder, og har K. Mt. lovet og tilsagt, at han vil betænke mig saa, at min tro Tjeneste ikke skal blive glemt.» Axel Brahe har lovet at staa hende bi med Raad og Daad. Han tilbagesender endvidere de Klenodier og Klæder, han har haft med sig¹⁾.

I Brunsvig havde Eske Bille den Glæde at træffe sin Søn Peder Bille, der var i Landgreven af Hessens Følge. Sammen med ham ankom han til Kassel den 22de April. Her forblev han i 14 Dage, meget veltilfreds med den Modtagelse, han havde faaet ved Hoffet. «Kan jeg ikke sige Dig nu», skriver han den 8de Maj til sin Hustru, «den store Ære, som Landgreven og hans Raad haver nu gjort os her, og agter jeg nu i Morgen at drage herfra med et godt Selskab». I Forening med Gesandterne fra det schmal-kaldiske Forbund ankom Eske Bille og Peder Svave til Langres den 1ste Juni. Udsigterne til at naa et gunstigt Resultat vare ikke synderlig store paa det givne Tidspunkt.

¹⁾ Kancelliregistranter 1535—1550 S. 61. Dipl. Norveg. XII. 734. Krag og Stephanius, Christian III.'s Historie I. 180—87. Bernt Kouart tilskriver Sof. Kr. fra Lübeck ¹²/₄ 1538 om Mødet i Brunsvig: han nævner de tilstedeværende Fyrster og Sendebud, deriblandt fra «de sassen stedde, die VII ondde soeuentych» (Hentydning til Vald. Atterdags Spot). Or. i D. Ad. Br. 9. 73. E. B. t. Sof. Kr., Brunsvig ¹⁶/₄ 1538. ibid. 9. 22. Aarsberetn. fra Geheimearch. IV. 98—103.

Kong Frands befandt sig dengang i Nizza, hvor han ved Pavens Mægling sluttede en 10aarig Stilstand med Kejseren. Det store Gesandtskab fra de protestantiske Fyrster kom saaledes noget ubelejligt: man vilde først lade en underordnet Embedsmand, Guvernøren i Toulouse, give dem Svar paa deres Ærinde, men da de bestemt krævede at forhandle med Kongen selv, fik de Befaling til at rejse til Lyon. Herfra sendtes de til Avignon, hvor de forgjæves ventede i 3 Dage, maatte derpaa rejse til Marseille, og her lykkedes det dem efter 8 Dages Forlob at blive stædet for Kong Frands. Efter foreløbige Forhandlinger fulgte de senere efter Kongen til Tarascon, Grevernes af Provences gamle Residens. Her modtes de af den danske Adelsmand Jørgen Lykke, der i Fortrolighed meddelte dem, at Kongen den følgende Dag vilde mødes med Kejseren i Aigues mortes. Denne Efterretning nedslag fuldstændig Gesandternes Mod, saa meget mere som de franske Underhandlere holdt dem hen med Undskyldninger og tomme Ord. De fik nu Ordre til at afvente Kongens Ankomst i Lyon, og herfra er der bevaret en Skrivelse fra Eske Bille til hans Hustru af 22de Juli, der sætter En ind i Situationen. Maa Du vide, at jeg er karsk og helbredt, og at mine Stalbrødre og jeg kom K. Mt. af Frankrig til Ords udi Marseille den næste Mandag efter S. Hans Dag, og har H. N. beskikket os hid tilbage igjen til Lyon for nogle mærkelige Aarsagers Skyld her at afvente H. N.'s Ankomst og her at fange vor Afsked. Maa Du vide, at vi i Dag have faaet visse Tidender, at Kongen kommer hid inden 10 eller 12 Dage, og have paa ny faaet visse Tidender og Bud, at vi her visselig faa vor Afsked, saa at vi med Guds Hjælp hen om 14 Dage kunne være paa Hjemvejen. Thi beder jeg Dig gjerne, at Du tager Dig ingen Sorg og Græmmelse til, thi vi ere nu komne tilbage igjen vel 70 Mil ud af et Land, som hedder Provence, som der er den største Hede og Lugt udi, som her nogen Steds falder udi disse Lande; thi med Guds Hjælp har det nu

ingen Nød og er uden al Fare. Eskes Haab om hurtig Afslutning af Forhandlingerne gik ikke i Opfyldelse. Kong Frands rejste strax bort fra Lyon uden at lade Gesandterne personlig komme for sig, og da Præsidenten i Paris i Kongens Navn gav dem et undvigende Svar, maatte de paa ny rejse efter Kongen, som opholdt sig i Moulins. Her lykkedes det dem endelig at faa ham i Tale, men hans Svar var kun, at han vilde holde fast ved det gamle Venskab med de protestantiske Fyrster, og at han var rede til at vise dem al god Tjeneste. Om Forbund og Pengehjælp kunde man ikke enes. Den 12te August fik Gesandterne deres Afsked. I Begyndelsen af September var Eske atter i Kassel, og i Slutningen af samme Maaned vendte han hjem til Danmark¹⁾.

Det var paa Tide, at Eske vendte hjem, thi hans Nærværelse i Hjemmet gjordes i høj Grad nødvendig. Man undrer og til Dels forarger sig ofte over den store politiske Magt, Datidens Adelsmænd sad inde med, men man vurderer paa den anden Side ikke tilstrækkeligt den Tilsidesættelse af egne Interesser, der nødvendigvis maatte være forbunden med deres Virksomhed i Statens Tjeneste. Ofte fjernede i Aarevis fra deres Hjem og Ejendomme, maatte de overlade Bestyrelsen af disse til Føgeder, hvis Paalidelighed ret jævnligen kunde drages i Tvivl. Sjælden fik de Lejlighed til at tilsee deres Godser, forbedre Driften og i det enkelte vaage over deres Undergivnes Arbejde. Eske Bille er et fremtrædende Exempel paa en saadan Adelsmand. Skjont en af Danmarks største Godsbesiddere, havde han tilbragt

¹⁾ Peder Bille t. Sof. Kr., Brunsvig ¹⁵/₄ 1538. Or. i D. Ad. Br. 9. 10. E. B. t. Axel Brahe, Kassel ²²/₄, ibid. 9. 72. Peder B. t. Sof. Kr., Kassel ³/₄, ibid. 9. 6. E. B. t. Sof. Kr., Kassel ⁵/₃, ibid. 9. 33. Aarsberetn. fra Geheimearch. IV. 106—129. Krag og Stephanus, Chr. III, I. S. 187—92. E. B. t. Sof. Kr., Leon ²²/₇ 1538. Or. i E. Billes Arkiv. Peder Bille t. Sof. Kr., Kassel ⁵/₃ 1538. D. Ad. Br. 9. 9. Samme t. E. B., Kassel ¹¹/₃ og ²⁵/₃, ibid. 9. 7 og 11. Ove Bille t. Sof. Kr. Skovkl. ²⁷/₃ 1538. Or. i Ny Kgl. Saml. 1301 e. Fol.

7 Aar i Norge, og i dette lange Tidsrum havde han kun i ny og næ personlig kunnet varetage sine egne Interesser. Næppe hjemvendt til Danmark, maatte han paa ny og senere Gang efter Gang i Statsanliggender indenlands og udenlands forlade sit Hjem, og det blev næsten betragtet som en alvorlig Forsømmelse, naar han af og til forlod sin Post for at tilsee sine Ejendomme. Eske Bille besad imidlertid en fortrinlig Evne til at kunne organisere Arbejdet for sine Undergivne. Selv fra Udlandet sender han de mest detaillerede Forskrifter angaaende Pengesager, Bygningsarbejder, Indkjøb af Varer og deslige. Strax efter sin Hjemkomst fra Norge havde han sat betydelige Arbejder i Gang. Vallen skulde befæstes stærkere, i Halmstad og Kjøbenhavn skulde opføres store Bygninger, med Tyge Krabbe forhandlede om Kjøb af Bavelse i Sjælland, og paa Mogenstrup blev Hovedbygningen indrettet efter Tidens Fordringer. Om alt dette gives nu indgaaende Ordre i Breve til Sofie Krummedige: Gaar Kjøbet af Bavelse i Orden, skal Anders Skriver sendes til Lübeck efter Penge; paa Vallen skal der sørges for at pille Ris og skjære Tørv, for at Volden kan blive saa stærk som mulig; to murede Render skulle lægges fra Borgestuen gjennem Gaarden og under Volden, for at Vand og Skarn «kan have sit Løb»; i Tønde Karudser skal sættes i Mogenstrup Sø; fra Lübeck sender han en «Voldmester» og 20 Gravere til at bygge Murene om Vallen; selv udarbejder han og sender Tegningerne til Huset i Halmstad; han beordrer, hvor meget Salt, Sild, Tommer, Humle, Vin og Øl der skal kjøbes, «for at holde Gaardene op med i Vinter». I Lyon tager han Bestemmelse om, hvad der skal kjøbes ind til en Hr. Lavrids' Bryllup, som han agter at holde paa Ellinge, naar han kommer hjem, etc. etc. Det var Fru Sofie, der skulde sørge for, at alle disse Befalinger bleve efterkomne; men hun, som hidtil havde været Sjælen i Hjemmet, blev i Løbet af Sommeren alvorlig syg. I Forsommeren finde vi hende i travl Virksomhed: snart er hun

paa Ellinge, snart paa Mogenstrup og Svanholm, snart som «Brudetæmmerske» hos Tyge Krabbes paa Vegholm, eller i Besøg hos Braherne paa Krogholm; men at man allerede da nærrede Bekymring for hende, fremgaar af et Brev af 23de Juni 1538 fra Erik Bølle paa Tersløse, der var gift med hendes Morsøster Sofie Rud. Han beder nemlig Eske Bille ikke «tage sig nogen Græmmelse for Sofie — hun er vel Græmmelse værd» tilføjer han, idet han haaber, at Gud ikke vil forlade hende. Men i September ønskede Fru Sofie, at hendes Morsøster skulde komme over til hende, og hun gjorde det ogsaa, skjønt det faldt hende meget ubekvemt. «Gud være lovet», skriver Erik Bølle til Eske, «at I er selv vel hjemkommet». Sofie havde nemlig atter født et Barn, og hendes Helbredstilstand var alt andet end beroligende. Efter at have aflagt Beretning for Kongen om Udfaldet af Sende-færden i Frankrig ilede derfor Eske til Vallen, hvor han opholdt sig til henimod Midten af November Maaned. Da fik han paa ny kongelig Tilsigelse om ufortovet at begive sig til Kjøbenhavn, og den 21de finde vi ham paa Slottet her deltagende i Forhandlinger om de Hverv, som skulde medgives Klavs Bille og Trud Ulfstand til Norge, og i Forhandlinger med Almuen i Blekinge om Sejladsen. Det lykkedes ham samtidig at faa opgjort sit Lensregnskab for den Tid, han havde haft Bergen. Den 30de November fik han kongelig Kvittering for hvad Guld, Sølv, Penge, Kvæg, Fetalje, Landehjælp, Brandskat, Bytte og Gjængjærd, som han havde oppebaaret, siden han fik Bergenhus i Forvaring, ligeledes frikjendtes han for at staa til Ansvar for det Bytte, hans Svende i Krigens Tid havde taget fra Ærkebispens Tilhængere i Nordlandene. At det var ham, der gennemførte, at Ove Bille fik Tolløse for Livstid (den 9de December), tør der heller ikke være nogen Tvivl om. Efterretninger fra Hjemmet kaldte ham atter tilbage til Vallen.

«Kjære Broder», skriver Sofie Rud til ham, «beder jeg Dig gjerne, at Du ikke vil tove for længe, førend Du giver

Dig hjem til Sofie, thi hun er meget skrøbelig og frygter saare for sit Liv». Eske Bille havde netop været paa Vallo, for at tale med Oluf Rosenkrans om at skaffe en «berygtet» og over hele Jylland navnkundig Præst Peder Rodhoved over til sin Hustru. Men Oluf Rosenkrans frygtede for, at man skulde beskyldte dem for at ville «bruge Trolddom med ham», ligesom man havde gjort ved Otte Gyldenstjerne og hans Moder, skjont de aldrig havde tænkt paa slikt. Eske burde derfor tale med Johan Friis og helst med selve Kongen om Sagen «for disse Prædikanters Skyld, at de ikke skulde bruge Ske derover og sige, at man brugte Guds Ord unyttigt». Oluf Rosenkrans talte senere med Johan Friis, men det synes ikke, at den vidtberømte «Maaler og Signer» Hr. Peder Rødhoved kom Fru Sofie til Hjælp. Det gik op og ned med hendes Sygdom, snart trøstede hendes kvindelige Slægtninge hende med, «at det ogsaa en Tid var gaaet dem «sælsynt» nok, men det blev dog Gud være lovet godt», snart var hun saa rask, at hun kunde træffe Forberedelser til Karen Lykkes og Erik Krabbes forestaaende Bryllup¹).

Lige siden 1529, da Eske Bille drog til Norge, havde Karen Lykke opholdt sig i deres Hus. Under Grevefejden, da ogsaa Erik Krabbe, Tyge Krabbes ældste Søn, gjæstede Vallen, vare de to unge bleve trolovede, men Karen Lykkes Fader, Joachim Lykke paa Østrup, viste sig alt andet end villig til at udrede Omkostningerne ved deres Bryllup²).

¹) Breve fra Erik Bolle t. E. B., Tersløse ²³/₁₆ og ⁹/₁₀ 1538. D. Ad. Br. 10. 11 og 16. Chr. III. t. E. B. Kbhvn. ¹²/₁₁ 1538. Kvittans for Regnskabet af Bergenhus ³⁰/₁₁ 1538. Norske Samlinger i Rigsarkivet. Jens Brahe til Fru Sofie Kr., Byrdyng, ⁴/₁₂ 1538. D. Ad. Br. 10. Vedel Simonsen, Ruderne, II. 23—24. Heise, Rosenkrantz, II. 1, Diplom. S. 185—188. Anne Rosenkrans til Sof. Kr., Vegholm ²²/₁₂ 1538. D. Ad. Br. 9. 24. Sofie Kr. t. E. B., Vallen ¹²/₁₂ 1538. ibid. 9. 49.

²) Troels Lund har i sin Danmarks og Norges Historie X. givet en fornøjelig Skildring af den gamle Hr. Joachims seje Modstand.

Da Eske vendte hjem fra Frankrig, greb han imidlertid Sagen saa kraftig fat, at Hr. Joachim tilsidst maatte sende baade Penge og Klæder til Datteren. Han ønskede, at Brylluppet skulde holdes ved hans Hustrus Kirkegang, og paa-tænkte ligeledes, at Karen Lykkes Broder Iver Lykke, der ved hans og Hustrus Initiativ var blevet forlovet med Tyge Krabbes Datter Olivia, Enke efter Erik Gyldenstjerne, skulde giftes samtidig. Men han fandt en uventet Modstand hos de to unge Mænd. Erik Krabbe undskyldte sig med, at han havde et «ubesørgt» Hus, men han vilde arbejde denne Vinter paa at kunne være parat til Foraaret. Gamle Tyge Krabbe undskyldte baade sin Son og sin Svingerson, fordi de denne Vinter vare hindrede, og bad Eske om ikke at tage dem det ilde op. Det lykkedes heller ikke Axel Brahe og Oluf Rosenkrans, hvem Eske Bille havde faaet til personlig at gjøre deres Indflydelse gjældende hos Tyge og Erik Krabbe, at udrette noget. Først da Eske næsten med Magt havde tvunget Joachim Lykke til at lukke op for Pengepungen, kom der Vind i Sejlene, og nu kunde man paa Vallen træffe alle Forberedelser til den forestaaende Højtidsfest. Den 4de Januar 1539 kunde Fru Sofie meddele sin Husbond, at Peder Jensen var ankommet med 1¹/₂ Td. Vildbradt, en Rosinkurv og nogle andre (!) Urter, 1 Td. med Klæde, 1¹/₂ Læst tysk Øl, 1¹/₂ Stk. rødt Leydisk (Klæde fra Lejden), 5 Tdr. Mel, 6 Tdr. Tvebakker, 2 Tdr. Æbler og 1 Td. Pærer. Af en omrejsende Bissekræmmer, en Skotte, havde hun kjøbt en Del Varer, som hun havde betalt, hvorimod Karen Lykke kun havde givet ham sin Haandskrift paa det, hun havde kjøbt, hvilket Eske Bille derfor maatte betale med de fra Hr. Joachim ankomne Penge. I Januar kom Eske derpaa hjem, og den følgende Maaned fejredes Karen Lykkes og Erik Krabbes Bryllup paa Vallen. Sofie Krummedige var da saa rask, at hun kunde følge med Eske over til Kjøbenhavn i Marts Maaned. Han skulde overtage Posten som Statholder paa Kbhvns. Slot i Forening

med Preusseren Jürgen Klingenberg, og en urolig Tid forestod paa Grund af Frygten for Angreb fra Kejseren og Pfalzgreven (se ovenfor S. 652). Fru Sofie vendte i April Maaned tilbage til Vallen, og her var det, at hun, som tidligere fortalt, modtog sin Svoger Ove Bille. Ved sin Ankomst den 5te Maj traf han hende og Datteren Anne Bille raske og fornøjede. Men nogle Dage efter blev hun syg, og det var da, at Ove skrev det indtrængende Brev til Eske, om ikke at forlade sin Hustru saa hyppig, men enten selv komme til hende eller lade hende komme til sig. Eske rejste strax til Vallen og kom formodentlig tidsnok til at være til Stede ved sin Hustrus Dødsleje i Slutningen af Maj. Hendes Død vakte stor og almindelig Deltagelse. Oluf Rosenkrans skrev Eske Bille et smukt Trøstebrev til, ligesaa hans trofaste Ven Johan Friis og hans Kollega i Kjøbenhavn, Jürgen Klingenberg. Ogsaa Kong Christian sendte ham nogle deltagende Ord og fritog ham for at møde paa Herredagen i Odense i Juni Maaned. En Trøst for ham i disse tunge Dage var det, at han havde sin Broder Ove hos sig; men lang Tid skulde hengaa, inden Eske Bille forvandt det Slag, der havde ramt ham. Af hans før saa travle Virksomhed er der intet Spor i de første Maaneder efter hendes Død, og endnu i Oktober skriver Sofies Morbroder Knud Rud til ham: «Som Du nu giver skriftlig tilkjende, at for slig Din Sorg, som Dig tilkommen er (desværre), kan Du ikke betænke at skrive mig eller andre Venner til, saa behøver Du ikke at undskylde Dig hos mig, thi jeg kjender Din Sorg vel, Gud husvale Dig». Fru Sofie blev begravet i Vaaxtorps Sognekirke i Nærheden af Vallen, hvor Eske Bille lod lægge en Gravsten over hendes Hvilested¹⁾.

¹⁾ Erik Krabbe t. E. B., Kbhvn. ¹⁶/₁₀ 1538. D. Ad. Br. 35. 101. Tyge Krabbe t. E. B., Vegholm ²³/₁₀, ibid. 35. 59. Axel Brahe t. E. B., Krog-

Paa Svanholms Hovedbygning, hvori en Del af den ældre Gaards nedre Partier synes at være bevarede, findes indmuret i den vestre Ende af nordre Fløj en i Relief indhuggen Granitsten (4 Fod 4¹/₄ Tommer bred og 3 Fod høj). Midterpartiet fremstiller Gud Fader, holdende Sønnens afsjælede Legeme over sit Skjød, og den hellig Aand som en Duc svævende over Faderens højre Skulder. Paa en Bue over den, som bæres af tvende Søjler, staar følgende Indskrift: *Gottes. wordt. blift. in. ewigheidt. Esaie. IM. XL.* Til venstre for Treenigheden er fremstillet en i en Kjæde fra Buen oven over nedhængende Tavle, hvorpaa staar:

Eske Bilde ridder
 Peder Bildz Søn
 Her(re) aff Suanhol(m)
 Da(n)markz ho(f)mester.

Neden under ses Billernes Vaaben. Til højre ses en lignende Tavle med Krummedigernes Vaaben og følgende Indskrift:

holm ²⁹/₁₀. *ibid.* 10, 144. Sof. Kr. t. E. B., Vallen ⁴/₁ 1539. *ibid.* 9, 120. Eske Bille er ¹¹⁻²⁵/₂ 1539 paa Vallen. *ibid.* 9, 113 og 10, 154. Ove B. t. E. B., Skovkl. ⁵/₃ 1539. Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol. Johan Friis t. E. B., Odense ⁴/₆ 1539: «Kjære Eske synderlig gode Ven, Din Sorg og Vedermod, kjende Gud, er mig trolig led, og vil jeg raade Dig paa Din Velfærd, at Du stuller Dit Sind tilfreds, saa at Du ikke fortørner den almægtige Gud og ikke heller fordærver Din egen Sundhed og Helbred. Dersom det kunde noget hjælpe, da var det vel din Sag. som Du og Dine Born og flere Eders Venner maatte sørge for; efterdi det intet kan hjælpe Dig, saa giv Dig tilfreds med den Del, som den almægtige Gud haver gjort; han uden Tvivl vil husvæle Dig og Dine Born efter sin gode Vlje». D. Ad. Br. 14. 27. Chr. III. t. E. B., Odense ³/₈ 1539. E. Billes Arkiv. J. Klingenberg t. E. B., Kbhvn. ¹/₇ 1539. *ibid.* Heise, Rosenkrantz II, 1. Diplom. S. 189. Knud Rud t. E. B., Korsør ¹⁶/₁₀. D. Ad. Br. 9. 117. Torben Bille t. E. B., Bosjø ²⁹/₉ 1539. *ibid.* 9. 131. Han giver Eske Underretning om den Ligsten, han efter Eskes Ønske har ladet forfærdige.

Frue Sophie
Her He(n)rick Krv
med'gz dotter.

Forneden paa Stenen staar paa et Baand:

Anno

1549

Denne Sten har oprindelig siddet over Porten til en ældre Hovedbygning paa Svanholm, men blev ved Opførelsen af den nye Hovedbygning i forrige Aarhundrede flyttet til sin nuværende Plads. Den vidner for Efterverdenen om den utrættelige Energi, hvormed Eske Bille tilkæmpede sig Besiddelsen af sin gamle Fædrengaard; men naar den tillige bærer Sofie Krummediges Navn, er dette kun at betragte som et Vidnesbyrd om den kjærlige Erindring, hvori Fru Sofie levede hos sin Husbond. Hun opnaaede ikke selv at flytte Hjemmet til sin Ægtefælles Barndomshjem.

Efterat Eske Bille ved sin Embedsvirksomhed i Norge havde maattet give Afkald paa at gennemføre sin Kamp for Svanholm, stod Sporgsmaalet om Besiddelsesforholdet hen i det uvisse indtil Mogens Billes Død. Eske Bille havde dog i Mellemtiden forberedt alt til at staa fuldt rustet, naar Sporgsmaalet atter blev brændende, idet han havde truffet foreløbige Aftaler med flere af Medarvingerne, sin Søster Hilleborg, Svogeren Joachim Lykke og mulig Biskop Ove. Da nu Mogens Bille døde 1538, befandt Eske sig i Udlandet, og Knud og Ove Bille paatog sig derfor som Testament-executorer den foreløbige Ordning af hans Testament. De afskedigede hans mange Tjenere, registrerede hans Ejendele, ordnede Bestyrelsen af Svanholm og afventede derpaa Eskes Tilbagekomst¹⁾. «Vi formode, at vor Broder Eske Bille

¹⁾ -Aar 1538, Onsd. e. Cantate vare vi Ove Bille og Knud Bille paa Svanholm at overse hvad Gods vor Broder Mogens Bille, hvis Sjæl Gud naade, havde ladet indføre paa Svanholm og der paa samme Tid fandtes til Stede». Af Penge var der ialt 1543 Mk. 5 β; Klæderne vurderet til 356 Daler. Fortegnelsen over Bohavet, Rustninger og Vaaben har kulturhistorisk Interesse. Or. i D. Ad. Br. 6. 145—146.

saadan vor Bestilling ikke ilde skal behage», ytrer Ove Bille i et Brev til Sofie Krummedige. Næppe var Erik kommet hjem i Begyndelsen af Oktober 1538, før der indvarsledes et Møde mellem Brødrene paa Svanholm. Men det blev ikke til noget paa Grund af Fru Sofies Sygdom. Knud Bille var meget misfornøjet herover; thi Bønderne klagede over, at de ikke kunde blive af med deres Landgilde, og Hr. Mogens' kostbare Klæder laa og bleve fordærvede. Imidlertid havde Ove Bille søgt at bevæge Medarvingerne til at overlade Eske deres Parter i Svanholm og havde ogsaa modtaget gunstige Svar. Kun Knud Bille og Fru Johanne Sparre, Erik Billes Enke, viste sig vanskelige at komme til Rette med. Bispen raadede derfor Eske til at tage op til Gladsaxe «og udi alle Maade livsale vor Broder Knud med Handel og Ord», samt til personlig at forhandle med Johanne Sparre. Om Eske har fulgt Broderens Raad, vide vi ikke; men i Marts Maaned 1539 kom det til et Møde mellem de tre Brødre paa Svanholm, som dog imidlertid ikke førte til noget Resultat. Eske forhandlede da enkeltvis med Medarvingerne; Joachim Lykke kom han hurtig til Rette med, ligeledes med Erik Skram, der med sin Hustru Marine Løvenbalks Samtykke den 6te Maj 1539 mageskiftede sin Svigermoders Søsterpart i Svanholm og erkjendte at have faaet fuldt Vederlag. Søsterdotrene paa Egeskov vare ogsaa villige til at komme ham i Møde, og Sagen med dem skulde have været bragt i Orden paa Herredagen i Odense Juni 1539; men da Eske paa Grund af sin Hustrus Død ikke kunde møde personlig, blev Afgjørelsen udsat; baade Søstrene og deres Formynder Johan Friis erklærede sig dog rede til at afgjøre Sagen efter Eskes Ønske. Johannes Sparres Svar kjendes ikke, men Biskop Ove holdt sig derimod — uagtet sin bestemte Tilslutning til Broderen — forsigtig tilbage og vilde ikke bringe Mageskiftet i Stand uden paa et Fællesmøde mellem de tre Brødre. I Juli Maaned 1539 vare disse paa ny samlede paa Svanholm uden at komme til et endeligt

Resultat, men det synes dog, som om Eske strax efter har taget Svanholm i Besiddelse; han havde jo ogsaa nu de fleste Parter i Gaarden, og han skriver sig fra den Tid altid til Svanholm.

Under disse Omstændigheder blev det vanskeligt for Knud Bille at fortsætte Modstanden mod Broderens Bestræbelser. Men at det gik ham nær til Hjertet, fremgaar af en Skrivelse fra Hilleborg Tinhus (Skinkel) til Eske Bille, hvori hun udtaler, at hun frygter for Knud Billes Uvilje over, at hun og Sostrene have mageskiftet med Eske, «og befrygter jeg mig, at vi sent skulde faa hans Venskab derfor igjen». Erik Skram og hans Hustru vare ogsaa meget ængstelige for deres Morbroders Vrede og bade indstændig om, at deres foreløbige Indvilgelse ikke maatte komme ham for Øre. Ove Bille raadede og formanede, og da Knud Bille blev alvorlig syg i Aaret 1540, opfordrede han Eske til at imødekomme Broderen saa meget som muligt, «thi kommer der ham noget til, da blev det siden saa meget vanskeligere baade for Dig og Dine Børn». I August 1540 sendte Eske da en betroet Tjener, Oluf Trudsen, til Glad-saxe med et Udkast til Mageskiftebrev. Knud Bille svarede, at han altid vilde handle med ham som en god, kjærlig og kristelig Broder, men der var forskjellige Artikler i Brevet, han ikke kunde gaa ind paa, og han vilde desuden have sine Broderlodder i Vejrmøllen ved Svanholm og i Ordrup. Han var imidlertid nu saa rask, at han kunde komme over til Herredagen, og vilde da møde Brødrene i Roskilde; thi kun sammen med Ove Bille vilde han indlade sig paa en endelig Afgjorelse. Forovrigt skulde han nok sørge for, at hvad der foreløbig var aftalt mellem dem, skulde staa ved Magt, selv om han døde, og at der ikke af den Grund skulde komme Splid og Trætte mellem hans Arvinger og Eske. Mødet kom endelig i Stand, dog ikke i Roskilde men paa Mogenstrup, og her mageskiftede Knud den 29de August 1540 sin Part i Svanholm til Eske mod 6 Gaarde, dels i

Baag Herred i Fyn, dels i Tudse Herred i Sjælland. Ove Bille har vel samtidig afstaaet sin Part, men hans Brev herom haves ikke. Faa Maaneder efter var det, at Eske Bille overdrog Bispen Svanholm «som et frit kjærligt Laan» paa Livstid, og det tør vel betragtes som mere end en Formodning, at denne store Gave var en Tak for den Hjælp, Broderen havde ydet ham¹).

Havde de to Brodre Knud og Eske staaet skarpt imod hinanden i denne pinlige Arvestrid, hvor begge i Grunden havde samme Ret og Krav, stode de derimod last og brast sammen i en langvarig og bitter Strid med Mogens Gøye og hans Sonner om Arven efter Mogens Billes Hustru, og begge døde uden at se Sagen bragt til en endelig Afslutning. Mogens Gøye var en af Danmarks rigeste Adelsmænd, han ejede 7 Hovedgaarde foruden talrigt Strogods, havde store Forleninger og en for den Tid betydelig Formue i rede Penge. Sofie Gøye var en Datter af hans første Ægteskab med Fru Mette Bydelsbach, der døde 1513, hvorpaa han faa Aar efter sig giftede med Margrethe Sture. Han havde ikke desto mindre efter sit andet Giftermaal siddet i et saakaldet «tiende Fælle» (stiltiende Fællesbo) med sine Born af første Ægteskab, og han havde kun udlagt Fru Sofie ringere Parter af hendes Arv ved hendes Giftermaal og kort for hendes Død. Da Sofie Gøye døde barnløs for Faderen og denne altsaa var Medarving efter hende, blev Arvespørgsmaalet meget indviklet. Hertil kom, at Lovene i de forskjellige Landsdele indeholdt afvigende Bestemmelser med Hensyn til til Arv af Kjøbejord. Medens Jydske Lov (I. 6) udtalte, at Børnenes Andel i Kjøbejord ikke skulde udlægges dem efter Moderens Dod, men først naar Faderen tillige var død, indeholdt Skaanske og Sjællandske Lov ingen saadan Bestem-

¹) Mageskiftebrevene findes i Arkivet paa Svanholm. Talrige Breve vedrørende Striden om Svanholm i D. Ad. Br. Fasc. 9 og i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol. Søstrene Skinkel t. E. B., Juelskov ¹⁶ 4 1539 og Høneborg ²⁵ 10 (1540), ibid. 56. 145 og 144. Jvfr. D. Mag. 3. R. VI. 183.

melse. Mogens Bille og efter hans Død hans Arvinger mente sig nu berettigede til hele Fru Sofies Arv efter hendes Moder saa vel i Penge og Klenodier som i Jordegods, endvidere til den Rente, som Mogens Gøye havde oppebaaret af sin Datters Part i Fællesboet efter Moderen baade før hun blev gift og efter hendes Giftermaal indtil hendes Død; endelig til Fru Sofies Part af det store Pant, som Mogens Gøye havde i Tordrup Len i Jylland tillige med al Renten deraf, indtil hun døde¹⁾.

I Aaret 1540 toge Eske og Knud Bille, som paa egne og Medarvingers Vegne førte Sagen, Spørgsmaalet om Arven efter Fru Sofie frem. I en Skrivelse til Mogens Gøye paa-talte de Sagen, men fik kun et undvigende Svar, og efter at de i en ny Skrivelse havde opstillet deres Krav, svarede Mogens Gøye, at da han aldrig havde faaet nogen Lod eller Del i det Løsøre og Boskab, som fandtes paa Koldinghus og Svanholm efter Fru Sofies Død, fandt han, at han havde mere Grund til Klage end de havde. Forøvrigt var han rede til at staa dem til Rette efter Loven, og da han selv var syg, indbød han dem til et Møde i Jylland. Til Slutning føjede han den Bemærkning til i sit Brev, at Sagen forekom ham ikke den Møje og Bekostning værd²⁾. At Billerne ikke delte denne Opfattelse af Sagen, forstaar sig selv; men det bør dog ikke udelades, at Ove Bille, inden han sluttede sig til sine Brødre, fandt Anledning til at fremkomme med nogle advarende Ord. I et Brev af 8de Juni 1541 skriver han følgende: «Kjære Broder, som Du og skriver, at Erik Banner lovede Dig at ville give Hr. Mogens Gøye tilkjende, hvad Tiltale vor Broder og Du haver til ham, saa sagde vi Dig sidst vor Vilje og Mening derom,

¹⁾ D. Ad. Br. 6. 148 og 150.

²⁾ Kn. og Eske B. t. Mog. Gøye, Ugerup ¹³/₁₁ 1540. Kn. B. t. E. B., Gladsaxe ³/₂ 1541, Mog. Gøye t. Kn. og E. B., Tordrup ⁶/₄ 1541, ²²/₄ 1541 og Skanderborg ²/₈ 1541, D. Ad. Br. 9. 161, 158, 155 og 22. 103.

hvor vidt vi agter at slaa os udi den Sag, raadende Dig og vor Broder endnu kjærligen, paa Eders egen gode Forbedring, at derom visseligen og vel beraade Eder tilførn med de bedste, der iblandt Forstand have, om der skal stande noget at hente eller ej, anscende, at Hr. Mogens siger og beklager sig, at hans afgangne Datter, som vor Broder havde, hvis Sjæl Gud naade, lod ingen Løsøre, Guld, Solv eller Penge ej heller Boskab efter sig, befrygtende, at før end Eder skal noget tilfindes, da skal Eder og os forelægges med Kjøns-Ed at igjenhente og tilstæde for alt hvad Klæder, Solv, Penge og andet, som vi skiftede imellem os efter samme vor Broder. Saa er vel efter samme Lejlighed at betænke, at der vil følge mere Skade udaf end Frugt og Profit. Ikke vide vi heller, om I kan tage Lod udi Pantegodset, hvilket vi raade Eder begge udi den bedste Agt og Mening, vi ere Eder pligtige. Gud give, I ellers kunde nyde det saa meget godt, som vi saa det gjerne». I en Efterskrift tilføjer han: «Kjære Broder, dersom Du og vor Broder endelig blive til Sinds at ville skrive Hr. Mogens Gøye til om den Arv efter hans Datter, da raade vi Eder og kjærligen bede, at I først takke ham gjerne og byde Eder til Vilje med ham for hans skriftlige Tilbud, han Eder tilførn haver gjort om samme Arv¹⁾, og give ham derhos tilkjende, at I ikke ville gange af Eders borne Venners Raad og Undervisning udi samme Ærinde, og bespørge Eder fuldt vel tilførn, som forskrevet stander, hvad heller der stander noget at vinde eller ej.»²⁾.

Ingen af Parterne synes imidlertid at have været tilbøjelig til at komme den anden i Møde, og Sagen gik derfor til Kongens Retterthing, hvor der den 2den December 1542 fældedes følgende Dom: «Fru Sofie bør efter Loven en Søsterpart i alt Kjøbegods, som Hr. Mogens Gøye kjøbte den Tid, Fru Mette og han vare tilsammen, sammeledes i

¹⁾ Dette Tilbud kjendes ikke.

²⁾ Or. i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol.

Guld, Sølv, Penge og alt andet Løsøre, som Hr. Mogens havde, da hendes Moder, Fru Mette, døde, og hvad som Hr. Mogens Bille er med Rette tilfalden i fornævnte Løsøre og Kjøbejord, bør Hr. Mogens Gøye at stande Hr. Mogens Billes Arvinger til Rette for efter 12 Samfrænders Sigelse; men udi den Kjøbejord, som Hr. Mogens Gøye har købt, siden Fru Mette døde, bør Fru Sofie ingen Lod eller Del have, efterdi Fru Sofie ikke overlevede sin Fader»¹⁾).

Dommens Udførelse trak imidlertid ud; gjentagne Kongebreve — først af 29de April, senere af 7de November 1543 — til Mogens Gøye om at møde paa førstkommende Herredage og afgjøre Sagen med Samfrænder bleve paa Grund af Mogens Gøyes Sygdom ikke efterkomne, og efter hans Død 1544 blev Sagen taget frem paa ny. Imidlertid døde ogsaa Knud Bille, og Eske paatog sig nu at føre Sagen paa alle Medarvingers Vegne. Ove Bille sluttede sig nu ogsaa i denne Sag til sin Broder, idet han befuldmægtigede ham til paa sine Vegne at forfølge Sagen. Det kom endelig til et Møde i Kjøbenhavn i Midten af Maj 1547, hvor Peder Oxe og Herluf Trolle paa Gøernes Vegne udlagde Billederne i Hr. Eskes Overværelse Sofie Gøyes Arv efter hendes Moder. Vurderet i Penge løb Godset op til en Sum af 2213 Daler 3¹/₂ Mk. 4¹/₂ ß, medens den rørlige Arv (Boskab, Klæder, Kle nodier etc.) beløb sig til 607 Daler 1²/₂ Mk. 1 ß og 2 Pendinge. Men Eske Bille var ikke tilfredsstillet hermed. Han mente, at Mogens Billes Arvinger ogsaa kunde gjøre Fordring paa Part i alt, hvad Hr. Mogens Gøye havde erhvervet efter sit andet Giftermaal, i Kraft af, at han til Forøgelse af sin Ejendom ogsaa havde benyttet den Del af sin Datters Sofies Arv, som han ikke have udlagt hende. Herom udtalte en ny Retterthingsdom af 14de December 1547 kun, at Mogens Gøyes Arvinger skulde fyldestgjøre Dommen af 1542 inden 6 Ugers Forlob. 8 Dage efter mødtes Parterne paa ny for

¹⁾ D. Ad. Br. 6. 158.

Retterthinget, hvor Byrge Trolle paa Mogens Gøyes Arvingers Vegne tilbød at fuldgjøre Dommen. Retterthinget erklærede derpaa, at «efterdi samme Sag er nu tvende Gange inddømt til 12 Samfrænder, da bør den derhos at blive og Eske Bille og Medarvinger samt Hr. Mogens Gøyes Arvinger for samme deres Samfrænder at være til Læg og Regnskab med hverandre om samme Arv efter Dommens Lydelse; og hvis det findes, at Fru Sofie ikke har faaet Fyldest i samme Arv efter sin Moder, skulle Mogens Gøyes Arvinger gjøre Mogens Billes Arvinger Fyldest efter Dommen»¹⁾.

Det syntes saaledes, som om Mogens Gøyes Arvinger skulde beholde Overtaget; thi Dommen af 1542 udtalte jo udtrykkelig, at Sofie Gøye ingen Lod eller Del burde have i den Kjøbejord, hendes Fader havde erhvervet efter, at hans første Hustru var død. Da fremlagde imidlertid Ove Bille i en direkte Henvendelse til Kongen sin og Medarvingers Opfattelse af Retsspørgsmaalet. I dette klare og velskrevne Indlæg fremstiller han først Sagens Udvikling, saaledes som det ovenfor er blevet paavist, og resumerer derefter sit Standpunkt i følgende Ord: «Efterdi, naadige Konge, at Hr. Mogens Gøye sad inde med Fru Sofies mødrene Gods og ikke udskiftede hende fra sig, da hun blev givet i Mænds Værge, efter Loven; sammeledes efterdi Hr. Mogens Gøye giftede sig igjen og ikke udskiftede hende fra sig eller og sagde sig af Fled og Fæled efter Loven inden 6 Uger efter, at han tog en anden Adelskone, tykkes os efter Loven, at hvad han imidlertid og siden lagde sig tilgode enten udi Kjøb eller udi Pant, Løsøre eller andet burde at komme Fru Sofie saa vel tilgode som andre Hr. Mogens' og Fru Mettes Børn efterdi han brugte samme Fru Sofies Arv til

¹⁾ Kongebreve af ²⁹/₄ og ⁷/₁₁ 1543 i D. Ad. Br. 6. 149 og 168. Ove Billes Fuldmagt for E. B. af ²⁰/₂ 1545 og ²⁷/₁₂ 1546. Or. i Ny Kgl. Saml. 1301 e. Fol. Retterthingsdommene af ⁷/₁₂ og ¹⁴/₁₂ 1547 i D. Ad. Br. 6. 159 og 157.

Kjøb og Pant til hans og Fru Mettes Børns Gavn og Gode»¹⁾. Dette havde til Følge, at Kongen befalede Mogens Gøyes Arvinger at møde i Kolding den 24de August 1548 og svare Hr. Eske Bille paa hans Fordringer efter deres Fader. Her afgjordes da endelig Sagen ved Dom af 25de August 1548. I Henhold til Jydske Lovs ovenfor anførte Bestemmelse og efterdi Fru Sofie døde barnløs før Faderen, der altsaa arvede hende, fældedes den Kjendelse, at Mogens Billes Arvinger ingen Lod eller Del burde have i Arve- eller Kjøbejord, saa vidt Jydske Lov rækker, men derimod burde Mogens Gøyes Arvinger udlægge dem Frugt og Oppebørsel af den Jord, Mogens Gøye havde kjøbt i sit første Ægteskab, saa vidt Sjællandske og Skaanske Lov rækker. Tillige tilpligtedes de at udrede Sofie Gøyes Part af Oppebørsel og Rente af det store Tordrups Pant i Jylland (med 4 Herreder) og af alt hendes Mødrenegods, som Mogens Gøye havde «indeholdt i et stiltiende Fælleddskab», og som ikke allerede var hende udlagt, til hendes Dødsdag, samt gøre Dommen Fyldest efter 12 Samfrænders Tykke²⁾. Dommen indeholder baade en Indskrænkning og en Udvidelse af Dommen af 1542, idet den paa den ene Side begrænder Arven med Hensyn til Kjøbejord³⁾ til sjællandsk og skaansk Jord, men paa den anden Side anerkjender Berettigelsen til at oppebære Renten af Pant og Mødrenegods indtil Fru Sofies Dødsdag. Derimod omtales ikke den i Ove Billes Indlæg paa talte Ret til Arv i, hvad Mogens Gøye havde kjøbt og pantet efter sin første Hustrus Død, uden forsaa vidt den benægter, at Sofie Gøye kunde være Arving efter sin Fader.

Selvfølgelig trak Udførelsen af Dommen i Langdrag. Den 12te Maj 1550 finde vi en Del af Arvingerne og alle 12

¹⁾ Konc. i Rigsarkivet. (Oprindelig i Ny Kgl. Saml. 1301 e. Fol.)

²⁾ D. Ad. Br. 6. 165 og 9. 216. Kolderup Rosenvinge, Gl. danske Domme I. 110—12.

³⁾ I Dommen af 1542 hedder det «en Part i alt Kjøbejord, som Hr. Mogens Gøye købte» etc.

Samfrænder forsamlede i Helliggesthus i Kjøbenhavn, hvor Repræsentanter for Mogens Gøyes Arvinger lovede at give alle Medarvingerne og tillige Fru Margrethe Stures Arvinger Varsel om at mødes med Eske Bille og Medarvinger i Kjøbenhavn paa den førstkommende Herredag. Peder Oxen lovede særskilt at ville forhandle med Albert Gøye om Bilæggelsen af den langvarige Arvestrid¹⁾. Men Herredagen forløb, uden at det kom til en Afslutning, og det følgende Aar ligeledes. Imidlertid døde Eske Bille 1552 efter paa ny at have indstævnet Mogens Gøyes Arvinger for Kongens Retterthing. Det sidste Ord, vi kjende i den Sag, er en Skrivelse fra Ove Billes Kansler Hans Henriksen, hvori denne skriver, at da Stævningen kun lod paa Eske alene, vilde ingen nu møde i Retten, da den var død, som skulde forfølge Sagen. Derimod tilraader han, at Peder Bille sidst paa Herredagen skulde tage ny Stævning over dem, «at de ikke skulde mene, at samme Sag skulde saa aldeles nederlægges»²⁾. Vi tør formode, at Sagen nu er blevet afgjort i Henhold til den i 1548 fældede Dom efter Samfrændernes Sigelse, men Vidnesbyrd derom haves ikke.

Eske Bille havde, som det af denne Strid fremgaar, utvivlsomt et Hang til at søge sin Ret efter Lovens yderste Grænse og undertiden fortolkende denne paa en ret spidsfindig Maade. Vi finde ham i hans senere Aar indviklet i mange, og som det synes, ret tvivlsomme Retssager, hvor Broderen Ove jævnlig optræder som Mægler. Vi kunne ikke her gaa ind paa disse Retsstridigheder, saa meget mere som vi i de fleste Tilfælde ikke kjende Udfaldet af dem. De give forsaavidt et mindre tiltalende Billede af ham end det, der fremkommer gjennem Skildringen af hans offentlige og politiske Virksomhed, hvoraf vi nu skulle give et kort Omrids; men vi maa paa den anden Side erindre, at ingen

¹⁾ D. Ad. Br. 6. 154 og 49. 23; jvfr. 9. 239, 241, 243—44.

²⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter I. 488—89.

af Tidens mere bekendte Mænd mangler denne Skyggeside, og at den hænger nøje sammen med den stærkt udprægede Sans for Livets praktiske Krav, der var ejendommelig for hele det Slægtled, hvortil Eske Bille horte.

Eske Billes Rigdom gjorde ham til en uafhængig Mand. Naar han desuagtet ofrede sig ganske for Statens Tjeneste, skyldes dette utvivlsomt en ualmindelig Virksomhedstrang hos ham og medfødte Evner til at lede og organisere. Han modtog ikke Løn for sit Arbejde i Forleninger og andre kongelige Begunstigelser. Med Undtagelse af Vor Frue Kloster i Roskilde, S. Peders Nonnekloster i Lund og fra Aaret 1547 tillige Halmstad Herred, har han ikke bestyret noget større dansk Len siden sin Hjemkomst fra Norge. Man har sammenlignet ham med Enevoldstidens første Gehejmerraader; men det maa dog hertil bemærkes, at han var mere Rigets end Kongens første Tjener. I Forening med Mænd som Johan Friis, Oluf Rosenkrans og Mogens Gøye har han dannet en gavnlig Modvægt mod den tyske Strømning, der gjorde sig saa stærkt gjældende i Kong Christian III.'s første Regeringsaar, og mere end nogen anden har maaske han haft Kraft og Indflydelse til at begrænse den. At hans uafhængige Stilling har bidraget til at give ham den Indflydelse, han vitterlig hurtig opnaaede, er rimeligt og naturligt; men det Held og den Dytighed, hvormed han udførte de politiske Hverv, der betroedes ham, har sikkert mægtigt bidraget til at hæve ham op til den høje Stilling, som tilsidst kronede hans Virksomhed.

Eske Billes Virksomhed efter 1537 falder paa to Omraader, dels som Statsmand og Politiker, dels som Statholder i Kjøbenhavn og Rigshofmester. Efter sin første Gesandtskabsrejse til Frankrig og under de truende Forhold i Foraaet 1539 kaldtes han til at overtage den vigtige Post som

Statholder (ikke Lensmand) i Kjøbenhavn. Jævnside ham stod afvekslende Oluf Rosenkrans og Johan Friis eller Knud Rud, tillige Jürgen Klingenbeck, en fra Hertugen af Preussen til sin Svoger sendt Mand, der under Grevefejden og paa Rigsdagene 1536 og 1537 havde haft Lejlighed til som Sendebud fra Preussen til det danske Hof at lære Forholdene her at kjende og nu skulde staa Kongen bi med Raad og Daad. Den Mistænksomhed imod den danske Adel, som præger de første Aar af Christian III.'s Regering, ledede til, at danske Lensmænd og Statholdere paa de vigtigere Slotte fik tilforordnet Holstenere og Tyskere i Befalingen. At et slikt Forhold maatte fremkalde Rivninger og et dybt Had til Tyskerne er forstaaeligt. Man kunde vel til Nød finde sig i at se tyske Sekretærer og holstenske Adelsmænd fungere som diplomatiske Underhandlere mellem Kongen og fremmede Fyrster, men ingenlunde i at se Ud-lændinge trænge sig ind i Lenenes Styrelse og udøve Kontrol og et Slags Polititilsyn med danske Lensmænd. Klingenbeck har senere til Hertug Albrecht af Preussen beklaget sig over den Modstand og Uvilje, han fandt i Danmark mod de Tyske, og over, at man ikke vilde følge hans Raad og Anvisninger. Af den Skrivelse, hvori han tager Afsked med Eske Bille og lover, at han vil bevare fælles Hemmeligheder, som deres Statholderskab har ført med sig, fremgaar, at Forholdet imellem dem har frembudt forskjellige Vanskeligheder. Imod sin Vilje, skriver han, havde han maattet tage det kongelige Segl til sig, og da han saaledes havde maattet forsegle baade med dette og sit eget Segl alle de danske Skrivelser, der vare udgaaede fra Statholderne, uden at have forstaaet deres Indhold, fraskriver han sig alt Ansvar for disse, og særlig for den Forskrivning, de have maattet give Sander Leyel, Tolder i Helsingør, for en Ladning Krudt¹⁾.

¹⁾ «Und nach dem ich vber meinen willen euch bewust das koniglich secret zu mir nemen müssen, des ich auch, Gott weis es, villieber

Sofie Krummediges Død foranledigede, at Eske Bille i længere Tid maatte forlade Kjøbenhavn, og paa Herredagen i Kjøbenhavn i Oktober 1539 fratraadte han Statholderskabet samtidig med, at Jürgen Klingenberg paa Foranledning af Rigsraadet maatte forlade Danmark. Tre Dage efter, at Klingenberg havde tilskrevet Eske Bille om sin Fratræden, udnævntes *Anders Bille* til øverste Statholder i Kjøbenhavn¹⁾.

I de følgende Aar anvendtes Eske Bille udelukkende i politiske Hverv. I Januar og Februar 1540 opholdt han sig hos Kongen i Holsten, og herfra sendtes han i Marts Maaned med Peder Svave til Nederlandene for at afslutte en etaarig Stilstand med Kejseren. Efter lykkelig tilendebragt Hverv vendte han og Svave, der var gift med en Slægtning af ham, Eline Skave, Datterdatter af Sten Bille, tilbage til Danmark²⁾. Det følgende Aar gjæstede han og Svave tillige med Erik Krabbe paa ny Frankrig med det Hverv at slutte et Forbund med Kong Frands, som skulde danne en Modvægt mod de af Kejsers Karl V. støttede pfalziske og lothringske Fordringer paa Danmark. Paa et Møde med

vertrag gehabt, ist vnder demselben allerley, also auch vnder eurem, meinem vnd anderer petschirn dennischer schriften ausgangen, die ich nit verstanden. vnd doch vf eur aller guten vertragen, daran ich auch nie gezweyfelt vnd noch nit, wil ich mich vorsehen, dar mir soliche alle begangen handlung ohne verleyung oder nachsage, vnd sonderlich dy mit verfertigte verschreibung des puluers gegen Zander Leyell, die ich hiemit cassire. Copenhagen ¹⁵/₁₀ 1539. Or. i Eske Billes Arkiv. Jvfr. Heise i Hist. Tidsskr. 4. R. VI. 292—95.

¹⁾ Danske Kongers Hist. Fasc. 19.

²⁾ Chr. III. til Hert. af Preussen ¹⁴/₃ 1540. Ausländ. Reg. ²⁵/₄ og ²/₅ 1540 er E. B. i Amsterdam. Dipl. Norveg. X. 770—72 og Norske Saml. i Rigsark. I Midten af Maj er han i Danmark. Jens Lauridsen t. E. B. Kbhvn. ²¹/₅ 1540. D. Ad. Br. 9. 142. Jvfr. Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 484—85. Johan Rantzau's Kvittans t. E. B. for 100 Daler, Haderslev, ²⁴/₅ 40. D. Ad. Br. 52. 45. Krag og Stefanius, Chr. III.'s Hist. I. 211—13. Sandvig, Peder Svaves Levnet S. 20—21.

Kejseren i Regensburg i Sommeren 1541 havde de kongelige Gesandter kun kunnet opnaa en Forlængelse af Stilstanden paa tre Maaneder, og det var under Indtrykket heraf, at Kongen den 24de Juli hidkaldte Eske Bille at møde i Malmø den følgende Dag «tidlig inden Klokken 6». I Lobet af August og September udfærdigedes Instruktioner og Anbefalingsbreve for ham, Peder Svave og Erik Krabbe til Kongen af Frankrig, og ledsagede af dennes Sendebud, Jorgen Lykke, der havde overbragt Christian III. den franske Konges Orden, drog de i Slutningen af Septbr. over Hamburg og Harburg til Düsseldorf. Herfra gik Rejsen over Trier, gennem Lothringen til Bourgogne, hvor de erfarede, at de kunde møde Kong Frands i Dijon, og derfor lode sig sye Klæder efter fransk Mønster i Chaumont. Da de kom til Dijon, var Kongen imidlertid bortrejst Dagen før, og de fik derfor Ordre til at begive sig til Melun. Den 15de November stædedes de for Kong Frands i Fontainebleaus gamle berømte Slot, og i de følgende 14 Dage fortes Forhandlingerne, der afsluttedes den 29de November med et Forbund, hvorved begge Parter tilsikrede hinanden Hjælp i Krigstilfælde med Skibe og Tropper. Underhandlingerne ere ikke uden Interesse. De danske Gesandter ønskede, at den franske Kansler skulde forelægge et Grundlag for Forhandlingerne: Kong Frands, sagde de, var jo baade ældre, klogere, mægtigere og mere erfaren end deres Konge. Men Kansleren svarede smilende hertil, at de jo kom som Venner til Venner og ikke som Overvundne til Sejrherrer; det var derfor ikke andet end skyldig Høflighed, at de som Gjæster og Gesandter fik den Ære at sige det første Ord. Skridt for Skridt lode de sig node til endelig at forelægge den første i almindelige Udtryk holdte Artikel i deres Instrux. Derpaa atter beskedne Udtalelser om deres Konges Underlegenhed og fornyet Smilen og Komplimenter fra den franske Kansler, der udtalte, at dersom de ikke havde andet at forebringe, var det ikke nødvendigt at fortsætte Forhand-

lingerne, thi hans Konge var fuldstændig enig med den danske Konge om alt, hvad de hidtil havde forebragt. Nu traadte de danske Gesandter til Side, og efter i Stilhed at have raadført sig med hinanden bleve de enige om at forelægge deres Specialinstrux. Nogle Dage efter fremkom derpaa den franske Konges Udkast til Forbund, og under Forhandlingerne om den endelige Udfærdigelse drejede Striden sig væsentligst om Størrelsen af den Hjælp, man gjensidigt skulde yde hinanden. De danske tilbød 1000 Mand, 6 Skibe i 3 Maaneder, og Sundets Spærring, og forlangte fra fransk Side 2000 Mand og 12 Skibe i 6 Maaneder. Kansleren krævede derimod Ligestillethed for begge Parter med Hensyn til Troppernes og Skibenes Antal, hvortil de danske svarede, at Sundets Spærring krævede betydelige Ofre fra deres Konges Side. Der viste sig nu en sørgelig Mangel paa geografisk Kundskab hos de franske Stormænd, idet Sundets og Østersøens Beliggenhed var dem fuldstændig ubekjendt, og deres Uvidenhed kulminerede, da den franske Admiral, efterat have modtaget et Kursus i Geografi af de danske Gesandter, ilede hen imod dem og heftigt udraabte: I forlange, at den allerkristeligste Konge skal understøtte Eder med det dobbelte Antal Skibe og Soldater i 6 Maaneder; det er et højst ubilligt Forlangende og, hvad værre er, det lader sig umuligt udføre. Tænk dog paa, hvilken Tid det vil tage, inden vore Skibe kunne naa over til Danmark, og dersom de saa skulde blive 6 Maaneder hos Eder, hvor Havet er dækket med Is, vil Vinteren komme og hindre dem i at naa hjem igjen før næste Foraar. De danske Gesandter svarede tørt hertil: Ishavet ligger jo 70 Mil fra os, og skjønt Vinteren er strængere hos os end her, hændes det dog yderst sjældent, at Havet lukkes af Isen, og vore erfarne Sømænd kunne befare det ligesaa godt om Vinteren som om Sommeren. «Med aaben Mund», siger Peder Svave i sin Beretning, hørte de franske Stormænd paa denne Forklaring, og efter vidtløftig Talen frem og tilbage enedes man

endelig om 4 i Stedet for 6 Maaneder. Forøvrigt vistest der Gesandterne, der mødte med et Følge af 30 Personer, stor Opmærksomhed af det franske Hof, og et smukt Resultat kronede ogsaa Underhandlingerne, idet de danske gennemførte deres Forslag. Det var væsentlig Peder Svave der forte Ordet; Eske Bille, der ikke var det latinske Sprog mægtig, underhandlede særskilt med den franske Sekretær, Tyskeren Welsing, med hvem han stod paa en fortrolig Fod. Da Gesandterne endelig modtog deres Afsked, havde de Audiens hos Kong Frands's Søster, Dronning Marguerite af Navarra, der udtalte sine venskabelige Følelser lige overfor deres Konge. Ledsagede til Grænsen af en fransk Eskorte, drog de derpaa i December Maaned over Trier og Düsseldorf, hvor Eske Bille traf sammen med sin Søn Peder Bille, og naaede i Januar 1542 tilbage til Danmark¹).

1542 bev et af de uroligste Aar i Christiern III.'s Regeringstid. Striden med Kejseren og Christian II.'s Slægt antog en stedse skarpere Karakter, alle Mæglingsforsøg strandede, Sundet blev spærret for Hollænderne, og da Krigen mellem Frankrig og Kejseren paa ny dette Aar brød løs, sendte man Hjælpetropper til Kong Frands i Henhold til Forbundet. At Krigen stod for Døren, derom næredes ingen Tvivl, og dette Aar blev da i indre Henseende et Forsonings Aar. Rigsraadet bevilgede en stor Skat paa Adelen til Krigsomkostninger, Prins Frederik hyldedes paa Viborg Thing som sin Faders Efterfølger, og Adelen maatte stille et større Antal Ryttere til Krigstjeneste end for. Til Gjengjæld op-

¹) Aarsberetninger fra Geheimearch. IV. 171—220. Chr. III. t. E. B., Malmö²⁴ 7 1541. Or. i E. Billes Arkiv. Anbefalings-skr. for E. B. og P. Svave til Hert. af Cleve, Kbhvn.,² 1541. Ausl. Registrant. E. B., P. Svave og E. Krabbe t. Chr. III., Düsseldorf²¹ 10. D. Kongers Hist. Fasc. 20. Will. Paget t. Henrik VIII. om Gesandternes Modtagelse ved det franske Hof (Eske Bille kaldes her Hans Bille. Malmö²¹ 11 1541. State papers. Henry VIII. vol. VIII. 635—39.

hørte fra nu af den tyske Indvandring og Indflydelse. At Eske Billes Raad er blevet paakaldt, fremgaar af en indtrængende Skrivelse fra Kongen til ham af 14de Maj 1542 om ufortøvet at komme over til Aarhus i Pinseugen. Skuder og Baade skulde holdes rede ved Færgestederne, for at han uden Forsinkelse kunde naa at komme i rette Tid. Han var da ogsaa til Stede ved Prinsens Hylding den 4de Juni, ligesom paa Herredagen i Kjøbenhavn i November samme Aar, hvor han paa ny overtog Statholderposten paa Kjøbenhavns Slot. Herfra kaldtes han i April Maaned 1543 til Itzeho, hvor han fik Befaling til at følge med Johan Rantzow og Peder Svave til et Møde i Kampen med nederlandske Gesandter. Mødet forløb uden Resultat, da Regentinden af Nederlandene kun ønskede disse og ikke Kejserens andre Lande optagne i Stilstanden¹). Krigen stod saaledes for Doren, og Eske Bille fik efter sin Hjemkomst en travl Tid. En stor dansk Flaade udrustedes under Mogens Gyldenstjernes Anførsel, efterat Kongen i et Manifest havde erklæret Kejseren Krig, Sundet spærredes for Hollænderne og Adelsens Opbud samledes tillige med talrige tyske Landsknægtè paa begge Sider af Sundet. Hele Udrustningen og Ledelsen gik igjennem Statholderskabet i Kjøbenhavn, hvorfra Breve og Befalinger udgik til Flaaden og til Lensmændene. Indtil Efteraaret 1544 vedvarede denne Krigstilstand, uden at det kom til alvorlige Sammenstod²). Da bragte Freden i Speier en Afslutning paa det fjendtlige Forhold til Kejseren; den hilstes med Jubel baade i Danmark og Nederlandene, hvis Handel havde lidt stor Skade ved Sundets Spærring.

Eske Bille forblev ogsaa efter Freden i sin betroede

¹) D. Mag. VI. 51. Register van Chartens etc. in het oude Archief v. Kampen III. 41—42. Krag og Stefanius, Chr. III.'s IIist. I. 262. Brevet af 14de 1542 i E. Billes Arkiv.

²) Breve fra Mogens Gyldenstjerne, Jesper Friis og Peder Hansen t. E. B. om Flaadens Tog 1543 findes i D. Ad. Br. 21. 252, 14. 22, 9. 180 og i Aarsberetn. fra Geheimearch. IV. 239—40.

Stilling som Statholder i Kjobenhavn, hvilken gav ham nok at tage vare; thi de følgende Aars pfalz-lothringske «Praktiker» bragte jævnlig Uro i Gemytterne og fremkaldte stadig Flaadeudrustninger og Samling af Tropper. Vi kunne ikke her nærmere gaa ind paa den betydelige Virksomhed, Eske Bille udfoldede, skjønt hans Arkiv for denne Periode indeholder særdeles vigtige Bidrag til Danmarkshistorie. Det var en Tid, som frembød flere indbildte end virkelige Farer, men den stadige Uro nødvendiggjorte en stor Paapasselighed og Omsigt. Kjobenhavn var dengang som nu Danmarks Hjerter, her strømmede alle Rygter og Efterretninger til, herfra udgik alle de Traade, som knyttede Rigeets Dele sammen, og det er forstaaeligt, at under Kongens hyppige Fraværelse hvilede et stort Ansvar paa Statholderen. Den omhyggelig bevarede Brevvexling mellem Eske Bille og Kongen bærer Vidne om den stadig større og større Tillid, der vistes ham. Hyppig kaldes han til Kongen personlig — ilig, ilig, ilig, hedder det uden paa Brevene — for at give sit Raad, og der undes ham knap Tid til for en kort Stund at forlade sin Post og se til sine skaanske Ejendomme.

Snart er det Udrustning af Flaade og Tropper, snart Tilsyn med Lensmændenes Regnskaber, snart personlige Forhandlinger med Adelen om Laan paa Kongens Vegne, snart Udrustning af Handelsskibe til Spanien og Portugal, snart Forhandlinger med franske, skotske, lybske eller svenske Sendebud, og sidst, men ikke mindst, Afgjørelsen af norske Forhold, som Eske kjendte bedre end nogen anden Dansk, der lægge Beslag paa hans Tid og Kraft¹⁾. Da han endelig i Aaret 1547 overtager Posten som Danmarks Riges Hofmester²⁾, der havde staaet ledig siden

¹⁾ Vi maa her give Afkald paa at skildre den heldige Indflydelse, han udøvede i Forholdet til Norge efter 1537.

²⁾ Han nævnes første Gang D. R. II. ²⁹ s. 1547. Kirkeh. Saml. 2. R. VI. 277. I et Brev af ¹⁶ s. 1547 fra Sander Leyel kaldes han Marsk. D. Ad. Br. 9. 209.

Mogens Goyes Død 1544, er det kun Titelen og Navnet og den øverste Plads i Raadet, der ere nye; thi Virksomheden, Arbejdet og Ansvarret havde han alt længe siddet inde med. 1549 (26de November) blev han Statholder i Sjælland¹⁾, og i hans senere Aar havde han tillige Myndighed til at sammenkalde Rigsraadet i Øst-Danmark til Raadslagning under sin Ledelse, naar Kongen var i Jylland eller Holsten²⁾. Han var ligeledes en Støtte for Kongen i Finansanliggender. Selv har han Gang efter Gang laant Kongen betydelige Pengesummer (1540, 1000 Daler, 1541, 1000 Daler, 1545, 1200 Daler, 1550, 2000 Daler, 1551, 1000 Daler), og han virkede tillige som Mellenmand mellem Adelen og Kongen, naar denne ønskede at rejse større Laan eller at faa Afbetalings-terminen udsat. I November 1548 beder Christian III. ham at faa Adelen i Øst-Danmark til at lade Laanet henstaa endnu et Aar uden Rente, og tilføjer: «I tør ikke forsamle Adelen tilsammen om samme vore Ærinder at forhandle, men enten mundtlig med hver især eller og med Eders Skrivelse dér hos dem forhandle efter Eders eget gode Tykke og som Eder tykkes raadelig at være»³⁾.

Efter Sofie Krummediges Død var Eske Billes Hjem paa en Maade opløst. Sønnerne opholdt sig nu alle i Udlandet og Døtrene bleve gifte eller satte i Huset hos Slægtninge. Anne holdt Bryllup i Slutningen af 1540 med Jens Brahe, og Bryllupet stod hos Svigerfaderen Axel Brahe paa Krogholm⁴⁾. Hilleborg var i Huset hos Klavs Daa og Hustru paa Ravnstrup, hvorfra hun 1544 optoges blandt Dronning Dorotheas Jomfruer⁵⁾. Margrethe havde et Hjem hos Knud

¹⁾ D. Mag. 4. R. IV. 571.

²⁾ Ib. 4. R. VI. 250 f.

³⁾ Chr. III. t. E. B., Kolding 27 II 1548. Or. i E. Billes Arkiv.

⁴⁾ Det var sandtyndgvis i denne Anledning, at E. Bille hos Johan Stutte bestilte en «bisperter» Vogn, uden «Spærklæder». D. Ad. Br. 9. 143-144. Jvfr. Troels Lund, D. og N.'s Hist. I. 164-66.

⁵⁾ Dr. Dorothea t. E. B., Kb. 25 II 1544. Or. i D. Kgrs. Hist. Fasc. 26.

Rud, Lensmand paa Korsør Slot. Eskes og Sofie Krummediges gamle Hjem stod nu øde og forladt, kun en enkelt Gang besøgt af Ove Bille, der i et lille muntert Brev melder ham sin Ankomst dertil, og fortsætter: «Give vi Dig kjærlig tilkjende, at vi sende Dig nu af Guds og Dit eget to Raabukke, som nu nylig i Dag bedede og tagne ere her udi Gaardens Dyrehave, bedendes Dig gjerne, at Du vil tage dit eget til Takke»¹⁾. Derimod opholdt Eske sig af og til paa Mogenstrup, som han lod opbygge og rigt montere²⁾, ligesom paa Svanholm, hvor vi træffe ham nærværende et Par Gange om Aaret. Men det var kun korte og flygtige Besøg. Kjøbenhavns Slot var hans faste Opholdsted. Her, hvor han for en Menneskealder siden under Kong Hans havde begyndt sin Løbebane som Lensmand, skulde han afslutte den som Statholder og Righofmester. Ligesom han dengang ledede Dannelsen af Kong Hans' Rigsflaade, saaledes havde han ogsaa nu et Overtilsyn med Bygningen af den nye Flaade under Kong Christian III. Talrige Breve i hans Arkiv give Oplysning herom. Store Byggeforetagender paa og ved Slottet (saaledes Tøjhuset) foretoges under hans Tilsyn, ligesom Befæstningsarbejder paa Slottet og omkring

1) Ove B. t. E. B., Vallen²⁴, 1547. Or. i Ny Kgl. Saml. 1301 e. Fol.

2) Rordam, Hist. Kildeskr. I. 484—85. Jens Lavrnsen t. E. B., Kl.²¹, 1540, og Niels Persen t. E. B., Mogenstrup¹⁵, 1547. «Om Maleren maa I vide, at han har forbedret det Hjørtegevir, som Kongen gav Eder, saa at det er nu med 25 Takker, og de andre ere og forbedrede med de aller fleste Ender, der kan være paa, og ere de Kenshorn opsatte eiter Eders Befaling og ikke til fæste, saa man kan tage dem af igjen. Og i Skorstenene haver han udstunget de smaa Dyr og sat et stort Dyr i Stedet igen paa hver. Om Snedkeren maa I vide, at han har gjort Karnaperne rede og Skrin og Eders Kiste og foret den med den Cypresser Kiste, og har han af de Cypresser igjen, saa at I kan fore end en Kiste med. Nu arbejder han paa de vælske Bækken og Knapen til Panelet, og har han gjort 5 Hjørtehoveder m. m.» Or. i D. Ad. Br. 9. 142 og 112.

Byen paabegyndtes i hans Tid¹⁾. Et Værelse paa Slottet kaldtes endnu lang Tid efter hans Dod «Hr. Eskes Kammer», et Vidnesbyrd om, hvorledes hans Personlighed har præget sig i den almene Bevidsthed²⁾. Det samme var Tilfældet i Norge, hvor en Lensmand mange Aar efter siger: Det er ikke nu nær som det var i Eskes Tid³⁾. En stræng Spar-sommeligheid gaar gjennem hans offentlige som private Liv. Paa hans Initiativ afskaffedes saaledes de 12 Drabanter, som plejede at staa Vagt i Slotsporten⁴⁾, og med Omsigt ledede han blandt andet Salget af gamle Orlogsskibe og begrænsede Udgifterne til Hofholdningen. Paa den anden Side var han plettet af sin Tids Overtro, der gav sig Luft i den grusomme Forfølgelse af Kvinder, som anklagedes for Trolddom. Selv ledede han Undersøgelserne og iværksatte Dødsdommene, og var han ikke ivrig nok, tilskyndedes han endog af Dronningen. Den 9de Juli 1548 skriver saaledes Dronning Dorothea til ham fra Roskilde: «Vider, at vi for Drovelse, som vi for vor Herre og Husbond havde, da vi drog fra Kjøbenhavn, glemte at forhandle med højbaarne vor kjære Husbond om de Troldkvinder, som her udi Byen sigtede ere for Trolddom, at de jo skulde faa deres fortjente Løn. Thi begjære vi og ville, at I forhandle det saa med vor kjære Husbond, at de maatte faa deres fortjente Løn for deres Gjæringer, at dersom H. N. ikke er saa vel tilpas, naar H. K. Mt. kommer hid til Byen, at I da fly det saa, at der vorder nogen tilsatte, som samme Sag til Ende handle kan¹⁾.

¹⁾ Ogsaa Befæstningen af Malmo, som foretoges af Mogens Gyldenstjerne, fik Eske Bille jævnlig Ordre til at tilsee.

²⁾ Hist. Tidsskr. 5 R. II. 602—603.

Dipl. Norge, VI. 798—99.

⁴⁾ Chr. III. t. E. B., Kolding ¹⁶ 2 1545. Or. i E. Billes Arkiv.

⁵⁾ D. Mag. 3. R. I. 53—67. smlg. S. 326. Dr. Dorotheas Brev i E. Billes Arkiv.

Jævnlig havde Eske Bille, som ovenfor omtalt, været plaget af Sygdom. 1549 blev han angrebet af «den nye Sygdom» (sandsynligvis Kopper) og laa for Døden, men han blev atter rask. I Slutningen af Aaret 1550 var han atter alvorlig syg; han varetog ikke destomindre sine Forretninger, men Sygdommen tog Overhaand, og da han i September 1551 paa Mogenstrup blev angrebet af en Byld i Halsen, maatte han opgive at besøge det af ham selv sammenkaldte Rigsraadsmode i Kjøbenhavn. Den 30te November gjorde han sit Testament paa Mogenstrup; der maa imidlertid være indtraadt en Bedring, thi han naaede i Decbr. over til Kjøbenhavn. Her tog Sygdommen imidlertid en afgjørende Vending, Sonnerne hidkaldtes til Faderens Dødsleje, og Torsdagen den 11te Februar Kl. 9 om Aftenen døde Hr. Eske. 5 Dage efter begravedes han i Helligaands Kirken i Kjøbenhavn, hvor et Epitafium og en Ligsten i Koret indtil Branden 1728 bevarede hans Navn til Efterverdenen. Sjællands Biskop, Peder Palladius, holdt Ligtalen over ham. Af denne haves kun et Udtog, men dette er dog tilstrækkeligt til, at man deraf kan se den Opfattelse, Samtiden havde af ham. «Alle», siger han, «vide, at han var den første af Landets Stormænd, Kongens højre Haand, Danmarks sande Lys». Hans Klogskab, Troskab, Fredskjærlighed og værdige Optræden fremhæves. Skjønt opdraget i den katolske Religion forfulgte han ikke den sande Læres Tilhængere, men som en alvorlig tænkende Mand skiftede han heller ikke strax eller hurtigt Religion. Gjerne hørte han Guds Ord i denne Kirke (Helligaandskirken), men først, da Korset blev lagt paa ham, modtog han Ordet og blev en sand Christen. Jeg har levet som en Fortabt, sagde han, og dette lider jeg for min Synds og Ondskabs Skyld. For 14 Dage siden kommunicerede han, og i Søndags 8 Dage tog han Afsked med sine Sonner.» Hans Taalmodighed i at bære sin haarde Sygdom beundres, og Bispnen slutter med disse Ord: Vi have hort, at

denne gyldne Ridder ledsagede sin Konge i Krigen og forfulgte og ned slog Rigets Fjender, nu høre vi, at denne ædle Guds Ridder fulgte Jesus Christus i Aandens Kamp mod Synden, Satan og Døden¹⁾.

Eske Billes Livsgjerning indtager en saa betydningsfuld Plads i Fremstillingen af Slægtens Historie, og der har saa ofte været Anledning til at fremhæve hans Evner og Egenskaber, at hans Personlighed turde staa i et klart Lys, uden at det gjøres nødvendigt at drage de enkelte Karaktertræk. Kun saa meget skal derfor her til Slutning fremhæves, at Grundfundamentet i hans Personlighed ikke maa søges i glinrende og ejendommelige Evner, men i den stærke Vilje, det klare Omdømme og den udprægede Sans for Orden og Ret. Disse Egenskaber kunde føre til en vis halsstarrig Fastholden af Paastande og Meninger, men aldrig til bevidst Omgaaen af Sandhed og Ret. Derfor kunne vi roligt tilbagevise en løs Beskyldning for Bestikkelse, der dukker frem i Tidens Akter uden Vidnesbyrd og uden Resultat²⁾. Med et uplettet Skjold og Rygte gik han i Graven, og han indtager

¹⁾ Om hans Sygdom se Breve af ¹⁰/₁₁, ¹⁰/₁₂ 1550, ¹⁶/₂, ²²/₉, ²⁵/₁₂ 51, samt ²⁰/₁; 52 i Eske Billes Arkiv. Testament i D. Mag. IV. 241—44. Hans Død, Rordam, Hist. Kildeskr. I. 382. 435. Gravskrift og Epitafium hos Resen, Inscript. Hafn. S. 120, 124, jvfr. Møllerup, Helligaandskirken i Kbhvn. S. 9. Peter Palladius' Ligtale i Ny Kirkeh. Saml. I. 686—88.

²⁾ I et Brev, dat. Hagenskov ¹⁸/₃ 1547 til Erik Banner skrives: «Som I byder mig til paa Hr. Eske Billes Vegne, at I have forfaret, at Jorgen Urne skulde have siddet paa Slottet hos mig og sagt, at der skulde være nogle af Danmarks Raad, som have Aarspenge af Kejseren, og besynderlig navngivet Hr. Eske Bille, saa er det i Sandhed, at han var her paa Slottet hos mig; da havde han mange unyttige Ord, hvilke overværendes vare og hørte først en Riddermandsmand, som var Otte Rud, siden Mester Robert, K. Mt.'s Wundarst, og en anden Badskær af Ribe, som hedder Dines; hvad Ord og Tale han havde paa den Tid, det vil jeg vel bestaa, naar den Tid kommer, og hvem som vil spørge fornævnte Otte Rud, da skal han vel vide saa meget deraf som jeg; der var ingen besynderlig navngivet, som jeg hørte, enten Hr. Eske eller nogen». Or. i D. Ad. Br. 2. 8.

Hæderspladsen i den ældre Slægts Historie ved Siden af Peder Lykke, Torben Bille og Ove Bille.

Han kaldtes af Samtiden «den rige». Et Blik paa hans Testament viser, at denne Betegnelse var rigtig. Hans Rigdom skyldtes dels den store Arv, han fik ved sin Hustru, dels klog Anvendelse deraf og en nøjeregnende Sparsommelighed. Foruden Jordegodset, som senere skal omtales, ejede han en stor Skat i Smykker og Kostbarheder. Jævnlig laante Kongefamilien hans Hustrus kostbare Smykker, og 1548 købte Kongen i Anledning af Prinsesse Annas Bryllup en Halskjæde af ham til en Pris af 600 Guldgylden (2400 Mark)¹⁾. Dette pragtfulde Smykke har dog ikke kunnet maale sig med den Guldkjæde, han fik af Kongen af Frankrig. Thi den var saa vægtig, at hver af hans fire Sonner kunde faa en Kjæde af den. Sin «bedste» Guldkjæde, forfærdiget af «ungarske» Guldstykker, skjænkede han imidlertid til Ove Bille, der atter senere testamenterede den til hans Sønner. Alene disse Stykker maa have repræsenteret en efter Tidens Pengeforhold kolossal Formue²⁾. Men hertil kom endnu Værdien af forarbejdet Solv, deriblandt en Mængde Pokaler og Bægre, af hvilke det, han testamenterede til Kongen, vejede 200 Lod. Hans tre Svigersønner fik hver et Sølvstob, og efter Tidens Skik bortskjænkede han Penge, Guldringe, Psaltere etc. som Mindegaver til fjernere Slægtninge og gamle Tjenere, deriblandt ogsaa en Del af Ove Billes.

Jordegodsets Størrelse lader sig ikke bestemme i Enkelthederne, da Skiftebrevene fra Eske Billes Bo mangle. Af

¹⁾ D. Mag. V. 4—5 og 10. Jvfr. D. Ad. Br. 9. 218 og et Brev af ¹⁵ 1548 i Eske Billes Arkiv.

²⁾ Jvfr. om Smykker Troels Lund, D.'s og Norges Hist. IV. 213 ff. I Henrik Krummediges Arkiv findes en Fortegnelse over hans Smykker (D. Ad. Br. 36. 218). Blandt disse fremhæves: «Den Kjæde, Ove Mouritsen gav mig, 270 Lod, den store Kjæde 140 Lod, og et Kontrafey af Guld af Kong Christian.»

Hovedgaarde ejede han: Brunlaug i Norge¹⁾, Vallen, Steninge og Pederstrup i Sønderhalland, Mogenstrup og Ellinge i Skaane, Svanholm og Assendrup (Tybjerg Herred) i Sjælland. Af Strøgods omtales en stor Mængde Gaarde i Vigen og Bahus Len²⁾, desuden selvfølgelig i Skaane og Sjælland, men tillige i Jylland (ved Møgelkjær) i Bjerger Herred³⁾, det sidste Arv efter Ruderne. Desuden ejede han to Gaarde i Bergen, to i Malmø, to i Kjøbenhavn, en i Varberg, Halmstad og Landskrone.

Til at dele denne store Arv efterlod han sig 4 Sønner og 3 Døtre. Dotrene vare alle gifte i Faderens Levetid: Anne 1540 med Jens Brahe til Vidskiofte, Margrethe 1548 med Lage Brok til Estrup og Vemmetofte og Hilleborg 13de Oktober 1549 med Ejler Krafse til Egholm. Af Arvegodset tilfaldt der Hilleborg Assendrup Gaard, Margrethe Steninge, og Anne sandsynligvis Strøgods i Skaane og Halland. Brødrene fik hver sin Hovedgaard: Peder fik Svanholm, Hartvig Vallen, Jørgen Ellinge og Henrik Bille Mogenstrup. Af disse Brødrers Historie skulle vi i det følgende give korte Omrids.

¹⁾ Eske Billes Optegnelser om Krummedigernes Ret til Brunlauggaard, Nye danske Mag. VI. 19 ff.

²⁾ Tonne Jensen, E. B.'s Foged i Vigen, modtager talrige Kvitteringer for Indbetaling af Afgifter.

³⁾ En Indberetning fra Knud Rud til K. Chr. III. om hans Strid med E. B. om Møgelkjær. Udat. D. Ad. Br. 7. 246. Peder Prip lover ¹²⁷ 1539 E. B. at forfatte en Jordebog over Eskes Gods i Jylland. Ibid. 9. 108.

*Peder Bille*¹⁾ var født i Midten af September 1518 paa Ellinge. Sine første Barndomsaar tilbragte han hos sin Mormoder, hvorfra han sendtes til Ring Kloster, hvor han opdroges sammen med sit Næstsoskendebarn Karen Lykke af Jomfru Mette Ovesdatter. Da han var 10¹/₂ Aar gammel, mente Mormoderen at han nu havde lært saa meget, som han havde behov, inden han sattes i Lære hos en Adelsmand. Hans Faders Fætter, Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim, lovede da at tage sig af ham som sin egen Son, og i August 1529 sendtes han da fra Ring Kloster med det Vidnesbyrd af Jomfru Mette, at Gud havde givet ham den Gave, at alle, som omgikkes ham, havde en «synderlig» Kjærlighed til ham. Men han var en skrobelig Dreng, lidet lærenem og let til Taarerne, og han maatte fremfor alt ikke sendes til nogen haard Mand, før han blev ældre. Det er formodentlig denne Advarsel, der bevirkede, at han ikke kom til den strænge Knud Gyldenstjerne, men blev sat i Huset hos Oluf Rosenkrans til Vallo, hvis milde og venlige Sind lyser ud af de mange fra ham bevarede Breve. Her forblev han i tre Aar, idet han afvexlende opholdt sig paa Vallo og paa Abrahamstrup, hvor han sammen med den fire Aar yngre Niels Krabbe lærte at læse og skrive af en Præst. Han var imidlertid jævnlig syg og Mormoderen tog ham derfor ind til Kjobenhavn, hvor han laa i Pleje hos en dygtig Læge, som havde hjulpet flere adelige Damer (Fru Inger, Hans Billes, og Fru Anne Holgers). Da Oluf Rosenkrans 1532 blev udnævnt til Hovmester for den unge Hertug Hans, kunde han ikke længer opdrage Peder Bille. Mormoderen tog ham da til sig, men efter hendes Dod i Begyndelsen af 1533 blev han sendt til Mogens Gylden-

¹⁾ Jeg henviser engang for alle til Heises fyldige og indgaaende Skildring af Peder Bille i Hist. Tidsskr. 5. R. V. S. 280 ff. Hvor jeg har haft Kilder, som Heise ikke har kjendt, har jeg behandlet og indflettet dem; men i det hele har jeg her anset mig berettiget til paa Grundlag af Heises Fremstilling at give et kortere Omrids af Peder Billes Liv.

stjerne, Lensmand paa Malmøhus. Da Malmø Borgere erobrede Slottet Maj 1534, kom Peder i Huset hos Jørgen Kock, men efter at Gyldenstjerne havde sluttet sig til Grev Christoffer, ses han atter at have været i Huset hos ham; thi Eske Bille bad Hr. Mogens ved sin Afrejse til Lübeck i Novbr 1534 om «at holde Peder ved skjellig Ave, at han ej for meget haver sin egen Vilje». ¹⁾

Peder Bille, som i Opvæksten synes at have gjenvundet sit Helbred, var nu en rask Ungersvend paa 16 til 17 Aar, og hans Moder fandt det da paa Tide, at sende ham udenlands. «Han haver Vilje dertil» skriver hun 28de August 1535 til Eske, «og er det ingen Gavn til, at han er længere dér, hvor han er, thi han lærer intet ydermere, end han tilforn vidste». Eske Bille indvilgede heri, og i Slutningen af Aaret 1535 begav Peder Bille sig til Rendsborg, hvor han blev venlig modtaget af sin Faders gamle Venner, Kansleren Wolfgang v. Utenhof og Sekretæren Jesper Brochmand, der anbefalede ham til Kong Christian. Kongen lovede, at han maatte følge med til Hamburg, hvor Fredsunderhandlinger skulde finde Sted i Januar 1536. Han skulde bære Kongens Farver og lod sig i den Anledning forfærdige en Hofjunkerdragt. Men Kongen opgav i sidste Øjeblik sin Rejse til Hamburg, og Peder Bille fulgte derfor med Kansleren, der anbefalede ham til de hessiske Sendebud, i hvis Følge han begav sig til Kassel, hvor han traadte i Landgrevens Tjeneste. Her forblev han, med enkelte Afbrydelser, i 6 Aar. Han blev jævnlig benyttet som Kurér til Danmark i politiske Hverv til den danske Regering, og han besøgte i Landgrevens Følge de mange Møder, som i disse Aar fandt Sted mellem de nordtyske protestantiske Fyrster; han

¹⁾ Vedel Simonsen, Ruderne I. 159—62, 171—72, 182—87, 236—40. Heise, Fam. Rosenkrants, Diplom. S. 88—90, 96—97, 126, 135—36. Dipl. Norv. X 611—12. D. Ad. Br. 7. 107, 109, 151, 148, 153; S. 19, 72.

havde derved Lejlighed til gjentagne Gange at træffe sammen med sin Fader, først i Brunsvig 1539, senere 1541 i Kassel. I Breve til Hjemmet fortæller han om de politiske Forhold i Tyskland, og man sporer gennem Brevene, hvorledes han stadig udvikles og modnes. Den oprindelig ubehjælpssomme og naive Stil afløses af en klar og forstandig Fremstilling af Forhold og Personer. Hans Raadgivere og Velyndere ved det hessiske Hof vare Henning v. Scholey, hvem han skildrer som en Mand, der raader og leder Landgreven efter sin Vilje, og Statholderen i Kassel, Sigismund v. Boyneburg, hvis Fætter Burchardt paa Eskes og Johan Friis's Anbefaling fik Forlening i Danmark.¹⁾

Peder Bille havde imidlertid Lyst til at forsøge sig andensteds, og der blev derfor indledet Forhandlinger med den fordums Ærkebisp i Lund, Johan Veze, nu Kejser Carl V.'s betroede Raadgiver og Biskop i Kostnitz. Men Forhandlingerne strandede og Peder Bille vendte hjem i Aaret 1540, hvor han overværede sin Søster Annes Bryllup med Jens Brahe. Ved denne Lejlighed gjordes de indledende Skridt til hans egen Forlovelse med den tiaarige Birgitte Olufsdatter Rosenkrans. Eske Bille modtog et «godt og behageligt Svar» af Hr. Oluf, skriver Ove Bille, men Birgitte var endnu for ung til at der kunde tænkes paa Trolovelse. Endnu i Oktbr. 1541 var Peder Bille i Danmark, han tjente som Hofsinde i Kongens Gaard sammen med sin yngre Broder Jørgen; men efter at hans Trolovelse med den nu 12aarige Birgitte var bleven fejret paa Vallo Tirsdag og Onsdag før Palmesøndag (28de og 29de Marts) 1542 i Nærværelse af den talrige Slægt (deriblandt *Ove, Hans og Anders Bille*), drog han paa ny til Hessen, hvorfra han i Juli Maaned tilskrev sin Farbroder Ove et Brev, der viser, at han forberedte sig paa at drage

¹⁾ D. Ad. Br., 7. 289; 8. 109. 135—137, 164; 9. 6—11. 36—37, 95—97, 132. Sigismund v. Boyneburg t. E. B., Kassel 9. 1539. Or. i E. Billes Arkiv. D. Mag. VI. 13—16.

i Felten. Han havde kjøbt en Hest og et «blankt» Harnisk til 80 Gylden. Den store Udgift trykkede ham, han havde endog maattet laane 30 Gylden, og bad derfor Bispen om at være ham behjælpelig med at faa en Sum Penge af Faderen. Krigstoget skulde gjælde Brunsvig, og Peder Bille har altsaa deltaget i det bekjendte Felttog, hvori de protestantiske Fyrster overvandt og forjog Hertug Henrik af Brunsvig, Kejsers eneste Ven i Nordtyskland. Hermed var hans Vandretid til Ende, 1543 vendte han hjem og tjente nu atter et Par Aar som Hofsinde. Han var nu tilstrækkelig uddannet til at blive forsørgt med et Len, og Eske Bille ønskede ham derfor anbragt paa Stenvigholm i Norge, som Thord Roed 1545 havde opgivet. Fra Rentemesteren Joachim Beck, til hvem han havde henvendt sig i dette Anliggende, fik han følgende karakteristiske Svar:

«Jeg fik Eders Skrivelse i Land to Holsten, at Thord Roed ikke vilde beholde Stenvigholm længere. Saa raadsløg Johan Friis og jeg derom paa Peder Billes Vegne og besindede hans Gavn og Lempe og talte med ham selv og hørte hans egen Mening derom. Da besindede vi, at Christoffer Hvitfeldt havde faaet de bedste Len fra Stenvigholm, og at der stander en ringe Tak at fortjene og end ringere Fordel, og at Peder Billes Vilkaar her i Riget næst Guds Hjælp daglig forbedres hos hans Venner, og faldt det ikke heller ham selv i Sinde at drage til Norge, derfor slog vi det Anslag ud, og sagde vi min Herre, at I havde skrevet om Peder Bille. Da mente Hans Naade, at det var Skade at sætte ham der hen ud i Verdens Ende fra godt Folk. Og er H. N. ham en gunstig Konge, og maa I vel forlade Eder til, at han faar Hjælp og Forlening, naar hans Tid kommer og det falder, som han kan have Hjælp af».

Hr. Joachim havde Ret, thi halvandet Aar efter fik den nu 29aarige unge Mand det store Helsingborg Len som Regnskabslen efter Peder Skram. Med ungdommelig Iver tog han fat paa Istandsættelsen af det temmelig forfaldne

Slot, men han kan ikke være naact langt, thi Aaret efter fik Peder Skram det tilbage, medens Peder Bille forflyttedes til Aarhus som Stiftslensmand. Der synes at have hersket nogen Misstemning mellem de to Lensmænd, thi Peder Bille mødte ikke paa Koldinghus efter Kongens Tilsigelse for at overlevere Peder Skram Slotsloven. Peder Skram maatte drage bort fra Kolding uden at have faaet Sagen bragt i Orden, og Peder Bille mødte kort efter paa Herredstingene under Helsingborg Len og lod sig give Vidnesbyrd af Almuen om, at han havde holdt dem ved Lov og Ret, og at han ikke havde ladet noget af Kronens Jord komme ind under nogen Riddersmand eller nogen anden Mand¹⁾. Peder Bille holdt kort efter (i Efteraaret 1548) Bryllup med Birgitte Rosenkrans. Han fritoges i den Anledning for at følge med Dronning Dorothea og Prinsesse Anna til dennes Bryllup med Kurfyrsten af Sachsen. Hans Omkostninger til Bryllupet beløb sig til 572¹ 2 Daler og 7 Lod Solv foruden omtrent 2 Læster Korn, over 3 Læster Malt, c. 5 Læster Havre, 60 Sider Flæsk, 12 Svin, 1 Td. Svedsker og 3 Tdr. Lyneborger Salt.²⁾

Peder Bille havde saaledes faaet Bestyrelsen af sin Farbroders Bispedømme. Paa Aarhusgaard henlevede han 6 lykkelige Aar med sin unge Hustru. Hans Virksomhed var som de andre Lensmænds: talrige Hverv af den mest forskellige Art tilfaldt det ham at ordne, og han erhvervede sig i disse Aar stor praktisk Øvelse og tillige dyrekjøbte

¹⁾ D. Ad. Br. 7. 217; 9. 102, 137, 151, 156; 12. 59—60. Peder B. t. Ove B., Hijser (?), ²¹ 1542. Or. i Ny kgl. Saml. 130te Fol. Peder B.'s Gjældsbreve, Klavs Sestede, Ribe ²⁹ 9—⁶ 16 1542. Rigsarkivet. Gjældsbreve og Kvittinger. Joachim Beck t. E. ke B., Roskilde, (c. ¹¹ 11) 1545. Or. i E. B.'s Arkiv. D. Mag. 4. R. II. 90 og IV. 335. Syn udstedt af P. Bille og nogle Borgere i Helsingborg over Slottet og Teglladen. Or. i D. Ad. Br. 6. 11. Chr. III. t. E. B., Koldinghus ¹⁵/₁₀ 1548. Or. i E. B.'s Arkiv. Ludgude og Bjerre Herredsthings vidner af ¹⁴ 11 og ²⁰ 11 1548. Or. i D. Ad. Br. 6. 12 og 27.

²⁾ Anders Skrifer t. Peder B. Aarhusgaard ¹⁶ 2 1550. D. Ad. Br. 6. 20.

Erfaringer i Lensstyrelsen, der i disse Aar bragtes ind i nye Spor, der ikke altid tiltalte de myndige og selvraadige Herremænd. Ogsaa han modtog nu og senere kongelige Tilrettevisninger, ja endog Trusler om at have sit Len forbrudt, hvis han ikke rettede sig efter Kongens Anordninger. Noget Skaar i den kongelige Gunst synes han dog ikke derfor at have lidt. Kancellibrevene vare formodentlig ofte strængere i Formen end i Indholdet.

Imidlertid var der indtruffet store Forandringer i hans personlige Forhold. Efter Faderens Død arvede han Svanholm, som vel foreløbig vedblev at være forlenet til Ove Bille, men hvor han dog ses strax at have paabegyndt større Byggeforetagender¹⁾. Hans Svigerfader var død 1545, men først efter hans Svigerinde Karen Rosenkrans's Død 1553, der senere skal omtales, foretoges Skiftet, hvorved Birgitte Rosenkrans og Peder Bille fik den østlige Del af Hovedgaarden Vallø med tilliggende Gods (Øster-Vallø), medens Mette Rosenkrans og Sten Rosensparre fik Vester Vallø.²⁾ Hans personlige Interesser vare saaledes knyttede til Sjælland, og han lod sig derfor forflytte til Holbæk som Lensmand 1554. Efter et Aars Forløb opgav han imidlertid Holbæk og fik Tureby Len, hvor han forblev indtil sin Død 1580. 1556 udnævntes han derpaa til Rigsraad og kom snart til at indtage en fremragende Plads, idet han her benyttedes i forskjellige Hverv. Mest bekjendt er hans Sendefærd til Rusland og Lifland 1558—1559.

Imidlertid var Christian III. død 1. Jan. 1559. Peder

¹⁾ Peder Severinsen t. P. B., Kbhvn. 13⁶ 1555. «Hans Skriver har bekommet en Tømmermand i Lund, selv sjette, som skal hugge Eder det «Sperre» paa Svanholm». Mursten bør skaffes fra Jylland, «at samme Arbejde ikke skal nu «halffskuatit» blive standendes, Eder og andre til Spot og Skade». Or. i D. Ad. Br. 6. 28.

²⁾ Idde Munk t. Vallos Brev af 25¹¹ 1554, at hun vil møde med sine Svigersønner 3dje Pinsedag og udtage de Breve, som tilkomme hver af dem i Henhold til Skiftet. Or. i D. Ad. Br. 47. 40.

Bille vendte tidsnok tilbage til at kunne overvære Frederik II.'s Kroning. Under den nye Konge blev han, efter i kort Tid at have været forlenet med S. Klara Kloster i Roskilde, 1561 udnævnt til Stiftlensmand over Sjællands Stift og forlenet med Roskildegaard. Men ved Siden heraf havde han ogsaa militære Hverv. Han var Mønstringsherre i Sjælland og siden 1559 Arkelimester, hvorved Omsorgen for Tøjhuset og Artilleriet paahvilede ham. Disse mangeartede Opgaver — diplomatiske, militære, civile og gejstlige — udførte han med Dygtighed, og han indtog saaledes en særdeles fremragende Plads blandt Landets Adelsmænd, da Syvaarskrigen udbrød og lagde Beslag paa hans Evner og Kræfter.

Førgen Bille var den næst ældste af Eske Billes Sønner; hans Fødselsaar kjendes ikke. Ogsaa han opdroges hos Mormoderen, der i Marts 1528 fik Opfordring fra Eske til at sætte ham i Skole.¹⁾ Dette skete dog ikke, og endnu Aaret efter, da Eske rejste til Norge, var han ikke naaet saa vidt. Thi Fru Sofie fik da Ordre til at sætte ham i Skole et Sted i Danmark, da der ikke fandtes nogen god Skole i Bergen. Nu blev det til Alvor; Morfaderen fulgte ham i egen høje Person over til Sjælland, hvor han i Sortebrødreklostret i Næstved skulde lære at læse og skrive af Lektor Rasmus. Et Par Maaneder efter var han naaet saa vidt, at han kunde «tjene til Messe» (være Kordreng) i Klostret, og Forældrene kunde jævnligen glæde sig ved at modtage smaa Breve fra ham. Han voxede sig imidlertid stor og stærk, skriver Mormoderen, men med Lærdommen gik det

¹⁾ D. Ad. Br. 7. 50.

kun smaat, og da Anne Rud i Foraaret 1532 tog ham hjem til sig, klagede hun over, at han saa godt som intet havde lært. Nu forsøgte Kapellanen paa Mogenstrup sin Kunst paa ham, og den kjærlige Mormoder havde det bedste Haab om, at det vilde gaa godt fremad med ham. Men Undervisningen i Hjemmet blev afbrudt ved Anne Ruds Død,¹⁾ og Knud Bille, som nu overtog Formynderskabet for Børnene i Forældrenes Fraværelse, sendte ham derpaa i Skole hos Lektor Frands Vormordsen i Malmø. Men da der udbrød Pest i Byen, tog Knud Bille ham med sig til Gladsaxe, hvor en Kapellan skulde sørge for, at han ikke glemte, hvad han havde lært.²⁾ Han kom imidlertid atter tilbage til Malmø, hvor han var i Huset hos Jørgen Mynter, da Oprøret 1534 udbrød. Efter Forældrenes Hjemkomst fulgte han med Moderen til Vallen, men dette lange Friluftsliv havde ikke været til Gavn for den unge Jørgen. Faderen mente, at han trængte betydelig til at komme under Tvang, og skrev til Frands Vormordsen om atter at tage sig af ham. Men der kom Hindringer i Vejen, og han forblev paa Vallen under Moderens Opsigt. Ved sin Afrejse til Lübeck 1534 skrev Eske Bille et alvorligt Formaningsbrev til ham:

«Faderlig Hilsen. Maa Du vide Jørgen, at jeg haver befalet Din Moder, at hun skal holde Dig til fremdeles at lære Latin, som Du begyndt haver. Thi beder jeg, at Du est hende og sammeledes hvilken hun Dig tilsættendes vorder hørig og lydig, og at Du læser over og tager Din Tingest vel tilvare og ikke gjør Skalkhed, saafremt Du vil nogen Tid have godt af mig udi Dine Dage. Thi Du ser vel selv, at den som intet godt kan eller haver lært, han er forsmaet

¹⁾ Dipl. Norv. IX. 626, XI. 589. Vedel Simonsen. Ruderne I. 172, 187, 239. 247. D. Ad. Br. 7. 134. Heise. Fam. Rosenkrantz, Diplom. S. 135.

²⁾ Ad. Br. S. 1.

af hver Mand. Ret Dig derefter, om Du vil have godt af mig eller af Din Moder igen. Befalendes Dig Gud.»

Eske Bille.¹⁾

Medens Jørgen Bille saaledes allerede havde et mindre godt Lov paa sig, var hans yngre Broder *Hartvig Bille* naaet godt fremad paa Lærdommens trange Vej. Han havde været i Bergen med sine Forældre fra 1529—31, men da disse i sidstnævnte Aar vendte tilbage til Danmark, satte de ham i Skole hos den ansete Abbed Henrik Christiensen i Sorø. Han viste her et godt Nemme, og Abbeden satte — som ovenfor fortalt — megen Pris paa ham. Der var Tale om, at han skulde have fulgt med Oluf Rosenkrans til Nyborg og læst Latin sammen med den unge Hertug Hans, thi, skriver Anne Rud, hertil tjener ingen anden (af Brødrene) end Hartvig.²⁾ Dette skete dog ikke; han forblev i Sorø, indtil Faderen i Sommeren 1535 sendte ham til Leipzig. Han ankom hertil i Midten af Juli og tinglydes i Kost hos en Kjøbmand, Mikkell Puffler, medens Hr. Magister Wolfgang Meurer blev hans Lærer. Kort efter besluttede Eske, at ogsaa *Jørgen* skulde sendes til Leipzig, og under Ledsagelse af Tjeneren Berendt v. Koffart og med to smaa Heste («Klippere») afrejste Jørgen i Begyndelsen af September 1535. De to Brødre maatte imidlertid paa ingen Maade bo eller læse sammen, for at Jørgen ikke skulde smitte Hartvig, og Jørgen blev derfor sat i Huset hos Pufflers Svigersøn Ulrik Mordeisen og fik til Lærer Magister Jørgen Musthler, en Svabe fra Ottingen «aus dem Ryesz». Forskjellen mellem de to Brødre antydes paa en ganske pudsig Maade i de Breve, hvorved de tilmelde Faderen deres Ankomst til Leipzig. Medens den redelige Hartvig i jævne, barnlige danske Ord lover, at han «med Guds Hjælp vil tænke paa de Artikler, som I have givet mig beskrevet,

¹⁾ D. Ad. Br. S. 21—22.

²⁾ Vedel Simonsen. Ruderne I. 161, 170, 239, 247. Heise, a. St., S. 126, 135.

sidst jeg var hos Eder», lader Jørgen sin Præceptor diktere sig et Brev, der i det korrekteste og zirligste Tysk udtrykker hans gode Forsætter. Et lille Indskud røber imidlertid den virkelige Forfatter: «Ingen har hidtil været hos min Lærer», lader han Eleven fortælle, «uden at han foruden hans skyldige Løn har givet ham en lille Gave», og den brave Mand griber derefter Lejligheden til at rose sig selv i høje Toner.¹⁾

I en Række af Breve fra Sønnerne, Lærerne og Værterne sættes vi ind i de ofte meget vanskelige Forhold, Opdragelsen og Undervisningen af to saa unge Mennesker tjernt fra Hjemmet maatte føre med sig. Trods alle Forsikringer om den Omhu og Paapasselighed, Hr. og Fru Puffer følte sig forpligtede til at vise deres Myndling, spillede Fortjenesten en alt andet overvejende Rolle, og udeblev Betalingen, 40 Gylden aarlig for Kost og Logi. — hvad der under de urolige Forhold ret jævnlig kunde hænde — gik de unge Mennesker for Lud og koldt Vand og manglede endog de nødvendige Klædningsstykker. Saaledes klager Hartvig over, at han hverken har Hoser eller Skjorter, i 1 $\frac{1}{2}$ Aar har han kun haft 2 Skjorter.

Igjennem sin Kommissionær i Lübeck, Henrik Schepping, lod Eske sende Penge til Leipzig. Kost, Logis og Undervisning beløb sig til c. 70 Gylden aarlig for hver, men for Klæder og Lommepenge maatte Værterne staa i Forskud, og det holdt ofte haardt at faa de udlagte Penge fra Hr. Eske. Kanniken Jon Turesen fra Skaane, der studerede i Leipzig, lovede i Efteraaret 1536 Eske Bille at tage sig af de unge Mennesker²⁾; men efter hans Bortrejse fra Lejpszig gik det atter galt. Wolfgang v. Utenhof, der i Vinteren 1536—1537 opholdt sig i Sachsen og paa Gjennemrejse gjennem Leipzig lod dem komme til sig, giver et mørkt Billede af deres

¹⁾ Saa godt som alle Brevene fra Sønnerne i Udlandet og fra deres Værter og Lærere findes i D. Ad. Br. Fasc. 8 og 9. Paa disse er Fremstillingen bygget.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. IV. 75—76.

Tilstand. Skjønt deres Værter ere brave Folk, blive de dog ikke holdte, som de burde. Der er intet Tilsyn med dem, de ere nu for store til at løbe omkring paa Gaden og gjøre Optøjer, hvorved de let kunne blive slaaede fordærvet. Brødrene bor være sammen, og han tilbyder derfor Eske at anvise dem et bedre Logis, som de endog ville kunne faa for 20 Gylden aarlig.¹⁾ Jørgen og Hartvig kom nu virkelig i samme Kost, men saa dode Fru Puffler, hvem Hartvig skildrer som «erger den igrind ein böser geist», og den gamle 70aarige Hr. Puffler giftede sig — til Hartvigs Forbavselse — med en Dame paa 50 Aar: «Musz er nicht ein grosz lust haben zu ein weib», skriver han til Moderen. I det nye Hjem passede ikke de unge Mennesker, hvis Sener nu begyndte at voxe, som Utenhofer skriver, der atter besøgte dem i Foraaret 1538.²⁾ Længere end til Mikkelsdag 1538 vilde Puffler ikke beholde dem, og Eske greb da Anledning til at lade dem begge komme hjem. I Oktober finde vi dem i Lübeck, hvor de blive gjæstfrit modtagne af Eskes mange gode Venner i Hansestaden.

Studeringerne synes ikke at have bragt stort Udbytte for *Jørgens* Vedkommende. Selv klager han over, at han aldeles ikke kan komme ud af det med Latinen, og Læreren giver ham ogsaa daarlige Vidnesbyrd i saa Henseende. Derimod faar han Ros for den Lethed, hvormed han tilegnede sig det tyske Sprog, hvad *Hartvig*, der var en dygtig Latiner, havde større Vanskelighed ved. Det havde ogsaa vist sig umuligt at holde de to Brødre fra hinanden, og Hr. Puffler mente, at Hartvig var gaaet meget tilbage, siden Jørgen var kommet til Leipzig. Forøvrigt vare de jævnlig syge. Hartvig fik strax efter sin Ankomst til Leipzig Kopperne, og Jørgen var i lang Tid saa syg, at Lægen maatte se til ham to Gange daglig. Det stadige Omkvæd i deres Breve er Mis-

¹⁾ Brevet er dateret 17 s 1537. Or. i E. B.'s Arkiv.

²⁾ Hist. Tidsskr. 4. R. V. 280—81.

fornøjelse med deres Ophold og Ønsker om atter at komme hjem.

I Vinteren 1538—39 opholdt da begge Sønnerne sig i Hjemmet. Det var klart, at *Førgen* duede ikke til Studeringerne, men om *Hartvig* havde Forældrene de bedste Forhaabninger, og paa ny maatte han afsted til Tyskland. Denne Gang gik Rejsen til Wittenberg, skjønt Biskop Ove helst havde set ham havne ved et af de katolske Universiteter. Anbefalet til den sachsiske Raad Basilius Thenner fik han hurtig en dygtig Lærer, og med stor Energi tog han fat paa Studier. «Her i Wittenberg kan man lære mere i ét Aar end i Leipzig i to og tre Aar», og begejstret men tillige beskedent udbryder han: «Jeg har aldrig før vidst, hvilken Betydning det har, at En veed mere end en anden; ja, jeg veed det jo rigtignok ikke endnu, men jeg haaber, at jeg snart skal faa det at vide». I Mester Hans Svaning, der opholdt sig i Wittenberg, fandt han en trofast Støtte, der ofte besøgte ham og talte med ham. Da han kort efter rejste bort, følte Hartvig sig saa ensom. Hertil kom, at det som sædvanlig var knebent baade med Klæder og Mad. Indstændig bad han om, at Henrik Schepping maatte sende ham fra Lübeck noget Smør og Ost, saa at han kunde faa noget «frisk» at spise; thi hvad han fik, var til at «krepere» af. Og med Klæderne gik det saa nogenlunde, saa længe hans Landsmand Erik Eriksen vilde laane ham sin Kappe; men da Erik havde forlangt denne tilbage, havde han kun en gammel Kappe, som forlængst var gaaet af Mode, og som han skammede sig over at gaa med. Det var Fru Sofie, der fik disse Hjerteudgydelser tilsendte; da hun var død, standsede Brevvexlingen, og vi høre først Hartvig omtale igjen, da han som Hofsinde i Aaret 1545 færdedes i Flensborg hos Kongen.

Førgen Bille havde imidlertid forsøgt sin Lykke som Krigsmand. I Efteraaret 1539 drog han bort, uvist hvorhen, men 1541 var han dog atter hjemme og tjente som Hofsinde.

Det følgende Aar finde vi ham i Tjeneste hos Fyrsten af Kleve, fra hvem han skiltes uden at have faaet sin Løn. I Oktober 1543 laa han alvorlig syg i Bremen i et Herberge i Pelzers Strasze hos Konrad v. Ramel og maatte paakalde Faderens Assistance med Penge¹⁾. Hjemkommen til Danmark tjente han atter som Hofsinde og deltog i Brudetoget til Sachsen. 1548 havde han endnu Befaling over Hofsinderne i Aalborg, men det følgende Aar forlenedes han med Gavno Kloster, hvorfra han 1552 forflyttedes til Bækkeskov Kloster i Skaane. Her ejede han Ellinge Gaard og tillige en stor Del Strøgods, han havde faaet med sin Hustru Margrethe Brok, Datter af den 1534 i Slaget ved Svenstrup faldne Niels Brok til Estrup og Vemmetofte og Jytte Podebusk, der havde giftet sig anden Gang med Knud Gyldenstjerne til Aagaard. Margrethe havde kun een Broder, Lave Brok, der — som allerede omtalt — var gift med Jørgen Billes Søster Margrethe. En stor Arv tilfaldt saaledes Jørgen Bille, der allerede 1545 havde trolovet sig med Margrethe Brok²⁾. Jørgen Bille spiller ikke nogen Rolle i politisk Henseende, før Syvaarskrigen udbrød. Da skulde han ogsaa ligesom Broderen indlægge sig Fortjeneste af Fædrelandet.

Hartvig Bille, der i Aarene 1545—52 hyppig findes nævnt blandt Hofsinderne, fik efter Faderens Død dennes Len Halmstad Herred i Pant for ca. 2600 Daler. 1557 indløste han for 1000 Gylden Elleholm Slot i Skaane, som han dog opgav 1561, efterat han 1560 var bleven forlenet med Aarhus Slot i Skaane og Villands Herred mod 500 Daler i aarlig Afgift. I denne Stilling kom ogsaa han til at tage vigtig Del i Syvaarskrigen. Han boede paa Fædrene-

1) Jacob Sparre t. E. B., Svanholm ⁶ 10 1539. Or. i D. Ad. Br. 56. 60
Peder B. t. E. B. *ibid.* 9. 156. Jørgen B. t. E. B., Bremen, ² 10 1543.
ibid. 9. 173.

2) Lund, D.'s og N.'s Hist. IX. 205—206. Brasch, Vemmetoftes Hist.
I. 239 ff.

gaarden Vallen, men giftede sig ikke. I offentlige Hverv anvendtes han kun sjælden. 1554 fulgte han med Dronning Dorothea til Vismar, men ellers levede han temmelig ubemærket og stille. Hans personlige Forhold kjende vi ikke.

Det samme kan til Dels siges om den yngste af Brødrene *Henrik Krummedige Bille*. Han var født i Oktober 1530 paa Bergenhus. Med Forældrene vendte han fire Aar gammel tilbage til Danmark. Paa Vallen tilbragte han sine Barndomsaar, og vi have ovenfor S. 614 og 673 meddelt nogle Smaatræk om ham. 14 Aar gammel blev han indskrevet ved Universitetet i Leipzig, og senere sendtes han med sin Lærer, Mester Lavrids Ipsen, Søstersøn af Ove Billes Kansler, Hans Henriksen, til Frankrig, hvor han opholdt sig flere Aar i Angers. Det var under hans Fraværelse i Udlandet, at Eske og Ove Bille med den største Ihærdighed arbejdede paa at faa en Forlovelse bragt i Stand mellem ham og den unge Karen Rosenkrans, Oluf Rosenkrans' yngste Datter (f. 1536). Eske Bille paastod, at han og Oluf Rosenkrans, der døde 1545, havde aftalt denne Forbindelse, og samtidig med at Peder Bille og Birgitte Rosenkrans' Bryllup forberedtes, mindede han Fru Ide Munk om Løftet og krævede, at Trolovelsen nu skulde finde Sted. Hun svarede først mundtlig og senere skriftlig, at hun ikke vilde bortgive Datteren, saa længe hun endnu var umyndig. Hun skulde selv have Lov til at bestemme, hvem hun vilde have. Forøvrigt vilde hun ikke holde Eske eller hans Søn hen med Ord og Talemaader, for at Henrik ikke skulde forsømme sin Lykke hos en anden, med hvem han kunde være bedre tjent end med Karen. Dette var saa godt som et Afslag, men Eske Bille lod sig ikke saaledes tilbagevise. Paa Grundlag af Faderens Løfte henvendte han sig — eller lod sin Søn og Erik Krabbe henvende sig — til alle Karens Slægtninge, Morfader, Farbrødre og fjernere Slægtninge, og fra dem alle modtog han god Fortrøstning. Med denne kraftige Støtte i Ryggen erklærede han i et Brev til Chri-

stoiffer Rosenkrans, at han nu «for adskillige mærkelige Aarsagers Skyld ikke kunde afstaa eller samme Tale saa forlade, endskjønt den ærlige Kvinde Fru Ide finder sig derudi besværet». Han forlangte derfor et endeligt Svar paa sit Forslag. Men Fru Ide satte sig med Hænder og Fødder imod denne Forbindelse. At Karens Ungdom kun var et Paaskud, er utvivlsomt; thi paa den Tid, det sidste Brev skreves, var hun 14 å 15 Aar gammel, og Fru Ide havde ikke gjort Indvendinger, da Birgitte blev trolovet i samme Alder. Der stod selvfølgelig en anden i Baggrunden, der gjorde Henrik Bille Rangen stridig. Hvem denne var, vide vi ikke; men den stakkels Henrik nede i Angers kunde hverken «æde eller drikke af Sorg og Jalousie. Han var dog saa forsigtig ikke at kjøbe et Smykke i Frankrig, som Faderen havde befalet ham at sende Jomfru Karen. Derimod tænkte han paa at drage til Italien, men Pest, Sygdom og Krig hindrede denne Plan. Imidlertid fortsatte Eske Bille sit Felttog imod Fru Ide Munk, og den tapre Kvinde stod ganske alene imod ham, Svigersønnerne, Onklerne, Bedstefaderen og hele Familien. Tilsidst slyngede Hr. Eske i sin Harme et frygteligt Vaaben ud imod hende, som imidlertid ikke synes at have ramt. Han bad nemlig sin Son Peder og Erik Krabbe opfordre Christofter Rosenkrans til at true Fru Ide med «at gjøre hende arvelos eller med andre saadanne haarde Ord» hvis hun ikke vilde boje sig. Dette var sandsynligvis Hr. Eskes sidste Ord i denne Sag; kort efter blev han ramt af den Sygdom, der lagde ham i Graven. Henrik Bille vendte hjem fra Paris i Aaret 1553; hvad han selv personlig vilde have kunnet udrette ligeoverfor Fru Ide og Jomfru Karen, vide vi ikke. Thi kort efter hans Hjemkomst døde Karen Rosenkrans, efter Sagnet midt i en Dans. Henrik Bille bosatte sig nu paa Mogenstrup, men hans Navn forekommer efter den Tid ikke i noget Aktstykke. Han blev siden gift med Christence Holgersdatter

Ulfstand og døde 1559. Hans Hustru fødte efter hans Død en Son, der blev opkaldt efter ham.¹⁾

Henrik Bille Henriksen nævnes i Aarene 1582—92 jævnlig i Registranterne som nærværende ved Fester ved Hove eller som tilsagt til at følge Kongen paa Rejser. Hans Navn er ogsaa knyttet til en Begivenhed, som karakteriserer Tidens Sæder. Imellem Biskop Niels Hvid i Lund og Slægten Ulfstand, hvilken Henrik Bille tilhørte paa Mødrenesiden, havde der været Strid angaaende Gregers Jepsen Ulfstands Ligsten i Lunde Domkirke, som Bispen havde kjøbt af Kirkeværgerne i Lund og ladet sønderbryde. Denne Strid var imidlertid blevet jævnet ved Kongens Mægling: men en lærd Præst i Skaane ved Navn Mester Jakob Nielsen i Skurup, der havde et personligt Mellemværende med Bispen, havde i et Smædedigt haanet Niels Hvid og beskyldt ham for at have stjaalet Stenen. En Aften sad Præsten i Selskab med Henrik Bille og Aage Ugerup, der begge synes at have været drukne. Nidvisen blev sunget, og hele Selskabet, iberegnet Adelsmændenes Svende, begav sig hen til Biskoppens Hus, hvor de dundrede paa Porten, og hvor Præsten paa ny synes at have givet Visen til bedste. Ophidsede af Bispens Tjenestepige, der udskjældte dem for Gadedrenge, Strædebissere og Sankjøbere, begyndte Svendene at kaste Stene ind i Huset, rive Tagstene ned og bruge Ukvemsord mod Bispen og hans Hustru. Præsten kom til at undgælde med Livet for denne Spas, medens de unge Herremænd synes at være slupne fri for Tiltale.

Henrik Bille fik 1591 Vinstrupgaard i Flakkebjerg Herred i Forlening mod 300 Dalers aarlig Afgift. Han var gift med Christence Korfitsdatter Viffert. Brylluppet stod i

¹⁾ Se Hist. Tidsskr. 5. R. V. 286—88, og Brevene i Heise, Fam. Rosenkr. Diplomatariet. Konk. til et Brev fra Ove og Eske Bille til Christ. Rosenkrans, Kbhvn. ¹⁶₁₀ 1550 i Ny kgl. Saml. 1301 e. Fol. Jvfr. ogsaa Troels Lunds Fremstilling i ofte nævnte Værk X. 63 ff. Kirkehist. Saml. VI. 71.

Malmö den 7de Septbr. 1589. Han døde allerede 1593 paa Mogenstrup og begravedes i sin Sognekirke. Hans eneste Son, *Eske Bille*, døde 12 Aar gammel den 17de Septbr. 1602 af Pest og blev begravet i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn. Hans Enke giftede sig med Rigsraad Breide Rantzow. Hendes Son Frands Rantzow, Christian IV's Svigersøn, døde 1632 «som Fæstemand». ¹⁾ --

5

HANS BILLE t. Egede († 1542).

og

EFTERKOMMERE (EGEDE LINJEN).

I 34 Aar havde *Hans Bille* siddet i Rigsraadet, da Begivenhederne i 1536 berøvede ham hans Sæde i denne Forsamling. Han forsvinder hermed fuldstændig fra den politiske Skueplads, og i det private Liv nævnes hans Navn kun yderst sjældent. Han var dog indbudt med Hustru og Døtre til Kroningen i Kjøbenhavn 1537 og overværede den ogsaa. Men herefter henlevede han sine sidste Dage i Stilhed paa Egede. Man har formodet, at der foregik en Del Forandringer med Egede i Hans Billes Tid. Saaledes kom det Gaarden underliggende Bondergods til at udgjøre et eget Birk, og han erhvervede en Rettighed til Kirken, der hidtil havde ligget under Tureby Len. Men hans Arkiv er ikke bevaret, og vi ere derfor ikke i Stand til at følge hans Virksomhed paa dette Omraade. Han døde 31de Oktober 1542 og begravedes i sin Sognekirke med sin Hustru Inger Rønno, der døde 19. Novbr. 1548. Arkivtegneren

¹⁾ Jvfr. Thiset, Stamtavler o. danske Adelslægter II. 225. D. Mag. 3. R. III. 151, 158. Ejler Brokkenhus's Ant. S. 53, 89. Suhm, Saml. II, 3. S. 33. Danske Saml. 2. R. V. 65. Kirkehist. Saml. VIII. 328. Kbhvns. Diplomatar. VI. 614. Tegnelser ²¹ 1 1582. ¹ 1 og ²⁸ 2 1583. ² 3, ³ 5, ²⁷ 5 1586.

Søren Abildgaard har aftegnet Ligstenen, der fremstiller Hr. Hans iført Rustning og støttende sig til et mægtigt Sværd, medens hans Hustru, klædt i Enkedragt med et sørgmodigt Udtryk folder Hænderne. Døtrene rejste et Epitafium over Forældrene, og en vis Steffen Andersen tolkede i et Sørge-digt paa Latin deres Sorg over Tabet. Hans Bille traadte hele sit Liv igjennem i Skygge for sin begavede Broder Anders Bille, trods den betydelige Aldersforskjel; Mangel af Kilder til hans Livs Historie umuliggjør imidlertid en nærmere Karakteristik af ham. Han efterlod sig tre Sønner, *Torben*, *Bent* og *Førgen*, samt to Døtre *Ermegaard* og *Birgitte*, hvis Historie vi i det følgende skulle skildre under ét.

Det er en væsentlig Mangel ved vort Kjendskab til Fortidens Mennesker, at vi saa ofte kun lære dem at kjende fra Livets kontrære Side. Vidnesbyrdene herom har man omhyggelig bevaret i Form af Gjældsbreve, Kavtioner, Forpligtelser, Domme etc. etc., og med disse Uvederhæftighedens Stempler gaar Personen saa over til Efterverdenen. Sønnerne fra Egede ere i rigeligt Maal forsynede med disse Attributer. Den ældste, *Torben Bille*¹⁾, sendtes tidlig til Udlandet og har maaske studeret ved et eller andet Universitet i Tyskland, thi Fætteren Bent Bille fra Søholm beder udtrykkelig fra Paris sin Moder om at faa at vide, hvad Torben synes om hans Bøger. Men det eneste Udbytte, vi kjende af hans Studier, er en ubetalt Regning fra Hovedsmanden i Schweydnitz, Bernhard v. Melen, hvilken denne var ubeskeden nok til at sende til selve det samlede Rigsraad. Dette var før 1534; under Grevens Fejde tjente han i den kongelige Hær foran Kjøbenhavn. I de følgende Aar drog han i fremmed Krigstjeneste, og synes at have

¹⁾ Slægtbøgerne have, som det synes, forvexlet ham med Fætteren fra Søholm, Torben Andersen, og iblandt andet henført hans Krigsbedrifter i Udlandet til denne. Det er ofte vanskeligt at skjelne de to Torben'er fra hinanden, og jeg er ingenlunde ganske sikker paa, at det er lykkedes mig.

været baade i Litland, Preussen og Brandenburg. 1543 var han hjemkommet, thi da havde han Kommandoen over en Fænnike Landsknægte, der var lagt i Kvarter i Stege til stor Besvær for Borgerne. Fra nu af hobede sig imidlertid Gjenvordigheder op for ham. Slægtebøgerne fortælle, at han havde tjent med stor Reputation i fremmed Krigstjeneste, selv holdt hvervede Folk, men ingen Betaling faaet, hvorfor han senere maatte sælge alt sit Gods. Om hans Udgifter i fremmed Krigstjeneste foreligger intet skriftligt Vidnesbyrd, men det stemmer godt med hvad vi ellers vide om ham. Saa meget er sikkert, at han i Udlandet har været ubesindig nok til at kavtionere for en vis Laurits Pedersen, der skulde udrede Mandebod for Drab paa en Hans von Bartenschleuen i brandenburgsk Tjeneste. Da Betalingen udeblev, maatte Torben Bille gaa i Indlager i Kiel. Her finde vi ham fra Decbr. 1543 og hele to Aar igjennem i den største Forlegenhed. Hans Faders gamle Ven Rigsraaden Peder Ebbesen (Galt) laante ham 1000 Mark imod Kavtion af forskjellige gode Venner, hvem han maatte stille tilfreds ved Pantsætning af forventet Arv efter Faderen. Han bad Farbroderen Anders Bille om at repræsentere ham paa Skiftet, hvad denne nødig vilde, men dog lovede at gjøre under visse Betingelser, der selvfølgelig ikke vare til Fordel for Brodersonnen. Men de 1000 Mark for slog ikke, og han solgte da 14 Gaarde fra Egede Gods til Joachim Beck. Hans Søstre maatte senere kjøbe dem tilbage for 1230 Daler og 2 Gaarde i Flakkebjerg Herred, da Gaardene sansynligvis ikke kunde undværes fra Godset. I det hele taget handlede baade han og Broderen *Bent Bille*, hvem vi kun kjende som Hofsinde i Aarene 1535—1546 og som hyppig Lausøger hos Anders Bille og Peder Oxe, paa den mest hensynsløse Maade med deres Arveparter i Egede. Skjont de havde givet Søstrene Lofte og Brev paa, at de ikke vilde afhænde Parterne til andre end dem, fik dog baade Peder Oxe og Hans Barnekov lokket

dem til at love eller sælge dem Parter i Egede, og under den deraf opstaaede Retstrætte gik Hans Barnekov, hvem Svogeren Peder Oxe havde overdraget sine Rettigheder, af med Sejren. Halvdelen af Egede tilfaldt saaledes Barnekov. Torben Bille kom imidlertid i Aaret 1546 ud af Indlageret, men hans Stilling forbedredes ikke derfor. Endnu tilbagestod Summer hos Kreditorerne i Holsten og Brandenburg, og skjønt Kongen ret jævnlig intervenerede til Fordel for ham, kom han ikke til noget endeligt Resultat, da han synes at have vægret sig ved at møde i Brandenburg og forhandle personlig med Kreditorerne. Deraf stadige Forlegenheder; snart laaner han hos Jørgen Gyldenstjerne, snart hos Peder Bille, snart hos Hans Rantzov, og tilsidst ernærer han sig som Handelsmand, idet han med et Skib fører Varer fra Danmark til Lübeck. Men ogsaa her ramme Kreditorerne ham; en skjonne Dag lægge de Beslag paa Skib og Ladning i Lübeck. Forgjæves klager Torben Bille i afmægtig Harme til Kongen, og forgjæves beder han Anders Bille om Hjælp, «for at de (holstenske Kreditorer) skulde komme til at beklage, at de have haft at gjøre med en Bille». Han kan ikke afryste disse ubehagelige Burrer, og tilsidst bosætter han sig i Næstved, hvor ogsaa Broderen *Bent* havde fundet et Asyl i sine Gjenvordigheder. Medens *Bent* forsvinder c. 1559 — det sidste Vidnesbyrd om hans Tilværelse er en Stævning for Gjæld af en Borgerske i Næstved — lykkes det Torben, der var en foretagsom og vistnok ganske brugbar Mand, at bevare Kongens Gunst. Han faar jævnlig Tilladelse til at udføre Korn, Kjød og Øxne af Riget, hvad der vidner om, at han stadig har fortsat sin Handelsbedrift, og endelig kulminerer hans Lykké, da han 1557 bliver forlenet med en lille Gaard udenfor Næstved, Grimstrup, som en Borger i denne By havde haft i Forlening. Fra Ungdommen havde hans Hu imidlertid staaet til krigersk Gjerning, og da han nu var en erfaren Somand, kaldtes han jævnlig som Skibshovedsmand til Kjøbenhavn. Men først

da Krigen med Sverig udbrod 1563, kom han paa sin rette Hylde. Han fik strax i Begyndelsen af Krigen Fribytterbrev, og senere finde vi ham som Chef paa et kongeligt Krigsskib, med hvilket han i 1565 maatte søge Tilflugt i en pommersk Havn. Men Krigen bragte ham ikke noget materielt Udbytte; det sidste, vi høre om ham; findes i en kongelig Skrivelse af 24de Marts 1577, hvorved der tilstaa ham en aarlig Understøttelse af 1 Læst Rug, 1 Læst Byg og 2 Tdr. Smør fra Malmøhus. Han levede dog endnu 1580, da han nævnes i Hyldingsbrevet til den unge Kong Christian, og skrev sig da til Spannerup (Spannarp i Halland).

Medens Brødrene fra Egede (Jorgen nævnes ikke efter 1546) ødede deres Arv og maatte fægte sig gjennem Livet, sade deres to Søstre *Ermegaard* og *Birgitte* paa den gamle Fædrenegaard, hægende og plejende om Fortidens Minder. De rejste Gravsten og Epitafium i Egede Kirke over Forældrene, de værnede — med deres Formynder Jens Ulfstand til Vemmetofte — om Godset, og skjønt de havde maattet finde sig i at se Halvdelen af Gaarden ved Brødrenes Ubesindighed gaa ud af Familiens Hænder, gjorde dette dog ikke noget Indgreb i deres daglige Sysler og Vaner. Thi Barnekoverne boede aldrig paa Gaarden, og deres Formynder varetog med stor Kraft deres Interesser lige overfor denne Slægt. Hans Barnekovs Enke, den strixe Mette Oxe, Peder Oxes Søster, var ingenlunde let at komme til Rette med, og de to Søstre har vel ogsaa haft deres Part af Rethaveri og Proceslyst. Vi finde i hvert Fald jævnlig Domstolene beskjæftigede med deres Stridigheder. Med Birgitte Goye stode de i fortroligt Venskabsforhold. De brevvexlede, besøgte hinanden, og af en lille Skrivelse fra dem erfare vi, at ogsaa de samlede og afskrev Folkeviser. Som i Livet fulgtes Søstrene ad i Døden. Torsdagen den 31de Oktober 1587 døde Birgitte, og faa Dage efter Jomfru Ermegaard, saa at begges Begravelse kunde finde Sted paa samme Dag, den 22de Novbr. 1587, i det af dem 1579 op-

byggede Kapel i Egede Kirke. «Den store Arving», Anders Billes ugifte Datter Jomfru *Ingeborg Bille*, arvede deres Part i Egede, som efter hende og dem endnu den Dag i Dag bærer Navnet Jomfruernes Egede.

De to af de fra Bent Bille til Søholm og Ermegaard Frille udgaaede Linjer — Sandholt- og Egede Linjen — vare nu uddøde; tilbage staar at forfølge Anders Bille til Søholms og hans Efterkommeres Levnetsløb.¹⁾

6.

ANDERS BILLE til Søholm († 1555)

og

hans Efterkommere (Søholm Linjen).

Efter Morfaderen Eggert Frille havde Anders Bille arvet det elastiske, spænstige Sind, der efter hvert Nederlag bragte ham til at tage Kampen med Livet op med fornyet og stedse større Kraft. Det var ligesom enhver Berøring med Ulykke og Modgang forøgede hans Fond af Livskraft.

¹⁾ Danske Herregaarde, Egede. — Marmora Danica II. 397—308. Ejler Brokkenhus's Antegnelser S. 77—79. Personalhist. Tidsskr. V. 241. D. Mag. 3 R. V. 123. VI. 55. 129—30, 156. 4. R. I. 143—144, 234—35. — *Hans Bille* er ²⁷ 1537 i Kbhvn. D. K. Hist. 18. 21. — *Torben Bille*, se D. Mag. 4. R. IV. 348. Om Gjelden til Bernh. v. Melen: D. Ad. Br. 5. 86, og D. Kgrs. Hist. 15. 55. Hovedsmid. for Knægte i Stege 1543: Top. Saml. p. Pap. Stege 61. Om hans Gjældsforhold se D. Ad. Br. 4. 30, 131—137, 144; 5. 173, 175, 198; Krigen: Tydsk Bestallingsprotokol i Rigsark. ²⁵ 11 1563 (Fol 182), og Garde, D. dansk-norske Sømags Hist. S. 70. Skaanske Registre ²⁴ 3 1577. — *Bent Bille* sælger P. Oxe 4 Gaarde ²⁵ 7 1549. Dipl. Arn. Magn. i Univ. Bibl. Fasc. 11. 30. Jvfr. Kolderup, Rosenvinge, Gl. danske Domme I. 135—36. Herredagsdom af ²³ 3 1556 ang. Halvparten af Egede, Afskr. i Top. Saml. p. Pap. Birkeholm 2. Retterthingsdom af ¹⁶ 4 1556, ibid. Egede 3. D. Ad. Br. 6. 2. — Om *Ermegaard* og *Birgitte* se D. Ad. Br. 4. 138—40, 5. 178. Top. Saml. p. Pap. Nyrop 4. Tegnelser ¹⁴ 3 1563, ²² 6 1581. Kirkeh. Saml. 4. R. I. 211⁷

Gjennem hans Breve fra disse trange Tider gaar der en — trods al Lamenteren og Klage — fortrosthedsfuld Tone, en energisk Vilje til at gjenoprette den lidte Skade. Vi skulle da ogsaa se ham inden kort Tid gjenvinde sin tidligere Anseelse og med en forbausende Elasticitet ordne sig ind under de nye Forhold.

Grevefejden havde odelagt hans Hus og Hjem, berovet ham hans Stilling i Samfundet og bogstavelig talt ikke ladet andet blive tilbage for ham end, som han selv siger, «den blotteste Jorden». Hertil sluttede sig huslige Sorger og Bekymringer. Hans Hustru var død 1533 efter at have skjænket ham 16 Børn. Af disse døde to — Oluf og Movrids — i Ulykkesaaret 1534; de ligge begravede i Stege Kirke.¹⁾ En tredje Søn Christar eller Christoffer maa være død under Fejden. Den næstældste Søn Oluf var allerede tidligere afgaaet ved Døden. I Fangenskabet i Mecklenburg deltog ikke alene hans ældste Søn, den 26aarige Bent Bille, men ogsaa hans Svigersøn Knud Sparre, og det blev saaledes hans ældste Datter Ermegaard, Enke efter den 1535 afdøde Jørgen Podebusk til Krapperup og Bidstrup, som maatte paatage sig Tilsynet med hans mange Børn. Hans Tanker dvælede under Fangenskabet stadig ved hans «fattige smaa Børns» Skjæbne: «de ere alle endnu saa unyndige og ikke komme til deres Alder, at de kunne hjælpe dem selv. Hvad det er Ermegaard muligt at gjøre, kan jeg vel tro, hun gjør, men dog er det hende svært at gjøre». Han bad derfor Ove Bille for den Tro og Love, han altid havde sat til ham, og for det Blodets Baand, der var imellem dem, ikke at forlade de stakkels moderløse Børn, «som vel nu og maa kaldes faderløse». Fogden Oluf Svenske fik Befaling til at begive sig over til Ermegaard Bille og hjælpe hende med Raad og Daad.²⁾ Formodentlig have Børnene

¹⁾ Marmora Danica. II. 310.

²⁾ A. B. t. O. B. Lybs, ²⁰/₂ 1536. Konc. i D. Ad. Br. 5. 105. A. B. t. Oluf Svenske ³¹/₃ 1536. Konc. i A. Billes Arkiv.

opholdt sig dels hos Mormoderen, dels hos Ermegaard Bille, men vi høre forøvrigt intet om dem efter Anders Billes Fald. Julehojtiden 1536 har atter samlet dem alle i det gamle Fædrenehjem paa Søholm, og Glæden over Gjen-synet har vel for en Stund dulmet Anders Billes Smerte over Ydmygelserne og Tabet.

Forst gjaldt det om at faa nogen Erstatning for, hvad Borgerne i Stege, Malmø og Vordingborg havde frarøvet ham af Penge og Gods. I Løbet af 1537 fik han udvirket en Del Kongebreve herom til de nævnte Stæder; hvor meget Udbytte han fik deraf, kan ikke ses. Dog vides det, at baade Borgerne i Malmø og Stege have maattet udrede Erstatningsbeløb til ham. Bønderne i Holtug i Stævns Herred havde under hans Fraværelse forhugget hans Skove til Søholm; ogsaa de maatte erstatte ham Tabet. Johan Urnes Enke maatte tilbagelevere ham en Bryggerkjedel i Henhold til den kongelige Forordning, som bestemte, at alt Gods, som var blevet plyndret i Fejden, skulde komme i rette Ejermands Hænder, hvor det saa end fandtes. Han procederede endog for Raadet i Rostock om et af hans Skibe, som Stege Borgere havde solgt til en Mand i Rostock. Saaledes lykkedes det ham vel hist og her at samle lidt af det tabte sammen igjen: gode Venner, som Eske Bille, kom ham til Hjælp med Laan af rede Penge, men det blev dog ad en hel anden Vej at han gjenoprettede sine Tab. Den 28de Septbr. 1537 skrev han fra Søholm følgende Brev til Eske Bille:

«Maa Du vide, at jeg nu har været ovre i Fyn og handlet og talt med ærlig og velbyrdig Kvinde Fru Kirstine, Hr. Peder Lykkes Efterleverske, om hendes Datter Jomfru Anne Lykkesdatter. Da har hun og flere af hendes Slægt og Venner i den hellige Trefoldigheds Navn givet og tilsagt mig hende og ville føre hende til Søholm til mig den Søndag næst efter S. Dionysii Dag nu først kommende. Thi er det min Bøn til Dig, at Du vil vel gjøre og have

den Umage at komme hid til mig paa samme Tid og gjøre Dig glad med mig og flere vore Venner, som mig haabes til Gud her da findes. Det forskylder jeg ganske gjerne, Dig hermed Gud befalendes.»

Den 60aarige Mand, hvis ældste Son var henved de 30 Aar, agtede saaledes at gifte sig paa ny med en ung Pige, jævnaldrende med hans egne Dotre Anne Lykke var Datter af den for nylig afdøde rige fynske Adelsmand Peder Lykke til Herringe, Nørlund, Bregenholt, Demstrup og flere Godser, der havde været en intim Ven af Anders Bille. Brylluppet stod da paa Søholm Søndagen den 14de Oktober, og at Bryllupsglæderne gik Haand i Haand med Forretningsanliggender, oplyses vi om af et Brev fra Trud Ulfstand til Johan Friis, hvori han undskylder, at han ikke kan udføre Kongens Befalinger, da Fru Kirstine har anmodet ham om strax at komme til Søholm, fordi hun vilde skifte med sine Børn. Anne Lykke arvede Nørlund i Jylland og Part i Hverringe og Demstrup efter Moderens Død. Det rige Giftermaal havde saaledes bragt ham baade en ung Hustru og en stor Medgift. Han blev derved Svoger til den højt ansete Jørgen Lykke, der tjente ved Kongen af Frankrigs Hof og her blev brugt som Raadgiver i alle Anliggender vedrørende nordiske Forhold.¹⁾

Medens Anders Bille saaledes paany bandtes i Hymens Lænker, havde hans Datter *Klara Bille* havt den Sorg at miste sin Fæstemand. Klara Billes Trolovelse med Henrik Rosenkrans havde fundet Sted i Kjøbenhavn Sommeren 1530

¹⁾ Niels Berelsen t. E. B., Kbhvn., ²⁵ 1537. D. Ad. Br. 8. 233; smlgn. Heise, Rosenkrantz, Diplom. S. 174. D. Mag. 3. R. VI. 141, 143, jvfr. Top. Saml. p. Papir. Holtug Nr. 1—4 og D. Ad. Br. 5. 120. Retterthingsdom af ⁵ 1537. D. Ad. Br. 5. 109. A. B. t. E. B., Søholm, ²⁵ 37. Ibid. 5. 107. Trud Ulfstand t. Johan Friis Torup ⁷ 10 37. Or. i Norske Samlinger. A. B. t. Raadet i Malmo. Søholm ¹⁶ 10 37. D. Ad. Br. 5. 111. Ang. det af Stege Borgere til Rostock solgte Skib se D. Ad. Br. 5. 116, 118, 145

under højst ejendommelige Omstændigheder. Hr. Henrik var tidligere trolovet med Margrethe Henriksdatter Gyldenstjerne, Biskop Knud Gyldenstjernes Søster og en nær Slægtning af Billerne. Han ønskede imidlertid Trolovelsen hævet, og det nære Slægtskab — i tredje Led — mellem ham og Jomfru Margrethe benyttedes som Paaskud til at kræve Skilsmisse. Den højtidelige og bindende Karakter, en Trolovelse i hin Tid havde, gjorde imidlertid Skilsmissen vanskelig. Det var ikke en Sag, der alene afgjordes af Parterne selv; begges Slægt vare højlig interesserede i, at Skilsmissen kom i Stand under Former, der ikke gjorde selv det mindste Skaar i Vedkommendes Ære og derved kastede en Plet paa Familien. I tre Dage forhandlede de to Slægters Repræsentanter, førend det lykkedes at tilvejebringe en skriftlig Overenskomst, der løste begge Parter fra deres Ord og tillod dem at indgaa ny Trolovelse. Faa Dage efter trolovede Hr. Henrik sig med Klara Bille, uden at der fra nogen Side foreligger Udtalelser, der antyde Misbilligelse af det skete. Anne Rud, der ikke kunde have nogen personlig Interesse i det forefaldne, skriver, at det var alle vitterligt, at Henrik Rosenkrans og Margrethe ikke «maatte være tilhobe» (i Ægteskab), da de vare Næstsøskendeborn, og hun glæder sig over, at han ved sin nye Forlovelse bliver i den samme Slægt, thi «Vennerne vare de samme paa begge Sider». Vi kunne ikke anlægge en Nutids moralske Maalestok paa disse Forhold; først senere har Sagnet paa en Tid, da Anskuelseerne havde forandret sig, udstyret dem med Træk, der antyde en Misbilligelse og en Nemesis. Thi en saadan indtraf i Virkeligheden. Bryllupet udsattes af ukjendte Grunde, Hr. Henrik drog som Lensmand til Gulland, Grevefejden med dens Ulykker for Anders Bille og hans Familie kom imellem. Men selv efter Anders Billes Hjemkomst høre vi intet om Forberedelser til Bryllup mellem Klara og Henrik Rosenkrans. Denne overværede ikke engang Anders Billes Bryllup paa Soholm, og faa Dage efter var det, at

han udenfor Visby styrtede med Hesten og forslog sig saa slemt, at han som Følge af Faldet døde den 5te December 1537. Sagnet fortæller, at han var redet ud for at modtage sin Brud. Men Sagnet har vistnok ikke Ret heri; der er ikke megen Sandsynlighed for, at Anders Bille skulde have ført sin Datter over til Gulland faa Dage efter, at han selv havde haft Bryllup. Henrik Rosenkrans betænkte Klara Bille og hendes Sostre i sit Testament. Herom skriver Oluf Rosenkrans i Februar 1538 til Anders Bille: «Giver Brevviseren til Kjende, hvorledes I vil have det med Eders Dotre, det skal ske aldeles efter Eders Vilje, og alt hvad min Broder - Gud være ham naadig — har givet dem, det skal aldeles holdes dem og forbedres og ikke fordærves». Tyge Krabbe omtaler ligeledes i et Brev fra September samme Aar denne Sjælegave., som iblandt andet bestod af noget Fløjel og Damask, der henlaa hos Oluf Skriver i Kjøbenhavn, men selve Testamentbestemmelsen kjende vi ikke. Der var senere Tale om at forlove Klara Bille med Christoffer Nielsen Rosenkrans, Henriks Broder, men Klara Bille foretrak Jakob Movridsen Sparre til Svanholm i Skaane, med hvem hun i hvert Fald var gift 1543. Hun døde 1560. Hendes Søster *Anne Bille*, der 1532 var trolovet med Knud Sparre til Klogerup, holdt Bryllup i Sommeren 1538. Brylluppet stod, som det dengang begyndte at blive Skik og Brug, paa Brudgommens Gaard, efter at først nogle Damer af Slægten, Lene og Hille Hack, havde været paa Gaarden og givet ham den Fortrøstning, at der var Rum nok til at gjøre det. Hun døde allerede 1551¹⁾.

Aarene 1537 og 1538 hengik for Anders Bille med huslige og private Anliggender. Han overværede Kroningen

¹⁾ Om Klara Bille og Henrik Rosenkrans se Vedel Simonsen, *Ruderne* I 198, Heise, *Rosenkrantz* II. 263 ff. Troels Lund, *anf. St.* IX. 407—13. Oluf Rosenkr. t. A. B., *Odense* ¹³ 2 1538. D. Ad. Br. 5. 113. Tyge Krabbe t. A. B., *Helsingborg* ²³ 9 38. *Ibid.* 35. 60. Lene Hacksdatter t. A. B. *Ibid.* 31. 2.

i Kjøbenhavn, og han fik ved kongeligt Brev af 16de Maj 1538 Befaling til at møde Kongen — «ilig, ilig, ilig» — et Sted ved Grænsen, medtagende sine Breve paa Slotsloven i Sønderborg.¹⁾ Men det første Glimt af Forsoning med Hoffet falder dog først i Januar 1539, da han fik Indbydelse til med sin Hustru og hendes Jomfruer at besøge Kongen Fastelavns Søndag paa Kjøbenhavns Slot, forblive der 2 à 3 Dage og gjøre sig glad med Kongen og hans Gjæster.²⁾ Og ved dette glade Gilde, hvor den største Del af den sjællandske og skaanske Adel var til Stede, maa den endelige Forsoning have fundet Sted. Ikke alene optoges han nu paa ny i Raadet³⁾, men da det saa ud til Krig med Kejseren (Marts 1539), overdroges det ham og Knud Gyldenstjerne at være Hovedsmænd paa Sjælland. I det Brev, hvori Kongen beder ham overtage Posten, hedder det, at Kongen vil det med al Gunst og Naade bekjende og være ham en gunstig og naadig Herre, saa han Kongelig Majestæt derfor skal have at takke». ⁴⁾ Saaledes indtog han nu den samme militære Stilling som 1534 ved Grevefejdens Udbrud, og han traf strax Foranstaltninger til Sjællands Forsvar, holdt Moder med Adelen og Ridderskabet i Roskilde og Næstved, traf Anstalter til Kjøbenhavns Proviantering, forhandlede med Borgerne i Kjøbstæderne.⁵⁾ Faren drev imidlertid over, og i Midten af Maj var Anders Bille atter hjemme paa Soholm⁶⁾; men han havde nu vist sin gamle Brugbarhed, og da Eske Bille og Klingenbeck i Oktober samme Aar fratraadte Statholderposten paa Kjøbenhavns

1) Anders Billes Arkiv 16 s 1538.

2) Smsteds. 27: 1539.

3) Han nævnes som Raad i Kongebrev fra April 1539. D. Mag. 3. R. VI. 214. Chr. III. kalder ham i Brev af 27 11 1539: vor Mand, Raad og Statholder. A. B.s Arkiv.

4) Smsteds. S. 214.

5) Anders B. og Knud Gyldenstjerne t. Chr. III. Næstved 1 s 1539. Indkomne Breve 1539-70.

6) A. B. t. E. B. Soholm 17 s. D. Ad. Br. 9. 112.

Slot, overdroges denne til Anders Bille¹⁾. Atter havde hans mærkelig indsmigrende Evner skaffet ham Oprejsning, Ære og Anseelse, og snart fulgte materielle Fordele med, da han i December samme Aar forleenedes med Dronningholm Slot i Stro Herred, som Klingenbeck havde haft.²⁾ Og nu udfolder han en ungdommelig Kraft og Energi i sin nye ansvarsfulde Stilling, som han bestyrede fra Oktobr. 1539 til August 1542. Det var i disse Aar, at de udenrigske Forhold antog en stedse betænkeligere Karakter, og især gav Gustav Vasas fjendtlige Holdning Anledning til stærk Frygt. Fra Befalingsmændene paa Grænsfæstningerne, Bahus, Varberg, Solvisborg, Aalus osv., indlob stadig foruroligende Efterretninger til Statholderskabet i Kjobenhavn om den svenske Konges Rustninger og Planer. Samtidig næredes regelmæssig hvert Foraar en mere eller mindre begrundet Frygt for et Angreb fra Søsiden fra Nederlandene, og ligeledes her paahvilede det Statholderen i Kjobenhavn at træffe de nødvendige Forsvarsanstalter. Det ligger nær at sammenligne Eskes og Anders Billes Virksomhed i deres Stilling som overste Statholdere i Kongens Fraværelse, og det vil da ikke kunne nægtes, at Anders Billes livlige, let modtagelige Aand danner en skarp Modsætning til Eskes rolige, koldblodige og klart seende Blik. Medens denne stadig søgte at lægge en Dæmper paa de ophidsede Gemytter og særlig gjorde sig Umage for at mildne den fjendtlige Stemning mod Sverigs Konge, virkede Anders Bille i høj Grad inciterende ved sin vistnok meget energiske, men ogsaa jævnlig ret udfordrende Optræden. Mellem ham og Gustav Vasa kom det til et højst alvorligt Sammenstod. I Anledning af et — saa vidt man kan skjønne — grundløst Rygte om, at svenske Tropper, som Kong Gustav havde ført

¹⁾ Opsats om Rigsraadsforhandlinger i Kbhvn. ²¹ 15 1539. D. Kgrs. Hist. Fasc. 19.

²⁾ ²¹ 12 1539 har han truffet en skriftlig Overenskomst med Bonderne i Lenet om Afgifternes Udredelse. D. Ad. Br. 5. 119.

med sig til Elfsborg i Begyndelsen af Aaret 1540, havde bemægtiget sig et med Vin ladet fransk Skib, der var strandet i Bahus Len, skrev han et meget uhøfligt Brev til den svenske Konge, hvorover denne folte sig i høj Grad fornærmet. Han lod sin Kansler, Tyskeren v. Pyhy, forfatte et Modskrift mod Anders Billes «Smædeskrift» og sendte en Gesandt til Danmark, som skulde drage ham til Ansvar. Kong Christian søgte at indtage en mæglende Holdning og henviste Sagen til Afgjørelse paa et Forhandlingsmode mellem dansk-svenske Gesandter i Kalmar Efteraaret 1540. Men Mødet forlob uden Resultat, og skjönt Gustav Vasa ved den endelige Fred med Danmark i Brömsebro Septbr. 1541 frafaldt sin Klage, undlod han dog ikke i den mest officielle Form at give Anders Bille en alvorlig Tilrettevisning. Efter Sammenkomsten med Christian III. i Brömsebro gjorde han et Gilde for de danske Gisler i sin Lejr. Anders Bille, som var en af Gislerne, tog da Ordet og sagde, at han og alle danske saa vel som de ærlige svenske Mænd havde megen Grund til at glæde sig over, at det var kommet til en stadig og evig Fred, Venskab og Forbund. Gustav svarede hertil, at evig var en lang Tid, og at Menneskene kunde intet ligne derved. Der havde været oprettet mange Foreninger mellem Sverig og Danmark, men der var jo altid kommet Sager til, som havde forstyrret det gode Venskab, og dette var sket mere og oftere paa dansk end paa svensk Side. Derfor var det at ønske, at de tilstedeværende danske vilde gjøre deres til, at godt Naboskab og Venskab kunde bestaa; fra svensk Side skulde det næst Guds Hjælp ingen Nød have. — Anders Bille vides ikke at have svaret noget dertil.¹⁾

¹⁾ Dalin, Svea Rikes Hist. III, 1. S. 341. Tegel, Gustaf I's Hist. II. 124, 125, 127, 134. Om Storm og Uvejr ³¹ se Hvitfeldt S. 1511, Rørdam, Hist. Kildeskr. I. 377, 638. Anders Bille t. Gustav Vasa, Kbhvn. ²³/₄ 1540. Vidimeret Afskr. af Borgemestre og Raad i Stockholm, ¹⁶/₆ 1540. Gust. Vasa t. Chr. III. Stockh. ⁵/₆ 1540. Chr. III. t. Gustav

Vi kunne ikke her i det enkelte gennemgaa Anders Billes Virksomhed paa Kjobenhavns Slot. Ogsaa hans velbevarede Arkiv — som tillige indeholder Koncepter til de fra ham udgaaede Breve — er ligesom Eske Billes en Hovedkilde til Danmarks politiske Historie i disse Aar. Det fortæller os, at han trods sin fremskredne Alder endnu var i Besiddelse af en overordentlig Arbejdskraft, og at han omfattede sin Stillings forskjelligartede Opgaver med lige stor Interesse og Dygtighed. Han forstod sig lige godt paa Skibskonstruktion, Befæstningsvæsen og Artillerikunst som paa Administration, Finansvæsen, Landbrugsforhold og lignende Lensvæsenet vedkommende Sager. Denne Alsidighed i Forening med den — ligeledes fra Morfaderen arvede — ejendommelige Evne til skriftlig og mundtlig at lægge en Fyrighed og Varme i sin Fremstilling af Sager og Forhold, blev upaatvivlelig højt skattet af Kong Christian. Den gamle Mistillid forsvandt lidt efter lidt. Medens han i Begyndelsen af sit Statholderskab væsentligst kun blev raadspurgt i Sager vedrørende dette, varede det ikke længe, inden Kongen ogsaa søgte hans Raad i alle Spørgsmaal vedrørende den ydre Politik. En Række af Breve fra Febr. til August 1542 fra Kongen til ham bærer Vidnesbyrd herom. Alle rede i Sommeren 1540 var han bleven udset til som Gesandt at deltage i det af Kejseren berammede Møde i Koln. Mødet kom dog ikke i Stand, men det følgende Aar var han med Utenhofer, Svave og Kasper Fuchs i Regensburg, hvor der oprettedes en 5 Maaneders Stilstand med Kejseren, og endelig var det ham, som i Forening med Johan Rantzow, Svave og Fuchs afsluttede den endelige Fred med Kejseren i Spejer 1544.²⁾

Vasa ⁵, 1540. Svenske Gesandters Besværginger paa Mødet i Kalmar August 1540. Rigsarkivet, Sverig Nr. 46. Udkast til Forslag til Svar i Anledning af Hr Anders Billes Smædebreve. Tysk Koncept i Rigsarkivet i Stockholm. Acta Historica 1520—60.

²⁾ Krag og Stephanius, Chr. III.'s Hist. I. 215, 225 ff., 269 ff. II. 589 f.

Samtidig hermed vare hans materielle Forhold blevne i høj Grad forbedrede. Allerede 1540 blev han paa ny forlenet med Stege Slot og Mon kvit og frit uden al Afgift eller Borgeleje, dog undtagen Kronens Rettighed paa alle Fiskelejerne (4 Ol Sild af hver Aare). Aaret efter fik han sit Pant i tre af Dalby Klosters Gaarde tilbage, 1543 fri Forlening med alle Kirketjenerne i Gjern Herred og 1545 Stadfæstelse paa Kallehave (i Baarse Herred). Det største — og vistnok temmelig enestaaende — Vidnesbyrd om Kongens Gunst imod ham foreligger i følgende Brev, dateret Kjobenhavn 18de Juli 1542:

Vi Christian etc. gjøre vitterligt, at vi af vor synderlige Gunst og Naade saa og for tro og villig Tjeneste, Hr. Anders Bille, Ridder, vor Mand, Raad og Embedsmand, siden han er kommet udi vor Tjeneste, os gjort og bevist haver, have undt og givet ham og hans Arvinger 3000 Mark i danske Penninge etc. Hvilke 3000 Mark vi forpligte os og vore Efterkommere til gode rede at betale og fornøje fornævnte Hr. Anders Bille eller Arvinger, hvilken Tid de os et halvt Aar tilforn tilsigendes vorder.»

Originalen til dette Brev med Kongens Segl findes i Anders Billes Arkiv. Det er overklippet — et Vidnesbyrd om, at Summen er krævet og indbetalt.

1537 havde Anders Bille skrevet til Eske Bille: «Hvorledes det er gaaet mig, og hvad Skade og Fordærv jeg og mine Born have faact, hvilket aldrig staaer til at forvinde her i Verden, det har Du uden Tvivl vel forfaret.²⁾ Men 5 Aar efter var Skaden dog tildels gjenoprettet, Æren og Til-liden gjenvundet. 1545 hædredes han endog med en Indbydelse til at staa Fadder til Kongens Son Hans³⁾ og der foreligger fra nu af intet Tegn paa nogen Formindskelse i

Diplom. Flensborg. II. 905—66. (Anders Billes Rejseudgifter paa Kejsen til Spejer. Anders Billes Arkiv.)

²⁾ Heise, Fam. Rosenkrantz. Diplom. S. 174

³⁾ D. Mag. 4. R. I. 90—97.

den kongelige Gunst. Han horte til de Raader, Iven Koogen hyppigst havde Bud efter, og selv ved Jule- og Nytaar-tid maatte han ofte foretage den i hans høje Alder temmelig besværlige Rejse over Belterne til Koldinghus, Hoffets sædvanlige Opholdssted ved Vintertid. Efter at han i August 1543 havde fratruadt Statholderposten i Kjøbenhavn, som Eske Bille overtog, opholdt han sig hovedsagelig paa Søholm. Kun sjældent boede han i Stege. Det nedbrudte Slot her rejste sig ikke af sine Ruiner, og Fattigdommen i Byen var stor. De fleste af Borgerne drev Fiskeri, særlig ved Falsterbo; og naar det store Sildefiskeri i August og September fandt Sted, var Byen næsten mennesketom¹⁾. Anders Bille ejede selv flere Gaarde i Stege; han havde saaledes 1531 kjøbt en større Gaard, som Helligaandsklostret i Kjøbenhavn ejede der²⁾. Han værnede om Borgernes Interesser, sørgede for, at de fritoges for Indkvartering, og forsvarede deres Ret til Udskibning og Sejlads imod Bondernes Indsigelse.³⁾ For den sidste Sag fik han et Gratiale paa 1100 Mark af de fattige Borgere — og her roer vi ved Anders Billes Akilleshæl. I Pengesager viser han sig i Slutningen som i Begyndelsen af sit Liv fra en alt andet end tiltalende Side. En stakkels Magister Antonius v. Düren maa saaledes underskrive et Gjælds-brev paa en Sum, dobbelt saa stor som den, han har faaet til Laans af ham, hvis han ikke kan betale sin Gjæld til den fastsatte Termin.⁴⁾ Talrige Herredstingssager imod Bønder, som ere rømte fra hans Gods, vise ham som en ubarmhjærtig Kreditor. Undertiden behandler han sine egne Gjældsforpligtelser fra den humoristiske Side. Eskil Gøye tilskriver ham i en saadan Anledning følgende morsomme lille Brev: "Kjære Hr. Anders, Frænde og synderlig gode Ven. Giver jeg Eder venlig til-

¹⁾ A. B. t. E. B., Stege. ²³ s. 1543. E. Billes Arkiv.

²⁾ D. Ad. Br. 5. 67.

³⁾ Per Mikkelsen t. A. B., Stege ²⁶ s. 1551. Ibid. 5. 169. 172.

⁴⁾ Dok. af ²¹ s. 1540. D. Ad. Br. 5. 124.

kjende, da jeg i Torsdags foer til Jungshoved, da mødte Eders Bud mig med de Rentepenge, som jeg skal have af Eder og gav mig Eders Skrivelse, som I havde skrevet mig til. Da formærker jeg udi den, at I befrygter Eder, at der skulde være stor Fare for min Sjæl, om jeg tog samme Guld af Eder, hvorfor jeg vil have Eder storligen takket, at I vilde vare mig for min Skade; men dog befrygter jeg mig, at jeg lader Gjerrighed bedrage mig og tager samme Rentepenge og staar min Fare». ¹⁾

Anders Bille var lige til det sidste en rask og rørig Mand. Kun én Gang omtales det, at han har været syg. Det var i Aaret 1529, da han laa for Døden angrebet af den saakaldte «svedende» Sot, der bortrev saa mange. ²⁾ Men endnu i hans høje Alder se vi ham færdes til Søs og til Lands, uden at Aarene synes at have taget paa hans Kræfter. 72 Aar gammel kommanderer han en Flaade i Ostersøen ³⁾, i sit 77de Aar møder han ved Raadsmøder i Kolding, Odense, Nyborg og Antvorskov Pestagtige Sygdomme hærgede Landet i disse Aar, og i Aaret 1555, der blev et Dodens Aar for saa mange af den gamle Slægt, rantes ogsaa Anders Bille. Han døde den 23de Novbr. 1555 i Stege og blev begravet i Magleby Kirke i Stevns Herred. Kort efter sit andet Giftermaal havde han ladet opsætte et pragtfuldt Monument over sin første Hustru. Efter Tidens Skik skulde det ogsaa omfatte ham selv og hans anden Hustru, og kun begges Dødsaar var det forbeholdt Efterkommerne at besørge udforte paa Mindetavlen og Ligstenen. Men denne lille Pligt blev ofte forsømt, og Anders Billes Born høre til de Forsømmeliges Tal. Det endnu særdeles prægtige og velbevarede Monument bestaar af en cirkelrund Mindetavle, der langs Randen har følgende Indskrift: «Anno

¹⁾ D. Ad. Br. 23. 53 og 55. (Dat. Gunderslev, 10. og 11. Decbr. 1546).

²⁾ Dipl. Norveg. X. 632 f.

³⁾ Anders B., Vobislav Vobisser og Gabriel Gyldenstj. t. E. B. Dat. indenfor Møen ³⁾ 1549. E. B.s Arkiv.

dni 1533 XIII dage effther paske dode erligh velbyrdigh quine ffirue pernille hr. anders billes, lighr h'r begraut, gudt heds siell haffue. I Midten af Tavlen er fremstillet den af Graven opstandne Frelser, der opløfter den højre Haand til Velsignelse og i den venstre holder en Fane, hvori Johanneiternes Kors. Ved Graven hviler den sovende Vagt. Til venstre for Kristus knæler Fru Pernille med foldede Hænder og mellem dem er slynget et Baand, hvorpaa læses: «min gud och skaber i dine hænder beffaler iegh min siell.» I Baggrunden fremstilles Kristi Korsfæstelse, medens Krognos Vaabnet er anbragt forrest forneden. Umiddelbart sluttende sig til denne Mindetavle ligger i Kirkens Gulv som Trin op til Korpartiet en meget anselig og rigt udstyret Gravsten. Anders Bille og Fru Anne Lykke ere her afbildede, han iført fuld Rustning, hun Konedragt. 24 Ahneskjolde pryde Stenen, foroven Anders Billes, til højre Fru Anne Lykkes og til venstre Fru Pernilles. Indskriften langs Randen lyder saaledes: «Her ret for Hovedaltret hviler ærlig og velbyrdig Mand Hr. Anders Bille strænge Ridder af Søholm, død 15... med ærlige og velbyrdige Kvinder sine kjære Husfruer, Fru Pernille, Hr. Oluf Stisens Datter strænge Ridder af Bollerup, død 1553 die Aprilis 27, og Fru Anna, Hr. Peder Lykkes Datter strænge Ridder af Hverringe i Fyn, død 15...»¹⁾

Anders Bille havde kun Born i sit første Ægteskab. 1545 skiftede han med Bornene sin afdode Hustrus Arve-gods i Sjælland, Jylland og Skaane og tillige Løsøret. Samtidig søgte han at ordne Ejendoms- og Arveforholdene mellem Bornene og Stedmoderen. Alle Sønnerne og Sviger-sønnerne udstædte den 6te Marts 1545 en Erklæring, i hvilken de lovede Fru Anne Lykke «for den gode Vilje, de have befundet hos hende, siden hun blev deres Stedmoder», at hun, hvis hun overlevede Anders Bille, skulde beholde

¹⁾ Efter Prof. Loifiers Beskrivelse i Ant. top. Arkiv. Abildgaard har aftegnet den pragtfulde Sten.

alt, hvad han fra denne Dag af pantede og købte, tillige med 6 mindre Gaarde i Sjælland. Efter hendes Død skulde det atter tilfalde Bornene. Fik hun Børn med Anders Bille, skulde der derimod skiftes efter de almindelige Arveregler. Ligesaa overlode de hende den «uvogne» Guldkjæde, som Anders Bille nu havde ladet gjøre. Af Anne Lykkes Arvinger fik Anders Bille et tilsvarende Brev, der sikrede ham for Livstid — hvis hun døde før ham — Brugsretten af alt Kjøbe- og Pantegods, som han havde erhvervet siden deres Giftermaal. I de følgende Aar foretog Anders Bille betydelige Godstransactioner. 1547 solgte han til sin Svoger Christoffer Urne sin Hustrus Part i Norlunde, men samtidig købte han Hverringe af Jørgen Lykke. Et af de følgende Aar — efter Svigermoderens Død — arvede Ægteparret Part i Demstrup, og Anders Bille udkjøbte derpaa Jørgen Lykke ogsaa af Demstrup. Efter hans Død gav disse Handeler Anledning til Proces mellem Anne Lykke og Stedbørnene. Fru Anne paastod, at Anders Bille havde tilmageskiftet sig og ikke købt Hverringe og Demstrup af Jørgen Lykke, og at disse Gaarde altsaa ikke kunde komme med i Skiftet efter Anders Bille. Som det synes, gav Retten hende Medhold, thi i sit andet Ægteskab med Rigmarsken Otte Krumpen vides hun at have ejet disse to Gaarde, af hvilke Hverringe atter senere tilfaldt Lykkerne, medens Demstrup i Slutningen af Aarhundredet tilhorte Rigsadmiralen Peder Munk. Anne Lykke skrev Dagen efter sin Husbonds Død til Kong Christian og bad om, at hun og Stedsonnerne — «ligesom de andre bedrovede Fruer, der have mistet deres kjære Husbonder i dette Aar» — maatte beholde Stege Len et Aar efter Anders Billes Død. Men Kongen afslog Anmodningen og allerede et halvt Aar efter var Herluf Skave Lensmand paa Møen.¹⁾

¹⁾ Anders Billes Sønners og Svigersønners Erklæring dat. Soholm, 6 3 1545. D. Ad. Br. 5. 141. (Kopi af Bent Bille med Paaskrift affattet

Anders Bille og Pernille Krognos havde følgende Born — foruden de ovenfor S. 733 nævnte dode: *Bent, Frands, Hans, Torben, Eggert, Ermegaard, Anne, Klara, Ingeborg* og *Sidsel*.

Bent Bille var født 1509.²⁾ Fra hans 22de Aar, da han som Væbnerens Bent Bille tiltraadte et Kanonikat ved Domkirken i Roskilde, kunne vi følge hans Liv, indtil han bortreves ved en tidlig Død i Aaret 1555. Der er noget underligt forkvaklet ved denne unge Mands Løbebane. Noget kan tilskrives Tidsforholdene, men det synes ogsaa, som om Evner og Vilje ikke har staaet i ret Sammenhæng med hinanden. Oprindeligt uddannet som verdslig Adelsmand kastes han pludselig ind paa den gejstlige Vej. Bent er nu paa det 23de Aar, skriver Mormoderen, «det er snart paa Tiden at tænke paa, hvorledes det skal være med ham». Han drog saa til Paris, hvor han studerede ved Universitetet sammen med unge danske Adelsmænd som Peder Oxe og Erik Krabbe. I hans Fraværelse sørgede Faderen for at skaffe ham Ventebreve paa Kanonikater i Viborg, Aarhus og Bergen, og da han i 1534 vendte tilbage, syntes der at staa ham en glimrende Løbebane aaben i den danske Kirke. Men Grevens Fejde ødelagde disse Forhaabninger. Vel skaffede Faderen ham baade Degnedømmet ved Kapitlet i Kjøbenhavn og et Kanonikat i Lund foruden de tidligere

med Runer). Skiftebrevene mellem Anders Bille og hans Born. Soholm²² 1445. Anførte i Udt. i A. B.'s Registrant over Brevene paa Soholm i Rigsarkivet. Jørgen Lykkes Brev til A. B. 1545. Ibid. Brevene om Kjøbet eller Magekiftet af Hverringe og Demstrup i D. Ad. Br. 5. 152—54 og 45. 58. Retterthings-dom af 1556³⁾; mellem A. B.'s Arvinger og Anne Lykke. Konk. i D. Ad. Br. 5. 180. A. B.'s Borns Koned i denne Sag. D. Ad. Br. 5. 1 og Fasc. 51. 58—59. Anne Lykke til Chr. III. Stege²⁴ 1555. D. Ad. Br. 45. 91. Retterthings-dom m. J. Lykke og Jørgen Bille og Lave Brok²⁵ 1557. Herredagsdombogen.

²⁾ En fyldig Levnedbeskrivelse af B. B. hos Brasch. Bregentved S. 128—42.

erhvervede i Roskilde og Aarhus (Viborg og Bergen fik han ikke), men det sorgelige Udfald af Anders Billes Politik, Fangenskab i Mecklenburg og Reformationens Indførelse standsede brat den saa heldig begyndte Løbebane ligesom fortsatte og planlagte Studeringer i Udlandet.

Helt tomhændet gik Bent Bille dog ikke ud af det store Skibbrud 1536. Han mistede vel Degnedømmet i Kjøbenhavn, som inddroges, men han beholdt de tre Præbender i Roskilde, Lund og Aarhus, og han hævdede sin Ret til det førstnævnte i en sejrrig Kamp med to Medbejlerere, der havde oppebaaret Indtægtterne under Fejden i Henhold til den Bestemmelse, at Kanniker, som ikke residerede og gjorde Tjeneste ved Domkirken, ej heller studerede i Udlandet, skulde miste Renten af deres Præbender. Gjentagne Oprøpninger af denne meget berettigede Klage overvandt heldig af Bent Bille, der ikke residerede eller gjorde Tjeneste, men lod sine Kannikedømmer bestyre ved Stedfortrædere blandt de faste Domherrer.

Skjondt Bent Bille ikke forrettede gejstlig Tjeneste, vedblev han dog at interessere sig for videnskabelige Sysler. Et Udslag heraf finde vi i hans Syslen med Runeskriften. I Forening med Fætrene Mogens Gyldenstjerne og Jens Bille dyrkede han ivrig Studiet af den gamle Skrift, og talrige bevarede Optegnelser af ham og Gyldenstjerne vidne om et stort Kjendskab til og en virkelig Glæde ved Anvendelsen af Forfædrenes gamle Skrifteegn.

I Aarene nærmest efter 1537 savne vi Efterretninger om Bent Bille¹). Han har antagelig af og til gjort Tjeneste som Skibshovedsmand, thi 1543 finde vi ham ombord paa Mogens Gyldenstjernes Flaade, og det følgende Aar paa en lille Eskadre under Anførsel af Jesper Friis. 1545 fik han ved Skiftet efter sin Moder Bregentved Hovedgaard, der den

¹ Den Bent Bille, der allerede 1536 nævnes som Hofsinde i Skaane (D. Mag. 3. R. VI. 77, 106), er Bent B. Hansson. Jvfr. ogsaa S. 151, 185, 220.

Gang var en mindre Gaard, der oven i Kjøbet var kommet betydelig i Førfald under Grevefejden og den almindelige Tilbagegang i Landets materielle Tilstand i de sidste Aar-tier. Desuden arvede han Gods i Skaane og Jylland, men han maatte dog gjøre betydelig Gjæld for atter at bringe Bregentved paa Fode. 1547 forlenedes han med Sem Gaard og Tonsberg i Norge som Pantelen (700 Mark). Han op-holdt sig afvekslende her og i Danmark, hvor han havde bortforpagtet Bregentved og givet sin Fader Fuldmagt til at bestyre Arvegodset og oppebære Indtægterne af dette og af hans 3 Præbender.

Bestyrelsen af norske Len var især efter 1536 forbundet med ikke ringe Vanskeligheder for danske Adelsmænd. Disse betragtedes halvvejs som fremmede Usurpatorer, naar de da ikke vare gifte med norske Damer, og deres Ord og Handlinger underkastedes en langt skarpere Kritik af de stridbare Nordmænd end af deres danske Landsmænd. Bent Bille havde kaldt Hans Burman for en Skalk, og strax lagde denne sig i Baghold «ved Trappen af en Svalegang» i Bents Gaard for at dræbe ham, da han vendte hjem fra et Gilde hos sin Landsmand Erik Ugerup til Ullen, Fru Inger til Østraats Svingerson. Med Erik Ugerup kom han i Strid an-gaaende Sagefald og Leding af de Bønder, som laa under St. Olufs Kloster i Tonsberg, som Erik Ugerup havde i Forlening, og tillige om Leding af den Gaard, Ugerup be-boede. Striden skulde paadømmes for Tonsberg Bything, men Erik Ugerup mødte for Dommerne med «spændt Fyr-rør og Knebelspyd», saa at de ikke turde afsige nogen Dom af Frygt for Vold og Overlast. Denne Strid forte til stadige Sammenstod mellem Bents og Eriks Tjenere, der ikke løb af uden braadne Pander. En vis Nils Olsen, som tjente hos Erik Ugerup, havde den Dristighed ved et Gjæstebud hos Bent Bille at haane og udæske Præsten i Tønsberg, Bent Billes gode Ven Laurids Lauridsen, ved at rette et Spørgsmaal til ham, som efter Præstens Mening var «et Jode-Spørgsmaal og

ikke et Christen Spørgsmaal». Da Præsten for at undgaa Kiv rejste sig og forlod Selskabet uden at besvare Spørgsmaalet, fortsatte Niels Olsen sine Drillerier. Til Borgemesteren Laurids Holk sagde han: «Est Du en Borgemester, hvad hedder da Din Oldemoder eller Oldemoders Fader?» Borgemesteren mente, at det kom ikke ham ved, og Bent Bille søgte med venlige Ord at standse Niels Olsens Talestrøm og bad ham gaa til Sengs, hvis han havde drukket for meget. Men nu vendte Niels Olsen sig imod Bent, og bad ham om at sige ham, hvad en broget Ko hed paa Tysk og Fransk. Denne Bemærkning hentydede aabenbart til en vis Lyst hos Bent til at broute med sine Ungdomserindringer fra Studierne i Paris, og virkede paa ham som et rødt Klæde paa en Tyr. De begyndte at mundhugges og det endte med, at Bent Bille i Selskabets Paasyn gav Niels Olsen en Lussing, saa at han trillede under Bordet. Forøvrigt endte Striden med Erik Ugerup med en Voldgiftskjendelse af norske Adelsmænd, som henviste Retsspørgsmaalet til Kongens Kjendelse og forøvrigt anbefalede Bent og Erik at leve sammen som gode Naboer og Venner.

Under et af sine hyppige Besøg i Danmark blev Bent Bille angrebet af Pesten. Han plejedes af sin Søster Ermegaard, der synes at have været et Slags Forsyn for alle sine Søkende. 1555 blev han atter smittet af denne Landeplage, og denne Gang overstod han ikke Sygdommen. Han dode for sin Fader, men hverken hans Dodsdag eller hans Begravelsessted ere kjendte. Paa et lille Papir har han optegnet forskjellige Sentenser, deriblandt den smukke: «Langt hellere leve sikkert i Armod end pines ved Frygt og Bekymring i Rigdom». Bent Bille var ugift, og hans Søkende arvede hans Ejendomme og Løsøre. Hans efterladte Sølveløb sig til 205 Lod, hvad der ikke tyder hen paa nogen synderlig Velstand. I de sidste Aar af sit Liv havde han maattet rejse betydelige Laan, saaledes 200 rhinske Gylden hos Jomfru Ide Gøye, 1000 Joachimsdaler hos Klavs Bille,

og 100 hos Fru Eline Goye. Men han var paa den anden Side ogsaa selv redebon til at støtte, hvor han kunde. Sin yngre Broder Hans hjalp han jævnlig med smaa Førskud, for Svogeren Jakob Sparre kavtionerede han for 1000 Joachimsdaler, og han synes ogsaa at være kommet i Forlegenhed ved et Forløfte, han havde gjort for Lensmanden paa Salto Burchard v. Bommelberg.¹⁾

Frands Bille gik 1532 i Skole i Wittenberg og det følgende Aar i Malmø hos Frands Vormordsen; men herefter høre vi ham først omtale ved Skiftet 1545, uden dog at vide, hvad han fik. Han tjente 1544 som Hofsinde og forlenedes 1547 med Dronningborg (Randersgaard) som Regnskabslen. Det følgende Aar forflyttedes han imidlertid til Silkeborg, som han bestyrede indtil 1557. Han oppebar Genant», det vil sige en forud bestemt Sum til Lon og Underhold for sig selv og sine Folk. Genanten blev saa fradraget Lensindtægten, og Regnskabet blev herved meget simpelt. At det dog ikke derfor altid blev aflagt i rette Tid, viser en stræng Skrivelse fra Kong Frederik II, hvori der klages over, at Frands Bille endnu 5 Aar efter sin Fratrædelse fra Lenet ikke havde gjort Rede for Lenets Indtægter, «hvilket os ikke lidet forundrer, havde os og ikke dertil forseet». Naar Frands Bille kort efter maatte rejse et Laan paa 2000 Daler hos Johan Friis, tor vi maaske søge Aarsagen til Forsømmelsen deri, at han ikke har sat Tæring efter Næring. Fra 1557 til 1560 havde han Vrejlev Kloster som Pantelen, hvorfra han sidstnævnte Aar sattes til Lensmand paa Varberg Slot. Her forblev han kun ét Aar, da han atter forflyttedes til Jylland, hvor han forlenedes med

¹⁾ Jvfr. i det hele Brasch Bregentved S. 128—42, 509 ff. og de dér anførte Bevissteder. Endvidere Diplomatar. Norveg. II. 854 f., 861—64; V. 840—46. D. Ad. Br. 4. 39, 158—168, 178—80; 6. 183 og 50. 100.

Ørum og 4 Herreder i Vendsyssel som Regnskabslen og Aaret efter som Afgiftslen med 500 Daler aarlig Afgift; her forblev han til sin Dod 1563.

Der findes i Registranterne mange Skrivelser vedrørende Frands Billes Virksomhed som Lensmand, men de frembyde ingen Oplysninger med Hensyn til hans Personlighed. Som saa mange andre Lensmænd ledsagede han fyrstelige Personer paa deres Rejser gjennem Danmark. overværede Kong Christians Begravelse og turnerede ved Kong Frederiks Krong. Han var gift med Edel Hardenberg, Datter af Joakim Hardenberg til Hvedholm og Sofie Lykke. Vi have ovenfor S. 666 omtalt hans Svigermoders Kontrovers med Loven om Udførsel af staldfodrede Øxne; den store Bøde, hun idømtes, ramte ogsaa Svigersønnerne (Frands Bille, Erik Rud og Erik Rosenkrans), der maatte afkjøbe Kongen hans Ret i Fru Sofies Gods.

I Slutningen af Februar 1563 finde vi Frands Bille i Kjøbenhavn, da det svenske Gesandtskab til Hessen paa Gjennemreisen gjennem Kjøbenhavn blev fastholdt. Kort efter begyndte Rustningerne, og Frands Bille blev udnævnt til Viceadmiral paa den statelige Flaade, som under Peder Skrams Anførsel den 5te August styrede ind i Østersøen. Den 11te Septbr. kom det til en Træfning under Øland med en Del af den svenske Flaade. Kampen varede i 2 Timer, og endte med, at de i Antal underlegne svenske Skibe maatte søge Tilflugt i Skjærgaarden. Under Forfølgelsen vendte et af de fjendtlige Skibe sig imod Frands Billes Skib, og under Kampen fik Viceadmiralen sit Banesaar. Peder Skram holdt derpaa inde med Forfølgelsen og sejlede til Visby, hvor han lod Frands Bille begrave «med tilbørlig Ære». ¹⁾

¹⁾ Kirkehist. Saml. III. 464. Top. Saml. p. Papir. Bregentved 3. Brickas Kancelliets Brevbøger 1551—1560 passim. Erslev, Danmarks Len (se Registret). D. Mag. 4. R. I. 194, 294, 296 og flere Steder. D. Ad. Br. 4. 188, 182. Rigsark. Sverig 239. Kolderup Rosenvinge,

Frands Bille skrev sig afvexlende til Søholm og til Markiegaard i Skaane. Han boede paa Søholm og paa Hvedholm, hvilken sidste Gaard blev Enkesæde for Fru Edel. Her opdrog hun sine to Sønner *Anders* og *Erik Bille*, der begge ved Aaret 1568 vare voxne og begge gjorde sig sorgelig bekendte ved deres voldsomme Færd. I Decbr. 1568 traf Anders Bille i Kjøbenhavn sammen med den unge Adelsmand Karl Kjøorning, der under Opsigt af Mester Hans Mikkelsen, der siden blev Christian IV's Lærer, havde rejst i Udlandet og var bekendt som en særdeles begavet ung Mand. Han boede i Professor Klavs Skovbos Hus, men om det var her eller et andet Sted, at han traf Anders Bille, er ikke bekendt. De to unge Mænd kom i Strid, og Anders Bille ihjelstak Karl Kjøorning. Han maatte derfor rejse bort fra Landet og drog til Tyskland. 1571 sendtes han af Kongen til Grev Borkart af Barby, i hvis Tjeneste han døde 1573.¹⁾ *Erik Bille* skrev sig baade til Søholm og Hvedholm. Han boede paa sidstnævnte Sted, hvorfra flere Breve fra ham ere daterede. Han nævnes ret hyppig i Aarene 1581—1590, underskrev 1582 den fynske Adels Forpligtelsesbrev til den unge Kong Christian og benyttedes jævnlig i Hoftjenesten. Under et Ophold i Kjøbenhavn i Septbr. 1584 kom han i Strid med sin Fætter Jørgen Rud, Søn af Erik Rud til Fuglsang og hans Morsøster Anne Hardenberg; Jørgen Rud slog ham med »Haand og Næve» i Ansigtet, og Erik drog da sin Kaarde og gjennemborede Fætteren. Følgen af denne Handling var, at Erik Bille foreløbig maatte drage udenlands, indtil der var indledet Underhandling mellem de to Familier og Ruderne havde givet ham Lejde til atter at vende tilbage til Landet. Gode

Domme II. 150—53. Resen. Fr. II.s Krønike S. 95—96. Garde, Den dansk-norske Somagt S. 58—59.

¹⁾ Suhm, Samlinger II. 3. S. 3. Kirkeh. Saml. 2. R., VI. 155. 4. R. II. 48. l.

Venner og Slægtninge lagde sig imellem, og Kongen selv intervenserede til Fordel for ham, idet han mindede Jørgen Ruds Brødre om, at Erik Bille var bleven saa haardt udæsket og saa forsmædeligt behandlet paa sin Ære, gode Navn og Lempe, at han ikke havde kunnet handle anderledes end han gjorde. 1586 lykkedes det at komme til Overenskomst med Slægten; Erik Bille maatte betale i Bøde 1000 Daler til de Fattige samt udrede en Del Bøndergods til Hospitalet i Odense. Kongen opfordrede Erik Bille til at skjænke de 1000 Daler til Hospitalet i Kjøbenhavn, dog med den Tilføjeelse, at hvis han ikke «var ved Penge», kunde han komme overens med Hospitalsforstanderen om foreløbig kun at indbetale Renterne, indtil det var ham bekvemt at udrede selve Summen. Hvad han har maattet betale Slægten Rud, vide vi ikke. Erik Billes Moder var død paa Arreskov allerede 1581; hun blev begravet i Horne Kirke i Fyn. Han selv døde 23. Juli 1590 i Kjøbenhavn og blev begravet i S. Nikolai Kirke. Han var forlovet med Ellen Jul Vincentsdatter, der siden fik Jens Stensen Bille til Vrejlev Kloster. Hans Farsøster *Ingeborg Bille* arvede Hvedholm, hvis nuværende Hovedbygning sandsynligvis er opført af Erik Bille 1590.¹⁾

Hans Bille, Anders Billes tredje Son, gjorde Hofsinde- tjeneste i Aarene 1543—48 og deltog blandt andet i Brude- toget til Meissen. Ogsaa hans Liv giver, ligesom Faderens og Brodersønnernes, Vidnesbyrd om de utojlede Liden- skaber, der beherskede denne Tidsalders Mennesker. I Aaret 1548 besøgte Hans Bille sin Broder Frands paa Silke-

¹⁾ Vedel Simonsen, *Ruderne* II. 164, 263—64. Resen, *Frederik II.'s Kron.* S. 342. Resen, *Inscriptiones* S. 27 og 44. O. Nielsen, *Kjø- behavns Diplomatar*, IV. 675—76. Ejler Brockenhus, *Antegn.* S. 32, 58, 94, 96. Sjøell. Reg. ²⁹/₆ og ²¹/₆ 1582. Tegnelser ¹⁵/₇ 1581, ¹⁵/₆ og ³⁰/₁₂ 1583. ¹²/₄, ⁵/₉, ¹⁶/₆, ¹⁴/₁₁ og ¹⁹/₁₁ 1587. D. Ad. Br. 4. 184. Om Fru Edel Hardenberg se Top. Saml. p. Pap. Ørum 10. Tegnelser ²/₁₁ 1566, ²⁹/₁₁ 1571, ²³/₄ 1574. D. Ad. Br. 4. 186.

borg. Her befandt sig som Fange en Borger fra Malmø, Johan Holtzapfel, oprindelig fra Herzogenbusch i Holland. Han hørte til den Jørgen Kock'ske Kreds i Malmø, havde giftet sig med en dansk Kvinde og nød, saa vidt det kan ses, en vis Anseelse. Eske Bille stod blandt andre i Handelsforbindelse med ham. Han havde imidlertid paadraget sig Mistanke for at staa i Forbindelse med den landflygtige Konspirator Otte Andersen Ulfeldt, og efter et Besøg i Lübeck, hvor han havde truffet sammen med Ulfeldt, blev han paa Tilbagevejen fastholdt og fort til Silkeborg, hvor han dog havde Lov til at gaa frit omkring paa Slottet. I Følge Billernes Fremstilling af den Sag, som vi nu skulle fortælle, hændte det sig, at de to Brødre, Hans og Frands, kom i Ordstrid med hinanden; Kaarderne bleve dragne og medens de saaledes kæmpede, sprang Holtzapfel til og søgte at skille dem ad. Uforvarende, siges der, kom imidlertid Hans Bille til at jage Kaarden igjennem den ulykkelige Mand, der faldt død om paa Stedet. Holtzapfels Slægt fortæller derimod, at han med Forsæt og Vilje dræbte ham, da han blandede sig i Kampen. Denne Sag gav selvfølgelig Anledning til vidtløftige og bitre Stridigheder med den Afdodes Slægt. Holtzapfel havde en Datter, og Billerne søgte ved Jørgen Kocks Hjælp at komme til en Overenskomst med hende og Moderen. Dette lykkedes ogsaa; de fik hende gift med en Borger i Malmø, bekostede hendes Bryllup, gav hende et rigeligt Udstyr og en lille Sum Penge (c. 300 Daler), hvorpaa Manden udstædte Orfejdebrev til Hans Bille. Men Holtzapfels Slægt i Herzogenbusch vilde ikke lade sig nøje hermed. Efter forgjæves Forsøg paa at faa Broderdatteren over til Lübeck, hvor der var indvarslet et Møde mellem dem og Billerne, klagede de til Kongen og fordrede en Skadeserstatning af 20,000 Daler. Det var en meget kilden Sag, thi kom man ikke til Overenskomst, vilde Sagen blive bragt ind for den kejserlige Kammerret. Kongen opfordrede derfor Billerne til at vise Imødekommenhed,

og den praktiske Johan Friis skrev til Anders Bille: «Skik et sikkert Bud derhen og lad ham tage Penge med, thi Penge kjøbslaa bedre end Borgen». Anders Bille befuld- mægtigede ogsaa Christoffer Drengenberg, en Borger i Ant- werpen, til at bringe Sagen til Ende paa lidelige Vilkaar. Men Holtzapflerne have utvivlsomt ventet at kunne slaa stor Kapital af deres Slægtnings Ulykke; de stillede saa urime- lige Fordringer og optraadte paa en saa udæskende Maade saa vel lige overfor den danske Konge som overfor Billerne, at Kong Christian opfordrede Raadet i Lübeck til at fængsle deres Repræsentant i Lübeck Gert Holtzapfel. Raadet imødekom Kongen, og Slægten synes nu at være bleven spagfærdigere. Efter en sand Syndflod af Skrivelser frem og tilbage, Paastande og Afslag paa de oprindelige Fordrin- ger, bilagdes Striden endelig i Aaret 1557 saaledes, at Hans Bille udbetalte 2000 Daler — en forholdsvis ringe Sum, naar man betragter de Kapitaler, Anders Bille og sandsyn- ligvis ogsaa Erik Bille have maattet udrede for at naa Over- enskomst med Ulfstanderne og Ruderne.¹⁾

Hans Bille boede paa Soholm og skrev sig ligesom Brodrene til denne deres gamle Fædreneborg. Han synes — fraset den oven omtalte Affaire — at have levet et fredeligt og roligt Liv. Med sine Svogre Knud Sparre og Niels Parsberg var han fælles om et Skib, med hvilket de drev Handelsforretninger. Man ser af et Brev fra Knud Sparre af 1557, at Billerne paa den Tid plejede Skifteforhandlinger. Men der findes ingen Oplysning om, naar det endelige Skifte efter Anders Bille har fundet Sted. Hans Bille synes ogsaa at have næret Interesse for videnskabelige Studier, thi han

¹⁾ 1543²⁷, nævnes H. B. som Kongens Tjener. E. Billes Arkiv. Om Sagen med Holtzapfel findes talrige Skrivelser i D. Ad. Br. og Ausl. Registrant fra 1550—1557. Hoveddokumenterne ere Billernes Beret- ning om Sagen til Hert. Adolt af Gottorp c. 1551 i D. Ad. Br. 4. 116, og Kongens Beretning til Statholderinden i Nederlandene ¹¹ 3 1553. Ausl. Reg. De 2000 Daler udbetales af Hans Bille ¹⁴ 6 1557. Ibid.

understøttede unge Studenter i deres Studeringer. Han døde ugift i en forholdsvis ung Alder den 13de Marts 1558 paa Gundestrup (i Ods Herred). Den sidste Oplysning, vi have om ham, er en Indbydelse fra Arvid Ugerup til at overvære dennes Bryllup med Gissel Podebusk Søndagen før S. Laurentii Dag 1557.¹⁾

Torben Bille fik som alle Anders Billes Born en fortrinlig Opdragelse. Niels Hemmingsen var hans Lærer, og han boede i dennes Hus, indtil han indskreves som Student ved Universitetet. Efter Tidens Skik sendtes han derpaa til Udlandet for at studere. 1549 rejste han til Tyskland efter først at have overdraget sin Fader Værgemaalet over sin Modrenearv og befuldmægtiget sin Broder Bent til at varetage hans Interesser, hvis Faderen efter Lofte vilde skifte sine Hovedgaarde og sit Gods i levende Live mellem sine Børn. Anders Bille skaffede ham Indtægterne af et Vikarie-domme i Aarhus, saa længe han var udenlands. Han beholdt det imidlertid ogsaa efter sin Hjemkomst og lige til sin Død 1572. Han forvexledes allerede af den nærmeste Eftertid med Fætteren Torben Bille paa Egede, og man overførte paa ham dennes Krigsbedrifter i Udlandet. Det er endnu meget vanskeligt at skille deres Levnetsløb fra hinanden, da de sjældent nævnes med deres Patronymier. Men vi tør dog formode, at det er Torben Andersen Bille, der 1561—1562 var Lensmand paa Braade (nu Holsteinborg) og i Krigen 1563—1570 havde Anførselen over et Regiment danske Skytter og da tituleredes som Oberst. Vi skulle senere omtale hans Deltagelse i Krigen. Her skal det kun nævnes, at han døde 1572, og at det fortælles, at han havde mange Born med en ufri Kvinde, som senere drog til Sverig.²⁾

¹⁾ Om Hans Bille se D. Ad. Br. 4. 148—52; 55. 29; 56. 3 og 54; 59. 105.

²⁾ Ny kirkeh. Saml. IV. 289 (D. Ad. Br. 5. 146). D. Ad. Br. 4. 145—47. D. Kancelliregistr. 1535—1550 S. 451.

Om *Eggert Bille*, Anders Billes yngste Søn, er der kun efterladt faa Oplysninger. Han fik sandsynligvis sin første Undervisning hos den ansete Professor i Kjøbenhavn, Christen Morsing. 1553 drog han ligesom sine Brødre udenlands for at studere.¹⁾ 1557 var han atter hjemme og skrev sig nu til Markie og Giedsholm i Luggude Herred, hvori han havde Part efter Moderen. 1562 omtales han som vanvittig. Han kunde ikke bestyre sit Gods, og Broderen Frands Bille fik derfor Tilladelse til at overtage Godset mod at gjøre ham aarligt Regnskab og skaffe ham Underhold som en Riddersmand, saa længe han levede. Han maa dog efter Broderens Dod 1563 atter have overtaget Styrelsen af sit Gods. Som Arving efter sin Søster Ermegaards Søn, Rigsraad Erik Podebusk, der døde barnløs 1573, havde han nemlig ved Brev overdraget sin ugifte Soster Ingeborg al den Arv, der kunde tilfalde ham efter Podebusk, men samtidig havde han stadfæstet et Morgengavebrev, hvorved denne havde givet sin Hustru Sidsel Oxe alt sit Arvegods i Fyn til «evindelig Eje», hvis hun overlevede ham. Morgengavebrevets Lovlighed blev senere draget i Tvivl af Jomfru Ingeborg Bille, fordi det ikke kunde bevises at være overbragt Fru Sidsel ved Herremænd eller Fruer Søndagen eller Mandagen i deres Bryllup, «efter den Vis og Vane her udi Riget holdes med Fæstensgave og Morgengave at overantvorde», og tillige fordi det indeholdt to ulovlige Artikler, at Enken ikke skulde tage ved Gjæld efter Mandens Dod,

¹⁾ Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. Aktst. S. 60—61. Morsing kvitterer A. B. for Modtagelsen af 30 Mark dansk for Torben Billes Kost og Underhold ¹³ 1553. At Torben maa være en Fejlskrift for Eggert, formoder jeg af den Grund, at Torben B. 7 Aar tidligere dimitteredes til Universitetet af Niels Hemmingsen, og tillige deraf, at Eggert B. faa Maaneder efter (¹⁸ 1553) befuldmægtigede sin Fader til at varetage hans Interesser «den Stund, jeg nu er udenlands». Kopi i D. Ad. Br. 4. 192.

og at hun skulde beholde alt Losore og Pantepengene. At Eggert Bille har stadfæstet dette Brev, som siden underkændtes af Rigsraadet, vidner om, at han i hvert Fald ikke har været synderlig skarpsindig. Paa den anden Side har han været en stivsindet Mand, thi der maatte en skarp Kongeskrivelse til før at faa ham til at udlevere sin Søsterdatter Jomfru Ingeborg Parsberg nogle Breve, som tilhorte hende, men befandt sig i hans Værge. Han levede endnu 1580, men maa være død før 1586, da hans Enke Abel Kaas (Sparre-K.) giftede sig anden Gang med Christian Gyldenstjerne til Restrup. Heller ikke han efterlod sig Børn, og Anders Billes Linje ses saaledes at være uddød med Erik Bille til Hvedholm 1590¹⁾.

Arvingen til alle Anders Billes Sonners og Efterkommeres Ejendomme var hans Datter Jomfru *Ingeborg Bille*. Hun overlevede alle sine Søsken i hened en Menneskealder²⁾; hun saa sin Broder Frands's Slægt paa Hvedholm uddø, ligeledes sin Søster Ermegaards paa Krapperup, sine Kusiner dø paa Egede, og for hvert Dødsfald øgedes hendes Rigdomme, indtil hun tilsidst sad inde med Søholm, Frøslev og Egede i Sjælland, Markie og Stjernholm i Skaane, Bidstrup og Frøslev i Jylland og Hvedholm i Fyn. Ligesom hun samlede sin Slægts gamle Ejendomme, koncentreredes ogsaa i hendes Person dens praktiske Dygtighed og Virkesans i Forening med dens Griskhed efter Gods og Guld, som hos hende jævnlig fik et ret ejendommeligt Udslag. Ved Krigens Udbrud 1563 laante Kongen af hende en Sum af 1000 Daler; til Sikkerhed satte han Ovits Kloster med tilliggende Møller og Bondegods i Pant. To Aar efter

¹⁾ Laursen, Kancelliets Brevbøger 1561—65 S. 170. Kolderup Rosenvinge, Danske Domme IV. 424 ff. Tegnelser ²⁷ 1578 og ²⁸ 1579.

²⁾ Bent døde 1555, Hans 1558, Frands 1563, Torben 1572, Eggert c. 1580; af Søstrene døde Anne, Knud Sparres, 1551, Klara, Jakob Sparres, 1560, Ermegaard, Jørgen Pødebuskes 1564. Sidsel, Niels Parsbergs, 1566, Ingeborg først 1608.

tillod han imidlertid Fru Else Ulfstand at indløse Pantet fra Jfr. Ingeborg. Men denne nægtede at modtage Pantesummen og udlevere Pantebrevet, og der maatte en alvorlig Befaling til fra selve Kongen, før hun gav efter. Som en Grib se vi hende slaa ned, hver Gang et Dødsfald i Familien indtræffer. Retssager og Processer følge i hendes Spor; med sin Værges Predbjørn Gyldenstjerne kaster hun sig over de sørgende Enker, hvis Retsadkomster hun bestrider, hvor indlysende de end kunne være. Jævnlig sejrer hun dog — som i ovennævnte Sag med Sidsel Oxen — men en lignende Sag med Elisabet Trolle, hendes Sostersøn Gabriel Sparres Enke, der ogsaa drejer sig om et Morgengavebrevs Gyldighed, taber hun med Glans. Hun prygl med egen Haand sine Piger, hun sagsøger sine Bønder, der anklage hende for Haardhed, medens hun bebrejder dem deres Ulydighed og Pligtforsømmelse. Men ogsaa her synker Rettens Vægtskaal snart til den ene snart til den anden Side, og man faar Indtrykket af, at jo ældre den gamle Jomfru bliver, desto stærkere gribes hun af Manien for at paatale sin formentlige Ret til det yderste. Hun boede dels paa Egede, dels paa Hvedholm; en Mand, hvem hun skyldte nogle Penge for et Sejrværk, klagede over, at naar han søgte hende ved Salling Herredsting, hvorved Hvedholm ligger, skjød hun sig til Faxe Herredsting, hvor Egede ligger til, men derfra skjød hun atter til Salling Herredsting, og saaledes vidste han aldeles ikke, hvor han skulde søge hende.

Jomfru Ingeborg døde i en høj Alder i Aaret 1608. Om hendes Begravelsessted kan intet oplyses, ligesaa lidt som om, hvorledes Arven efter hende blev ordnet¹⁾.

¹⁾ Pantebrev paa Øvits Kl. ¹⁾ 1563. Top. Saml. p. I'erg. Øvits Kl. Tegnelser ²⁾ 1565, ³⁾ 1582. ⁴⁾ 1587. Om «Irring og Trætte» mellem Fru Abel Kaas og Jfr. Ing. B., se Skaanske Tegn. ⁵⁾ 1586. Jvfr. Kolderup Rosenvinge. Domme IV. 424 ff. Secher. Retterthings-Domme I. 25. 60. 103, 198, 325, 331, 371, 413, 477, 498 f., og dette Værks 2den Del S. 23, 498 f. D. Mag. 4. R. IV. 14. Hun ejede flere Gaarde i Kjøbenhavn. Kbhvns Dipl. IV. 655, 674.

7

KLAVS BILLE t. Lyngsgaard († 1558)
og Sonner

STEN BILLE OG JENS BILLE (til 1563).

Klavs Billes Navn er særlig knyttet til Bahus Slot. Her sad han i henved en Menneskealder som den aarvaagne, men tillige mistænksomme og stridbare Vogter af det vigtige Grænsepunkt i de 3 nordiske Riger. Skjønt Lensmand af det norske Rige var han tillige, foruden at være norsk Rigsraad, Medlem af det danske Rigsraad. Men efter Grevefejden og de dér hostede Erfaringer trak han sig ud af Norges Rigsraad¹⁾. Af særlig Betydning i politisk Henseende blev det fjendtlige Forhold, hvori han traadte til Gustav Vasa. Det var ham, som havde forstrakt Kong Frederik I. med de 1200 Gylden, hvorfor Bahus og Vigen i sin Tid vare blevne udloste fra Kong Gustav, og han havde Lenet i Pant for denne Pengesum. Man kan derfor forstaa hans Skuffelse, da Christian III. under sit Besøg i Stockholm 1535 blev halvt tvunget til at sætte Bahus Len med Vigen samt Aggershus Len i Pant for de store Summer, hvormed Gustav Vasa havde forstrakt ham. Efter sin Hjemkomst udstædte Kongen et Brev til Gustav, forsegleet af Rigets Raad, hvori han lovede at udlevere Slottene i hans Hænder inden Paaske 1536. I de samme Dage var det, at Klavs Bille drog afsted paa sin farefulde Rejse til Trondhjem; forinden fik han derfor Lofte om, at hans Arvinger, hvis han selv døde, skulde beholde Bahus og Vigen, indtil det blev indløst for Pantesummen. Imidlertid brod Oprøret i Norge ud, Klavs Bille fængsledes i Trondhjem, og Kong Christian erklærede

¹⁾ Kl. B. t. E. B. Bahus, ²⁴ 2 37: «Hvad Aarsag jeg hertil haver, haver Du saa vel som jeg forsøgt, hvad deres Herredag haver med at gjøre». Or. i D. Ad. Br. S. 240.

nu, at han paa Grund heraf ikke kunde udlevere Bahus og Aggershus, men maatte bede Gustav stille andre Forslag til Fyldestgjørelse af den laante Sum. Naturligvis betragtede Gustav Vasa dette kun som et tomt Paaskud, men fra dansk Side var Tanken om at udlevere de nævnte Fæstninger til Gustav nu bragt helt ud af Verden. Klavs Bille fik i Slutningen af Aaret et nyt Lensbrev paa de gamle Vilkaar, og under det følgende Aars Forhandlinger fastholdtes det, at Kong Gustav vel kunde nyde en vis Indtægt af disse Len som Rentegodtgjørelse og Afdrag paa Gjælden, men at han ingenlunde var berettiget til at tage dem i sit Værge og indsætte Befalingsmænd dér ligesom i Tiden før 1529. Gustav Vasa opgav ogsaa Kravet og lod Laanet henstaa som et frit Laan.

Gustav Vasa ansaa Klavs Bille for Ophavsmanden til disse Omsvøb. «Træsk og ilfundig», «gammel Ræv», «Fuxsvanser», «forslagen Selle», det er Udtryk, som stadig komme igjen, naar Gustav omtaler Befalingsmanden paa Bahus. Her til kom de uafsladelige Rivninger mellem Undersaatterne paa begge Sider Grænsen og Striden om Retten til at tage Told af Borgerne i Nylodese. Gustav gav under Haanden sine Lensmænd Ordre til at forbyde Tilførsel fra Sverig til Halland og at fængsle de danske Svende, som Klavs Bille mentes at sende ind paa Spejderi i Sverig. Og nu begyndte der fra begge Sider et smaaligt Forfølgelses- og Udspioneringssystem, som kulminerede, da Klavs Bille 1539 satte hele Skaane i Bevægelse ved at udsprede det Rygte, at Sverig vilde overfalde Danmark med Krig. Nu klagede Gustav til Kongen af Danmark over ham ligesom over Anders Bille, men Kongen vilde naturligvis ikke desavouere sine tro — om end noget for tjenstivrige Mænd. Sindene kom først nogenlunde til Ro ved Freden i Bromsebro 1541, hvor ogsaa Klavs Bille var til Stede. Men hvert Øjeblik blussede det gamle Fjendskab op igjen, og i Aaret 1550 mente man paa ny, at Gustav havde fjendtlige Hensigter mod Bahus. Slottet

var dengang meget forfaldent, og Christian III. ønskede i Grunden at blive af med den stridbare Mand paa Grænselæstningen. Men Pantessummen var bleven yderligere forhojet med 1000 Daler, og Klavs Bille vilde ogsaa nødig forlade sin Stilling. Først 1554 paa Mødet i Elfsborg, hvor en stor Del gamle Stridigheder mellem Rigerne afgjordes, bilagdes ogsaa Striden mellem Gustav og Klavs Bille. Aaret efter traadte derpaa Hr. Klavs tilbage fra Lenet, efter at Kongen havde udbetalt ham 2200 Guldgylden eller 2342 Daler for Pantessummen¹⁾.

Klavs Bille var ligesom Eske Bille særlig bevandret i norske Forhold. Det er derfor let forstaaeligt, at man valgte ham til i Forening med Trud Ulfstand at repræsentere Kongen, da denne blev forhindret i at udføre sit Forsæt selv at drage op til Norge og bringe Ro og Orden i Retstilstanden. Sommeren 1539 tilbragte han med Rejser fra Sted til Sted i Norge, hvor Retssager afgjordes og som Resultat en Reces eller Forordning om Retsvæsenet udstædtes af ham og Trud Ulfstand den 19de August i Bergen. Denne Reces blev et mere end hundreedaarigt Grundlag for den norske Retspleje. Aaret efter fik han det vanskelige Hverv at tvinge Bønderne i Telemarken til at tillade Driften af Bjergværkerne, som under Christian III havde taget et mægtigt Opsving ved

¹⁾ Klavs Billes Lensbreve paa Bahus og Vigen i Pal. Müller, Aktst. t. Grevens Fejde I. 491, 1° Mag. 4. K. IV. 337—38. (D. Kgrs. Hist. Fasc. 19). Norske Rigsregistr. I. 12. 33, 44, 181. Klavs Billes Kvittans t. Chr. III, for Pantessummens Tilbagebetaling, Konc i Rigsark. Personalthist. Saml. I. 1523—1600. Bille. — Forh. t. Gustav Vasa se Gustaf I:s Registratur X. 257—63, XI. 70—71, 168—69, 392—93. Registranterne i Rigsark. i Stockh. ¹²₂, ¹⁶₃, ³⁰₃ 1537. ⁶₁, 1538. ⁷₂, ⁵₃ 1540, ⁶₁, ⁷₃ 1555. Trud Ulfst. t. E. B. Torup ²⁶₄ 39. Indk. Breve til D. Kancelli. Kl. B. t. Chr. III. ²⁰₆ 1540, ²²₂ 1542. D. Kgrs Hist. Fasc. 19, og Indk. Breve 1529—71. Extract af de Breve, som kom ned med Hr. Klavs Billes Bud 1540. Norske Samlinger i Rigsark. Jvfr. Norske Rigsregistr. I. 131 f. Huitfeldt samt Tegel, Gustaf I:s Historia. Flere Breve i Anders og Eske Billes Arkiver.

Indkaldelse af tyske Bjergmænd. Han gik skrappt frem mod Telebønderne, der fra den Tid af ikke saa med blide Øjne paa Hr. Klavs. Da Kongen to Aar efter opfordrede ham til paa ny at drage derind, svarede han: «Jeg forsér mig til, at E. N. vel vitterligt er, hvad Hyldest jeg forhvervet mig det sidste, jeg var derinde; og skulde jeg nu drage derind, uden at jeg var saa stærk, at jeg vidste mig forvaret, da maatte jeg vente mig der et Nederlag og blive derudover forrasket». Kongen paaskjønnede hans Virksomhed. 1544 forlenedes han med Dragsmark Kloster i Vigen, og da den unge Hertug Frederik 1548 sendtes til Norge, ledsagedes han af Klavs Bille som første Raadgiver¹⁾.

Vi maa beklage, at vi kun kjende saa lidt til Klavs Billes private og huslige Liv. Der er nemlig i hans Breve ligesom i det Portræt af ham, som ledsager dette Værk, en tiltalende Kraft og Djærvhed. Det er en Mand, som ikke stikker noget under Stolen: aaben og frimodig, med en vis Landsknægts-Humor, gaar han sin Vej lige gennem Livet. Han lader sig ikke rokke fra det Standpunkt han har taget, hvad enten det er Christiern II., Grev Christoffer eller Gustav Vasa, han stilles ligeoverfor. Ligesom Eske Bille indtager han en tilbageholden Stilling overfor den nye Lære: Gustav Vasa kalder ham en arg Papist, han lader sine Sønner studere i Paris og ikke i Wittenberg. Han er en Mand af den gamle Skole, ivrig i Opfyldelsen af sine Pligter (da Kongen indbyder ham 1540 til Kjøbenhavn,

¹⁾ Instr. f. Klavs Bille og Trud Ulfstand til Norge, ²¹/₁₁ 1538. Norske Saml. i Rigsark., jvfr. D. Mag. 3. R. VI. 216. Reces af ²⁴/₆ og ²⁰/₈ 1539. Krag og Stephanius, Christ. III.s Hist. II. 327—36. Jvfr. Dipl. Norveg. I. 796—97, II. 837, III. 837, IV. 818 f. Peder Hansen t. Chr. III. ¹⁷/₇ 1539. Norske Saml. Om Oprøret i Telemarken se Wille. Beskriv. o. Sillejords Præstegield S. 27—30, Peder Hansen t. Chr. III. ¹⁵/₁₁ 1540. Norske Saml. i Rigsark. Klavs B. t. Chr. III., Bahus ²⁶/₂ 1542. Or. i Indk. Breve 1529—71. Forlening med Dragsmark; Norske Rigsreg. I. 73. Toget til Norge 1548: D. Mag. 4. R. II. So ff. Norske Rigsregistr. I. 105 ff.

undskylder han, at han ikke kan komme, fordi det truende Forhold til Gustav Vasa nødvendiggjør hans Nærværelse paa Bahus), en kraftig og upartisk Hævder af Loven (han tilbageviser saaledes sin gode Ven Eske Billes Fordringer paa nogle Bønder i Vigen¹⁾), en nøjeseende og paapasselig Husholder, hvilket gjør ham til en af sin Tids rigeste Mænd, endelig, efter Lyskanders Vidnesbyrd, en trofast og kjærlig Ægtefælle. Hans Hustru Lisbet Ulfstand døde 3te April 1540 efter at have født en Datter, der kom til at bære hendes Navn. Lyskander har skildret deres Samliv i følgende smukke Vers:

«Vi leffde tilsammen y atten aar,
 Oc delige børn vi loude,
 Deris æth oc rygte i Danmark staar
 Saa mangen skon slegt til goude,
 I Barselseng kallede Gud mig hen,
 Min Herre til sorrig og quide;
 De gaffue min daatter mit naffin igen,
 Den sorrig kand ingen vide,
 Han kunde hende icke for øyge se
 (Dog hun det lidt kunde boude)
 Før sorrig oc grand oc hjertens we,
 Som hannem da rant y moude,
 I Wram da bleff ieg lagdt vdi muld,
 Der huiler sig nu myne bene:
 Ret alle sine dage var hand mig huld,
 Hand leffuede siden alene,
 Oc aldrig gad hand komme den Sted,
 Som ieg da huilede inde,
 Før hand maatte self oc huile der med
 Oc all sin sorrig foruinde,
 Men naar jeg hannem rant vdi sind,
 Sine øyne hand der hen vende,
 Saa strømmende rant hannem taare paa kind,
 Oc klaget sin høye elende.

1) D. Ad. Br. 9. 99.

Der huiler (sagde hand) min timelig trost
 Oc all min verselig Glæde,
 Elendig den Dag, ieg haffuer hend' most,
 Ieg maa det moudelig græde.

Hand leffde der efter ved atten aar,
 Gud ved, de sørgelig skrede,
 Oc felde y dennom saa mangen taar,
 Huldt Hierte hand mig beteede.
 Siden bleff hand død oc lagt vdi lig.
 Vy huillis hous hinandens side;
 Vore Siele er sammen y himmerig
 Oc gledis til euig tide.

Klavs Bille var en af sin Tids store Godsejere. Efter Faderen havde han arvet Allindemagle, hvortil han 1539 erhvervede sig fri Birkeret, og Lyngsgaard ved Vram i Skaane. Han boede paa Lyngsgaard efter at have opgivet Bahus. Desuden ejede han Vandaas og Raabelev i Gjønge Herred samt ¹/₉ af Lyngbygaard, som han 1551 tilskjødede sin Svoger Knud Gyldenstjerne til Tim¹⁾. Hans Forleninger vare — foruden Bahus og Vigen — det lille Vesterstad Len i Skaane, som ogsaa Faderen havde haft, og Dragsmark Kloster i Vigen.

Den 4de Januar 1558 døde Klavs Bille paa Lyngsgaard og blev begravet i Vrams Kirke. Han havde 11 Born, af hvilke 2 Sønner Holger og Erik døde som unge. Døtrene bleve alle gifte med rige og ansete Mænd: Margrethe (f. ²⁸/₂ 1525) med Christoffer Johansen Lindenov til Drenderup, Beate (f. ²⁹/₄ 1526) 1544 med Rigsraad Otte Brahe til Knudstrup og Elved; hun indtog i sin Enkestand en anset Stilling som Hofmesterinde 1584—92 hos Dronning Sofie; Sidsel (f. ²⁵/₁₁ 1528) med Just Hog til Vang; Sofie (f. ²¹/₁₁ 1529) 1550 med Malte Jensen Sehested til Holmegaard, Birte (f. ¹¹/₂ 1534) med Christoffer Galle til Aaby, Maren

¹⁾ Dok. af 1551 ⁵/₅ i Top. Saml. p. Perg. Lyngbygaard.

(f. ^o 7 1537), 1557 med Lavrids Skram t. Hastrup, og Lisbet (f. ^o 25 1540) med Jens Trudsen Ulfstand til Vemmetofte. De to Sonner, der overlevede ham, vare Sten og Jens Bille.

Sten Bille til Vandaas og Raabelev blev født paa Vandaas den 14de Novbr. 1527. Om hans Barndom og Ungdom berettes i Per Mikkelsens Ligprædiken følgende: «I hans Barndomstid blev han først af sine kjære Forældre nogen Tid kristeligt oplært i Bornelærdommen hjemme i Huset. Siden blev han sat i Skole i Dragsmark Kloster i Norge, og da han havde været der en Tid lang, blev han taget derfra og skikket til hans salig Farbroder, ærværdige og høj lærde Mand, Mester Torben Bille, Electus til Lunde Domkirke. Han holdt ham i Skolen i Bosie Kloster. Der var han saa længe, indtil hans salig Fader sendte ham til Frankrig, hvor han var i 5 Aar og flittig studerede i boglige Kunster i Paris og andensteds og lærte adskillige Tungemaal. Og efterdi det giver megen Forfarenhed at se adskillige Lande og Steder, da haver han imidlertid set sig om mange Steder baade i Frankrig, England, Skotland og Tyskland og dér flittig formærket adskillige Folk og Sæder. Da han nu havde været saa længe uden Riget, som forbemeldt er, blev han hjemkaldt af sin salig Fader. Kom saa hjem til Danmark, blev anammet i Tjeneste af salig Kong Christian III. højlovlig Ihukommelse, og kom i Hans Naades Kancelli. Dér var han i 5 Aar. Imidlertid blev han udsæt af høj bemeldte kgl. Majestæt til Gesandt udi fremmede Lande, som vare Skotland og Frankrig. Og da han nu havde været i Kgl. Majestæts Tjeneste og ladet sig bruge baade uden og inden Riget, blev han til Sinds at ville indgive sig i den hellige Ægteskabsstand efter Guds Ordning og trolovede saa efter Guds Forsyn ærlig, velbyrdig Anders Johansens Datter af Fobislet, ærlig, velbyrdig Jomfru Kirstine Lindenov, og med hende haver levet i Ægteskabsstand 27 Aar. Og efter at de have levet sammen paa det

17de Aar uden Livsfrugt, da haver Gud i Himlen af synderlig Naade begavet dem med 3 dejlige Børn, som ere to Sønner og en Datter, som endnu leve, Gud i Himlen spare dem længe og vel.»

Ligprædikenen fortæller os mere om Sten Bille, end vi fra andre Kilder vide. Den viser os, hvilken fortrinlig Udvikling en ung Adelsmand fra det 16de Aarhundrede gennemgik, inden han traadte i Statens Tjeneste. Det var under Ledsagelse af Professor Christiern Morsing, at Sten (og hans Broder Jens) rejste i Udlandet. 1555 var han Sekretær i Kancelliet, og samme Aar affærdigedes han som Sendebud til Frankrig. Aaret efter fik han Brev paa sin Faders og Farfaders gamle Len Vesterstad Len i Skaane som Pant for 1600 Mark danske. Efter Faderens Død bosatte han sig paa Vandaas og Raabelev, hvortil han 1559 hjemførte sin unge Hustru. Efter Faderen arvede han en betydelig Formue, der satte ham i Stand til at øge sine Forleninger. Saaledes indløste han 1560 Grimmestorp og Karleby Len i Skaane fra Tage Tott, Klavs Billes Efterfølger paa Bahus, for 1657 Mark. 1562 forlenedes han med Fonje, 1564 med Sandby Len, og endelig 1565 med Herrisvad Kloster, som han besad til sin Død. Hans fortrinlige Opdragelse og fremragende Evner gjorde ham selvskikket til at indtage en ledende Stilling i Skaanes Adel under Syvaarskrigen¹⁾.

Hans yngre Broder *Jens Bille* var født paa Varberg den 26de Januar 1531. Han har utvivlsomt faaet en lignende fortrinlig Opdragelse som Broderen, idet ogsaa han studerede

¹⁾ Om Sten Bille, se Niels Michelsens Ligprædiken, Kbhvn. 1587, Ejler Brockenhus's Antegn. S. 15, D. Saml. 2. R. V. 60, Norske Rigsregistr. I. 187, Aarsberetn. fra Gehejmeark. I. 270. Ang. Forleningerne se Erslev, Danmarks Len, Registret. Enkelte Oplysninger om Penge- og Godsforhold findes i D. Ad. Br. 4. 40; 6. 5; 51. 61; 53. 82, 84, 157; 58. 84, 108; 59. 9. Top. Saml. p. Perg. Villands Herred¹⁾, 1559. og Nørre Asbo Hrd. ²⁴⁾, 1560.

HR. KLAUS BILLE

TIL LYNGSGAARD,

† 4. JANUAR 1553.

under Morsings Vejledning i Udlandet. Efter sin Hjemkomst tjente han som Hofsinde fra 1555—1559.

Efter Faderens Død arvede han Lyngsgaard og Vram tillige med Allindemagle i Sjælland, men hans livlige Aand tilfredsstillendes ikke ved Udsigten til at leve stille paa sine Fædrengaarde. Han deltog i Ditmarskerkrigen 1559, og efter dennes Slutning modtog han Opfordring fra Kong Frederik, med hvem han var jævnaldrende, til at overtage Bestyrelsen af Gulland. Han havde forinden trolovet Jomfru Karen Rønnow, Datter af Ejler Rønnow til Hvidkilde, og Kongen viste ham den Ære at holde hans Bryllup den 3dje December 1559 paa Nyborg Slot. 8 Dage efter udstædtes Forleningsbrevet paa Gulland, og i Begyndelsen af 1560 drog Jens Bille med sin Hustru til Visby. Som Befalingsmand paa den af de Svenske saa eftertragtede Ø kom ogsaa han til at tage fremragende Del i Syvaarskrigen¹⁾.

Grevefejdens Mænd af Billeslægten vare nu alle døde. Idet vi forlade disse fra Karakterens Side saa stærkt udprægede Mænd, hvis ejendommelige Livsførelse og omskiftende, tragiske Skæbner have givet Slægtens Historie sit dramatiske Præg, og idet vi kaste Blikket hen over deres Efterkommere, den Vrimmel af unge Mænd, der skulde fore Slægtens Historie videre, kunne vi ikke undgaa at bemærke, at den gamle Slægts Kraft og Særpræg ikke er gaaet i Arv til Sønerne. Ingen af Eskes og Anders Billes Søner have arvet Fædrenes fremragende Egenskaber, og kun Sten Bille, Klavs's Son, rager frem ved betydelige og ejendommelige Evner. Skulle vi søge Grunden hertil deri, at den gamle Tids store aandelige Modsætninger nu vare udviskede, at der ikke længer var Plads for den Selvstændighed, som tidligere prægede Landets Adelsmænd, dets administrative og

¹⁾ Om Jens Bille se Ejler Brockenhus's Ant. S. 15. 27; D. Saml. 2. R. V. 60. D. Mag. 3. R. III. 180—82. Talrige Breve i Tegnelser og Registre i Rigsarkivet.

militære Styrere, eller er det kun et Udslag af den almindelige Sætning, at Naturen efter at have ødslet med sine rige Gaver ligesom trænger til Hvil, før den paany udfolder al sin Kraft? Saa meget er vist, at det følgende Slægtled i Billeætten frembyder langt kraftigere og ejendommeligere Typer end dette.

VII.

BILLERNES DELTAGELSE

I

SYVAARSKRIGEN

(1563—1570).

Den langvarige Krig mellem Danmark og Sverig 1563—1570 lagde Beslag paa alle brugelige Kræfter, og vi finde da ogsaa Billeslægtens Medlemmer med større eller mindre Kraft og Dygtighed deltage i den blodige Kamp. Medens *Peder Bille* som Krigskommissær ved Hæren i de første Aar indtager en ledende Stilling blandt Hærens Førere og senere spiller en vigtig Rolle som Fredsunderhandler, deltagte *Fjergen*, *Hartvig* og *Sten Bille* som Lensmænd og store Godsbesiddere i Skaane i Forsvaret af denne Landsdel uden dog at indtage Stillinger i selve Hæren. *Torben Hansen Bille*, *Erik Knudsen Bille* og *Frand's Bille* deltagte som Somænd i Krigen, medens *Torben Andersen Bille* som Oberst over de danske Knægte i Skaane forsvarede Grænsen. Endelig finde vi *Jens Bille* under hele Krigen som Lensmand paa Gulland lede Forsvaret af denne vigtige Ø og hindre dens Erobring af Svenskerne.¹⁾

¹⁾ Vi maa i det følgende paa Grund af den begrænsede Plads indskrænke os til at fremhæve Hovedtrækkene i Billernes Virksomhed, og med Hensyn til *Peder Bille* paany henvise til Heises udførlige Fremstilling

Vi skulle i det følgende omtale de Krigsforhold, paa hvilke Billerne fik nogen Indflydelse, idet vi dog ikke her kunne give en detailleret Fremstilling af Begivenhederne. Det er væsentligst paa den overste Administrations Omraade og ved det lokale Forsvar af Skaane og Gulland, at Billerne have indlagt sig Fortjeneste. I førstnævnte Henseende knytter Interessen sig særlig til *Peder Bille*. Ved Krigens Begyndelse var han Arkelmester; Artilleriets Samling og Ordning paahvilede ham, og han deltog som en Slags Artillerigeneral i det første Felttog 1563, der førte til Erobringen af Elfsborg. Det følgende Aar udnævntes han i Forening med Jørgen Lykke, Lave Brahe og Svogeren Sten Rosensparre til Krigskommissærer ved Hæren. Peder Bille beholdt denne Stilling fra 1564—1566. Krigskommissionen dannede et Slags Krigsraad uafhængigt af Feltherren og hans Stab. Den kunde gribe ind i den militære Ledelse og havde desuden et Overtilsyn med Provianttilførsel og Soldens Udbetaling. At en Kommission udrustet med en saadan Myndighed jævnlig maatte komme i spændt Forhold til Feltherren, siger sig selv. Talrige Breve fra Krigskommissærerne vidne ogsaa herom. De maatte stadig agere den drivende Kraft lige overfor den træge og udygtige Günther af Schwarzburg, og selv efterat Daniel Rantzau var bleven Overgeneral, blev Forholdet imellem de ledende Mænd ikke bedre. Det kom endog saa vidt, at der var Tale om at afskedige Daniel Rantzau, men da kom Efterretningen om Svarteraaslaget, og dermed var Rantzaus Stilling sikret. De største Vanskeligheder frembød dog Hærens Proviantering og Opdrivelsen af de store Pengesummer til dens Lønning. Ogsaa herom give Kommissærernes Breve vigtige Oplysninger. De vrimle af Klager over den ulykkelige Tilstand,

1 Hist. Tidsskr. 5 R. V., hvor han, som den første, har benyttet Krigskommissærernes interessante Fremstillinger af Forholdene i Hæren (senere trykte af Rørdam i Hist. Kildeskr. 2. R. II.).

hvori Hæren befinder sig paa Grund af Mangel paa Levnetsmidler og Penge. Soldateroprør hørte til Dagens Orden, og Kommissærerne bleve endog engang fastholdte af de opdidsede Krigsfolk som Pant for Udbetalingen af Solden. Aarsagen til hele denne Elendighed var den utilstrækkelige Krigsforberedelse og den komplette Mangel paa en Centralmyndighed, der havde Kraft og Evne til at sætte sin Vilje igjennem. Først da Peder Oxen vendte hjem til Danmark (1566), forandredes Forholdene. Hans overlegne administrative Dygtighed bragte atter Sagerne i god Gænge.

Peder Bille stod i det venskabeligste Forhold til Peder Oxen. Aaret efter sin Tilbagekomst ægtede denne Sten Rosensparres Enke Mette Rosenkrans og blev saaledes Svoger til Peder Bille. De to Svogre arbejdede sammen i politisk og finansiel Henseende, gjensidig støttende hinanden. Ihvorvel Størsteparten af Æren for det heldige Omslag, der fandt Sted i Krigen, skyldes Peder Oxes Initiativ, tør ogsaa en Del af Æren herfor tilskrives Peder Bille. De to Mænd virkede blandt andet sammen i Slutningen af Aaret 1566, da det gjaldt om at formaa Adlen paa Sjælland, Laaland og Falster til at udrede $\frac{1}{3}$ af Aarets visse Indtægter i Skat, og efterat Peder Oxen i September 1567 var blevet udnævnt til Rigshofmester, blev Peder Bille anvendt i talrige Statsanliggender, hvad enten det gjaldt militære og finansielle Spørgsmaal eller diplomatiske Underhandlinger. Saaledes deltog han i Fredsunderhandlingerne i Roskilde og Ulfsbæk 1568—69, og han var en af de danske Gesandter paa Fredskongressen i Stettin 1570. At Peder Bille ogsaa stod i venskabeligt Forhold til Kongen, fremgaar deraf, at det var ham og Kongens Yndling Holger Rosenkrans, hvem Rigsraadet i Aaret 1570 overdrog det Hverv at stille Frederik II. tilfreds, da han, misfornøjet med Sagernes Gang, havde truet med at ville nedlægge Regeringen.

Kun i Hovedtrækkene have vi kunnet antyde den Del, Peder Bille har taget i Krigen. En detailleret Fremstilling

vilde dog ikke stille hans Fortjenester i en skarpere Belysning; thi det tør vel nok siges, at han trods al praktisk Erfaring og Dygtighed manglede det skabende Initiativ, som er den betydelige Statsmands Kjendemærke, og som særlig karakteriserer Peder Oxe.

Af Billeslægten sad kun Peder Bille i Rigsraadet: intet andet Medlem af Slægten har derfor haft Lejlighed til at virke som Statsmand eller som Kongens personlige Raadgiver. Derimod finde vi Slægtens skaanske Medlemmer tage levende og bestemmende Del i Forsvaret af deres Hjemstavn.

Her møde vi først *Sten Bille*. I Gønge Herred ligger den gamle Adelsborg Vandaas. Efter Niels Brahes Fald 1526 var den kommet i Klavs Billes Hænder. Her boede Sten Bille, og som Herredets betydeligste Adelsmand og Indehaver af de to mindre Len, Fønie og Sandby, overdroges det ham fra Krigens Begyndelse at lede Forsvaret af Grænsen. Allerede i Juni 1563 fik han Befaling til at organisere Gøngørne til et Korps, og der lovedes ham nogle Hageskytter til Undsætning; 2—300 Mand maatte han udruste som Skansegravere til Hærens Behov, og han skulde holde alle Herredsvejene til Kalmar ryddelige for det Tilfælde, at et paatænkt Tog mod denne Sverigs vigtigste Fæstning kom i Stand.¹⁾ Det lykkedes ham ogsaa at organisere et Korps, med hvilket han i Maj og Juni 1564 gjorde Indfald i Sinaaland. Kongen forbød ham dog at trænge længere ind i Fjendens Land, end at han, hvis det gjordes nødvendigt, kunde naa Grænsen «med en Hest.» I Juli var han atter tilbage, og hans Tropper anvendtes da som Bedækning for den Proviand, som sendtes ind i Sverig til den danske Hær.²⁾

De første Krigsaar hengik, uden at Gønge Herred rantes

1) Tegn. o. a. Lande ⁵/₆, ⁶/₇, ²¹/₇ 1563.

2) Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II. 402, 406. Tegn. o. a. Lande ²/₃, ²⁵/₇ 1564. Günther af Schwarzburg t. P. Bille og Herluf Trolle, Hellsingor ²²/₇ 1564. Or. i D. Ad. Br. 6. 46.

af noget Angreb. Fra gammel Tid var det Skik og Brug, at Almuen i Grænselandskaberne, som ved dagligt Samkvem og fælles Sprog vare noje forbundne, i Krigstider sluttede de saakaldte Bondefrede med hverandre, hvorved de forpligtede sig til trods Krigen at bevare den gamle Forstaaelse, advare og endog hjælpe hverandre mod Vold og Fare. Ogsaa i Syvaarskrigen sluttedes disse Forbindelser mellem Grænselandskaberne. Kong Frederik skrev til Sten Bille, at han havde erfaret, at Bønderne i Gønge Herred vægrede sig ved at holde Vagt ved Grænsen og at gjøre Fjenderne den tilbørlige Modstand; tillige havde de uden Befalingsmandens Tilladelse sluttet en Fred med Fjenderne, med hvem de handlede og vandlede, og hvem de endog tilførte Salt og andre Nødvendighedsartikler. Dette kunde Kongen ikke tillade, og han havde derfor ladet udgaa et aabent Brev til Bønderne i Herredet, hvori han strængt forbød en slig Uskik; skulde de desuagtet fremture i deres Forbindelser med Fjenderne, skulde Sten Bille lade Hovedmændene strængt afstraffe. Det staar sandsynligvis i Forbindelse hermed, at Gongerne i 1564 nægtede Grev Günther og hans Hær Gjennemmarsch gennem deres Land ved at afbryde Broerne. Noget stort Herredomme over de stridbare Bønder havde Befalingsmanden ikke, og Kongen turde derfor ikke blotte Landskabet for regulære Tropper, ligesom Sten Bille, der af og til opholdt sig ved Hæren, stadig fik Befaling til at blive paa sin Gaard og lede Tilsynet med Grænseforsvaret¹⁾.

Det var et brydsomt Arbejde og endnu mere vanskeligt, fordi de nødvendige Pengemidler manglede. Sten Bille skriver herom i Juni 1565 til Mogens Gyldenstjerne, Byrge Trolle og Hans Skovgaard: «Giver jeg Eder ganske venlig at vide, at jeg nu, siden denne Krig begyndte, haver haft Kgl. Majts. Befaling over nogle af disse Knægte her udi

1) Fr. II. t. Sten Bille om Bondefreden, Tegn. o. a. Lande ²⁵/₁₁ 1564. Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II. 302. T. o. a. L. ¹⁹/₁₅ 1565.

Herredet og haver nu ikke faaet i to samfulde Aar mer end 2000 Mark Klippinge til at lønne dem med, og haver jeg baade laant og borget og selv forstrakt dem af mit eget saa langt, det kunde naa. Er min ganske venlige Bøn til Eder, at I ville vel gjøre og være mig behjælpelig, at jeg maatte faa nogle Penge til Knægtene med dette mit Bud, ellers kan jeg hverken holde Skik eller Ordning med dem; og haver jeg nu vel lagt ud af min egen Pung 4000 Mark, hvilke jeg aldrig regne vil, og er nu her slet intet for Haanden i min Pung. Thi søger jeg Eder I gode Venner, Herrer og Slægt om Raad, bedendes Eder ganske gjerne, at I ikke undfalde mig.¹⁾

Dette Brev har vel frugtet, thi han kaldtes i August Maaned til Kongen i Helsingborg, og det overdroges ham tilligemed Axel Viffert i Novbr. 1565 at være Oberster for de nys indkaldte skaanske Bonderknægte, ligesom han fik Befaling til at begive sig til Engelholm med Skytterne fra Gønge Herred. Det var et uheldigt Ojeblik, han blev kaldt bort fra sin Post; thi en Maaned efter blev det endelig til Alvor med det længe ventede Angreb paa Gønge Herred. I Januar 1566 rykkede Jakob Henriksson Hästesko ind i Herredet. Den 20. Januar stode Svenskerne udenfor Vandaas. Med en mærkelig Letsindighed havde Sten Bille ladet Gaarden være uden Besætning, Vindebroen var ikke engang optrukken og Fjenderne kunde uden Modstand plyndre og nedbrænde Slottet. Ogsaa Sten Billes Len Sandby gik op i Luer, og to Sogne i Herredet delte samme Skæbne, men Gøngerne nægtede dog at sværge Erik XIV Troskabsed. Allerede i Februar trak Jakob Henriksson sig tilbage, og et senere paatænkt Tog blev ikke til noget. Men Sten Bille havde lidt et Tab, som først sent stod til at oprette. Han deltog i Felittoget 1567—68 som Fænrik i den skaanske Adelsfane.²⁾

¹⁾ Brevet er dateret Vandaas. ²¹ 1565. Egh. Or. i D. Ad. Br. 4. 41.

²⁾ Tegn. o. a. L. ²⁶ 3, ⁷ 11 1565. Historiska Handlingar VIII, Nr. 2, S.

Endnu to Indfald fandt Sted i Gonge Herred. I Februar 1568 ledede Kong Erik selv Angrebet; det var Daniel Rantzaus Sejre i Sverig, som nu skulde hævnnes. Men ved Helgeaaen standsedes Svenskerne af Rantzaus og Brokkenhus, der var ilet til med nogle Ryttere og Knægte. Grundigt blev Herredet dog odelagt i Oktober 1569. *Sten og Jørgen Bille* samt *Otto Brahe* havde kort før faaet Overledelsen af Forsvaret i Skaane. De havde samlet Opbudet af Landet, men paa Efterretning om, at Fjenderne havde trukket sig tilbage fra Grænsen, lode de Tropperne gaa hjem igjen. Næppe var dette sket, før Svenskerne under Hertug Karls Ledelse faldt ind i Skaane og Bleking, og begge Landskaber med Byer og Landsbyer bleve givne til Pris for en Plyndring og Hærgen som ingensinde før. Da gik Byerne Ystad, Aarhus, Sølvesborg op i Luer; Slottene angrebes ikke, kun værgeløse Bonder og Borgere kom til at betale Gildet.¹⁾

Medens Forsvaret af Gønge Herred hvilede i Sten Billes Hænder, men i Følge Forholdenes Natur ikke kunde føres med Held, havde *Jørgen Eskesen Bille* siden 1565 det vigtige Hverv at lede Forsvaret af Bleking. Intet af de skaanske Landskaber har lidt saa meget under Krigen som dette. Efter at det allerede i 1563 havde været plyndret af Svenskerne, foretog Erik XIV. i Juli Maaned 1564 sit berøgtede Indfald, hvorved Rønneby og Slottene Lykaa og Sølvesborg opbrændtes og hele Landskabet odelagdes i Bund og Grund. Erik XIV havde truffet Anstalter til at sikre sig en stadig Besiddelse af Landet, men dette Haab blev tilintetgjort, da den danske Hær faa Maaneder efter erobrede Bleking tilbage. Jørgen Bille blev strax udsæt til Befalingsmand over Bleking, men overtog først den militære Ledelse

10—11, 22, 28, 79—80. Wad, Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjoe II. 81.

¹⁾ Rordam, Hist. Kildeskr. II. 400—12, 436—40. Tegn. o. a. Lande ⁶/₁₉ 1569.

1565. Han gjenopbyggede Solvesborg og sad som Lensmand her og paa Lykaa Slot fra 1568—1578.¹⁾

I Begyndelsen af Krigen, har Jørgen Bille, som da ikke bestyrede noget Len, uden Tvivl tjent i den skaanske Rytterfane; men i Sommeren 1565 fik han en selvstændig Kommando over nogle Fænniker danske Knægte og en Fane Ryttere i det østlige Skaane.²⁾ Med disse gjorde han — imod Kongens Ønske — et Indfald i Konga og Albo Herreder i Smaaland for at bortlede Fjendens Opmærksomhed fra Hovedhærens Bevægelser i Halland. Hans Tog strandede brat. I en mørk Skov blev han overfaldet af Bønderne i Smaaland under Anførsel af Lasse v. Skara og maatte ilsomt og med stort Tab trække sig tilbage, skjønt han — som det siges — 3 Gange vendte sine Folk mod Fjenderne³⁾ Senere kom den bekjendte Friskarehovding Mikkell Gønge ham til Hjælp med nogle danske Skytter, og Jørgen Bille bortsendte derfor de danske Knægte, som efter hans Mening ingen Nytte gjorde. Han fik derpaa Befaling over Bleking og Skaanes nordøstlige Herreder (Fers, Gerds, Albo og Villands H.), og tog Ophold hos Broderen *Hartvig Bille* paa Aahus Slot.⁴⁾ Herfra skrev han i Januar 1566, da Svenskerne gjorde det ovenfor omtalte Indfald i Gønge Herred, følgende Brev til Mogens Gyldenstjerne, der sætter os ind i hans vanskelige Stilling: «De Svenske, som brændte Vandaas og Sandby, lode deres Ord staa, at hvor længe det end drager, skulle de alligevel hid og brænde Aahus og dette Herred af, og ville slaa alle Blegindfarere ihjel, de kunne overkomme, hvis de ikke ville gaa dem til Haande. De have ogsaa forhandlet med nogle Herreder om at hylde dem, hvilket jeg dog har afværget, især med et Herred, i hvilket der findes en Part, som ligesaa gjerne vare Svenske

¹⁾ Wad. Breve til og fra Heriuf Trolle og Birgitte Gjøe I. 295.

²⁾ Tegn. o. a. Lande ⁴, 1565.

³⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. II. 318. Tegn. o. a. Lande ²⁰, 8 1565.

⁴⁾ Tegn. o. a. Lande ¹², ¹⁰, ²⁷, ¹⁰ 1565.

som Danske, dersom de turde lade dem bemærke To Bønder ere nylig fundne med Falskhed, hvorfor det er raadeligt, at der maatte komme en eller to Fænniker tydske Knægte herop til Bistand. Almuen vilde blive svarlig dristig deraf; vidste de dem nogen Hjælp, er der ingen Tvivl om, at de jo holde dem; hvis der ikke kommer Folk, er der nok nogen, der gjør Skalk af dem. Der er kun kommet 40—50 udaf Herredet til Vagthold og med daarlige Værger; kun 6 eller 7 have Rør. Der bør derfor befales de Herremænd, som have Herrederne i Befaling, at deres Fogeder selv skulle tage Folkene ud og følge dem, saa faar man baade gode Folk og gode Værger.»¹⁾

Med saadanne Folk var det et Held, at Aaret 1566 og til Dels 1567 hengik uden større Angreb fra svensk Side. I Juni 1567 nærrede Jørgen Bille Frygt for et Angreb og udbad sig derfor Undsætning; hver femtende Mand af Skaanes Almue og hele Skaanes Adel blev da opbudt til hans Hjælp. Faren drev dog over, og først i Slutningen af 1567 kom det til alvorligere Sammenstød. Almuen i de østlige Herreder i Skaane blev i November kaldt under Vaaben, og i Begyndelsen af December laa Jørgen Bille med 4—5 Fænniker Knægte paa den svenske Grænse. Da samtidig en Del af Besætningen paa Kalmar Slot blev draget bort til Forsvaret af Østergötland imod Daniel Rantzau, besluttede Jørgen Bille at gjøre et Angreb henimod Kalmar; men Befalingsmanden her kaldte hurtig sine afsendte Tropper tilbage, og J. Bille, som netop vilde gaa over Grænsen, vendte derfor om og lejrede sig ved en af Grænsebroerne over Mørums Aaen. Kort efter faldt Svenskerne ind i Bleking og hærgede og brændte. Der blev derfor sendt 300 Knægte til Undsætning, og Bønderne i de tre oftnævnte Herreder fik Ordre til hver rode Mand at holde en Skytte til Jørgen Billes Befaling. Endnu i Marts Maaned varede

1) Brevet er dateret Aarhus, ²⁵ 1566. Or. i D. Ad. Br. 6. 94.

Fejden her paa Grænsen, men paa den Tid trak Svenskerne sig tilbage. I Maj 1568 var Jørgen Bille i Kjøbenhavn, hvor han fik ordnet sit Lensforhold; senere opholdt han sig afvexlende paa Aarhus og paa Solvesborg. Paa sidstnævnte Slot var det, at han forsvarede sig mod Svenskerne i Oktober 1569. Det fortælles, at han skjød saa voldsomt paa dem, at de ikke dristede sig til at angribe Slottet. Hermed ophørte Krigsbegivenhederne for Blekinges Vedkommende.¹⁾

Som Lensmand paa Aarhus Slot var ogsaa *Hartvig Bille* knyttet til Forsvaret af Skaane og Bleking, men han synes ikke at have taget nogen nævneværdig Del i Krigsbegivenhederne. Han førte 1564 Befalingen over Hofsinderne og opholdt sig i Juli Maaned 1565 paa Varberg Slot, som han dog maa have forladt, inden det erobrede af Svenskerne; thi han nævnes ikke blandt Fangerne. Aarhus var jevnlig Samlingsplads for de danske Hære, men det blev først angrebet og ødelagt af Svenskerne 28de Oktober 1569; men da havde Arild Ugerup indløst Pantet fra Hartvig Bille, der derefter forgjæves søgte at faa Fers Herred i Forlening. Jakob Sparre, der vilde forhøje sit Pant deri med 1000 Daler, blev foretrukket.²⁾

Endnu maa nævnes *Torben Andersen Bille* som Deltager i Skaanes Forsvar. 1563 havde han hvervet en Fænikke Knægte, som indlemmedes i Daniel Rantzaus Regiment. 1565 kaldes han Oberst for de danske Knægte og han fik Ordre i August Maaned til at støde til Hæren i Holland. Men hans Soldater synes ikke at have været synderlig krigsdygtige; thi mange af dem siges at have bortkastet Harniskerne og «maaske Rørerne» med og derfor at være fuldstændig

1) Tegn. o. a. Lande. ¹² 6, ²⁵ 7, 1567, ²¹ 1, ²⁸ 2, 1568, ⁵ 10, 1569. Rordam, Hist. Kildeskr. II. 439 f., 2. R. II, 163, 193—94. 292—93, 323—24, 337—38. D. Ad. Br. 6. 95—97.

2) Christoffer Goye til Fru Birgitte, Varberg ²² 7, 1565: «Lader Hans Holk. Margrethe og *Hartvig Bille* sige dig mange gode Nætter». Or. i D. Ad. Br. 22. 5. Tegn. o. a. Lande ²² 10, 1568, ²⁰ 4, 1569.

uvæbnede. Torben Bille fik strængt Paalæg om ikke at give nogen Knægt Pas, som var karsk og sund. Om hans øvrige Deltagelse i Krigen savne vi Underretning.¹⁾

I Strelow, Gullands Krønike, skrives: «Aar 1560 kom ærlig og velbyrdig Mand *Jens Bille* til Gulland at have det i Forlening. Udi hans Tid indfaldt den svenske Fejde, som varede i 7 Aar, hvorudi han holdt sig meget ypperligt; sparede ikke, hvad der kunde tjene Fjenderne til Rædsel. Var from, gudfrygtig og retsindig, meget af Almuen elsket og afholdt.» Dette smukke Mindeord, der er sat Jens Bille af en Mand, som — selv Gullænder — grunder sit Udsagn paa Samtidiges Vidnesbyrd, staar ogsaa sin Prøve, naar det vejes paa samtidige Dokumenters Vægtskaal. I de syv Aar, Krigen varede, forblev han trofast paa sin Post. Hans Opgave var dels at hindre Svenskerne i at besætte Gulland og erobre Visby, dels at forsyne den danske Flaade i Østersøen med Proviant, og endelig at føre et Slags Politiopsyn i den østlige Del af Østersøen, til hvilket Øjemed han havde en lille Flaade, der opsnappede svenske Fartøjer og Skibe fra Tydskland, der bragte Tilførsel til de svenske Stæder. Den første Del af Opgaven voldte ringe Bryderi, da Svenskerne kun én Gang i denne Krig gjorde Landgangsforsøg. Flaadens Proviantforsyning frembod derimod større Vanskeligheder. For at der stadig kunde være Brød og Øl i Beredskab til Orlogsskibenes Behov, maatte man fra Kjøbenhavn sende Mel, Rug, Malt og Humle til Visby. Saa vidt man kan skjøne, opfyldte Regeringen i de første Krigsaar ogsaa denne Pligt, men fra Efteraaret 1565 af slappedes Energien, og i et helt Aar modtog Jens Bille trods talrige Løfter ingensomhelst Tilførsel, og det uagtet der ovenikjøbet herskede Hungersnød paa Gulland efter en mislykket Høst og en streng Vinter. «Kan jeg ikke noksom undres over,» skriver

¹⁾ Rordam, Hist. Kildeskr. 2. R. II. 381—83. 479, 491. Tegn. o. a Lande ¹⁴/₆, ²⁰/₆, ³¹/₁₀ 1565.

han til Mogens Gyldenstjerne, «at sligt et Danmarks Riges Ledemod, som dette Land er, skal være saa blot og bart forglemt. «Her haver tilforn været udi Fejdevis Lensmænd paa Gulland, som have kunnet gjøre Fjenderne stor Afbræk og haver her haft gode Midler til, thi Formuen haver været for Haanden. Jeg vil ikke bemøde Eder med lang Beskrivelse af, hvorledes her staar til, eller hvad jeg af min ringe Formue har forstrakt til dette Slots Ophold, efterdi I vel bedre kunne betænke, hvorledes den er til Sinde, som haver et Hus udi Befaling paa en Udcliffe, hvor Ingen kommer og tilfører noget, og man det ikke heller kan bekomme hos sig selv, end jeg det skrive kan. In Summa, det meste, som her er til Kjøbs paa Markedet, er Hunger og Dyrtdid, saa Gud skal vide, at kunde jeg bekomme det herfra, som jeg haver fort hid, mig skulde bedre nøjes udi Kjøge Krog end her.: 14 Dage efter klager han paa ny. Han har haft et Bud i Kjøbenhavn, som er kommen tilbage uden Svar. «Gud ved, det er et haardt Kors her; jeg haver nu forbrugt af mit eget, baade Penge, Korn og anden Del, saa jeg nu ikke selv har mere og ikke heller kan bekomme noget af nogen anden. Det var paa denne Tid, at den store Ulykke indtraf ved Gulland, da den danske Flaade forliste paa Visbys Red, og Tusinder af Søfolk fandt deres Grav i Bolgerne. Jens Bille havde forgjæves med indtrængende Ord foreholdt Admiralen Jens Lavridsen Baden det ufor-svarlige i at lade den store Flaade ankre op under Gullands farlige Kyst. Hans Formaninger bleve afviste med Spot og Haan, men samme Nat gik hans Forudsigelser i Opfyldelse. Henved 1400 Mand reddedes i Land, og dem maatte han nu forsyne med Klæder og Levnedsmidler. 600 Mand bespiste han selv paa Slottet, Resten var fordelt i Byen og paa Landet, men det knappe Forraad var snart opbrugt, og Hungersnød truede. Nu kom der endelig Hjælp og Undsætning fra Danmark, hvor Flaadens Undergang havde vakt den største Sorg og Mismod. Det lykkedes Jens Bille

i Lobet af Efteraaret at redde en stor Del af Skytset fra de strandede Skibe; det blev det følgende Foraar sendt ned til Kjøbenhavn.¹⁾

De følgende Aar bragte atter Dyrtid og Mangel. «De tydske Stæder, som plejede at føre Malt, Mel og Brød til Landet,» skriver Jens Bille, «have nu lært Vejen til Sverig, saa her kommer intet.» Og fra Regjeringen i Kjøbenhavn fik han ingen Hjælp, men kun Bebrejdelser, fordi han stadig krævede Undsætning. Man lod ham høre, at i forrige Tider havde Lensmændene paa Gulland ikke alene kunnet sørge for sig selv, men endog af deres eget Forraad kunnet proviantere Flaaden, naar den kom ind under Landet. Kongen havde desuden saa mange Fæstninger paa Grænsen, der skulde forsynes, at Jens Bille virkelig maatte sørge for sig selv eller i alt Fald sende Penge til Kjøbenhavn, for hvilke der kunde kjøbes Korn og Malt. I September 1570 var man dog saa naadig at sende ham nogle Læster Malt og Humle, men ellers er det en Gaade, hvorledes det er lykkedes ham at klare Skjærene.

Den sidste Del af sin Opgave lykkedes det ham at løse. Hvert Aar kunde han sende Skibe og Fanger, som hans Udliggere havde opsnappet til Kjøbenhavn; han vedligeholdt Forbindelsen mellem Kongeriget og de danske Besiddelser i Estland, han tænkte endog paa at lade en Flo-tille angribe de pommerske Søstæder, der drev Handel paa Sverig, men dette fraraadede dog Kongen ham. Ved Krigens Udgang kunde han se tilbage paa en farefuld og trang Tid, som ved hans Energi og Dygtighed var forlobet uden større Ulykker. Hans Hustru, Karen Rønnow, havde delt alle Sorger og Bekymringer med ham.²⁾

1) Tegn. o. a. Lande $\frac{19}{15}$, $\frac{5}{6}$, $\frac{2}{3}$ 1563; $\frac{7}{2}$, $\frac{11}{4}$, $\frac{15}{6}$, $\frac{21}{7}$, $\frac{22}{8}$ 1564; $\frac{6}{3}$ 1565; $\frac{1}{2}$, $\frac{26}{2}$, $\frac{9}{6}$, $\frac{11}{3}$, $\frac{26}{3}$, $\frac{10}{10}$, $\frac{18}{11}$ 1566; $\frac{25}{2}$ 1567. Breve fra Jens B. til Mog. Gyldenstjerne $\frac{5}{9}$ 1565, $\frac{3}{8}$, $\frac{18}{3}$, $\frac{31}{4}$ 1566. D. Ad. Br. 4. 51—54.

2) Tegn. o. a. Lande $\frac{25}{6}$ 1568, $\frac{10}{9}$ 1570.

VIII.

EFTER SYVAARSKRIGEN.

I.

Svanholm Linjen.

Store huslige Sorger havde ramt *Peder Bille* og *Birgitte Rosenkrans* under Krigen. Ikke mindre end 5 Børn (4 Døtre og den ældste Son Eske) havde Døden bortrevet i Aaret 1565, da pestagtige Sygdomme hærjede Landet. I Krogstrup Kirke paa hver Side i Triumfbuen findes endnu to Ligstene, den ene rejst over Eske og Anne Bille, den anden over Mette Bille. Midt paa den førstnævnte Sten ses de tvende Børn, over hvilke Stenen er lagt, udhugne i fuld Figur i Datidens Dragt. Paa den anden Sten er udhugget en kvindelig Figur i samme Dragt som paa hin. Svogrene Sten Rosensparres og Lave Broks Død havde ligeledes ramt dem dybt, og mange Venner havde Krigen berøvet dem¹⁾.

Peder Bille hørte til de Adelsmænd, som hyppigst havde maattet hjælpe til, naar den altopslugende Krig tomte Statens Kasse. Saaledes gik han tilligemed 29 andre Adelsmænd (deriblandt *Førgen*, *Hartvig*, *Erik* og *Sten Bille*) i Borgen for 100,000 Daler til Daniel Rantzau, og kort efter med 10 andre Adelsmænd (deriblandt *Sten Bille* til Vandaas) for 22,524 til Ritmester Josva v. Qualen. Ligeledes hørte han til de Adelsmænd, som maatte kautionere for de store Summer, Kongen havde laant af sin Svoger Kurfyrsten af Sachsen. Sin Part af den førstnævnte Borgen maatte han udbetale med 3333 Daler 1 Mark og fik dermed sit Pant i Tureby Len forhojet samt tillige det Gods „som blev tilovers fra S. Klara Kl. i Roskilde.“ 1566 blev han forlenet

¹⁾ Tegning af Prof. Løtler at Ligstenen over Eske og Anne Bille findes i Ant.-top. Arkiv.

med Kallundborg i Stedet for Roskildegaard og sad saaledes som Lensmand paa et af Landets vigtigste Slotte. I hans Tid blev dette Len stærkt forøget med Gods, som Kongen erhvervede sig ved Mageskifte med Adelen¹⁾.

Efter Krigen indtog han en indflydelsesrig Stilling i Rigsraadet og ved Hove. Han blev stedse benyttet ved Underhandlinger med Sverig, Hansestæderne, Hamburg og Hertug Hans i Sønderjylland. 1572 blev han Hofmester hos den unge Dronning Sofie og, velset ved Hove, var han og Hustru blandt Christian IV.'s Faddere og overværede Hertug Ulriks Daab, modtog fremmede Fyrster paa Kongens Vegne, og da Christian III's Lig i 1578 overførtes fra S. Knuds Kirke i Odense til Roskilde Domkirke, fik han og Jorgen Lykke Befaling til at fore Ligtoget gennem Sjælland²⁾.

Imidlertid bleve hans Børn voxne. Datteren *Sofie* (f. ¹² 1549) blev gift den 13de Septbr. 1573 med Jakob Sefeld til Visborg, og hans ældste Son *Oluf Bille* traadte 1578 ind i Hofsindekorpset. Talrige Breve mellem Forældre og Børn vidne om den kjærlige Aand, der raadede i Peder Billes Hus³⁾. Herom vidner ogsaa det venskabelige Forhold, som fandt Sted mellem ham og hans talrige Slægt: ingen Mislyd toner gennem de efterladte Breve. Peder Bille var altid rede med Hjælp i Raad og Daad. To svenske Fanger, den bekjendte Feltherre Charles de Mornay og den unge Erik Lejonhufvud, der begge havde siddet i et ridderligt Fangenskab paa Kallundborg Slot, bevarede stedse de venligste Følelser ligeoverfor ham og hans Hustru⁴⁾.

¹⁾ Om Laanene, se Heises Biografi af P. Bille. Laanet til Josva v. Qualen var udbetalt i April 1574. Sj. Tegn. ⁸/₄ 1574. Om Laanet hos Kurf. af Sachsen jvfr. bl. a. smstds. ³⁰/₆ 1575. Om Forøgelsen af Kallundborg Len, se Sj. Tegn. ²⁹/₅ 1573. ³/₂. ⁶/₂. ¹⁸/₁₁ 1574. ¹⁷/₃ 1575. ¹⁰/₅ 1576. ⁷/₁ 1579. Forhejelsen af Pantet i Tureby og S. Klara Klosters Gods. Conc. i Top, Saml. Roskilde 65.

²⁾ Sj. Tegn. ²⁷/₁ 1578.

³⁾ D. Ad. Br. 6. 64—65. 70—71. 75—80.

⁴⁾ D. Ad. Br. 6. 54—55.

Som Lensmand boede han selvfølgelig paa Kallundborg Slot, men Svanholm var dog hans egentlige Hjem, og ved Mageskifter — bl. andre med Erik Bille til Lindved og Jørgen Lykke til Overgaard — lagde han meget Jordegods til sin Hovedgaard¹⁾. Peder Bille døde den 17de Marts 1580, og hans Lig blev ført til Valløby Kirke.

Birgitte Rosenkrans henlevede sin Enkestand paa Vallø. Ogsaa Peder Bille havde færdedes her og blandt andet anlagt nogle Karpedamme; men det var dog særlig hans Hustru, der var knyttet til sit gamle Fædrenehjem, hvor hun nu levede tillige med sine yngre Børn og sin Søster Mette, der som bekjendt ejede den ene Halvpart af Gaarden. Den 11te Maj 1589 holdt hun i Kjøge sine to Døtre, *Birgittes* og *Annes* Bryllup med Ove Lunge til Tirsbæk og Johan Barnekov til Nielstrup. En Søn, *Ejler*, levede endnu 1579, men døde, uvist naar, og blev begravet i Helligaands Kirken i Kjøbenhavn. Sonnerne *Olufs* og *Eskes* Liv er blevet skildret i dette Værks anden Del. Fru Birgitte døde den 12te Marts 1592 og blev ligeledes begravet i Valløby Kirke.

Om *Hartvig Bille* findes ingen Oplysninger efter Krigen. Han er sandsynligvis død kort efter. 1579 klage «Peder Billes fattige Tjenere i Isby Sogn i Halland, som I har arvet efter Eders salig Broder Hartvig Bille» til Peder Bille over, at Jørgen Billes Skovfoged hindrer dem at hugge i Gustret Skov²⁾.

Jørgen Bille til Ellinge og Vallen overlevede sine Søskende og døde først 1601. Han havde gjort sig fortjent i Syvaarskrigen og overtaget Sølvesborg Len med Bleking i Pant for 4133 Daler 1 Mark. Pantet blev indløst 1573.

¹⁾ Mageskifte med Erik Bille ²³/₅ 1557 (Gaarde i Venslev og Kyndby) og med J. Lykke ²⁰/₄ 1569 (3 Gaarde i Venslev). Arkivet paa Svanholm.

²⁾ D. Ad. Br. 6. 79.

Krigen havde medtaget Landskabet saa stærkt, at der kun kunde kræves en ringe Afgift (200 Daler) af Lensmanden. Da Forholdene efterhaanden bedrede sig, maatte Jørgen Bille finde sig i at se Afgiften forhøjet, men tilsidst bleve Fordringerne saa store, at han ikke vilde gaa ind paa dem. Jørgen Marsvin overtog da Lenet 1578¹⁾.

Som Lensmand sendtes han 1573 til Kalmar for at modtage 11,000 Daler, som Kongen af Sverig skulde udbetale Danmark i Henhold til Fredstraktaten i Stettin²⁾. Jævnlig fik han og Hustru Indbydelse til at møde ved kongelige Fester, men forøvrigt hengik hans Liv efter 1578 uden nævneværdige Begivenheder. Han var en stridbar Mand, der jævnlig kivedes med sine Naboer om Gods og Penge. Af Hans Sparre havde han noget Gods i Pant, som Sparre vilde indløse, medens Jørgen Bille nægtede at modtage Pengene. Domstolen gav Sparre Ret, og Pengene bleve henlagte i Landkisten. Da Aar og Dag hengik, uden at Jørgen Bille hævede dem, tilfaldt Pengene efter Loven Kongen, som ogsaa indkasserede dem³⁾. Om Arven efter Faderen, Eske Bille, yppede han 1586 en Strid, hvis Udfald vi ikke kjende⁴⁾. Da vare baade Peder og Hartvig døde og han den eneste overlevende af Sønnerne. Ogsaa paa hans norske Ejendomme var der Strid. Bønderne klagede over, at Fogeden forurettede dem⁵⁾. Jævnlig udgik der kongelige Befalinger til ham om ikke at besvære Bønderne med højere Landgilde end Jordebøgerne gave Ret til⁶⁾. I

¹⁾ Oplysninger herom hos Erslev, Lensmænd. Jvfr. Tegnelser $\frac{3}{2}$ 1573, $\frac{27}{9}$ 1577, $\frac{14}{6}$ 1578, $\frac{20}{3}$ 1579.

²⁾ Tegnelser $\frac{17}{4}$ 1573.

³⁾ Tegnelser $\frac{28}{2}$, $\frac{26}{6}$ 1581.

⁴⁾ Tegnelser $\frac{15}{4}$ 1586. Det var maaske i den Anledning, at alle Hr. Eske Billes Brevkister (8 onde og gode, og flere Skrin) bleve borttagne fra Mogenstrup og flyttede til Kbhvn. $\frac{20}{6}$ 1589.

⁵⁾ Sk. Tegn. $\frac{19}{4}$ 1596. af Vidnerne i D. Ad. Br. 9. 256.

⁶⁾ Saaledes Tegn. $\frac{15}{7}$ 1574.

Bleking maatte en Strid mellem ham og Bonderne afgjøres ved kongelige Voldgiftsmænd¹⁾.

I sit huslige Liv havde han den Sorg at miste 9 Born, som døde ganske unge. To Sønner bleve voxne: *Peder* og *Eske Bille*. Af disse døde den førstnævnte før Faderen i Aaret 1586: han var gift med Birgitte Laxmand og efterlod sig ingen Born. Eske Jorgensen Billes Liv er skildret i dette Værks anden Del. Jørgen Bille døde 1601, vistnok henved 80 Aar gammel, og blev begravet den 28de Juni i Voxstrup Kirke, Sognekirken til Vallen.

2.

Allinde Linjen.

De to Brødre fra Lyngsgaard, *Sten* og *Jens Bille* have begge efterladt sig et smukt Navn dels som dygtige og praktiske Lensmænd dels som Yndere af Videnskab og Digtekunst. Den bekjendte Digter og Historiker Rasmus Glad (Erasmus Lætus) berømmer dem begge for deres Kundskaber og Sans for Digtekunsten. At Jens Bille ligesom Bent Andersen Bille havde Kjendskab til Runer, have vi ovenfor omtalt; Lyskander siger om ham, at han var begavet med Lærdom og høj Forstand. Om Sten Billes fortrinlige Egenskaber har hans berømte Søstersøn Tyge Brahe udtalt sig i høje Toner. Han roser hans Dannelse, hans behagelige Omgang og Samtale. Det var Sten Bille, der tilbød Tyge Brahe Ophold paa sin Forlening Herrisvad Kloster 1571 og 72, og her opdagede den unge Astronom den nye

¹⁾ Tegnelser 16₃, 17₃ 1575.

Stjerne, der skulde gjøre hans Navn berømt over hele Verden¹⁾).

Sten Bille havde under Krigen faaet Herrisvad Kloster i Skaane i Panteforlening for den Sum, han med andre Adelsmænd havde udbetalt Josva v. Qualen. Pantet blev indløst 1575, og han havde det derefter som Afgiftslen mod 1000 Daler aarlig og Halvdelen af de uvisse Indtægter. I Skaane ejede han Vandaas og Raabelev²⁾); hertil føjede han 1574 det smukke Næsbyholm, 4 Mil syd for Malmø, som han tilmageskiftede sig fra Kronen imod sin Hustrus Medgift, Sellerupgaard i Jylland³⁾). Han var en praktisk Mand med Sans for industriel Virksomhed. Han anlagde et Kalkværk paa Balsbjerg ved Raabelev, et Glasværk i Kvinge og Papirmøllen «Klippen» ved Herrisvad⁴⁾).

Man kan tilvisse sige, at det var en mangesidet Virksomhed, Sten Bille udfoldede, og hertil kom endvidere, at han ligesom Farfaderen i en Række af Aar bestyrede Landsdommerembedet i Skaane. 1578 maatte han dog paa Grund af sit svage Helbred frasige sig denne Post. I en Række af Aar var han plaget af en stærk Hoste, sandsynligvis stammende fra Strabadserne i Krigens Tid⁵⁾). Han bar sin Sygdom med stor Taalmodighed og plejede at sige: Vor Herre har nu straffet mig for min Skalkhed, pas paa, at han ikke ogsaa straffer Dig. Paa en Rejse til Kjøbenhavn ved Nytaarstid 1586 tog Sygdommen pludselig en saa brat Ven-

¹⁾ Jvfr. Danske Mag. II. 183 Anm. Jørgen Dybvad dedicerer Sten Bille sin Bog: *Doctrina meteorologica tradita et explicata*. Hafniæ 1578. D. Mag. 2. R. II. 111. Andre Skrifter vedrør. ham, se Rørdam, Lyskanders Levnet, S. 243, 260.

²⁾ 1559 fik han Jus patronatus til Raabelev Kirke og Kronens Part af Tienden. Laursen, Kronens Skjøder, S. 61.

³⁾ Smstds. S. 148; jvfr. Tegnelser ¹⁸⁾₁ 1574.

⁴⁾ Jvfr. om disse Anlæg, Hist. Tidsskr. 5. R. I. 488—91, Nyrop, Strandmøllen og dette Værks 2den Del I. S. 70, 72.

⁵⁾ I Ligprædikenen siges, at han havde haft Hosten i 19 Aar; han er altsaa blevet syg 1567—1568, det vil sige paa Toget giennem Hulvejen.

ding, at han døde i sin Kane nær ved Nivaa den 6te Januar. I Ligprædikenen beskrives hans Død med følgende Ord: «Som han var nu paa sin Rejse til Kjøbenhavn i den svare Kulde, fik Sygdommen Overhaand, og blev han saa hastelig og harskelig angreben af Hosten, at den endelig tog ham af Dage og kvalte ham. Thi da hans Vognsvend mærkede, at Hosten overilede ham, holdt han stille med Hesten, og han med andre, som vare til Stede, raabte højt paa salig Sten. Da svarede han dem intet, men segnede saa sagtelig ned i Kanen og slog begge Armene ud fra sig. Da det skete, løb en Præstemand fra Lund, som var i Følge med dem, hen og tog fat paa hans højre Haand og raabte: «Sten, tror Du paa den korsfæstede Jesus, da giv Tegn fra Dig». Da kyssede han hans Haand, saa at han neppe kunde slippe den igjen, og med det samme gav to Suk, saa var det forbi med ham.» Hans Lig blev ført til Helsingborg og begravet den 16de Februar i Kirken. Den pragtfulde Ligsten, hans Hustru Kirsten Lindenov satte over ham, er afbildet i dette Værks anden Del, hvor tillige hans Enkes og hans Sønners Historie er skildret.

Som tidligere omtalt vendte *Jens Bille* 1571 tilbage til Danmark¹⁾. Han opbyggede Lyngsgaard, som han nu kaldte Billesholm, købte Vramsgaard, som han lagde til sin nye Hovedgaard, og tilbyttede sig 1575 af Kronen Vrejlev Kloster i Børglum Herred for Allindemagle. Saaledes gik Slægtens gamle Sæde ud af Familiens Hænder; men det maa dog tilføjes, at man sporer intet til, at det har været beboet af nogen af Sten Billes Efterkommere, og maaske heller ikke synderlig af ham. Jens Bille var endnu i sine kraftigste Aar, da Døden bortrev ham 45 Aar gammel den 28de April 1575 paa Billesholm. Han ligger begravet i Vram Kirke. Hans Hustru, Karen Rønnow, med hvem han havde faaet Hvidkilde i Fyn, overlevede ham i 17 Aar. Hun døde 4de

¹⁾ ²⁶/₉ 1572 faar han Kvittans paa Gullands Len. Sk. Reg. ²⁶/₉ 1572.

April 1592 paa Nakkebølle og blev begravet i Egense Kirke. De havde 9 Børn tilsammen, hvis Liv er skildret i dette Værks anden Del¹).

Vi have nu fulgt Bille-Ættens Historie fra dens første sagnagtige Begyndelse til dens Højdepunkt af Magt og Rigdom. Fra Solbjerggaardens uanselige Borgplads have vi naaet til Allindemagle, Lyngbygaard, Søholm, Svanholm, Lyngsgaard, Vallen, Ellinge, Vandaas og Raabelev. Og fra Ærkebiskop Peder Lykke og gennem Torben Bille og hans Sønner har Vejen gaaet til den Gruppe af mærkelige Mænd, der med Ove og Eske Bille som Midtpunkt have sat blivende Spor i et af de for vor historiske Udvikling mest afgjørende Tidsrum. Jeg haaber, at disse Livsskildringer af en Række ypperlige Mænd maa bidrage til at fremelske Mindet om, hvor stor Betydning denne ældgamle Slægt har for vort Fædrelands Historie.

¹ Om Jens Bille, se Carlsen, Etterretn. om Gamlekjegegaard, S. 85—94. Laursen, Kronens Skjoder, S. 154. Tegnelser ³/₂ 1573. Ejler Brockenhus' Antegnelser, S. 36. Jvfr. om Sørgedigte i Anledning af Jens Billes Død, Rørdam, Lyskanders Levnet, S. 307, Anm. 3.

Trykfejl og Rettelser

til

1ste Del.

- S. 50 L. 10 f. n. Peder Lykke har studeret i Paris. Jvfr. Daae.
- 107 - 12 f. o. Povl Bille nævnes 1410. D. Ad. Br. 35. 24.
- 108 - 5 f. o. ²⁴ 1486 tilstaar Koskilde Domkapitel Herluf Bille en aarlig Indtægt af den, som faar Kollerup efter ham. Sandvig. Peder Svaves Levnet S. 75--76.
- 112 - 12 f. n. For 1430 læs 1440.
- 134 - 8 f. o. Holger Holgersdatter Krogenos, læs: Holger Krogenos's Datter.
- 171 - 7 f. n. Torben Bille nævnes første Gang 1423. Rigsarkivet. Reg. 52. Kvitteringer og Afkald Nr. 20.
- 274 - 1 f. n. Tilføj Aar 1508
- 275. Peder Billes Testament findes i D. Ad. Br. 6. 123. og Jordebogen over Skiftet efter ham. Smstedes 6. 112.
- 290 - 6 f. n. Hans Bille l. Anders Bille.
- 310 - 6 f. n. ra, læs: fra.
- 319 - 15 og 16 f. o. Esge Bille l. Eske Bille.
- 331 - 13 f. n. den, læs: det.
- 349 - 1 f. n. Tilføj: Kirkeh. Saml. 3. R. III. 343
- 356 - 3--4. Læs: som den 31te Oktober blev døbt hos Bedsteforældrene paa Ellinge og opkaldt efter Farfaderen.
- 359 - 17 f. n. Gavebrev l. Forleningsbrev.
- 381. Erik Bille dode ³⁰ 4 1518 og ligger begravet i Antvorskov Kloster. Mindesmærker fra Antvorskov.
- 383 - 2 f. o. For 1505 læs 1508.
- 386 - 11 f. n. For 1533 læs 1523.
- 426 - 9 f. o. Tiltsidesættelsen, læs: Tiltsidesættelsen.
- 447 - 16 f. o. Thot, læs: Thott.

- S. 450 L. 13 f. o. tii, læs: til.
 - 472 - 2 f. n. Eru, læs: Fru.
 - 476 - 13 f. n. Inbyggerne, læs: Indbyggerne.
 - 477 - 13 f. o. Grjodsen, læs: Gjordsen.
 - 497 - 11 f. o. Brunsberg, læs: Braunsberg.
 - 500 - 10 f. o. do. - do.
 - 500 - 13 f. n. do. - do.
 - 500 - 5 f. o. Skotterne, læs: Skotserne
 - 503 - 4 f. n. Egter, læs: Ejler.
 - 531 - 6 f. n. og at han, læs: og han.
 - 550 - 13 f. n. Trud Ulfstaad, læs: Trud Ulfstand.
 - 595 - 13 f. o. afgjorte, læs: afgjorde.
 - 611 - 15 f. n. Gyllenstjerne, læs: Gyldenstjerne.
 - 672 - 16 f. n. Krummedige, læs: Rud.
 - 675 - 15 f. n. Pernille G., læs: Sybille G.
 - 687 - 6 f. n. Johannes, læs: Johanne.
 - 701 - 19 f. n. et l skal opflyttes til blev.
 - 703 - 9 f. o. nødvendiggjorte, læs: nødvendiggjorde.

Register til 1ste Del.

- Aabenraa Slot** 337.
Aabo, Finlands Hovedstad. 314.
Aage Hansen, 299.
Aalus 450, 543, 723, 770.
Aakjær 467.
Aalandsoerne 307.
Aalborg 335, 588.
Aalf (Allodie) 34.
Aalholm 500, 500, 535, 590.
Aarhus Stift 102. Kapitlet 102—104.
Abrahamstrup 188—90 212 215 f.,
 267—288, 311, 325.
Aaby, Sk. 23.
Adelen under Grevens Fejde 575.
 dens alm. Vilkaar 222 f. 679.
Adelsjagten 1535—595.
Adermann, Henrik, 581.
Aggershus 460 ff., 490, 608, 701.
Ahlefeldt, Gotskalk. 344, 358;
 Klavs 522.
Albo Herred 502.
Albrecht Henningsen, Væbner 184.
Albrecht, Hertug af Preussen, 520,
 621, 697.
Albrecht, Hertug af Mecklenborg,
 531, 565 f., 569, 589, 595, 624.
Algudsen, Kjeld Nielsen, 138.
Allinde 33, 304, 401.
- Allindemagle i Sjælland** 10 921,
 111, 120, 163, 174 191, 199,
 264, 401, 406, 542, 760, 700,
 789.
Alunbeck 147.
Ambrosius Bogbinder 569, 576.
Andermann, Henrik, 581.
Anders Hansen 441, Jensen 188.
Anders Jensen af Vallekilde 107.
Anders Jepsen af Sørslev 265.
Anna, Abbedisse, 47. Tyge Lunges
 176 f. Oluf Axelsens, se Pre-
 sent.
Antoni Kloster (se Næstved), 318.
Antvorskov Kl. 38 f., 92, 108,
 112, 121, 127, 145, 164, 171,
 178, 196, 248, 262—63, 276,
 333, 658 (de Billers Mausoleum).
Aqua vitæ 477, 511, 642.
Arcimboldus, pavl. Legat. 349,
 404.
Arenfeldt, Margrete Nielsd. 170 f.
 Niels Henriksen 170 f. Niels
 21, 170, 554.
Anna, Abbedisse i St. Klara Kl.
 i Kosk., 47.
Arreskov 298, 330.
Arverets Hindringer 680—605.

- Asserbo Slot 298.
Axelsonnerne, se Thott.
- B**aad, Anne 160. Arvid 160. Tale 160, 250 f.
- Baag Herred 363, 412, 436—441.
Baarse Herred 392, 413.
Baden, Jens Lauritsen, 781.
Bagge, Magdalene, 499. Stig, 492, 581, 628 ff.
- Bahus Slot og Len 289 ff., 451, 460, 546, 761.
- Ballionibus, Ludov. de, pavelig Legat, 104.
- Bang, Borgm. Jens 368 f.
- Banner, Birgitte 667. Erik 425, 428, 557 f., 560, 565, 585, 588, 618, 676, 690.
- Barby, Borkart af, 753.
- Barnekow, Hans 730. Johan 785.
- Barsebæk 540.
- Barnum og Barnumsen 110—12. Eriksen 110—113, 121. Knud 113. Johanne 112 f. Kirstine Eriksdatter 93, 112—15, 119 (se Skarsholmsslægten).
- Basel, Koncilium 82, 84 f.
- Basse, Anders Jepsen 185. Edel 112 f. Jens Andersen 45. Jes 178. Maren Tyge-datter 177, 178. Sophie 178. Sten 45 f., 107, 132 f., 154, 177—84, 399 ff. Tyge 178.
- Bavelse, Sjæll. 680.
- Bekkeskov Kl. 138.
- Beldenak, Jens, Biskop, 287, 296 f., 327, 438, 442, 560, 566, 582, 584.
- Benedikt, Pave, 70.
- Benedikte, Abbedisse i Vadstena Kl., 126.
- Benedikte Hertug Sunes Dt., 113.
- Benedikte Christiernsdatter 22.
- Bengt Stenson 81.
- Berelsen, Niels, Foged paa Vallen, 672.
- Bergen, Kirke, Slot og Len 457 f., 460 f., 464, 480, 485 f., 494, 579, 609, 628 ff., 681. To Kristkirker, Apostelkirke og Bispegaard nedrives 478, 485. Graabrødre-kloster 480. Allehelgens Kl. 486. Befæstning 484. Munkelivs Nonne Kl. 486, 492.
- Bild, Slægt, 17.
» Anne 266. Niels 443.
- Bildso 121.
- Bildt, Slægt, 17.
- Bille, Flod 15.
» , Anders Bentsen til Søholm (d. 1555) 18, 240 f., 249, 251, 264, 282, 289—92, 300—319, 325, 331 f., 345, 382 f., 386—99, 407, 413—16, 435, 451 f., 454, 507, 511—33, 537, 554, 561, 565 f., 569—79, 581, 583, 587—89, 596—600, 615, 624—28, 650, 698, 713, 732—46.
» , Anders Stensen t. Raabelov 545.
» , Anders Frandsen (d. 1572) 753.
» , Anders Herlufsen (1487) 109.
» , Anne Andersdatter (d. 1551) 737, 747, 747.
» , Anne Bentsdatter (1507) 168.
» , Anne Eriksdatter (d. 1510) 158.
» , Anne Eriksdatter (d. 1574) 381.
» , Anne Eskesdatter (d. 1566) 656, 672—74, 710.
» , Anne Knudsdatter (1537) 503, 664.
» , Anne Pedersdatter (1565) 783, 785.

- Bille, Axel Pedersen til Lyngbygaard (d. 1408—138—40.
 , Axel Axelsen (1500) 140.
 , Beate Klavsdatter (d. 1605
 545, 700.
 » , Beate Torbensdatter (c. 1450
 192.
 , Benedikt (1316) 17, 33 f.
 , Benedikt (1402) 39 f.
 » , Bent Andersen til Bregentved
 (d. 1555) 525, 531, 502, 578,
 598 f., 728, 733, 747, 740.
 , Bent Eriksen, Kannik i Kos-
 kilde (1486) 159 f.
 , Bent Hansen t. Egede (1559)
 595, 602, 728—31.
 » , Bent Jønsen t. Allinde (d. 1439)
 40, 48, 90, 92, 95, 113—28.
 » , Bent Pedersen 1470) 18, 64—
 68, 170, 305.
 » , Bent Torbensen til Søholm
 (1493) 145, 150, 158—60,
 192, 201—248, 400.
 , Bille 27, se Niels Jakobsen B.
 , Bille Esbernsen, se Niels Es-
 bernsen B.
 » , Bille af Uglerup 109.
 » , Birgitte Hansdatter (d. 1587
 728—32.
 » , Birte Klavsdatter 766.
 , Birgitte Hansdatter (1587)
 728—732.
 , Birgitte Pedersdatter 785.
 » , Birgitte Stensdatter (d. 1553)
 405.
 » , Cecilie Torkildsdatter (1275)
 24 f.
 » , Christar Andersen (1534) 733.
 » , Christine Torbensdatter (d.
 1475) 192, 201 f., 204.
 » , Dorothea Bentsdatter (d. 1483)
 249, 251.
 Bille, Dorothea Bentsdatter (1508)
 168.
 » , Dorothea Torbensdatter (d.
 1475) 192, 201 f., 204.
 , Edel Torbensdatter (d. 1427)
 331, 524 f.
 , Eggert Andersen (1580) 747,
 758 f.
 » , Eggert Bentsen (1501) 249,
 251.
 , Eiler Pedersen (1570) 785.
 » , Elline Stensdatter (d. 1559)
 405.
 , Else Torbensdatter (d. 1507)
 192, 195, 204, 243.
 , Erik 20 f.
 , Erik t. Solrød 21.
 » , Erik Bentsen t. Solbjerg (d.
 1456) 127 f., 150, 55, 188.
 » , Erik Frandsen 753 f., 759, 783.
 , Erik Jepsen i Sandved (d. 1484)
 108, 128, 142, 140 f., 185.
 , Erik Klavsen 760.
 , Erik Knudsen (d. 1573) 503,
 604—67, 770, 785.
 , Erik Pedersen (d. 1518) 127,
 275, 300, 325, 380 f., 407.
 » , Erik Torbensen (d. 1492) 192,
 201, 204.
 » , Ermegaard Andersdatter (d.
 1564) 554, 597 f., 728, 731—
 33, 747, 750, 759.
 » , Esbern Nielsen (d. 1378) 14,
 17, 26 f., 33—37.
 , Eske Pedersen t. Svanholm
 (d. 1552) 18, 241, 275, 319—
 323, 326, 332 ff., 336 f.,
 352—80, 383, 393, 407, 412,
 416, 430—511, 517, 529, 551,
 557 f., 573—85, 604—612,
 620, 628—36, 647—56, 662—
 65, 660—710, 738, 743, 783.

- Bille, Eske Henriksen (d. 1602) 727.
 , Eske Jorgensen 787.
 „ , Frands Andersen (d. 1563) 666, 747—754, 770.
 , Gertrud Axelsdatter (1465) 138.
 „ , Hans Andersen (d. 1588) 747, 751, 754.
 „ , Hans Bentsen t. Egede (d. 1542) 18, 158, 240, 248 f., 257—65, 281 f., 287 ff., 293 f., 296, 300 ff., 304 ff., 314 f., 323 ff., 331 f., 336, 339, 345, 347, 382—86, 395, 407, 412, 435, 443, 514, 524 f., 527, 532 f., 572, 586, 598—600, 615, 624—28, 713, 727 f.
 „ , Hans Eriksen (c. 1520) 381.
 „ , Hartvig Eskesen (d. c. 1572) 475, 608, 656, 671, 710, 719—24, 770, 776, 779, 783, 785.
 „ , Hartvig Pedersen (c. 1500) 275.
 „ , Henrik Eskesen (d. 1559) 488, 494, 614, 655 f., 672 f., 710, 724—26.
 „ , Henrik Henriksen 726—28.
 „ , Herluf 21.
 „ , Herluf Povlsen (1484) 108 f.
 „ , Hilleborg Eskesdatter (d. 1602) 672, 704, 710.
 „ , Hilleborg Knudsdatter (f. 1520) 503, 664.
 „ , Hilleborg Olufsdatter (1374) 27, 37.
 „ , Hilleborg Pedersdatter (d. 1539) 275, 654, 662, 680.
 „ , Mia 21.
 „ , Ingeborg 21.
 „ , Ingeborg Andersdatter (d. 1608) 732, 747, 754, 758 ff.
 „ , Ingeborg Eriksdatter (c. 1471) 159.
- Bille, Ingefred Torbensdatter (c. 1470) 149.
 „ , Inger Bentsdatter (1508) 168.
 „ , Inger Eriksdatter (1471) 159.
 „ , Inger Nielsdatter (1471) 42 f.
 „ , Inger Torbensdatter (d. 1507) 177, 192, 194, 204, 233, 239, 242—43.
 „ , Jakob (1246) 13, 22.
 „ , Jakob (d. c. 1428) 109, 113—16, 118 f., 128, 133.
 „ , Jakob Nielsen 26 f.
 „ , Jens 748.
 „ , Jens 144, jvfr. Niels B.
 „ , Jens Eriksen (d. 1484) 108, 159—61.
 „ , Jens Klavsen 768, 770, 780—782, 787, 789.
 „ , Jens Stensen 754.
 „ , Johanne Torkildsdatter (1274) 24—25.
 „ , Johannes (1301) 25; jvfr. Jon B.
 „ , Jon 21.
 „ , Jon (d. 1303) 24—25.
 „ , Jon (c. 1400) 106.
 „ , Jon 144.
 „ , Jon Jonsen (1398) 48, 105—107.
 „ , Jon Nielsen (1356) 17, 24—27, 33, 47—49.
 „ , Jon Pedersen (1481) 144, 160—71, 183.
 „ , Jorgen 21.
 „ , Jorgen Eriksen (d. 1486) 108, 150—61.
 „ , Jorgen Eskesen (d. 1601) 582, 608, 668, 672, 717—23, 770, 776—79, 783, 785.
 „ , Jorgen Hansen (1546) 728—30.
 „ , Karen 21.
 „ , Karen Bentsdatter (d. 1540) 240, 246, 249, 524 f., 674.

- Bille, Karen Eriksdatter (1471) 158.
- » , Karen Pedersdatter Lykke (1407) 104 f.
- » , Karen Pedersdatter (c. 1520) 275, 518, 524.
- » , Karl Axelsen (c. 1500) 140.
- » , Kirsten, Kristine, 20 f.
- » , Kirstine Eriksdatter (1471) 158 f.
- » , Klara Andersdatter (d. 1560) 525, 571, 597, 735—38, 747, 750.
- » , Klavs Pentsen, kaldet Norby, (1519) 18, 108, 322, 325, 382.
- » , Klavs Stensen t. Lyngsgaard (d. 1558) 18, 130, 383, 405, 407, 410, 400, 475, 521, 527, 534, 537, 540—53, 557 f., 564 f., 577 f., 580, 584, 587 f., 592 f., 603 f., 609—12, 620, 630 f., 652, 656, 661, 681, 750, 761—767.
- » , Knud Eriksen 667.
- » , Knud Pedersen t. Kjærsgaard (d. 1543) 18, 251, 275, 300, 314, 345, 407, 410, 465 ff., 501—505, 527, 564 f., 567, 577 f., 584, 586, 589, 592, 594, 603, 605 f., 616 f., 627, 643—45, 654, 661—64, 667, 687 f., 718.
- » , Lars (1483) 169, 195.
- » , Lave 20 f.
- » , Lisbet Klavsdatter 767.
- » , Lisbet Knudsdatter (d. 1601) 503, 604, 614, 664 f.
- » , Lisbet Torbensdatter 138, 192—94.
- » , Magdalene Bentsdatter (c. 1500) 240, 249.
- » , Maren, Marine, Bentsdatter (d. c. 1483) 205, 250 f.
- Bille, Maren Klavsdatter 769 f.
- » , Maren Pedersdatter (d. c. 1528) 275, 357.
- » , Maren Torbensdatter (c. 1450) 142, 210, 259 f.
- » , Margrethe 21.
- » , Margrethe Eriksdatter (1480) 155, 159.
- » , Margrethe Eskesdatter (d. 1505) 614, 672, 704, 710.
- » , Margrethe Jonsdatter (c. 1480) 170 f.
- » , Margrethe Klavsdatter (d. 1585) 543, 766.
- » , Margrethe Pedersdatter (d. c. 1465) 138, 192, 194 f.
- » , Margrethe Pedersdatter (c. 1500) 275.
- » , Margrethe Torbensdatter 192.
- » , Margrethe Torkilsdatter (1274) 24 f.
- » , Marine, se Maren.
- » , Markus t. Hvidkilde 7.
- » , Mogens Eriksen 697.
- » , Mogens Pedersen t. Svanholm (d. 1539) 241, 275, 329, 353, 357, 360, 407, 420, 465 ff., 504—511, 554, 561, 586, 600 f., 605 ff., 621, 637—45, 662 f.
- » , Movrids Eskesen (c. 1530) 672, 733.
- » , Mæntzlef Jakobsdatter (c. 1434) 128, 146.
- » , Niels 21.
- » , Niels (1307) 26.
- » , Niels t. Horby (d. c. 1474) 144—46, jvfr. Jens B.
- » , Niels Esbernsen t. Hallelev (d. 1438) 36—43, 91.
- » , Niels Jakobsen t. Æbletved (d. 1413) 43—45.

- Bille, Niels Jonsen t. Solbjerg (1390)
48.
- » , Niels Jonsen, Kannik i Roskilde (1428) 39, 48, 93, 102—105.
- » , Oluf, Bgm. i Stege (1510) 169.
- » , Oluf Andersen (d. 1534) 733.
- » , Oluf Nielsen 26 f.
- » , Oluf Nielsen t. Æbletved (1439) 45—47.
- » , Oluf Pedersen 784.
- » , Ove Eriksen 667.
- » , Ove Pedersen, Biskop i Aarhus (d. 1555) 127, 163, 241, 245, 300 ff., 325, 334 ff., 338—53, 382 f., 384, 407, 409 f., 417—430, 435, 465, 470, 500, 527, 553—54, 557 f., 562, 564 ff., 570, 581, 585, 588, 600 ff., 605, 613—24, 629, 644—64, 681, 687, 705, 713, 733.
- » , Peder 20 f.
- » , Peder Bentsen Lykke t. Kjelleklintegaard (1471) 128, 144, 150, 156 f., 161, 164 f., 170, 183.
- » , Peder Eriksen t. Hastrup (1586) 667 f.
- » , Peder Eskesen t. Svanholm (d. 1580) 582, 608, 650, 655, 672 f., 675, 677, 701, 710, 711—17, 770—773, 783.
- » , Peder Jakobsen t. Lyngbygaard (d. f. 1450) 21, 81, 128, 133—37.
- » , Peder Jørgensen 787.
- » , Peder Knudsen c. 1516 503.
- » , Peder Jonsen Lykke. Erkebisp i Lund (d. 1435) 30, 39 f., 48—101.
- » , Peder Torbensen t. Svanholm (d. 1508) 170, 192, 201 f., 204, 240 f., 263 f., 269—77, 284, 324.
- Bille, Povel t. Røllerup (1453) 107 f.
- » , Povel (1357) 107.
- » , Regitse Torbensdatter (1490) 192, 204, 244.
- » , Sidsel Andersdatter (1566) 747, 749.
- » , Sidsel Klavsdatter 766.
- » , Sidsel Pedersdatter (d. f. 1504) 275 f.
- » , Sofie 21.
- » , Sofie Eriksdatter 667.
- » , Sofie Klavsdatter 766.
- » , Sofie Knudsdatter 503, 664.
- » , Sofie Pedersdatter, Abbedisse i Roskilde Kl. 275.
- » , Sofie Pedersdatter (f. 1549) 784.
- » , Sten Klavsen t. Vandaas 281, 545, 767 f., 769 f., 773—776, 783, 787.
- » , Sten Knudsen t. Kjærsgaard (d. 1590) 503, 604, 664, 668 f., 783.
- » , Sten (Basse) Torbensen t. Allinde (1522) 170, 183, 192, 201 f., 204, 235, 240—42, 260, 263 f., 284, 293, 296, 298 ff., 304 ff., 314 f., 323 ff., 347, 399—407, 503, 534, 540.
- » , Torben 21.
- » , Torben Andersen t. Markie (d. 1572) 747, 757, 759, 767, 770, 779.
- » , Torben Bentsen t. Svanholm (d. 1465) 19, 30, 46, 127 f., 150, 155—57, 168, 171—96, 204 f., 265.
- » , Torben Bentsen t. Sandholt (d. 1512) 17, 19, 240, 249,

- 251, 259, 265—69, 282, 285, 287, 298 f., 301 ff., 305 f., 309 ff., 314 f., 322, 324 f., 330—35, 407.
- Bille, Torben Eriksen c. 1460, 159.
 „ Torben Hansen t. Egede 1580—602, 728—30, 770.
 „ Torben Jepsen til Bjergbygaard (d. c. 1473) 17, 128, 140—144, 185 f.
 „ Torben Stensen, Ærkebisp i Lund (d. 155) 251, 275, 336—39, 405, 420, 429, 466, 533—40, 553 f., 558, 561, 564 f., 567 f., 577 f., 587 f., 589, 594, 603, 616 f., 623—25, 652 f.
 „ Torkil 1274—22.
- Billeberg, Sj., 15.
- Billenavnet 12—16.
- Billerup, Sj., 15.
- Billesø, Sj., 15.
- Billesholm 789.
- Billevaaben 10—11, 16—20.
- Billæ Claves (1391) 16.
- Birger, Ærkebiskop, 286 f., 293 f., 296 f., 309, 340.
- Bisper, mere verdslige end gejstlige Embedsmænd, 419.
- Bjelke, Karen 194.
- Bjergbygaard 28, 117 f., 140 f., 146, 162.
- Bjørn Andersen, 96, 294. Helene Johansd. 178, 181 f. Johan Olufsen 180, 182, 212.
- Blanche, Prinsesse 58.
- Bleking 451, 776—779.
- Blik, Mikkel, norsk Adelsmd., 462.
- Bo, Bisp i Aarhus 90, 104. Knudsen 184. Tuesen af Skaftelev 27.
- Boldewan, Henrik, lybsk Borgm. 590.
- Bo, erup, 205, 544.
- Bommeberg, Barneard v. 751.
- Bonde, Magdalene 299.
- Bondetred 774.
- Borgholm, Oland, 300, 323.
- Bornholm 316—319, Slag 323, 535.
- Borreby, Moen, 317.
- Bosjø Kloster 624.
- Bovbjerg Mølle J., 95.
- Braade i Holstenborg 757.
- Brahe 162. Aage 381, Anne 704. Axel t. Vidskvile 134, 395. Axel t. Krogholm 568, 584, 679 f., 683, 704. Barabra, 205 f., 250—52. Gundel 160. Jens 674, 704, 710. Lave, & Gjørvel Faddersdatter, 88 f. Lave 771. Margrethe Axelsdatter 134, 137 f. Niels 159, 456, 464, 503, 533, 540, 545, 773. Ose 134. Otte 766. Ove 89. Tyge 303, 406, 787.
- Brask, Hans 534.
- v. Braunsberg, Mikkel, 480, 497, 628 ff.
- Bregentved 413, 748.
- Brobjerg, Maria Kloster v. Aarh. 429.
- Broekenhuis, Gediske 665, 667. Mikkel 451, 665.
- Brochmann, Jesper 493, 618.
- Brorup, Sj., 116, 124.
- Brok, Anne 26 f. Axel Lagesen 175. Eske Jensen 153. Eske 339. Kirsten 20. Lave 339, 710, 723, 783. Margrethe 723. Niels 251.
- Brostorp, Axel 139. Hans, Ærkeb. 89. Henrik 139. Tuve 89.
- Brudetæmmerske 681.
- Brunktoftelund 519, 545.
- Bryske, Ejler 167, 390. Iven 45. Klavs 667. Kristine 295. Niels Jepsen 475.

- Bryske, Segl, 19.
 Brænekirke 384.
 Brömse, Niels, lybsk Borgm., 607.
 Brömsebro 575, 740, 762.
 Bud i Romsdal, Møde, 580, 629.
 Bugislav, Hert. af Pommern 80, 129.
 Bukkerup Holme 438.
 Burman, Hans 749.
 Butterup 163.
 Bydelsback, Engelbrecht 161, 164.
 Gævert 93, 113 f., 119. Merete
 113. Mette 689.
 Bølle, Erik t. Tersløse 681.
 Borsting, Niels 161.
 Bøvling, Sl. J. 124.
- C**apiten, Chr. III.s Livlæge, Dr. 658.
 Cecilie Bosdatter (1356) 27. Lau-
 rensdaughter (1410) 106 f.
 » Erik af P.s Frille, 131.
 Ovesdatter, Torben Billes,
 se Lunge.
 Christiern I. 153 f., 187 f., 207 ff.
 » II. 289 f., 298, 322,
 332, 336, 343—7,
 (g. m. Elisabeth) 358 f.,
 383, 392, 408 f., 478 f.,
 489 f., 493, 502, 520,
 523, 527 ff., 536, 550 f.,
 569, 587, 625.
 » Son af Chr. I.s Datter
 Elisabeth 505.
 Christian III. som Hertug 473 f.,
 508, 513, 552, 555, 565 f.,
 568, 585 f., 595.
 » III., Konge, 425, 586,
 600 ff., 606 ff., 611 f.,
 624, 637, 684, 752—
 761 ff.
 » Andersen, Tjener, 298.
 » Nielsen 251.
- Christian Hemmingsen, Bisp i
 Ribe 84.
 Christine, Johan Sjællandsfarers Dat-
 ter 17. Kg. Hans' Datter 227—
 31, 298, 380. Klavsdatter 194.
 Pedersdatter (1381) 48, 141.
 Christoffer af Bayern 132—33,
 150—155, 427.
 Greve af Oldenburg,
 568 ff., 573, 577, 584,
 587 l., 595 f., 599,
 614, 624 f.
 » Pallesent, Jershave 251.
 » Trondsen 611.
 Cimbrishamn 501 f.
 Constanz. Conciliet 65—71.
- D**aa, Dorte 503. Henrik 42.
 Jens 508. Klavs 251, 650,
 654, 671, 680, 704. Oluf 140,
 292.
 Dalby Kloster 531, 561, 587,
 602.
 Dalepile 314.
 Dalerne 494.
 Daljunkeren 458.
 Danske Flaade 306.
 Degn, Gereke 41.
 Dorothea, Chr. I.s Dronning 214,
 219, 228—30, 241, 243,
 273.
 Chr. III.s Dronning 666,
 704.
 » Fredr. I.s Datter 519.
 Dotting, Kjeld Axelsen 128.
 Dragsholm 36, 162, 619.
 Dragsmark Kloster 764.
 Drefeld, Fru Kirstine 479.
 Drengenbergh, Christoffer 756.
 Dresselbjerg, Henrik Jensen 146.
 Dronninggaard i Randers 751.

- Dronningholm i Stro Herred 739.
 Drud, Jens 364.
 Due, Jens 160. Peder 141 f.
 Dyre, Bo, 42.
 Dyveke 346.
 Duren, Mag. Anton v. 743.
- E**
 Ebeltoft Vig 644.
 Ebersbach Slægten 15
 Ebbe Christiensen 22. Jakobsen
 44. Strangesen 294—7, 310, 354.
 Ebersteinske Slægt 184.
 Eberstein, Bo Knudsen 184—86.
 Hans af 133. Knud Andersen
 184. Mette Andersdatter 187 f.
 Niels Knudsen 184—87. Sidsel
 Andersdatter 185.
 Eck, Johan 421, 428.
 Egede (Jomfruens E.), Sjn., 175, 264,
 602.
 Egedelinjen 199.
 Ekholm, Sv., 254.
 Eleonora, Pr. af Tyskl., 344.
 Elfsborg 290, 546, 763, 771.
 Elisa Jensdatter, Jep Lunges E., 108.
 Elisabeth (jvfr. Isabella) Dronn. af
 Danm. 359 ff., 383.
 „ H. af Halland 33, 110 f.
 „ Pr. af Danm. 230, 288,
 311.
 „ Datter af Kong Christian
 I. 505.
- Elleholm Slot i Sk. 87.
 Elline Trudsdatter, se Else Jensd.
 Glob.
 Ellinge, Jørgen 710.
 „ Sjn. (nu Løvenborg) 112, 114.
 „ Gaard i Sk. 355, 380, 430,
 435, 455, 544, 604.
 Else, g. m. Niels Esbersen B., 42.
 Albrechtsdatter 184—86. Brom-
- lesdatter 169. Mikkelsdatter, g. m.
 Axel Bille 138—40.
 Elverdams Aa Sjn. 11.
 Engelborg i Sk. 591.
 Engelholm i Sk. 592, 775.
 Erik Bundesen, Kannik i Slesvig. 84 f.
 Glipping 23.
 „ Mened 24, 26.
 „ af Pommern 41, 54—81, 96,
 104, 129—132.
 „ Plovpenning 22.
 „ , Hertug af Sønderhalland, 110 f.,
 113.
 „ XIV., svensk Konge, 776.
 „ Thomsen, Præst. 40.
- Erland, Ærkebisp i Lund, 23 f.
 Erlandsen, Ærkebisp Jakob, 23, 354.
 Eskild, Bisp af Ribe, 53, 63.
 Esrom Kloster 22, 92, 614.
 Estland 782.
 Eysteyn Aslakson, Bisp af Oslo, 61.
- F**
 Falk, Eskil 52. Jens 45.
 Falster, Jakob, Kannik i Koskilde,
 51. Peder 123.
 Ferslev 27.
 Finmarken 473.
 Fjordene 494.
 Flensborg 324.
 Flintholm 667 f.
 Flyginge Slot, Sk., 618.
 Forman, Robert, skotsk Sendebud 327.
 Fosen, Gaard i Norge, 476.
 Frands I., Konge af Frankrig, 675,
 678, 698.
 Freden i Kbhvn. 1509, 315
 Frederik I., Konge. 337, 412, 414,
 422, 430, 500, 552 f.,
 665 f., 752.
 Hertug 305, 317, 336,
 351, 409, 610, 661, 701,
 704.

- Frederik II., Konge 772.
af Pfalz, Chr. II.s Sviger-
son 610, 650.
- Friis, Henrik 273. Jesper 748.
Johan 477, 552, 596, 619, 623,
626, 649, 661, 676, 682, 687,
696, 735, 751, 756. Jørgen
435, 531, 567.
- Frille, Anne 165. Eggert 165,
173, 188, 206 f., 210 f., 214 f.,
226 f., 238, 732. Ermegaard
Johansdatter 165. Eggertsdatter
165, 206, 226—31, 235, 240—69,
386 f., 524. Frellav 165. Johan
165, 217, 245.
- Frillenavnet 16.
- Frölich, Sebastian 449, 452 t.
- Froslevgaard i Stævn's H. 387.
- Fuchs, Kasper 741.
- Fugledemagle i Sj. 145.
- Færke, Jakob Villesen til Kjeld-
kjær 245. Povl Jepsen 240, 245.
- Gad**, Hemming 299, 306 ff, 315.
- Galen, Gyde Torbensdatter 113 ff.,
116, 133. Inger Torbensdatter
(1396) 113—16, 120, 125 f., 150.
Torben Pedersen 113 f., 118,
123, 235. Thyra 113, 119.
Tue 114.
- Galle, Hr. Olaf 460. Christoffer
766. Gude 632.
- Galt, Ebbe 20. Mogens Ebbesen
177. Peder Ebbesen 618.
- Gavnø 713.
- Geed, Oluf 140.
- Gedde, Jon 134.
- Gedser Gaard 507.
- Gercken, Joachim, lybsk Borgm.
607.
- Gertrud Pedersdatter, se Grubbe.
- Gjedde, Hr. Niels 292.
- Gjedsholm i Sk. 604.
- Gjelstrup i Sj. 505, 657.
- Gjorslev i Sj. 250 f.
- Gjørvel Fadersdatter, Fru 88, 100.
- Gladsaxe 402, 501 ff. 300, 325, 664.
- Glad, Rasmus 787.
- Glimminge, Skaane, 544.
- Glob, Anders 490, 494, 508, 562,
642. Else 21, 155 f. Niels 402.
Trud Jensen, Ærkedegn i Lund,
156, 158.
- Godow, Anders Pedersen 178 f. Oluf
Pedersen 177—79. Peder Olufsen
178.
- Grand, Jens, Ærkebispe, 24.
- Gregor X. 23.
- Grevens Fejde 533 ff.
- Griis, Gundel 251, 525. Joachim
160. Peder, Fgd. i Slagelse, 40.
- Grim, Timme, 239.
- Grip, Niels Bosen 257—62, 279,
288, 294, 300, 307, 314.
- Grubbe, 170, 188. Anne 144, 164,
170. Cecilie Jensd. 178. Gertrud
92, 112—116, 119, 121—22. Lau-
rids 664. Niels 121, 159. Peder
112, 121 f. Siverd 528, 602.
- Gudme, K. i Fyn, 9.
- Guido, pavelig Legat, 23.
- Gulland 129, 255, 316, 402 f.,
447 f., 526, 769, 780 ff.
- Gumsehufvud, Gustav Karlson
218—220, 244, 253 f.
- Gundel, se Griis.
- Gunderslevholm i Sj. 671, 675.
- Gumstrup 730.
- Gurre Slot 56.
- Gustav Vasa 314, 416, 447, 514,
526, 547 f., 587, 603, 739, 761.
- Gyestorp Gaard 138.
- Gyldenløve, Lucie 498. Margrethe
458. Niels 458.

- Gyldenstjerne Anne 240, 270, 276, 303, 315, 308. Anders 580. Axel 324. Christian 759. Christoffer 3: Erik 629. Erik 290, 611, 673. Henrik Knudsen 173, 240, 246, 260, 275, 282 f., 287, 299, 305, 311, 331, 337, 344, 347, 353, 389, 504, 520. Jørgen 730. Knud Henriksen 241, 324, 411, 477, 600, 679, 738, 790. Knud Pedersen 107, 251, 290, 346, 429, 525 f., 529 f., 536, 543 f., 553, 560, 577, 581, 592 f., 600, 644, 711. Margrethe 525, 644, 739. Mogens 460 f., 490, 541, 583, 702 f., 748, 774, 777, 781. Otte 682. Peder Nielsen 192, 240, 244. Sybille 675. Predbjørn 700.
- Gyneekin Slægt 35—37. G. Klavsen af Falkedal 35 f. Henneke 36, 45. Jacob 36. Klavs 36. Jvfr. Mule.
- Gonge Herred 234, 773 f., 776.
» , Mikkel 777.
- Gøsting, Morten 91. Navne 91.
- Gøye, Albert 500, 580, 637, 670, 695. Anders 159. Axel 571, 586, 595. Birgitte 731. Ellen 159, 751. Eskild 239, 260, 325, 675, 743. Henrik 412, 447, 523, 529 f., 532. Herluf Pedersen 138, 192, 194. Ida 334, 750. Knud 394. Mette 598, 640. Mogens 334, 344, 361, 383, 411, 425, 428, 443, 460 ff., 472, 477, 500, 514, 520, 523, 557 ff., 561, 565 f., 580, 585, 588, 605, 608, 676, 689, 696. Oluf 177. Peder 194. Pernille 640. Sophie 506, 601, 637 ff. Sten 138, 194.
- Haan Hæstinger, Kongens, 342 f.
- Hack, Anders 355, 394, 399. Hille 737. Lene 737. Mogens 217, 272. Niels 37, 280, 309 f., 313, 394, 399. Slægten 311.
- Haffin 3: Hagen, Christiern v., 260.
- Hagenskov 345, 353 f., 377, 450 f., 434 ff., 445, 450.
- Hald Herred 351.
- Haliwegge, Jakob 27.
- Halland 291, 301.
- Hallelev, Sjø, 28, 38, 43, 162.
- Halmstad 173 f., 209, 591. Herred 699.
- Hans, Kong, 220 ff., 260, 266 f., 279 ff., 286 f., 292, 305, 309, 312, 318 f., 321 og Fru Edel 320, 336, 383.
» , Frinds t. D., 360, 425, 530, 555, 566—742.
» , Bisp, 609 (jvfr. Keff).
» Andersen, Herredsfoged p. Fyn, 367 ff., 442 ff.
» Eriksen, n. Lensmand, Bohus, 546.
Henriksen, Ove Billes Sekretær, S. 622, 644, 646, 658, 695.
Madsen, Væbner, 138.
Mikkelsen, Magister, 753.
Willumsen, Gavnø, 650, 680.
- Hansestæderne 286, 300, 319.
- Harald, Marsk 1246, 22.
- Hardenberg, Anne 753. Edel 752. Jacob 377, 412, 435 f., 524, 666. Joakim 752.
- Hase, Oluf 134, 137. Birgitte 137.
- Hastrup Slot, J., 95.
- Hatteberg (nu Rosendal) i Hardanger 499.
- Heddinge, K., 211 f.

- Hedvig, Prins. af Brand., 173.
 Helene, Esbern Snares Enke, 110.
 „ , Sten Basses E., 154.
 „ , Prinsesse, 113.
 Helgeland 494.
 Helsingborg Slot 232—236, 289,
 309 (Sortebrødre Kl.), 594, 714.
 Helsingborg Slaget 534, 595.
 Helsingør 351.
 Hennekinus Pedersen 37.
 Henning Tuesen af Østrup 44.
 Henrik IV., Kg. af England, 53—63.
 „ Jensen 217.
 „ af Odem 56.
 „ Abbed i Esrom, 292.
 „ Christiensen, Abbed i Soro,
 671.
 „ Fyrste af Braunschweig, 305.
 „ Fyrste af Meklenburg, 305.
 „ Fyrste af Lüneburg, 305.
 Herberstein, Sigmund v., 346.
 Herluf Nielsen af Englerup 39.
 Herredag i Kjøbenhavn 563 f.
 „ i Odense 418 f.
 „ i Roskilde 474.
 Herrisvad Kloster 768, 787 f.
 Hesleskov 438.
 Hickeberg (Häckeberg) i Skaane
 178 ff., 379, 544.
 Hincekin fan Ørs i Ellinge 45.
 Hjort, Nicolaus 33, 111.
 Hofsender 150 f.
 Holbek, Johannes, Abbed i Antvor-
 skov, 92.
 Holbæk 325, 380 ff.
 Holk, Laurids, Borgmester i Norge.
 750.
 Holzapfel, Johan 754 f. Gert 756.
 Hune Mølle, Sj., 12.
 Hvedholm 753.
 Hvid, Jens 399 f. Niels 726.
 Hvidkilde 789.
 Hvidtfeldt, Christoffer 634, 714.
 Hästesko, Jacob Henriksen 775.
 Høgebro 551.
 Høg, Just 766. Niels 384, 394,
 402, 435.
 Højby (o: Nyborre, Moen) 318.
 Hørby, Sj., 144, 162.
 Høyer, Herman, Kjbmd., 446.
 Impe Niels Tygesen 44.
 Sidsel 44.
 Tyge 44.
 „ Tyge Esbernsen, 44 f.
 Ingeborg, Hertuginde, 113.
 Ingelstad, H., 502.
 Inger, Frue til Østraat, 458, 472 f.,
 489, 491, 493, 498.
 Ingver Karlsen, Rdmd. i Roskilde,
 40.
 Isabella, Kejser Carl V.'s Soster,
 344.
 Jacob Guthmundsen 36.
 „ Hansen 240.
 „ Jensen af Abrahamstrup 214.
 „ Mortensen, Prior i Antvor-
 skov, 248.
 „ Nielsen af Vognserup 47.
 „ Nielsen i Somark 185.
 „ Konge af Skotland, 301, 327,
 505.
 Jacobus 240.
 Jemteland 480, 498.
 Jep Monsen, Foged, 176.
 „ se Jacob.
 Jerestad, H., 502.
 Jernskjæg, Anders Pedersen 265.
 „ , Anne Pedersdatter 124.
 „ , Edel Mikkelsd. 265—69,
 284 f., 288, 298, 306,
 326.

- Kjøbenhavn's Belejring (1523) 447.
 (1535) 602, 612 f.
 , Billegaarde 191.
 , Fredslutn. 1509, 315.
 , Herredag 1533, 553.
 , Rigsdag 1536, 615.
 , Slot 104 f., 325, 351.
- Klavs Gjordsen 477, 482 f., 518.
- Klemens, Pave, 538.
- Klement, Skipper, 521 f.
- Klingenbeck, Jørgen 651, 653,
 684, 697 f., 738 f.
- Klippinger 513, 775.
- Knabstrup p. Sjælland, 244.
- Knardrup Kl. 111.
- Knob, Laurids, 159 f., 250, 507,
 525.
- Knud, Hertug af Laaland, 110, 113.
 Alfson 286, 289, 293, 296.
 Nielsen i Vedfuglebjerg 42.
- Kock, Jørgen Jvfr. Mynter og Mon-
 ter, 321, 468, 568, 573, 576,
 583, 595, 626 f., 712, 718.
- Koffart, Bernth (Berndt v. Koffarde
 500, 605, 630.
- Kolding, Slot og Len, 412, 510,
 586, 588, 601, 638,
 743.
 , Sct. Jørgens Hospital,
 508, 638.
- Kongevalgs Udsættelse til 1534,
 558.
- Konghelle 550.
- Krabbe, Bent 188, Erik 604, 654,
 671 f., 747, Giævert 260, Jens
 41 f., Kjeld 644, 646, 652, 670,
 Niels 711, Olivia 683, Tyge
 232, 281 f., 322, 324, 395, 407,
 409, 416, 435, 460, 477, 483,
 500, 521, 523, 527, 537, 544,
 564, 568, 577, 583, 589, 595 f.,
 616, 621, 652, 681 ff., 737.
- Krafse, Eiler 710, Hans 435,
 461, 526.
- Krapperrup 205, 399, 401.
- Krigen 1506—09 302 ff.
- Kristine, Dronning, 220 f., 266 f.,
 283 ff.
- Krogen, Øresunds Fæstn., 592, 612.
- Kroggnos, Ane Olufsd. 399, Elline
 242, 401, Holger 134, Magda-
 lene, 205 f., Movrids Olsen 251,
 604, Oluf Stisen 205, 250—52,
 259, 303, Pernille 303, 312, 397,
 520, 745, Stig Olsen 204, 401.
- Krogstrup Kirke 645, 660, 783.
- Kroningsherredag 425.
- Krukow, Johan, 489, 492.
- Krummedige, Anne 672, Erik
 132, 565, Hartvig 355, Henrik
 289, 295 ff., 305, 311, 319, 321,
 324, 355 t., 378, 394, 396, 407,
 416, 429 ff., 435, 454, 459, 464,
 474, 476, 546, Sophie 297, 355,
 378, 454, 503, 511, 582, 604
 638, 647, 654 ff., 669—685.
- Kruppen, Marine 147, Otto 541,
 565, 626, 746, Stygge 435, 585.
- Kruse, Peder, Ærkebisp i Lund,
 75, 87.
- Kullen 235.
- Kwandløse 163.
- Kysel, Jost 581, (Kusel) 584.
- Königsmark, Hemming 67.
- Landskrone 519, 545, 577, 604.
- Lang, Peder til Vallose, 159, 161,
 166, Anne 159, 160.
- Lange, Jolan Iversen, Ærkedegñ i
 Aarhus, 84.
- Lavrids Nielsen, Dekan, 89.
- Laxmand, Birgitte 787, Hans, Degñ,
 senere Ærkebisp i Lund, 81, 88,
 Povl Røgshofmester 43, 171,

- 200, 279 f., 286 f., 288, 292—98.
402.
- Lejonhufvud, Erik 784.
- Leyel, Sander, Oresunds Tolder, 607.
- Libors Høj 578, 605.
- Lillo i Skaane 204, 544.
- Limbæk 170. Borkvard 95. Lene
21. Magdalene 160 f. Mette 37.
Otte 169.
- Lindenov, Christoffer Johansen 700.
Kirstine 767, 780.
- Lindved Linien 695.
- Litle, Else 20 f. Jon 23. Peder
482.
- Lodehat, Anders Jensen 124. Peder
Jensen, Biskop i Roskilde, 39, 51,
53, 65, 93, 95.
- Lofoten 494.
- Lolland 321.
- Lund 85 f.
» Domkirke 23, 93, 85—88,
96, 137, 288.
» Domkapitel 80—81, 89.
» Kapel 88 f., 90, 100.
» Slag, 519, 545.
» Arkesædet, 76—79, 85 f.
- Lunde, Hans, Folkefører, 374, 445.
- Lundegaard, Slot, 618.
- Lunge, Anders Jepsen 37, 51, 67,
93, 122, 175. Anders Olufsen
93. Anne 156. Benedicte Johans-
datter 141—143. Birgitte Johans-
datter 142. Folmer Jepsen 37.
Jacob Olufsen 36 f. Johan Oluf-
sen 141—143. Niels Jepsen 37.
Niels Jacobsen 51. Otte 143.
Oluf 122, 188, 676. Ove 175,
178, 603, 676, 785. Ove Vincent-
sen 409, 400. Sidsel Ovesdatter
175 ff., 196, 201, 204, 211 f.,
215, 240 f., 246, 263 f. Tyge
175 f. Tyge Vincentius 302.
- Vincent 457, 409 f., 475 ff., 479,
482, 493, 500, 552, 578, 586,
608 ff., 630.
- Lungegaarden i Bergen 471, 484,
497.
- Lubeck 72—74, 315 ff., 568 ff.,
582 f., 584, 603, 606 f., 613.
- Lubtz, Slot i Mecklenburg, 599,
625.
- Lyckie Jensen af Frederstev 147.
- Lykaa Len 542, 770.
- Lykke, Anne, 735, 745 f. Erik 668.
Hans 251. He'vig 475, 579. Iver
083. Jacob 275. Joachim 347,
409, 495 f., 470, 475, 620, 654
682 f., 686 f. Jorgen 678, 699,
735, 749, 771, 784 f. Karen
475, 497, 654, 695, 671, 682
—84, 711. Niels 470, 478 f.,
494, 493, 497, 541, 552, 609,
630, 633. Peder til Norlund 354,
438, 540, 658, 735. Sophie 606,
752.
- Lykkeholm, Fyn, 178, 182, 226.
- Lyng, Jens, Kantor i Aarhus, 104.
- Lyngbygaard, Sk., 28, 114 f., 138 f.,
544, 700.
- Lyngsgaard 200, 402, 542, 544 f.,
766, 700, 789.
- Lyskander, Klavs, Præst, 7, 400, 1,
545, 705.
- Læge, Hans 368.
- Læspe, Erik 52.
- Lodese 547.
- Lovenbalk, Laurids 275. Marine
642, 645, 687. Mogens 405.
- Mageskifte 92.
- Magnus, Fyrste af Lauenburg, 305.
- Magnus, Biskop af Skara, 549.
- Malmö, Helligaandshus, 159.
- Malmöboere 603 f.

- Malmøhus St. Erobr. (1534) 568 f.,
614. Fredslutn. 324. Mode (1524)
451.
- Mandrup, Familie. 170. 184.
- Mandshøje, Moen. 318.
- Margrethe, Dronning. 28—30, 51 ff.
. Jep Juls. 240.
. Andersd., Mikkel Jern-
skægs. 265.
- Marguerite, Dron. af Navarra, 701.
- Maribo, Kl., jvfr. Skemminge 194.
- Marielkloster ved Aarhus 429.
- Marienburg ved Danzig, 520.
- Markiegaard 304. 398. 753.
- Marsvin, Jørgen 443. 786. Karen
665. Peder 437.
- Mathias Mikkelsen af Frelsvig.
224 f.
- Maximilian, Kejser. 349.
- Mehlen, Berendt v., 416. 447. 449 f.,
542. 552. 575. 578. Henrik 450.
- Meinstrup, Anna 577. Henrik
213. 238. 272. Klavs 154.
- Meyer, Marcus 589. 591.
- Mikkel Blk 402.
- Mogens, Bisp af Hammar, 552.
- Mogenstrup, 355. 432. 705.
- Moltke, Ellen Eversd. 175. 187.
Johan 141.
- Monssis, Johanne 213.
- Mornay, Charles de, 784.
- Morsing, Christen, Prof., 758.
768 f.
- Mule, Axel Andersen 180. Henneke
36. Henrik 41. Jens Axelsen
180—82, jvfr. Gyncekin.
- Mundel, Maren 37.
- Munk, Ide 724. Mogens 410. Oluf,
Bisp, 536. 617. Peder, Rigsadm.
746.
- Munkelivs Nonnekloster 486.
- Mus, Anders 202. 460.
- Mus, Christian, Lektor i Aarhus, 421.
- Myndel, Diderik 147. Erik 147.
Hans, Kongens Foged, 147. Hans
Hansen, Kannik i Roskilde, 147.
- Mynter, jvfr. Kock, Jørgen.
- Mærete Bengtsdatter, Aage Axelsen
Thotts, 253 f.
- Møen 317.
- Mønter, jvfr. Kock, Jørgen.
- N**akskov 321.
- Nat og Dag; Aage Hansen, 289 f.
Neb. Peder 188.
- Nederby Len 546.
- Neustadt, Mecklenburg, 599.
- Nicolaus IV., Pave, 24.
. , Biskop af Linköping, 52.
. Isaksen, Kannik i Lund, 96.
- Niels, Biskop af Rosk., 1382, 44.
. , Biskop i Strengnæs, 37.
» Andersen, Kapellan i Ros-
kilde, 246 f.
. Boesen, Bgm. i Slagelse, 40.
» Eriksen, se Rosenkrands.
» Eriksen t. Aarslev 40.
. Hemmingsen, Prof., 757.
Henriksen, Abbed i Bekke-
skov Kl., 138.
» Ingversen af Næsby 45.
» Jakobsen 44.
» Jensen af Hammer St., 153.
. Jyde paa Hagenskov 441.
. Klavsens, Biskop af Aarhus,
348 ff.
Klavsens, Lagmand i Stavan-
ger, 403.
» Knudsen 180 f.
» Remersen 123.
Torkilsen 23.
» Tuesen af Østrup 44.
. Tygesen, Vikar i Rosk., 95.

- Nielstrup, Loll. 175 77. 264. 590.
 Nonnesøter Kloster 471.
 Norby, Hans, 166. Jacob 168.
 Jesper 224. Søren 303. 307. 316.
 423. 440. 447 ff. 450 ff., 503.
 516 ff., 521. 541. 543. 545
 Nordhordeland 494.
 Norge 608 f. 633.
 Numedals Len 479. 488
 Nyborg 183. 317. 378. Karmeliterne
 183. Kirke 178. Slot 228—231.
 Nykjøbing 306. 315. 506. 581.
 Nylødese 550. 762.
 Næsbyholm, Sj., 257 f. 260—62.
 788.
 Næsbyhoved 226 ff. 300. 325.
 380.
 Næstved 104. Sortebrødrekl. 141.
 143. 164 f. Graabrødre Kirke-
 gaard 251. Jvfr. Skovkloster.
- O**dense, Reves 428.
 „ „ Herredag 508. 565.
 „ „ Graabrødre Kl. 644.
 „ „ Set. Hans Kl. 645.
 „ „ Set. Knuds Kl. 784.
 Olaf, Bisp i Bergen, 486.
 „ „ Ærkebiskop i Trondhjem. 472.
 477. 489. 491. 562. 565. 593.
 608 ff. 628.
 Oldendorp, Dr. Johan. 606.
 Oldeslohe 606
 Oluf, Abbed i Sorø. 272. Esberna-
 sen, K. i Lund. 260. Magnussen
 47. Mortensen, Bisp i Rosk., 211
 —13. 215. 220. Skytte 508.
 Smed 528. Stigsen, Rigsraad.
 se Krognos. Svenske 597.
 Onsild Herred 351.
 Ordrup, i Sonnerup S., 218. 237 f.
 Oslo, Kroning i. 345. Møde 474.
 Otte Emmiksen t. Stensgård 381.
- Otte Stigsen, se Ulfield
 Oxe, Johan 146. 177. 192. 220.
 233. 240. 242 f. 251. 264. 272.
 395. 407. 435. 526. 577. 590.
 Mette 731. Oluf 160. 164. 239.
 Peder 129. 132. 602. 695. 729.
 747. 772. Sidsel 758. Torben
 340 f. 432.
 Oxenstjerne, Christine 202. Sten
 505.
- P**auske, Bud. 238.
 Palladius, Peter, B., 657
 Pallium 77 f.
 Pant, Johannes 107.
 Paolo de Cesis, Cardinal. 538.
 Paris, Universitet 49 f.
 Parsberg, Ingeborg, 759. Jørgen
 275. 287. 296. Nels 759. Tønne
 323 f. Verner p. Hoibækgd. 190.
 Verner 604.
 Passow, Anders Jensen, 42. 156.
 Peder Absalonsen, Provst i Lund, 96.
 Laurensen, Reformator, 421,
 530.
 „ Nielsen, se Gyldenstjerne.
 „ Nielsen, Kannik i Lund. 96.
 „ Nielsen af Toodrop 107.
 „ Nielsen til Broholm 137.
 „ Nielsen, Abbed i Kingsted.
 385.
 „ Povlsen, Degn i Aarhus. 138.
 „ Rodhoved, Præst. 682.
 Pederstrup i S. Halland 464
 Perant, John 55. 56 f.
 Petrus de Dacia, Magister. 24.
 Pfenning, Kort 550.
 Philippa, Dronning. 55—63. 79—
 81. 96.
 Podebusk, Erik, Rigsraad, 758.
 Gissel 757. Hans 112 f. Inge-
 borg 604. Jørgen 251. 554. 733

- Klavs 399. Predhjorn 227, 239, 315, 397, 409, 414, 435.
 Pogvisk, Hennirg 337. Wulf 520.
 Povl Eliesen (Helgesen) 278, 421, 428, 531, 575, 639.
 › Jepsen, se Færke.
 › Skriver 430.
 Preetz, Holsten. 674.
 Present, Anna, Oluf Axelsens, 255.
 Niels Jensen 159.
 Prip, Nis Henriksen 147 f.
 Provincialkoncilium 82.
 Prydtz, Hans, Bøsseskytte, 497.
 Præsto, St. Anthoni Kloster, 318.
 Pudsejlykkegaard, Lgl. 225.
 Pust, Trugot 24.
 Pyhy, v., svensk Kansler, 740.

Qualen, Josva v., 783.
 Qvant, Asmund, norsk Kjkr. 327.
 Qvitzow, David 188, 272.
 Qwadnitz, Jost 452.

Raabelev 766 f.
 Rantzau, Breide 727. Daniel 771, 776, 778 f., 783. Godske 625. Hans 150. Ilyane Hansd. 150. Johan 477, 513, 518 ff., 520, 545, 587 f., 601, 618, 702. Kai 638. Melchior 508, 555, 574, 617.
 Ravensberg, Albert 344, 435, 520. Erik Jepsen 284. Jep Jensen 185, 272. Johan 273, 287.
 Ravensborg 506.
 Reff, Hans, Bisp, 426, 551, 593, 609, 632. Povl 427 f.
 Reinfeld Kloster 351.
 Reventlow, Jacob 665.

 Ribe, Vor Frue Kirke, 96. Stift 74 f.
 Rigsdagen, i Kbhvn. 418; i Køl 487.
 Rigsflaaden 319.
 Rigsraadet 287, 553 ff.
 Ringe Mølle 227.
 Roed, Tord. 493, 581, 611, 628, 633 f.
 Rodsten, Jens 664.
 Rodø 494.
 Rollerup, Sjn., 107 f.
 Romsdalen 564, 580.
 Roos, Jens Ulfsson 262. Johan 593, 595. Peder 542. Ture 299, 336, 349 f., 577.
 Rosendorp 180.
 Rosengård, Jens 170. Tetz, Ærked. i Rosk., 270—72.
 Roskilde, S. Agnete Kloster 17, 94, 111, 168. Domkirken 37 f., 40, 96, 105. Domkapitlet 39, 211, 270 f. Domskolen 49. Graabrodrø Kloster 644. Hell. Trefdh. Kapel 211 f. Karine Kapel 40 f. St. Klara Kloster 43, 47, 158, 644, 664, 784. Vor Frue Kloster 92, 582.
 Rosenkrands, Birgitte 655, 675, 713, 715 ff., 785. Chrisine 360, 388. Christoffer Nielsen 737. Erik Ottesen 177, 287. Erik 667, 752. Hans Stygge 618. Henrik 597. Henrik p. Gulland 525, 566, 576, 735 ff. Holger 509, 772. Jørgen Eriksen 258, 260. Karen 655, 724 ff. Mette 716, 772, 785. Niels 239. Oluf 462, 514, 523, 527, 529 f., 557, 583, 619, 623, 638, 650, 655, 682 f., 684, 696, 711, 737. Oluf Holgersen 461, 512. Oluf Nielsen 332, 412, 435, 583. Otte

- Holgersen 469, 500, 517. Ote Nielsen 173.
- Rosensparre, Birgitte 146, 148. Jens Jepsen 128. Jens Torbensen 406, 545. Jesper 716. Sten 406, 771, 783.
- Rotfeld, Jens Nielsen til Bratskov, 381.
- Rud, Anne 355 f., 429, 463, 477, 484, 504, 582, 718, 736. Erik 752 f. Jørgen 288, 300, 753. Knud 527, 684. Margrethe Jensdatter 145. Mikkel 108, 145, 156, 184, 186—88. Ote 290 ff., 303, 314, 328. Sophie 604, 681.
- Rudbæk, Johannes at Højby, 81.
- Rugaard, Fyn, 229 t.
- Rynkebygaard, Fyn, 667.
- Rønneby, Skaane, 776.
- Rønnbæksholm, Sj., 141
- Rønnow, Birgitte 503. Ejler 769. Inger 265, 383, 533. Joachim 529, 531, 536, 554, 558, 564 f., 568 f., 571 f., 608, 617, 639, 651. Karen Ejlersd. 769, 782, 789. Klavs 183, 206 t., 217, 238 f., 405. Korfits 265. Margrethe 206, 240, 242, 405, 540.
- Sagn 8—12.
- Salling Herred 665 t.
- Salten 491.
- Sandberg, Elsebe 37.
- Sandholt 298, 330. Linjen 199.
- Sanne, Sj., 146 f.
- Sasserup, Sj., 27, 163.
- Savetzloff 136, 138.
- Saxe Pedersen R., 33 t. Torbensen 22.
- Saxo S.
- Saxtorp, Sk. 23.
- Scholey, Henning v. 713.
- Schwarzburg, Günther v. 771 774.
- Seefeld, Jacob t. Visborg 784.
- Segeberg 289.
- Selsted, Anne 266, 284. Gisæl 245. Henning 520. Malte Jensen 760.
- Sellerupgaard i Jyll. 788.
- Selso 189 f., 212.
- Senjen 494.
- Serridslev ved Kbhvn. 533.
- Sidsel Olufsdatter, Niels Tygesens E., 44.
- Sigbrit 346, 410.
- Sigismund, Kejser. 66—74.
- Sikker, Ermegaard 165. Klavs 165.
- Silkeborg Slot 348, 602, 618 751.
- Skaaning, Simon 421.
- Skaaningerne 589 f.
- Skade, Klavs Henriksen i Kamlose. 123 f., 185.
- Skara, Lasse v., 777.
- Skarhult 545.
- Skarsholm Slot, Sj., 109, 162.
- Skarsholmslægten 109 ff. Barnum 110—12. Barnum Eriksen 110—13. 121. Erik Barnumsen 110—12, 123. Erik Eriksen 112 ff. Johanne Barnumsd. 112 f. Knud Eriksen 112 f. Kristine Eriksdatter 93, 112—15, 119, 133.
- Skave, Eline 698. Herluf 746. Mourids 406.
- Skeel, Klavs 89. Otto 89.
- Skenninge (Skemminge) Kl. 104.
- Skinkel, Hilleborg 651, 672, 688. Jomfruer 642, 646, 672. Laurids 275, 316, 443, 465 f., 654. Poul 377.

- Skjoldnæs 325. Len og Slot 288, 382, 412, 532, 602.
- Skodborg, Jørgen. Erkeb. 406, 426, 535 f., 538.
- Skondelev, Johan, Bisp i Slesvig, 67 f.
- Skotland 357.
- Skotser i Bergen 500.
- Skovgaard, Hans, Lykaa Len, 542, 774.
- Skovbo, Klavs, Prot., 753
- Skovkloster 623.
- Skram, Erik 640, 642, 646, 687 f. Laurids 767. Peder 646, 714, 752.
- Skriver, Jørgen 481, 496.
" Peder 497, 581.
- Skuldelev, Sjø. 271.
- Skullerupholm, Sjø. 178, 181 f.
- Skytte, Vaaben, 19. Henrik 45. Olaf 508.
- Slagelse, Fund, 127.
- Slagheck, Didrik 346, 534.
- Slangerup Kl. 194.
- Smaaland 777.
- Snakahaffnen, Skib, 306.
- Sogn 471, 480 f.
- Solbjerg, G., Sjø. 26 f., 92, 121, 160—62. Len 26.
- Sommer, Christiern, 367.
- Sonneruplille, Sjø., 185 f., 203.
- Sophie Albrechtsdatter, Knud Andersens E., 142, 144, 184.
" Dronn. af Danm., 784.
- Sortebrødrekloster i Aarhus, 429.
- Soro Kloster 26, 191, 272 f.
- Sot, svedende, 744.
- Sparre, Aage Jepsen 341, 426, 435, 521, 534 ff. Anne Nielsd. 664. Gabriel 760. Hans 786. Henrik 381. Jacob Movridsen 737, 751, 779. Jep 272. Johanne 381, 672, 687. Knud 733, 737, 756. Lars 452.
- Speyer, Fredslutn., 741.
- Splid, Jens 633.
- Stagefyhr, Dr., 421.
- Statskupet (1536) 616 f.
- Stavanger 494 f.
- Staverskov, Anders 177.
- Steg 317, 494. Slot 300, 309, 325, 388, 522, 578, 598, 602, 742, 746.
- Stendal 288.
- Stenviksholm 493, 633, 714.
- Stephan Bengtsson, sv. Ridder, 253.
- Stettin, Fredslutn. 1570, 772, 786.
- Stisen, Hans og Otto, se Ulfeldt.
- Stockelsdorp, Fredslutn., 588.
- Stockholm 289, 307, 360 f., 384. (Blodbad) 505, 541.
- Stolterbole, Gert 317.
- Sture, Kjeld 138. Margrete 689, 695. Sten d. ældre 209, 216 f., 254, 277 ff., 298, 306. Sten d. y. 336, 646 Svante († 1512) 299, 301 f., 315, 323, 646.
- Stygge, Jep i Logetved, 138.
- Støvring Herred 351.
- Svanholm 184—88, 264, 269—72, 357, 401, 464, 466 f., 504, 506, 511, 589, 637, 643, 649, 653, 662, 685—687, 785.
- Svanholmlinjen 199.
- Svaning, Historieskriver, 328.
- Svantepolk, Knut 113.
- Svart, Peder 514.
- Svarteraa Slaget 667, 771.
- Svave, Peder 677, 698, 702, 741.
- Sveje, Peder, Bg. i Kbhvn., 40.
- Svendborg Sund 602.
- Svenstrup, Sjø., 587.
- Sylvesborg, se Sølvborg.

- Ubberup** 648.
Ugerup, Aage 726. Arild 779.
 Arvid 594, 757. Axel 416, 541 f.
 Erik 489, 632. Henrik 749.
Uggerslevgaard, Fyn, 165, 168.
Ulfeldt, Hans Stisen 528. Helvig
 668. Klavs Eggertsen 512. Otto
 Andersen 447, 638, 735. Otto
 Stigsen 493, 518, 543, 571, 578.
 Peder Nielsen 137. Peder Jacobsen,
 Bisp i Roskilde, 51.
Ulfstand, Birger 501. Else 760.
 Gregers 191, 192, 195, 240, 243 f.,
 305, 726. Holger 526, 592, 616,
 675. Holger Gregersen 378, 395 f.
 592, 604, 616, 675. Holger Hen-
 riksen 146, 148. Jacob Gertsen,
 Ærkebisp, 87. Jens 303, 306 ff.,
 314, 316, 322, 402, 543, 767.
 Kirstine 191. Kristense 543.
 Lisbeth 139, 506, 543, 614, 765.
 Oluf Holgersen 546. Sidsel 543.
 Trud Gregersen 526, 550 f., 591,
 593, 616, 630, 634, 681, 735,
 763.
Ulph, Generalkonfessor i Vadstena
 Kl., 126.
Ulstrup, Sj., 27.
Upsala 541.
Urne, Christoffer 746. Johan 463,
 470, 514, 572, 576, 626. Jørgen
 155, 159. Klavs 536. Lage 155,
 159, 412, 417, 424, 427, 435,
 514.
Uttenhof, Wolfgang v., 461, 477,
 517, 520, 712, 741.
Vadstena, Brigittinerkloster, 126 f.
Valdemar Sejer 113 ff.
 » Atterdag 28, 33—34,
 317.
Walkendorf, Erik, Ærkeb. i Trond.,
 330, 383. Hans 438. Henning
 443.
Wallen i Halland 297, 355, 591,
 614, 651, 669, 680.
Valløby, K. i Sjælland, 9, 785.
Vandaas 545, 651, 766, 775.
Varberg 591 ff., 612, 751, 779.
Vardenberg, Frederik, 154, 187
Vardøhus 480.
Welsing 701.
Vendsyssel, Opstand 1534, 600.
Venstermand, Johan 221. Jørgen
 602.
Vesteraalen 494.
Vestergarn Havn 449. -Holm 516.
Vestergotland 291.
Vesterstad i Skaane 325, 540, 542.
Veze, Johan 338, 535, 538, 713.
Viborg Kannikedomme 562.
Wickede, Thomas v., 446.
Vidskøfle, Sk. 134, 138.
Wiffert, Axel 775. Christence 726.
 Tønne 543.
Vigen 547 f., 761.
Villumsen, Hans 251.
Vinstrupgaard i Flakkehjerg 726.
Visborg, Gulland, 136, 448.
Visby, Gulland, 448.
Wisch, Hartwig v. d., 507. Jørgen
 507, 518. Siverd 522. Wulf
 543.
Vitzlav, Greve, 81.
Voer Kloster 429.
Vordingborg Slot, Len 288, 311,
 313, 325, 574, 598, 602, 624.
Vormordsen, Frands 531, 583, 668,
 751.
Vram, Skaane, 405 t., 769, 780.
Vreilev Kloster 751, 789.
Wullenwever, Joachim 605. Jo-
 han 606. Jürgen 569, 574, 591,
 595.

- Væ 594.
 Væbner, Torkild Pedersen 133.
 Væro i Halland 604.
- Yonge, Richard, Bisp af Bangor. 53
 55-60.
- Ze, Henrik v. der. Bisp i Slesvig.
 84 t.
- Æbletvæd. Sjs. 27, 43, 46, 102.
 Æresdom 292.
 Ærkedegneembedet 52.
- Øland. Slag. 752.
 Øresten. Fæstning i Sverig. 291.
 Ørum Len 752.
 Østraat i Norge 470.
 Øvits Kloster 759.
 Øxnebjerg Slaget 602.

Anvisning til Bogbinderen.

Til Indbinding i fire Bind er Værket forsynet med fire Fælles-Titelblade og fire særskilte Titelblade, henholdsvis for:

Første Dels første Afdeling S. 1—416.

— anden — S. 417—Enden samt Register til hele første Del.

Anden Dels første Afdeling (har særlig Paginering) med Register.

— anden — (ligeledes) do. og den store Stamtavle.

Fortalen (se første Dels første Hefte) indsættes foran Første Dels første Afdeling.

Bille-Vaabenet indsættes foran i Første Dels første Afdeling.

Bille-Brahe-Vaabenet indsættes foran i Anden Dels anden Afdeling.

De fire Segltavler indsættes samlede i Første Dels første Afdeling mellem Ark 1 og 2.

Gjengivelsen af Steen Billes Ligsten indsættes i Anden Dels første Afdeling mellem Side 74 og 75.

Billedet af Rosendal indsættes i Anden Dels første Afdeling mellem Ark 8 og 9.

Portræt af Anders Bille til Rosendal indsættes i Anden Dels første Afdeling mellem Ark 9 og 10.

Portræt af Anders Bille til Damsbo indsættes i Anden Dels første Afdeling mellem Ark 26 og 27.

Portræt af Claus Bille til Lyngsgaard indsættes i Første Dels anden Afdeling mellem Ark 48 og 49.

Portræt af Henrik Bille-Brahe indsættes i Anden Dels anden Afdeling mellem Ark 5 og 6.

Portræt af Steen Andersen Bille indsættes i Anden Dels anden Afdeling mellem Ark 10 og 11.

Tillæg og Kettelser fojes (saavidt muligt) til vedkommende Afdeling.

De orienterende Stamtavler III og IV i anden Del indsættes resp. mellem Ark 5 og 6 i anden Dels anden Afdeling og mellem Ark 15 og 16 sammesteds.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

